

INV. F.G.H.

21436/34990
CAS 2
64

3

Amatus

AMATI LVSITANI

Medici ac Philoſophi Celeberrimi

IN

DIOSCORIDIS ANAZARBEI

de medica materia libros quinque

ENARRATIONES ERVDITISSIMAE.

Quibus etiam tum Simplicium medicamentorum nomenclaturæ Græcæ, Latinæ, Italicæ, Hiſpanicæ, Germanicæ, & Gallicæ proponuntur: tum errores aliorum omnium, qui ad hanc uſque diem de hac materia ſcripſerunt, improbantur.

Cum Rerum ac Vocum memorabilium Indice locupletiſſimo.

Cum priuilegio Illuſtriſſimi Senatus Veneti.

Venetijs ex officina Iordani Zilleti, 1557.

Joannis Stephani Scoferij Medic. Phisici

RPJCB

ILLVSTRISS. VIRIS RECTO-RIBVS, ET AMPLISS. SENATVI RHACVSINO, AMATVS LVSITANVS MEDICVS PHYSICVS SALVTEM, ET FELICITA-TEM P. D.

QVVM ſuperioribus annis, Ferra-
riæ medicinam publicè profiterer, uiri
clariſſimi; patricius quidã ueſter Ora-
tor, nomine (ni fallor) Sebaſtianus
Menſeus, quòd inter pleraque alia mã-
data à ueſtra clariſſima Republica il-
lud non poſtremum habebat, ut de medico apprime docto ue-
ſtræ ciuitati conducendo diligenter inquireret, illuc adue-
nit: ille ut erat ſui obeundi muneris ſtudioſus, Antonium
Muſam Braſauolam uirum & doctrina & uſu rerum præ
ſtantiſſimum, ac illuſtriſſimi Ducis illius ciuitatis medicum
primarium adit, cõſulturus quis nam illi huic negocio aptior
& ex uſu magis uideretur. Qui dum cupit, & Oratori ue-
ſtro uiro graui in primis & præſtanti, & ueſtræ digniſſi-
mæ Reipublicæ ſatisfacere, dumq; huc illuc animo uaga-
tur, talemq; medicum inuenire conatur, qualem deceret tan-
tum uirum ueſtræ ciuitati proponere, qualemq; uos ipſi cu-
pitis; tandem me rogat an uellem talem ſubire prouinciam:
Ego uero qui per ea tempora à Sarmatarum rege, quem
uulgo Poloniæ uocant, ingenti mercede, & conditione ho-
neſtiſſima uocabar, cum eſſem anceps animi, dixi me tunc de

illa re decreturum quum ueſter Orator a ſua legatione re-
uerteretur. properabat ſanè tunc Mediolanum, in reditu
Ferrariam (ut aiebat) iter facturus: qui tamen aliqua
grauiore forte impeditus cauſa Ferrariam omnino non re-
dierat, tunc Braſſauola uir pudentiſsimus, qui me penitus
abijcere conſilium eundi ad Sarmatas rationibus coegerat,
literis ſuis Senatui Rhacuſino ſignificat me ex tanto medi-
corum numero ſibi idoneum tandem uiſum, qui tali curæ præ
ficerer, quarum literarũ ex empla ſiue ipſaſmet literas in ue
ſtro tabulario etiam nunc aſſeruari puto. ab illo igitur tem-
pore repudiatis Sarmatarum et multis alijs conditionibus,
adductus laudibus iſtius ampliſsimæ Reipublicæ, quas mihi
doctiſsimus Braſſauola ueris indicibus demõſtrabat, exar-
ſi tanta uiuendi apud uos, ac uobis ſeruiendi cupiditate, ut
nullam aliam urbem præter iſtam incolendam mihi propo-
nerem, cuius rei gratia relicta abhinc annos ferè quatuor
Ferraria; Anconam, ut propior uobis eſſem, me contuli,
ubi ſumma familiaritate Magnifici & generoſi IO-
HANNIS GONDOLAE ciuis ueſtri
uiri nunquam ſatis laudati, ac omnium literatorũ optimi fau-
toris; & BENEDICTI GONDO-
LAE eius fratris uſus, probe noui patricios Rhacuſinos
quàm ſint nobiles, quàm præclari, quàm uirtutis & bonarũ
artium amatores, capiens quoddam quaſi ſpecimẽ ex ijs duo-
bus: unde mihi perſuaſi tam generoſæ Reipublicæ inſeruire
ſummam mihi gloriam fore, atque clarorum iſtorum urorũ
uti conſuetudine Deorum propemodum ipſorũ familiaritati

æquiparabam. Ardebam igitur ac indies hæc mihi non impro banda cupiditas augebatur: quum ipſe mecum cogitās quo pacto meæ huius erga uos uoluntatis teſtimonium aperte manifeſta re poſſem: quum id neque fortunæ bonis quorum uos affluitis. neque meis uiribus, quæ per ſe ſunt tenues: ſtatui tandem litera rum, quarum eſtis natura ſititores, teſtimonio æterno id effice re. Et ecce ſe mihi offerunt quædam in Dioſcoridem Ana zarbæum commentaria, quæ annis ab hinc quindecim An tuerpiæ ceperam, atque in primum, & ſecundum eius Auto ris librum edideram: quæ quum ſcirem permultos claros in me dicina uiros poſt illam meam editionem de ea etiam re locuple tiſsime ſcripſiſſe: inter quos connumerantur, Ruellius Gallus, Braſſauolus ſuperius memoratus, Syluius Pariſienſis, Leo nardus Fuchſius Germanus, Iohannes Agricola Ammo nius, & plerique alij, quorum eo tempore ſcripta nondum ex tabant, Supprimere utcunq; decreueram: prætereo Matthio lum Senenſem uirum doctiſsimum: qui nuper Dioſcoridem e La tino ethruſcum reddidit, & illum commentariis illuſtrauit: atq; complures alios, qui ut rem medicam locupletent, quotidie mul ta eiuſmodi moliuntur & edunt. Ego minime deinde tantorum uirorum ſcriptis deterritus, cepi quæ edideram relegere, atq; de integro in omnes quinque libros Dioſcoridis nouas enarra tiones cudere, ut haberem munuſculum quod ueſtræ nobiliſsimæ amplitudini dicarem: ad quod perficiendum non tam me docto rum uirorum adhortationes impulerunt, quàm meum uobis gra

tificandi ſtudium excitauit: a quo & ſi non ſolum negocia domeſtica, ſed etiam medendi cura auerterent, ſucciſiuis tamen poſt ſtudia temporibus amore ueſtri incitatus id tandem Deo Optimo Maximo auſpice perfeci. En igitur in Dioſcoridis libros quinque enarrationes meas, in ueſtram clariſsimam Rempub. obſeruantiæ teſtes, uobis dedico, quas quaſi iure ſuo ueſtra patria Rhacuſium merito repoſcere uidetur: immo omnia de re medica ſcripta illi debentur: quum medicinæ totius inuentor Aeſculapius non longe ab urbe ueſtra olim habitauerit: donec Romani graui coacti peſtilentia illum in ſuam urbem euocarunt, apud quos Epidauro uectus ne forma quidem Dei, ſed Draconis uultu manſit. Huius rei teſtes hodie extant apud uos certiſsimi; Antrum, fons etiam ſaluberrimus, & P. Dolabellæ proe fontem ſepulchrum, quorum omnium Marcus Syluius uir doctiſsimus, ac ueſtræ Reipublicæ à ſecretis fidiſsimus opere quodam elegantiſsimo meminit: Hic ille Aeſculapius Apollinis filius eſt, quem omnes ferè tum Græci, tum Latini celebrant & inuocant, ut Q. Serenus in exordio ſui de re medica operis dicens,

Tuq; potens artis reduces qui tradere uitas
Noſti: atq; in cœlum manes reuocare ſepultos,
Qui colis Aegeas, qui Pergama, quiq; Epidaurum
Huc ades, & quicquid cupido mihi ſæpe roganti
Firmaſti, cunctum teneris expone papyris.

Ob hoc igitur uobis Viri clariſsimi, qui de medicina ſcribunt, multum debent, quum Aeſculapium medicinæ deum ueſtram inhabitaſse olim urbem certò ſciant: neq; medici tantum, ſed & omnes uiri docti in quouis diſcipiinarum genere. tum omnes religioni addicti, omnes libertatis amatores, & quicunque ſunt aliqua uirtute præſtantes. Vos enim optimis ac doctiſsimis uiris abundatis, religione inſigni eſtis præditi. Præterea quum tota Dalmatia ſimul cum Græcia ſeruiat, Vos ſoli auream illam libertatem iam tota Italia, ne dicam toto orbe fugatam, hoſpitio ſanctiſsimo accepiſtis: Sed quo Ciuium ueſtrorum gloria non penetrat? nuper ingentes naues ueſtræ ad Vlyſsiponem urbem, quæ eſt ad Oceanum occidentalem, admirandæ cuiuſdam magnitudinis: Luſitanis, quibus ampliſsimis mos eſt uti in Indiæ præſertim nauigatione, ſunt uiſæ: ut nullus ſit iam terræ angulus, ubi præclari ciues Rhacuſini non diuerſentur; magna & ampla negotia tractantes, quorum egregiæ uirtutes aliquibus imitationi; omnibus certè ſunt admirationi: Sed ne ueſtris laudibus longius me inuoluam, de quibus, ut ille, melius eſt tacere, quàm pauca dicere, quum uix humana poſsint facundia numerari. Et ne hoc auribus ueſtris dare uidear, Venio ad Dioſcoridem, cuius opus de medicæ materiæ cognitione inſcribitur: Qui cæteris de ea re ſcriptoribus antecellit, atq; ideo a Galeno doctiſsimo ac locupletiſsimo medicinæ Autore, non ſolum laudatur, uerum etiam reliquis antefertur: cuius doctrina præclara Galenus ipſe perterritus, non auſus eſt de ea re,

quum de innumeris ſcripſerit, quippiam commentari; hic noſcuntur omnes fere herbæ, frutices, arbores, plantæ, fructus, gummæ, reſinæ, piſces, metalla, lapilli, gemmæ, perinde ac ſi penicillo depingerentur: hinc ſibi Plinius multa deprompſit, hinc totius medicinæ fundamentum, quod eſt potiſsimum in ſimplicium cognitione, certa & indubia deprehenditur, quæ tamen omnia noſtris commentarijs lucidiora facta, non iniquo, ſed candido lectori uidebuntur: ut iam quiuis aromatorius à ſimplicium ſcopo aberrare haudquaquam poſsit: atque ideo herbarum & cæterarum rerum nomenclaturas, non ſolum Græce, & Latine, ſed Italice, Hiſpanice, Gallice, & Germanice, expreſsimus, ut unusquiſque tanquam è penu, quod ſibi conducat depromere poſsit: Dioſcoridi antiqua adiecta nomina: utpote hodie inutilia: conſulto detraximus; quem ordinem ab alijs poſt me tentatum uidere quiuis poterit. Debeant ergo uiri Rhacuſini omnes quibus hoc noſtrum opus placebit poſt deum uobis, quorum eſt auſpicijs ceptum & perfectum: quem tamen ſi nobis non ingratum laborem ſenſero, ueſtra fretus humanitate, ad alia maiora ſub ueſtra autoritate edenda libentiſsime accingar: ut cognoſcat tota Italia, ne dicam Europa, uos optimarum literarum, & omnium diſciplinarum, & eſſe, & ſemper fuiſſe fautores. ualete uiri clariſsimi.

Romæ decimoquinto die Maij. 1551.

HILARIVS CANTIVNCVLA Arnoldo Arlenio S. D.

Sæpe mihi, rerum uiuos attingere fontes,
E' quibus alta fluunt commoda, cura fuit:
Et telluris opum plenas agnoſcere uires,
Mira Dei quarum munere facta patent.
Nec tamen abſtruſæ ſeriem cognouimus artis,
Diſcere naturæ nec mihi dona datum eſt.
Quæ mihi ſunt olim grauioribus abdita cauſis,
Ac ita cum ſtudijs non bene nata meis.
Vix licuit teneros interdum fingere uerſus,
Splendida noſſe grauis dum peto iura fori.
Nunc Arnolde tuus quoniam tamen edere pulchras
Naturæ ſtatuit, clarus Amatus, opes:
Et calamo uarios herbarum pingere flores,
Multaq; præterea reddere uiua parat:
Quid mihi cum primis tam gratum poſſet haberi,
Hæc oculis quantum clara uidere meis?
Ecquis enim penitus noſtris incognita terris
Vtilitate noua diſcere multa neget?
Nam uelut extremum penetrarit Amatus in orbem,
Omnia nota bona cognitione facit.
Quicquid in Heſperijs memorabile naſcitur hortis,
Quæ uel ab Eoo littore nauta uehit,
Quicquid in emerſo nuper fuit utile mundo,
Quæ'ue peregrina ſingula gentis erant,
Hoc penitus libro paßim deſcripta legentur,
Quo meritæ palmam laudis Amatus habet.
Ergo meis ego te precibus confido moueri,
Vt cito tam præſtans accipiamus opus.
Ipſe tibi meritas Arnolde rependere grates
Semper amicorum more paratus ero.

Patauij, Non. Martijs, M LIII.

AD STVDIOSVM ET CANDIDVM LECTOREM, NICOLAVS STOPIVS.

Hic tibi dat quod ames præclarus Amatus, & ipſe
Nomine Amatus ut eſt, ſemper amatus erit,
Solus amandus enim, qui quæ peramanda propinat
Solus Amatus adeſt, qui peramanda tulit,
Vtile, quod cunctis, tibi præſtat Amatus, & inquit
Gaudeat omnis amans, qui peramanda cupit:
Sunt peramanda quidem, quæ proſunt omnibus, idem
Non tamen omnis amor, guſtus ut eſt uarius,
Felix qui poterit guſtu dignoſcere ſano
Quæ guſtu recto mens bene ſana refert.
Ipſe Dioſcorides rerum indagator acutus
Multa tulit doctis enucleanda uiris.
Maximus hic quorum tibi perſcrutator Amatus
Explicat, hoc cunctis pignus amoris erit.
Reſpice cui tandem debetur gratia maior
Ne defraudetur quis modo laude ſua,
Atque ſuum tanti faciat Luſitania Amatum
Quanti Anazarbeum Græcia docta ſuum;
De Luſitano etenim merito Luſitania dicat
Inter cordatos non habuiſſe parem.

TYPOGRAPHVS Lectori S.

DIOSCORIDIS contextum duplici po tiſsimum de cauſa prætermittendum cenſuimus; ne,uel emptorem ſumptu minime neceſſario grauaremus, cum paſsim uariis in locis excuſus omnium iam manibus teratur: uel (quæ certè ratio nos magis permouit) in alicuius priuati ſtudium, reiectis aliorum conatibus, propendere uideremur. Nam poſt ueterem quam uocant conuerſionem elaborarunt in hoc argumento tres ſummi uiri, qui deterſo ſuperioris ſeculi ſquallore Dioſcoridem ad ſplen dorem Latini ſermonis, quantum fieri potuit, tranſtulerunt. Hermolaus Barbarus, ut ætate temporeque pri mus, ſic maximam laudem promeruiſſe ac decerpſiſſe uiſus eſt. Verum cum huius uiri conuerſio multos annos apud Hermolai propinquos deliteſceret, ac tādem ab Egnatio ederetur, factum eſt ut Ioannes Ruellius Gallus ſuam omnium primus in publicum proferret. Mox clariſs. uir Marcellus Virgilius Florentinus ſuum Dioſcoridem ita expoliuerat, ut tum Hermolai tum Ruellii conuerſionibus quaſi tenebras offudiſſe crederetur: quanquam Io. Manardus Ferrarienſis eum con uellere conatus ſit, & Hermolai ſententiam multis in locis contra Marcellum retinendam omnino putarit. At Ruellius, quum ætate reliquis longius proceſsiſſet, ſuam ita recognouit conuerſionem, ut omnium prope

modum, medicorum præſertim, iudicio præferretur, quæ ſane cæteris hoc nomine præſtantior uideri poterat, niſi religioſius Plinium amplexatus, potius uel ab ipſo Dioſcoride quàm a Latini ſermonis nitore quicquam deperditum pateretur. Habes cur nullius addictus iurarim in uerba interpretis. Amati Commentarios non eſt quod tibi iam commendem: tu legendo periculum facies, an diligenti inueſtigatione ac conſuetudine eorum, qui ex nouis Inſulis in Luſitaniam redeunt, quædam accuratius expenderit, quàm hactenus ab iis factum eſt, qui ad Dioſcoridem uaſtos Commentarios ediderunt. Vale, ac Amatum, qui has tibi commoditates attulit, amore proſequendum putato.

IN PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI DE MEDICA MATERIA LIBRVM PRIMVM, ENARRATIONES DOCTORIS AMATI LVSITANI MEDICI PRAESTANTISSIMI.

ENARRATIO IN DIOSCORIDIS PROOEMIVM.

QVOD medicus non ſolum herbarum ac ſimplicium medicamentorũ notitiam tenere debeat, uerum etiam eorum differentias, naturas, poſitiones, tempus collectionis, ac repoſituram obſeruare, in præſentia monet Dioſcorides: cuius uerba Galenus ſapientiſſimè, uti ſolet, animaduertens libro. iii. de Compoſitione medicamentorũ κατὰ γένη, id eſt, per genera, ita ſuadet, inquiẽs: Hinc enim puto bonæ indolis iuuenes incitatum iri, ut medicamentorum materiã cognoſcant, ipſimet inſpicientes, non ſemel aut bis, ſed frequenter: Quoniam ſenſibilium rerũ cognitio ſedula inſpectione confirmatur: cuius rei indicium eſt euidentiſſimũ, ꝙ gemelli per omnia ſimiles eſſe nobis uiſi, differentes iis qui ipſos inſpicere conſueuerunt, uideantur. Itaq; herbarum, fruticum, & arborũ materiam priusq̃ è terra eximantur, contemplari pulcherrimũ eſt, dum fructus uidelicet futuri ſunt, dum eduntur, dum augeſcunt, & dum uigent. Hæc ſiquidem continua eorum ſpeculatio docebit te, quando potiſſimũ ipſos decerpas, ac in ſiccis domunculis repoſitos cuſtodias, ne à ſolis radiis exurantur, nec ab humiditate ex tecto uel muris madefiant: id optime fiet, ſi domus neq; ſubterraneæ ſint, neq; aliis uicinæ, neq; ſub tegulis, ſed feneſtras ad meridiẽ ſpectantes habeant prope quas tamẽ medicamẽta reponi nõ debent, & ſubdit: Quiſquis igitur auxiliorum undiq; copiam habere uolet, omnis ſtirpium materiæ, animalium, metallorũ, tum aliorum terreſtrium corporum, quæ ad medicinæ uſum ducimus, expertus eſto, ut ex eis & exacta & nota cognoſcat: deinde in cõmentario meo, quem de ſimplicium medicamentorum uirtute prodidimus, ſeſe exerceat; niſi enim hoc modo inſtructus ad præſentis operis præſidia ueniat, uerbotenus quidem medendi modum ſciet, opus uero nullum ipſe dignum perficiet. Hæc Galenus, cuius multa & uaria ſimilia, conſultò prætermittimus, quæ hinc inde adducere poſſemus, Dioſcoridis uerbis omnino adſtipulantia, & ad partem illam accedimus, in qua legitur, ex herbarum medicamentis durare ad multos annos ſolum candidum & nigrum ueratrum, reliqua ad triennium tantum habere

uſum. Quæ ſane uerba diminuta eſſe, certũ eſt, quũ ut ibidem in contextu collocata ſunt, falſa eſſe ſciamus, præſertim ex Theophraſto, libro nono de Plantarũ hiſtoria, capite.xiiii.dicente: Elleborus enim uel annis triginta utilis eſt, malum terræ quinq; aut ſex, uernilago nigra quadraginta, fel terræ decem, uel duodecim, pinguis hæc, ſpiſſaq; admodum eſt; peucedanum quinq;, aut ſex, uitis ſylueſtris anno, ſi umbra & ſine ictu reſeruet, alioqui putreſcit, & inanis, fungoſaq; redditur, & aliis alia tẽpora tribuuntur: Sed omnium medicamentorũ diuturniſſimum elaterium eſt opportunumq; quod uetuſtiſſimum. Itaq; medicus quidam, uir haud inſolens, neq; mendax elaterium ducentorum annorũ uirtute mirabili ſeruare apud ſe retulit, eo à quodam munere donatus. Cauſa quamobrem tam longo ſeruari tempore poſſit, humoris copia eſt, ea de cauſa uel cum præciderint in cinere humidum ponunt, & tamen ne ita quidem ſiccari poteſt, ſed uſq; ad quinquageſimum annũ lucernis admotũ lumen extinguit; hæc igitur uis peculiaris iſti tribuitur. Hactenus Theophraſtus. Per quæ uerba, ſatis percipitur procemium hoc Dioſcoridis corruptum, & acephalum eſſe, quod facillime quiſq; ex prædictis Theophraſti uerbis ſatis reſtituere poterit. Nec enim credere eſt, Dioſcoridem ſic in portum impegiſſe, quum omnium in hac materia oculatiſſimus ac diligentiſſimus fuerit, & ea de cauſa Galenus præ cæteris illi palmam tribuit, herbarum contentus inſcriptione ab hoc ipſo facta ut ex procemio libri ſui ſexti de Facult. ſimpl. medicamentorum percipitur, ubi ita legitur: At Anazarbenſis Dioſcorides, quinq; libris materiam oẽm utilem abſoluit, nõ herbarum tantũ, ſed & arborũ, & fructuũ, & ſuccorum, & liquorum, memorans inſuper & metallica omnia, & partes animalium: Et mihi utiq; uidetur omnium perfectiſſime tractatum de materia medicamentorum cõfeciſſe. Quibus proxima ſunt illa, quæ libro primo de Antidotis, ipſe retulit, dicens: Sed traditum eſt abunde de tota medicinali materie quinque Dioſcoridis libris, à quo præter alia etiam olfactus, guſtuſq; qualitates, quibus potiſſimũ probatiora medicamenta à deterioribus cognoſcuntur diſcernunturq;, licet tibi condiſcere, in nonnullis etiam uiſibiles qualitates nõ parum cõferre reperies. Quũ igitur Galenus Dioſcoridi in hiſtoria medicinali primatum tribuat, in eo accurate intelligendo, deſudare iuſtum erit, quũ ut ille tradit libello de Antidotis primo, Medicum peritum eſſe oportet omniũ ſtirpium: Sin minus, at plurimorum & quorum uſus frequens eſt, genera ipſorum, aut ſi mauis differentiæ, Hæ ſunt, arbores, frutices, herbæ; ſpinæ, uirgulta: Nam ea ab initio ad finem ut poſſis cognoſcere, in multis terræ regionibus reperies, quemadmodum & ego in Italia offendi uariis locis, quæ neque naſcentia, neque aucta nouerunt hi, qui ſiccata tantum agnoſcunt, At de iis ſatis, & ad iridis caput calamum diuertamus.

Dioſcoridis procemium hoc corruptum eſt.

Galenus Dioſcoridi palmã tribuit in herbarum & ſimplicium delineatione.

Stirpiũ differentiæ.

De Iride.

Græce, ἶρις, latine Iris, Radix cõſecratrix, Liliũ cœleſte: Luſitanice, lirio decor de ceo: Hiſpanice, el lirio cardeno: Italice, giglio azzurro, lilio celeſte: Gallice, des flãbes, du glaiz: Germanice, blauulilien, Violuurtz: Theutonice ſeu Flandrice lelie.

Textus Primi Enarratio Prima.

IRIS cuius tantum radix à medicis cõmendatur, ea eſt herba, quam hodie officinæ ſub nomine ireos monſtrant, Quæ ideo iris dicit, quia eius flores, ueluti iris arcus cœleſtis multis & uariis inſigniti ſunt coloribus. Reperiuntur enim uarii ii colores, in unoquoq; flore, candidi, pallidi, lutei, purpurei, & ut plurimum cœrulei, ut facilè quis intelligere poſſit, irim dici non ob diuerſitatem colorum in ſpecie, ſed in diuiduo potius. Quanquã non ab re eſſet quoq; dicere, irim ſic nominari, ob diuerſitatẽ uarietatemq; colorum in ſpecie repertorum, Quum iris quædam albos flores habeat, alia *Iris uaria.* luteos, alia uero pallidos, nonnulla autẽ purpureos, ut Ferrariæ in horto Magnifici Marci Pii adnotauimus, & eas diligentiſſimis diſcipulis noſtris indicauimus: Imò hanc ſentẽtiam ueriſſimam eſſe, uaria Dioſcoridis Græca exemplaria atteſtantur, cui Plinius ſubſcripſit, libro. xxi. ſuæ Naturalis hiſtoriæ, capite. vii. quum dicit: Floret iris diuerſi coloris ſpecie ſicut arcus cœleſtis, unde & nomen. Cæterum iris Illyrica, omnium conſenſu, cæteris *Iris Illyrica cæteris melior.* prefertur, & omnium eſt laudatiſſima, quãquam tamen in multis orbis regionibus, minoris licet nominis naſcitur, nempe in Hiſpania, Germania, Gallia, & Italia; quæ ſi non Illyrica, aut Macedonica, quibus primas & ſecundas Dioſcorides adſcribit; bona tamen cenſenda eſt, & eo magis, quanto odoratior fuerit. Illyricæ uero, ut refert Plinius, loco à nobis citato, duæ ſunt ſpecies, Altera rhaphanitis, ob ſimilitudinem ſic dicta, quam eius radix *Iridis Illyricæ duæ ſpecies.* cum rhaphano habet; Altera rhizotomos, quarum melior habetur, quæ ad ſubruborem tendit, ut in præſenti loco Dioſcorides tradit, à quo nec Plinius diſſidet: unde qui Plinium in hac re à Dioſcoride differentem cõtendunt, toto aberrant cœlo, quum Plinium ſuperficie tenus tantum legant, uirum alioqui grauiſſimum, raro ſolitum errare. Ex iis enim Mathiolus Senenſis ſe offert, primo capite ſui Dioſcoridis Italice loquentis, *Mathiolus Senẽſis falſo Plinium accuſat.* Qui obnixe admodum eo loco Plinium errantem oſtendere nititur, quum tamen Mathiolus ipſe magis reprehenſione dignus ſit; Nam Plinius nihil quicquam à Dioſcoride hac in re uariat, ut tamen Mathiolum ipſum ab=

errantem conuincamus, audiant qui hæc legerint,ſi quis modo legerit, in primis uerba per quæ Mathiolus errantem Plinium credit, adducamus è loco citato, quæ ſic habent: Illyrica quoq; duorum generum eſt, raphanitis à ſimilitudine, quę & melior; Rhizotomos ſubruffa,optima quæ ſter nutamenta tactu mouet: hactenus Plinius. Per quæ Mathiolus Plinium accuſat, quũ innuere uideatur, quod Rhaphanitis melior eſt rhizotomo ſubruffa, adeò ut ſubruffam poſtponat nõ ſubruffe, quum tamen Dioſcorides iridem colore ſubruffo maxime laudet, & cæteris anteponat. At hæc tam parua, tamque minutula ſunt,ut paucis opus habeant reſponſis, præcipue ſi literam legerimus, ut in codice antiquiſſimo, ad hunc modum legitur: Illyrica quoq; duorum generum eſt,raphanitis à ſimilitudine,qua & melior rhizotomos ſubruffa. Sic enim legendo omnis diluitur dubitatio. Nec enim aliud quam litera una permutatur,ut facile loco,qua,perperam poſtea dictio,quæ, ſcripta fuerit. Sed eſto phraſis,ut in Frobenianis habetur codicibus,legatur, ſcilicet, rhaphanitis à ſimilitudine, quæ & melior rhizotomos ſubruffa,proculdubio nõ inde elicitur, quòd rhaphanitis melior ſit rhizotomo ſubruffa,imò contrarium qui uel mediocriter in lectione doctrinaq; Pliniana uerſatus fuerit, deprehendet,quum dictio quæ, non referat aliud,quam rhizotomos,ut ſit ſenſus. Secunda rhizotomos ſubruffa, quæ & melior. Quòd Plinius uero ſic intelligendus ſit, & quòd cũ Dioſcoride ſubruffam iridem laudauit,non aliunde comprobatũ iri uolumus, quàm ab ipſo Plinio,qui ſeipſum declarat, & cum Dioſcoride ſubruffam iridem laudat,libro.xxi.capite uigeſimo,quo iridis proſequitur iuuamẽta, dicens; Iris ruffa melior quàm candida,Hæc ille. Quibus clarius aut apertius nihil dici poteſt: ut merito Mathiolus Senenſis accuſandus ſit, quum Plinium ſic immeritò uellicet lancinetue. Cæterum Galenus libro de Antidotis, de iride poſteritati memoriam reliquit, cuius uerba, utinam Andreas Lacuna Hiſpanus uir ſine controuerſia doctiſſimus,in Galeno à ſe in epitomen redacto,non in uniuerſum prætermiſiſſet, ſed ea potius pro coronide ſubſcripſiſſet,quum nuſquam quod ſciam, de iride Galenus mẽtionem fecerit quàm in eo loco, nec enim in libris de Facultatibus ſimpliciũ medicamentorum, de iride quicquam reperies: proinde locum illum è libro de Antidotis in hunc noſtrum tranſcribere non ab re eſt uiſum,qui ita habet: Illyricam iridem Andromachus poſt roſas iniiciendam cenſet, Quem ſermonem, ne obiter inaudias, ceu & de alio quodam medicamento,de quibus dicturus ſum infra,optima in unoquoq; genere quale ſit,edocens,polium itaq; & chamedrys Romam apportantur paulo præſtantiora his quæ in Italia naſcuntur.In quibuſdam enim locis Italiæ non multo inferiora creſcunt,illis annis quibus uer totum nõ humidum euaſerit, quemadmodum ſæpe fit,ut aſſimiletur æſtati. Verum quum ſiccior aeris conſti-

Andreas Lacuna taxatur.

Iris apud Galenum.

tutio oboritur, ea quę Italia profert aut Cretenſibus ſimilia, aut non multo deteriora quædã naſcunẽ, exempli gratia, chamedrys, chamepitys, hypericũ, gentiana, thlaſpi, nigrum ueratrũ, aliaq; ſimilia; At de irde nõ ita habet, nam ſi conferas eam quæ ex magna Libya Romam copioſiſſima affertur, tantum ab Illyrica abeſt, quantum mortuum corpus à uiuo; non tamen in aliis nationibus ita multum abeſſe apparet, atq; in huius genere odorationem deligito, quemadmodum in aliis medicamentis. Vnumquodq; enim præſtantiſſimum eſt, quod proprium generis ſui odorem habet ualentiſſimũ, quod ex multa inſpectione ſingulis innoteſcit, & ſubdit; omnes itaq; prodiderunt, irim quidem eſſe laudatiſſimã, quæ in Illyricis naſcitur. Hæc Galenus, rurſus: Illyrica regio, hodie Sclauonia dicię, ex qua hodie quoq; ad nos iris optima affertur, quæ calida & ſicca, prope tertium gradum temperamenti locatur, & ex ea eclegma in officinis, contra pectoris uitia paratur: Nam tuſſi utilis eſt, & humores in pectore uiſcidos, & contumaces extenuat, cõmunis autem iridos (nam Illyrica ſicca ad nos defertur) ſucco, contra hydropem utimur, non contemnendo profecto iuuamento, ut curatione. xxiii. Cẽturiæ primæ noſtrarum curationum abunde diximus, ubi unciam integram electuarii è radice cum melle parati, pro aluo ſubducenda propinamus, Imo & ſucci huius noſtratis iridis, ad unciam uſque unam, non nunquam cum melle roſaceo colato, aliquando uerò cum decocto ſene, uel aqua mellis mixtam præbemus. *Authoris Centuriæ curationũ.*

De Acoro.

Græce ἄκορον, *Latine, Acorum, Acorus, herba Venerea, galangua craſſa: Hiſpanice, Italice, Gallice, galanga: Germanice ſchuuertel uuurtz.*

Textus Secundi Enarratio.

ACORVS Venerea dicta herba, quæ ab officinis Seplaſiariorum acorus ſimul uocatur, ea apud omnes, aquatica gladiolus, luteis floribus inſignita putatur herba non ſine tamen antiquo atq; inueterato errore, quũ Dioſcoridis in præſenti loco uerba, cui in herbarum & fruticum deſcriptionibus fides eſt habenda, ſicuti Galeno, in earundem perſcribendis naturis, minime illi conueniant. Nam ut radicis figuram prætercam, quæ minime reſpondet, illius potius ſapor aſtringit, & quaſi inſipidus quandã præ ſe frigiditatem fert, non uero acris eſt, nec ſecum ullum adferens odorem, quę uero acoro perneceſſaria eſſe, tum Dioſcorides, tum Galenus, atq; eius ſimia Paulus Aegineta teſtantur. Nec minus ex Plinio hoc ſatis probari poteſt, ut ex dicendis patebit: unde mirari ſatis non poſſum, quo modo Ruellius Gallus, uir alioqui doctiſſimus, in hunc condeſcenderit errorem, *Ruellius Gallus taxatur.*

ut apud illum eſt legere libro.2.ſui uoluminis de Natura ſtirpium,eiuſdem numeri capite.proinde quum acorus aquatica hæc gladiolus non ſit, quid nam ſit,dicendum eſt. Nos qui ab hinc quindecim annos cõmentarios in Dioſcoridem edideramus, ſcriptum reliquimus,quòd communis calamus aromaticus,acorus apud Dioſcoridem erat. Quam opinionem Manardus Ferrariẽſis,Euritius Cordus,& ex nouiſſimis,Mathiolus Senenſis, pro uera affirmarunt; unde Ioãnes Agricola Ammonius Germanus uir doctus, ſtatim in initio libri primi ſui de Herbaria medicina,ita tradit: Acorus uerus quid ſit fortaſſis ignoratur,Manardus,Cordus,& Rodericus Luſitanus ſuccedaneo utendum eſſe cenſent calamo illo noſtro aromatico,ſiquidem hic nomini ſuo non ſatisfacit, Nicolaus Leonicenus,& Antonius Braſauolus,quam officinæ galangam uocant, uerum putant eſſe acorum,quoniam huic deſcriptio tota ſit cõueniens. Hæc ille. In lucem enim ſuperioribus illis annis, commentarios, ſub nomine Ioannis Rodorici Luſitani, euulgauimus. Nunc uero,rem ipſam penſitatius aduertens, ab hac libere deſiſtimus opinione,quũ magis inclinat animus, huic adhærere alteri,uidelicet, quòd galanga craſſa uerus acorus ſit. Quam intelligens Apuleius Venereã uocauit, raramq; inuentu,ſuo æuo dixit. Quòd uero craſſa hæc galanga uerus ſit acorus,teſtatur radicis ipſius figura, quæ omnino acoro reſpondet: tum ſapor ipſius acer ad amaritudinem tendens, ut adnotat Galenus, nec gratus in ea quoq; deeſt odor. Quantum uero ad colorem attinet, in quo maior uel tota apparet difficultas, quum galanga nigra ad rubedinem uergens eſt,Acorus uero,ut tradit Dioſcorides, albus eſſe debet, & candicans, Plinius hanc animaduertens dubitationem,illi occurrit,& eam diluit, libro ſuo Naturalis hiſtoriæ.25. capite.13. ita inquiens: Acoros,iridis folia habet anguſtiora tamen,& longiore pediculo, radices nigras,minuſq; uenoſas,cætero,& has ſimiles iridis, guſtu acres,odore nõ ingratas,ruptu faciles, optimę Põticæ,deinde Galaticę,mox Creticę,ſed primæ in Colchide iuxta Phaſim amnem, & ubicunq; in aquoſis, recentibus uirus maius quàm uetuſtis, Creticæ candidiores Ponticis. Hæc Plinius. In quibus, inquit,acorus Ponticus optimus eſt,qui radices nigras habet poſſidetq;,quales in galanga cõſpiciuntur craſſa; in parte præcipue exteriore ſuperficiali, ad ruffedinem uergentes: Sed in hoc quod ſubdit Plinius,Creticæ candidiores Ponticis,in quo abſurdum aſſerere uidetur, quum Creticas radices candidiores Ponticis inſinuet, ac ſi Ponticas candidas dixerat,quum potius eas nigras præfixit,omnem ſuſtulit dubitationem: exponens utiq; Ponticas acori radices candidas eſſe, quo ad partes centrales interiores:ſed Creticæ Ponticis candidiores ſunt, in eiſdem partibus, quum utræq; nigræ in parte ſint exteriore. Nec enim Plinius tam lethargicus aut obliuioſus in ſcriptis ſuis reperitur, ut ſit iudicare hic tam turpiter erraſſe, nec meminiſſe tribus antea uer

Author ab hinc.15.annos commentarios in Dioſcoridẽ ſcripsit.

Author Ioannes Rodericus Luſitanus eſt dictus Doctor Amatus.

Galanga craſſa uerus acorus eſt.

Plinii locus expenditur.

ſibus ſcripſiſſe Ponticas acori radices colore nigras eſſe. Intelligendus igitur Dioſcorides uenit, quum inquit, acori radix primã habet bonitatis æſtimationem, quæ colore ſubalbida, denſa, & candicans eſt, in parte interiore, quum in exteriore potius nigricat cum quadam ruffedine, ut in craſſa conſpicitur galanga, cui nec folia iridis deſunt, ut ab iis accepimus, qui in Guineam nauigarunt, & eam inde eradicantes, ad nos ſingulis annis tranſuehunt, quanquam a Syria, & Babylonia eam quoque afferant; unde multi herbarum conſectores, Cyperum Babylonicum eam cognominarunt. Alia uero galanga Indica eſt, quam ſeplaſiarii ſubtilem appellant, ſecundum ſui totum rubens, ex qua, conditum apud officinas paratum habet coctionem uentriculi iuuans, & omnes frigidos dolores finiens. Cæterum Galenus, acori, libro. vi. de Facultatibus ſimpl. medicamentorum ita meminit, dicens: huius radice utimur, quæ guſtu modicè amaro eſt, odoreq; non iniucundo: Itaq; facultatis calidæ eſt, & conſiſtentiæ tenuis, quare & urinam mouet, & lienes induratos diſcutit, ceratoidiſq; craſſitiem detergit, extenuatq;: ad quod ſuccus præſtantior exiſtit. Calfacit enim, & ſiccat, in tertio ordine. Rurſus, hanc ſentẽtiam ꝙ galanga craſſa, uerus ſit acorus, primo adſtruxit Leonicenus, uir multa eruditione præditus, quem poſtea ſecutus fuit Antonius Muſa Braſauolus, mihi Piladea quadam amicitia coniunctus, uir & morum ſanctitate, & eruditione non uulgari inſignis, cuius quoq; iudicio, ſubſcripſit Leonardus Fuchſius, in illo ſuo magno artificio cõfecto herbario. Patres quoq; qui nuper Meſues Antidotariũ enarrarũt, galangam, radicem iunci odorati eſſe contendunt, non ſine ingenti errore: tamen, ut omnes uel mediocriter in re herbaria exercitati norunt, proinde contra illos non opus eſt incedere, quum ſatis reprehendatur id quod falſum eſſe omnes norunt. Quo nomine uero, acorus iſthic communis apud Dioſcoridem appelletur, id quarto libro dicemus.

Acorus Galeni.

Leonicenus uir multa eruditione præditus.

Antonius Muſa Braſauola.

Leonardus Fuchſius.

Monachi Meſues enarratores hallucinantur.

De Meo.

Græce, μῆον, *Latine, mean, meu Athamanticum, anethum ſylueſtræ, fœniculus tortuoſus.*

Textus Tertii Enarratio.

DOLEO quidem non mediocriter, quod non maiorem noſcendis ſimplicibus, in Luſitania iuxta atq; Hiſpania, operam nauauerim, ut maior mea poſſet eſſe facultas, hiſce præcipue patrocinandi, quibus herbarum cognitiones ſunt cordi, non uero illis, qui quũ palliotenus doctores haberi ſtudent, totam hanc operam herbarum tam imprudenter ſpernunt, quàm inſigniter ignorant, quibus quid in præſentia precemur, niſi aliquando meliorem mentem dari, ut quod hactenus ſunt aſpernati, agnoſcentes, ma-

lint ſemel bene recurrere, quâm ſemper (quod eſt in prouerbio) male currere. Nam tunc melius nobis liceret cũ hiſce tum hominibus noſtris ſperare, qui illorum ignorantiæ, non ſine maximo uitæ periculo ſunt obnoxii, quod optime poſſet eſſe indicio Meu herba: Quæ quum in Hiſpania famigeratiſſima ſit, tamen hactenus ab illis eſt ignorata, & quanquam aſſiduis eorum importuniſq; calumniis ab hac cognitione fuiſſem deterritus: tamen perſuaderi non potui, ut eam penitus abiicerem, quod factum eſt, ut ſi non omnes, ſaltem bonã dum illic ageremus partem cognouiſſem, inter quas meu fuit: quam in Hiſpania naſci, Dioſcorides, præ cæteris in hac re diligens ſcrutator, eſt author. Eſt igitur, Meu herba, caule, & foliis anetho ſimilis, uerum craſſior, radicibus comoſis, obnigris, in obliquũ rectumq; ſparſis, & frequentibus, qua de cauſa hodie multi tortuoſum fœniculum, ſiue tortuoſum anethum appellarunt heæ: Cæterum radices, in medico uſu à multis deſiderantur, quæ facile ex Hiſpania, & montibus Bononienſibus in multas orbis partes uehi poſſunt. Nam olim mihi, quoſdã Germanorũ argitas cõuenienti, qui in Anthuerpiam tã quam celebre emporium, non paucas herbas adferre ſolent: quidam, inter alias quaſdam radices oſtẽdere, ſuo nomine berrouertez appellatas: quas tamen meu eſſe herbæ, ſummopere contendebat, quũ ex herba folia, caulemq; non diſſimilia anetho habente ſe collegiſſe affirmabat, eaque de cauſa, ab officinis Germaniæ, pro uero meo habebatur: cæterum minime ita ſe rem habere, illud mihi indicabat, quòd præter diſcrepantem figuram, non erant odore, quem aromaticum meon Hiſpanum habet. Nam multi quoq; Itali pharmacopolæ pro uero meo quaſdam indicant albas radices, daucum odore referentes, quæ non multum ab illis quibus Germani utuntur abſunt. At re uera, uerum meum in Italia naſcitur, in montibus præcipue Bononienſibus, ex quibus Herbarii quidem diligentiſſimi ad nos attulerunt, non niſi illi à nobis in Hiſpania conſpecto, ſimile, quod Dioſcoridis hiſtoriæ in uniuerſum reſpondet: nã radices exterius nigræ, intus uero albæ ſunt, quarũ odor ſimilis illi eſt, quẽ fœniculum ſiccum ex ſe ſpirat, ſuauior tamen: earum quoq; ſapor, non admodum acutus erat, aromaticum quid præ ſe ferens: quæ in infima parte capillatæ, comatæue adeo reperiuntur, ut ſpicam nardum quicunq; has radices uiderit primo intuitu eſſe dicet. A quibus argumentum non mediocre deſumimus, quòd ſpica nardus paſſim officinis obuia, radix potius, quam plãtæ ſummitas ſit, ut ſuo dicemus loco, quum Galenus ita eſſe nobis antea dixerit. Curabunt igitur deinceps pharmacopolæ, uerum meum non ſolum ab Hiſpania, ſed etiã montibus Bononienſibus habere, quum ibidem uerũ & Athamanticum reperiatur: ſic dictum, quia ab Athamante inuentum. Nec enim ueritas ipſa occultãda eſt hac de cauſa, quia Plinius ſcriptum reliquerit, ſuo tempore meum in

Meu in Hiſpania herba famigeratiſſima.

Meu tortuoſum fœniculum.

Meu uerũ ĩ Italia naſcitur.

Spica nardus radix eſt.

Italia

Italia non niſi à paucis medicis ſeri,ut apud ipſum eſt legere libro.20.capite.23.quem ſecutus poſtea Marcellus Virgilius uir alioqui doctiſſimus,rei tamen herbariæ non admodũ peritus,dixit, nunc quod ſciam, nullam Italiæ meon eſt: Ob quæ uerba, Mathiolus Senenſis, in Italia quoq; meum non reperiri clamat. Imo cõtra Patres Meſues interpretatores acriter agit, qui in Calabria & Nurſiæ montibus meum naſci, & inde eradicarunt affirmant, quod ita eſſe crediderim,quũ apud Bononiã quoq; naſcat, ut teſtes ſunt,Nicolaus Nicolucius pharmacopola Ferrariẽſis,& Gaſpar de Gabrielis, nobilis Patauinus, horum rerum maximus indagator, & qui publice rem herbariam apud Ferrarienſes profitentur. Accuſandus igitur Mathiolus potius eſt quum negligens in inquirenda hac herba fuerit, quàm diligentiſſimi patres, qui deſudantes, Nurſiæ montes, ut eam inde eradicarẽt, aſcenderunt. Interdum tamen auarus pharmacopola ſi hac caruerit radice, Galeni & Aeginetæ conſilio,in ſuis Antiballomenis,ſuccedaneis dictis,myrabalano,id eſt, glande unguentaria,uti debet: eſt enim glans,ſiue nux unguentaria,ea quam Græci myrobalanũ,ſiue balanum myrepſicum uocãt, quam myropolæ,unguentarii dicti,Arabica uoce, ben appellant,& ea pro conficiendo oleo, ac ſuffitibus,maxime utuntur, ut.4.libro,capite.161. copioſius dicemus. Cæterum eſt meun, ut teſtatur Galenus lib.7. de Facult. ſimpl.medicam. calidum tertio ordine; ſiccum uero ſecundo, ut eius hæc indicant uerba; radices eius ſunt calidæ tertio exceſſu, in ſecundo ſiccæ, proinde urinas menſeſque mouent, quòd ſi liberalius ſumantur, capiti dolorem conciliant.

M. Virgil.

Mathiolus errat fallitur.

Gaſpar de Gabrielis, nobilis Patauinus.

Glans unguentaria ben Arabũ eſt.

Meum Galeni.

Meum,calidum: ordine,ſiccũ.2.

De Cypero.

Græce, κυπειρος; latine cyperus, cyperus odoratus, anguloſus iuncus, triangularis iuncus, quadratus iuncus: Hiſpanice, iuncia de olor: Luſitanice, iunca de cheiro, Albafor; Gallice ſuocheti: Germanice, Vuldergalgan; Lõgobardice: tricola.

Secunda ſpecies Cyperi.

Secunda ſpecies Cyperi, latine, Curcuma officinarum, radix Indica.

Textus quarti Enarratio.

CONSVLtius mea ſententia eſſet, ſi in præſentia cyperi tres ſpecies potius deſcriberemus,quàm duas tantũ, quum re ipſa cõſpecta,ita eſſe comperimus; nam altera ſpecies,Iuncus eſt,folia porri, in parte decliuiori ha-

bens,longiora tamen & exiliora,in cuius cacumine,minuta ſunt,inter quæ ſemen exoritur,cui caulis cubitalis & maior ineſt,qui plerunq; quadrangularis conſpicitur,nam radices rotundæ, non nunq̃ oblongis oliuis ſunt ſimiles, nigræ, ſuauiter olentes,& guſtu aliquantulum amaricantes : hanc uero

Cyperus quadratus iuncus à Cornelio Celſo appellatur.

Cornelius Celſus uerus Hippocratis imitator,libro.3. ſuæ medicinæ capite.21.quadratum iuncum appellauit,cuius in aquoſis & paluſtribus, plerunq; naſcentis, radices medico uſui ſeruantur, quibus uniuerſa Hiſpania abundat, nec opus habet Syriacis, Quas ſua uoce præcipue Salmanticenſes pharmacopolæ,auellanada uocant. nec enim in Italia præſertim Longobardia deſunt, ſed myropolæ parum curioſi, communioribus radicibus earum loco utuntur,iis autem radicibus affinis cũ uoce,tum figura, alia radix,

Iuncus Auellana quid.

quã uniuerſa Luſitania iuxta ac Hiſpania,iunca auellanada uocãt,quod uerbũ,tu rudius ſed ſignificantius iuncum auellanã uertas, quæ ex Aethiopia & inſulis circũiacentibus in Luſitaniam deferuntur, magnitudine auellanę nuclei,unde nomen traxiſſe uidetur,colore exteriore ſubpallido;nam intus lactea eſt, capiti etiam,ut illud obiter attingamus, nõ mediocriter conducit.Hanc quoq; radicem Venetiis, apud põtẽ Ripæaltę, uænalem uidere eſt, quam ibi ſua uoce Traſi uocãt; quæ licet ex Aethiopia,præcipue ex

Traſi.

inſula ſancti Thome, æquinoctiali ſubiacenti ad nos afferatur, in Italia quoq; naſci,certum eſt, ut ii qui Veronenſes campos percurrerunt, norũt; quam radicẽ ibidem ex herba ferragini,ſecalæ,ſiue centeno dicto perſimili,

Secũda cyperi ſpecies.

eradicant. Secunda autem ſpecies Cyperi,ubiq; in aquoſis comperitur, foliis à prima nõ diſſimilibus,caule tamen triangulari,cuius radices oblongæ, tortuoſæ,nigræ,ad ruffedinem uergentes ſunt, ſed multis implicitis internodiis, quæ iucundè ſpirant, & parum,ob nimiam contractam humiditatem,amaricant. Hanc Plinius libro.21. capite.18. triangularem appellauit iuncum,cuius radices, Hiſpaniæ & totius Italiæ mulierculæ, aceto paratas, pro odoramento,ac ſuaui ſuffitu recondunt : Nec communiores officinę, alias, præter has radices,pro uero Cypero,monſtrant habentue, quum tamen illæ primæ,oliuis ſimiles, a Dioſcoride,ut præcipuæ comendãtur, hãc uero ſecundam ſpeciem Cyperi nominari cupimus, cui ueluti & primæ,

Cyperus et triangularis & quadratus reperitur.

Dioſcorides caulem,non quidem triangularem,aut quadratum ineſſe dixit, ſed anguloſum potius,ut cautos nos redderet, ꝙ cyperus & triangularis, & quadratus reperiat̃. Item quod melius eſſet, triangulari illo, radices oliuis ſimiles habente,uti,quãquam & altero, pro uero dexterrime uti poſſimus,prout hoc tempore myropolæ continuo factitant.

Cyperus xyphion ẽ, cyperus uero de quo agimus alia eſt res.

Cæterum Plinius lectorem in præſentia monitũ deſiderat, ne nominis uicinitate decipiatur, quum Cypirus lõge alia ſit res à Cypero. Eſt enim Cypirus herba, quam xyphion Græci appellant,noſtri uero gladiolum,bulboſas radices habens, de qua libro.4. mentionem faciemus. At licet Plinius hæc ſuadeat, apud

Theophraſtũ tamen, Cypirum pro hoc de quo agimus capi nouimus, angulo ſo ſcilicet, odorato, cuius radices, teſtãtibus Galeno, ac eius ſimia Paulo, libris ſeptimis huic dicatis negotio, excalfaciunt, ſiccantq; abſq; morſu; Quare humidioribus ulceribus, cicatricem mirabiliter inducunt, quibus & inciſoria quædam ineſt uis, qua calculos minuunt, urinãq; & mẽſtrua promouent. Tertia Cyperi ſpecies, quam Dioſcorides ſecundã facit, ex India ad nos uſque fertur, radix gingiberi figura, ſapore & odore nõ abſimilis, unde fit quod frequenter inter gingiber reperiatur: nam comãducata crocatum ſputum reddit, & ex ea Dioſcorides pſilotrum, ſiue depillatorium parari inquit, id quod nos experimento compertum habemus, Vt tamen rem qua de agimus qui hæc legerint, noſcant, ſcire licet, quod Cyperus iſte Indicus, ea eſt radix, quam cõmuniter officinarũ ſeplaſiarii, Curcumam nominant: Nee enim in hoc ambigẽdum eſt, quum inter ſe adeo cõueniunt, ut inuite hoc fatendum ſit, ſed in hoc animaduertendum duximus, quod Curcuma hæc quæ paſſim in officinis monſtratur, nõ ea eſt, quam Serapio capite.293. deſcribit, quum ibi potius chelidonium maius & minus Serapio pertractat, ut cuique conferenti ea quæ in ipſo capite inquit, cum iis quæ à Dioſcoride deſcribuntur, capite de chelidonio, facile patebit. Hinc enim error ortus eſt, ut hucuſq; crederetur, quòd curcuma hæc officinarum, nõ cyperi ſit radix ſed chelidonii potius, imò pharmacopolæ chelidonii radicem, ob magnam quam habet cum uulgari curcuma ſimilitudinem, curcumam appellant, nec aliter interpretantur quum curcumam legunt, q̃, id eſt, radicem chelidoniæ, ignorantes, radicem hanc ex India delatam, cyperum iſtum apud Dioſcoridem eſſe, ſed re uera firmiter crederem Serapionis interpretem, anſam aberrandi pharmacopolis dediſſe, non uero ipſum Serapionem, quum rauroch, uerbum Arabicum, chelidoniam ſignificans, interpres curcumam uerterit, unde poſtea pharmacopolæ, ut diximus, curcumam chelidoniæ radicem eſſe ſemper hucuſq; crediderunt, quum tamẽ Serapio ipſe, de hac Indica curcuma, ſub cyperi nomine egerit, Dioſcoridem imitatus, ut apud ipſum eſt legere, capite.189. Cæterum Ruellius Gallus, libro ſui uoluminis, 2. capite. 4. Cyperum hunc Indicum, radicem quandam eſſe, quam officinæ terram meritam appellant, ait, quam niſi curcumã hanc officinarum intelligat, procul dubio ut nouiſtis, errat.

Cyperi tertia ſpecies.

Cyperus indicus curcuma eſt.

Curcuma officinarũ differt à Serapionis curcuma.

Serapionis interpres errat.

Ruellius errat.

De Cardamomo.

Græce καρδάμωμον, *Latine Cardamomum, Cardamomũ Indicum, Cardamomum maius: Arabice, cordumenium. v. cordumeni: uulgo cardamomo.*

Arabum Cardamomum.

Arabice, Sacola, latine cardamomum minus, Malagueta, maligreta, granum paradiſi; uulgo, malagueta.

Cardamomum aliud minimum: Melanthij ſpecies, Serapionis maius eſt.

Textus quinti Enarratio.

NISI celebre illud aroma, quod ex India, præcipue Cananoris inſula, aduehitur, Grȩcorum cardamomum ſit, ut illud dignoſcamus uate procul dubio opus habemus, cardamomũ dico, anguloſum granũ, nullam exactè figurã habens, in ſiliquis, ciceris cuiuſdam modo, naſcens, quod officinæ (abſoluta uoce) cardamomum appellant, uel cũ additione cardamomum maius, uel Indicum cardamomum, quod an cum hoc à Dioſcoride & Græcis depicto ſit, unũ cũ altero conferre opus eſt, nam Dioſcoridis prȩſens cardamomum ut bonũ ſit, decet contumax frangenti ſit, plenum, denſum; item, quod odore caput tentet, guſtu acre & ſubamarum; Cardamomum uero Indicum à nobis deſcriptum, granum anguloſum eſt, ſubruſſum, ſapore non adeo acre, in ſiliquis quibuſdam naſcens, quæ omnia tantum abſunt ab altero, quantum cancer abeſt ab anguilla: quo factum eſt, ut omnes hucuſq; ſcribentes, cardamomũ hoc Indicum, nõ eſſe Dioſcoridis, aut Grȩcorum cardamomum, dixerint. At mea ſentẽtia falluntur, uiri alioqui erruditiſſimi, quum parum animaduertant, Grȩcos homines, crebro arbores, frutices, plantas, arbuſculaue, ex quibus fructus uel ſemina colliguntur, deſcribere, fructibus uel ſeminibus ipſis intactis, ut in carpeſio facile uidere eſt, ne quis mihi falſum loqui obtrudat; de quo quum Galenus libro de Antidotis primo loquitur, inquit: feſtucas tenues quaſdam perſimiles ſurculis cinnamomi eſſe, odore & ſapore ualerianæ nõ abſimiles, illius tamẽ fructum ſubticuit, qui Actuario uiro Græco doctiſſimo teſte, cubeba offi-
Carpeſium cubeba eſt.
cinarum eſt. Dioſcorides igitur arbuſculum cardamomum dictũ delinians inquit, illud probatiſſimum eſſe, quod ex Comagene, Armenia, & Boſphoro affertur, quãquam in India, & Arabia naſci quoq; tradat, difficulter frãgibile, plenũ, & præcluſum; quod enim tale non erit, non bonum dicendũ eſt, quibus addit, ut bonitas huius ligni exactius dignoſcatur, quod tale ſit, ut odore ſenſum tentet, guſtu acre & ſubamarum; quæ omnia ligno cardamomi conuenire non dubito, quin potius certus ſum, & experimento compertum habeo, omnes has dotes, quas Dioſcorides ſuo tribuit cardamomo, in ſiliculis cardamomi reperiri, præcipue recentibus, ut olim Anthuerpiæ, ad quam omniũ aromatum ex India, & aliis exteris regionibus

magnus eſt cõfluxus,exactè nouimus;nam uetuſtate confectæ ſiliquæ,nullam prædictarum ferè conditionum habent,ueluti omnes ſunt, quæ in Italiam aduehuntur.Deſcribit igitur,ut receptui canamus,Dioſcorides, fruticem,ſiue plantam cardamomi,non uero ſemen ipſum . At Plinius,ſemen potius quàm lignum delineat,ut apud illum eſt legere libro.12. capite. 13. ubi illius quatuor facit genera,quorum ſecundum,hoc Dioſcoridis eſt cardamomum, de quo Andromachus in deſcriptione ſic cecinit,& cardamomum quod tenet Indus ager. Nec enim hodie,apud Indos cũ quibus magnum eſt Luſitanorum commercium,aliud prorſus cardamomum nominatur,uel reperitur,ut demum fateri debeam,Cardamomum Indicum hoc Græcorũ ſit Cardamomũ,quod Serapionis interpres inepte admodũ cordumeni, id eſt corui agreſte, uocauit, ut apud ipſum eſt legere capite 304. de Hardameni:ubi quoque idem interpres taxandus uenit, quum uice uertendi,Cardamomum pellit latos uentris lumbricos,dixit aſcarides.

Cardamomi planta, à Dioſcoride deſcribitur.

Cardamomum Indicum Græcorum cardamomum eſt.

Serapionis interpres errat.

At,quum de Cardamomo agimus,non ab re erit de duobus quoq; aliis Cardamomi generibus,quæ in officinis habentur, uerbum facere,quorum unum Cardamomum minus comparatione ad Indicum dictum Cardamomum dicitur , quod tum intelligas uelim , uirtute ſiue aromaticitate, quum forma hoc maius ſit , quod maliguetam à terra unde eum deferunt cognominãt,quanquam aliis,granum peradiſi magis appellari placeat: eſt enim hoc granum ruffum, preſſum, in pyramidem uergens,quod ex Guinea regione Malagueta dicta,in Luſitaniam tantũ adducitur,ſapore acuto, acri,nam odore omnino caret,quod Græcis ignotum fuiſſe certus ſum,teſtante id Auerroe,lib.5.ſui Collectorii, ubi enumerans ille aliqua quæ poſt Galenum fuerunt reperta,hoc Cardamomum cap.25.obiter attingit,quaſi diuerſum ſit, ab eo priori cuius antea capite 24. eiuſdem libri meminerat; Imò Serapio quum de hoc agit cardamomo maligueta dicto, ſub nomine Sacolæ, nec Dioſcoridem aut Galenum,ut plerumque ſolet, adducit,quaſi de re illis ignota agens .

Cardamomũ minus malagueta eſt.

Cardamomũ minus ignotum Græcis.

Alterum uero Cardamomi genus ab officinis receptum , ſemen ſubcitrinum eſt,anguloſum,boni odoris,ſaporis aromatici,pingue, puluerulentum,nihil a melanthio præterquam colore differens , quum melanthium nigrum ſit,hoc uero ut diximus, ſubcitrinum,quod & nigellam uocant,de quo nec Græci aliquam fecere mentionẽ. N I C A N. Vbi nã Arabes huius meminerũt Cardamomi? AMAT .eo capite in quo de Maligueta Serapio agit,& de hoc quoque ſermonem fecit.N I C A N. Sub quo nomine. A M. ut paulo antea diximus,ſub nomine Sacolę,nam eo loco Serapio duo Cardamomi genera facit,maius & minus , Maius cortices habet , & capita ſicut roſa, & ſunt grana magna ſicut nabach, aut maiora parũ, & intra ipſa ſunt granula parua, anguloſa, boni odoris,pinguia, puluerulenta, & dele-

Alterũ cardamomi genus nigellæ ſpecies eſt.

Nicander Toletanus uir doctiſſimus.

ctabilioris naturæ quàm minus: Imo in ſapore ſuo eſt ſtipticitas, & acuitas. N I C. quid per hæc uerba intelligit Serapio? A M A. ut hæc quis deprehen dat, plus ſedentario ſtudio opus habet, quũ tamẽ tu celebris noſtra hac æta te ſis philoſophus, & uir omnis antiquitatis & eruditionis amantiſſimus, ac mihi Pyladea quadam amicicia coniunctus, non grauabor rem in medium afferre, ut ea conſpecta, Serapionis mentem facillime teneas, in iis enim calicibus, ſemen ut uides, ſubcitrinum, anguloſum, boni odoris, ac puluerulen tum includitur, quod Cardamomum, ut diximus, officinæ appellant, alii ue ro, nigellã: hoc igitur Serapionem intellexiſſe hucuſq. ſum arbitratus, quũ Cardamomũ maius ibidem nominat. N I C A N. ita eſſe res ipſa clamat, & Antonius Muſa Braſauolus, harum rerũ maximus indagatur, & inſignis hac noſtra ætate philoſophus, tecũ ſentit, nõ quidem in examine ſimpliciũ, ſed ſiruporũ potius, numero ſeptuageſimo ſeptimo. A M A T V S. gaudeo equidem cum tanto uiro ſentire, quem tanti feci ſemper, ut propter

Antonii Muſæ Braſauolæ humanitas.

illius humanitatem, ac admirandam ſapientiam, quam cognoui per ſepten nium cum apud Ferrarienſes moratus fuerim. Eſt igitur granũ hoc puluerulentum, nigella dictum, apud Serapionem, maius cardamomũ. unde Ruel

Sacola ſiue cardamomũ maius Arabũ: nigella citrina eſt.

lius, in hac re, minime audiendus eſt, quum lib. 2. ſui Voluminis ſtirpibus dicati, contendat, quod Cardamomum maius Serapionis, piper Indicũ uul go dictum ſit, paſſim in herba naſcens, non multum à ſolano cõmuni diſſimilis, cui flores lutei inſunt, in quibus fructus poſtea prodeunt quidam,

Ruellius nõ bene ſenſit in cardamomo maiori Arabum.

oblongi, pyramidales, cordis effigiem repræſentantes, primo uirides, poſtea lutei, maturi uero quum ſint, adeo rubri & lucidi fiunt, ut corallum eſſe appareant, intra uero fructum iſtum, ſemen lentibus paruis ſimile includitur. album, adeo mordax & acutum, ut per ſe uel cum ipſo fructu comanſum,

Piper Indicũ fructus rubri pyramidales.

& linguam & fauces, igneo quodam feruore exurere uideatur: hunc autem fructum tanti feruoris & acuitatis, Vulgus, piper Indicum nominat, quod Arabum non eſſe maius Cardamomum, ut falſo Ruellius contendit, uel ex hoc tantũ probari poteſt, Quia maiori ſuo Cardamomo, Arabes non tantũ tribuũt ſaporis acumẽ, quod procul dubio, ſi nouiſſent, nõ prætermiſiſſent. Itẽ quod ſemen nõ anguloſum ut diximus eſt, nec puluerulentũ, quanquã in grano magno, uel alabaſtro quod in roſa conſpicitur ſimili, reperiatur. Proinde cardamomum Serapionis maius, non eſſe hoc piper Indicum, ſed

Cardamomũ minus, Serapionis maligueta eſt.

potius à nobis granum illud anguloſum, in officinis Cardamomum minimum, uel nigellam dictum, in confeſſo eſt. Nam Serapionis minus Cardamomum ut diximus, maligueta eſt, ut conferenti notum erit, quam quoq; ſententiã ſecutus fuit Andreas Bellunenſis nouiſſimus Auicenne corrector,

Andreas Bellunẽſis Auicẽnæ corrector.

Cæterum Galenus libro Succidaneorum, ſuadet, ut quum Cardamomum defuerit, loco illius utamur, Cypero, uel ſaltem myrto, At quum non ſolum ſuum hoc eſt, Græcorum Cardamomum, ſed ipſius potius multa alia no-

bis ſuppeditent genera, ſuccedaneis opus non habemus, de quo Galenus ſeptimo de Facult.ſimpl.medic.ita uerba fecit, dicens: Quanto ſuauius magiſque fragrans naſturtio eſt, tanto & imbecillior ei calida facultas ineſt, nec enim ulcerare eſt idoneum, habet autẽ adiunctum quiddam amaritudinis, qua lumbricos interficit, & cum aceto ualenter pſoras detergit. *Cardamomi facultas.*

De Spica nardi.

Græce, ἰνάρδος νδικὴ: στάχυς νάρδου. *Latine, nardus Indica, ſpica nardi, Indica ſpica, radix ſpica; Vulgo, ſpica nardo.*

Textus Sexti Enarratio.

QVI Luſitanorum nauigationes in Indiæ interiora cognouerunt, facile perſuaderi poſſunt credere, Luſitanos ipſos, optima & uera Indica nardo abundare: quod ita eſſe, certius eſt, quàm hic à me multis monſtrari opus ſit, quum quotannis Luſitani inde ingentem claſſem omnium genere aromatum, ornatam in Luſitaniam uehant, Inter quæ, celebris nardi ſpica tantopere celebrata non deeſt, radix uerius quàm ſpica, multis capillamentis diſſoluta, leuis, nigra, ad ruffedinem uergens, odoratiſſima, ſimili odore cyperi, ſapore ſuaui, diu in ore permanente, ad amaritudinem aliquantulum inclinante, ut nullum, ſi modo fateri uerum debeam, aroma celebrius, aut odore ſuauius, aut uerius, ex uniuerſa India hac Indica Spica ad Luſitanos deferatur, unde poſtea in multas orbis regiones diſtrahitur, raro tamen in Italiam, quum Venetæ trirtemes in Tripolim Syrie ciuitatem, per mare Ionium, quolibet anno nauigantes, inde inter alias merces, & uaria aromata, ſpicam nardum quoque adferunt, & poſtea uniuerſa Italia, è Venetiarum ciuitate tanquam cæterarum regina, ſibi comparent, non adeo tamen bonam, & odoriferam, ut illa quæ in Luſitaniã portatur, quanquam tamen contingat interdum Venetias optimam adferri, ut mihi hæc inquirenti Venetiis uidere contigit, in ea præcipue aromataria officina, cui Angelus pro ſymbolo eſt, unde ſæpe ſum admiratus, cur Manardus Ferrarienſis, uir alioqui exercitatiſſimus, & cui uere medicinæ ſtudioſi multum debeant, in epiſtolis ſuis ſcriptum relinquat, quod nardus hæc paſſim in Italiæ officinis habita, nec Indica, nec Syriaca ſit, At re uera, Manardi errorem, non aliunde euenire, ſatis ſum conſcius, quàm ex ignoratione hac, uidelicet, quænam plantæ nardi pars, ſpica hæc ſit, quam ſi exacte dignoſceret, non tam fœde procul dubio Manardus ceſpitaret: Libro enim.6. ſuarum epiſtolarum, epiſtola.iii.inquit ille, Galeni mentem eſſe, ſpicæ nardi radicem, in theriaces compoſitione ponendam eſſe, non uero ſpicam ipſam, quam tantũ ad nos afferunt, & utinam bonam, ita enim ibi Manardus ſub iis uerbis loquitur:

Spica nardi uera ad Luſitanos defertur.

carere nos Indica nardo, quis dubitet, qui ſpicam quidem uocari apud Galenum legerit, eſſe tamen radicem, ſed & in ea theriaces præparatione, quã cæteris ueluti cõciſam magis, & manifeſtiorem, præfert Galenus, ſic ad uerbum carmine quodam ſcribitur: therbentinæ quæ reſinam, nardiq; radicem Indicę: & ſubdit, ad nos uehit̃ ſpica, atq; utinam nardi eſſet. Suauitate enim odoris penitus caret, & ſaporis eſt ualde ingrati. Item libro. 8. eiuſdem uoluminis, epiſtola. iii. tradit, quod in theriaces præparatione teſte Galeno libro de Antidotis præferendæ ſint radices tanq̃ uirtuoſiores, ſpica neglecta: in quibus uerbis, liquido claret, quàm male Manardus Galenum ibidẽ intelligat, quod non aliunde oritur, quàm quia ut diximus, non nouerat ille, quæ pars plantæ nardi ſpica eſſet, quæ dubio procul non alia eſt, ut ſupra meminimus, quàm radix, id quod Galenus citato loco, libri de Antidotis, facillime declarat, dicens: Iubet Andromachus adiicere nardũ Indicam, ea uero eſt quam ſpicam uocant, non quòd ſpica ſit, radix etenim eſt, ſed quòd ſpicæ figuram habeat. Hæc ille, per quæ, niſi quis ſaxeus ſit, percipiet, Galenũ per ſpicam hanc Indicam, radicem intelligere, quum re uera radix & non ſummitas, aut plantæ ſpica ſit, dicitur tamen ſpica, quia ſimilitudinẽ quandam cum ſpica habeat. Non ab re, Galenus libro. 8. de Facult. ſimpl. medic. tractaturus de nardo, capitis lemma præfixit, de ſpica nardi, tanquam parte totius herbæ nobiliori: ſciens utiq; ille, quum de ſpica mentionẽ faceret, radicem ipſam pertractaſſe, utpote plantæ totius partem præſtantiorẽ: nam ſi Galenus hoc aliter intelligeret, quod ſpica, radix non erat, ſpicam ipſam relinqueret, & in titulo capitis, ſub nomine totius plantæ, uel ſaltem, ipſius radicis, partis nobilioris, & notabilioris totius plantæ ageret. At quum eandem rẽ eſſe ſciret, ſub ſpicæ nomine, de ea ſcriptũ poſteritati relinquere par fuit, Cęterum Plinius in hac re audiendus nõ eſt, imo potius parua illi fides eſt habenda, quum nardum longe aliter delineat, q̃ res ipſa ſit, ut ex Galeno & Dioſcoride, in præſenti diiudicare eſt, nam libro. 12. eiuſdem numeri capite, ita de nardo ſcribit: frutex eſt, graui & craſſa radice, ſed breui ac nigra fragiliq; quãuis pingui, ſitum redolente ut cyperi, aſpero ſapore, folio paruo denſoq;: cacumina in ariſtas ſe ſpargunt, ideo gemina dote, nardi ſpicas ac folia celebrant. Hactenus Plinius, in quibus non ſolũ à ueritate multum aberrat, ſed etiam multis & præclaris uiris aberrandi anſam dedit, inter quos nominare eſt, Hermolaum Barbarum. Ruellium, & Antonium Muſam Braſauolam, quorum priores duo, ut plerunq; adnoto, malunt plusries cum Plinio errare, etſi errantem noſcant, & manifeſtum errorem uideant, quàm uerum dicere. Ea de cauſa Ruellius capite. 6. libri ſecundi, in officinis à ſe nardum conſpectam Plinianæ nardo reſpondentem affirmat, quod falſum eſſe crediderim, quum multis, qui hæc magna cura quærunt, nunquam uel caulem, uel folia, aut feſtucas, radicemue alteram

Spica nardi radix eſt non ſpica.

Plinio in deſcribẽda nardo parua fides dã da eſt.

Plinius anſam aberrandi uiris doctiſſimis dedit.

præter

Mathiolus

præter ſpicam uidere contigit, quapropter, ut Mathiolus doctiſſime adnotat, facetiſſimus ille Muſæ. Senex fruſtra Venetias mittit, ſi modo præter ſpicam, nardi folia, caulem, uel radicem, comparare ibi ſibi debeat, parcat Amicus, quum magis amica ſit ueritas ipſa, quæ nullius uel odio uel amicitia deſerenda eſt, quũ ſpica omnibus officinis obuia radix ſit, nec in fruticis ſummitate eueniat, ut falſo Plinius dixit, & Ruellius credidit: imò nec Dioſcorides, nec Galenus, partem nardi alteram uſui medico commendarunt, præter ſpicam ipſam, quam hic Dioſcorides ut præcipuam plantæ partem, ut ſui moris eſt, quam herbam aut plantam fruticemue aliquam deſcribit, delineat, quum inquit: habetq; in Syriaca nardo primũ bonitatis honorem, quæ recens non ponderoſa, comoſa, colore ruffo, odoratiſſimaq; eſt, & quæ una cum anguloſi odorati iunci odore, breui ſpica, & amaro ſapore ſit, quæ itidem linguam exiccet, odori ſuauitate diu permanente. In iis ergo clare Dioſcorides ſpicam ipſam nardi depingit, quæ ſi nõ radix eſſet, uel radix altera res eſſet, de ea procul dubio differeret, & illi, ut parti præcipuæ, & in honore habendæ ſigna tribueret: ſed quum ſpica in officinis habita, radix nobilis nardi ſit, de ea ut præcipua ſermonem agere conſequens fuit. Quod uero Diſcorides inquit, numeroſas ex una eadẽq; radice prodeuntes ſpicas ex ſe mittit, eaſdẽq; comoſas implicitaſque & odore uiroſo, nobiſcum agit, quum ab una præcipua radice, tanquam cæterarũ matre, plures radices ceu ſpicæ comoſæ implicitæ oriantur, ut ſimile uidere contigit in quadam herba è montibus Bononienſibus ad nos delata, quã Meũ eſſe deprehendimus, cuius radices infimæ, ita in ſpicas diuaricabantur, ut ſpicam nardũ eſſe, omnes uidentes dicerent, inter quos erat Gaſpar de Gabrielibus, nobilis Patauinus, uir doctiſſimus, & harum rerum curioſiſſimus, ut demum cõcludere debeamus, in nardo nullam præter ſpicam reperiri radicem, quum ſpica radix eſt, non uero fruticis ſummitas: de qua Galenus, libro. 8. de Facul. ſimpl. medi. ita tradit: calfacit exceſſu tertio, deſiccat ſecundo completo, cõſtat ex aſtringenti, acri & leuiter amara ſubſtantia. Quare radix iecori & uentriculo conuenit, & pota & admota extrinſecus, urinam ciet, morſus ſtomachi ſanat, uentris, capitis, & thoracis fluxiones deſiccat, ualentior tamen eſt Indica, quæ nigrior quàm Syriaca exiſtit. Cæterum, hæc illa ſpica nardi eſt, quæ rhabarbaro, non ut malignitatẽ aliquàm extinguat, ſed ut uiam laxiorem præbeat, miſcetur; quãquam illius loco potius cinnamomo uti, melius eſt. Ex hac quoq; ſpica nardi, in officinis paratum oleum habetur, olim uero unguentũ concinnabatur, ut Galenus millies meminit, & de eo quoq; in Euangelio legitur.

Meu in mõtibus Bononiẽſibus reperitur.

Gaſpar de Gabrielis Patauinus.

Spicæ nardi temperatura.

Rhabararo cinnamomum miſcẽdum eſt & nõ ſpica.

De Nardo Gallica.

Græce, κελτικὴ νάρδος: *Latine, Gallica nardus, Celtica nar-*

dus, Celticum nardum, ſpica Romana, ſpica Celtica, ſpica Gallica: uulgo, ſpica nardo da Genoua.

Secunda ſpecies.

Græce, ψευδονάρδος, *Latine, Saliunca, hirculus, ſpica communis, maſcula ſpica, ſpica barbitonſorum: Italice, ſpigo: Hiſpanice ſpliego: Luſitanice ſpique: Gallice aſpico: Germanice ſpica nardi.*

Tertia ſpecies.

Græce, ψευδονάρδος θηλήα: *Latine, lauandula: Hiſpanice albuzema, alfazema: Italice lauanda: Gallice lauende: Germanice, lauendel.*

Textus ſeptimi Enarratio.

QVANTVM herbaria medicina à maioribus nõſtris neglecta, & cõtemptui fuerit habita, nõ aliunde mea ſententia argumentum quærendum eſt, quàm à Celtica nardo, quæ quum herba Italiæ famigeratiſſima ſit, illius tamen loco hucuſq; in officinis recepta ſit herba, nullum penitus habens ſaporem aut odorem, oblonga, contorta, caule tenui, in quo minutiſſima inſunt folia, ad luteum uergentia colorem, nam tota ipſa herba, arborum muſcum figura refert, imò ſparti cordam, quæ tantum differt à uera Celtica nardo, quantum crocus à crocodilo; Sed hæc & ſimilia, nõ aliunde eueniunt, quàm ex principum & ciuitatum rectorum, auaritia, ignauiaue, qui medicos ſuos male alunt, nec eos iudices conſtituunt ſuper ipſos pharmacopolas, ut quum falſa pro ueris uẽderent, eos carceri prius mancipatos, tanquam malefactores, & uitæ humanæ inimicos, pecuniaria pena multarent, igni quæcunq; falſa, uel putida, aut corrupta, muſcidaue forent, tradendo; nam tunc, mea ſententia, in unaquaq; ciuitate omnes inter ſe conuenirent pharmacopolæ de optimis captandis medicamentis, radiciſecas tranſmittendo in uarias orbis partes, ut inde ueras herbas, plantas, frutices, radices, ſemina, fructus, flores, lapillos, metalla, & ſi qua ſunt alia, portarent; quod ſi feciſſent, proculdubio non deeſſet in Italiæ officinis nardus Celtica, quæ non ſolum in alpibus Liguriæ naſcitur, ſed Iſtria, Gallia, & aliis uariis locis, herba longe ab ſpica uulgari, & communi lauandula differens; illius tamen flores lutei ſunt, & radices tanquam ſpicæ, conſpiciuntur, quarũ & caulium præcipuus uſus eſt. Curent igitur ſeplaſiarii deinceps ueram Celticam nardũ habere, quam è Liguria afferre facile poſſunt, ut nonnulli

Principum & ciuitatũ auaritia.

Nardus Celtica in Italia naſcitur.

curioſi pharmacopolæ ad ſe deferendam inſtituerunt, de qua Galenus ait: breuiter dixit nardus Celtica, id eſt Gallica, ad omnia eſt imbecillior dictis, præterquam ad prouocandã urinam, nã calidior illis eſt, ſed minus aſtringit: hæc ille. Vnde mea ſentẽtia, ſi rhabarbaro ſpica adiungenda eſt, hæc & non Indica adiungenda eſt. Cæterum ſpica communis, ab ſpicatis cæruleis floribus dicta, qua tonſores & balnearii in lixiuio utuntur, fere eadem cum lauandula eſt, niſi quòd maiuſculas ſpicas habeat, cuius folia tantæ ſoliditatis ſunt, ut frangi potius quàm plicari queant, ut merito Plinius libro. 21. capite. 7. de ea ſub ſaliunca agens dicat, folioſa quidem eſt, ſed breuis, ut in coronas necti nõ poſſit, herba uerius quàm flos, denſa ueluti manu preſſa, breuiterq; ſui generis ceſpes, quæ in Pannonia & Noricis naſcitur, tantæ ſoliditatis, ut metallũ eſſe ceperit: etiam ſi mendoſe, nõ ſoliditatis, ut uetus habet lectio, ſed ſuauitatis ſcriptum ſit, quanquã & Ruellius hoc minime animaduerterit, ſed cum ceſpitantibus in hac lectione incederit, ſic legendo, tantæ ſuauitatis, ut metallum eſſe ceperit, ac ſi metallum ſuaue reperiatur, ſed de iis ſatis. Eſt igitur communis hæc ſpica Plinii Saliunca, ut Euritius Cordus uir uere cordatus in herbarum ſuo ſermone teſtatur, non uero ſaliunca, Gallica nardus eſt, ut falſo credidit Leonicenus, quem ſequi Ruellium audio: Quæ tamen Leoniceno & Ruellio occaſionem aberrandi dederunt, uerba hæc ipſa Dioſcoridis ſunt, quæ in quibuſdam non probatis codicibus cõperiunt᷑, quæ ita habẽt. Naſcitur Gallica nardus in Liguriæ alpibus, ab incolis gentis ſuæ uocabulo, ſaliunca appellata, quũ in melioribus, non ſaliunca, ſed Gallica appellari comperitur, ut ex Marcelli Verg. uerſione comprehẽdere eſt. Eſt igitur communis hæc ſpica, ut diximus apud Plinium Saliunca, quanquam ſi quis apud Dioſcoridem, ſub nomine hirculi ob intenſum quem habet odorẽ collocaret, qua idem Dioſcorides queritur Celticam ſpicam adulterari, non multum à ueritate aberraret, imò huic ſententiæ ſubſcribit Euritius Cordus loco à nobis ſignato: utcunq; tamen ſit, nos pſeudonardum eam appellamus, ex cuius floribus oleum hodie in Italia paratur tanti odoris & acuitatis, ut quemuis alium odorem ſibi proximum facile ſuperet; qua de cauſa myropolæ & unguentari raro in apothecis ſuis & unguentariis tabernis illud habent, ne unguentorum & rerum redolentium ſuauitas, ab illius odore ſuperetur, ſuffoceturue. Huic affinis lauandula eſt, hortis uulgatiſſima herba, quæ fœmina ſpica illius reſpectu dici poteſt, quum minor ſit, breuiuſculas habens ſpicas, ſic dicta lauandula à lauando, quoniam ea homines maxime lauantur, & ex ea quoq; aqua per campanam elicitur, & oleum parat᷑, quod fœdifragi pharmacopolæ loco olei ſpicæ nardi, ægrotantibus, contra ſtomachi frigidioris uitia porrigunt. Sunt enim duæ iſtæ herbæ uiribus non abſimiles, quæ quoq; à Celtica nardo, non multum abſunt facultate.

Celtica ſpica rhabarbaro adiungenda eſt.

Plinius emendatur.

Euritius Cordus laudatur.

Saliunca apud Plinium, uulgaris ſpica eſt.

Leonicenus errat.

Ruellius errat.

Lauãdula herba.

De Montana nardo.

Græce, νάρδος ὀρεινή: *Latine, nardus montana, montanum nardum, uulgo montano nardo.*

Textus octaui Enarratio.

Nardus mõ tana uera

VERA montana nardus, ex Syria quum hæc ſcriberem, ad me delata eſt, cuius radices ſunt ſolidæ, graues, ſubnigræ, ſemidigitalis longitudinis, haſtulæ regiæ radicibus pſimiles, graciliores multo tamẽ, ex ſe optimũ expirantes odorẽ, quas Italia hucuſq; nunq̃ uidit, eas tres nunc Ferrariam mittimus, ut doctiſſimus Braſauola diſcernat, quantum hæc ab ſpica Indica differat, de qua Galenus ut ſuperius retuli, ita inquit: plurima in Cilicia naſcitur, ſed prædictis infirmior.

De Aſſaro.

Græce, ἄσαρον, νάρδος ἀγρία: *Latine, Aſſarum, aſarus, ruſtica nardus, nardus agreſtis, uulgago; Hiſpanice, aſara baccara: Italice, aſaro: Gallice, cabaret: Germanice, haſeluurtz, Theutonice, plumbe ubbidenardus.*

Enarratio nona.

Aſari & cyclamini differẽtia.
Aſarum à bacchare differt.

ASArum, ſiue ruſtica nardus, officinarum aſarum eſt, cuius folia adeo cyclamino reſpondent, ut difficile inter ea diiudicare quis poſſet, niſi uariis notis, illa cyclamini emacularentur. Dicitur uero à nonnullis aſarus, bacchar, unde monendũ eſt, ne pro aſaro bacchari, baccharis intelligatur, quum baccharis herba fruticoſa, qua faſcinum depellitur, addiq; ſolebat in coronis apud ueteres, de qua Virgilius, utrũq; eleganter exprimens, in carmine Bucolico, inquit; Bacchare frõtem, Cingite, ne uati noceat mala lingua futuro, de qua libro.iii. capite. 46. agemus. Cæterum Antonius Muſa Braſauola uir doctiſſimus, in examine ſuorum ſimplicium, Plinium, huius quoq; eſſe opinionis, uidelicet, quod baccharis ſit aſarus, contendit; Mea tamen ſententia, Plinius longe aliter ſentit, quum libro.21.capite.6. potius acriter eos mordeat, qui credunt baccharem, eſſe ruſticam & agreſtem nardum, quum re uera, ruſtica hæc nardus, aſarum ſit, & non baccharis dicatur, ut eius uerba è citato loco indicant, quæ ita habent; Sed eorum quoq; error corrigẽdus eſt, qui baccar. ruſticũ nardũ appellauere: eſt enim alia herba ſic cognominata, quam Græci aſaron uocant, cuius ſpeciẽ figurãq; diximus in nardi generibus, quinimo aſaron inuenio uocitari, quoniã in coronas non addatur. Hæc Plinius. In quibus luce clarius uidetur, quod

Braſauola fallitur.
Plinius à calũnia defenditur.

baccharis apud Plinium longe alia eſt herba ab aſaro:proinde doctiſſimus Braſauola,potius emẽdandus eſt quàm Plinius ipſe taxandus: Nã quicũq; melius dixerit Meſuum habebit aſſeclam: unde tamen ortum ſit, aſarum, bacchar à multis uocitari, non aliunde crederem, quàm quòd multa quæ capiti de bacchare deſeruiunt, huic de Aſaro inſerta ſunt,quæ mea ſenten tia optimũ eſſet expungere,& ad locum ſuũ reducere:ſunt enim illa,ut nullus ambiget,hæc;Magi,ſanguinem Martis;Oſthanes theſam; Aegyptii,cer certam.Thuſci,ſuccinũ;Galli baccharem; Romani perpenſam dicunt, Coronaria;Hactenus uerba illa, quæ dubio procul huic capiti,adiectitia ſunt, & ea de cauſa expungenda puto,& baccharis capiti addenda.Cæterũ Aſari radix utilis tantum eſt, quæ in tertio ordine caliditatis & ſiccitatis collocanda eſt, quum Galenus eaſdem cum acoro uires habere dicat, lib.ſexto de Facultatibus ſimplic.medicamentorum ad iſtum modum:Huius herbę radices utiles ſunt,facultate ſimiles radicibus acori,intenſiores tamen,itaq. ex iis,quæ de illis prodita ſunt, hic facienda coniectura, Conſtat enim Galenum collocaſſe acorum tertio gradu caliditatis & ſiccitatis. Meſues uesues uero, inquit, aſarum longis febribus à meatuũ obſtructionibus ortis conuenire,quod & bilem & pituitam ſoluit,pondere quatuor drachmarũ, Dioſcorides porro ad ſeptem uſque concedit, proinde nos à ſemiuncia ad integram conſulto propinare poſſumus, cæterum de aſaro Manardum legere ne pigeat libro 11.ſuarum epiſtolarum,epiſtola quinta.

Baccharis ab Aſaro differt.

huic textui multa adiectitia ſunt.

Aſari radix utilis quæ.

Doſis Aſari.

De Phu,

Græce, φοῦ, ἀγρία νάρδος: *Latine, Valeriana, Amantilla, ualentiana, Herba benedicta: Hiſpanice, herua benedicta, la ualeriana: Italicæ, Valeriana: Gallice, Valeriane: Germanice, baldrian.*

PHV, ſiue Syluestris nardus, abſque uerborum ambagibus,aut controuerſia ulla, noſtra eſt Valeriana: quòd uero noſtra paulo minor appa rer,quàm Dioſcoridis deſcriptioni reſpondeat,hoc regionis influentis culpa,non uero rei cauſa eſt,Quare ſapientiſſime Marcellus Virgilius inquit, quam pro Dioſcoridis phu,herbarii ætatis noſtræ oſtendunt, Valerianam ſcilicet herbam, minor longe ea eſt, quæ ab hoc ſcriptore deſcribitur, nec omnes omnino utriuſque inuicem ſibi reſpondent notæ,quæ tamen præci puè à Dioſcoride numerantur,cõuolutæ glomeris modo, & ut Plinius ait, uilloſæ radices,earumque nardi odor, & albicans in caule purpura, in noſtra pariter ſentiuntur,credimuſque nos,ut in animalibus etiam fit, quæ nõ

Phu noſtra eſt ualeriana.

eadem mole corporis,ingeniiq; ſui natura ubique naſcuntur, in alieno orbe,cœli aut terræ beneficio,phu hanc,proceriorem naſci, quoniam & in noſtro orbe cubitalis aliquãdo uiſa fuerit, imò herbarii multi, ualerianas duas indicant, alteram minorem,alteram uero maiorem, theriacariam herbam dictam,omnino Dioſcoridis deſcriptioni reſpondentẽ, ſed quod uero flores non reſpondeant floribus narciſſi, id parui eſt momenti, quum textus iſte corruptus,& mutilus ſit, ut Ruellius optime adnotat. Cæterum huius radices in uſum ueniunt medicum,quæ natura ſimiles ſunt ſpicæ nardi,& ea de cauſa,calidæ in primo gradu, ſiccæ in ſecundo collocãdæ ſunt;de quibus Galenus ita libro 8. de Facult.ſimpl.medic.loquitur : phu odorata quodam modo eſt, huius herbæ radix nardo uiribus ſimilis, ſed tamen ad pleraque infirmior, urinas mouet, pluſquam aut Indica aut Syriaca nardus, perinde ut Gallica.

Valeriana maior theriacaria herba dicitur.

Valeriana calida in primo gradu,ſicca uero in ſecundo

De Malabathro.

Græce, μαλάβαθρον, φύλλον, Latine malabathrum,folium Indicum: Luſitanice iuxta & Hiſpanice,betre: Indice,betre.

Textus undecimi Enarratio.

EST apud Indiam regio quædam Malabar dicta, cuius maritimæ ciuitates ſunt,Batequala,Cananor,Calicut, Chalequa,Tanor,Cochym,Charamandel,& aliæ plures,quas Luſitani noſtri,nõ tam habitant, quàm frequentant: in qua regione, planta quædam magni nominis & pretii, uiticoſa naſcitur, quæ lupi ſalitarii modo,aut uolubilis, aliis hæret,circumuoluitur'ue arboribus,folio uiridi perpetuo,amplo, perſimili folio nucis,quod à parte exteriori, tribus ſatis notis lineis ornatur,nam totum folium undulatũ eſt, quod paucis foliis herbarum uel fruticũ euenire notauimus. Vocant autẽ Indici homines folium hoc,betrum,ſiue batrum,alii uero à regione in qua præcipuè naſcitur, malabatrum, quod folium, tanquàm pretioſiſſima res, ac delicioſiſſima, ab incolis Indiæ habetur, illo enim continuo ueſcuntur, quum,cerebrum confortat,ſtomachũ roborat, & cor exhilarat, ac Venerẽ incitat, Imò huius folii eſu homines illi ita oblectantur, ut poſtpoſito omni genere cibariorũ, hoc tantum contenti euadant, nec enim eo ſolo in uictu utuntur,ſed aliis admixto rebus,præcipuè Chalci ex oſtreis, aut buccinis cõfecto, quam ſua uoce Chulabum appellitant, ueluti quoque pulueri nucis cuiuſdã Arequ e dictæ,quæ magnitudine nucis moſcatæ, ex arbore procera apud illos naſcente,colligitur,cui folium,bicubitalis magnitudinis eſt, latitudinis uero,dodrantalis in acutũ definentis. eſt porro,ut obiter de iſta nuce arequa dicamus, fructus admodum ſtipticus, ſputum croceum reddens,unde quum folium malabathri, Chalci, & Areq; mixtum ori admo-

Malabar regio apud Indos.

Betrũ Indicum.

Chulabum Indicum quid.

Arequa apud Indos quid.

uetur,totum os croceum redditur, Mirum enim in modum, malabatri folium,pro halitus, oriſue ſuauitate cõmendatur, quo fit ut homines uel negotiis impliciti,illud in ore continuo trahant: calidum enim, & ſiccum, in ſecundo gradu.Indicum hoc folium eſt,quod,an Arabum Tembul ſit,pro firmo ut crediderim nondũ ſtatui; certus tamẽ ſum,folium quoddam officinis hodie pro malabathro receptum,aridum,nucis iuglandis folio ſimile, ſubpallidum & ſolidum, non hoc betrum à nobis deſcriptum eſſe, quum potius illud cinnamomi folium eſt, ut officinarum Seplaſiarii quoque fatentur,& ipſius atteſtatur ſapor,Suaderem igitur, ſi betrũ hoc Indicum haberi poſſet,quod hodie uerum ex India delatum, Anconæ habemus,& ex Olyſſippone omnium ciuitatum occidentalium facile regina, peti poteſt, nullum aliud deſideretur malabathrum, folium Indicũ dictum, quũ omnia in folio Indico deſiderata,in betro iſto reperiantur:& niſi tãta eſſet authoritas Dioſcoridis in deſcribendis ueris ſimplicibus, proculdubio non uererer affirmare nullum in India unquam malabathrum reperiri, præter hoc à me dictum, & in India hodie repertum, imò antiqua uoce ſeruatum, quũ batrum ſiue betrum, dempta particula, mala, uocent, quam particulam, à Græcis potius additam crediderim, ob regionem ſic Malaber dictã, in qua præcipuè ut diximus creſcit,quum India,ſua antiquiſſima rerum teneat nomina,quia non uaſtata, aut deſtructa,aliisue linguis fœdata unquam fuit,ut multis euenit populis, quibus de cauſis, rerum nomina uariantur, mutanturue. Verum Plinius lib. 12. cap. 26. malabathri duo facit genera, alterum paluſtre,de quo in præſentia agit Dioſcorides,& omnibus hodie ignotum; Alterum uero arboreum, à nobis delineatum, ex quo oleũ exprimitur, & unguentum antiquitas magni pretii parabat,foliatum dictum,quo locupletes Romanæ mulieres oblini ſolebant,ut teſtatur Galenus,ac Plinius.

Tẽbul Arabum, malabathrũ eſt.

Betrũ Indicum malabathrũ eſt.

India priſca ſua retinet nominat.

Malabathri duo genera.

De Caſia.

Græce, κασία: Latine Caſia, Caſia lignea, Cinnamomũ inualidum: Vulgo, Caſia lignea, canella non molto forte.

Enarratio 12.

TANTA eſt Caſiæ cum cinnamomo confinitas, ut perſæpe teſtante id Galeno, lib. de Antidotis, Caſiæ ramuli, in cinnamomum uertantur, & contrà,quod dignoſcentes illic Indici gentiles: quũ arbores excorticant, utriuſque nullam faciunt differentiam, ſed indiſcrete caſiam cum cinnamomo in faſciculos redigentes ad nos mittunt,gizi enim uel ziger,Galenus ad Dioſcoridis mentem, meliorem caſiam dixit, quæ multum ad cinnamomum accedit, unde pro cinnamomo ſuo tempore uendebatur. Sic enim ille libro primo citato prodit:Cæterum ex iis omnibus quæ de Caſſia retu-

Caſiæ cum cinnamomo confinitas.

li,maxime eſt neceſſarium definire,qualis caſia ſit iniicienda, quum gizi maxime commendant, mox appellatam moton, ſunt qui,arebo,& daphniten, quòd igitur gizi cinnamomo in omnibus reſpondeat, dictum à me quoq; eſt: Hæc eſt quæ ſubinde ab huiuſmodi rerum peritis, ceu cinnamomum uenditur:eiuſce generis exiſtit,ſed fiſtulam dictam ab aliquibus,iunior Andromachus iniiciendam cenſet, omnibus autẽ hæc cognoſcitur, quinetiam facillime omnium comparatur: exteriorem ſane corticem, quem fiſtulam dicunt,fortem tum odoratu, tum guſtu obtinet: interiorem uero imbecillimam,ut nullus ipſius uſus eſſe nobis poſſit:Hæc ille. Per quę nollem quis tam ἄμουσος, aut fatuus eſſet,ut caſſiam hanc fiſtulam, cum Arabum & officinorum ſoluente caſſia fiſtulari, uel ſiliqua dicta Aegyptia, confunderet, quum multum, ut omnes ferè iam norunt, inter ſe differant, cuius inanimaduertentia multi medici, quum caſiam pro euocandis irritandiſue menſibus legebant, non caſiam hanc Græcorum; ſed potius ſiliquæ purgantis cortices, mulieribus non ſine ingenti periculo propinabant, ut Leonicemus uir acri ingenio præditus,& qui tenebris inuolutam medicinam, in lucem & priſtinum nitorem redegit, prius aperuit, omnes tamen ferè neoterici,canellam ſiue officinarum cinnamomum, Græcorum caſiam eſſe opinantur,in quam ſententiam,non ſic facile condeſcendo, quum ſciam,in uaſtiſſimis capſis,canella refertis,quę ex India Anthuerpiam afferebantur, & caſſiæ & cinnamomi omnia pene reperiri genera, ut qui hæc quoque curioſè quæſiuerit, inueniet. Eſt tamen cinnamomum nonnullis internodiis ornatum,ad nigredinem rubens, ſapore acri,linguã maxime uellicans, odoratiſſimumque: unde fit,ut eius loco caſiæ duplici pondere,ut olim Quintus præcipiebat,minime opus habeamus, quũ cinnamomo maximè abundemus, ut latius capite ſequenti dicemus. Caſia uero, coralli modo rubet, nec linguam ita intenſè ut cinnamomũ erodit, ſed cum acuitate quadam potius adſtringit, cuius maior copia quàm cinnamomi ſemper comperitur,de qua Galenus libro.7.de Facult.ſimpl.medic.ita ſcriptũ relinquit:Caſſia exiccat,& excalfacit,tertio quodammodo ordine:ſed & tenuium admodum partium eſt, guſtu uero plurimum habet acrimoniæ, leuiter quoque nonnihil aſtringens, quamobrem, ob hæc omnia incidit, ſimulque digerit quæ in corpore ſunt recrementa, & ad hæc, robur etiam inſtrumentis addit,idoneum uero etiam ſuppreſſis menſibus,quum uidelicet à copia ſimul & craſſitudine excrementorum quod ſufficiat euacuari nequit.

Caſſia fiſtularis Græcorũ à caſſia fiſtulari Arabũ differt.

Leoniceni laus.

Recẽtiores errant.

Cinnamomũ quid.

Caſia quid.

Caſia exiccat & excalfacit. 3. ordine.

De Cinnamomo.

Græce, κιννάμωμον, *Latine cinnamomum, rugoſum cinnamomum: Hiſpanice, canella: Belgice, Germanice, Galli-*

ce,Itali

ce, Italice, canella. Enarratio.13.

CIN namomũ,cuius nõ pauca reperiuntur genera,notiſſimũ aroma eſt, quod nobis Zeilam inſula mittit,nõ parui apud Indos nominis,in qua multa præterea pretioſorum lapidũ copia habetur,nempe adamantũ,carbunculorũ & aliorũ plurium quæ referre non uacat,nec ſi uacaret, puto fuiſſe operæpretiũ.Eſt etiã mons in eadem inſula,quem Adam,dum pœnitentiã ageret,tenuiſſe ab incolis creditur; cuiuſce rei penes ipſos fides eſto:uerũ,ut ad aroma noſtrũ reuertamur,quoniã Plautus non minus facetè quam eru ditè inquit,plus ualet unus oculatus teſtis, q̃ decem auriti,nõ grauabor hic referre,quid de cinnamomo audiuerim â quodã qui uiginti annos Zeilam ſe egiſſe fatebat̃. Arbor eſt,dicebat,quatuor fere in altiudine cubitorũ, craſſitudinis brachialis ,ſex uel ſeptem è trunco mittens ramulos, qui ſingulis annis amputantur,atq; iterũ pullulant; quorũ cortex, qui cinnamomũ eſt, ut tenuiſſimus,ita maxime in pretio habetur,colore exteriore , ſubruffus, rugoſus,cũ quadam nigredine,nam intus cineritius cõſpicitur,odore ſuauis,guſtu acer,ac mordax: nã folia quibus arbor hęc ueſtitur,nucis iuglãdis eſſe dices, quæ in officinis pro malabathro , falſo tamen uenduntur : Hæc enim cinnamomo noſtro ita reſpondent, & à Galeno tam ſæpe deſcripto, ut nullũ aliud unquã extitiſſe cinnamomũ crediderim . Proinde recte mea ſententia ſeplaſiarii,noſtro cinnamomo,pro uero & Græcorum cinnamo mo utũtur,quare nullo opus habemus,duplo caſſiæ pondere, cinnamomi loco, uti, quũ cinnamomo uero ut diximus abundemus. Argumentũ uero quod recentiores adducũt,ut credamus,nos uero carere cinnamomo ex Galeni uerbis à nobis inferius ſubſcribẽdis deſumunt,quæ ſiquis penitius animaduertat, inueniet, Galenũ non quidem aſſerere,ſuo tẽpore cinnamomũ uenale nõ proſtare;ſed potius quũ ſex cinnamomi genera paſſim ferebant̃, ut facilius quis bonũ à malo diſcerneret cinnamomũ,opus erat Imperato rũ cinnamomũ optimum, tanquã regulam & cotem uidere,& cũ eo conferre; ac ſi quis hodie,gẽmas,& pretioſos lapillos, emere decreuerit, ueluti uerbi gratia,rubinũ,opus habet , non quod deſint uenales rubini , apud ſe perfectiſſimum recõditum habere , ut gẽmarii ubiq; ſed præcipue apud Indos faciunt,ut eo perfectiſſimo præſente, facile de aliis iudicium ferre poſſint, ut de balſamo Galenus quoq; fecit,qui ut uerum haberet, in Iudæam nauigauit,ut facile eo uero preſente,adulteratũ dignoſceret.Sed quod regiũ magis quàm aliud nominet cinnamomum,illud mihi uidetur in cauſa eſſe, ut integras cinnamomi arbores, ut in orbe alieno, apud Imperatores ſtare indicaret,in quibus expertus fuit, illos omnino errare,qui cinnamomũ lon go tẽporis ſucceſſu,nõ inueteraſcere,nec uires amittere, cõtẽdebãt. Quę an ita Galeni uerba habeãt,ea hic placuit ſubſcribere, ut lector facile iudex ſit;

Zeilam inſula apud Indos.

Cinnamomũ quid.

Folia cinnamomi pro malabathro falſo uſurpantur.

Cinnamomũ uerum habemus.

Imperatores integras cinnamomi arbores habebant.

Galeni ſententia de cinnamomo. Quæ ita habēt; At de cīnamomo cōtraria his, quę in opobalſamo dicta ſunt ſentio, perſuaſum nāq; mihi eſt, optimum cinnamomū iis qui crebro uiderunt, omniū facillime poſſe dignoſci, hoc autē aliquem aſſequi nō licet, niſi quis imperatorum parata cinnamoma, quæ in ſex fere differentias generales diuidunt, conſpexerit; eſt nāq; in his ipſis, inſignis, optimi ad deterrimū exceſſus, quemadmodum in caſſiis, ut optima caſſia parum à prauiſſimo cinnamomo abſit: item quia cinnamomi uis quæ uſui ſit idonea diuturna haud efficitur, quippe, ad triginta quidē annos facultas ipſius quam initio obtinebat, integra conſeruatur. At nonnulli nugantur, qui ex huiuſmodi medicamentis cinnamomū ſenii expers permanere pronunciant, nec enim centum, nec ducentis annis interea delapſis, ſed paucis, ſi tantum numerum reſpicias, mutationem iam aliquam uetuſtiori cinnamomo obortam uidi. Quum itaq; theriacam Antonino præpararem, uaſcula multa lignea conſpexi, alia Traiano imperante ſcriniis recōdita cum cinnamomo, alia principatu Adriani, alia regnante Antonino, qui Adriano in Imperio ſucceſſit, ac omnia cum congeneri cinnamomo manifeſto ſe inuicem ſuperabant, tum guſtus, tum odoratus imbecillitate & uehementia quantum & tempore euariabant; Quin etiam quum aſportatū eſſet aliquando ex barbarorum terris ſcriniolum quatuor cubitos dimidiumque longum, ubi arbor tota cinnamomi primi generis erat condita, unde cōpoſitionem quandam Imperatori Marco Antonio molitus, totum expertus ſum antidotum abunde aliis præcellere, ut poſtquam Imperator ipſum deguſtaſſet, tēpus nō expectauerit, quemadmodū in aliis, in quo medicamentum concoquetur, ſed ſtatim uſus ſit, ne duobus quidē mēſibus integris interea præteritis. Verum ubi Comodus ipſi ſucceſſiſſet, nec theriaces antidoti, neq; cinnamomi ratione ab ipſo habita, tum arboris illius reliquum, tum quodcunq; aliud poſt Adriani tempora apportatum eſt, totum interiit. Quare quum huius tempeſtatis noſtræ Imperator Seuerus iniunxiſſet, ipſum ſimili modo quo Antonino pręparabam, antidotum componi, coactus ſum ex iis quæ Traiani Adrianiq; tempore erant ſepoſita, deligere, ac mihi euidenter imbecilliora euaſiſſe nunc apparebant, neq; triginta quidem annis interea abſolutis: quapropter ſermoni de optimo cinnamomo habito, aliquid neceſſarium cogito adiicere, ut ſit odoratiſſimum, indicibilem quandam odoris gratiam, ſuper alia omnia referat, guſtanti calidum admodum percipiatur, non tamen, ut moleſte rodat: colore autem tale, ueluti ſi quis lactis colorem fuſco admiſcuerit cum modico ceruleo nuncupato: ſumpto autem ex eo quantum uolebam, ſicuti conſueui, paucos ramuſculos apud me repoſui in ſcrinium, ubi omnia quæ mihi chara & in pretio erant, continebantur; At eo combuſto, quando & Pacis delubrum incendio flagrauit, cum aliis quinq; cinnamomi generibus totum quod comparaueram

Cōmodus Imperator negligens.

intercidit. hactenus Galenus. Per quæ lectori ſatisfactum iri ad mentem noſtram minime dubito. Tacebunt igitur deinceps ſcribẽtes, nec amplius uerum deſiderabunt cinnamomum, quum eo nos abundare in confeſſo ſit, de quo Galenum quoq; legito, libro de Facult. ſimpl. medic. ſeptimo, ubi ita pro coronide inquit, ſumme tenuium eſt partium, atq; ex tertio ordine calfacientium, nihil autem æque deſiccat, eorum quæ pariter calfaciũt propter tenuitatem eſſentiæ.

Cinnamomum tertio ordine calfacit, & ſũme exiccat.

Amomum.

Græce, ἄμωμον: Latine amomum, ſuccedaneum amomi, radix acori, id eſt, craſſa galanga.

Enarratio. 14.

QVIS cœlum terræ non miſceat, & mare cœlo, ſi medici noſtri temporis, quum multa antiquorum medicamenta nobis aut penitus ſint ignota, aut manca prorſus nobis uenerint, tamen ne illis uideantur carere, adulterinis medicamentis utantur, quæ aliquando præſentiſſimam mortem potius quàm ſalutem adferant, quum tamen illa pro ueris & germanis uenditent, quod in amomo præſenti facile eſt uidere: nam quum uero careant amomo, botruoſo, & uelut minuta uua, quidam eius loco quodam geranii genere utuntur, nempe gruina roſtra proferente, & ſuauiter olente, ob idq; moſcata acus dicta herba. Alii autem ut officinarum hoc tempore magiſtri, in eius locum, quodam exiguo utuntur ſemine, & illo quidem nigro, non ſine ægrotorum tamen iactura; quũ frutex potius quàm ſemen amomum ſit, quod adulterari ſimili planta, ſed ſine odore & ſemine ſolet. Quæ fœminino genere, amomis dicitur, ut Dioſcorides, iis ſequentibus uerbis monſtrat, dicens; Sunt, qui amomum, ea quæ fœminino genere amomis dicitur, adulterant, amomo ſimili planta, ſed ſine odore, & ſine ſemine, & ſubdit; oportet in huiuſcemodi rerum probationibus fragmenta uitare, eligendaq; ſunt, quæ ab una radice, ſuos habeant integros ramos, hæc Dioſcorides. Ex quibus clare percipitur, amomum lignum quàm ſemen potius eſſe, cui fructus botruoſus, ueluti uuarum racemus innaſcitur, quem Andromachus, deſcriptione theriaces dictæ galenæ, ideſt ſecuræ, uuam appellat, & ea uti præcipit, ſequenti carmine: meu totidem drachmas, & amomi poſtulat uua; quam utinam ad nos portaſſent, quum hucuſq; uero careamus amomo: interim tamẽ cũ eo caremus; conſulerem eius loco acoro id eſt craſſa galanga, quam illo triuiali, exiguo, nigroq; ſemine, ab officinis recepto, uteremur; quum ſimilem facultatem amomum cum acoro habeat, ut Galenus libro Succedaneorum, teſtatur. Cæterum, qui amomum, roſam Hierichontis eſſe contendunt, proculdubio errant, quũ in ea plan-

Amomum non eſt minutum ſemẽ nigrũ.

Amomo uero caremus.

Roſa hierichontis nõ eſt amomum.

Mathiolus fallitur.

Amomi facultas.

ta,nec origani percipitur odor, quo ſenſum tentet,nec ſapor æris, guſtum erodens,imò nec folia bryoniæ in ea conſpiciuntur. At Mathiolus Senenſis,quum nos uero carere amomo ſciret, ut illum tamen habeamus, in Luſitaniam nos remittit, ubi ex India nunc delatum cõtendit, mea tamen ſententia fallitur, quum hucuſq; amomum uerum incompertum ſit, de quo Galenus libro.6. de Facul.ſimpl.medic.ita tradit: Amomum acoro ſimilẽ facultatem obtinet, niſi quòd acorum ſiccius ſit, maiore autẽ concoquendi facultate amomum.

Coſtus.

Græce, κόστος: *Latine, coſtum, coſtus: Hiſpanice, coſto, uulgo, coſto.*

Falſus coſtus.

Græce, ψευδοκόστος: *Latine. Hortulana Romana, menta Romana: menta Sarracenica, coſtus hortulanus: Hiſpanice, el coſto delas huertas, herua buena Romana: Gallice, du cocq. Italice, menta Romana.*

Enarratio. 15.

Menta Romana coſti loco ſumitur à ſeplaſiariis.

Hortulanus coquus uerus coſtus nõ eſt.

COSTVS, uel coſtum,aut ut Strabo,coſtarium,frutex eſt, cuius radix medico uſui uenit,& eius Dioſcorides tria facit genera natali ſolo tandtũ differentia,nempe Arabicum,Syriacũ & Indicum:Plinius uero eius duo eſſe genera aſſerit,coloribus tantũ diſtincta, ſcilicet albo,& nigro: ut apud ipſum legere eſt,libro Naturalis ſuæ hiſt.duodecimo, eiuſdem numeri capite,hodie uero in officinis,& myropoliis,dulcis & amarus dicitur,quũ tamẽ amarum tantum exhibeant,& pro eo herbæ cuiuſdam radicem capiunt, quam hortulanam Romanam,ſiue mentam Romanam, aut Sarracenicam mentam ſeplaſiarii uocant,quæ herba ubiq; familiariſſima eſt,folio betonicæ,maiori tamen,ſed tenuiori,& multum odorato:nam illi caulis cubitalis eſt,& amplior,in cuius ſummitate,auri fulgore flaueſcentia capitella quędã adnaſcũtur.Hanc autem herbam,pleriq; hortulanum coquum,herbarium quendam Florentinum imitantes, appellitant, ut apud Imperatorem Conſtantinum,libro de Agricultura, ſi Imperatoris eſt, legimus, qui coſtum,& balſamũ in hortis ſeri uiua radice aſſerit; nec hodie Caſtellani alio nomine herbam hanc uocant, quam coſtum, præcipue quum eam Culinæ pro iurulentis uerueċis carnibus parandis adaptant: Attamen quod herba hæc uerus coſtus non ſit notius eſt, quàm à me explicari poſſit.

Ruellius uero Gallus, eam Plinii ſiliquaſtrum, ſiue Dioſcoridis hydropiper credidit, quam ita eſſe uel ne, alibi differemus: indicandũ tamen eſt eam pſeudocoſti appellationem mereri: alii uero coſti ueri loco, lepidii radice utuntur; quum mea ſententia, multo melius, & ad Galeni mentem deficiente coſto, ammoniaco, uel helenio: id eſt, enula campana uti deberent, ut ex libro ſucci daneorum Galeno tributo, deprehenditur. Cõmodum hæc commentabamur, quũ Franciſcus Luſitanus qui Anconæ agit, mihi aliquot radices dono dedit, quas ab India ſub nomine coſti allatas eſſe dicebat, & erãt re uera ab India per mercatores Luſitanos, qui illic frequẽter negotiantur allatæ: eas quũ primum uidi uerũ coſtum eſſe iudicaui, & ne theſauri huius parciſſimus eſſe uiderer, continuo Ferrariam ad Braſauolam, Venetias ad amicos alios partem miſi, qui omnes per literas & mihi gratias egere, & uerum eam radicem coſtum eſſe mecum ſenſere: quare multũ Luſitanis hæc noſtra tempora debere credo, quorum opera & induſtria non tantũ noua regna nobis aperiuntur, ſed permulta etiam ad rem medicam pertinentia, quæ tẽporis uetuſtate ſepulta habebãtur, in lucẽ emergere cœperũt. Eſt autem coſtus hic Indicus apud nos habitus radix nõ integra, ſed ut rhaponticum uerũ, in multas ſecta partes, cui craſſitudo policaris, & maior ineſt: color uero exterior ſubniger: interior autem cum albedine rubricat: guſtu feruet radix hæc, nõ niſi magna & ſuaui aromaticitate, odore quoq; eximio & ſuaui, quam ante nos, multos annos, uniuerſa Europa nõ uidit, & deinceps noſtra diligentia, ut uerum rhaponticũ frequenter habebit, quam ex Olyſſippone Seplaſiarii, & diligentes medici petent, quũ ad hanc ciuitatem mercatores ex India uenientes, radicem hanc noſtris monitis adferre curabunt, ex ea ſuum quoq; quæſtum facientes, ſimul ut mortalibus opem aliquam ferant, quam quum habuerint, theriaca, & antidotum Mithridaticum, uero coſto non defraudabuntur. Sed magis officinæ aromatariæ coſti ueri oleo ornabuntur, ueluti Anconitanæ iam hodie ornantur. Cæterum de coſto, & eius uiribus tradit Galenus lib. 7. de Facult. ſimpl. med. ad hunc modum: Coſtus leuiculam plane amaram, plurimam autem acrem & calidam in ſe qualitatem ſimul & facultatem continet, adeo ut etiam exulceret, quũ ex oleo corpus eorum quibus per circuitum rigor inuadit, ante acceſſionẽ illo confricatur: ſic uero etiam in reſolutis & iſchiadicis, atq; in ſumma in quibus excalfacere partem quamuis, aut ex alto in ſuperficiem extrahere quippiam eſt opus, ad coſtum confugitur: eadem de cauſa urinas menſeſq; prouocat, & ad rupta, conuulſa, ac laterũ dolores congruit: porro ob amaritatẽ quę illi ineſt latos lumbricos necat: ob eandem & ad contractas uelut ex Sole maculas, ἐφήλεις Gręci uocant, cum aqua aut melle uſurpant: ineſt item flatuoſa quædam illi temperiei humiditas, per quam & uenerem excitat cum uino mulſo.

Ruellius fallitur.

Luſitanorũ ſtudium cõmẽdandũ.

Coſti uires.

De Schœno.

Græce, σχοῖνος, Latine iuncus odoratus rotundus, palea camelorū: Hiſpanice, paya dela mequa, paya de chamelhos: Italice, Schinanto; Gallice, Germanice, Squinanta.

Enarratio. 16.

SCHOENOS ſiue odoratus iuncus, in Africa & Aſia præcipuè naſcitur, quanquam & in Campania & Apulia reperiri, uiribus ſaltem impotentioribus audio, quem latiniores rotundum iuncum odoratū appellant, ut diuerſum ab illo odorato anguloſo iunco faciant, quem hodie officinæ ſub eodem fere nomine habent, ſchinanthū appellantes, uerbum, iuncum
Schināthū. florem ſignificans, nam Schœnos græce, iuncus eſt, Anthos uero flos, unde ſchœnanthum, quaſi iuncus flos: quanquam hodie, ueluti Galeni tempore flos ad nos non affertur, unde ille libro de Antidotis primo, ita inquit, præterea iuncum rotundum Arabicum immitti præcipit, qui à Vulgo, haud ſcio quomodo, iunci rotundi flos dicitur, quum tamen nos non adeo floris copiam habeamus, tota enim aduehitur herba, ſubinde ex parte ſuperiori à camelis eroſa: nam libentiſſime eam depaſcuntur, & copioſiſſimam in Arabiæ uiis creſcentem habent, hæc ille. Hodie quoque ex oriente ad nos abſque flore portatur, cuius folia, caulis, & radix, in officinis habentur, quę utinam pura eſſent, quum à multis adulterantur, illis uaria immiſcentes, uel recentia ſaltem & non uetera portarentur, quū Galeno authore, facile ſchœ
ſchœnāthū facile ueteraſcit. nos ueteraſcit, quod ex odoris amiſſione deprehenditur. Nonnulli tamen opinati ſunt Monachi, qui nuper Meſues antidotariū enarrarunt, quod hodiernum ſchœnanthum officinis uulgare, Dioſcoridis iuncus iſte odoratus rotundus non ſit, quum in eo acutus ille deſideratus ſapor, linguam mordicans non percipiatur, nec quantulumque odoratum ſit, ex ſe, manibus confricatum, roſæ odorem ſpiret; Item, quòd ſchœnanthum hoc, non iuncum aliquem ex ſe mittit, ſed potius calamum, ſimilem illi, quem triticū aut hor
Monachi enarratores Antidotarii Meſues errant. deum facit, unde inter ſe multum differre, pro firmo gloriantur: ſed re uera eorum gloria in infamiam uertetur, quū duplici errore comprehendantur, primo Dioſcoridis textum non intelligentes, quum Dioſcorides ſchœnum, id eſt odoratum iuncum, non iuncum aliquem ex ſe loco caulis mittere, ſed potius harundinem, aut calamū tradat, ut in ſua legitur lingua, quæ ita habet, χρῆσις δὲ τοῦ ἄνθους, καὶ τῶν καλάμων, καὶ τῆς ῥίζης, id eſt, floris, calami, & radicis uſus eſt. Ex quibus uerbis ſatis percipitur, quàm male Monachi iſti Dioſcoridem intellexerunt, quum ſchœnon, non iuncum, ſed calamum ex ſe caulis uice mittat: ſecundo hallucinantur fratres ii, quia experientiæ contradicunt, affirmantes officinarum ſchœnanthū in guſtu linguam

non uellicare, quum re uera recens eam ualentiſſime mordicet, unde credendum eſt, ſchœnanthum ab illis guſtatum uetus omnino eſſe, à quo non ſolum odor; ſed ſapor facile, ut ex Galeno didicimus, euaneſcit. Sed quòd roſæ odorem referat, qui illius flores uiderunt, ſimilem odorem habere atteſtantur, ut minime ambigendum ſit, quòd officinarum ſchœnanthum, iuncus iſte odoratus Dioſcoridis ſit, cuius uires inueſtigans Galenus, libro 8. huic materiæ dicato, ita inquit; Schinu anthos, modice calfacit, modiceque etiam aſtringit, nec plane à tenuitatis natura alienus eſt, quocirca, his de cauſis, urinam mouet, menſeſque ciet, adhibitum ſiue in fomentationem, ſiue in potionem, prodeſt & iecoris & ſtomachi, ac uentris phlegmonis, magis eo aſtringit radix, quod uero florem uocant, calidius eſt, porro in omnibus ſui partibus, in aliis magis, aliis minus, guſtantibus apparet aſtrictio, proinde medicinis quæ hæmoptoicis, ſiue ſanguinem reiicientibus exhibentur, commiſcetur. *Schœnãthi tẽperatura*

De Calamo Aromatico.

Græce, κάλαμος ἀρωματικός: Latine, Calamus Aromaticus; Vulgo, calamo aromatico.

Enarratio 17.

QVVM nihil magis cordi fixum unquàm habui, quàm uera ſimplicia dignoſcere, & illis uti, factum eſt, ut poſt longam inueſtigationem, firmiter aſſeuerem, quòd communis calamus aromaticus ab officinis receptus, uerus calamus aromaticus Dioſcoridis ſit, quum omni ex parte inter ſe maxime conueniant: unde qui calamum iſtum aromaticum, Dioſcoridis acorum eſſe autumarunt procul dubio errant, quum re uera communis habitus in officinis calamus aromaticus, uerus calamus aromaticus Dioſcoridis & Græcorũ ſit: nec me pudet hodie ab antiquo & inueterato iſto deſiſtere errore, quum olim quoque uulgatum calamum aromaticum acorũ eſſe dixi, uerȯque nos carere calamo aromatico putabam, quam ſentẽtiam Manardus Ferrarienſis & plures alii, ſecuti ſunt, At re uera, ut diximus, galanga craſſa Dioſcoridis acorus eſt: calamus uerò aromaticus officinis uulgaris, apud Dioſcoridem calamus aromaticus eſt, quem ex India Luſitani noſtri, ſingulis annis adferunt, ueluti mercatores ex ipſa India per mare Rubrum in Chairum, & Alexandriam deferentes, Venetias portant, calamis ſimilem, unde nomen accepit, odoratum, odore ſuaui, & aromatico album & ſubruffum, crebris geniculis, qui quum frangitur in aſſulas multas diſſilit, fiſtuloſus, araneolo illo albo plenus, nam quum manditur glutinoſus cũ quadam adſtrictione ſubamara ſentitur, ut facile iudicare debeamus, calamum odoratum uulgarem officinis, Græcorum eſſe odoratum calamum: *Calamus Aromaticus officinarum uerus cal. arom. eſt.*

Mathiolus taxatur. Qui uero contrarium cõtendit, uelut Mathiolus Senenſis, huic innititur rationi quòd calamus aromaticus, calamus ſiue harundo eſſe debet, non uero radix, ut ex Theophraſto probare contendit, qui libro 9. de Plantarum hiſtoria, capite 7. calami tantum mentionem facit, quum inquit, calamus uero & iuncus trans Libanum montem, inter ipſum Libanum & alium quendam montem paruum ualle minima exeunt, non ut quidam dixere, inter Libanum atque Antilibanum, inter quos campus ampliſſimus & pulcherrimus eſt, quem Aulonem appellant: qua uero calamus & iuncus proueniunt, lacus in amplum ſpaciatur, iuxtaque eum paluſtribus ſiccatis iſti aſſurgunt, occupant locum pluſquàm triginta ſtadia, uirides nequaquam eſſe uidentur, ſed ſicci: forma uero nihil ab aliis differunt, locũ ingredienti protinus odor aſpirat, non tamen longius ſpirat, ut quidam referunt, hic enim locus à mari plus abeſt, quàm ſtadia centum quinquaginta, ſed in Arabia ſpirationem agri odoratiſſimam eſſe, omnibus conſtat, hæc Theophraſtus: quibus Plinius quoque ſubſcripſit, lib. 12. cap. 22. per quæ Mathiolus credidit, calamum aromaticum harundinem ſiue calamum, non uero radicem, eſſe debere: At mea ſententia decipitur Mathiolus, quum, licet Theophraſtus & Plinius, in calamo odorato calamũ & non radicem laudare uideantur, alibi tamen calami aromatici radicem deſiderant, & eam cæteris partibus calami anteferunt, ut apud Plinium eſt legere libro 24. cap. 11. In quo, quum calami odorati iuuamenta enumerat, inquit: efficaciſſima autem in omni harundine, quæ proxima radici; efficacia & genicula. Per quæ uerba manifeſte percipitur, quòd ex omni calamo ſiue harundine radix efficacior eſt pars: qua de cauſa calami odorati radix, q̃ calamus potius in opus trahenda eſt, ut merito hactenus pharmacopolę, hac pretioſa & exotica radice, pro uero, & germano calamo odorato, uſi ſint. Nec enim eſt quod alium deſiderent, modo uulgarem recentem, minime uero inueteratum habeāt, quem ex odore & ſapore facile diſcernere poſſunt. Quantum uero ad Dioſcoridem attinet, ſi quis introſpiciens eum accuratius expenderit, inueniet, illum de radice potius loqui, quàm de calamo: quum radix geniculata dicitur, calamus uero potius nodis cinctus. Huic noſtræ ſententiæ adſtipulatur Antonius Muſa Braſauolus, cuius iudicium in arte medica multis antefero, eſt igitur receptus in officinis calamus aromaticus Dioſcoridis & Græcorum calamus aromaticus, de quo Galenus lib. ſeptimo Simplicium ita loquitur: calamus odoratus, leuiculam quandam aſtrictionem, ac minimam acrimoniam poſſidet, magna ex parte eſſentia eius terrena eſt & aéria, in caliditatis frigiditatiſque coniugatione temperata, quamobrem, moderate urinam mouet, & facultatibus quæ iecori ſtomachoque imponuntur, miſceri poteſt, tum in fomenta quoque uteri, quæ phlegmonis gratia, aut irritandis menſibus aſſumuntur, utiliter admiſcetur: ponatur itaque habeaturque ſecundi

Mathiolus decipitur.

Antonii Muſæ Braſauoli iudiciũ multis antefertur.

cundi

cundi ordinis,eorum quæ excalfaciunt & deſiccant, ualentius, tamen deſiccat,quàm ex calfacit,ineſt quoq; ei quædam partium tenuitas, uelut aliis omnibus odoratis ſiue aromatibus.Ceterum illorum compluribus tenuiũ partium plurimum,calamo uero non multum adeſt. *Cal. arom. excalfacit & deſiccat ſecundo ordine.*

De Balſamo.

Græce, βάλσαμον ὀποβάλσαμον ξυλοβάλσαμον, καρποβάλσαμον: *Latine balſamũ,liquor balſami, lignũ balſami, fructus balſami: uulgo,balſamo,olio de balſamo,legno de balſamo,ſemẽte de balſamo.*

Enarratio. 18.

BALSAmum,Arbuſcula quædam eſt,tricubitales uirgas,& illas quidem uiticoſas habens,huius enim proceritatis ac magnitudinis, albam uiolam,uel liciũ pixacanthem,naſci nouimus,quibus Dioſcorides eam ſimilẽ facit; nec ab hac magnitudine multũ recedit,mali punici arbor,cui Theophraſtus libro.9.de Plantarum hiſtoria, capite.6. ſimilem fecit: nam folia ut ibidem inquit, perpetua illi ſunt,nec unquam decidunt, uirentia, rutæ foliis perquam ſimillima, multo tamen candidiora; in quam ſententiam Dioſcoridem in præſenti ire animaduertimus,nec Plinius lib.12.capite.25. ubi de ea tanquam de re ſibi conſpecta iudicium fert,ab illis diſſentit; quin imò folium proximum rutæ,perpetua coma,habere affirmat. Naſcitur arbor hæc,ut refert Theophraſtus,in Syria tantum, unde Plinius eleganter ut ſolet libro.16. capite.32. faſtidio balſamum (inquit) alibi naſci natura, quâm in Syria noluit ferre: ſubſcribens uero ille Theophraſti uerbis, libro.12. ita quoq; inquit, balſamum uni terræ Iudeæ conceſſum, quondam in duobus tantum hortis utroq; regio,altero iugerum uiginti non amplius, altero pauciorum.Quo uero in loco Iudeæ balſamũ proueniat,Iuſtinus hiſtoricus è Trogo Põpeio tradit lib.36.Qui poſt multa & uaria citata nugamenta in hunc modum inquit: Opes genti ex uectigalibus opobalſami creuere, quod in iis tantũ regionibus gignitur,eſt nanq; uallis, quæ continuis montibus uelut muro quodam cincta inſtar hortorũ clauditur,ſpacium loci ducenta milia iugera nomine Ierico dicitur;in ea ualle ſylua eſt,& ubertate & amœnitate inſignis,ſiquidẽ palmeto & opobalſamo diſtinguitur,& arbores opobalſami formã ſimilem pineis arboribus habent,niſi ꝙ ſunt humiles magis, & in uinearũ morem excoluntur: hæc certo tempore anni balſamũ ſudant.Hæc Iuſtinus.In quibus inquit,balſamũ in Iericho Iudææ naſci,quod ita eſſe tradidit Ioſephus Hebræorũ magnus hiſtoricus: Dioſcorides uero nõ ſolum in cõualle Iudææ quadam, ſed Aegypto quoq; naſci fatetur,quod ita eſſe certi ſumus,unde ad nos nũc xylobalſamũ uerum aduectũ eſt, odoris ſuauiſſimi, primo aſpectu uitis ramuſculos figura & colore *Iuſtinus hiſtoricus de balſamo.* *xylobalſamũ uerum*

Balſamum ex Perù noua prouincia aduehitur.

referens. Cæterum hodie alibi balſamum,quàm in iis regionibus naſci nouimus,ut experientia compertum habemus,uidentes opobalſamum, apud eos qui è Perù nouiter inuēta regione, reuerſi ſunt, & inter theſauros ſuos tāquam rem pretioſiſſimam reconditæ aſportant,tantū ſuauitatis,ac iucundiſſimi odoris,ut merito Plinius omnibus odoribus balſamum præferri dixerit: Vocant uero opobalſamum,balſami liquorem,ardentiſſimo Canis æſtu exceptum,qui eo tēpore, uulnerata arbore, fluit,nō ut Theophraſti, aut Dioſcoridis tēporibus, ferreis unguibus, fiebat; ſed potius ut Plinius teſtatur, uitro,lapide,oſſeisue cultellis,quum,ferro lædi uitalia odit,& pro-

Balſamum raro ſincerum habetur.

Galenus nauigauit in Iudæam ut uerū balſamum cognoſceret.

tinus emoritur.Raro hodie pretioſiſſimus liquor iſte opobalſamum dictum,ad nos uerum & ſincerum affertur; imò multis mixtum, adulterinū, & falſum è Græcia delatum, cuius cauſa Galenus, ut uerum à falſo dignoſceret, in Iudæam nauigauit, ut libro de Antidotis legitur,ad hunc modum dicens: Inde opobalſami,& cinnamomi in prædictis uerſibus Andromachus meminit, in quibus poſt traditas à Dioſcoride notas, maximum eſt ea prius inſpexiſſe,in qua regione unumquodq; ipſorum præſtantiſſimum gignitur, quemadmodum ego conatus ſum, ſciens opobalſamum uariis adulterari modis, ut ægrè poſſit dignoſci, ipſe uidere quomodo id liquorē fundat,ac inde ceu regulam quandam aliorum obtinere: porrò didici multas ipſius adulterationes,ut etiam exercitatiſſimos lateant, quas publicare ſcientes non dignum æſtimo,ne praui ipſas in tranſcurſu diſcentes, in opere ad malas actiones transferant.Hæc ille. Quod uero opobalſamū è Perù noua regione adfertur, purum & ſincerum eſſe crediderim, quum tantæ ſit refragantiæ aut odoris, ut omnes alios præſtantiſſimos odores antecellat; quod,ut tradunt ii qui arborem illic uiderunt,ex arbore pino perſimili, nō adeo tamen procera effluit colligiturue, quod ut ſuperioribus diebus deprehendimus,guſtu pingue eſt,acutum,diu in ore ſaporem retinens,odoris ſuauiſſimi, ad belzuinum tendentis, nam color & illius ſubſtantia tanquam aquæ mellis ſpiſſæ erant,ut manifeſto appareat opobalſamum hoc, non eſſe eiuſdem ſpeciei cum Iudaico, aut Aegyptio; quanquam Trogus Pompeius,ut diximus,arbores opobalſami,quæ in Iudæa naſcebantur,pi-

Balſami ueri ſigna.

neis ſimiles fecit,ita ut has herbuſculas Perù delineaſſe uiſus ſit.Deprehenditur autem optimum opobalſamum ſi laneæ ueſti inſtillet̃ maculam non relinquant,ſi lacti inſtilletur coagulet,aquæ aut lacti infuſum quamprimū diſiiciat̃, & lactis modo albeſcat, uetuſtate craſſeſcit, ſed generoſitatē amittit, interdum enim nouum eſt ſiue muſtum; colorem habet candidum & oleo craſſiori ſimile eſt, deinde rubeſcit, poſtea dureſcit, & tranſlucidum fit;optimū modice ruffum eſſe debet,ſecundū bonitatis locū obtinet albū, tertiū uiride,peius nigrū,nec illius copioſius quotannis ſex ſeptemue con-

Congii mēſura quæ.

giis,ut Dioſcorides tradit,colligebatur:eſt enim cōgiu,sut obiter hoc attin

gamus, menſura quædam, continens olei libras nouem, uini decem, mellis uero tredecim cum dimidia ut Galenus libello de ponderibus & menſuris ſibi adſcripto tradit. Item, inquit Dioſcorides, rependitur quo loco naſcitur, duplo ad pondus eius argento, nunc uero, uerũ & legitimum, decuplo potius argenti pondere ob admirabilem eius facultatem redimitur. Secundas uero, carpobalſamum bonitate obtinet, quod ut bonum dicatur, decet, ruffum, plenum, grande, ponderoſum, feruidæ cuiuſdam in guſtu mordacitatis, & odoratum ſit; unde facile diiudicari poteſt, quod hoc tempore in officinis granum pro ſemine balſami receptũ, balſami ſemen non eſt, quum oppoſitas omnino in eo calitates uideamus; nam ſubnigrũ eſt, leue, euanidum, nec guſtui mordax, imò parum aut nihil odoratum, ut facile inclinet animus credere, hoc officinarum carpobalſamum, non balſami, ſed uerius ſemen illud hiperico ſimile, quod ex Petra Paleſtinæ oppido affertur, quo olim (teſtante id Dioſcoride) adulterabatur. Tertias uerò bonitatis dotes ad Dioſcoridis mẽtem xylobalſamum obtinet, quod tam à uero illo quod officinæ illius loco mõſtrant, abeſt, quantum peniculum ab arca differre animaduertimus, quum præter gracile eſſe, nihil cũ ligno balſami ueri habeat; hoc uero ut tradit Plinius in unguentis coquitur, & pro ſucco ipſum ſubſtituere officinæ. Corticis etiam ad medicamenta pretium eſt, quod Dioſcorides ſiluit, præcipua autẽ (ſubdit) gratia, lachrimæ; ſecunda ſeminì; tertia cortici; minima ligno, de quibus Galenus libro .6. de Facult. ſimpl. medic. ita poſteritati ſcriptum reliquit: balſamum deſiccat & excalfacit ſecundo exceſſu; eſt autem & tenuium partium, adeo ut odoratum ſit, ſed liquor eius ſubtiliorum etiam partium eſt, quàm planta ipſa, non tamen adeo calidus, ut quidam exiſtimant, tenuitate partium falſi: porro fructus eius perſimilis facultatis eſt, cæterum longe in ſubtilitate partium inferior. Hactenus Galenus. At ultra tam multas balſamo uires tributas, recentiores plures alias eidem attribuunt facultates: primam, quòd uulnera citiſſime curat, & ea abſq; cicatrice relinquat: ſecundam, ad ſibilũ, obtuſumq; auditum, inſtillata in aurem opobalſami gutta, multum ualet: tertiam, mulierũ lentigines è facie delet, & eam perpolitam, claram ac formoſam reddit: quartum, lapillos renum & ueſicæ ita celeriter frangit & minuit, ut opus incantamento ſimile eſſe uideatur, quod & Abinzoar medicus doctiſſimus expertus fuit, ut apud ipſum eſt legere libro .2. ſui Theiſir, ſectione ſecunda capite .7. Verum Galenus libro Succidaneorũ ſuadet deficiente balſamo, eius loco utamur ſtacte, id eſt myrrhæ pretioſiſſima gutta, quam hodie officinæ, ſtoracem liquidum, ut opinor, appellant; uel oleo irino; uel, ut Paulus tradit, liquore myrti: Nam loco ligni balſami, utendum eſt albæ uiolæ radice. In quodam uero tractatu, qui abſque authoris alicuius nomine, circumfertur, quem recentiores Quid pro quo

Carpobalſamum bonum ut ſit quid.

Carpobalſamum officinarũ nõ eſt carpobalſamum.

Xylobalſamum.

Cortex ligni balſami.

Balſami tẽperatura.

Balſami ſuccidaneũ quid.

appellant,legitur ; loco balſami utendum eſſe terebinthinæ oleo, uel oleo laurino,aut gummi hederæ : & carpobalſami loco, hederæ corymbis ; & xylobalſami uice,ipſius hederæ ligno : Multi præterea moliuntur balſamū parare artificiale,quorum compoſitiones conſultò prætermittimus.

De Aſpalatho.

Græce, ἀσπάλαθος: Latine, aſpalathus, lignū Rhodium, lignum aloes Rhodiorum, cortex bugiæ : Hiſpaniæ, alargiz : Italice, le gno aloes da rhodes.

Enarratio. 19.

ASPAlathus (nam aſphaltus genus eſt bituminis) darſiſan apud Arabas nominatur, ut conferenti capita manifeſtum erit : Nam Auicēna libro.2.capite.21.ne quis inquirendo, & conferendo fatigetur, ita de darſiſano inquit : Darſiſan arbor eſt craſſa ſpinam habens grandem,qua medicinarum uenditores ſua experiuntur unguenta, hæc Auicēna : cuius fidelis

Gentilis de Fulgineo Auicēnæ fidelis interpres.

interpres,Gentilis de Fulgineo,nobili in Italia ciuitate, quum locum enarrat iſtum, inquit : darſiſan Arabum,arbor quam Dioſcorides aſpalathū uocat,eſt,at quæ ſit ignoro. Hæc Gētilis. Quòd uero ita ſe res habeat, Dioſcoridis hiſtoria cōfirmat,quæ ita habet : Aſpalathos lignoſus eſt,crebriſq; ſpinis aculeatis frutex,quo ſpiſſandis unguentis unguentarii utuntur,à quibus nec Serapio ut ſolet capite.26.diſcrepat, quo de darſiſano agit, quanquam eo in loco inepte admodum pro eo interpres granatum ſylueſtre interpre

Aſplathos lignū Rhodiorum eſt.

tetur,ſed de iis ſatis . Eſt uero aſpalathos, ut Ruellius teſtatur, & recentiores Græci confirmant,lignum quod è Rhodiorum inſula affertur, & illud lignum aloes Rhodiorum, officinæ hodie appellant, ex quo coronæ ad

Mathiolus errat.

fundendas preculas Deo parantur : Nec enim Mathiolus, qui hoc tanquā falſum euertere cōtendit,audiendus eſt,quum re uera lignum hoc,ex quo coronæ parātur,ex arbuſcula humili crebris ſpinis aculeata, in inſulis Rhodiorum,& aliis Græciæ locis cædatur,non uero ex oliuæ ſpeciem referente

Thomas Lucenſis inſignis phamacopola Ferrarienſis.

arbore. Vidimus enim nos, apud Thomam Lucenſem, inſignem apud Ferrarieſes pharmacopolam,à quo Manardus multa ſe didiciſſe,libris ſuarum epiſtolarum fatetur,huius ligni fructum, brachialis craſſitudinis, ſolidū, graue,multis interceptū nodis,quod à Græcis hominibus ſub nomine aſpalathi acceperat, & ex eo coronæ ſiue indices parantur : erat enim lignū

Cortex bugiæ aſpalathus eſt.

illud coloris ſubruffi, cui ſimile in Hiſpania,apud Valentinos,& Terraconenſes præcipue magna in copia reperitur ; & illius radicis cortices, officinæ ſub cortice bugiæ mercatoribus uendunt: Siquis uero hoc ligno carue

Galeno authoritas quanta ſit tribuenda.

rit,Galeni conſilio,agni caſti ſemine utatur, non uero granati ſylueſtris radice,ut multi perperam faciunt ; quum Galeno in hac re, uelut in cæteris,

plus fidei habendum, quàm trecentis Pandectis ac Auicennis,omnibuſque qui hucuſque de medica materia conſcripſere:ad hunc autē confugiendum eſt,uelut ad ſacram anchoram,quoties in noſcendis ſimplicibus ſuborta fuerit dubitatio, aut controuerſia ulla , huic aſſentiendum contra quantumuis diuturnum & receptum uſum,ac errantem authoritatem. De aſpalatho igitur ille libro ſexto de Facultatibus ſimplic. medicamentorum ita inquit: Aſpalathos guſtu quidem acris ſimul & aſtringens eſt,facultate uero ex diſſimilaribus conſtat,nempe partibus ſuis acribus,excalfaciens,partibus uero aliis auſteris ſcilicet refrigerans , itaq utriuſque ratione deſiccat,& proinde ad putredines & fluxiones eſt utilis. *Aſpalathi tēperatura.* Nonnulli tamen aſpalathum rubrum ſandalum eſſe contendebant, falsò tamen,quū ſandalus res noua ſit,& Arabum inuentum:de quo tractans Serapio nullum Græcum authorem adducit : item quòd aſpalathus humilis arbor ut diximus eſt,ſandalus uero procerè arboreſcit, ut noſtri Luſitani, qui magna cū gloria uniuerſam Indiam ſuo imperio ſubiugarunt,illic uiderūt, argumento certe eſt,quia aſpalathus calidus eſt, Sandalus uero frigidus:cuius tres ſunt ſpecies,nam alius ruber dicitur Sandalus, parui aut nullius profecto odoris:alius uero luteus ſiue citrinus dictus,odoratiſſimus, & cæteris melior:Tertius uero albus,medium inter utrumque bonitatis poſſidens. *Aſpalathus nō eſt Sandalus ruber.* *Sandalorū tres ſpecies.* Sunt enim Sandali tertio ordine frigidi, ſicci uero ſecundo,de quibus Auicenna libro de Viribus cordis,cor non ſolum ſandali roborant,ſed etiam illi lætitiam inducūt,qua de cauſa inter cordialia hodie ſandalus habetur, & medicinis ad cor facientibus miſcetur:Nā rubēs deſtillationes à capite deſcendentes cohibet,delirantibus & iis qui in phreneſim deſcendere ſunt parati,temporibus,fronti,& ſyncipiti, cum aceto & aqua roſaceis applicatur, nec minus pulſibus,id eſt brachalibus admouetur,uelut in ardentiſſimis febribus,pectus,ſtomachus, & cor,cū aqua roſacea diſſolutus, refrigerantur, quæ omnia quoq; citrinus uel albus perficiet: nā arthеticæ calidæ ſucco ſemperuiuæ mixtus,uel portulacæ,aut ſolani, magnum adiumentū præſtat,ex omnibus uero conditū officinæ hodie parant, dia trium ſandalorū dictum,febrium putredini mirū in modum reſiſtens. *Dia trium ſandalorū putredini reſiſtit.*

De Muſco Arborum.

Græce, βρύον : *Latine,bryum, muſcus, uſnea, arborum muſcus. Hiſpanice muſgo de Arbor: Italice,moſco de li alberi.*

Textus uigeſimi Enarratio.

BRYON ſiue muſcus,officinarum uſnea eſt,nemini non nota, utpote ſuperfluitas arborum , lapidum , ac fruticum. Dioſcorides eam adſtringendi uim poſſidere aſſerit.Galenus uero,ac Paulus Aegineta,illi potius diſcutiendi , atque mediocriter emolliendi poteſtatem concedunt. Nos uero

ſcientes,bryum ſecundum quod ab arbore extrahitur,ipſius arboris ſecum qualitatem ſimilem trahere, cum hoc uolumus: dum inter hos graues uiros, in medicamentorũ poteſtatibus præſcribendis ſuborta fuerit dubatio, aut diſſenſio, ut Dioſcoridi præ cæteris tam Græcis quàm Latinis in herbarum, ac fruticum deſcribendis hiſtoriis fides habenda eſt: ſic Galeno in earundem aſſignandis naturis & uiribus: quum nihil de illis tradidit,quod nõ antea experimento ut ita dicam uenatus fuerit, ut procemio decimi libri de Facult.ſimpl.medic.ſcriptum reliquit:cuius fidem deſiderare nemo debet,quum nihil in ſua doctrina poſteritati mandauit, quod non uerum eſſe experiamur,de quo lib. 6.prędicti uoluminis ita diſſerit:Bryon,quidam uero ſplachnon,inuenitur autem in quercubus & piceis,& populis albis, uim habet aſtringentem, inualidam, nec enim multum eſt frigidum,ſed proxime ferme mediis,quia uidelicet, & digerẽdi & emolliendi facultatis eſt particeps maxime quod in cedrinis lignis reperitur. Nos hic notandum duximus, quod Galenus quum dixit,muſcũ in piceis reperiri,intelligit,in omnibus eius ſpeciebus, uelut,abiete, larice,& pino,imò illas arbores tantum citauit, ut cæterarum eſſent exemplum: ſciebat enim Galenus & in oliua & uariis aliis arboribus & lapidibus muſcum naſci:De hoc uero, ſub nomine uſneæ Serapio capite nonageſimo inquit: Vinum in quo uſnea per aliquot dies maduit, ſomnum profundum ebibitum facit; ſi uero ſtypticum uinũ fuerit,ſtomacho confert,& illum roborat,imò illum aromatizat, & uomitum reprimit, & uentris fluxum conſtringit. Sed & Auicẽna libro illo ubi cordi medicamenta conuenientia tractat:inter ea uſneam quoque tanquam cordialem reponit. Attamen,ne quis nominis uicinitate decipiatur,ſcire licet,moſchum aliam rem à muſcho ſiue arborum uſnea eſſe. Eſt enim moſchus puluis pretioſiſſimus odoratiſſimuſque qui uel ueſiculis quibuſdam pilæ modo rotundis, è pelle paratis, uel uaſculis plũbeis incluſus ex India affertur. Nam qui Vlyſſipponem per mare ſex menſium ſpatio aduehitur, non ita bonus moſchus eſt, uelut ille qui terreſtri itinere Venetias adducitur;Imò Venetiis orientalis moſchus duplo uẽditur precio carior occidentali, quum tamen ab eadem regione portetur:id in cauſa eſt, quòd qui diu in mare permanet,plurimum ſuæ amittit generoſitatis:uocant uero Mauritani ſua uoce moſchum,miſch; ſed potiſſimũ articulo Al addito, Almiſch, uocabulum uel hodie à Luſitanis iuxta & Bæticis receptũ. Cæterum unde moſchus colligatur,aut ex quo animali extrahatur, non mediocre dubium eſt: Nam Serapio,& Aëtius, ut placet Ruellio,quãquam in uniuerſo opere Aetii hæc nõ reperiri certo ſciamus,inquiunt moſchum ſanguinem concretum in umbilico cuiuſdam animalis eſſe, quod capreæ ſimile eſt, & unico armatur cornu,qui ſanguis in ſaniem uerſus,& inde emiſſus poſt aliquot tempus ſibi magnam odoris ſuauitatem adſciſcit, hæc enim & multo plu-

Vſnea Serapionis, muſcus eſt.

Moſchus quid.

ra Serapio de moſcho tradit,quę cuiq; legenti obuia ſunt. At re uera omnia falſa & mendaciorum plena eſſe, hodie nouimus, quum moſchus nec ſanguis, nec animalis alicuius ſanies eſt. Eſt igitur,ut paucis dicamus,apud Indos regnum amplum, ab incolis eiuſdem loci Sciam dictum, & ut melius dignoſcas,ultra Malacham ſitum, in quo animal quoddam leporis magnitudine reperitur, & illud quidem frequens,& in magna copia,ubi non minus ac lepores apud nos,uenatur:hoc igitur animalculum uiuum uirgis primo flagellatū,neci traditur, à quo detracta pelle,& interaneis demptis, uniuerſam carnem ſic uerberibus liuidam cum oſſibus contundunt,pinſuntq;: quæ quum optime eſt piſta,manu tractatur, ut ſiquæ duriuſcula in illa fuerint oſſicula reiiciantur:Hanc uero carnem ſic optime piſtam, manu in globos quoſdam redigunt, & fruſto pellis ab eodem animali excoriatæ obuoluunt, unde tanquam pilæ forma poſtea euadit, & moſchus in folliculo, ceu ueſicula incluſus dicitur: quanquam magna copia quibuſdam in uaſculis ad nos cotidie deferatur. Huius enim animalculi caro ſic contuſa piſtaue, moſchus eſt, qui ex regno illo Sciam dicto, in Pegu prouinciam uenalis apportatur, & inde in uarias orbis regiones diſtrahitur, uelut in regnum Sinarum, quod Serapio Seni appellat, & in regnum Coraſceni, Perſarum regi Sophi dicto ſubiectum: Cuius regni homines albi & bello dediti ſunt,quos Luſitani noſtri apud Indos,corrupta uoce,Coraſones,pro Coraſcenis uocant,& cum illis mercium diſtractionem exercēt. Nō minus quoque in Tumbas cum moſchus defertur, regnū hodie Tumbequitum dictum, ad quod Chairi ciuitatis, Mauri mercatores pedeſtri itinere octo menſium,cum ſuis garauanis exercendarum mercium gratia ſingulis annis eunt,& inde optimum afferunt moſchum, quem poſtea in Italiam remittunt. Nam moſchus in Portugalliam aduectus,ut diximus,nō ita bonus eſt, quia maris nimia contracta humiditate hebetatur, calidus autem in ſecūdo gradu,ſiccus uero in tertio moſchus habetur, qui cerebrum roborat frigidum, & partes imbecillas firmat,non minuſque quos animus deficit reuocat:cæterum de illo priſci nullam poſteritati reliquerunt memoriam, quanquàm multi Hebræorum,qui legem interpretantur,contendant, moſchi in Bibliis mentionem fieri,quod an uerum ſit dubito, quū rerum naturalium inueſtigatores, illum utpote rem precioſiſſimam ac odoratiſſimam, non prætermitterent:Paulus Aegineta tamen, qui potius inter neotericos computandus eſt, libro 7. ſuæ medicinæ in compoſitione hermodactylorum moſchi mentionem fecit,uelut Aëtius lib. 12. cap. 46. & lib. 16. 116. Eſt uero moſcho res multum ſimilis,odoratiſſima quam Zibettum ſiue algaliam nominamus,inter inguina teſticuloſque animalis duplo cato domeſtico maioris concretam, quæ quum recens eſt, tetri & horribilis eſt odoris, poſtea uero ſucceſſu temporis ex ſe non minorem ac moſchus ſpirat odorem, nō

Serapio in moſcho errat.

Moſchus uerus quid ſit.

Regnū Seni regnum Coraſceni.

Moſchi tēperatura.

Zibettum quid.

:deo tamen ſuauem,ualet autem ad ea ad quæ moſchus,multum tamen ad matricis ſtrangulationem,modo ex ea peſſi adaptentur: non minus Venerem incitat,præſertim ſi ex ea pudenda illinantur. Vnum tamen animaduerſione dignum eſt, quod apud Serapionem, Zibeta ſiue Algalia, longe ab hac de qua agimus Zibeta differt, ut cap. 119. de Sirdeuam uidere eſt, qui herbam uel ſuccum nigrum in medicamentis odoriferis ingredientem, & fluxum ſanguinis cohibētem ibidem eſſe tradit. Nouimus enim nos Zibetæ catos,tum in Luſitaniæ,tum etiam in Flandriæ,Venetiiſque,ubi domi ni ſui queſtu non contemnendo prolificant,qui non aliunde quàm ex Luſitanorum comercio habentur. Accedit rebus odoriferis, Ambarū griſium dictum,quod priſci quoque ignorarunt:naſcitur enim in mari,& ut inquit Serapio, inſtar fungorum in terra,quumque exæſtuat mare,& ab imo fundo excernit lapides ingentes,una cum iis etiam fruſta ambræ eliduntur: & ſubdit, accidit hoc potiſſimum in terris Zingi in occidente, quas ego Africæ eſſe crediderim,ubi hodie mare,magnas ambrę moles ex ſe emittit,& in Luſitaniam ac Hiſpaniam,mercatores uendendas afferūt. Optima uero ambra,quæ illic colligitur,figura eſt rotunda coloris cœleſtis,quę uero alba eſt inſtar oui ſtruthionis, eſt deterior. Eſt tamen piſcis quem barbari azel appellant, qui ambram deuorat, & ex ea ſtrangulatur, quem uiſum inhabitatores terræ Zingi funibus & uncis ferreis ad litus extrahunt,è cuius uentre eximitur ambra non præclara; at ad eius ſpinalem medullam ambra reperitur pura,& optima. Ex India uero ſingularis adfertur ambra,præcipuè ex inſulis Maluiæ dictis,non niſi præſtantiſſimi & ſuauiſſimi odoris,ex qua ſimul & moſcho,pira ſiue poma dicta,auro incluſa parantur præcipuè in Hiſpania mulieribus ut collo ſuſpenſa cerebrū roborent, cor lætificent,& animum exhilarent,ſimulque ut aliorum amorem ſuauiſſimo illo odore,portantes ſibi concilient,non minus quoq; ex iis duobus & agallocho:id eſt ligno aloes, compoſitio quædam,gallia moſchata dicta,ornatur, & in officinis habetur. Eſt enim ambra teſtante Auicenna,calida in ſecūdo gradu,ſicca uero in primo,cuius proprietates ſunt hæ, cerebrum recreat,cor confortat,& ſenſus omnes reficit, item ſenioribus, & iis qui frigidam temperaturam habent inſigniter conducibilis; De ea uero Aëtius mentionem fecit libro 16. cap. 122. ubi ſuffumigium moſchatum deſcribit. Proinde non abre Hermolaus Barbarus dixit, Aëtium alicubi ambram cognouiſſe, quæ ab ambro,id eſt ſuccino,multm ut nouiſtis,abeſt.

Ambarum griſium.

Ambra optima qualis.

Ambra ex inſulis Maluiæ ſingularis habetur.

Galliæ moſchatæ compoſitio.

Aëtius ambram cognouit.

De Agallocho.

Græce, ἀγάλλοχον: *Latine lignū aloes, lignum aquilæ; Hiſpanice, linaloe, aguila legno: Italice, legno aloe: Perſice, calambuco.*

Enarra

Enarratio. 21.

AGALLOchum,ſiue ut Aëtius tarum appellat lib.16.capite ultimo, officinarum xyloaloes,ſiue lignũ aloes eſt,quod Luſitani noſtri,ex India, præcipue inſula Sumatra, Taprobane à Latinis dicta,è proceris arboribus colligentes,ad nos portant:unde Pandectarium & alios decipi,qui huius ligni ortum à nemine uiſum contendunt,luce meridiana clarius eſt, imò in hoc,nõ minus multi delirant,credentes utiq; ramulos huius ligni per flumina paradiſi deferri,quũ non minus huic arbori,quàm cæteris cõtingat, nã quum flumina alueũ ſuum exeunt arborum ramos & truncos, ſecum deferunt,unde lignũ aloes,ſæpe corroſum & perforatũ,multis illis colliſionibus uiſum eſt, qua de cauſa creditũ eſt à terreſtri paradiſo ortum traxiſſe, quod falſum eſſe,ut diximus,noſtri Luſitani indicarunt,qui ab India optimũ adferunt,nõ niſi ſuauiſſimũ,ac iucũdiſſimi odoris, ex quo pretioſiſſimi ſuffitus parantur, & illud Luſitaniæ inſtructiores officinæ ſub ligni aquilæ nomine inquirentibus monſtrant,quanquã tamen optimũ,hoc eſt nigrum, nõ niſi ſuauiſſimi odoris,Luſitani noſtri apud Indos, calambuco appellãt, quũ tamen calambuco uox ſit Perſica,lignũ aloes ſignificans, de quo Plinius lib.12. capite 20. ſub tari nomine mentionem fecit: Galenus uero de illo,libris de Facult.ſimpl.med.nõ meminit:nec enim Serapio cap.194.Galenũ adducit, niſi in tranſlatione Albatarich, quẽ profecto crediderim Paulũ Aeginetam eſſe, quũ eadem uerba ibidẽ ab eo adducta,apud Paulũ lib.6.ſic leguntur,agallochum lignũ eſt,quod aduehitur ex India,thiæ ligno ſimile odoratum,quod manſum animæ ſuauitatem cõmendat,& in ſuffitum adhibetur,ramẽta eius pota denarii pondere,languidũ ex humore uentriculũ,reſolutũq; cõfirmãt; ad hæc,iecinoroſis,dyſentericis,pleureticisq; opitulãtur, nec enim ignoro hæc eadẽ uerba à Serapione ſub nomine Pauli repeti,quę antea ex Galeno in trãſlatione Albatarich ſcripſerat,eſt uero lignũ hoc,ut Serapioni placet, calidũ & ſiccum in.2. gradu, quod officinarũ mangones uitiant, eius uice aſpalathum uendentes,ut capite de aſpalatho diximus.

Tarum Aëtii. *Lignũ aloes ex Taprobane inſula portatur.* *Lignum aquilæ.* *Calambucum uox Perſica.* *Tarum Plinii lignum aloes eſt.* *Ligni aloes Galenus non meminit.* *Ligni aloes temperatura.*

De Narcaphto.

Græce, νάρκαφθον: Latine, narcaphthum,naſcaphthum,thymiana: Hiſpanice, Luſitanice, almea: Italice,tigname.

Enarratio. 22.

NARcaphthon,ſiue naſcaphthon, lignum corticoſum,& uelut putidũ, antiquitatẽ nimiam præ ſe ferens eſt, quod officinę hodie thymiama quia in ſuffimẽtis præcipue eo operãtur,nominãt;Itali corrupta uoce,tigniame uocant;Hiſpani uero,ut plerũq; interuenit,Mauritana uoce Almeam appellãt;Huius Paulus Aegineta meminit lib.7.ſuæ medicinæ,dicẽs:naocanthon,

Paulus Aegineta.

ſunt qui nacaphthon dicunt,Indicum eſt odoramentum,quod ad aſtrictos
fœminarum locos ſuffitu uaporetur. Plinius uero,non nacaphthum appel
Serichatũ apud Plinium narecaphtũ eſt Græcorũ.
lari uoluit,ſed magis ſerichatum,cuius deſcriptionem,ut de re ſibi incogni-
ta,libro.12.capite.21.prætermiſit,tantum ab aliquibus in unguenta addi di-
cens.Cæterum thymiama uagum nomen eſt,ſuffitus omne genus compre
hendens,de quo Serapio,ſub nomine laſahaten,uerba fecit.

De Cancamo.

Græce, κάγκαμον: Latine, cancamum: Hiſpanice, Luſitanice, anime blanco.

Enarratio. 23.

QVI hucuſq; cancamum, laccam eſſe putarunt, miro errore depre-
henduntur, quum cancamum gummi odoriferum ſit; lacca uero ſiue cō-
Cancamũ non eſt lacca.
manſa,ſiue ſuffimentis experta in odore percipitur, quam hodie Luſitani
noſtri,ex India afferũt,rubram, tranſlucidam,tincturis pręcipue deſeruien
tem, & ex ea officinæ compoſitionem quandam præparant, dialaccam ap
pellatam,Quæ ut certo ſcimus,non gummi, aut arboris,plantæue alicuius
Lacca non eſt gummi, ſed formicarum ſtercus.
gutta eſt, ſed potius formicarum alatarum ſtercus, fauagoue, uelut cera
apium. In regno igitur Pegù dicto apud Indos quum terra, uel pluuia, uel
arte plus iuſto irrigatur, formicæ prædictæ,ligna quædam ſubtilia ab inco-
lis ſic diſpoſita in altum aſcendũt,in quibus laccam generant, & hac de cau
ſa,in lacca ligna ipſa percipimus, quæ dubio procul arboris non ſunt lac-
cam ferentis, ut hucuſq; omnes fere crediderunt. Eſt uero alia lacca artifi-
Lacca artificialis.
cialis,quam infectores pannorum uendunt, quæ ex fece braſilii uirzinii di-
cti,& cocci reſultat, qua pictores pro conficiendo colore rubro obſcuro
Serapionis error.
maxime utuntur; hanc uero Serapio,inepte admodum cum prima cōfun-
dit lacca: unde hodie multi impudentiſſimo errore, Serapionis authoritate
ſeducti, eam in cōpoſitione dialaccæ miſcent. Monachi autem qui nuper
Monachi enarratores Meſues errant.
Antidotarium Meſues expoſuerũt,alta mente cęcutiunt,delirantue,quum
in compoſitione dialacce, dicant; Si defecerit lacca, eius loco iniiciatur la-
chrima ſanguinis draconis.Quanto uero errore,omnes norunt,quum lac-
ca apertiua ſit, & menſes prouocet: ſanguis uero draconis tantum abeſt,
ut aperiat,ut potius miro modo conſtringat,ut ſuo diximus loco. Sed hæc
de lacca ſufficiant,& ad inſtitutum noſtrum, hoc eſt, quid ſit cancamum,
Cancamũ quid ſit.
reuertamur.Eſt igitur cancamum gũmi quoddam, quod ex Guinea, Mi-
na,Africaue,& inſulis illi circũiacentibus Luſitani noſtri adferunt, animũ
Animum gũmi quid.
appellantes:decidit enim gummi hoc,ut teſtãtur illi,ex proceris arboribus,
folia myrti habẽtibus,quod album reperitur, & aliud ſubnigrum myrrhæ
quodammodo perſimile,odoratum,quod Dioſcorides,illis de cauſis,inter

myrhræ ſpecies,tanquam improbam cõmemorat,& mineam à terra unde præcipue naſcitur, eam appellat: quanquam Serapio amineam nominet, unde Luſitani noſtri corrupta dictione,pro minea,uel aminea,aniimũ uocent,& eo mulieres maxime pro ſuffumigiis, & medici cõtra dolores â frigiditate ortos præcipue utuntur. Hanc uero aſſertionem primo adſtruxit Briſotus Gallus,uir magna eruditione præditus,qui quum apud Luſitanos ageret,ut inde ad Indos, cupidus cognoſcendi rerũ nouarũ,nauigaret,gũmi hoc uidit, quod cancamum eſſe dixit. Proinde, quum cancamo opus fuerit, Luſitanorum aniimo deinceps utemur. Nec enim benzuinum cancamum eſt,ut capite de laſerpitio diximus. Cancami etiam meminit Paulus lib.7. Suæ medicinæ, dicens: Cancamum lachrima eſt arboris in Arabia myrrhæ ſimilis,odore grato, qua etiam ad ſuffi tum utuntur. Vis eius eſt obeſos extenuare,abſtergere,& aperire obſtructa: ſed ad memoriã hic reuocandum eſt,quod Galenus lib. primo de Antidotis, mineam myrrham, tanquam cæteris myrrhæ ſpeciebus meliorem laudat: de qua re capite de Myrrha in hoc libro plura dicemus.

Briſotus Gallus uir doctiſſimus.

Cancamũ non eſt benzuinum.

Minea myrrha apud Galenum melior eſt.

De Cyphi.

Græce, κῦφι: Latine cyphi, confectio odorata dijs dicata: Hiſpanice paſtilha: Italice, Cyprias.

Enarratio. 24.

SIVE caput hoc Dioſcordis ſit,ſiue adiectitium, eſt ſane cyphi, ſuffimenti,ſiue thymiamatis compoſitio,olim Soli & Lunæ dicata, qua ut Platonis uerbis utar,præclari egregiiq; quondam in ſapientia Aegyptii rudi & inculto adhuc ſeculo utebantur,ut Plutarchus libro illo,cui titulum de Iſide & Oſiride fecit,monſtrat. Nõ minus Politianus in libro de Nutritia:cuius cauſam Statius. 4. Thebaidos libro, iis carminibus tetigiſſe uiſus eſt, quæ ita habent.

Cyphi quid.

Statius

Hi lucis ſtupuiſſe uices,noctiſq; feruntur.
Nubila & occiduum longe Titana ſecuti,
Deſperare diem.

Hodie uero compoſitio hæc non paratur, illius tamen loco ſuffimenta quædam habentur,quæ Cyprias,auicularũ modo formata quaſi a cyphiis, corrupto nomine appellãt.Hiſpani uero maſſam,paſtillorum modo,ex uariis odoriferis rebus conformatam,paſtillam uocant. Eſt autem cyphi cõpoſitio,ut placet Plutarcho,ſedecim ſacris literis contenta, ex melle, uino, uua paſſa,cypero,reſina,ſeſeli,aſpalatho,myrrha, iũco,bryo, calamo, utraq; iunipero,lacaphtho,cardamomo,& bitumine. Huius enim Galenus lib.2. de Antidotis meminit, dicens; Quoniam uerò cypheos meminit Damo-

Paſtilla Hiſpanorũ.

Plutarchus de cyphi.

Galenus de cyphi quid.

crates, quod & ipſe conficit, recte fecit, qui id quomodo præparari debeat, infra adiecerit.

Cyphi eſt cõpoſitio.

At Cyphi, non eſt ulla ſimplex miſtio,
Nec terra quæpiam iſtud fert, nec eſt liquor,
Aegyptij confectum. quo dicam modo,
Dijs propitiandis, afferunt ſuffimine.
Albam paſſam, capis uuam pinguiſſimam,
Et corticem ſemenq; totum huic eximis,
Carnem ipſius perleuigatam inſigniter,
Bis duodecim conſtituunt drachmis Atticis,
Terebinthinæ cremate ponunt totidem,
Myrrhæq; duodecim, unam ſed croci,
At unguium bdellij tres, aſpalathi duas
Semis, ſpicæ nardi tres, caſſiæ tres bonæ,
Et cyperi tres, nec non & pinguium
Et grandium baccarum iuniperi ſint tres,
Odori calami drachmæ ſint nouem,
Mellis modicum, uini pauxillulum quoq;.
At bdellium, uinum, myrrham, mortario
Demitte, leuiga dum ſpiſſitudinem
Mellis liquidi accipiant melle ſuperaddito,
Vnam comminuunt, deinde facta leuia
Hinc uniuerſa ſumunt, atq; orbiculos
Fingunt exiguos, dijs hinc dant ſuffimina,

Ruffi medici laus.

Rufus uir optimus, & in arte exercitus,
Illo parandum ſane prodidit modo,
Quidam carentes, cinnamomo tantum inuicem
Pondus locant ex cardamomi ſemine,
Vtuntur ut priori miſtura quidem,
Verum ulceratis, iecore uel pulmonibus,
Aut miſcere alio, nonnulli dant potui,
Ex Antidoto, quantum pendet denarius.

Hactenus Galenus, qui libro. 8. de Compoſitione medicamentorum κατὰ τόπους id eſt, per loca, ubi præcipue agit de pharmacis ad hepaticos, ex Andromacho, ita breuiſſime hæc complexus eſt, in primo Antidoto, dicens: Hæc quidem eſt Antidoti deſcriptio, Appellauit autem hanc cyphoidem, hoc eſt, cypheoformem, ob ſimilitudinem: nam & odore & guſtu ſimilis eſt cyphi ab Aegyptiis appellati, qui ſane primi hoc pharmacum compoſuerunt, & utuntur eo quotidie ad uaporem edẽdum, accenſo, in deorum honorem igne,

De Croco.

Græce, κρόκος: Latine, crocus, uulgo zaffran.

Enarratio 25.

OMNIBVS notiſſimus eſt Crocus, quo condimenta coquinaria, paſſim ornantur, cuius deſcriptionem ſic habeto, quum eam Dioſcorides ſilentio præterierit: crocus eſt herba folio gracili, anguſto, paruo, pene in capillamenti modum diſſoluta, cuius radix bulboſa nucleis interſecta: alliis ſimillima eſt, quæ uergiliarum occaſu flore cæruleo floret, in quo capilli illi crocus dictus, hebetes licet poſtea odorati naſcuntur, is enim olim Cilicius nobilior habebatur, nũc uero apud Italos Aquilanus palmam obtinet, qui ex Aquila Neapolim affertur, quãquam qui è Germania hodie adducitur, primas obtineat, ut Venetiis aliquando uidimus, in ea præcipuè officina cui Corali um pro ſymbolo eſt. In Hiſpania quoque plurimus & optimus naſcitur: At qui à Græcia ubi uberrime creſcit, aduehitur, peſſimus omniũ iudicatur, optimus enim ut dicatur crocus, flauiſſimus ſit oportet, tum odoratiſſimus & longo tempore in uigore ſuo perſiſtens, ut ex Galeno libro de Antidotis deſumitur. Eſt autem crocus medicina cordialis, quæ merito tum intus, tum extra medicamentis cordi adaptatis, miſceri debet, nam cor roborat, & lætificat, & ea de cauſa, riſum promouet, & ita promouet, ut fabuloſum non ſit aliquando hominem riſu & cachinno, ob nimium croci eſum mori. Vidimus enim nos apud Mitinam à Campo, totius Hiſpaniæ celeberrimum emporium, mercatorem quendam, qui quum plures croci ſarcinulas ſiue inuolucra emeret, ut in Luſitaniam portaret, multum ex illo in olla carnes iurulentas pro cena continente iniecit; qui poſt earum eſum, in tam intenſum ac uehementem riſum prorupit, ut non multum abfuerit, quim riſu, & cachinno tunc è uita diſcederet. Tunc enim Serapionem uerum dixiſſe credidi, quum capite de croco ex mente Raſis dicat: crocus pondere duarum drachmarum: partum accelerat, & inebriat ebrietate forti ſi cum uino miſcetur, & lætificat adeo donec facit inſaniam excellenti lætitia. Quum igitur crocus ſummam hanc cordialem uirtutem habeat, non multum mea ſententia damnandi illi ſunt medici, qui Ruffi pillulis, crocum tempore præſertim peſtilenti addunt, quòd uero crocus appetitum deiiciat recentiorum eſt inuentum: ut uero Galeno placet libro ſeptimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, crocus ſecundi quidem eſt ordinis excalfacientium, primi uero exiccantium, proinde con coquendi quoque uim obtinet, adiuuante etiam ad id quadam exigua aſtrictione: nam lib. de Antidotis, ſe ob croci odorem incurrere capitis dolorẽ, fatetur: Proinde non mirandũ, ſi agaſo quidam apud Piſaurenſes, ſuper duabus croci ſarcinulis dormiens, eadẽ nocte obierit, ut ſuperioribus

Croci deſcriptio.

Officina Coralii apud Venetos.

Crocus medicina cordialis.

Crocus interficit.

Crocus pillulis Ruffi addi poteſt.

Crocus calidus in ſecundo ordine ſiccas uero in primo.

Galenus ob croci odorem incurrebat capitis dolorem.

Ioannes Gondula. annis accidit,ut teſtantur omnes Piſaurenſes,ac Magnificus Ioannes Gondula, patritius Raguſinus, uir non minus doctrina quàm generis nobilitate clarus, qui eo tempore apud Piſaurenſes agebat, & hoc ita eſſe confirmat. Oxycroceum. Ex croco uero,cerotum oxycroceum dictum,officinæ hodie parant,membris contuſis, & fractis oſſibus dicatum, reſoluit item duritıes,& multa adfert præterea commoda.

De Crocomagmate.

Græce, κροκόμαγμα: Latine, crocomagma, fex olei crocini.

Enarratio 26.

Crocomagma. CROCOMAGMA olei crocini fex eſt, quam inſtructiores officinæ reconditam habent: eius porro uires eædem fere ſunt, cum iis quas crocus habet.

De enula Campana.

Græce ἑλένιον: Latine, Helenium, enula Campanica, enula Campana, terminalium,uerbaſcum Idæum: Hiſpanice,raiz de alla: Italice,lella,enola herba: Gallice enula campana: Germanice,alant. Secunda enula.

Aegyptia enula, helenium Aegyptium,nepenthes.

Enarratio 27.

Enula Cãpanica. HELENIVM, noſtra eſt inula Campanica, ſiue enula Campana, hortis fere omnibus famigeratiſſima herba, cuius folium latiſſimum eſt,ad ſymphyti foliũ accedens, albicans una ex parte, ex reliqua uero lanuginoſa eſt,nam florem luteum fert, radicem uero craſſam, amaram, optimi tamen Dioſcoridis hiſtoria acephala eſt. odoris:quæ fere omnia à Dioſcoride in preſenti ſunt prętermiſſa,unde credendum eſt, ut docte admodum Marcellus Virgilius adnotauit, Dioſcoridis hiſtoriam hanc corruptam & acephalam hic, ut in multis aliis locis deprehenditur,eſſe: Nam quòd folia anguſta uerbaſco ſimilia habere tradat, id cœli cauſæ forſan tribuendum eſſet, quum in uno loco procerius herba una quàm in altero creſcat: ſed quòd inſignem amaritudinẽ in inula repertam,ſilentio prætermiſerit, non poſſum non teſtari textum iſtum corruptum eſſe, Imò Marcellus Virgilius confirmat ſe ſic in antiquiſſimo Dioſcoridis codice legiſſe,caulem ex ſe mittit helenium, craſſum, hirſutum,cubitalem,& aliquando maiorem,anguloſumque:flores luteos,& in iis ſemen uerbaſco ſimile,tactu pruritum faciens: unde facile credere eſt, ut hæc peruerſa & immutata fuere, ita quoque pars hæc ad amaritudinem attinens, quanquam eam quoque à Plinio prætermiſſam animaduerto, unde Ma-

thiolus Senenſis, hic falſo admodum Plinium adducit, libro 19. cap. 5. quia ultra quòd in eo capite, nullam penitus de helenio, ſiue enula mentionem faciat, libro tamen 21. cap. 10. ubi helenii meminit, non de hac loquitur, ſed potius de Aegyptia, cui Dioſcorides in hoc capite, ex mente Crateuæ herbarii, ramulos ſerpilli modo, humi ſparſos tribuit, folia uero lenti ſimilia, cui quoque eo in loco nullam tribuit amaritudinem: Imò in deſcribenda hac herba, Plinius à Dioſcoride uariat, quum Dioſcorides folia lentis, & ramulos ſerpilli per terram ſparſos Aegyptiam enulam habere tradat: ille uero nō lentis folia ſed ſerpilli potius poſſidere dicit. Accedunt ad hæc, quòd cap. 21. prædicti libri, ubi medicamenta helenii pertractat, dulcem eſſe aſſerit, non amaram, ut liquido conſtet Plinium de illa tantum dulci Aegyptia inula memoriam feciſſe, non uero de hac à nobis amara tractata: Proinde Mathiolus ſi Plinii authoritatem in hac parte ſubticuiſſet, prudentius dubio procul feciſſet, ac non ita duplici errore hallucinaretur, primo, quū credat Plinium de hac inula prima mentionem feciſſe, quum ut diximus potius de ſecunda Aegyptia agat: ſecundo quum dicat Plinium inulæ amaritudinem tribuere, quum re uera illi dulcedinem condonet, & non amaritudinem, ut cuique legenti notum erit. Verum enulæ radix adeo lætificat, ut in omnium apothecariorū ore ſit, enula Campana reddit præcordia ſana: imò hac de cauſa, à multis creditum eſt, hanc, nepenthem herbam illam ab Homero tanta laude decantatam eſſe, quia perpetuam pariat lætitiam, & triſtitiam omnem aboleat, omnes abigendo curas, & malorū omnium obliuionem inducendo, præcipuè ſi eius ſuccus uino immiſtus bibatur, quę omnia uera eſſe crediderim, modo de Aegyptio helenio Campano dicantur, quū in noſtra enula hæc prorſus non reperiantur; nec Itali illius radices quotidie coctas, & ſaccharo uel melle & aromatibus paratas licet eſitent, talia experiuntur. De illa igitur enula Aegyptia uera nepenthe ſic cecinit Homerus libro 4. Odyſſeæ.

Mathiolus Senēſis falſo Plinium citat.

Mathiolus dupliciter hic errat.

Enulæ radix cor lætificat.

Nepenthes enula Aegyptia eſt.

Tum Ioue nata Helena hic meditata eſt pharmaca potu
Ac ſubito iniecit medicamina rara Lyæo,
Vnde bibunt proceres Nepenthes inclyta ſucco
Gramina, quæ irarum, ſiue omnis cladis & omnis
Vſque mali herbarum ducunt obliuia potu.
Hæc ſi mixta ſcyphis aliquis præſumpſerit, ille
Luce illa nunquam lachrymas effundet obortas,
Non ſi uel genitor materque Acherontis arenas
Rapta petat Stygias, non ſi natumque fratremque
Coram diſiectos ferro, atque in ſanguine mixtos
Hoſte oculis uideat claris.

æterum helenium ab Heleno Troiano inuentum ſibi nomen uindicaſſe,

Helenium unde dictum.

nō uero ab Helena ut poëtarum narrant fabulæ, crediderim : cuius naturã
& uires proſequens Galenus libro ſexto de Facultatibus medicamentorũ,
Helenii tẽperatura.
ita inquit : Helenii herbæ radix maxime eſt utilis, non primo ſtatim occur-
ſu excalfaciens, ac proinde dicenda eſt non calida & ſicca exactè, ceu piper
Helenium pectori confert.
tum atrũ, tum candidum, ſed cum recrementitio humore, qua propter ecle
gmatis, quæ faciunt ad educendos ex pectore pulmoneque craſſos lentoſq;
humores, idonee commiſcetur, rubrificant eius quoque ui partes frigidis
ac diuturnis uexatas affectibus, cuiuſmodi ſunt nonnullæ coxarum paſſio-
nes, iſchiadas uocant, & exiguæ aſſiduæque articulorum quorundam præ
humiditate procidentiæ ac luxationes.

De Oleo.

Græce, ἔλαιον : Latine oleum: Hiſpanice ollio, azeite: Italice oglio: Gallice huyle, ἔλαιον ὀμφάκινον : Latine oleum omphacinum, oleum immaturum, oleum acerbum, oleum ex oliuis immaturis: Hiſpanice, olio de oliuas en agraz, olio de oliuas uerdes : Italice oglio di oliue non buone.

Enarratio 28.

OLEVM ex oliuis expreſſum, omnibus notum eſt, quod hodie ma-
turum in uſum uictus, non uero omphacinum immaturum aut acerbum
dictum, uenit : eſt enim maturum, hoc eſt, oleum ex oliuis maturis confe-
ctum, calidum & humidum, & eo magis ſi uetuſtum eſt, uel in eo ſal inie-
Oleum calidum & humidum eſt.
ctum fuerit, ut hodie apud Hiſpanos plerunque fit, omphacinum uero fri-
gidum & ſiccum eſt, & tanto magis ſi cum exprimitur, oliuæ ſurculi uel fo-
Oleum omphacinum frig. & ſic.
lia quoque ſimul exprimuntur, unde Galenus libro ſecundo de Compoſi-
tione medicamentorum ſecundum genera, quum Andromachi emplaſtrũ
uiride examinat, inquit : olei ſane nomen unum eſt, qualitas & facultas di-
uerſa, nam omphacinũ frigidius : ex maturis oleis preſſum calidius eſt: tem
poris tamen proceſſu calfaciendi uim auget, ſic etiam quod ſalem habet
quantum ex illo ſumpſerit tanto calidius eſt, magiſque ſiccat, quàm quod
ipſius expers eſt. Quod ſurculos oleæ, θαλλοὺς Græci nominant, continet,
ualentius aſtringit, Hæc ille. Olim uero & ſi omphacinũ præcipuum in ſa-
Oleum omphacinum olim in ſanitatis uſu habebatur
nitatis uſu habebatur, ex maturis quoque oleis, multis in locis parabatur,
præcipuum tamen Sabinum, non procul ab urbe Roma, in Sabinorum re-
gione prognatum, ut Galenus libro ſecundo de Compoſitione medicamen
torũ ſecundum locos ait: Hodie uero ut diximus ex maturis oleis tanquam
ſanitatis uſui magis ſeruientes paratur, omphacinum uero in officinis &
roſaceum & per ſe proprium tanquam repercuſſorium medicamentum

ſeruatur

ſeruatur. De quo Galenus libro. 6. de Facul. ſimpl. medic. ita pro coronide tradit: oleum quod ex oliuis exprimitur, humectatorium eſſe & moderate calidum iam ſupra docuimus, eiuſmodi eſt, quod dulciſſimum eſt, fitq; potiſſimum ex oliuis quas drupas appellant. Cæterum quod omotribes & omphacinum nuncupant quale ab Hiſpania uehitur, id quantum in ſe habet aſtrictionis, tantum etiam illi ineſt frigiditatis, porro oleum uetus, quod quidem ex dulci inueterato efficitur & calidius eſt, & potētioribus ad euaporandum uiribus: quod uero ex crudo, id dum reliquum quippiā ſeruauerit aſtrictionis, miſtæ permanet facultatis: Vbi uero illam prorſus abiecerit reliquo euadit ſimile, Quinetiam, quicunq; in præparando ramos iniiciunt, ii omphacino ſimile oleum efficiunt. *Oleū moderate calidum eſt.*

De Oleo oleaſtri.

Græce, ἔλαιον ἐκ τῆς ἀγρίας ἐλαίας: *Latine oleum oleaſtri: Hiſpanice, olio de azēbuche, olio de azambugeiro: Italice oglio dē oliuaſtro.*

Enarratio. 29.

OLEVM quod ex oleaſtri amari conficitur oleis, pro cibo non accipitur. Si quis tamen eo quotidie barbam, uel capitis capillos inunxerit, canitiem remorabitur; de quo Galenus libro. 6. de Facult. ſimpl. med. tradit. Quod ex agreſti oliua exprimitur, extergit, ſimulq; aſtringit, ſqualidiſſimum enim id eſt ex omni olei genere. *Oleū oleaſtri canitiē remoratur.*

De Oleo albo Sicyonio dicto.

Græce, Σικυώνιον ἔλαιον: *Latine Sicyonium oleum, oleum album ē Sicyone ciuitate.*

Enarratio. 30.

SICYOnium oleum, ſic appellatur, quia in Sicyone ciuitate, apud Peloponneſum Moream uulgo dictam, olim perfectiſſimum parabatur, hodie uero ut audio, ciuitas hæc Baſilica dicitur. Cæterum, priſcis maxima cura erat, oleum parare albiſſimum, quia illo cotidie uniuerſa corpora inungebant, ut agilia, prompta, & expeditiſſima ea haberent, qua de cauſa frequentiſſimè ſe lauabant, & tam ſæpe balneis utebantur, in quibus oleo ſa ſuperfluitas illa colligebatur, de qua Dioſcorides ad præſens ſermonem facit, dicens; calefaciunt itidem quæ in balneis olei ſtrigmenta colliguntur, & cætera, non minus olim quoq; athletæ luctatores, quum ad palœſtram nudis corporibus, ut difficulter delibuti, ab aliis in lucta ſiue palæſtra, perſtringerentur, uniuerſum corpus oleo illinebant, quod puluere eleuato & *Sicyonium oleum a ciuitate dictum. Strigmenta balneorum.*

ſudore permixtum,inde ſordida pinguitudo reſultabat, quam Dioſcorides intelligit, quum inquit. Quæ uero ex palæſtris & cætera. Hæc quoque craſſa ſordes quum luctatores gymnaſiorum parietibus & ſtatuis adhærebant, fixa illic manebat. Quam Dioſcorides quoque intelligit, quū dicit, nec minus etiā calfaciunt,& cætera. At hæc hodie ut multa alia nō habētur.

De Elæomelle.

Græce, ἐλαιόμελι: *Latine elæomel, oleum palmarum: Hiſpanice, olio de palmeras: Italice oglio de palmiere.*

Enarratio. 31.

QVI rerum uariarum cognitionem deſiderat, & earum naturas tenere, multas orbis partes perluſtrare opus habet, quum ſedētario ſtudio tantum non adquirantur, cuius defectu Hermolaus Barbarus patricius Venetus, uir ſingularis doctrinæ & eloquentiæ, in hoc deceptus eſt, credens utiq; elæomel, mānam qua ad ducendam aluum utimur, eſſe, quum elæomeli, ut ueritas ipſa teſtatur, & Plinius ſubſcribit libro. 15. capite. 7. ſponte naſcatur in Syriæ palmyris, licet mendoſe hodie maritimis, legatur; Quod ex arboribus manat pingue, craſſius melle, reſina tenuius, ſapore dulci. In India uero & inſulis Capi uiridis, palmyras hodie naſci nouimus, ex quibus non ſolum oleum lucernis, & cibo deſeruiens extrahitur, ſed etiam uinum, mel, fructus, linum pro parandis ſacculis, & ligna igni deſeruientia colliguntur, ut mirum plane ſit, quantis dotibus natura hanc dotauerit arborem, de cuius fructu, capite de elate legere ne pigeat, quum ibidem hæc uberius tractentur.

Hermolaus Barbarus errat.

Elæomeli quid.

Ex palmyris multa colligūtur.

De Oleo Cicino.

Græce, κίκινον ἔλαιον: *Latine, oleum cicinum, oleum ricininum, oleum de cherua, oleū de cataputia maiori, de pentadactylo: Hiſpanice, olio de ſemente de figueira del inferno: Italice, oglio de miraſole, o giraſole, o fagiuolo Romano, o fagiuolo Turcheſco: Germanice, uunderbaum, oder creutzbaum.*

Enarratio. 32.

OLEVM Cicinum Latini ricininum appellant, ob ſimilitudinem, quam ſemen unde oleum conficitur, cum animalculo ſic dicto, habet. Eſt uero animalculum hoc infeſtum canibus, capris, aſinis, & equis, quod ricinus latine dicitur: Hiſpani uero illud ſua uoce, canapatum appellitant: Itali autem zeccam. Dicitur uero oleum hoc apud Arabas, oleum de cherua,

Oleum de cherua.

ſiue de maiori cataputia, quod in nõnullis inſtructis & ornatis officinis paratum habetur, de quo Galenus lib. 7. de Facult. ſimpl. med. ita tradit: Oleũ quod ex ſemine ricini cõficitur, tum calidius eſt, tum tenuiorum partium, quàm eſt oleum commune, ac proinde potentius quoq; digerit: nos uero Meſues conſilio, eo contra colicos affectus à frigiditate ortos, tum in clyſteribus tum in unctionibus utimur, de qua re quarto lib. uberius agetur.

De Oleo Amygdalarum.

Græce, ἀμυγδάλινον ἔλαιον : *Latine oleum amygdalarum amararum : Hiſpanice olio de almendras amaras : Luſitanice azeite de amendoas amargozes : Italice oglio di mãdole amare.*

Oleum amygdalarum dulcium : Hiſpanice olio de almendras dulces : Luſitanice, azeite de amendoas marquiſinhas : Italice oglio de mandole ambroſine.

Enarratio. 33.

TANTVM de oleo amygdalarũ amararũ loquitur in præſentia Dioſcorides, quod μετώπιον appellat : proinde nos de dulci ſermonẽ faciamus, quum eo frequentius utamur, & medico uſui cotidie ueniat. Paratur enim oleum amygdalarum dulcium ſic : contunduntur autem amygdalæ, & in cacabo æneo ad ignem trahuntur, poſtea canabaceo panno multis obducto plicaturis excipiuntur, & in torculari exprimuntur, unde oleum exit, ſed in hoc parandi modo monendi ſunt pharmacopolæ, quum ut optimũ oleum amygdalarum dulcium fiat, opus eſt ex optimis amygdalis ſelectis paretur : quas à cortice mundare, & eas albas reddere operæpretium eſt: nã aliter uirtus olei huius lenitiua, & pectoralis amittitur, hoc magis, ſi rancidas & ueteres amygdalas aliis mixtas acceperint. Sed hoc aliud maius malum in hoc cõcinnando oleo committitur, quod eſt, quia quum ad ignem, ſic contuſas & piſtas in cacabo æneo admouent amygdalas, eas ſic torrere permittunt, ut non multũ abfuerit quin omni ex parte olei uirtus deperderetur, niſi eas, pauca aqua roſcidas facerent; Sed & cum hoc, adeo eas urunt, ut horridæ & cõbuſtæ fœteant. Proinde deinceps monitos pharmacopolas uellem, ut quum oleum ex amygdalis dulcibus parare propoſuerint, conentur amygdalas ſelectas & bonas habere; item quod eas albas faciant, quum cortex ille procul dubio ſtypticus, ſiccus, aſper, & ſcabritie plenus ſit; Quæ omnia uiribus olei huius contraria ſunt, & multo magis, ſi torrefieri, ut plerunq; fit amygdalæ permittãtur, proinde cortices deinceps

Oleũ amygdalarũ amararũ deſcribit Dioſcorides tãtum.

Meſue pharmacopolarum princeps. *Oleũ amygdalarũ dulciũ in balneo Mariæ fieri debet.*

deponito, nec amygdalis ſic torrefieri ſinito. Hæc omnia Meſue pharmacopolarum princeps noſcens, ſuadet, ut amygdalæ calefiant calore quodam modico, ſuaui, & minime acri, ut in balneo Mariæ fit, in quo utinam pharmacopolæ deinceps, hoc oleum pararent, quum ſic paratũ in eo omnes uires attributæ reperiãtur, & pectoris aſperitates lenit, ac gutturis & pulmonis, uelut iuncturarum quoq; duritiem & ſiccitatem. Suaue eſt enim in cibis, & confert hecticis, & phthiſicis, impinguat, auget ſperma, ſedat tuſſim, & urinę ardorem mitigat, nam ueſicæ, & renum, & uuluæ excoriationibus cum fiſtula iniectum medicatur: pondere uerò quatuor unciarum ebibitum oleum hoc aluum conſtrictam lenem facit: Amarum uero oleum ultra tam multis à Dioſcoride illi uiribus tributis, obſtructiones aperit, & uẽtoſitati aduerſatur.

De Oleo balanino.

Oleum de ben Arabũ.

Græce, ἔλαιον βαλάνινον: *Latine, oleum balaninum, oleum de myrobalano, unguentaria, oleum de nuce ſiue glande unguentaria, oleum de ben, oleum myrepſicum: Hiſpanice, azeite de auelhana de la India.*

De Oleo ſeſamino.

Græce, ἔλαιον σησάμινον: *Latine oleum ſeſaminum, oleum e ſeſamo ſemine: Hiſpanice, olio de alegria ſimiente, olio de gorgilim: Italice, oglio de ſiſamin, de ieſamin.*

De Oleo nucis.

Oleum nucis iuglandis, oleum nucis baſilicæ, oleum nucis: Hiſpanice, olio de nuezes: Italice, oglio di noci.

Enarratio. 34.

Glans unguentaria quid.

OLEVM balſaminum è fructu quodam, nucis auelanæ magnitudine, & figura conficitur, qui fructus hodie apud myropolas & unguẽtarios, ben dicitur, unde quoq; oleum de ben appellant: Græci uero quoq; fructũ iſtum myrobulanũ appellant; Romani autẽ uertentes, glandem unguentariam; merito uocant; quia huius oleo unguentarii pro conficiendis & apparandis odoratiſſimis unguentis utuntur, præſertim in quibus moſchus, ambra, & cibetum ingrediuntur, hodie uero pro chirothecis & mani-

cis ſuffitu perfundendis in myrothecis reconditũ ab unguentariis habetur: ſub nomine tamen olei de ben, ut quarto libro amplius uidere eſt. Verum oleum hoc eſt abſterſiuum, mundificatiuum, & oppilationum apeitiuum, nam ſtrumas quoque reſoluit, & duros minuit tumores, mirifice contra induratos ſplenes ualet, qua de cauſa hodie multi in unguentis de obſtruentibus ſpleneticis dictis, id miſcent: ualet quoque ad multas propulſandas ægritudines frigidas, præſertim conuulſionem, iuncturarum dolores, ac iis ſimiles. Ineſt enim mira proprietas huic oleo, quod nunquam in longo temporis tractu ſeneſcit, aut rancidum euadit, imò ſi oleo amygdalarum gutta una uel altera huius de quo agimus olei adiungatur, illud à corruptione præſeruatum habet. An uero oleum hoc ex fructus putamine, uel potius nucleo parari debeat, quum in hoc authores uarios eſſe animaduertimus quæri poteſt: Reſpondeo ex nucleo fieri debere, prout hodie quoque fit, nam putamen ineptum admodum, ut ex eo oleum parari aut confici poſſit, eſt.

Oleũ de bẽ contra ſplenis ſcirrhos ualet.

Seſaminum uero oleum, ex ſeſamo ſemine admodum paruo conficitur, quo hodie uniuerſa Græcia maxime in cibo & lucernis utitur: poſt oleum autem ex oliuis confectum, ſeſaminum primas obtinet, corpora enim incraſſat, ſemen genitale multiplicat, uocem clarificat, pectus lenit, & ſcirrhoſos tumores mollificat. Eſt enim omnino medicum hoc oleum, in multis adhibitum oleorum compoſitionibus. Nucum uero oleum in multis paratur regionibus, præcipuè in Longobardia, Ethruria. Germania, & aliis uariis locis, oleo oliuarum carentibus, cuius uice, illo præparando lucernarum lumine præcipuè utuntur: in uſum uero medicamentorum raro oleũ hoc uenit.

Seſaminũ oleum.

Nucum oleum.

De Oleo hyoſcyamino.

Græce, ἔλαιον ὑοσκυάμινον: *Latine, oleum hyoſcyaminum, oleum Apollinaris herbæ, oleum alterci herbæ: Hiſpanice, oleo de ue lenho: Luſitanice, azeite de me mendro: Italice oglio di dente cauallino, oglio de hioſciamo: Gallice, huyle de la Hanebane, ou du iuſquiame: Germanice, euil uon bilſemkraut.*

Enarratio 35.

OLEVM hyoſcyaminum, ex hyoſcyamo Apollinari ſiue alterco dicta herba, raro in officinis paratur, non ſine errore tamen, quum multũ podagricis, & calidis affectionibus ualet, contra phreneſin magno iuuamento inũgitur, nõ minus contra gonorrhœam, ſi renes eo illinantur, facit: aurium acutiſſimos dolores curat, præſertim ſi cum caſtoreo uel croco intus inſtilletur, item teſticulorum & mammillarum dolores ac inflammationes

Oleũ hyoſcyaminũ.

ſedat, dentium dolores ore retentum mitigat, & pilorum regenerationem prohibet, de quo plura libro.4.

De Oleo de grano Cnidio ſiue gnidio.

Græce, κνιδέλαιον: *Latine oleum de grano cnidio, oleum de grano gnidio, oleũ de cocco gnidio, oleum de thimelea: Hiſpanice, Luſitanice, olio de toruiſco: Italice, oglio de pepe de monti.*

Enarratio 36.

Granũ cnidium gnidium thimeleæ idẽ.

OLEVM de grano cnidio ſiue gnidio, oleum ex ſemine thimeleæ confectum eſt, nam chamælea mezereon eſt, ut 4. libro dicemus. Cæterum hoc oleum exoletum ab officinis eſt, nec à quoquam in ulla regione paratur, de quo plura quarto libro legito.

De Oleo cnicino.

Græce, ἔλαιον κνίκινον: *Latine oleum cnicinum, oleum e grano cnico, oleum e carthamo, oleum e croco hortulano: Hiſpanice, olio de ſemiente de alacor, olio de ſemiente de papagaios: Italice, oglio de carthamo.*

Enarratio 37.

Granium cnicinum carthami croci hortulani, idem.

OLEVM cnicinum, è grano cnico, oleum de carthamo eſt, quod ex ſemine eius id eſt croci hortulani paratur: Concinnatur uero uelut amygdalinum, eo tamen calidius eſt, nam oleum hoc apertiuum eſt, & reſolutiuũ, pectoris remouet ſtricturam, facilitat anhelitum, medetur ictericiæ, ſedat ſtomachi dolorem & coli.

De oleo raphanino.

Græce, ῥαφανέλαιον: *Latine oleum raphaninum, oleum e ſemine radiculæ, oleum e ſemine raphani: Hiſpanice, olio de ſimiente de rauano: Italice oglio di ſemenze de radice.*

Enarratio 38.

OLEVM è ſemine raphani, plebeis ſeptentrionalibus admodum protritum oleum eſt, tum in obſoniis, tum in lucernis, uelut Aegyptiis hominibus olim fuit, pulchram enim oleum hoc mulierum faciem reddit, & illius à uento contractas emendat ſcabrities: nam & quibus à longa ualetudine pediculi abundant, accommodatum eſt, præter cætera autem hanc obtinet excellentiam, quod uomitum leuiter admodum prorritet.

Vomitum prorritãs.

De oleo e nigella.

Græce, ἔλαιον μελάνθινον : Latine, oleum de nigella, oleum melanthinũ: Hiſpanice, olio de Axenuz: Luſitanice, olio de Alepiure: Italice oglio de nigella.

Enarratio 39.

MELANTHINVM oleum, id eſt è grano nigella dicto, non paratur, ſi tamen pararetur eaſdem fere uires obtineret, quas ſeſaminũ oleum. Eſt enim melanthium longe aliud granum ab eo quod inter frumentum reperitur, ut ſuo dicemus loco. *Melãthium uera nigella eſt.*

De oleo Sinapino.

Græce, σινάπινον ἔλαιον : Latine oleum ſinapinum, oleum e ſinapi: Hiſpanice olio de moſtaza de moſtarda: Italice oglio de moſtarda ouero de ſenape.

Textus quadrageſimi Enarratio.

OLEVM ſinapinũ, in uniuerſa Germania in maximo habetur uſu, nec non in aliis regionibus quoque paratur. Eſt enim oleum hoc maxime ad ſe trahens, proinde antiquiſſimis medetur doloribus.

De oleo Myrtino.

Græce, ἔλαιον μυρσίνινον : Latine, oleum myrtinum, oleum myrteum: Hiſpanice, olio de arhaiam, olio de mortinhos: Italice oglio de mirto.

Enarratio. 41.

OLEVM myrtinum in omnibus officinis paratum reperitur, ſed utinam eo modo concinnatum quo Meſue ſuadet, cum oleo ſcilicet omphacino, in balneo Mariæ: ut uero optimum paretur ſic componi debet: accipe myrtilorum recentium libram unam, ſucci myrtilorum libram mediam, uini nigri ſtyptici, id eſt auſteri libras duas, olei omphacini libras tres, omnia ſimul mixta in uas uitreum uel ſtanneum optime obturatum mittantur, poſtea uas in balneo Mariæ reponatur, & lente per triduum ad ignẽ ebulliat, poſtea uero prelo omnia exprimantur: cui expreſſo, fructibus ſiue baccis tanquam inutilibus reiectis, nouas myrti baccas iterum optime piſtas addere eſt opus, & per triduum quoque, ut primo modo diximus, in balneo Mariæ tractari debent: ſic uero & tertia uice innouari debent. Sed animaduertendum eſt, quòd ultimo die quo hæc extrahere ab igne uoles, *Oleũ myrtinum quo modo parari debeat.*

uaſis os per aliquot horas apertum permittere debes, ut uini humiditas exhalet, & oleum purius maneat, ſic enim concinnatum oleum hoc, multo perfectius quàm quod tempore Dioſcoridis parabatur, deprehēditur: credereq; par eſt, ſi huius balnei artificiū Dioſcoridi notum fuiſſet, in eo omnia ſimilia olea pararet, nō uero ad carbonum ignem. Eſt enim oleum hoc conſtringens frigidum, proinde ſtomachum ualde roborat, ſiſtit uomitum, & uentris fluxum compeſcit, nec minus contuſiones ſedat.

Oleū myrtinum frigidum conſtringēs eſt.

De oleo Laurino.

Græcê, ἔλαιον δάφνινον: *Latine oleum laurinum: Hiſpanice, olio de laurel: Italice, oglio de bachelle de lauro.*

Enarratio 42.

Oleum laurinum.

OLEVM laurinum, ex lauri baccis paratur, officinis triuiale, quod utinam pharmacopolæ præpararent ac non ab aliis adulterinū ut plerunq; faciunt, acciperent, hoc uero calidum & apertiuum eſt, colicam affectionē, & frigidos alui dolores, & ſtomachi, curat; non minus capitis, epatis, ſplenis, renum, matricis, neruorum, iuncturarum, uelut cæteros frigidos dolores mitigat, & lenit.

De oleo Lentiſcino.

Oleum lentiſcinum.

Græce, ἔλαιον σχίνινον: *Latine oleum lentiſcinum Hiſpanice olio de lentiſco, olio de mata: Luſitanice olio de Arueira: Italice oglio del lentiſco.*

De oleo Terebinthino.

Græce, ἔλαιον τερεβίνθινον: *Latine oleum terebinthinum: Hiſpanice, olio del arbor dela termenthina: Italice oglio de bachele del terebinto.*

Enarratio 43.

Oleum lentiſcinum uiſum acuit.

OLEVM lentiſcinum, ex baccis lentiſci, in multis Italiæ locis paratur præcipuè prope Senas ciuitatem, ubi ab iis qui oleum hoc componunt, creditur, uiſum multum acuere. Galenus uero libro quinto de Compoſitione medicamentorum ſecundum locos. capite 9. Gingiuis ex inflammatione dolentibus, optimum pharmacum (inquit) eſt oleum lentiſcinum caliditate temperatum ore retentum, modo ſit recens, nam uetuſtius tanto recentiore peius eſt, quanto ætate antecellit: Imponatur autem in uaſculum in quo calefit lentiſcinum, in aliud maius uas, quod aquam calidam multam

Lentiſcinū tēperate calidum eſt.

complectatur

compleſtatur,maximopere itaq; inflammationi gingiuarum hoc conducit; nec uero minus etiam ſi iuxta quandam aliam partem, tum pelliculæ linguam ambientis tum ſuccingẽtis totum os aliquis dolor ob inflammationem oriatur,dolorem ſedat lentiſcinum, repellit enim citra moleſtiam, & abſq; aſperitate,quam pleraq; auſterorum habent, diſcutitq; citra mordacitatem,cuius rei inflammatis præcipuus uſus exiſtit.Hæc Galenus. Ex quibus,ut obiter hoc attingamus, balneũ Mariæ ſatis illum cognouiſſe liquet, quum uaſculum paruũ in magno aqua pleno immergendum ſuadet.Dioſcodrides præterea,capite.77.huius uoluminis inquit: Fit præterea ex lentiſci ſemine,oleum,quod adſtringendo eſt,his quæ adſtringenda erunt præcipuè accommodatum,& quo hodierni noſtri unguentarii Hiſpaniæ maxime utuntur pro inficiendis chirothecis ſeu manicis. Oleũ terebinthinũ ex baccis terebinthi arboris extrahitur, hodie uoce tantũ notũ, poterit tamen concinnari ex terebinthi reſina, miras dotes poſſidens, quas multi opobalſamo tribuunt,inter quas præcipua habetur,contra omnes frigidas ægritudines, & maxime neruorum. Verum Dioſcorides in præſentiarum tradit oleum terebinthinum refrigerare; quod dubio procul abſurdum eſſe uidetur, quum capite. 78. huius primi libri, terebinthi fructum calfaciendi uires habere tradat; Quamobrem crederem huic capiti, de quo agimus, uerbum hoc,& refrigerat, ſuperadditum eſſe, quod animaduertens Manardus Ferrarienſis, prima epiſtola octaui libri ſuarum Epiſtol. inquit: Quare magis probandus inuulgatus Græcus codex alter, in quo nulla uirium mentio, ſed præparatio tantum terebinthini olei docetur.

Galenus balneũ Mariæ optime nouit.

Oleum terebinthinũ.

Verba huic textui Dioſcorid. addita.

De Oleo maſtichino.

Græce, ἔλαιον μαστίχινον: *Latine, maſtichinum, oleum ex reſina lentiſci: Hiſpanice, olio di almacigua: Italice, oglio di maſtice.*

Enarratio.44.

PARATVR oleum maſtichinum ex reſina lentiſci,maſtiche dicta, unde Dioſcorides capite.77. huius libri inquit: naſcitur & ex lentiſco reſina,quæ ab arbore,lentiſcina, à quibuſdam uero maſtiche appellatur. Cæterum hoc oleum in officinis hodie communiſſimũ habetur,quod ut optimum ſit, in balneo Mariæ,ut Meſue docet, parari debet. Eſt enim oleum hoc ſtypticum, proinde ſtomachum roborat, aluum retinet, & uirtutem concoctricem, ac membra omnia lapſa & debilia confortat, olim uero in Chio inſula,non procul à Conſtantinopoli ciuitate perfectiſſimum hoc concinnabatur oleum,nec mirum, quum hodie quoq; ex inſula illa tantũ maſtix in omnes orbis partes diuerſatur.

Maſtix ex Chio inſula aduehitur.

De unguentorum confectionibus.

Enarratio. 45.

Oleum ab unguento in quibus differat.

VOCAT Dioſcorides oleum, quod per ſe ex fructu uel ſemine, nulla alia admixta re extrahitur: unguentum uero, quod ex oleo componitur, & in eo uaria ſimplicia miſcentur. At re uera, olea (ſi hoc nomen pluraliter flecteret) quàm unguenta appellari merent. Qua de re Galenus lib. 2. de Facult. ſimpl. med. capite. 27. inquit quum de roſaceo oleo loquitur, præſtiterit fortaſſis ipſis etiam nominibus ea diſtinguere, quod ueteres feciſſe conſtat, oleum etenim roſaceum nominare aſſolent, quod abſq; odoramentis præparatum eſt, cui autem & horum aliquid inditum fuerit, non id etiam oleum, ſed unguentum cognominant. Item libro. 6. eiuſdem uoluminis, capite de oleo, prope finem: ex dictis (inquit) cognoſcere iam liceat, & de aliis olei generibus, quæ æquiuoce ipſis dicuntur unguentis, puta roſaceo, melino, liliaceo, & quæcunque id genus floribus, fructibus, germinibus, foliis, in oleo maceratis cõficiuntur. Horum quodq; ubi unà cum aromatibus præparantur, unguentum efficitur, noſtra uero unguenta, longe aliter hodie, quàm tempore Dioſcoridis parantur.

De unguento ſiue oleo roſaceo.

Enarratio. 46.

Vnguentum roſaceum.

SIVE enim hoc unguentum roſaceum, ſiue oleum roſaceum dicatur, longe tamen aliter in officinis noſtris ad Meſues mentem præparatur. Vnguentum uero roſaceum plurimum ualet pro inflammationibus arcendis, repercutit enim materiam, ſedat dolores, febricitantiũ capitibus, & eorum renibus, magno iuuamẽto inungitur, refrigerat ardentes febres, epar, & ſtomachum. Oleum uero roſaceum, abſolute roſaceum, ſiue completum dictum, & cum additione immaturum ſiue omphacinum paratur ubiq;, nec enim communem modum parandi Dioſcorides præteriuit, quum dicat, quidam ſolas roſas tantum detractis unguibus inſolatas pondere unciarũ ſex in olei ſextarium demergunt, demiſſaſq; in eo diebus octo madere ſinunt, mox quadraginta diebus tertia roſarum adiectone inſolatas ſic reponunt, & ſeruant. De hoc uero roſaceo oleo locutus eſt Galenus. 2. libro de Facult. ſimpl. medic. capite. 27. quum dicat; oleum roſaceum eaſdem uel ſimiles uires obtinet, quas ſuccus roſarum: Omphacinum autem oleum roſaceum ex nondum completis roſis, & oleo ex oleis nondum maturis extracto conficitur, non ſolum ad Solem, ſed etiam in balneo Mariæ: Hoc enim frigidius eſt, quàm abſolute roſaceum dictum; uulneribus enim capitis accomodatiſſimum eſt, & prohibens inflammationes.

Oleum roſaceum.

De Oleo elatino.

Græce, ἐλάτινον ἔλαιον, ἐγκέφαλος : *Latine, oleum elatinon, unguentum elatinum, unguentum e cortice palmæ : Hiſpanice, unguẽto de cortezas de palmito : Italice, oglio de cephaglione.*

Enarratio. 47.

VNGVENTVM elatinum olim parabatur, nunc uero omiſſum eſt, paratur uero ex recentibus palmulis quibuſdã, quas græci, ἐγκέφαλον uel κεφάλιον appellant, nos uero palmitem uel palmitum dicimus fructum ſtomacho admodum gratum, multum genitalis ſeminis creantem, qua de cauſa â nobilibus, in maximo pretio habetur, de quo capite ſuo, hoc eſt, de elate multa uidere eſt.

De Oleo melino.

Græce, μέλινον : *Latine, oleum melinum, oleum ex malis cotoneis, oleum de malis citonijs, uel cidonijs : Hiſpanice, olio de membrilhos, de marmelos : Italice, oglio de mele codogni, uel cotogne.*

Enarratio. 48.

PARATVR hodie in officinis, oleum melinum, id eſt ex citoniis, nõ illa tamen arte qua priſci uſi ſunt, ſed hac potius ſequenti. ℞. citoniorum inciſorum cum cortice non exacte ad maturitatem uenientium, ſucci eorũ añ. libram unam, olei omphacini libras duas, omnia in uas uitreum mittantur, & quidecim diebus ſoli exponantur, deinde uero in balneo Mariæ coquantur per ſex horas, poſtea uero permutentur citonia, & coque, prout primo feciſti, bis uel ter, quouſq; oleum purum maneat. Eſt enim oleum hoc mirum contra ſtomachi debilitatem, nam uomitum & uentris fluxum arcet, ſiſtit ſudorem, corroborat neruos, concoctricem uirtutem uiuificat, & appetentiam incitat.

De Oleo œnanthino.

Græce, οἰνάνθινον : *Latine, oleum œnanthinum, oleum ex flore labruſcæ, ideſt uitis ſylueſtris : Hiſpanice, olio de flor de uid montſina, azeite de frol de uuas labruſcas : Italice, oglio de i fiori de la labruſca.*

Enarratio. 49.

Ampelos agria duplex.

AMPELOS Agria, dupliciter à Dioſcoride deſcribitur, uno modo folio hortenſis ſolani, quarto libro, quæ & ſi uitis ſylueſtris dicatur, herba tamen eſt, dicitur tamen uitis, ob fructum quem emittit racemoſum. Alio uero modo libro quinto, de cuius floribus oleum ad præſens paratur. Dicuntur uero flores labruſcæ, οἰνάνθη, qui in officinis quotannis ſeruantur, & in multis adhibētur compoſitionibus, ex quibus oleum hoc facile parari poſſet, nec alio modo quàm à Dioſcoride edocto; An uero œnanthe, filipendula herba ſit, ut Brumphelſius dixit, ſuo dicemus loco.

Flores labruſcæ œnãthe eſt.

De Oleo fœnigreci.

Græce, τήλινον *: Latine, telinum, oleum de fœnogræco: Hiſpanice, olio de alholuas, de alfornas : Italice oglio del fien græco.*

Enarratio. 50.

OLEVM e fœnogræco non habetur in officinis; Author tamen maioris luminaris ex mente Raſis illud parat, in quo uncias octo elaterii miſcet, quanquam in aliquibus exemplaribus non uncias ſed libras falſo tamen legimus.

Author luminaris maioris emendatur.

De Oleo ſampſuchino.

Græce, σαμψύχινον*; Latine, oleum ſampſuchinum, oleum ex ſampſucho, oleum ex amaraco: Hiſpanice, olio de almoradux, azeite de axedrea : Luſitanice azeite de manyarona: Italice oglio di perſa, oglio de maiorana.*

Enarratio. 51.

Sampſuchus amaracus.
Maiorana apud Plinium idem.

ET SI apud Theophraſtum, & Plinium, nonnulloſq; alios celebres uiros, ſampſuchus, eadem cũ amaraco ſiue maiorana herba ſit; apud Dioſcoridem tamen & Galenum, ac Paulum Aeginetam, multum inter ſe diſferunt, quum ſampſuchus maiorana herba, hodie infictilibus, & uaſculis repoſita ad feneſtras, pro delitiis habita ſit; Amaracus uero parthenium eſt, quæ an matricaria officinarum ſit, tertio dicemus libro. Hãc uero animaduertens inter utranq; differentiam Galenus ac Paulus, diuerſa capita, tanquam de rebus diuerſis fecerunt, uidelicet, de ſampſucho, & amaraco, quã prius noſcens Dioſcorides uigilantiſſimus, oleum ſampſuchinum, ab oleo amaracino, tanquam rem diuerſam diſtinxit, ut capite. 60. uidere eſt: nam

amaracus Galeni & Pauli, proculdubio apud Dioſcoridem parthenīū eſt, ut 3.lib.facile quis comprehendere poterit, quum ibi parthenium amaracum eſſe dicat. Qui uero amaracum Galeni & Pauli, marum Dioſcoridis eſſe opinantur, miro modo cæcutiūt, quum & ſi uerum ſit, quod Galenus & Paulus, in libris de Facultatibus ſimpl. medic. de maro nullam faciant mentionem, non proinde amaracum illorum, Dioſcoridis marum, ob nominum uicinitatem eſſe, dicere debent: & eo magis, quia Galenus libris de Antidotis & amaraci, & mari, tanquam rerum diuerſarum meminit: quare Mathiolus Senenſis ſi hæc animaduertiſſet, nō ſic facile ceſpitaſſet, nec hæc ſic confuſa reliquiſſet: ſi quis uero locum Galeni legere cupiuerit, legat primo libro de Antidotis in enarratione antidoti hedychroi, quæ uerba hic cōſulto prætermittimus: Nam tertio libro capite de maro ea ſubſcribemus. *Amaracus Galeni & Pauli, apud Dioſcoridē parthenīū eſt.* *Mathiolus in diſtinguendo negligens.*

De oleo ocimino,

Græce ὠκίμινον: *Latine, ociminum oleum, oleum de ocimo, oleū de baſiliconis folijs: Hiſpanice, olio de aluahaqua, de alfauaqua: Italice oglio de baſilico herba.* *Ociminū.*

Enarratio 52.

OCIMINVM oleum, ab ocimo ſiue baſilico dicta herba olim conficiebatur, nunc uero in uſu non eſt.

De Abrotonino oleo.

Græce, ἀβροτόνινον: *Latine, abrotoninum oleum: Hiſpanice, olio de hierua lombriguera, azeite de abrotano, Italice oglio de abrotano.*

Enarratio 53.

ABROTONINVM oleum priuatim ab aliquibus paratur contra uentris lumbricos: qua de cauſa abrotanum apud Hiſpanos herba lumbricorum appellatur. *Abrotoninum.*

De oleo Anethino.

Græce, ἀνήθινον: *Latine, anethinum oleum: Hiſpanice, azeite de eneldo, azeite de endros: Italice oglio de anetho.*

Enarratio 54.

OFFIcinis frequens habetur, oleum anethi, cuius uſus continuus ad ſedandos dolores eſt: aperit nanq; poros, rarefacit apoſtemata, curat tumores & ſcirrhos reſoluit, mitigat quoq; febrium rigores, & ſudorem euocat,

Oleũ anethinum primo ordine calidum.

in clyſteriis quoque contra colicas affectiones, tanquam uentoſitatis carminatiuum utiliter adhibetur, eſt enim primo ordine calidum.

De oleo lilino.

Græce, ϭὐσιον κρίνινον: *Latine ſuſinum oleum, oleum lilinum, oleum lirinum, oleum liliorum alborum: Hiſpanice, olio de acucenas, olio de lirio blanquo: Italice, oglio de giglio bianco.*

Enarratio. 55.

Olium lilinum.

OLEVM lilinum, id eſt ex lilio albo paratum, eo quotidie utimur præcipuè contra mulierum ægritudines, ſedat enim frigidos pectoris dolores, renum & matricis, curat colicos dolores à frigiditate ortos: Maturatiuũ eſt, & reſolutiuum; ac inde calidum: Habetur uero ſimplex, & compoſitum, ſimplex ex oleo & liliorum alborum floribus concinnatum: Compoſitũ uero, prout Dioſcorides imperat.

De oleo narciſſino.

Græce, ναρκίσσινον: *Latine, oleum narciſſinum, oleum ex narciſſo: Hiſpanice olio de narciſſo frol: Italice oglio de narciſſo.*

Enarratio 56.

Narciſſus narius.

EX floribus narciſſi, oleum narciſſinum conficitur, eſt enim narciſſus lilii quoddam genus, nonnunquam flores purpureos habens, aliquando uero uirides, quandoque uero albos, ut in Italiæ hortis frequentiſſime cernitur, qua de cauſa facillime oleum parari poterit: quanquam Pilnius libro decimotertio capite primo, dicat ſuo tẽpore illius componendi uſum perditum fuiſſe ac omiſſum.

De oleo crocino.

Græce, κρόκινον: *Latine, oleum crocinum: Hiſpanice, olio de açafran: Italice oglio de zaffarano.*

Enarratio 57.

OLEVM crocinum, ex croco facile parari poteſt.

De oleo liguſtrino.

Græce, κύπρινον: *Latine, oleum Cyprinum, oleum liguſtrinum, oleum de alcana: Hiſpanice, olio de albena, de alfena: Italice oglio de guiſtrico, oglio de oliueto, oglio de chanbroſſene, de ca-*

pra rodano.

Enarratio 58.

OLEVM Cyprinum ſiue liguſtrinum dictum, Mauritanorũ oleum de Alkana eſt, quod in nonnullis Hiſpaniæ officinis paratum reperitur: eo uero Mauritani præcipuè pro tingendis crinibus, & caudis equorũ utuntur. *Oleum de Alkana.*

De oleo irino.

Græce, ἴρινον: *Latine, irinum oleum, oleum e radice iridis, oleum ireos: Hiſpanice, olio de lirio cardeno, olio de lirio de color de cielo: Italice oglio de giglio celeſte.*

Enarratio. 59.

QVANQVAM in præſenti Dioſcorides ſubticeat, quam nam iridis partem pro componendo oleo irino accipere debeamus, facile tamen quis intelligere poterit, quum nouerit ille radicem huius herbæ partem præ cipuã eſſe, ut pote odoram: flores uero ut grauiter olentes dimittendi ſunt: itaque radix tantum pro irino hoc conficiendo oleo accipi debet: cęterum oleum hoc in maximo medendi uſu eſt, quod reſoluit, attenuat, maturat, facilitat ſputum & anhelitum, ſedat tuſſim, & frigidos dolores epatis, ſplenis, & maxime matricis curat, reſoluit dura apoſtemata, emollit durities, confert ſpaſmo, iuncturarum dolori, ac aurium, & narium fœtori, unice autem eſcaras relictas à candente ferramento delet, quod unum chirurgicis notum eſſe uellem. Eſt præterea Elis ciuitas & regio Achaię, ut Ptolemæo placet, non uero Arcadiæ, ut multi falſo rentur. *Olium irinum.* *Elis ciuitas Achaiæ.*

De gleucino ſiue muſteo.

Enarratio 60.

SIC hoc modo oleum ſiue unguentum hoc confectum, ſimplex Dioſcori des appellat, ad differentiam compoſiti, quod Columella capite quinquageſimo libri decimi tertii deſcribit, in quo multa & præclara aromata, ſimpliciaque odorifera ſunt. Vnde illud quoque non niſi calfaciendi uires poſſidere, credendũ eſt, quod propter Plinium dictum uellem, qui lib. 13. cap. 4 aperte inquit, gleucinum infrigidandi & conſtringendi uires habere, unde credendum eſt, uel quod Plinius longe aliam deſcriptionem huius olei nouerit, ab ea quam Columella deſcribit, & Dioſcorides in præſenti docet, uel potius quod in eius ſignanda natura omnino errauerit, quod ſane ueriſimilius uidetur, quum capite 7. libri 15. fere cum Dioſcoride loquitur dicens, gleucino muſtum incoquitur, uapore lento, ab aliis ſine igne, circundatis uinaceis diebus uiginti duobus, bis ſingulis permixtum, quæ procul dubio eadem cum Dioſcoride in præſenti uidentur, ut omnino iudicare *Plinius errat.*

Gleucinum calfacit.

ſit Plinium in deſcribenda gleucini temperatura erraſſe, quum calfaciendi uires poſſideat, non uero (ut ille inquit) infrigidandi conſtringendique. Attamen neglectum minimeque in uſu hoc oleum eſt.

De Amaracino.

Græce, ἀμαράκινον*: Latine, amaracinum oleum, oleum e parthenio, oleum de cotula fœtida: Hiſpanice, olio de magarca: Italice oglio de bruza culo.*

Enarratio 61.

Partheniũ amaracus eſt apud Dioſcoridem. Cotula fœtida parthenium eſt.

AMARACINVM oleum, non quidem ex ſampſuco maiorana ut diximus conficitur, ſed ex parthenio potius herba. Eſt enim parthenium ut libro tertio uidere eſt, non quidem matricaria: ſed potius herba quędam camomillæ perſimilis horridi & tetri odoris, ob quem cotulæ fœtidæ nomen meruit.

De Megalio.

Græce, μεγαλεῖον*: Latine, megalinum oleum.*

Enarratio 62.

MEGALINVM oleum exoletum nunc, ſicut etiam Dioſcoridis tempore eſt.

De Hedychroo.

Græce, ἡδύχροον*: Latine, hedychroum, hedychrum.*

Enarratio 63.

Hedychroi cõpoſitio.

HEDYCHROVM, uel hedychrum, à coloris hilaritate dictum, idem cũ amaracino, ut teſtatur Hermolaus Barbarus, eſſe uidetur, niſi quòd nomen hoc proprie habet in eo, ubi præſtantiſſimum olim præparabatur: Galenus libro primo de Antidotis, hedychroi compoſitionem uel potius Ropaſtillos deſcribit, theriacam adornantes, unde Medicus ſui temporis ex ſcriptumæ ex illis, qui antidotum theriaces præparare non uiderunt, ex ſcriptura confectionem eius aggredi auſus, quærebat apud unguentarios hedychroon, putans herbam eſſe, aut aliquod tale ſimplex medicamentũ, quod hodie quoque multis ſimile euenire, uidemus, & audimus, compoſitio uero hedychroi à Galeno ibidem inſcripta ita habet.

Hedychroi uult magma, mari binas ſibi drachmas,
Aequales & amaraci habens, aſari; aſpalathiq́;.
Et iunci teretis, calami qui ſuauis odore eſt,
Phu ponti, ligni & ſucci, quem balſamon ædit,
Tres ſunto drachmæ, totidem coſti cinamomi,

Myrrhæ

Myrrhæ ſex alias miſces, folij malabathri,
Indorum nardi, flauiq; croci inſuper æquas,
Quin etiam caſſiæ totidem, ſed pondus amomi
Sume duplum, drachmam Chiæ ſed maſtice habebit,
Hæc etenim debent conſpergi cuncta falerno.

Hanc uero compoſitionem Arabes, andacaron corrupta uoce appellant; alii uero diacoralium, cuius ut nomen, ita quoq; medicamenta & eorum pondera peruertunt. Quibus de cauſis, ab illis theriaca falſa, & omnino corrupta parabatur. *Theriaca falſa ab Arabibus parabatur.*

De Metopio.

Græce, μετώπιον : *Latine, metopium, cõpoſitio ex galbano.*

Enarratio. 64.

METOpium a galbani ligno denominationem ſibi uendicat, quod lignum metopium dicitur, ex eo chalbanum ſiue galbanum deſudat, gummi hodie myropolis frequens, unguentum uero paratum nõ habetur. *Metopium Galbani lignum eſt.*

De Mendeſij compoſitione.

Enarratio. 65.

MENDESII compoſitio, ea in regione Aegypti ubi Mendes, id eſt caper colitur, præparatur:

De Stacte.

Græce, στακτὴ : *Latine, ſtacte, gutta, pinguiſſimus flos myrhæ: Hiſpanice, ſtoraque liquida: Italice, ſtorace liquida.*

Enarratio. 66.

STACTAE pinguedo recentis myrrhæ tuſæ, exiguaq; aqua cõtuſæ, & poſtea prelo expreſſa eſt, quæ hodie omnium uotis Serapionem imitãtium ſtorax liquida eſt, Qua odoratiſſima precioſiſſimaq; ad paranda poma odorifera & ſuffitus, unguentarii paſſim utuntur: apud uero Pſalmiſtam, ut multi putant, pſalmo. 44. gutta, ſiue lachrima nominatur, quum legitur; propterea unxit te deus, deus tuus oleo letitiæ, præ conſortibus tuis, myrrha & gutta & caſſia. At re uera textus Dauidicus non ita habet, ut Hebraica ueritas indicat, quæ ſit habet. *Stacte ſtorax liquida eſt.* *Textus Dauidicus emẽdatur.*

אהבת צדק ותשנא רשע על כן משחך אלהים
אלהיך שמן ששון מחבריך : מר ואהלות קציעות כל בגדותיך ·

Quæ ita ad uerbum Munſterus Germanus, uir hac noſtra ætate doctiſſimus, & linguarum multarũ peritiſſimus uertit, pſalmo. 45. ſponſis dicato, dicens; dilexiſti iuſtitiam & odiſti impietatem, propterea unxit te deus,

deus tuus,oleo letitiæ, præ conſortibus,Myrrham, Aloen, & keizām (redolent) omnia ueſtimēta tua,hactenus Munſteri interpretatio; in qua mea ſententia optime uerbum (redolent) ſupplet,& ex ea ſatis conſtat, quàm inepte perſonatus ille & non uerè Hieronymus, quiſq; ille fuerit, guttam pro ahalod, interpretatus fuerit, quū uox ipſa clamet ahalod agallochum Græcorum eſſe,Romanorum uero lignum aloes: unde Munſterus emendandus à me quoque uenit, quum uerbum ahalod, aloen uerterit, quum re uera lignum aloes,& non aloen dicere debuiſſet, nam aloe ſuccus herbæ eſt, quem Hebræi ſua uoce אהלות appellant,ahalod uerò lignum aloes eſt, quamobrem Munſterus rectius ſic interpretaretur,dicendo, Myrrham,lignum aloes,& keziam (redolent) omnia ueſtimenta tua: ſed quid per keziam intelligere debeamus,quia Munſterus uocem iſtam inconuerſam relinquit,dicamus, quod multi Rabinorum locum iſtum enarrantium, per keziod, ſiue keziam, coſtum intelligunt, ſed re uera non ſine ingenti, ne dicam pudendo errore, quum coſtus apud Hebreos קדס dicatur. Eſt igitur queziod,caſia, quæ à cinnamomo ut diximus differt, in quam ſententiam uox ipſa Hebraica legētem trahit, quum caſia à caziod deriuata fuit, adeo ut loco keziam,caſiam interpretari liceat.

Munſterus Germanus errat.

De Cinnamomino.

Græce, κινναμώμινον *: Latine, oleum de cinnamomo: Hiſpanice, azeite de canella: Italice, oglio de cinnamomo.*

Enarratio. 67.

Cinnamominum unguentum.

VNGVENTVM cinnamominū, olim ad prodigium uſque in pretio habitum,nunc uero optimum parari poterit, quia cinnamomi ueri copia nobis maxime ſuppeditet.

De Nardino.

Enarratio. 68.

NARDINVM ſiue ſpicatum oleum aut unguentum, olim fœminis Romanis,& præcipue diuitibus familiare, nunc uero in officinis,nardinum dictum oleum paratur, an uerum dubito; fieri tamen uerum poteſt, quia ſpica nardi uera abundamus,ut ſuo proprio diximus capite.

Vera ſpica nardi abūdamus.

De Malabathrino.

Enarratio. 69.

Μαλαβάθρινον, ſiue foliatum oleum, ſic dictum quia ex malabathro,ceu malabethro,folio Indico,dicto, cōcinnetur, exoletum eſt; In India tamen Luſitani facillime illud conficere poſſent,& ad nos mittere, quia malaba-

thro frequentiſſime utuntur, bethrum appellantes, nomine antiquiſſimo patrio hucuſq; reſeruato, ut ſuo diximus capite. At uerum malabathrum hodie nos habere ex India delatum, uerum eſt. *Verum malabathrum habemus.*

De Iaſmino.

Græce, ἰασμινον : *Latine, iaſminum, iaſmininum oleum, oleum ſambacinum, oleum de zambac: Hiſpanice, azeite de yaſmin: Italice, oglio de gelſemino.*

Enarratio. 70.

FAMA tantum & aliorum relatione iaſminum cognouit Dioſcodes ut quiſquis mediocriter eruditus, illius uerba penitius animaduertens, inueniet. Quũ in Perſide redolentes flores, Perſica uoce, iaſme, uel ioſme, quaſi odorariã uiolam dicas, nominatos, reperiri dicat; ex quibus unguentum ſuauiſſimum concinnabatur, iaſminum dictum, quo Perſæ fœtorem animæ & corporis, multitudine ciborum & ebrietate natũ, ſummouebant, Si enim frutex illi obuius aut cognitus fuiſſet, proculdubio non ſilentio eũ præteriret, Sed ut ſui eſt moris, delinearet; at quum tantũ aliorum relatione acceperit, apud Perſas ex flore ioſmin nominato. Vnguentum quo uirus & fœtor, ob nimia & uaria cibaria contractus, depellitur, præparabatur, factum eſt, de eo ut per tranſennam tantum ſermonẽ fecerit. Eſt uero iaſmin, frutex hortis familiariſſimus, qui non ita pridem è Perſide in Europam tranſportatus fuit. Attollitur enim procero ſambuci caudice; ſed inde uiticoſos, frequentes, & prælongos emittit ramulos, topiario operi maxime deſeruientes, adeo ut hodie pro cooperiendis topiariis hortorum fornicibus, & teſtudinatis turriculis, aut concameratis ſinubus, ea maxime utantur. Ineſt enim illi folium anguſtũ, in obtuſum mucronem turbinatũ, ex uiridi nigricans, flos candidus maximæ ſuauitatis & fragrãtiæ, quamobrẽ & præcipuę cõmendationis, quãuis & luteus hic Ferrariæ, imò per uniuerſam Italiam hodie in hortis, pro delitiis, non minoris odoris habeatur: in Babylonico quoq; agro, & cærulei coloris, ut multi tradunt, frequens reperitur. Vocant enim Mauritaniæ claſſis medici, iaſminum zambachum, & eius oleum zambachinum, quod calfaciendi reſiccandique uires habet, præcipue quod ex albo præparatur. At Serapio capite de Zambach, ex mente Meſue calidum in principio ſecundi gradus eſſe inquit, conferreq; humiditatibus, & phlegmati ſalſo, & ſenibus, ac doloribus à pituita ortis affirmat: Si quis tamen bilioſus, calidam temperaturam habens hos flores plus iuſto olfecerit, uerendum, ne in ſanguinis fluorem è naribus incurrat. Verũ qui iaſminum leucanthemum eſſe contendunt miro modo cæcutiunt, uelu-

Iaſmin quid.

Iaſmin frutex, & luteos flores producit.

ti illi qui pelicenum apud Plinium eſſe augurabantur. Ex dictis igitur ſa-
tis liquet, uiolaceum oleum, longe aliud eſſe, ab hoc iaſminino dicto, ac
Mathiolus perperã ſentit.
inde Mathiolum Senenſem perperam in hac re ſenſiſſe. Porro Pandecta-
rius, ne ab iſta chorea eliminetur, per ieſeminum, roſam moſchatam Dama
ſcenam dictam intelligi, prope finem ſuarum pandectarum uult, cuius opi-
nionem Ioan. Sinapius Germanus uir uaria eruditione præditus, tanquam
Sinapius Germanus uir doctiſſ.
ueram, quum mecum de hac re diſereret, affirmabat.

De Myrrha.

Græce, σμύρνα: *Latine, myrrha, myrrha troglodytica, belzuinum amygdalinum, belzuinum candicans: Hiſpanice, mengium almendrado, mengiuim de almendras.*

Secunda myrrha caucalis.

Caucalis, myrrha uulgaris, officinarum myrrha, uulgo myrrha.

Tertia myrrha Minea.

Minea myrrha, gummi mineum: Hiſpanice, anime negro.

Enarrato. 71.

DIMINVTAM hic derelinquit hiſtoriam Dioſcorides arbo-
ris ferentis myrrham, quam Plinius capite. 15. libri duodecimi comple-
Arbor Myrrhæ qualis.
uit, dicens: Eſt arbori, altitudo ad quinque cubita, nec ſine ſpina, caudi-
ce duro & intorto, craſſiore quàm thuris, & ab radice etiam quàm reli-
qua ſui parte, Corticem leuem ſimilemq; unedoni, ſcabrum alii ſpino-
ſumque dixere, folium oliuæ, uerum criſpius & aculeatum, hæc Plinius.
Defluit igitur lachryma ex hac arbore inciſa, quæ myrrha dicitur. Ali-
quando tamen in trunco ipſius arboris, lachryma ipſa concreſcit. Quæ
Optima myrrha belzuinũ amygdalinum eſt.
omnibus præſtantior eſt troglodytica, hodie apud Luſitanos ſimul & re-
liquos Hiſpanos, in officinis, ſub nomine belzuini amygdalini, reperta
lachryma leuis ſubnigra undique ſibi concolor, fragilis, quæ confra-
cta, album quid ungues humanos, uel amygdalas dealbatas referens,
BelZuinum à boninas.
oſtendit; unde Luſitani, qui ex India eam adferunt, belzuinum amygda-
linum uocant, ut inter eam, & alteram nigram, proprie belzuinum bo-
num, ſiue ut illi dicunt, à boninas, differentiam ponant, de quo capite de
laſerpitio ſermo agitur. Verum ineſt huic de qua agimus lachryma, myr-

rha troglodytica dicta,quã Hiſpani belzuinũ amygdalinũ ut dixi uocãt, ſapor amarus,odor uero bonus,ſed ita acer & uehemẽs ac intenſus,ut omnes aſſiſtẽtes,quũ ex ea ſuffitiones fiunt,in ſternutamẽta prorũpãt,quadecauſa, in dies magis ab Hiſpanis deſpicitur,delicatioribus odoramẽtis abũdantes. Hanc odorem conſiderans Dioſcorides, grauem odorem myrrhã habere dixit;Gal.uero lib.1.de Antidotis, eam gratiſſimi odoris eſſe tradit, quẽ ita eſſe deprehendimus intenſiorem tamen, ſed animaduertendum, quòd Gal. ibidem à Dioſcoride diſcrepat, quia myrrham Mineam, à regione in qua naſcitur, ſic dictam, præſtantiſſimam facit,quam tamen Dioſcorides, ut improbam & cæteris myrrhæ ſpeciebus peiorem derelinquit, Hanc uero lachrymam belzuinum amygdalinũ dictum, raro aut nunquam Italia uidit, qua de cauſa non mirum eſt, ſi Manardus uir diligentiſſimus lib.6. ſuarum epiſtolarum dixerit, non ſolum optima, ſed etiam bona myrrha caremus: ex hac uero myrrhæ ſpecie ſtacte præcipuè conficitur,deſtillatur cum colore tum odore & ſapore illi maxime conueniens. Cæterum uulgata & cõmunis myrrha,Dioſcoridis caucalis eſt, arida, colore nigro,& uelut ab igne torrida, quæ ex India quoq; præcipuè inſula Farico dicta ad nos adfertur. Hanc uero falſo nonnulli bdellium apud Dioſcoridem eſſe contendunt: Non hic tamen præteribo,quim admoneam id quod Gal.lib.1. de Antidotis ſcriptum reliquit:ſcilicet quod ſuo tempore myrrha adulterabatur ſucco arboris calpaſi dictæ,unde ſuccus iſte opocalpaſus dicitur,omnino ueneno ſus,& uitæ humanæ aduerſus, ut hac ſua hiſtoria indicat ſic dicens: At opocalpaſon lethale eſt,multoſq; forte fortuna noſtris temporibus propter inſcitiam myrrhæ,quæ opocalpaſon habebat interiiſſe nouimus,&c. Quæ uero hæc arbor calpaſon dicta ſit,aut eius ſuccus,non opus eſt ſcire,quum uenenoſa,& humano generi inimica ſit:Plinius uero eam opocarpathum appellat. Myrrha uero Minea, uel Aminea dicta,hodie quoque in Luſitania, & uniuerſa Hiſpania paucis mutatis literis habetur,ut capire de cancamo diximus,gummi ſcilicet aniimum appellantes, cuius duo genera habentur,album & nigrũ:Nam album cancamum eſſe, ex Briſoto didicimus: nigrum uero, Minea hæc Dioſcoridis myrrha eſt,quæ ex proceris arboribus decidit,nullo cogente artifice,aut uulnere in arbore facto. An uero Minæa hæc regio,Mina hodie dicta regi Luſitaniæ parens, ſit,coſmographis inquirendum relinquo: Scio enim in hac regione aniimum optimum quoq; reperiri,à qua quotannis Luſitani noſtri,in Portugalliam adferunt. Galenus uero, Minæam ut diximus myrrham, inter cæteras ſpecies præcipuam collocauit,qua de cauſa,in illo textu libri de Antidotis, aut in hoc Dioſcoridis mendam eſſe ſuſpicor quum Dioſcoridi ex diametro contradicat, calidum enim hoc gummi eſt, odoriferum, ſuffitionibus adaptatum quo capitis præcipuè dolores frigidi propulſantur.

Conciliatio inter Galenũ & Dioſcoridem.

Myrrhã uerã Italia raro uidit.

Communis Myrrha caucalis Dioſcoridis eſt.

Opocalpaſon Plinius opocarpathum appellat.

Aniimum duplex album & nigrum.

Bœotica myrrha. Myrrha calida & ſicca eſt in ſecundo ordine.

Bœotica uero myrrha,uoce tantũ nobis nota eſt:ne tandẽ ordinẽ præter mittamus Gal.de myrrhæ uiribus & dotibus, ita proſequitur, lib.8. de Fac. ſimpl.medic. dicens:ſmyrna ſecũdi eſt ordinis calfacientium & exiccantiũ, unde capitis uulnera glutinat,ineſt illi amaritudo non exigua,qua fœtum & lumbricos enecat,eiicitque:Habet etiam & abſtergendi uim moderatã,quare ocularibus miſcetur medicamentis, & iis quæ ad ueterem tuſſim, atque anhelationem adminiſtrantur,myrrha uero Bæotica,uim habet calfaciendi, fundendi & emolliendi.

De Styrace.

Græce, στύραξ: Latine ſtyrax, ſtorax calamita: Hiſpanice, ſtoraque: Italice, ſtorace, ſtorace calamita.

Enarratio 72.

Styrax unde calamita dictus.

STYRAX, communiter in officinis ſtorax calamita dicitur,cui calamitæ inditum cognomen eſt, ex Galeno libro de Antidotis,ubi examinans ille ſimplicia theriacam adornantia, ſtyracem è Pamphilia in calamis aduectum, tanquam meliorem laudat, unde calamita dictus eſt, quo fit ut medici noſtri temporis, quum ſtyracem bonum in compoſitionibus iniiciendum cupiunt, ſtyracem calamitam deſcribunt,nec ſane immerito, quũ eo loco Galenus, ſtyracem iſtum calamitam, cæteros ſtyraces ita ſuperare uiribus tradat, ac uinum optimum falernum cætera uilia uina in tabernis proſtantia ſuperat:ita enim Galenus, ne eius deſideres uerba,inquit: ſtyracẽ conſtat iniiciendum eſſe,qui in arundinibus ex Pamphilia affertur, quique pauciſſimis gignitur,& tãto diſcrimine,à copioſo hoc ſtyrace euariat,quanto falernum uinum ab eo quod in tabernis uenundatur:attamen ex ipſius genere capere oportet,pallidiſſimum:conſtat autem & odore hunc eſſe ualentiſſimum,& guſtu nihilominus. hactenus Galeni uerba:ob quæ Manardus Ferrarienſis credidit textum iſtum Dioſcoridis,mutilum eſſe,& uice catabalites,legendum eſſe,calamites;qui mea ſententia, fallitur,quum Gabalites ut Marcellus optime interpretatus eſt, ad Plinii mentem legi debeat,nõ uero catabalites, uel calamites:ſic enim Plinius lib. 12.cap.25.inquit: Proxima Iudææ,Syria ſupra Phœnicem ſtyracem gignit,circa Gabala,& Mara tuca, & Caſium Seleuciæ montem, uerbum enim illud gabala nobis annotandum uenit,unde Gabalites merito apud Dioſcoridem legitur, in quam quoque lectionem eunt uiri multiplici eruditione præditi,Hermolaus Barbarus,& Ruellius Gallus.At Plinius,eodem quoque loco præter ſtyracem ante laudatum,illum quoque optimum facit,qui ex Piſidia,Sidone & Cypro affertur:nam Cretenſem ut improbum dimittit,Imò rationem reddit, cur ſtyrax fere continuo purulentus reperiatur: quia (ut ait) in eo pennati

Styrax calamita optimus eſt.

Manardus Ferrarienſis fallitur.

Styrax cur purulentus reperiatur.

uermiculi circa Canis ortum aduolant, & illum rodentes, in ſcobem uertũt. adulteratur uero ſtyrax, cedri reſina, gummi Arabico, melle & amygdalis amaris: at noſtris temporibus, ſyncerus, purus, ex Zana apud Indos inſula, ſtyrax portatur, qui inter ſuauiſſima ac pretioſiſſima odoramenta habetur.

Styrax optimus ex Zana Indiæ inſula portatur.

De bdellio.

Græce, βδέλλιον: Latine bdellium, Vulgo bdellio goma.

Enarratio 73.

BDELLIVM gummi officinis triuiale eſt, quo maxime pro laxandis atque emolliendis tumoribus utimur, raro tamen bonum & ſincerum, quale à Dioſcoride deſcribitur, habetur; ſcilicet, pingue, amarum, tranſlucidum, taurino glutini ſimile, & neſcio quid album, ungui humano perſimile habens, quod quum incenditur odorem ex ſe mittit, falſo enim opinantur, qui uulgatam myrrham, Dioſcoridis bdellium eſſe dixerunt, quum multum inter ſe dubio procul differant, ſi quis uero bono caruerit bdellio, Galeni conſilio in ſuis Succedaneis, eius loco arborum muſcho utatur. Cæterum, bdellium hodie non Scythicum, aut Arabicum myropolæ appellant, ſed Iudaicum potius, ſub cuius nomine Serapio libro ſuorum ſimplicium, de eo mentionem facit, eadem illi tribuendo, quæ Dioſcorides huic ſuo tribuit, unde bdellium Iudaicum Serapionis idem cũ bdello Dioſcoridis eſſe, certum eſt. Aliud uero bdellium Serapio deſcribit, quod ex Mecha bdellium appellat, naſcique in quibuſdam cubitalibus palmis, ciphilionibus dictis, tradit, quas Hiſpani pro uictus uſu habent, eaſque ſua uoce, palmites, ſiue palmitos, uocant. De quibus capite de palmis multa dicemus. Galenus, uero bdellii facultates deſcribens, ita inquit, lib. 6. de Facult. ſimplic. medic. bdellium quod Scythicum nominant, eſtque acrius & reſinoſius, emollientis admodum & efficacis uirtutis eſt. Arabicum autem quod ſplendidius eſt, magis quàm emollientia exiccat, uideturque in potu ſumptum calculos renum frangere, tum urinas ciere, & crudorũ flatuum diſcurſus, præterea laterum dolores, rupturaſque ſanare.

Bdellium optimum.

Myrrha uulgaris nõ eſt bdellium.

Muſchus arborum pro bdellio

Bdellium Iudaicum uerum bdellium eſt.

Bdellium ex ciphilionibus.

Bdellii temperatura.

De Thure.

Græce, λίβανος: Latine, libanus, thus: Hiſpanice, Italice, incenſo, Teuthonice, Vuierooc.

Enarratio 74.

THVS officinis notiſſimum, cuius duo præcipua genera nominantur, maſculum, & fœmina: eſt enim maſculum quod ſic à ſpecie teſtium uocant, mammoſum cum hærente lachrima priore conſequuta. Deprehenditur autem uerum thus, quia facile accenditur ad ignem, nec ex eo cinis re-

Thuris duo genera.

linquitur aliquis; olim ex Arabia præcipuè aduehebatur, nunc uero ex regione Seyr apud Indos cognominata ad nos portatur. Eſt uero maximus eius uſus in luſtrandis mortuorum cadaueribus, & mirum dictu, ut hic mos per omnes ætates, inter omnes fere gentes & religiones inoleuerit. Sed magna inter authores diſputatio eſt, qualis thurifera hæc arbor ſit, nec adhuc, quod ſcio inter illos eſt deciſum, quare hac in parte lectorē ad Theophraſtum amandabimus, & eius interpretem Plinium, illum. 4. capite libri noni, hūc uero capite 13. libri duodecimi, in quo, ut obiter hoc admoneamus, legi debet. C C C. non uero. M. M. M. De thuris uero uiribus, ex Galeno, ſequenti capite legito.

Thuris uſus.

De thuris cortice.

Græce, φλοιὸς λιβάνου: Latine cortex thuris, corticoſum thus.

Enarratio 75.

CORTEX thuris, ſiue corticoſum thus, lachryma thuris cruſtæ coniuncta dicitur, quæ conſtringendi ac exiccandi uires potentiores, quàm thus habet, unde Marcellū Virgilium in hac re non recte ſenſiſſe dicendum eſt, quum dicat, quod in cortice thuris laudatur, thus eſt. De thure uero, ac eius cortice, ita Galenus libro ſeptimo huic negocio dicato, tradit, dicens: libanotus, excalfacit ſecundo ordine, deſiccat primo, habet quoque aſtrictionem puſillam, cortex eius euidenter aſtringit, deſiccatque in ſecundo ordine, eſt autem craſſiorum partium quàm thus, & minimum acrimoniæ poſſidet, quare in hæmoptoicis, ſtomachicis, cœliacis, & dyſentericis eo utimur; Ramus eius, ſiccioris & calidioris eſt facultatis quàm ipſum thus, adeo ut ad tertium uſque exceſſum perueniat: habet uero etiam & abſterſorium quiddam, unde expurgare & implere oculorum ulcera poteſt.

Thus calfacit ſecundo ordine, deſiccat primo.

De Manna thuris,

Græce, μάννα λιβάνου: Latine, manna thuris, olibanum.

Enarratio 76.

MANNA thuris, officinarum olibanum eſt, non uerò Arabum manna. Quum huic laxandi, atque ſubducendi aluum uis inhæreat; illi uero adſtringendi potius: Vnde Serapio hæc non animaduertens, utranq; inepte admodum confundit. De hac uero Græcorum manna, Galenus libro tertiodecimo Methodi medendi ita diſſerit: Manna (inquiens) eſt purgamentum thuris, leni aſtrictione prædita, atque hoc etiam nomine thure ipſo ad nonnulla utilior, Thus enim puris tantum mouendi facultatem obtinet utpote nullā aſtringēdi uim habens, magiſq; id facit, quod pinguius ex eo eſt, & magis albicans, ſicuti etiā quod flauum ex eo magis eſt, ualidius ſiccat: Mannæ uero etiam corticis thuris paululum eſt admixtum, unde

Olibanū officinarū eſt Græcorum manna.

Serapio cōfundit Græcorū mannam cū mānna Arabū.

unde ſcilicet adſtringendi uim habet, ipſe uero cortex thuris, tum adſtringit, tum exiccat inſigniter: Itaq; ad moderatiores ſanguinis profuſiones eo utimur ſolo, ſicut etiam ad ualidiores ſolo uſto, ſed tunc cribrato & in molliſſimum puluerem redacto. Item libro quinto, eiuſdem uoluminis, inquit, eſt autem manna medicamentum quod magis quàm thus aſtringit. Qua de cauſa non immerito Galenus per totam eius doctrinam, eo præcipue in libro, cui titulum de Compoſito, medicament. κατὰ γένη eſſe uoluit, ab initio libri, uſq; ad calcem tanquam conſtringente medicamento, in omnibus ſuis adſtrictoriis medicamentis & compoſitionibus utitur, uelut cæteri Græci, & Latiniores homines, inter quos Paulum eſt uidere, Aëtium, Oribaſium, Alexandrum Trallianum, & ante hos, magnum illum & admirandũ Hippocratẽ: ex Romanis uero Cornelium Celſum, Quintũ Serenum, utrumq; Plinium, quibus & Scribonium Largũ adiungere eſt. Ex iis enim Plinius uir grauiſſimus capite.14. libri duodecimi, quo de thuris generibus agit, inquit. Micas concuſſu eliſas mannam uocamus. Quibus omnibus ſatis manifeſtum eſt, mannam hanc Græcorum, prout Dioſcorides in præſenti loco teſtatur, aſtringendi uires habere non uero laxandi: At quum in hac re perplexior eſt controuerſia, quàm quæ paucis explicari queat, nõ abſurdum mihi fore uidetur. Si Manardi Crinitiq; uerba de hac re hic ſubſcripſero, ut ſtudioſi iuuenes legendo ueritatem comprehendant. Hi uero, Manardus atq; Petrus Crinitus, quanta olim inter ſe neceſſitudine fuerint coniuncti ipſius Criniti uerba teſtantur. libro de Honeſta diſciplina.18. capite.4. Qui quũ Varronis locum fediſſime deprauatum, ad uxorem Fundaniam ſcriptum, in priſtinum nitorem reddidiſſet, nullum alium præter Manardum ſibi iudicem requirit, tantum illius hominis eruditioni uidelicet tribuens. Antea tamen quàm ad ea ſubſcribẽda deueniemus, paulisper, de Arabum Manna conſonum erit diſerere: eſt igitur manna, ros melleus, condenſatus deſcendens in quibuſdam locis, ſuper arbores, unde colligitur, pro emolliendis diuitum uentribus accomodatus, ex præcipuis autem unde cadit locis, Calabria eſt, ubi præcipue ſingulis æſtatibus deſcẽdit, & ab omnibus paſſim colligitur, trium uidelicet generum, unum ſupra folia, quod perfectiſſimum eſt, à uulgo dictum manna de folio; Alterum ſuper ramos & caudices arborũ cadit, primo deterius, ſed craſſius & corpulentius; Tertium uero ſuper terram, cæteris deterius. Quæ uero manna, ſuper lapides cadit, mea ſententia cæteris generibus nobilior cenſenda eſt, Dicitur uero Calabrenſis manna hæc, maſtichina, quæ tanquam præcipua celebratur, & in pretio hodie habetur. Eſt præterea, alia orientalis, quæ ex mõte Libano, & aliis locis Venetias portatur, aliquãdo granuloſa, nõ nunquã uero liquida mel referens portatur; primã Arabes mannam abſolute appellant. Secundã uero tereniabim. An uero manna hæc priſcis nota fue-

Manardi et Criniti amicitia.

Manna Arabũ quid

Mãnæ tria genera.

Manna ſupra lapides cadens melior eſt.

rit, uel de ea ſermonem aliquem fecerint, in dubium hodie multi uertũt; cui quæſito facile reſpondemus, quòd Galenus libro.3.de Facult. Alimentorum, capite de melle, huius mannæ mentionem fecit, in æſtate dicens, ſuper arborum herbarumq; folia, mellis quamplurimum repertum fuiſſe, ut gaudio exultantes ruſtici cantauerint, Iupiter mel plue, apud ſuos raro id accidere affirmans, ſecus autem in monte Libano, ubi ſingulis annis, expaſſis ſuper terram uelleribus, mel à concuſſis arboribus decidens excipiẽtes, ollas, ac fictilia plena referant, uocantq; illud roſcidum mel, uel mel aẽriũ. Sic enim Galenus, ut omnes noſcant, loco citato, id eſt capite.39. inquit; Memini aliquando, quum æſtate ſuper arborum ac fruticũ herbarumq; folia, mel quamplurimum fuiſſet repertum, agricolas uelut ludentes ceciniſſe, Iuppiter melle pluit, & ſubdit huius rationem reddens, præceſſerat autem nox, ut per æſtatem bene frigida, nam tum tempus anni æſtiuum erat, pridieq; calida & ſicca fuerat aeris temperies, peritis quidẽ naturæ interpretibus uidebatur halitus è terra & aquis, à Solis calore ſublatos, ac inde exacte tenuatos ac coctos, à frigore ſecutæ noctis concretos coaluiſſe; apud nos uero raro id accidit; In monte autem Libano quotannis perſæpe, itaq; coria ſuper terram extendentes, & arbores excutientes, quod ab eis defluit excipiunt, & ollas ac fictilia melle implent, uocantq; id mel roſcidum & aẽrium. Hæc Galenus, in quibus mannan deſcripſiſſe ſatis conſtat, quam quoq; Suidas uir Græcus & doctus ſylueſtre mel è cœlo cadens appellitat. Plinius quoq; illius mentionem fecit libro undecimo, capite duodecimo, dicens: uenit hoc ex aẽre, & maxime ſiderum ortu, præcipueq; in ipſo Syrio ſplendente fit, nec omnino prius Vergiliarum exortu ſublucanis tempotibus, itaq; cum prima aurora folia arborum melle roſcida inueniuntur, at ſiqui matutino ſub diuo fuere, unctas liquore ueſtes, capillumq; concretum ſentiunt ſiue ille eſt cœli ſudor, ſiue quædam ſyderũ ſaliua, ſiue purgantis ſe aẽris ſuccus, & cætera. Non minus Pomponius Mela hanc mannam attigiſſe uidetur, in ſua Coſmographia, præcipuè in Indiæ deſcriptione, quum dicat, India tam pinguis alicubi, & tam feracis ſoli, ut in ea mella frondibus defluant: Nec enim augurari eſt per hæc mella, aliud intellexiſſe Pomponium, quàm mannam, mel aẽrium dictam. Quæ quoque multis in locis hodie ſuper arboribus cadit, ut apud Rhaguſiũ, unde quoq; colligitur, & Venetias & Anconam affertur. Manuel Cirnius uir nobilis & magnificus, qui apud Belgas Luſitanorum regi à negotiis erat, frequenter mihi dicere ſolebat, Portugalienſes ruſticos, erat enim ille ex Portu ciuitate oriundus, inuenire ſolitos ſuper arborum foliis rorem melleum, qui mox in ſpeciem ſaccari condenſaretur; qui quidem ros, quoties (non enim quotannis defluebat) è cœlo deſcenderet, fertilitatem illius anni inſignem prædicebat, Fuit igitur, ut receptui canamus, manna antiquis ſatis cognita,

Gal. mannam nouit.

Suidas.

Plinius mãnæ mentionem fecit.

Pomponius Mela.

Manna apud Raguſium inuenitur.

quam in uſum medicum non traxerunt,quũ illius facultates penitus ignoratas habebãt: quas Arabes dignoſcendas in praxim aduocarunt; & ea de cauſa Auerrois Cordubenſis, uidens poſt Galeni tempora, mannæ in re medica uſum,dixit eam poſt Galenum inuentam eſſe. Cæterum manna,ut placet Auicennæ & Meſue, temperata exiſtit,ad caliditatem aliquantulum uergens,Auerrois uero eam calidam & humidam cõſtituit, quæ aluum cit, debiliter tamen per ſe ſola; qua de cauſa ſyrupum roſaceum ſolutiuum, aut tamar Indorum decoctum,caſſiamue fiſtularem, aut rhabarbarum illi adiungimus.De ea uero & caſſia fiſtulari Actuarius, uir Græcus,inter recẽtiores connumerandus,ita loquitur. Hæc perquàm moderate purgant, nimirũ caſia nigra & manna,caſia quidem tribus aut quatuor drachmis ſumpta,uix moueret aluum; Manna uero etiam maiore modo quàm caſia ſumenda eſt, & flauam bilem ſimplici ratione pellit: Caſia uero ipſa flauam bilem, ſed magis retorridam,& quæ iam in atram degenerauit, extrahit, quinetiam pituitam educit mediocrem; cæterum præbemus utranq;, quibus potentius medicamen aliud dari non poteſt, nimirum pueris & fœminis utero gerentibus, commoditate quadam, & neceſſitate urgente repræſentamus, ex iis quibus exuperans febris reliquorum medicaminum uſus reſpuit. Manardi autem ac Petri Criniti uerba conſultò prætermittimus, quum ea ſuis locis lector percurrere poterit; eſt enim locus apud Petrum Crinitum,lib.25.de Honeſta deſciplina capite.7.apud Manardum uero,epiſtola quarta ſui uoluminis,eidem Crinito dicata.

Græci mãnæ uires ignoratas habebant.

Arabes mãnã in uſum traxerunt.

Mannæ tẽperatura.

Actuarius.

Petri Criniti locus.

De Thuris fuligine.

Enarratio. 77.

Αἰθάλη λιβανίου, Thuris fuligo eſt, quæ thure cremato fit, & in officinis non præparatur.

De Picea arbore.

Græce, πίτυς: Latine, picea arbor: Hiſpanice, pino negro arbor: Italice, pezo.

Pinus.

Græce, πεύκη: Latine, pinus, pinus hortenſis, pinus urbana, pinus domeſtica: Hiſpanice, pino aluar arbor: Italice pino.

Pinaſter.

Pinaſter, pinus ſylueſtris: Hiſpanice pino, pinheiro braꝛuo: Italice, pino ſilueſtre.

Enarratio. 78.

LONGVM profecto nec minus difficile eſſet, omnes pini ſpecies percurrere; illius tamen (Theophraſto authore libro. 3. de Hiſtoria plantarum, capite. 10.) duæ ſunt ſpecies, altera urbana, altera uero ſylueſtris. Sylueſtris uero in Idęam & maritimam partitur, nam Idæa id eſt montana, rectior, celſior, materieq; craſſior eſt; Sed maritima folio ornatur tenuiori, imbecilliori, & cortice leuiori, ad coriaq; utili, in qua nux conſpicitur, rotunda breuiq; dehiſcens, in Idæa uero, tanquam nux ſylueſtrior, oblongior eſt, uiridis, minuſque hiſcens. Hæc ad Theophraſti mentem, quæ uera eſſe, nullus hucuſq; in dubium traxit, præter unum Mathiolum Senenſem, qui omnino hæc ſuo iudicio tantum fultus euertere conatur, dicens ſe in ſylueſtri maritima pinu obſeruaſſe, nuces non quidem rotundas, ſed oblongas potius, ſolidas difficulter dehiſcentes: in montana uero nō oblongas, ſed breues & ad aperiendū faciles. At nos re uera Theophraſtum uerum uniuerſaliter dixiſſe hucuſque obſeruauimus, ac Mathiolum aut non recte apprehendiſſe, aut potius ut noui aliquid aliis dixiſſe uideretur, in medium hæc adferre uoluiſſe. Verum ultra ſylueſtris pini iam enumeratas ſpecies, aliæ plures reperiuntur, quæ quum ad rem medicam parum faciant, eas nunc curioſius non conſectabimur: ex quibus uelut cæteris, reſina alba uſui medico colligitur, non minus quàm operi fabrili deſeruientes tabulæ, quæ proculdubio non meliores ſunt, (ut autumat Plinius) quàm cæteræ quæ ex aliis arboribus reſinam ſtillantibus, parantur, quum quæ ex larice fiunt ſcandulæ, primatum obtineant, cum firmitate tum temporum diuturnitate. Sic enim Plinius libro decimoſexto, capite decimo de ſcandulis, id eſt ligneis tegulis, prodit: Scandulæ è robore aptiſſimæ, mox è glandiferis aliis, fagoque, facillimæ ex omnibus quæ reſinam ferunt ſed minime durant, præterquam è pino. Iis enim uidetis Plinium pini tabellas magis laudare, quàm quæ ex cæteris arboribus reſinam ferentibus, fiunt, quum tamen hoc falſum ſit; Scimus enim nos ex omnibus pini generibus, laricis materiam, duriorem, firmiorem, & temporis iniuriis magis reſiſtentem eſſe; proinde in iſto Pliniano loco, mendam ſubeſſe, non tamen Plinium erraſſe omnino dicendum eſt. Theophraſtus autem loco citato, morbum pinis euenientem deſcribit, dicens, quum pinus in tedam uertitur, ſtrangulatur ac emoritur: quæ uerba Plinius libro allegato omnino corrumpit, quum quæ de pino Theophra-

Mathiolus inepte Theophraſtū reprehendit.

Laricis materia cæteris pini ſpeciebus firmiori eſt.

ſtus inquit, Plinius larici tribuat, inquiens: laricis morbus eſt, ut teda fiat. *Plinius errat.*
Ruellius uero hæc animaduertens, Plinium defendere, ac eum ab errore uindicare conatur, proponens, non mirum eſſe, multa quæ Theophraſtus pino tribuit, Plinius larici adſcribat, quum larix pino facie, ſitu, & perpetua fronde ſimilis ſit: in quibus ſatis conſtat Ruellium nunquam laricem uidiſſe, quum laricem perpetua coma deſcribat: quod falſum eſſe, *Ruellius errat.* certius eſt, quàm ut à nobis probari oporteat, quũ larici folia hyemis tempore decidunt, nec cum pino ſimilitudinem aliquam dictu dignam contrahat, quum larix arbor ſit ingentis proceritatis, cortice craſſiſſimo, & *Larix arbor qualis.* illo quidem crebris rimis interciſo, in quibus ruffus color quidam apparet: nam rami in hac arbore gradatim circumdantes truncum incedunt, qui in ſummo arboris, inter ſe multi nectuntur complicanturque, ad luteum uergentes colorem, & optimum ex ſe ſpirantes odorem, folia porro denſiſſima ſunt, oblonga, tenella, & ſtrictiora quàm quæ pini, non tamen cuſpide acuminata, quæ autumni tempore ex uiridibus pallida facta, facile decidunt, adeo ut per totam hyemem hæc arbos ex omnibus reſinam ferentibus, ſola frondibus denudata maneat, interdum enim larix iuueneſcit: cupreſſo in totum perſimilis eſt, minime uero pino, ut Ruellius credidit. Producit præterea arbor hæc flores ineunte uere purpureos, grati odoris uſui admodum gratos, deinde uero fructum nuci cupreſſi perſimilem iucundi quoque odoris: In quo Plinius taxandus quoque à nobis uenit, quum crediderit ipſe laricem ſterilem eſſe. Cæterum laricis li- *Plinius taxatur.* gnum, ut diximus duriſſimum eſt, ac firmiſſimum, qua de cauſa fabricæ maxime expetitur, igni quoque aptiſſimum eſt, ut experientia comprobatum habet Mathiolus Senenſis, qui apud Tridentum, igne non niſi ex ligno laricis conſtructo, ferri uenam percolari tradit, ut hinc facile eſt iudicare, quanto errore deprehenſi ſint, Plinius, Vitruuius, & alii plures, qui contendebant laricis lignum in igne non uri, quum re uera apud Brixienſes laricis carbones in maximo ſint uſu, & ut experientia nos quoque compertum habemus, ligna ſicca laricis, maximo impetu ob nimiam unctuoſitatem uruntur, ex quibus carbones optimi quoq; parantur. In larice agaricus non niſi generoſus & optimus naſcitur, ut ſuo dicemus loco. Ex larice quoque in officinis præclaram & multis encomiis dignam illam reſinam liquidam habemus, quam loco terebinthinæ ueræ arboris terebinthi, terebenthinam uocamus, & eam in actum practicum trahimus, quæ *Terebinthina uulgaris, laricis eſt.* non niſi caudice arboris perforato ab artifice in æſtate deſtillat, & eam uaſculis ex cortice piceæ colligunt, candidior autem terebinthina ea eſt, quæ ex iunioribus arboribus exit, turbulentior uero, quæ ex uetuſtioribus, Reperitur quoque in caudice laricis, non niſi uetuſtiſſimi, medullæ uice, album quoddam corio perſimile, quod pro conſtringendis, & agglutinandis

Abies & picea arbor ſimilis.

uulneribus, ac compeſcendo ſanguine undecunque fluxerit, multi uſurpant. Sunt præterea arbores quoque ex quibus reſina deſtillat, multum inter ſe ſimiles, adeo ut niſi quis multum in eis exercitus fuerit, diſcrimen ponere neſciat, ex quibus picea & abies præcipuè ſunt, utraque enim in longitudine, craſſitie figura & frondibus, idem habet, nam rami tãquam brachia, à duobus lateribus, in trunco oriuntur, ut in crucem naſci merito quis dixerit, ita quoq; & folia in ramuſculis ad illum modum enaſcuntur, oblonga, & dura, ſed in hoc inter ſe differunt, quòd folia piceæ obſcuriora multo ſunt quàm quæ abietis, item cortex piceæ ad nigredinem quoque uergit, qui tanquam corrigia facile complicatur: Abietis uero cortex potius albicat, & quum complicatur, illico diſrumpitur: iis addamus, quòd rami piceæ terram uerſus curuantur, id quod abietis ramis non accidit, immo & lignũ piceæ pulchrius eſt, & utilius, uenas directiores habens, & nodos pauciores, ſola fœmina picea fructum parit: & quanquàm Plinius tradat abietem maſculum & fœminam quoque fructum producere, in multis tamen regionibus, ſterilem utranq; conſpicimus, uelut apud Tridentinos, & nemora Rauennæ.

Picea arbor.

Verum, gignit picea plerũque reſinam ſuam obduram, denſam, inter corticem & truncum concretam, quanquàm aliquando, ſed raro liquidam quoque emittat, & illam quidem laríceæ ſimilem.

Oleum abietis.

Ex abiete quoque oleum abietis ſiue abiegnum dictum extrahitur, quod non ſolum ex caudice, ſed ramis, ueſicis affectis, intra quas reſina ipſa ſiue oleum abiegnum contentum eſt, diuellitur, de quo plura legito capite 82. huius præſentis libri.

De ſtrobilis.

Græce, στρόβιλοι, πιτυΐδες: Latine, ſtrobili, pityides, nuclei pinei: Hiſpanice, pinhones mundados.

Enarratio. 79.

Loch de pino.

Pinei nuclei

PITYIDES, nuclei ſunt pinei, in conis id eſt nucibus pineis arboris incluſi, quibus hodie in officinis ad Hippocratis ueſtigia, eclegma, id eſt loch, ſiue lambetiuum dictum, à pino nominatum præparatur, pectoris nõ niſi, & pulmonis uitiis accommodatum, is enim fructus uires reficit, & ut de eo refert Galenus libro ſecundo de Facult. ſimpl. medic. boni ac craſſi eſt ſucci, multumque nutrit, non tamen facile coquitur; Appellant autem nũc Græci ipſum non conon, ſed στρόβιλον.

De Lentiſco.

Græce, σχῖνος: Latine, lentiſcus: Hiſpanice, lentiſco arbor,

mata, arueira: Italice lentiſco.

Enarratio 80.

NASCITVR Lentiſcus in uniuerſa fere Hiſpania, & Italia, aliquando arboreſcens, quandoque uero ex trunco, multos & ſubtiles emittens ramulos, quibus folia perpetuo uiridantia qualia in arboribus piſtatiorum uidemus, inſunt, ſunt enim illa ut noſcas, oliuæ foliorum figuram imitantia, nunquam ut diximus, ab arbore decidentia, ob quæ Cicero de lentiſco ita cecinit, libro de diuinatione, ut poſtea Plinius libro 18. capite 25. ſubſcripſit: ad hunc modum. *Lentiſcus.* *Cicero de lentiſco.*

Iam uero ſemper uiridis ſemperque grauata
Lentiſcus, triplici ſolita eſt grandeſcere fœtu,
Ter fruges fundens, tria tempora monſtrat arandi.

Eſt uero fructus, quo arbor iſta ornatur, figura, magnitudine, & colore baccarũ ſambuci, ex quo oleum confici diximus, ab Hiſpanis in maximo uſu habitum, præſertim pro inficiendis chirothecis, quòd ſua uoce à mata appellitant, deſudat enim arbor hæc reſinam, quam maſtichem uocant, nõ ſolum in Chio inſula, ſed etiam ut Auicenna recte dixit, & nos ipſi experientia compertum habemus, in Hiſpania & Italia. Theophraſtus uero maſtichem ex India aduehi, & ex frutice quodam ſpinoſo colligi, ac ixine appellari tradit. Verum Galenus de lentiſco libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita inquit. Ex aquea eſſentia leuiter calida, & terrena frigida non pauca, lentiſcus conſtat, deſiccat itaq; ſecundo ordine completo, aut tertio incipiente, in caloris frigoriſq; medio conſiſtens quodammodo, aſtringit autem ex æquo moderateque omnibus partibus ſuis, ſuccus bibitur & per ſe, & cum aliis medicamentis, quæ dyſenterias & alui affectus ſanant: Quin & ad ſanguinis expuitiones, fluores muliebres, necnon ſedis uuluæque procidentias idoneus eſt, utpote ad hypociſtida nonnihil accedens propè. Non præteribo in præſentia quin reuocem in memoriam, quod hodie uelut Dioſcoridis tẽpore, ex lentiſco dentifricia pro purgandis dentibus apud Hiſpanos parantur, ita enim Dioſcorides in præſentia (inquit) uiridibus ex lentiſco dentifriciis, pro arundinacea acie frictione dentes utilius exteruntur. *Maſtix.* *Lentiſci tẽperatura.*

De Maſtiche.

Græce, μασίχη: Latine, maſtix, reſina lenticina: Hiſpane, almacigua: Italice maſtice.

Enarratio 81.

MASTIX, lentiſci reſina eſt, quæ etſi in Hiſpania & Italia proueniat, adeo tamen in parua quantitate reperitur, ut de ea colligenda homines *Maſtix.*

nullam habeant curam:in Chio uero inſula ita feliciter naſcitur,ut non mediocre ueſtigal quotannis ex ea ciues habeant, ex qua maſtichinum oleum in officinis paratum reperies, ut ſuo diximus loco,quo frequentiſſime utimur, præcipuè pro roborando uentriculo, & ut tradit Galenus de maſtiche libro ſeptimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum candida quidem & Chia,aſtringit ſimul emollitque:proinde ſtomachi,uentris, inteſtinorum iecoriſque inflammationibus competit, utputa ſecundo ordine excalfaciens & ſiccans:nigra uero quæ Aegyptia dicitur,magis deſiccat, minuſque aſtringit,quamobrem aptior eſt ad ea quę ualidiorem digeſtionem per halitum poſtulant;porro oleum quod præcipuè ex Chia conficitur, ſimilis eſt cum maſtiche facultatis. Cæterum,quum camphora ſiue caphura,maſtiche alba adulteratur, non alienum erit ſi in præſenti de ea uerba fecerimus. Eſt igitur camphora arboris gummi,quòd præcipuè Luſitani noſtri ex inſula Burneo apud Indos adferunt,quanquam tamen è regno Fanſur aduehatur, quod regnum Serapio ex ſententia Iſaac Fafellum nuncupat: Hæc enim & præparata,hoc eſt alba,& non præparata, id eſt cruda,ad nigredinem tendens, ad nos portatur, quam non minus ac infimum zuccarum,ad ſuppremam albedinem redactum, in quaſdam formulas redigunt, quæ Arabum conſenſu, frigiditatis & ſiccitatis tertium occupat gradum: quamobrem & capitis dolores,qui à caliditate eueniunt, mulcet; inflammationes reſtinguit,renes refrigerat,& ſemen genitale abſumit,non minus ſanguinis fluxum cohibet,præſertim narium,modò cum ſucco uuæ acerbæ imponatur, crebro uſu aſſumpta canitiem accelerat,& ſtomachum debilitat: hæc ſomnum conciliat,modo eius nimius uſus non ſit:qui ſi fuerit,proculdubio inſomnium adfert, huius enim granum unum aut alterum in aqua nympheæ, aut portulacæ lactucæue,ardentiſſimis febribus laborantibus bibendum non ſine magno iuuamento propinamus, ſomnum enim conciliat,& capitis dolorem ſummouet, & febrilem æſtum ardoremue remittit. Qui uero hanc calidam eſſe opinantur,penitus non ſunt audiendi:quũ non omne odoratum calidum eſſe naturalis philoſophiæ dogmata doceant, & Galenus libris de Facultatibus ſimplicium medicamentorum non ſiluit, quin potius monitos nos reddit, dicendo:quod nec à calore nec ab odore, de facultatibus ſimplicium medicamentorum iudicare debeamus. Deprehenditur autem ſincera & uera camphora à falſa, ſi pani calido è furno extracto incluſa humeſcat: ſi uero ſicca maneat,falſa & adultera iudicatur.

Olei lentiſcini facultas. *Camphora quid.* *Camphora frigida & ſicca eſt in tertio ordine.* *Camphora non eſt calida.*

Cæterum operæpretium eſt audire qua innocentia Burnei homines, camphoram Luſitanicis mercibus permutent:ut enim Luſitanica nauis in ea litora applicuit,mercatores non procul à littore, nec enim longius procedere audent,humi merces reponunt, quas quidem camphora permutatas uolunt,quo facto è ueſtigio ſe ad naues recipiunt. Accedit Burneus & mercibus inſpe

Camphora quo modo emitur.

bus inſpectis,nec inique æſtimatis,parem pretio cāphoram iuxta apponit, quo denuo recedente,adeſt rurſus Luſitanus, & ſi par permutatio uidetur, propriis relictis mercibus,camphorā ſecū aufert,fiuntq; plerunq; frequentes acceſſus illi receſſuſq; diſceptantibus de permutatione, donec tandem cōueniant,quod potiſſimū in cauſa eſſe arbitror,ut camphoram ferentis arboris ſpecies,noſtris hominibus minus ſit cognita: Alteram uero camphoram albiſſimam,è cœlo cadentem nonnulli qui ex India redeunt, ſe uidiſſe contendunt: uocant enim Hiſpani camphoram adiecto articulo Arabico, ut plerunq; faciunt al, alcamphor. nā alcohol,longe apud illos alia res eſt, utpote Dioſcoridis ſtibiū,antimoniū dictū,ut ſuo uberius dicemus loco. *Aſcohol ſtibium eſt.*

De Terebintho.

Græce, τέρμινθος: *Latine, terebinthus; uulgo terebintho.*

Enarratio. 82.

TER Ebinthus arbor, noſtro orbi ignota eſt,ex qua uera terebinthina deſudat,cuius Theophraſtus meminit lib.3.de Plantarū hiſtoria, capite.15. & illius uerba Plinius ita ad uerbum ut plerunq; ſolet, reddit, lib.13.capite 6.dicens: Syria & terebinthū habet,ex iis maſcula eſt ſine fructu, fœminarum duo genera,alteri fructus rubet lentis magnitudine: alteri,pallidus,cū uua matureſcit,non grandior faba, odore iucundior, tactu reſinoſus circa Idam Troadis: Sed in Macedonia breuis arbor hæc atq; fruticoſa, in Damaſco Syriæ magna materies ei admodum lenta, ac fidelis ad uetuſtatem, eximii ac nigri ſplēdoris, flos racemoſus oliuæ modo,ſed ruber, folia denſa, fert & folliculos emittentes quædam animalia,ceu culices, lentoremq; reſinoſum,qui ex cortice erumpit.Hæc ille ex Theophraſto. Hodie uero in Italia naſci terebinthum nō procul ab Vrbe audio,cui folia lentiſci paullo maiora inſunt. Venetiis quoq; arborem iſtam in hortis excultam,nonnulli contendebant:mea tamen ſententia falluntur,quum folium à uero terebintho multum diſtet,illius præcipue arboris,quam terebinthū eſſe credebant Cæterum,ex terebintho ut diximus, reſina deſudat, quam terebinthinam ueram appellamus, ut capite ſequenti uidere eſt, porro terebinthi facultates uireſue, Galenus lib.8.de Facult.ſim.med.ita attingit dicens;cortex,folia,& fructus eius aſtringūt, & ſecūdo ordine excalfaciunt, ualde etiā quod ſiccet, liquet, porrò fructus aridus propinquus eſt tertio ordini deſiccantiū: calfacitq; ualēter,quare & urinā prouocat,& lienibus auxiliatur. *Terebinthus.* *Terebinthi natura.*

De aliis reſinæ generibus.

Enarratio. 83. Naſcitur & liquida,&c.

N A S C Itur uera terebinthina,ut diximus ex terebintho arbore dicta, cuius penuria,quū raro in Italiam,& Hiſpaniam adferatur,reſina ex larice *Reſina laricea, uulgaris terebinthina eſt.*

illius loco utimur, quam falſo terebinthinam officinæ uocant, quanquã in hoc magnus nõ cõmittatur error, quũ utraq; eaſdem fere uires ac facultates obtineat, ut teſtatur Galenus, cui poſtea ſubſcripſerunt Paulus Aegineta, & Aëtius; Satius tamẽ eſſet uera uti terebinthina. At dum ea caremus, laricea uti recte mea ſententia poſſumus. Cæterum antiqui medici, terebinthina pro ſubducenda aluo olim utebantur, ut apud Aeginetam legere quiuis poterit, libro primo ſuæ medicinæ, capite. 23. in quo ſenibus uictus rationem debitam deſcribit, ita enim eo loco Paulus Aegineta inquit: Quòd ſi uenter magis aſtrictus nihil deiecerit, & Mercurialis herba, & cnicum abunde ſunt, benefacit etiam reſina terebinthina, interim unius auellanæ, interim duarum triumue magnitudine ſumpta; capite uero. 43. in quo quæ ſanis aluum ſubducant, & quæ urinam moueant, recitat, tradit: Aluum iuuabant terebinthina, ex qua oliuæ magnitudinem dormituris offerebant, at quum acrius ſubducere eam cogitamus rheu momentum admiſcebimus: nos uero hodie non tantum uentris ſoluendi gratia, quantum renum expurgandi cauſa, ieiuno ſtomacho pondere unius unciæ cũ zuccaro, propinamus, cuius accipientis lotiũ, moſchi odorem refert. Habetur quoq; liquida reſina ut Dioſcoridi placet, ex piceis, pineis ſiue tedis arboribus, quod ita eſſe ſcimus, quanquã ab iſtis arboribus reſina abſolute dicta ſicca, cõcreta ſiue dura colligatur, potiſſimũ tamen à pinaſtro, tametſi ſi nõnulli hanc ſtrobilinã appellent: qua de cauſa Plinius lib. 14. capite. 20. reſinam ſiccam colligi a piceis & pineis arboribus tradit, non negat tamen Plinius, & liquidam arbores iſtas deſtillare reſinam, quia tamen paucam; ſiccam uero ſiue concretam copioſam, ea de cauſa liquidã ſubticuit. Hæc uero reſina ſicca coquitur, & hodie pix Græca, ſiue Hiſpana pix dicitur, quam officinæ Colophoniam quoque appellant, quia in Colophone urbe Ioniæ regionis clariſſima paratur: Secundum enim reſinæ colorem, & ipſius maiorem minoremue cocturam, alius & alius ei ineſt color; Semper tamen tranſlucida manet, quam coctam quoq; in præſenti loco Dioſcorides nominat. Verũ, ab abiete liquida reſina, quam ſeplaſiarii oleũ abietis, ſiue oleum abiegnum appellant, emanat; quam Dioſcorides cæteriq; poſt eum authores cognouerunt, quum in abiete ſicca reſina raro reperiatur, imò abietes ſiccam reſinam ex ſe emittẽtes, ut refert Plinius, morbidæ ſunt, & ſicca reſina in eis, pro morbo habetur. Proinde credere fas eſt, Dioſcoridem lachrymam iſtam abiegnam nouiſſe, quanquam de huius arboris ſicca reſina tantum mentionem fecerit. Afferũtur autem, ut teſtatur Dioſcorides, optimæ reſinæ, ex Pity uſa inſula, quę ad Hiſpaniam eſt, & ut hodie nouimus, non procul à Balearibus inſulis. Sunt igitur, ut breuibus abſoluam, reſinæ liquidæ, terebinthina, laricea, & abiegna, quãquam & hæc ſicca quoq; reperiatur: Siccæ uero ſunt, abſolute reſina dicta, ex piceis &

Terebinthina aluum ſubducit.

Rheu pro ſubducẽda aluo utebatur Paulus.

Pix Græca.

Oleũ abietis.

Reſinæ liquidæ.

Reſinæ ſiccæ.

pineis arboribus collecta, tametſi liquida quoq; ut Dioſcoridi placet reperiatur. Lentiſcina, quæ cæteris ſiccior & durior eſt, prætereunda non eſt, quam Plinius inaduertenter inter liquidas computat, cæteras uero reſinas ſuis locis enucleabimus, nũc uero Galenũ audiamus lib.2. de Cõpoſitione medicamentorũ per genera, in emplaſtri uiridis Andromachi confectura, qui dilucide admodũ de reſinis ibidẽ ſermonẽ fecit, dicens: primũ reſinæ ſtrobilinæ in eo meminit, quæ ut in Cõmentariis de Simpliciũ medicamẽtorum facultatibus aſſerui: reſinarum longe calidiſſima eſt, ſicut terebinthina ambabus qualitatibus omnium moderatiſſima, omnes ſiquidem calefaciunt & exiccant, ſed hæ magis, illæ minus. Validiſſima igitur eſt ſtrobilina, moderatiſſima ut dixi terebinthina, quinetiam ſiccat cellerrimè ſtrobilina, & quæ priuatim pityinon phyſema dicitur reſina quidem & genere ipſa ſiccans, & calfaciens, ſiccando autem à ſtrobilina non ſuperatur, calfaciendo plurimum. Hæ ergo exiccatæ pinguis expertes ſunt, ideoq; emplaſtra bene adhærentia conficere non debent, ut uiſcoſæ & liquidæ, inter pityinon phyſema, id eſt piceam & ſtrobilinam, media calore abietina eſt, liquida tamen diutius perdurat, ſicut etiam Colophonia thus redolẽs, quæ nõnullis ſola uocatur Colophonia, odoratu ſuauitatem quãdam referens, ut abietina, & calore ſicut illa mediocri prædita, na ſcitur admodum modica, atque ob id pretioſa eſt; Humidiſſima tamen omnium altera laricis appellatæ differentia, nam hæc quoq; duplex eſt, una quidem omnino ſimilis terebinthinę, altera hac acrior, calidior, magis liquida & odoratu grauior tum guſtu amarior, ſed & uaſis fictilibus piceam reſinam cõtinentibus quæ ſubſidet liquida reſina, cõſiſtentia & colore terebinthinæ adamuſſim ſimilis eſt, odore & guſtu diuerſa, ingratior quidem olfactu, ſicut & acrior & guſtu mordacior. Quare ſatius eſt terebinthinã omnibus medicamentis quæ ulcera recte curabunt, admiſcere. Quoniam primus præcipuuſq; in eis ſcopus eſt, ut id quod offertur non mordeat. Hactenus Galeni uerba: quibus ſuffragantur ea quoq; quæ libro.3.eiuſdem uoluminis, ad iſtum modum ſcripta ſunt: Omnium uero reſinarum ſicciſſima eſt, quam nonnulli frictam, alii Colophoniam appellant: huic ſuccedit, quæ ex figulinis impura, nec frixa ſumitur, quam ſi purges in frictam mutabitur; His ambabus ſiccior eſt quæ dicitur pityinon phyſema, ac ſi dicas picea germinatio, hanc ſane ceu ſqualidam, in præſentis emplaſtri compoſitionem non eſſe idoneã ratus, abieci: uſus autem ſum fricta & liquidis. Iam uero ex iis nonnullæ diutius liquidæ permanent, quemadmodum terebinthina; aliæ cito inareſcunt, ſicut ſtrobilina, media utriuſq; eſt abietina, quinetiam facultate calidior eſt quidem ſtrobilina, mox uero abietina, deinde terebinthina, cupreſſi reſinam miſcere non auſus ſum, ut quæ non nihil aſtringeret, pũtabit forſan aliquis nobiſcũ diſſentire Dioſcoridem Anazarbeum in ſer-

Strobilina reſina.

Dioſcorides a Galeno non diſſentit.

mone de reſinis,hunc in modum ſcribentem,primo de medica materia cõmentario,ex omnibus reſinis principatus terebinthinæ datur,poſt eam lentiſcinæ, tum ei quæ de picea raditur, & abiete: ultimum locum pinea ſtrobilinaq; obtinet.in his enim Dioſcorides tanquam de infima ſtrobilina, optima uero terebinthina ſentire uidetur: Verum ego ex iis tribus reſinis, ſtrobilina, abietina, terebinthina, principem certe ſtrobilinam calore, ſecundam abietinam, poſtremam terebinthinam eſſe dixerim. Quemadmodum igitur, qui inter Italiæ uina auſtera optimum ponit uinum Italicum, alius ad qualitatem unam ſermonem referens, alius abſolute de tota ipſius ſubſtantia, pronuncians, uerus deprehenditur: eadem ratione etiam inter reſinas optimam, tanquam medicamentum in multiplices uſus accõmodatum, merito terebinthinam affirmaueris, non tamen caliditate primas obtinere. His addenda ſunt, quæ libro octauo de Facult. ſimpl. medic. ipſe tradit, quæ quiſq; per otium uidere illic poterit. Porro ad memoriam hic reuocandum eſt,quod ex fuligine reſinarum,hodie atramentum

Atramentum ſcriptorium. componitur, quo typographi ſæpe utuntur, adiecto aceto,& gummi Arabico, quo tenacius craſſiuſq; fiat, uelut quoq; Dioſcoridis tempore, pro pingendis characteribus parabatur.

De Pice liquida.

Græce, πίσσα ὑγρά: *Latine pix liquida: Hiſpanice, alquitran.*

Enarratio. 84.

HAEC hodie ex Dania affertur, qua nauium ornamenta illinuntur,

Alkitran. & eam omnes Hiſpani alkitran appellitant.

De Oleo picino.

Græce, πισσέλαιον: *Latine, oleum picinũ: Hiſpanice, azeite depez: Italice oglio di pegola.*

Enarratio. 85.

HOC non præparatur,nec à recentioribus commendatur.

De Picis fuligine.

Græce, λιγνὺς ὑγρᾶς πίσσης: *Latine, picis fuligo: Hiſpanice, fulugen de pez: Italice, fuligine di pegola.*

Enarratio. 86.

Picis fuligo CREMATA pice, ipſius fuligo fit, quæ non minus ac reſinarum fuligines, pro conficiendo atramento typographico præſtat, proſtant autem uenales fuligines iſtæ reſinarum, ubi libri excuduntur, uelut quoq; apud pictorum officinas.

De ſicca pice.

Græce, πίσσα ξηρὰ*: Latine ſicca pix, ſpiſſa pix, pix naualis, pix nigra: Hiſpanice, pex negra, Italice, pece, pegola.*

Enarratio 87.

Plinius poſt Dioſcoridẽ 125 anno uixit.

PLINIVS qui centeſimo uigeſimo quinto anno poſt Dioſcoridem uixit, quandoque Dioſcoridem ipſum imitatur, quandoque uero ut breuiloquum dilatat, ut in hoc factum uidemus capite: qui libro ſextodecimo capite undecimo ita inquit: Pix liquida in Europa è teda coquitur, naualibus muniendis, multoſque ad alios uſus, lignum eius conciſum, furnis undique igni extra circundato, feruet, primus ſudor aquæ modo fluit canali, hoc in Syria cedrium uocatur, cui tanta uis eſt, ut in Aegypto corpora hominum defunctorum, eo perfuſa ſeruentur, ſequens liquor, craſſior iam picem fundit: hæc rurſus in cortinas æreas coniecta, aceto ſpiſſatur, & coagulata brutiæ cognomen accepit, doliis duntaxat uaſiſque cæteris utilis, lentore ab alia pice differens, item colore rutilante, & quòd pinguior eſt. Hæc ille. Cæterum pix ad eum hodie modum paratur, quo item carbones conficiuntur: conciſis enim uetuſtiſſimis pineis tabellis, & quadrato ordine in area diſpoſitis, poſtea quàm & arena, & earundem arborum ramis probe obturatæ ſunt, ignis ſupponitur, quo deſudantes tedæ picem emittunt, quam per canales fluentem, æreæ excipiunt cortinæ: Huius enim in re medica uarius uſus eſt, de qua Galenus libro octauo de Facultatibus ſimpliciorum medicamentorum ita diſſerit: Pix ſicca quidem deſiccat, & calfacit ſecundo ordine, at plus ſiccare ualet quàm calfacere, humida uero contrà plus calfacit quàm ſiccat, habetque partium tenuitatem nonnullam, qua aſthmaticos & purulentos adiuuat, ſatis eſt autem cyathi linxiſſe menſuram melli miſtæ: abſtergendi etiam, concoquendi, digerendique quandam uim habet, ueluti in guſtu leuem amarorem & acrimoniam, ſic leproſos ungues eximunt miſtæ cum cera, lichenaſque detergunt: coquunt item duros & crudos tumores; Cataplaſmatis inditæ, atque ad ea omnia, humida ualentior eſt: arida uero glutinandis uulneribus aptior.

Cedrium.

Pix quomodo paratur.

Picis facultis.

De zopiſſa.

Græce, ζώπισσα, ἀπόχυμα & ὑπόχυμα*: Latine zopiſſa, nauium pix: Hiſpanice, breu: Italice, pegola de le nauiri.*

Enarratio 88.

OLIM naues picabantur pice,cera adiecta,quam compoſitionem,zopiſſam aut hypochyma Græci appellant, & eam à nauibus deraſam, uariis medicis accommodabant remediis:Hodie uero ex pice cum oleo liquida naues picatæ uidentur:cæterum,ex pice,& cera pauco adiecto oleo,maſſa quædam componitur,qua mercatores ſuos ſigillant pannos,non minus quoque ex reſina & cera alia paratur compoſitio, cancellariis, pro obſignandis literis frequens, nam ea maſſa qua cerdones pro illinendis filis utuntur, ex pice cera & ſepo concinnatur,reduuiis admodum utilis.

Maſſa pro ſigillis.

De bitumine.

Græce, ἄσφαλτος*: Latine,aſphaltus,bitumen,bitumen Iudaicum: uulgo bitume de Iudea.*

Enarratio.89.

BITVMEN, nomen equiuocum eſt, omnem maſſam è terra, uel mari, aut fluuio ſcaturientē cōprehendens, ſiue illa dura, aut mollis, ſolida uel liquida ſit: proprie tamen & abſoluta uoce, de Iudaico intelligitur bitumine,cuius loco, hucuſque, artificiali ſeplaſiarii uſi ſunt,compoſito ex pice & uariis, quæ ſubticere ſatius eſt. Nunc uero ex Iudæa uerum & ſincerum aſportari cœptū eſt:naſcitur autē,ut à Iudæis accepimus,qui è Iudæa frequēter Venetias ueniunt,& Broccardus in Terræ Sanctæ accuratiſſima deſcriptione confirmat, in lacu quodam mare Mortuo ſiue mare Salis dicto, in quod Iordanis fluuius euoluitur, quinque millib. paſſuum à Iericho urbe. Cæterum eſt bitumen hoc, maſſa quædam pinguis in lacu illo fluitans, quæ ab undis & uento agitata,ad litus emittitur ubi denſa & tenax fit, nō adeo tamen tantæ duriciei ut pro ſui eliquatione ſanguine menſtruo opus habeat, ut multi inepte admodum putarunt. Eſt uero bituminoſum hoc ſtagnum,ut refert Galenus lib.4.de Facult.ſimp.med.cap.19.cui nullum nec animal nec planta ineſſe conſpicitur,imo quum duo in eum confluant fluuii,piſcium copia ſcatentes,quorum unus Iordanis eſt,nullus tamen piſciū, fluuiorum oſtia excedit,quod ſi ſtagnum aliquem aggredi contingat, illico emoritur, adeo eſt omnibus animantibus, & plantis inimicum & infeſtum ſtagnum hoc,de quo quoque fertur,quòd corpora quantumcunque grauia ſi in eum iniiciantur, non ſubſidunt,aut fundum petunt,ſed potius enatant, quia ut Ariſtoteli placet, aqua illa craſſa & grauis eſt, unde factum eſt,quod naues onera in mari plura,quàm in fluuiis citra ſubmerſionem portare ualent:quia marina aqua fluuiatili craſſior eſt, & melius attollit eleuatq; pondera. Hoc enim ſtagnum eſt,quod Sodomeum,ſiue Sodomenum appellatur,ubi olim Sodoma & Gomorra, cum ſuis circūuicinis ciuitatibus à Deo,

Bitumen Iudaicum.

Broccardus

Bituminoſum ſtagnū.

Sodoma et Gomorra.

ob peccatum nefandiſſimum ſubmerſæ ſunt, ut Sacræ teſtantur literæ; ita uero appellari ſtagnum iſtud, confirmat Galenus, loco citato, quum inquit Vocant autem eum Sodomenum à circum iacentibus ſtagnum montibus, quos Sodoma appellitant. Habet enim ſtagnum hoc, ſiue mare Mortuum, ut refert Broccardus monachus latitudinem quinque leucorum, longitudinem uero, quinquaginta, & ut idem eodem loco tradit, Patriarcha Hieroſolymitanus, qui ſæpe locum iſtum inuiſit, ſcribit, mare illud ſemper fumum reddere & nebulam, in modum camini infernalis, unde tota illa uallis quæ aliquando ob ſui fœcunditatem & amœnitatem Illuſtris dicta fuit, ad ſpacium itineris dimidiæ diei ſterilis & inutilis reddita eſt, ita ut nec ullum germen proferat, fere per ſpatium quinque leucarum, niſi iuxta ciuitatem Ie-richo, ubi horti irrigantur à fonte Eliſæi, Hæc uerba patriarchæ Hieroſolymitani faciunt, ut multi hodie cum philoſophis credant ciuitates illas, ob terræmotum, ab accenſo in bitumine igne ortum, ſubuerſas fuiſſe, ſed de iis ſatis. Olim igitur Syriaci homines, uelut Aegyptii, & infimæ plebis Iudæi, bitumine iſto, pro ſeruandis cadaueribus loco pretioſorum medicamentorum uidelicet, balſamo, myrrha, aloe, & croco, quibus carebant, utebantur: ut ex Strabone libro 16. facile percipitur. Qua etiam de cauſa recentiorum nonnulli, bitumen hoc Arabum mumiam eſſe autumarunt: mea tamen ſententia Mauritanorum mumia Dioſcoridis nō eſt aſphaltos, ſed potius piſſaſphaltos, ut capite ſequenti monſtramus, habet enim bitumen hoc Iudaicum picis odorem, ut Auicenna ſcriptum reliquit, & experientia ipſa atteſtatur: de quo Galenus libro 11. de Facult. ſimplic. medic. ita dixit: Optimum uero bitumen in mari, quod Mortuum uocant, prouenit: cuius medicaminis uis eſt tum reſiccatoria tum excalfactoria in ſecundo exceſſu, merito itaque utuntur eo ad cruentorum uulnerum glutinationem, & ad alia omnia quæ exiccari debent, ceu modica excalfactione.

Vallis Illuſtris.

Mumia Arabū apud Dioſc. piſſaſphaltos eſt.

De Piſſaſphalto.

Græce, πιττάσφαλτος: Latine piſſaſphaltus, bitumen Apolloniæ, pici bitumen, Arabum mumia: Hiſpanice pex bitume mineral, cera da minera: Italice, pece bitumine da minera.

Enarratio. 90.

QVOD uero Arabum mumia Dioſcoridis ſit piſſaſphaltos, Serapio Dioſcoridis fidelis ſectator indicat, quanquam interpres ineptè admodum uertat, quum dicit capite de mumia, ex Dioſcoridis mente, eſt in terris quæ dicuntur acoloniæ, deſcendit namque ex montibus qui dicuntur fulmina, cum aqua, & eiecit eam aqua fluminis in ripis, & eſt coagulata, & fit ſicut cera, & habet odorem picis mixtæ cum aſphalto, eum alico fetore, & uirtus

Piſſaſphaltos mumia eſt.

eius eſt,ſicut uirtus picis & aſphalti mixtorum. Hactenus Serapio. Cuius uerba licet mutila & mendoſa legantur, id uitio interpretis ut diximus tribuendum eſt, non uero Serapionis errori, qui ut noſtis, per mumiam piſſaſphaltum intelligit, tam naturalem quàm artificialem:nouerat enim Serapio,non ut Strabo dixit,& nonnulli crediderunt Mauritanos,mortuos condire aſphalto,id eſt bitumine Iudaico tantum,ſed potius, aſphalto adiecta pice, potiſſimum quando naturali piſſaſphalto id eſt mumia eorum carebant, uelut nobilior mumia illa mortuorum conditura, quæ ex pretioſiſſimis medicamentis apparabatur, ut balſamo, aloe, myrrha,& croco. At quum hanc difficulter habere poterant,quum ea balſamati ſiue conditi diuites & nobiles erant, & clauſis locis repoſiti,ceperunt Mauritanorum familiæ medici eius loco in uſum medicum trahere mumiam hanc,piſſaſphaltum dictam,quia facillime eam ex cadaueribus infimæ plebis hominum habebant, At poſtea officinarum mangones auariſſimi, & lucri cupidi, non

Corpora mortuorum pro mumia uſurpata. Hominum auaritia quò impudentiæ peruenerit.

mortuorum conditura tantum contenti,ipſorum pulpamenta, pernas,brachia,capita,imo integra corpora, in officinas abſque ullo pudore traxerũt. Plectendi igitur ſunt,& dira pœna condemnandi,tanquam malefactores & ueri dei contemptores, qui deinceps corpora mortuorum in tabernis tanquam hominum ſaluti conuenientia,habuerint, curabunt tamen condita illa aromata ex mortuis corporibus tempore longo in pheretris repoſitis habere,quum præcipuè hæc ſic mumia:Si tamen eam habere non liceat,ſaltem piſſaſphaltum uerum & naturalem, uel ex cadaueribus extractum, ut habeant ſoliciti ſint, quum multum rei medicæ deſeruiat. Naſcitur enim

Vera mumia quæſit.

Piſſaſphaltus ubi naſcatur.

piſſaſphaltos hæc, ut tradit Ioannes Agricola Ammonius Germanus uir medicus doctus,non procul à ualle Oeni fluminis, ad montes Seefeld,quod poſt immodicos imbres colligitur, appellantq́; ibi eum Germani durſen bluot, id eſt gigantum ſanguinem, ex eo quoque ibidem funalia, & cerei parantur, tetri tamen & peſsimi odoris,præcipuè ex eo quod ex Tranſſyluania Pannoniæ ſuperioris parte adfertur. non minus quoque ex Aulone antiquo Græciæ oppido affertur,durũ, ſolidum,illic in montibus naſcens, quod in Italiam affertur,& magna ex parte pro pice uẽditur, Cæterum mumia ut Guillelmo Placentino placet, & Serapio prius docuit, uires aſphalti & picis habet, quæ calida in 2. ordine eſt, ſtyptica, & reſolutiua,confert abſceſsibus ex pituita obortis: Opitulatur fracturis, rupturis,plagis, atque ex alto lapſibus factis: Valida eſt,in epilepſia,& uertigine,ſemidrachmæ pondere cum uino epota pulchre euocat menſes, reſiſtit omni corruptioni, & putrefactioni, in tempore præcipue peſtifero; Conducibilis admodum eſt ulceribus, obſtructionibusq́; quibuſuis, & uenenis aduerſatur: totius corporis lapſum frigidum & humidum remouet, cuius uſus per ſe expetitur abſque coniuge medicina, aut copulatur ipſa ſulphuri uiuo, aut maſtichi,

Ioãnes Agricola Ammonius

Mumiæ uires

& cum

& cum aqua uitæ cocleari uulgato exorbetur, medetur eadem febri quartanæ ſi ante paroxyſmi acceſſionem in potu exhibeatur.

De Naphta.

Græce, νάφθα: *Latine, naphta, oleum petroleum, oleum ſaxi: Hiſpanice, azeite de penha: Italice, oglio de ſaſſo, oglio petroleo.*

Enarratio. 91.

NAPHTA, oleum quod ex petra uel terra erumpit eſt, uariis in locis repertum, nonnunquam album, quandoq; uero nigrum, imò aliquando ſubruffum. Naſcitur enim (ut Babylonicum prætercam) ſub dominio illuſtriſſimi Ducis Ferrariæ in Mutinenſi agro, præſertim in monte Zilio dicto, non minus in Liguria, & Sicilia, Neapoliq; ſed & in Hiſpania quoq; non deeſt, fœtet enim unum alio magis, quod ſæpe numero ex medio ſaxi erumpit, ſcaturitue, tantæ uis ad ſe trahendi ignes, ut ex interuallo (ut recte Dioſcorides adnotat) etiam ad ſe trahat, ut circumforanei nugas uendentes, ex pulpitis tanquam rem monſtruoſam plebeis quotidie indicãt. Calidum enim prope tertium gradum oleum hoc eſt, ad multa ualens, quæ Dioſcorides in præſenti citat. Fit præterea oleum artificiale ex lateribus luteis, ut Albucaſi placet, nouis, uel ut Meſue & Arnaldo, ueteribus, quod & petroleum appellant oleum, tantæ dignitatis, aut magiſterii, ut philoſophorum non ſolum nomine dignetur, ſed etiam à pleriſq; ſapientiæ oleum & benedictũ, imò diuinum & ſanctum dicatur: eo tamen non indigemus, quũ naturali & uero abundemus. *Oleum petroleum.* *Oleum petroleum calidũ in tertio.*

De Cupreſſo.

Græce, κυπάρισσος: *Latine, cypariſſus, cupreſſus: Hiſpanice, cipreſte arbor, cypreſteiro: Italice, cipreſſo: Gallice, cypres: Germanice, cypreſz.*

Enarratio. 92.

CVPRESSVS arbor ex iis eſt, quæ in altum, procereq; excreſcũt, folio pini, carnoſiore tamen & illo quidem perpetuo, odore uehementi, cui galbuli ſiue pilulæ, nucesue, aut poma, ita enim fructus appellari poteſt, inſunt, magnitudine oui uitelli, quæ interim dũ uirent argentei ſunt coloris, ſiccæ uero, aliquantulum rubent: ter in anno arbor hæc fructum emittit, qui, & Ianuario & Maio & Septembri colligitur. Nam intra fructũ ſemen occluditur minutiſſimum: quod formicæ maxime appetunt, & ſui cauſa ra *Cupreſſus arbor.*

ro cupreſſi abſq; formicarum examine comperiuntur. Naturalis Cræte inſulæ cupreſſus eſt, & ut tradunt, inde in alias orbis regiones trāſportata, maſcula & fœmina, fœmina in altum cuſpidata creſcit, & ut Theophraſtus credit ſterilis: maſcula uero fœcunda ex ſe ramos expergit, utraq; enim reſinam fundit, ſapore acerrimam, Quare uermiculos & terenides necat, qua res unctæ, à carie uindicātur: item ſi lentes, fabæ, phaſeoli, & uniuerſa alia legumina, tuſis cupreſſi foliis, uel ipſius ſcobe, ſimul aſſeruentur, uermiculis obnoxia nunq̃ erunt. Cæterū, chamæcypariſſus herba, id eſt humilis cupreſſus, cuius Plinius meminit lib. 24. capite. 15. an fœmina abrotanū ſit, de qua Plinius mentionem fecit lib. 21. eiuſdē numeri capite, ſuo dicemus loco. Nuces porro cupreſſi in officinis ad multos medicinæ uſus ſeruantur. De quibus & arbore Galenus libro. 7. de Facult. ſimpl. medic. ita differit: Cupreſſi folia, germina, pilulæ recentes & molles, magna ulcera glutinant in duris corporibus, quare reſiccandi uim habent abſq; inſigni acrimonia aut calore, tanta enim ei acrimonia ineſt, caliditasq;. quanta ſatis ſit deducendæ in altum acerbitati, proinde in alto latentes in flaccidis putreſcentibuſq; affectibus humiditates, innoxie depaſcit & populatur, Sic enterocœlicos iuuat, exiccans, roburq; addens corporis partibus præ humiditate laxatis: Quidam ea utuntur ad carbunculos, herpeteſq;, polentæ miſcentes: Sunt qui ad eryſipelata utantur.

Chamæcypariſſus herba.

Cupreſſi tēperatura.

De Iunipero.

Græce, ἀρκευθίς: Latine, iuniperus: Hiſpanice, enebro: Italice, ginepro: Gallice, du geneſure: Germanice, geniuer.

Enarratio. 93.

Iuniperi duo genera.

IVNIPERI duo & illa quidem uulgata habentur genera, alterum maius: alterum uero minus. Quibus coma perpetua ineſt, quæ ſpina uerius quam folium eſt, unde topiario operi ac pergulis non immerito inſeritur arbor; cuius lignum nunquam carioſam ſentit ſenectam, ut ex trabibus tēpli Dianę Plinius libro. 16. capite. 40. approbat. Fert arbor hæc baccas myrti magnitudine, primo uirides, poſtea nigricantes, cum pauco cyaneo colore perfuſas, quibus pauperes pro cubiculorum ſuffitibus utuntur: differūt enim iuniperi duo hæc dicta genera inter ſe, arboris tantum & ſeminis magnitudine. Verum ex iunipero gummi extrahitur, quod Arabes inepte ad modum ſandaracham appellant, quod quum recens eſt, album, lucidum, & tranſparens conſpicitur: quum uero ueteraſcit, ad rubedinem declinat; multum enim, ſandaracha hæc Arabum, à Græcorum ſandaracha differt, quum Arabum ut diximus ſandaracha iuniperi gummi; Græcorum uero ſandaracha auri pigmenti ſpecies quædam ſit, ut libro. 5. quoq; dicitur, quæ

Sandaracha Arabū gummi iuniperi eſt.

proculdubio corroſiua & uenenoſa eſt. Quũ igitur, candidati iuuenes, apud Arabas ſandaracham legerint, intelligant uelim, gummi hoc iuniperi, non uero pernecantem & corroſiuam Græcorum; Secus uerò ſi apud Græcos ſandaracham lectitauerint & ea opus habuerint, non illam Arabum, ſed potius hanc corroſiuam rubri auri pigmenti ſpeciem accipere debent, quę an per os tuto dari poſſit, alibi quum de ea ſermonẽ fecerimus, aperiemus, Nunc uero ſat ſit dixiſſe, quod Gal. & Paulus Aegineta eam in cõpoſitionibus & ſuffumigiis, quæ per os ſumuntur immiſcent, ut apud ipſum Paulum legere eſt, libro. 3. ſuæ medicinæ capite. 28. in paſtilli cuiuſdam compoſitione. capniſti dicti, & libro quinto capite. 13. quum antidota contra uiperarum morſus, ad mentem Oribaſii deſcribit, à quibus nec Dioſcorides diſſentit, ut capite. 76. quinti libri legere eſt. ubi hæc ad amuſſim & ex profeſſo tractamus. Ad noſtrum igitur gummi reuertentes, dicamus, quòd Plinius quanquam libro. 13. capite undecimo, ubi gummi multas ſpecies tractat, dicat iuniperi gũmi ad nihil utile eſſe, contrarium tamen hoc noſtro tẽpore percipimus, quum ad multa nedũ utile, ſed perquam neceſſariũ facile dixerim, ſit: fit enim ex eo & oleo ſeminis lini, Vernix liquida, qua pictores pro luſtrãdis picturis & imaginibus utuntur, nõ minus ea quoq; enſes, ſicæq; & cultri, uelut alia ferrea ornamẽta, decoris gratia oblinuntur. Valet præterea ad ignium cõbuſtiones, nõ minus quoq; excellens eſt cõtra tumores hemorrhoidarũ & ipſarum dolores. eſt uero gũmi aridũ hoc iuniperi, calidum & ſiccũ in primo ordine : quod ut Serapioni placet, ex Iſaac Eben ambram, ſanguinem ex naribus profluentem ſiſtit, præſertim ſi oui albumini immixtum fronti & temporibus applicetur, fluxum menſium retinet, non minus uomitionem cum polline thuris & oui albumine exceptũ, ſupprimit, firmatq; profluentem aluum, tineas & cæteras lumbricorum ſpecies necat, fiſtularum ſinus reſiccat, manum & pedum hiantibus rimis illitu ſuccurrit, & ut ſummatim dicam, ſuccini, charabe dicti, uires obtinet. Paratur uero ex iuniperi ligno per diſcenſorium aut elambicum uitreum, oleum, non niſi ad multa utiliſſimum, præſertim ad paralyſim, ſpaſmum, & iuncturarum dolores à frigiditate ortos. Lignum uerò iuniperi, ut teſtatur Galenus libro. 6. de Facult. ſimpl. medic. calidum & ſiccum. 3. ordine eſt, fructus uero ſimiliter calidus, ſed ſiccus primo tantũ. Nec prætereundũ tamẽ eſt hoc loco, id quod chimiſtæ aiunt, ſcilicet, ſi ex iuniperi ligno carbones accenſi, cum eiuſdem cinere cooperti manſerint, quòd per integrum annũ ſic perdurabunt accenſi. Non minus hic taxandi à me Hiſpani ueniunt, oleum ſua uoce (meram) dictum, quo ouium ſcabiem depellunt, iuniperi eſſe credentes, quum re uera, non iuniperi ſed cedri potius oleum ſit; cauſa tamen erroris eſt, quia cedri arbores adeo iuniperis ſimiles ſunt, ut non facile ſit alias ab aliis diſcernere, ut capite de cedro dicemus.

Sãdaracha Græcorum corrodens eſt.

Sãdaracha Græcorum an tuto per os dari poteſt.

Vernix quo modo paratur.

Gummi iuniperi, calidum & ſiccum primo ordine.

Mera oleũ apud Hiſpanos.

De Sabina.

Græce, Βράθυ *: Latine, brathy, ſabina, ſauina : Hiſpanice, Italice, ſabina : Gallice, du ſauier.*

Enarratio. 94.

Sabina.

SABINA officinis ſauina dicitur, cuius duo genera uulgatiſſima ſunt: alterũ cupreſſi folio, alterum uero tamarici ſimile perpetua enim hæc coma uireſcunt, proinde topiariis non immerito quoq; reponuntur. Nonnulli autem craſſa ignorãtia obcæcati, loco ſabinę, quandam accipiunt herbam in montibus naſcentem, cuius folia ſabinæ ſimillima ſunt, ſed odore & ſapore longe differentia; quam Plinius (mea ſententia) libro. 24. capite. 11. ſelaginem appellat, quum dicat; ſimilis herbæ huic ſabinæ eſt ſelago appellata. Legitur ſine ferro dextra manu per tunicam, qua ſiniſtra exuitur uelut â furante, candida neſte ueſtito, pureque lotis nudis pedibus, ſacro facto prius quàm legatur, pane uinoq;; fertur in mappa noua. Hanc contra omnem perniciem habendam prodidere Druidæ Gallorum, & contra omnia oculorum uitia fumum eius prodeſſe. Hæc Plinius. De ſabinæ uiribus ita refert Galenus. 6. de Facult. ſimpl. medic. libro, Sauina quantum in acrimonia cupreſſum uincit, tantum ab eo ſuperatur in aſtrictione; quare illo & calidior eſt, & potentius digerit; quin & ſimiliter cupreſſo putredinibus accommodari poteſt, maxime ubi rebelliores fuerint, & diuturniores: Carbunculos item ſoluit, menſeſq;, ut ſiquid aliud, eſſentiæ tenuitate prouocat, & ſanguinem per urinas mouet, fœtum etiam uiuentem interficit, & mortuum adducit. Eſt autem hoc medicamen tertii ordinis tum excalfacientium tum exiccautiũ, ex numero eorum quæ maxime tenuiũ ſunt partiũ.

Selago herba.

Sauina calida & ſicca in. 3. ordine.

De Cedro.

Græce, Κέδρος *: Latine, cedrus : uulgo cedro.*

Enarratio. 95.

cedri duæ ſpecies.

CEDRI duæ ſunt ſpecies, altera procera, reliqua uero humilis, quæ â iunipero difficulter diſcernitur, imò præterquam fructu inter ſe nõ differunt, quum iuniperi niger cyaneo colore perfuſus ſit; cedri uero fructus ad ruborem quendam declinans conſpicitur, qui cedris dictus, boni eſt odoris, & antequam ad integram perueniat maturitatem, alter naſcitur nouus, adeo ut in eadem arbore, & uetus & nouus ſemper reperiatur fructus: is enim in cibo ſumptus ut teſtatur Galenns ſecundo de Alimentorum facult. libro, nullum corpori alimẽtum præbet. Inſunt enim cedro, folia aculeata, nec unquam quoq; cadentia. Lignum porro huius arboris, du-

riſſimum ſolidiſſimumq; eſt, adeo ut eo antiquitas tanquam corruptionẽ nunquàm ſentiente, in templis, inſtar lapidum uteretur. Creſcunt enim cedri, in inſula Maderiæ, tanta proceritate, ut cæteras illic ſuperare dixeris arbores, non minus quoque in inſula Cypri atque in Syria feliciſſime creſcunt, ex quibus liquor quidam fluit, & ex eo oleum paratur coloris ſubruffi, quo hodie paſtores ad antiquorum imitationem pro ouium ſanandis hulcerationibus à tonſura derelictis, ueluti ſcabie, utuntur. Hoc uero Hiſpani ſua uoce (meram) uocant,& iuniperi oleum appellant,non ſine errore tamen, quum arbores illæ ex quibus meram colligunt, cedri ſint, non uero iuniperi, iuniperi tamen illas eſſe credunt, non minus ac Iſtriæ incolæ, apud quos cedri in maxima proueniunt copia, qui & Iuniperos, non uero cedros, eas appellant. Pix quoque ex cedro paratur, cedria dicta: de qua & cedri uiribus, Galenum audiamus libro ſeptimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum,ubi Dioſcoridem mea ſententia interpretatur, præſertim in iis quæ ad cedri liquorem faciunt, ſic enim Galeni ueluti pro coronide habentur nerba, ut in Epitome per doctiſſimum Andream Lacunam legitur: cedrus ſpecie eſt duplex, altera fruticoſa iunipero aſſimilis: altera arbor non exigua, utraque eſt calidæ ſiccæq; temperaturæ tertii quodam modo ordinis, ſecundum utrunque. Cæterum cedrea (uocatur ita cedri oleum) quartum etiam ordinem attigiſſe uidetur, admodum calida & tenuium partium, quare mollem uiuentium carnem prompte, citraque dolorem putrefacit: Nam mortuorum corpora exiccat, ſimulque à corruptione tuetur, utpote humiditates eorum depaſcens, at ſolida haudquaquàm attingens corpora. Nec mirum uideri debet, ſi cum tanta ui polleat, lendes,pediculos, tineas, auriumque uermes interficere ualeat, tum fœtum uiuentem quidem interimat, extinctum autem eiiciat, quemadmodum & ipſum ſemen, ſi coeundi tempore, pudenda eo circumlinantur.Proinde partui aduerſum eſt medicamen; quod etiam dentium foraminibus inſtillatum, eos & confringit, & à dolore liberat: extenuat quoque oculorum cicatrices, & uiſus hebetudini ab humorum craſſitudine ortæ medetur, utuntur autem ea plebeii, quum ad uulnera ouibus inter tondendum à forfice illata tum etiam contra ipſarum ſcabiem & ricinos, quos κρότωνας uocant: at fructus moderatiores exiſtunt, adeo ut comedi poſſint, quanquam ſi iis liberalius utare, capiti dolorem inferent, ardoremque ac morſum in uentre percipies, hactenus Galenus. Non libet ab hoc loco prius diſcedere, quàm reſinarum, & gummi amicitias odiaque recenſeam, ſunt enim nonnullæ quæ aquam, ſpreto oleo uelint, ſunt quæ oleum contrà aqua reiecta, ſunt quæ neutrum, quæ igitur oleum amant, & cum eo amicitiam habent hæc ſunt.

Meraoleum cedri.

Pix cedri cedria dicitur.

Andreas Lacuna Galenum in Epitomen redegit.

Amicitia et odiũ gummi & reſinarum.

Oleum amantia.

Maſtix.
Thus.
Sandaracha iuniperi.
Euforbium.
Styrax calamita.
Colophonia.
Benzuinum.
Reſina pini.
Terebinthi reſina.

Camphora.
Gummi elemi.
Oppo ponax.
Sagapenum.
Chalbanum.
Aſſa fœtida.
Ladanum.
Pix naualis.

Aquam & non oleum.

Gummi Arabicum.
Lacca.

Drachantum.
Sanguis Draconis.

Nec oleum nec aquam.

Ammoniacum.
Bdellium.

Myrrha.

De Lauro arbore.

Græce, δάφνη: Latine, laurus: Hiſpanice, laurel, loureiro: Italice lauro, Gallice, laurier.

Enarratio 96.

LAVRVS arbor illa quondam Apollini dicata, qua triumphantes in coronis utebantur omnibus nota eſt. Cuius duo genera habentur, domeſticum & ſylueſtre, parum inter ſe differentia, ut Dioſcorides in præſenti innuere uidetur: baccæ uerò lauri in officinis adſeruãtur ex quibus & oleum ut diximus & electuarium ab illis denominationem trahens concinnatur, non niſi morbis frigidis conueniens: unde Galenus libro ſexto ſimpl. ita de lauri uiribus tradit: huius folia calfaciunt & ſiccant uehementer, at fructus adhuc uehementius: radicis cortex minus quidem acris eſt, & calidus, uerum magis amarus, habetq; etiam aſtrictionis nõ nihil: quamobrem & calculos confringit, & iecori prodeſt. Bibitur ex uino fragrante trium obolorum pondere.

Electuariũ de baccis lauri.

De Platano.

Græce, πλάτανος: Latine platanus: Italice, platano.

Enarratio 97.

PLATANVS raro hodie conſpicitur, nec mirum quum olim ex-

quiſitis illecebris nutrita, in ſolo Italo dedignaretur, ut cumque tamen, Ferrariæ duæ uiſuntur arbores, folio uitis, ampliore ac multifido, apud Neapolitanos uero frequenter creſcere audio, de qua Plinius abunde libro duodecimo capite primo ita inquit: Sed quis non iure miretur, arborem umbræ gratia tantum, ex alieno petitã orbe? Platanus ea eſt, hæc per mare Ionium in Diomedis inſulam, eiuſdem tumuli gratia primum inuecta, inde in Siciliam tranſgreſſa, atque inter primas donata Italiæ, & iam ad Morinos uſque peruecta, &c. Hæc uero arbor adeo uinum amat, ut eo irrigata enutriatur proſpereque creſcat, ut citato loco Plinius quoque meminit, quem legere ne pigeat, quum uaria ex Licinio Mutiano conſule in Lyciæ prouincia legato non niſi lectu iucundiſſima referat. Galenus uero platani uires attingit, libro 8. de Facult. ſimpl. medic. ſub iis uerbis: Humidioris frigidioriſq; eſſentiæ eſt, non ita multo quâm ſymmetra: proinde folia uiridia trita & illita, non obſcure naſcentes phlegmonas adiuuant, cortex & pilulæ magis deſiccantem uim obtinent, ut illæ quidem in aceto coctæ ad dentium adhibeatur dolores, pilulæ uero cum adipe, ad ulcera ambuſta. Vitandus eſt puluis foliis arboris inſidens; alioqui ſi attrahatur ſpiritu, arteriam offendit, ualenter ſiccans, exaſperanſque nec non uocem lædit, ſicuti & auditum & uiſum, ſi in oculos aut aures inciderit.

Platanus Ferrariæ habetur.

Platani uires.

De fraxino.

Græce, μελία: Latine, fraxinus: Hiſpanice, freſno, frexo: Italice, fraſſino, Gallice, fraiſne.

Enarratio 98.

FRAXINVS, ubique nota arbor eſt, non niſi ſerpentibus infeſtiſſima: unde Plinius libro ſuę naturalis hiſtoriæ, fœdiſſime proculdubio hallucinatur, quum quæ Theophraſtus, mylaci, id eſt taxo arbori uenenoſæ tribuit, ille nominis uicinitate deceptus, non mylaci, ſed potius meliæ id eſt, fraxino, tribuit, ut apud illum eſt legere libro 16. capite 13. ubi fraxini folia iumentis mortifera, & lethalia eſſe tradit, quum tamen non meliæ, id eſt fraxini folia Theophraſtus uenenoſa eſſe ſcripſit, ſed mylacos, id eſt taxi. Nam tantum abeſt, ut fraxini folia uenenoſa & mortifera ſint, ut ea potius præſentaneum antidotum contra ueneni omne genus reputentur, ut ibidem quoque ille non negat, & nos centuria prima Curationũ noſtrarũ abunde indicauimus, præcipuè ubi curationem demorſæ puellæ à uipera deſcribimus. Cæterum, in fraxinorum ſummitatibus folia quædam craſſa amygdalarum magnitudine reperiuntur, intra quæ ſemen reconditur, ſeminis melonis magnitudine aromatici quid habens, quod officinę, linguã paſſerinam, ſiue linguam auis appellant, ad irritandam Venerem accomodatiſ-

Plinius errat.

Fraxini folia aduerſantur ueneno.

Lingua paſſerina quid.

ſimum : De quo Plinius capite 8.libri uigeſimiquarti memoriam facit, dicens : fraxinus, quam uim aduerſus ſerpentes haberet,indicauimus, Semen foliis eius ineſt,quæ medentur iocineris & lateris doloribus in uino,aquam quæ ſubit cutem extrahũt, corpus obeſum leuant onere ſenſim ad maciem reducentes, hæc Plinius:ex quibus Manardum perperam dixiſſe comprehendimus,quum ab antiquis de hoc ſemine nullam fieri mentionem,libro undecimo ſuarum epiſtolarũ,epiſtola ſecunda tradat:fateri tamen eſt,quod huius ſeminis uis , ad uenerem faciens, incognita priſcis fuerit , quod Arabes,Serapio præcipuè linguam auis nominat,quia cum auicularum lingulis quandam contrahat ſimilitudinem , uel potius , lingua auis ſemen hoc dicitur , ad imitationem linguæ anſerinæ , quæ ut multi credunt uenerem ſtimulat.Cærerũ,eſt ſemen hoc calidum in ſecundo gradu,cum quadam humiditate,ut Serapioni placet,qua mediante uenerem irritat.

Manardus errat.

Lingua paſſerina ſiue lingua auis calida in ſecundo ordine.

De populo alba.

Græce, λεύκη: *Latine,populus alba:Hiſpanice,alamo blanco: Italice albero , pioppo bianco : Gallice , trambula , Germanice uueiſſen alberbaum.*

Populus nigra.

Græce , αἴγειρος : *Latine, nigra populus : Hiſpanice, Alamo nigrilho : Italice , oppo , pioppo nero : Gallice , du tremble peuplier.*

Enarratio centeſima.

NON ſolum ad ripas fluuiorũ regis Eridani ſeu Padi Ferrariam perlabentis,populi arbores naſcuntur,de quibus poëtarum extant fabulæ ; ſed uariis aliis in locis proſpere creſcunt,ex quibus, tenellos cauliculos,pro cõficiendo myracopo,id eſt , unguento populeo, officinarum magiſtri colligunt : quo medici pro extinguenda capitis & renum ardore , frequentiſſime, illitis fronte & temporibus, renibuſque ipſis,ardentiſſimis in febribus utuntur:an uero bene,in dubium uertamus,quum uetus Galeni tranſlatio, αἴγειρον calidam in tertio gradu eſſe conſtituit, cui opinioni Serapio & Auicenna capite 344. fauent,eam in tertio caloris gradu collocantes : à quibus nec Oribaſius diſſentit libro ſecundo ad Eunapium , & libro 15. ad Iulianum Cæſarem , quum eam inter calida tertii ordinis medicamenta adnumeret: quæ ſi uera ſunt,proculdubio unguentũ populeum potius calidum quàm frigidum cenſendum eſt. At re uera,res ipſa non ita ſe habet, quum

unguentum

unguentum populeum prope tertium gradũ frigiditatis,a doctiſſimus indicatur,& quotidiana experientia ita eſſe atteſtatur. Proinde populum frigidam eſſe,uel ſaltem non calidam neceſſarium eſt, id quod caſtigatiſſima emendatiſſimaq; Galeni uerſio Venetiis excuſa ita eſſe oſtendit,quum lib. 6.Simplicium, ægirum non calidam tertio receſſu legitur eſſe, ſed potius primo, ut Paulus Aegineta, uerborum Gal.uerus interpres, in ſua medicina quoq; ſcripſit,eam ſcilicet calidam in primo ordine collocans. Quibus Conſtantinus monachus author non uſq;quaq; aſpernabilis conſentit, imò natura ipſa arboris,& proprietates,ſatis indicant calidam non eſſe,quibus magis credere debemus,quàm omnibus hucuſque de ea ſcribentibus. Nam arbor ipſa parũ eſt odorata, nec eximio aliquo ſapore prædita dum guſtatur,quæ qualitas errare nunquam permittit,imò ea mediante, medicamentorum temperamenta indaganda præcipue ſunt. Primo nanq; modice aſtringit,obſcuram quandam amaritudinem poſt ſe relinquens, quæ omnia exiguam caliditatem, ut noſtis arguunt.Itaque populum ad frigiditatem potius quàm caliditatem inclinare in confeſſo eſt.De alba uero populo,quod frigida ſit temperamento,non eſt dubium,ut teſtatur Galenus,lib. 7.dicti uoluminis,ſub iis uerbis: Leuce, ex aqua tepida,& terrena extenuata eſſentia conflatur, quamobrem & abſtergentis facultatis eſt particeps. Hæc Galenus.Cæterum multi innixi iis uerbis Dioſcoridis (ſcilicet fertur utriuſq; populi lachryma circa Eridanum fluuium, in diſtillando denſari, fieriq; quod electrum Græci, Romani ſuccinum uocant) crediderunt electrum ſiue ſuccinum,quod carabe Arabes appellant,& uulgus alambrum, populi gummi eſſe, non animaduertẽtes Dioſcoridem aliorum opinione, uerba illa retuliſſe,& ut falſa reliquiſſe minimeq; approbaſſe, quum re uera,ut Plinius aperuit, non populi gummi aut ipſius lachryma electrum ſiue carabe eſt,ſed potius ut libro trigeſimoſeptimo,capite tertio legitur, Arboris cuiuſdam pineæ ſimilis, ſic enim poſt multas & uarias de illo citatas opiniones,quas exploſas & extirpatas relinquit, ueram ad iſtum modum proſecutus eſt,dicens: Certum eſt gigni in inſulis Septentrionalis Oceani, & à Germanis appellari gleſſum, itaq; & à noſtris unam inſularum ob id Gleſſariam appellatam,Germanico Cæſare ibi claſſibus rem gerente, Auſtrauiam à barbaris dictam. Naſcitur autem, defluente medulla pinei generis arboribus,ut gummi in ceraſis,reſina pineis,erumpit humoris abundantia,denſatur rigore, uel tepore autumnali,quum intumeſcens æſtus rapuit ex inſulis,certe in littora expellitur,ita uolubile,ut pendere uideatur,atque conſidere in uado,quod arboris ſuccum eſſe priſci noſtri credidere, ob id ſuccinum appellãtes,hactenus Plinius. Cuius uerba uera eſſe hodie cognoſcimus,quum in mari Germanico Baltheo dicto, electrum ſiue ſuccinũ ex quo preculæ ſiue coronæ fiunt,colligatur,& nuſquam alibi: quòd uero gũ

Populus arbor frigida eſt.

Electrum ſuccinũ Alambrũ carabe idem.

Electrum quid.

Succini etymologia.

mi arboris pineæ ſimile ſit,ipſius in attritu pineus odor atteſtatur,imò qui è Dantiſco urbe libera apud Germanos, nobiſcum uerſati ſunt, tanquam de re conſpecta iudicium ſuum ferebant, nec in re aliqua à Plinio diſſidebant. Naſcitur enim electrum,liquidum tanquam pini reſina, quod quum muſteum fluit, formicas,muſcas, paleas,& alia rapit,quæ omnia poſtea in eo denſato,uidentur,ut Martialis hoc diſticho complexus eſt.

Quum Phaëthontea formica uagatur in umbra,
Implicuit tenuem ſuccina gutta feram.

Vario porro colore electrum reperitur,quod ad ſe feſtucas & paleas trahit, uelut magnes ferrum. Ex hoc enim electro paſtilli olim pro ſiſtenda ſanguinis fluxione Græci parabant,quos Arabes quoq; ſub nomine carabe pro eodem effectu conſtruunt, & in officinis hodiernis repoſiti habentur. Valet autem flauum electrum ad multa,nam pueris pro amuleto contra faſcinationes appenditur, Contra dyſuriam quoq; bibitur. Album uero cum aqua ſtillata è raphano nephritim curat ebibitum ,nec minus cordis tremori, & orthopnœæ prodeſt : nã inſperſum rhagadibus , dolorem & pruritum præſenti auxilio mitigare traditur. Cæterum lapis lyncis officinis hodie ſic nominatus,electri ſpecies quædam eſt,quam lyncurium,ſiue pterygophorum,id eſt,plumas trahentem,Græci appellant, non uero urina lyncis eſt,uel ut pharmacopolę dicunt lupi ceruarii concreta,ut recte admodum Dioſcorides libro.2.capite de urina aperuit.

Lapis lyncis, electri ſpecies eſt.

De Macere.

Græce, μάκερ: Latine, macer , macis, cortex nucis moſchatæ: Hiſpanice, macias, macas: Italice macis.

Enarratio.101.

NON approbo illorum iudicium, qui macerem à mace officinarum diuerſum eſſe ſtatuunt,quum re uera,antiquorum macer,macis noſtras ſit; cortex ſcilicet ſubruffus, craſſus,& in guſtu aſtringens,qui ex India ad nos adfertur, quem Galenus intelligens,clarius de eo lib.7.Simplicium,ita prodidit,dicens ; macer cortex eſt,qui ex India aduehitur,guſtu multum acerbo cum leuicula quadam acrimonia odorata,conſtat autem ex miſta eſſentia pleraq; terrena frigida,paucula uero calida , & tenuium partium,itaque ualenter deſiccat,aſtringitq; ob idq; cœliacis & dyſentericis medicamentis miſcetur,in tertio exiccantiũ conſiſtens ordine : in caloris frigoriſq; diſcrimine, neutrum inſigniter præſtans . Iis enim Galeni uerbis facile quis niſi contumax ſit,dicet,Galenum,noſtrum macem deſcripſiſſe,quum corticem eſſe dicat,ex India aduectum,& inter aromata habitum,quæ omnia huic reſpondent. At hodie multi rerum nouitate gaudẽtes,omnia in dubium tra-

Macer & macis idẽ.

Hodie omnia fere in dubiũ trahuntur.

hunt, affirmantes, omnia fere officinarum medicamenta, antiquis incognita fuiſſe, id quod olim Lud. Viues Valentinus uir ſane doctus, mecum querebatur, quũ tamen pauciſſima hodie habentur, de quibus priſci mentionem non fecerint; fatendum tamen eſt, quòd antiqui de macere tanquã de re obſcura, & non ſatis illis cognita locuti ſunt, quod mea ſententia, magis temporum anguſtiis, quàm illorum ignorationi tribuendum reor, quo factum eſt, ut Plinius libro uigeſimoſecundo, capite octauo, tanquam de re ſibi incomperta, ut ipſe quoq; fatetur, dicat; Macerem corticem rubentem magnæ radicis, nomine arboris ſuæ eſſe, qui ex India aduehebatur. Nouerunt enim omnes macerem, ſed unde colligebatur, aut ex qua re extrahebatur ignorarunt, imò non diu eſt exactè huius rei uera habita cognitio, quum ante repertum pomum, & ut ita dicam excorticatum, ex quo maces extrahuntur, multa & falſa de mace circunferebantur. Qui igitur deinceps ueram macis hiſtoriam tenere deſiderat, aures præſtet, quum de re nobis millies conſpecta ſententiam feramus. Eſt enim pomum, quod non diu ex India ad nos ſaccaro confectum deferri cœpit, magnitudine qua pomũ Perſicum, rotundum, obſcuris quibuſdam lineis interſectum, nam color illi Perſici quoque ineſſe uidetur. Huius autem pomi caro ſuauiſſima ac guſtui gratiſſima eſt, & cordialis; & ea de cauſa, eius libra quatuor uenditur aureis ducatis, poſt excorticatum autem pomum, prope centrum, cortex quidam cancellatus ruffus apparet, os non exacte tegens, qui cortex, macis ſiue Græcorum macer eſt, craſſus, adſtringens, ſuauis, ſtomacho, & cerebro conducibilis, qui non exacte calidus, inter nobilia aromata connumeratur. Nam os ſubtus corticem iſtum apparens, nucleum intus habet, qui moſchata nux dicitur, tabernis, & pigmentariis familiariſſima admodum aromatica, quæ & ipſa, capiti utilis & ſtomachalis eſt, matrici amica: quam Hermolaus Barbarus & poſt eum Manardus, aliique uiri doctiſſimi, nucem myriſticam appellari contendebant, quàm uero bene, iudicẽt lectores, quum nomen hoc glandi unguentariæ ex directo reſpondeat, quam Græci βάλανον μυρεψικὸν ſua uoce appellant, ut lib. 4. uidere licebit.

Macis quid ſit.

Nux moſchata.

Her. Barb. et Manard. falluntur.

De Vlmo.

Græce, πτελέα: Latine, ulmus: Hiſpanice ulmo: Italice, olmo: Gallice, ulmo.

Enarratio. 102.

VLMVS hæc illa arbor eſt, quæ uiridis facile ceditur, ſicca uero ualde difficulter; Cuius Plinius quatuor enumerat genera, libro decimoſexto capite decimoſeptimo, Columella duo tantum, quæ Italiæ familiariſſima ſunt, & uitibus ſuſtentandis accõmodatiſſima. Inueniuntur enim in ul-

mo, ueſiculæ quædam in quibus gummi, ceu lentus ac glutinoſus humor quidam reperitur, ex quo culices, proprie cnipedes dicti, generantur. Valet enim gummi ulmi, ac præſentiſſimum remedium eſt puerorum rupturis, modo ſub bracchiali, ligatura dicta, ut decet, apponatur. De ulmi uero uiribus, ita Galenus, libro octauo de Facult. ſimpl. medic. inquit: Vlmi foliis quandoq; recens uulnus cõglutinauimus, confidentes aſtringentem ſimul & abſtergentem ineſſe eis facultatem. Cæterum cortex magis amarus eſt, aſtrictoriuſque magis: itaque cum aceto & lepras ſanat, quod ſi uiridis circunligetur uulneribus, ea glutinare poteſt. Radices etiam eandem uim obtinent, quarum decocto, ſunt qui perfundant fracturas, quæ callo obduci deſyderant.

Cnipes in ulmo.

De Lignorum carie.

Græce, σαπρότης ξύλων: Latine, lignorum caries: Hiſpanice, carcoma demadera, caruncho de legno: Italice, tarlatura di legno.

Enarratio. 103.

HODIE quoque ad ea quæ Dioſcorides commendat, lignorum carie medici utuntur, præſertim pro ulceribus abſtergendis. Conſonum tamen eſſet, ſi Guaiaci ligni cariem haberemus, ea in purgandis morbi Gallici ulceribus uti: unde Galenus hæc animaduertens, inquit libro octauo. ſimpl. caries lignorum, & maxime quæ particeps eſt aſtrictionis, uelut ulmus, expurgat, impletq; ulcera humida.

De Harundine.

Græce, κάλαμος: Latine, calamus, harundo: Hiſpanice, canhas: Italice canna: Gallice, canne.

Enarratio. 104.

HARVNdinis, quinque tantum genera, ut communiora, & uſui hominum magis euenientia, Dioſcorides in præſenti enumerat, quanquã Plinius libro decimoſexto capite. 36. & lib. 24. capite. 11. illius uiginti nouem potius aſſignet, ubi ut capite de calamo aromatico adnotauimus, Plinius inquit, harundinis omne genus, circa radicem efficacius eſſe, quod dictũ ad memoriã reuocatum uelim, propter illos, qui contumaciter admodũ contendunt, quod calamus aromaticus, non radix, ſed harundo eſſe debet, ex quibus, unus mihi nominandus uenit, Mathiolus Senenſis, in ſuo Dioſcoride Hetruſcè loquente. Primum itaque genus, à Dioſcoride deſcriptum, naſtos dicitur: harundo ſcilicet enodis, ſolida, concreta, & leuis; ex qua

Harũdinis omne genus circa radicẽ efficacius eſt. Mathiolus in calamo aromatico errat.

Syriaci & multi alii ſagittas parant. Naſcitur enim ut teſtatur Plinius, & nos ipſi propriis uidimus oculis, in rheno flumine Bononienſi. Secundum uero genus, comparatione ad primum fœmina dicitur, pro tibiis parandis cõmodatiſſima. Tertium autem fiſtulare dicitur, harundo ſcilicet, ex qua optimi parantur calami, de characteribus pingendis ſeruientes, quibus hodie uiri literati utuntur. Reperitur enim uariis in locis, tum apud Hiſpanos, tũ etiam apud Italos, præcipuè apud Fauentinos, circa eam uallem quam Ammonis appellant. Quartũ quoq; genus nõ minus notũ eſt, quod Cyprium, uel harundo Cypria dicitur. Quintũ uallaris harundo eſt, cõmunis; quæ ideo uallaris uel ſepicularis nominatur, quia uallis ſepibuſq; utilis eſt, quin etiam, ex ea pedamenta pro erigendis à terra uitibus, multis in locis parantur, hanc Theophraſtus cap. 12. libri quarti de Hiſtoria plantarũ, craſſum & ualidã, utpote uallatoriam deſiderat; Dioſcorides uero in pręſenti potius gracilem cõmendat, unde hic apud Dioſcoridem mendam ſubeſſe crediderim, quum re uera pro texẽdis ſepibus erigendiſq; pergolis, ac apparandis baculis, craſſior & ualidior, melior eſt. Harundo omnium conſenſu, inimica filici eſt, & contrà; At aſparagis omnino amica, adeo ut perbelle aſparagi ad radices harundinnm ſati creſcant. Plinius inter harundinis genera, adarchã etiam connumerat, quum tamen reuera, adarcha harundo non ſit, ſed potius gelata quędam ſalſugo harundinibus adhærens, ut ex ipſo Plinio cap. 10. comprehendi poteſt, & Dioſcorides lib. 5. cap. 91. prius docuit, proinde Pliniũ hac in re erraſſe, notũ eſt, quocirca conſultius mea ſententia Colenutius feciſſet, ſi hunc Plinii errorẽ admiſiſſet, quàm dum illum defendere cupit, in tam fœdum errorem incidere, ut belle in illum, uulgatũ illud carmẽ poſſit quadrare, incidit in Scyllam: nam & duas eſſe adarchas nugatur, quarũ à Dioſcoride aut Galeno, diligentiſſimis alioquim harum rerum ſcrutatoribus, mentionem factam nunquam legimus, ſed nos Colenutium uirum alioqui inſigni eruditione præſtantem ad ſuos iuriſconſultos relegamus. Sed iam harundinis generibus zuccarum ferentem harundinem addamus, aſpectu uallari ſimilem, ſed ſolidam, concretam, ſuccoſam, & minime fiſtularem. Non minus quoq; harundinibus adiungendæ ſunt radices hodie è Cinnarũ regione ab Indis aduectæ, quas contra morbum Gallicum ualere, omnes dicunt, & illis contra podagram Carolus Quintus Imperator, authoritatem dedit, de quarũ uiribus proſtat libellus ubiq; uenalis, per doctiſſimũ Andreã Veſaliũ Bruxellenſem cõſcriptus: tibi uero lector caput de ebeno legere ne pigeat. At de harundinum facultatibus ita tradit Gal. libro ſeptimo de Facult. ſimpl. medic. Calami phragmitis radix, cum bulbis, aculeos, ſagittaſque infixas extrahere ex alto traditur: etenim abſtergentem minimeque acrem facultatem ſortitur, quemadmodum & ipſa folia, cortex uero combuſtus, admodum tenuium partium, & digerentis facultatis efficitur cum nonnulla

Textus Dioſcoridis corruptus.

Harũdinis et filicis inimicitia.

Aſparagorum cũ harũdine amicitia

Adarcha.

Plinius errat

Colenucius errat.

Panduiphi Collenucii laus.

Radix cinnarum.

Andreas Veſalius doctiſſ. med.

abſterſione, ut exiccet, & calfaciat, tertio quodammodo ordine, cæterum eius flos eſt uitandus: nam ſi in aures incidat, adeo tenaciter hærens affigitur, ut auelli non poſſit, auditumque uitiet.

De papyro.

Græce, πάπυρος: Latine, papyrus: Vulgo, papiro.

Enarratio 105.

Papyrus. PAPYRVS, Alexandri Magni uictoria, ut Plinius refert libro decimo tertio capite undecimo, ex Varronis mente, ad chartarum uſum inuenta fuit, quum antea palmarum foliis, atque arborum libris uterentur, cui ſtudia bonarum artium multum debent, atque magis quum chartæ uſu, maxime humanitas uitæ conſtet, & memoria. Præſens tamen papyrus, in Aegypti paludibus naſcitur præcipuè illis, quibus aqua duos cubitos non excedit, craſſitudine brachiali, & illa quidem triangulari, altitudine uero decem cubitorum, cuius interna pars pro parandis chartis olim ſeruiebat, non minus quàm hodie uetuſti diſruptique panni linei, ex quibus quoque paratæ chartæ ad prioris imitationem papyrus nominatur. *Iuncus papyri genus.* Huius porro Aegyptiæ papyri genus, iuncus quidam eſt, qui ex India, ſenum & debilium hominũ ſuſtinendi gratia adfertur. Papyri uires proſequitur Galenus libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum: papyrus, oxycrato uinoue macerata, recentia ulcera glutinat, maxime in circulum circumpoſita, ut materia ſanantia medicamina excipiens: at ubi uſta fuerit, medicamen exiccatorium exiſtit, ut chartæ combuſtæ cinis, hoc tamen cinis papyri eſt infirmior.

De Tamarice.

Græce, μυρίκη: Latine, myrice, tamarix, tamariſcus: Hiſpanice, eltarai, tamargueira, thamariz: Italice, tamarigio: Gallice, bruiere.

Enarratio 106.

Tamarix. MYRICA, à Græcis quondam in maximo habita honore, arbor à nobis tamarix, ſeu tamariſcus, dicta eſt, ut Plinius quoque fatetur libro decimo tertio, capite uigeſimo primo ſub iis uerbis: myricen, & Italia fert, quam alii tamaricem uocant. Hæc uero rei ruſticæ uulgo nota arbor eſt, folio cupreſſi, fructu uero gallæ, quãquam alicubi ſterilis proueniat, quæ præcipuè apud auriferum fluuium, quem nos Tagum appellamus, naſcitur, licet quoque multis aliis in locis humidis proſpere proueniat, coma perpetua, non minus quàm aliis uariis euenit arboribus, ut abieti, pinaſtro, iunipe- *Arbores perpetua coma ujgẽtes.*

ro,cedro,terebintho,buxo,ilici, aquifolio,ſuberi,taxo,unedoni,oleæ,& aliis. Ex huius uero arboris ligno, lienoſis calices fiunt potorii, quos uniuerſus medicorum chorus maxime laudat, tum Dioſcorides, Plinius, Columella, Auicenna, & alii ſexcenti. Eſt enim tamarix, medicina lienoſis dicata,præcipuè radix & ipſius coma,nam ligni cinis, ut Serapio teſtatur mirifice omnia exiccat ulcera, quin etiam ea quæ ab ignis uſtione proueniunt proſpere ſanat. Qua de cauſa linimentis contra morbum Gallicũ paratis, optimo conſilio miſcetur.Imò ut inquit Alkanzi duę mulieres, lepra affectę id eſt Græcorum elephantiaſi,ad ſanitatem reſtitutæ fuerunt, aſſiduo potu decoctionis tamaricis cum una paſſa apparatæ, unde mihi in animũ ſubit credere, quòd omnes effectus, quos Guaiacum lignum efficit, tamarix efficere poterit, præſertim ſi eo uictus ordine & ſucceſſu, quo Guaiacum præbetur, concedatur:de cuius uiribus Galenus libro 7.de Facult.ſimpl.medic.inquit: Tamarix abſtergit & incidentis eſt facultatis, abſque perſpicua deſiccatione, habet uero etiam aſtrictionem nonnullam, igitur cum aceto decocta prodeſt lieni indurato, ſanat etiam dentium dolores, fructus & cortex non paucam poſſident aſtrictionem,at cinis myricæ, admodum deſiccatoriæ facultatis eſt,plurimam habens abſtergendi uim,aſtringendi pauxillam. *Tamaricis uires.*

De erica.

Græce, ἐρείκη: Latine erice, erica: Hiſpanice, Luſitanice, queiro: Theutonice heyd: Gallice, briere.

Enarratio 107.

IN inuenienda erica,multi decipiuntur,credentes utique fruticem ubiq; obuium, ericem eſſe,ex quo ſcopas, pro uerrendis areis frumenti,& uuarũ, rura parant, eſt enim frutex iſte bicubitali altitudine naſcens, ab una radice multas uirgas,& illas quidem digitalis craſſitudinis mittens: qua de cauſa,ex illis inſtrumenta aucupandis auiculis ubique parantur, nam folium roris marini,in acutum tendens illi eſt, flores uero ex albo ruffeſcentes. Porro,radix magna,prædura,fortis,conſpicitur, carbonibus aptiſſima materia. Vocant enim Hiſpani,ex iſta radice paratos carbones,carbones à breſo. Naſcitur enim frutex hic in uniuerſa Hiſpania, quem Luſitani noſtri, urgueiram appellant,non minus quoque uariis aliis in locis naſcitur, præcipuè in Italia apud Hetruſcos,Patauinos,Fauentinos,Bononienſes,ac Anconitanos,quem Hermolaus Barbarus, Marcellus Virgilius, ac alii plures, ericem eſſe autumarunt,ſed re uera non ſine errore, quum erica bis in anno floreat, frutex uero hic ſemel tantum. Eſt igitur erica planta fruticoſa, tamaricis effigiem referens,ut tradit Plinius libro 24.capite 9. dicens, ericem Græci uocant fruticem non multum à myrice differentem, colore roris marini & pene fo- *Ericã Her. Barb. & Mar. Virg. [illegible]* *Erica quid.*

lio,& ut refert Theophraſtus bis in anno floret, cuius floribus apes maxime oblectantur,& inde mel ericeum dictum, non adeo tamen bonum conficiunt. Reperitur autem planta hæc frequens apud Hiſpanos, quam Luſi- Vera Erica. tani noſtri ſua uoce queirum uocant: in Italia uero eam naſci dubito, quũ Nicādri interpres errat. hucuſque nullus illam mihi monſtrare ualuit. Scholiaſtes quidam Nicandri interpres hallucinatus eſt, quum ericem, hederæ folia habere tradat. Ne tamen ordinem prætermittamus, Galenum de erice audiamus, qui libro 6. de Facult. ſimpl. medic ita ſcribit: erice digerendi per halitum facultatem obtinet, flore eius potiſſimum ac foliis utendum.

De Acacali.

Græce, ἀκακαλὶς: Latine, acacalis: Luſitanice, camarinhas.

Enarratio 108.

ACACALIS, ab Acacali Minois regis filia eſt dicta, quæ ab Apolline uiciata fuit, ut de ea Apollonius poëta in Argonauticis cecinit. Eſt uero acacalis planta, fructum ferens, album, rotundum, paruis margaritis perſimilem, quem Luſitani noſtri, ſua uoce camarinham appellitant: nec enim crederem fructum iſtum, in Europa uniuerſa, præter quàm apud Olyſſipponam creſcere. Eſt enim planta hæc, ubi prædictus fructus naſcitur, media inter myricem & ericem: qua de cauſa Dioſcorides prudentiſſime quum de myrice & erice ſermonem feciſſet, de hac illico caput ſequens conſtituit. Eſt porrò fructus iſte, ut obiter hoc attingamus, eſui gratus, quo mulieres & effrenati pueri in cibo frequenter utuntur. In Aegypto uero naſci proſpe- Gal. acacalis non meminit. re Dioſcorides teſtatur. At ubi Galenus de acacali locutus fuerit, aut ſub quo nomine ignoramus: Paulus tamen ſub propria dictione de acacali ſic inquit: Acacalis fruticis in Aegypto naſcentis fructus eſt, cuius dilutum col- Cacalia herba. lyriis claritati oculorum efficacibus miſcetur: Verum Cacalia herba longe alia eſt, quanquam Plinius illi quoque fructum margaritis ſimillimũ ineſſe dicat, ut quarto libro uidere eſt.

De Rhamno.

Græce, ῥάμνος: Latine, rhamnus: Hiſpanice Luſitanice, ſcambrones: Italice, marrucha.

Enarratio 109.

Rhamnus albus & niger. RHAMNVM tam album, quàm nigrum, & in Hiſpania & Italia proſpere creſcere animaduerto, qui ſepium ornamentum ſunt, præſertim albus, cuius ſpinæ oxyacanthæ ſunt ſimiles, folia uero craſſa, pinguia, oblonga, oliuæ

ga oliuæ magnitudine. Nam niger, ut teſtatur Dioſcorides ramos cubitorũ fere quinq; in lõgitudine emittit, quibus ſpinæ inſunt quoq; ; ſed infirmiores prioribus, porro fructus follicularis eſt, tenuis, candidus, rotundus, ſimilis uerticillo, in cuius medio neſcio quid nigri conſpicitur, ut Piſauri prope mare adnotauimus. Cæterum errant Dioſcoridis interpretes, qui huic textui addunt, rhamnum appellari leucacantham, id eſt, albam ſpinam, uel ſpinam cerualem, quum proculdubio additicia uerba, minime uero germana illa ſunt, quibus inſtructus Ruellius Gallus hallucinatus proculdubio eſt, quum ſpinam cerualem, quam Hiſpani aluarem; Itali uero merlam, uel ceruinam, Galli autem burgam uel neprum appellant, rhamnum eſſe putauerit; quum re uera, cerualis hæc ſpina, nulli rhamni generi reſpondeat, nam folia lata fere piri habet, fructum uero nigrum, liguſtri baccæ effigie, quo pictores pro conficiendo perfectiſſimo uiridi quodam colore utũtur, ut libere fateri eſt, Ruellium hac in parte hallucinatum eſſe. Nõ minus profecto inaduertenter Ruellius hac in parte Theophraſtum adducit, quũ quę Theophraſtus paliuri ſemini tribuit, ille ad rhamni ſemen refert, ſed in hoc lapſus facilis deprehenditur, quia poſtquam Theophraſtus de rhamno uerba feciſſet, de paliuro loqui cœpit, & quæ paliuro cõueniebant, Ruellius non paliuro ſed rhamno potius conuenire putauit, quanta uero negligentia aut errore, quicunq; Theophraſtum legerit facile deprehendet. Plinius uero ne illum prætereamus, libro. 24. capite. 14. Rhamnum inter rubi genera collocat, ut ſtudioſo notum erit. At Galenus lib. octauo de Facult. ſimpl. medic. de rhamno ita tradit; Rhamnus deſiccat & digerit exceſſu ſecundo, refrigerat in primo completo, aut ſecundo incipiente; proinde herpetes ſanat, & eryſipelata non magnopere calida. Cæterum ad hæc teneris utendum eſt foliis.

Dioſcoridis interpretes errant.

Ruellius errat.

Ruellius taxatur.

De Halimo.

Græce, ἅλιμος: Latine, halimus: Hiſpanice: Luſitanice, ſalguadeiras: Gallice blanceputa.

Enarratio. 110.

HALIMVS frutex rhamno ſimilis eſt, abſq; tamen ſpinis, cuius folia oliuæ ſunt, molliora tamen, & candidiora, qui in ſepibus, & potiſſimum maritimis locis creſcens, ex ſe cauliculos profert, in cibo inſtar oleris laudatos. Naſcitur enim Salamancæ prope ædem diuæ Mariæ à Veiga, in cuius tutela Portugalenſes ſcholaſtici ſunt: ſed caueant ipſi, ne rhamnũ illic naſcentem, & hortus circumuallantem, me intellexiſſe putent. Hanc Mauri ſua uoce, apud Chairum Aegypti urbem opulentiſſimam, uendentes, clamant, molochia. Molochia, ut Serapio quoque nouit, raro tamen

Halimus apud Salmãticenſes.

apud noſtrates in cibi uſum uenit, quum uariis & melioribus abundemus oleribus, apte tamen à ſapore ſuo ſalſo Luſitani, halimũ ſalgadeiras appellitant, uelut Aëtius halmyrum ob eandem ſcilicet ſalſuginem. Admonendus porro lector in præſenti à me eſt, ne uerbis Dioſcoridis ductus, in errorem incidat, credens Albucum, halimum eſſe, quũ re uera, Albucus aſphodelus ſit haſtula regia dicta. De halimo uero apud Galenum, abſque aſpiratione, libro. 6. de Facult. ſimpl. medic. ita legitur: Semen, & lac ſimul hæc planta gignit; eſtq; guſtus acris & ſubſtringentis, ex quibus conſtat ipſam eſſe diſſimilarem; maior tamen pars eius temperate eſt calida, cum humiditate inconfecta, & leuiter flatuoſa.

De Paliuro.

Græce, παλίουρος: *Latine, paliurus, agri folium: Hiſpanice, azebo: Luſitanice, aziuinho: Germanice, holſam.*

Enarratio. 111.

NVLLVM in medicina eſt periculum maius, quâm grauiſſimorũ authorum diſſenſiones, quorum præſertim authoritatibus fidem habemus quum ex eis non niſi quęſtiones, altercationes, atque inde errores oriuntur, quo malo nullũ maius in hac arte excogitari poteſt, quod Plinius noſcens, libro. 29. capite primo, dixit: Quum ſit periculum in nullo mendacio maius. Nec enim hæc abſq; ratione in medium attulimus, quum Agathocles paliurum in Alexandria naſci tradat, ulmi atque pinus amplitudine, folio uiridi, rotundo, molli, ramis frequẽtibus, prælongis, in quibus fructus oliuis perſimilis, bis in anno conſpicitur, qui & crudus & uiridis manditur, quũ uero exiccatur, ex eo farina paratur, quæ ſic in puluere, nec aqua uel alia re ſubacta, comeditur. Theophraſtus uero, ut noſtis, grauiſſimus author, paliurum fruticem deſcribit in ſiliquis ſemen ferentem ut apud illum quiuis uidere poteſt libro. 3. de Hiſtoria plantarum capite. 17. Plinius quoq; non minus aliter paliurum depingit, libro. 13. capite. 19. dicens: Cyrenaica regio loton ſuæ poſtponit paliuro, fruticoſior hæc fructuq; magis rubens, cuius nucleus nõ ſimul manditur, iucundus per ſe, atq; ſuauior è uino, quin & uina ſucco ſuo commendans. Hæc ille: quæ ut percipitis ab aliis multum abſunt. Dioſcorides porro, ut de re paſſim obuia, eius exactã prætermiſit hiſtoriam, ut tamen coniecturis aſſequi poſſumus, hic idem paliurus Dioſcoridis, cum eo à Plinio deſcripto eſt, quem Theophraſtus lib. 4. de Hiſtoria plantarũ eiuſdẽ numeri capite, prius deſcripſit, & eum Afrum paliurum uocant. Trahunt autem in hanc me ſententiam Plinii uerba, libri uigeſimi quarti capite. 13. ubi paliuri uires proſequitur; quæ fere cũ Dioſcoride ita habent; Paliurus quoq; ſpinæ genus eſt, ſemen eius Afri zuram

De paliuro uaria ſenſentia.

Dioſcoridis & Plinii paliurus idẽ.

uocant,contra ſcorpiones efficaciſſimum remedium,item calculoſis, & tuſſi, folia aſtrictoriam uim habent, radix diſcutit panos, collectiones, uomicas,urinas trahit pota. Decoctum eius potum in uino aluum ſiſtit; ſerpentibus aduerſatur. Radix præcipue datur in uino, & cætera. Quæ omnino cum iis quæ Dioſcorides ſuo tribuit paliuro conueniunt,Sed qualis hodie paliurus frutex ſit, aut ſub quo nomine in officinis habeatur, ne quis de noſtra queratur diligentia,dicamus. Eſt igitur paliurus frutex, folia habens lauri,latiora tamen,craſſa,criſpa,& per circuitũ ſpinis armata, cuius rami facile plicantur, colore uiridi: is enim fructũ fert rubrum colore, magnitudine, qua cedri fructus conſpicitur, uocant uero fruticem iſtum rei ruſticæ ſcriptores agrifolium, non uero aquifolium,nam agrifolium de quo à nobis mentio fit,frutici coccum id eſt granum ferenti,ſimile eſt,quo Anthuerpienſes monachi ſectæ Franciſcanæ hortum ſuum quem habent excultiſſimum ſepiunt, & illius radicibus uiſcum pro irretiendis auiculis paratur. *Paliurus agri folium eſt.* De quo Galenus libro octauo de Facult. ſimpl. medic. ita tradit: paliuri folia & radix adeo perſpicue aſtringunt, ut fluxum uentris cohibeant, adeoque digerunt,ut mitiora phymata curent. At fructus tantam incidendi uim poſſidet, ut calculos ueſicæ comminuat, & pectoris pulmoniſque excretionibus auxilietur.

De Oxyacantha.

Græce, ὀξυάκανθα: *Latine, oxyacantha, acuta ſpina: Hiſpanice: Luſitanice, pirlitero piliriteros: Italice, bagaia, amperlo, pane de orſo, barazzo bianco.*

Enarratio. 112.

QVI de oxyacantha hucuſq; ſermonem fecere, omnes uno ore fruticem berberos ferentem eſſe crediderunt, ſed mea ſententia non ſine ingenti ne dicam pudendo errore, Quum oxyacantha ut teſtatur Dioſcorides, *Oxyacantha.* arbor agreſti pyro ſimilis ſit, minor tamen, ac magis ſpinoſa, quæ fructũ myrti baccis æqualem fert,confertũ,rubentem,fragilem,nucleum intus habentem,quin & radices in profundũ deſcendentes,& illas quidem multifidas,quę omnia,ſiquis animaduerterit,inueniet oxyacanthã tãtũ abeſſe à berberos ferente fruticẽ, quãtum ficus à pinu,hoc magis,ſi folia â Dioſcoride prætermiſſa, quæ oxyacanthæ inſunt deſcripſerimus. Nam primo oxyacantha, id eſt acuta ſpina,arbor pyro agreſti ſimilis eſt; berberorum uero frutex raro uel nunquam in arborem aſcendit: Item pyrus agreſtis à radicibus multifidis in trũco quodam craſſo & alto creſcit, adeo ut in arborem iuſtæ magnitudinis deueniat, frutex tamen berberorum,cuius infinita pro-

pe dixerim copia paſſim uidetur, nullum notatu dignum à radicibus emit tit truncum,ſed potius uirgas ſpinoſas ad ſummum policaris craſſitudinis, quæ nec altitudine humanam excedunt ſtaturam. Quibus addimus, quod cortex pyri agreſtis cum quadam ſubruffedine nigricat, inæqualis, craſſa, & ſquammoſa: Quæ uero berberorum frutici hæret,inter ſpinas ſuas,lucida, & ſubtilis albicat, ſi tamen parum excoriari contingat, luteum colorem, qualem ineſſe arbori mali granati uidemus, repræſentat: non minus quoque in ſpinis magna intereſt differentia, quum in pyro agreſti ſpinæ, ut in pruno conſpiciuntur in berberorum uero frutice, trinæ enaſcuntur, duæ à latere, una uero in medio. Iis adiungendum, quòd fructus acutæ ſpinæ, magnitudine myrti eſt, rubens, intus nucleum habens, qui ueluti ceraſum pendet: fruticis uero berberorum fructus, grani tritici figuram imitatur, parum tamen maior, rubens, mali punici granum referens, in ramis ordinatim pendens, uelut uua in botris. Sed hæc omnia clariora redderẽtur, ſi modo folia quæ oxyacanthæ inſunt ex Dioſcoride & Theophraſto pateſecerimus. Sunt ergo ut paucis dicam, folia acutæ ſpinæ, apii

Folia oxyacanthæ qualia ſunt. foliis ſimilia, quæ ita eſſe, ex Dioſcoride elicitur, capite de meſpilo, dicente: Arbor meſpilus eſt, aroniam aliqui appellant, aculeatam oxyacanthæ foliis: legitur enim in nonnullis exemplaribus ſed falſo, pixacanthæ, id eſt buxeæ ſpinæ foliis, ut ex Theophraſto facile deprehenditur, qui duodecimo capite libri tertii de Plantarum hiſtoria, meſpili arborem folia, ut apii diuiſa habere tradit, quæ hodie ita eſſe deprehendimus, non quidem in uulgari arbore, meſpila uulgaria & communia hodie ferẽte, ſed in ea potiſſimum, de qua Dioſcorides in eo capite primo differit, cuius fructum antiqui aroniam appellabant, & hodie Piſaurenſes & Neapo-

Azarolus fructus. litani apud quos procere creſcit, ad antiqui nominis imitationẽ, azarolũ uocant, pomum ſcilicet paruum, rubrum, quanq̃ & album à nobis uiſum ſit, oſſicula tria intra ſe habens, unde tricoccum, quaſi triũ granorum, dictũ eſt; Sapore ſuaue, ad acidũ tendẽte, ob quem à multis maxime expetitur, ex iis igitur deprehẽdes, oxyacantham apii folia habere debere, quũ eadem cum meſpilo ſimilia habeat, unde manifeſte cognoſcitur, quòd frutex berberorum non eſt oxyacantha, quũ non apii ſed potius mali punici fere folia habeat. Sed quũ hucuſq; quid nõ ſit oxyacantha diximus, deinceps conſonũ

Oxyacantha quid. erit diſſerere, quid ſit. Eſt igitur, ut breuiter dicamus oxyacantha, arbor quã uniuerſa Hiſpania ſua uoce piltriteriũ appellitat, Ethruſci uero begaiam, alii autẽ amperlũ, uel urſi panẽ nominãt, arbor pyro agreſti figura cũ trunco tum ramis & floribus perſimilis; nam flores albi ſunt, folia uero, ut diximus apii, fructum porro quem arbor hæc emittit, rubrũ conſpicimus, intra ſe nucleũ piperis grani magnitudine habentẽ, qui fructus maturus quũ eſt, & tãgi cõtingat facile excoriatur, & à pueris auidiſſime comeditur, & in nõ-

nullis regionibus perpetuus arbori tenaciter hęret, ut in Luſitania plerũq; obſeruaui, & Hebręi hui us mentionẽ reddũt; quia hæc ipſa arbor, ab illis ru bus creditur ille, quẽ uiderat Moyſes in flãmam cõuerſum & ſine noxa obumbrãtẽ, ex quo Deus illi locutus, & calapodia ut exueret iuſſit, quia in ter ra ſancta erat. Dicunt igitur illi, ob illam dignitatem, perpetuũ arbori h uic fructum eſſe. Eſt igitur ut paucis rem perſtringamus, oxyachanta, acuta ſpi na dicta, non uero acida, arbor hæc pyro agreſti ſimilis, quam nonnulli inter rubi genera collocant, de qua Galenus libro octauo de Facult. ſimpl. medic. ita loquitur: ut ſpecie, ſic facultate hæc arbor pyro ſylueſtri eſt ſimilis: cæterum pyri ſylueſtris fructus prorſus acerbus eſt: oxyacanthes uero, & tenuium eſt partium, & nonnihil inciſorium ſortitur, eſtque rubens & rarus, qui quidem affectus omnes fluxionum cohibet. Cæterum acutę ſpinæ frutex humilis quidam folio & ſpinis reperitur ſimilis, qui in uniuer ſa Hiſpania, quod ſciam, fructum non emittit, ſecus uero in Germania, Gallia, & uniuerſa Italia, quum fructum ferat uuis immaturis ſimilem, & illum quidem acerbum culinæ, agreſtæ uice communiſſimum, ueris præcipuè & æſtatis temporibus, in quibus iurulentæ carnes piſceſue eo condiuntur, & à prægnantibus quoque maxime appetitur, quem alii uuam criſpinam, alii uuam ſpinam, alii uero uuam marinam appellitant, ardentiſſimis autem febribus laborantibus magno datur iuuamento, quem priſci prætermiſere, nec de illo uerbum aliquod fecere. *Vua criſpina, uua ſpina, uua marina idem.* Iam uero quia de berberos ferente frutice locuti ſumus, illamque non oxyacantham id eſt acutam ſpinam eſſe probauimus, non ab re erit, ut de illa uerba faciamus, quum & ab antiquis fructus iſte prætermiſſus quoque fuerit. Eſt igitur berberorum frutex planta tricubitali ad ſummum altitudine creſcens, multas à radice uirgas producens, digitalis craſſitudinis, in quibus ſpinæ multæ uidentur, & illæ quidem trino ordine conſitæ, duæ à latere, una uero in medio; nam huius radices luteæ ſunt, nec minus quàm ipſius flores racemoſi, qui Maii tẽpore odorati erumpunt, porro folia ueluti mali punici conſpiciuntur, fert igitur frutex hic, fructum rubrum, grano tritici maiorem, intra ſe oblonga duo granula, plana mutuo nexu coniuncta, continentem; ex quo fructu, ſuccus extrahitur, quem officinæ berberorum uinum appellant, uino malorum punicorum acidorum acerbius, qua de cauſa ardentiſſimis in febribus contra ſitim, cum iulepo roſaceo, aut uiolaceo potiſſimum propinatur, nõ minus bilioſum uomitum coërcet, & ſtomachicum fluxum reſtringit, frigidis uero ſtomachis nocet, & pectoris anguſtiis inimicum eſt. *Berberorũ frutex.* Proximum quoque erit citare hic, fruticem illum, ribes ferentem, quum de illo quoque antiqui nullam fecerint mentionem, antiquos quum dico, uelim intelligatis Hippocratem, Theophraſtum, Dioſcoridem, Galenum, Oribaſium, Paulum, Aëtium, Catonem, Varronem, Plinium, Palladium, & Co- *Ribes.* *Medici antiqui.*

lumellam. Eſt igitur ribes ferens frutex, folia uitis habens, ſepibus intertexendis accommodatiſſimus, qui fructum rubrum acidum & acerbum parit, ex quo uinum quoque extrahitur, febribus, & calidis ægritudinibus, non minus ac citri aut limonum ſuccus. Conueniens, & ex eo ſirupus in officinis, contra capitis deſtillationes calidas paratus publice habetur, ineſt enim huic fructui ſapor acidus, cum quadam permixtus dulcedine, unde firmiter crederem, hunc ipſum fructum, quem nos ribes appellamus, eundem apud Serapionem, ribes eſſe, quum eundem ſaporem Serapio ſuo tribuit, quem in hoc officinarum guſtamus, nec enim in cæteris notis Serapio ab hoc cõmuni quicquam deuiat, proinde noſtros ribes, Serapionis quoque eſſe crediderim.

Noſtri ribes ſunt ijdem cũ Serapicus ribibus.

De Cynos bato.

Græce, κυνὸς βάτος: Latine, Cynos batos, ſentis canis, rubus canis, canirubus: Hiſpanice, carca roſal, carca peruna: Luſitanice, ſylua macha: Gallice englenteru: Italice roſaio ſaluatico.

Enarratio 113.

Cynosbatus ſentis canis, rubus canis canirubus idẽ.

CYNOS batus Græcis, ſentis canis Columellæ eſt, aliis uero rubus canis, Theodoro Gazæ canirubus, uaſtiſſima autem ſpina hæc eſt, maximos & oblongos ramos ferens, quam inter uepres & ſenticeta ſæpe arboreſcere uidemus, folio roſæ, nam flos, roſæ moſchatæ ſimilatur, cum colore ipſo albo, tum foliis rarioribus, qui quum decidunt, fructus pullulat rubens, oblongus, oliuæ ſimilis, intra quem lanuginoſa quædam ſemina clauduntur, qualia in roſarum fructibus uidemus, hunc fructum pueri & mulieres auidiſſime comedunt, eius lanuginem abiicientes, ex quo ſeplaſiarii Hiſpaniæ conditum pro ſiſtendo undequumque profluente ſanguine parant. At Theophraſtus libro tertio de Plantarum hiſtoria, capite 18. longe aliter cynosbatum deſcribit, utpote, magnitudine inter fruticem, & arborem granatum, fructu malo punico ſimili, & ſubrutilo. Cæterum, quidam cynosbatum, cynorrhodum id eſt, caninam roſam eſſe putant, inter quos nominare eſt Marcellũ Virgilium, & Monachos Meſues Antidotarii interpretes, qui uel ex Plinio tantum errare deprehenduntur, libro octauo capite quadrageſimo primo, ubi cynorrhodi radicem ad canis rabidi morſum, tanquàm ex oraculo acceptam maxime laudat: libro uero uigeſimo quarto capite decimo quarto cynosbati duas deſcribit ſpecies, in uniuerſum à cynorrhodo differentes, adeo ut manifeſtum ſit cynoſrhodum, aliam rem à cynosba

Conditum pro ſiſtẽdo ſanguine.

Errat Mar. Virg.

Errant Monachi Meſues interpretes.

to eſſe, mea tamen ſententia, in hac re parùm eſt lapſus, quum cynosbatos à cynoſrhodo, in hac tantùm differat, quòd cynosbatos nullas habet ſpongiolas, cynoſrhodos uero habet, imò ut tradit Plinius libro 25. capite 2. cynoſrhodus apud antiquos, ſpongiolæ in ipſius fruticis ſpinis repertæ dicebantur, ut merito concludere poſſimus, quòd cynosbatos id eſt canis rubus, idem cum cynorrhodo, id eſt canina roſa ſit, nec in alio quàm ſpongiolis dictis, differant: quæ in cynorrhodo dubio procul reperiuntur: ſecus autem in cynosbato, de quo Galenus lib. 7. de Facult. ſimpl. medic. ita diſſerit: Huius fruticis fructus non ſegniter aſtrictorius eſt, folia uero mediocriter, lanugo fructus arteriam uitiat.

Cynosbatos à cynorrhodo differat.

In quibus differant.

De Liguſtro.

Græce, κύπρος: Latine, cyprus, liguſtrum: Hiſpanice Alfena alhena: Arabice, alkana: Italice, oliuella, guiſtrico, oliueta, chambroſſene, caparrodano: Gallice, du troeſne: Germanice, bein beltzlin, hartinglin, mundholtz.

Enarratio 114.

QVI Liguſtrum, uolubilis ſpeciem quandam eſſe crediderunt, eam præcipuè quam paſſim obuiam uidemus aliis circumligatam herbis, flore albo, campanæ effigie, toto, ut dicitur, aberrant cœlo, quũ inter ſe tantum differant, quantum cancer ab anguilla. Eſt igitur, liguſtrum, arbor parua, foliis oliuæ ſimilibus, floribus minutis, candidis, odoratis, racematim conſtitutis, qui Maii menſe apparent, poſtea uero ipſis decidentibus baccę oriuntur primo uirides, in proceſſu uero nigræ fiunt, uuarũ modo congeſtæ, quę in ruderibus, & ſepibus potiſſimum naſcitur, naſſis & teſſeris aptiſſima: hanc Patauini conaſtellum, quaſi oleaſtellum dixerint, appellant: quum illi & folio, & fructu ſimilis ſit. Nec enim ambigendum eſt, cyprum, liguſtrũ eſſe, quũ Plinius libro 12. capite 24. dicat, cyprum arborem Aegypto familiarem, in Italia liguſtrum uocari. Proinde Frãciſcus Maſſarius Venetus omnino fallitur, quum annotationibus ſuis, ſuper nonum librum Plinii, cyprum aliam arborem à liguſtro eſſe contendit. De liguſtri uero floribus & ipſius baccis ſiue uaciniis, cecinit Maro in Bucolico, dicens.

Liguſtrum quid.

Maſſarius errat

Virg. in Bucolicis. 2

Non ne fuit ſatius triſtes Amaryllidis iras
Atque ſuperba pati faſtidia, non ne Menalcam,
Quamuis ille niger, quamuis tu candidus eſſes,
O formoſe puer nimium ne crede colori,
Alba liguſtra cadunt, uacinia nigra leguntur.

Nec iis Vergilianis uerbis, Columella contraria ſcribit, quum lib. de Re ru-

Concilian-tur Virg. et Columella. ſtica. 10. liguſtrum non album ut Virgilius, ſed nigrum potius appellat, dicens, & nigro permixta liguſtro balſama, quia Virgilius ad flores, Columella uero ad maturas eius baccas reſpexit, quas uacinia Virgilius uocat, quum puerum admoneat, ne ſuæ pulchritudini atque colori, quamuis candido, nimium confidat, quia cum ætate illum candidum colorem amiſſurus eſt, futurus deformis, rugoſus, ueluti liguſtro euenit, quod flores quum habeat pulchros, candidos, & odoratos, cito tamen eos perdit, & ſolum uacinia permanent, quæ poſtea nigra & aſpectu, non ut flores, grata, ſed tetra potius pro aucupiis, & inducendis coloribus colliguntur, ut olim apud Gallos fieri ſolebat, & hodie apud Italos pro conficiendo atramento ſcriptorio uſurpatur. Nec ſilere in præſentia debeo multorum errorem, qui additi-*Vacinia nō ſunt hyacinthi.* ciis Dioſcoridis uerbis ſeducti, uacinia hyacinthos eſſe interpretantur, inter quos mihi nominandus uenit Hermolaus Barbarus patritius Venetus, uir *Herm. Bar. errat.* alioqui doctiſſimus, ſunt enim uerba adiecta Dioſcoridi, apud quartum librum, capite 61. ubi de hyacintho agit, quæ ita habent: hyacinthon Romani uaccinium dicunt: quæ uerba in melioribus exemplaribus non reperiun-*Nomina in Dioſcor. reperta non ſunt Dioſc.* tur, imò omnia fere nomina in uno quoque capite comperta non Dioſcoridis eſſe, ſed alicuius qui Dioſcoridi gratum facere arbitrabatur pro re firma & uera mihi perſuaſum habeo: argumentum enim ut cæteros præter eam locos, ex capite de ſampſucho deſumi poteſt, hanc noſtram coniecturam confirmans, in quo maioranam uerbum nouum, & à Plinio non uſitatum legimus, uelut in leucoio, uiolam matronalem, ut ſexcenta alia præter-*Seruius grāmaticus errat.* eam capita, in quibus huiuſcemodi nomina reperiuntur. Seruius quoque grammaticus non minus hanc in rem impegit, quum per uacinia, uiolas interpretetur, ſed Seruio notiſſimū hoc eſſe debuerat, quia Virgilius eodem carmine, & uiolas & uacinia, nominet, ait enim: & nigræ uiolæ ſunt, & uaci-*Liguſtri tēperatura.* nia nigra. Verum de cypro id eſt liguſtro, ita tradit Galenus libro ſeptimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum. Huius arboris folia ſummaque germina habent in ſe quiddam digerens cum aquea ſubſtantia modice calida, habentque & aſtrictionem quandam ex terrena ſubſtantia frigida: itaque eorum decocto quidam ambuſta fouent, nec non igneos phlegmonas carbunculoſq;: nam abſq; moleſtia ſiccant, ſed ſponte ortis in ore ulceribus, commanſa folia cōmodiſſima ſunt. Hæc Galenus Liguſtri uero radicibus, hodie Mauri ſuos inficiunt capillos, uelut equorū quoq, crines, *Marcellus & Ruellius errant.* quod olim quoq; fieri Dioſcor. tradit, nō ut Marc. interpretatur, aut Ruellius, cum ſucco lanariæ herbæ, ſed potius cum ſucco ſtruthei mali, nam pro ſtrutheo, id eſt malo cotoneo, ſtruthion, id eſt herbā lanariam intellexerūt.

De Phillyrea.

Græce, φιλλυρέα: Latine, phillyrea, ſpecies liguſtri: Hiſpa-

nice, otra

nice, otraſuerte de albenan: Italice, una altra oliuella.

Enarratio 115.

ERRANT non ſolum Marcellus Virgilius, Dioſcoridis interpres, ſed alii plures, qui in præſenti phillyream, tiliam eſſe interpretantur, quum re uera, phillyrea arbor parua liguſtro æqualis cũ folio tum fructu ſit, adeo ut phillyream liguſtri ſpeciem eſſe conſtet, nec immerito Dioſcorides, quum de liguſtro egit, de hac quoq; phillyrea liguſtri ſpecie, ſermonẽ coniunxit, ſed ii re uera nominis affinitatem ſecuti, in errorem prolapſi ſunt, quum pro philyra apud Theophraſtum, tiliam ſignificante, phillyream, quæ nõ tilia, ſed potius liguſtri ſpecies eſt, tiliam interpretati ſunt. Eſt etiã philyra apud Theophraſtum lib. 3. de Hiſtoria plantarum, duorum generũ, quibus folium non oleæ ſed hederæ potius eſt, fructus uero fabaceus. Proinde phillyream a philyra diuerſam eſſe, nemo non uidet. Quibus adde, ꝙ philyra arbor eſt procera craſſa, & ut inquit Theophraſtus capite. 10. ad fabricas nauium, arcarum, & cunarum aptiſſima materia: phillyrea uero frutex potius quam arbor dicẽda eſt, de qua hoc loco Dioſcorides pertractat.

Dioſcoridis interpretes errant. *Phillyrea liguſtri ſpecies eſt.* *Philyra uero tilia.* *Philyræ duo genera.*

De Ciſto.

Græce, κίσος: *Latine, ciſtus: Hiſpanice: Luſitanice, cerguacos: Italice, ciſto.*

Enarratio. 116.

CISTVS nam ciſſos hedera eſt, cuius inaduertentia Plinius cæcutiuit, ut Leonicenus ad Angelum Politianum eleganti epiſtola primò indicauit. Eſt igitur ciſtus frutex ramoſus in latum ſe diffundens. qui apud Hiſpanos hodie pro abſtergendis ueſtibus in uſu habetur, eumque Luſitani ad imitationem antiqui nominis illi dicati, ciſtharos, aut ciſſaros corrupte, cerguacos appellant; reperitur enim & flore albo, & ſubrutilo, de quo Galenus 7. libro de Facult. ſimpl. medic. ita tradit: ciſtus frutex aſtringens eſt, folia eius & parua germina trita adeo deſiccant aſtringuntq;, ut ulcera glutinare ualeant, ſed flores efficaciores ſunt, adeo ut cum uino poti dyſenterias, uentris imbecillitates, fluxuſq; & humiditates perſanent, cataplaſmatis ritu illiti, ulcerum putredinoſa iuuant, deſiccant enim ſecundo exceſſu.

Ciſtus à ciſſo differt.

De hypociſtide.

Græce, ὑποκιστὶς, κύτινος: *Latine hypociſtis, cytinus, barba hircina: Hiſpanice, Luſitanice, pultegras: Germanice, bocſbart: Italice, hypociſte.*

Enarratio. 117.

Hypociſtis. Hypociſtidos. Barba hircina idem.

HYPOCISTIS, Barbarorum hypociſtidos eſt, ſiue barba hircina, quæ plerunq; ad ciſti radices naſcitur; herba potius quàm frutex, craſſa, ſuccoſa, quibuſdam granis, pineis ſimilibus plena, qua auidiſſime nonnulli ueſcuntur. Nam tota ipſa herba ad luteum colorem cum quadam albedine tendit: quæ non ſolum in Hiſpania, ſed uariis aliis in locis naſcitur. Venetiis enim apud officinas frequenter conſpicitur, quæ ex Ilyrico & Dalmatia regionibuſq; circũuicinis portatur. ex qua ſuccus extrahitur, & ad medicos uſus reſeruatur, præcipue ad eos, ubi conſtringere opus eſt, uelut floribus punicorum expreſſus, quemadmodum refert Dioſcorides capite de malis punicis. Verum nihil refert, herbam iſtam hypociſtidem, uel cytinum, aut ſuccum ipſum, eo modo appelles, ut Dioſcorides in præſentia facit: & Aegineta imitatur. De qua Galenus citato loco ita inquit: Hypociſtis multo eſt magis aſtrictoria quàm folia; admodum efficax remedium ad omnes fluxionũ affectus, quin ſi quam partem roborare conſilium ſit, quæ uidelicet pluſculo humore exoluta fuerit, robur ac firmitudinẽ illi haud ſegniter addit, quo nomine antidoto ex uiperis inditur.

De Ladano.

Græce, λῆδον: Latine, ladon, ladaniferus frutex: Hiſpanice, xara: Luſitanice, eſteba: Italice, ladanifero arbuſcelo. pinguitudo illius, ladanum, laudanum: uulgo laudano.

Enarratio. 118.

Ladanifer frutex.

LADANIFER frutex in altum creſcit, tricubitali altitudine, & ampliori, uirgas à radice mittẽs, digitalis craſſitudinis, duras, ſolidas & firmas, in quibus folia hærent oliuæ, nigra, uiſcoſa: flos uero roſeus, albus, tres quatuorue maculas nigras habens, quo decidente, fructus pilulæ magnitudine, pediculo alligatus pullulat: totus enim frutex ille uiſcoſus reſinoſusue conſpicitur, adeo ut ipſum depaſcentes hirci capellæue, pinguedinem uiſcoſitatemue illam in barbis & femoribus contrahant, quam ladanũ appellamus.

Ladanum quid.

Reperitur uero in officinis pinguitudo iſta, ſiue ſuccus denſatus, ſub nomine ladani, uel laudani, aut labdani, quãq̃ raro ſyncerus aut purus. Verus autẽ & purus, optimi eſt odoris, ut Rufus Epheſius per hos indicat uerſus à Galeno ſubſcriptos lib. 1. de Compoſitione medic. ſecundũ loca, capite. 2.

Rufus Epheſius.

Inuenias in Eremborum quoq; ladanon orbe,
Caprarum circa mentum, gratiſſimus illis,
Succus is è ciſthi folio decerptus amico,
Imbuti hoc uilli, menti laterumq; madeſcunt,
Non tamen ad morbos hoc præſtat, laudem ab odore,

Egregio quo ſpirat habet, quod plurima mixta
Pharmaca Erembi habeant diuinis uiribus aucta,
Orta ſolo & campo longe lateq; patenti.

Hunc porro fruticem barbam hircinam potius appellandam crediderim, quum illi magis quadret, conueniatue nomen; quanquam Serapio, & cæteri Arabes, barbã hircinam hipociſtidem potius nominent. Non minus quoq; crediderim, quod Scribonius Largus hanc ciſthi ſpeciem, roſam appellat ſyluaticam, non uero alteram. Eſt præterea huius ciſthi ladaniferi ſpecies altera, quam Hiſpani maſculam comparatione ad primã faciunt; & eam ſtebam appellitãt folio in orbem circinato, ſubnigro & hirſuto. De ladano uero Galenum audiamus. lib. 7. huic dicato uolumini, ſic differentem: ciſthos id eſt ladanum, primo exceſſu medicamen eſt quodammodo complete calidũ, ita ut ſecundũ attingat, habens etiam aſtrictionis nõnihil: eſt præterea ſubſtantia tenui & emolliens, nec nõ moderate digerens cõcoquenſq;. peculiariter igitur ad uteri uitia eſt aptũ. Diffluẽtes tamen capillos retinet; uerũ alopecias & ophthalmias ſanare nõ poteſt, quod hi affectus ualentiora medicamenta deſyderent.

Frutex ladaniſicus proprie barba hircina eſt.

Ladanum Galeni caludum eſt.

De Ebeno.

Græce, ἔβενος: Latine, ebenus: uulgo ebano legno.

Secunda ſpecies ebeni.

Lignum Guaiacum, lignum Indicum, lignum ſanctum, lignum morbi Gallici: Arabice, karon: Hiſpanice, el legno ſanto, el legno dellas antilhas: Italice, il legno ſanto: Germanice, holtz uuſtz indien, frantzoſen holtz: Gallice, lin ſaint.

Enarratio. 119.

NASCITVR ebenus, non ut Virgilius credidit, tantum in India, ſed Arabia, Aethiopia & aliis uariis locis, ut ex Dioſcoride, Plinio, & Pomponio Mela edocti ſumus, quam primo Romam adduxit Pompeius Magnus, in triũpho Mithridatico, materia denſiſſima, colore nigro, ſplendido, & graui, adeo ut eius quantumcunq; ſiccum lignum non fluitet, ſed fundũ & centrum potius petat. Hodie uero, ligni huius magni trunci in officinis, ubi pectines fiunt, uiſuntur, quum ex eo non ſolum egregii parantur pectines, ſed etiã uaria alia, & præcipue coronæ mulierculis pronumerandis preculis idoneæ. Cæterum ebeni lignum oculare eſt, oculorum uitiis apprime conueniens, ut ex Dioſcoride deprehendere eſt, & Galeno lib. 6. de Facultatibus ſimpl. ad iſtum modum dicente: Ebenus, ex iis lignis eſt, quæ trita in aqua ſoluuntur. Vis ei ineſt excalfaciendi, extergendi, & tenuium par-

Ebenus.

tium, quamobrem, quæ pupillas offuſcant extergere creditur, miſceturque aliis ocularibus medicamentis. Secunda autem ebeni ſpecies, Guaiacũ lignum morbo Gallico deſeruiens eſt, quod ſanctum omnes uocant, uelut Auicenna caron, lib.2. ſui canonis. De cuius uſu, ac origine, ſic habeto. Guaiacum ultra quòd priſcis cognitum fuit, & oculorum fluxionibus accõmodatiſſimum, contigit, quum ſuperioribus annis, nouæ quædam terræ, antiquis forſan cognitæ, & temporum iniuria factæ incognitæ, nunc uero nouiter repertæ eſſent, in quãdam incidiſſent inſulam Hiſpani, cuius omnes accolæ morbo Gallico quandoq; laborabant, ac ſi Europei uariolis. Hiſpani uero quum quęſtores in prouincia eſſent, ac grauiter morbo illo affligerentur, ab indigenis medicamentum quo curarentur, quærunt; quibus illico lignum huiacum (ſic enim inſulares pronunciant) monſtrarunt, quo non multis interpoſitis diebus, ut cæteri à morbo liberati, ut ſummum bonum, eius uſum in Hiſpaniam attulere, guaiacum ipſum appellantes, inſularium uocem imittantes, qui huiacum, ut diximus, lignum uocant, ex arbore apud eos creſcente, proceritate, qua apud nos fraxinus, quæ foliis ueſtiſtitur plantaginis ſolidioribus tamen, ac rotundioribus, flore uero luteo, ſed fructu caſtaneis perſimili, & illo quidem ſolutiuo. Totius autem arboris, color, cineritius eſt, ad nigredinem tendens. Hæc uero arbor, ut tradunt noſtri Hiſpani, & Alfonſus Ferrius libello ſuo de morbo Gallico conſcripto ſcribit in tribus præcipue inſulis naſcitur; nempe in inſula ſancti Ioannis, in inſula ſanctæ Crucis, & in inſula ſancti Dominici: lignum uero quod ex arboribus inſulæ ſancti Ioãnis adfertur, melius eſt, quia inſula illa cæteris duabus diſtantior à torrida zona eſt, qua de cauſa non ita torrefactum lignũ, aut uſtum uidetur, imò humidum & unctuoſum. Curabunt igitur caſtellani, quum in eas inſulas peruenerint, non aliunde lignum Sanctum abſcindere, & in Hiſpaniam afferre, quàm ex inſula ſancti Ioannis. Sed an lignum hoc eligi debeat nigrum; uel album potius, non infimum & poſtremum erit inquirere, quum multi in hac re uarient: nam triplici differentia lignũ hoc conſpicitur, aliud craſſum, quod quum per tranſuerſum ſecatur, totum fere nigrum conſpicitur, dempto circulo quodam ſuperiori ad luteum uel album declinante. Aliud non ita craſſum conſpicitur, cuius centralis pars nigra quoq;, ſed non adeo ut primi ligni eſt. Tertium ſubtilius duobus dictis, quod candidum tam intus quàm foris uidemus, lineis percurrẽtibus diſtinctum, cæteris ligni differentiis odoratius, & cum quadam amaritudine acutius. Sed quum hæc ita ſe habent, non eſt tamen credendum, quòd tria hæc ligna diuerſa aut ex arboribus diuerſis ſcindantur, quum ex una & eadem arbore tria illa ligna colligantur: nam nigrius, arboris ſtipes eſt, minus nigrum, ex partibus mediis inter ſtipitem & ramos habetur, quæ pars Ariſtoteli truncus dicitur, in quo arborum cor collocat, ut ex Paruis uocatis

Guaiacum Caron.

Alfonſus Ferrius.

Guaiacum an albũ uel nigrum eligi debeat.

Trũcus arboris media pars eſt ſecundũ Ariſtotelem.

naturalibus dicendum eſt:totum uero album,rami ſunt,in quibus uirtus uegetabilis potentior uiget, & ea de cauſa lignum hoc album nihil nigri habens,potētius & melius iudicatur; deinde quòd à media arbore colligitur, quanquam huic parti ad mentem Ariſtotelis primæ dignitates tribuendæ ſint,tertias uero nigriori dare eſt. Aliquando tamen,lignū hoc album ex arbore ſecatur tenella: nondū ad eā peruenientę ætatē,in qua nigredinē acquirit, ut in aliis quoq; percipimus arboribus,quarū ligna interim dum iuuenilia ſunt,alba uidētur,poſtea uero ſucceſſu tēporis ueteraſcunt,& nigredinē adſciſcūt. Vtemur igitur albo ligno,in difficillimis morbis,ulceribus Gallicanis & malignis cōplicatis:illo uero paruā obtinente nigredinē,in mediocribus:tertio uero fere toto nigro,in debilioribus. Sed unū dignū conſideratione uenit,quòd lignum hoc albū,etiamſi aliis lignis ualidius eſt,cito tamē ob nimiam humiditatem corrumpitur,& quia gracile facile exiccatur:proinde illud recens,& ſolidum habeas, minime uero corroſum aut antiquatū curare debes,quod ſi habere non potueris,ſatius procul dubio erit,nigro recenti,illius loco utaris. Quam uero temperaturam lignum hoc obtineat,inquirendum eſt,quum frequens uſui medico habeatur. Nam authore Galeno libro tertio de Temperamentis, atque ſexcentis aliis locis,illud per ſe calidum dicitur medicamentum non uero per accidens, ſi corpori occurrens, à principio occurſus calfaciat, calfaciendoque procedat, atque in calfactione permaneat, quod ſimile de frigido, humido,ſiccoue intelligendum eſt medicamento:qua de re lignum hoc calidum eſſe dicendum eſt,quum corpori occurrens non ſolum temperato, ſed in frigiditatem labenti,calfaciat, ac in calfaciendo procedat, quod & ſiccum eſſe ultra experientiam quotidianam de eo habitam, ratio quoque atteſtatur:quum lignum hoc amarum ſit, quæ enim amara ſunt,non ſolum calida, ſed etiam ſicca eſſe omnes confirmant,ut Galenus libro quarto de Facultatibus ſimplicium medicamentorum capite 8. & tertio de Ratione uictus in morbis acutis quoque dixit: ſed non propterea ab aliis ſpoliatur qualitatibus quum & humidum eſſe lignum iſtud deprehendimus, quaſdam habens partes pingues oleaginoſas, quibus certe ligni decoctum bibentes aluntur, atque inde per longum tempus abſque uictu ullo permanēt. Nec uero mirari quis debet,ſi lignum hoc diuerſas in ſe contineat qualitates, quum Galenus libro tertio ſimplicium capite tertiodecimo multo plures & diuerſas uni ineſſe medicamento fateatur dicens; omnia prope modum medicamenta,licet ſenſu ſimplicia appareant, natura tamen eſſe compoſita, quin & ſubinde quoq; diuerſiſſimas in ſeſe continere facultates,nempe excernendi, & ſiſtendi,incraſſandi & extenuandi,rarefaciendi & condenſandi,illinendi atque abſtergendi,tendendi & laxandi, cæteraſque oppoſitiones uniuerſas, & ſubdit: At hoc mirum uideri minimè debet,in id genus facultatibus, quum uni & eidem medicamē-

Temperatura guaiaci.

Lignū hoc uarias qualitates ſortitur.

to uim calfaciendi & refrigerãdi ineſſe appareat, aut exiccandi & humectandi, aut tenuium partium & craſſarum: Hæc ille. Non mirabitur igitur ſpectator ſi lignũ hoc & calidum & ſiccum, & humidum eſſe dixerimus, In quo tamen gradu caliditatis collocari debeat, audite. Medicamentum calidum, frigidum, humidum uel ſiccum dicimus, non alia de cauſa, niſi quia talem in corpore humano temperato ualet imprimere qualitatem; At quod nec excalfacit, nec frigefacit, nec humectat, nec exiccat, ſymmetrum, id eſt temperatum medicamentum appellare neceſſe eſt. A uincente ergo ſeu excedente qualitate & facultate cognominatur medicamentum. At calidum primi ordinis nominamus, quod temperatum corpus excalfacit, non tamen euidenter: qua de cauſa ad illud comprobandum opus inſuper demoſtratione eſt rationali, ſic de frigido, humido, & ſicco, dicendum eſt: illud uero quod manifeſto aut calfacere, aut frigefacere, aut humectare, aut deſiccare poteſt, id ſecundi eſſe ordinis dicetur: at quod iam uehementer quidem, non tamen ſumme, tertii dicitur gradus: quod uero adeo excalfacere poteſt, ut eſcharã moliatur et urat, quarti. Iis igitur prelibatis facile diiudicare quis poterit, cui gradui caliditatis, ſiccitatis, humiditatiſue lignum hoc ſubiici debeat, præcipuè tamen ipſius ligni odorem, ſaporem, atque ipſius effectus animaduertendo. Nos autem quantum ex iis comprehendere poſſumus iudicamus lignum hoc in fine ſecundi gradus calidum eſſe, ita ut tertii principium attingere uideatur, quum eius caliditas uehemens, non ſolum à corporibus temperatis, ſed etiam ægris percipitur, ſiccum quoque in medio ſecundi: at humidum primum gradum non excedere ipſa rei experientia, quæ reliquis præſtat, confirmat. Sed iam quo ordine huius ligni aqua parari debeat, aut eius quoque uinum, quod paſſim hodie morbo Gallico affecti pituitoſi, & humidi præcipuè bibunt, dicamus. Aſſueſcunt autem pharmacopolæ lignũ hoc elimatum habere, ut petentibus preſto tradant, ſed tu caue ne hoc elimato uel in puluerem redacto utaris, quum facillimè exiccatur, & cito uires amittit, præcipuè, ſi diu in puluerem redactum manſerit. Cura igitur lignum album, parum aut nihil nigri habens, recens elimare, aut nigrum pingue multos cum gumma habens cortices, cuius ramentorum ſiue ſcobis libram, in aquæ puræ libris quindecim per uiginti quatuor horas madere ſinito, poſtea in eodem uaſe quod nouum & uitreatum eſſe propoſuimus, ad lentum ignem bullire ſinito, quouſque libræ maneant quinque: hæc autẽ prima eſt decoctio, quam primam aquam ſiue aquam ſirupi uice uenientem appellant, cuius pondus ad uncias ſex uel ſeptem, pro uice, ſecundum uirtutis potentiam propinatur. Scobi uero manenti, nouam aquam addere ſolent, uerbi gratia, libras quindecim, quæ ad medias conſumi permittitur, quanquam nouo uti ligno melius eſſet, quũ hodie uili pretio lignum iſtud habeatur: Hæc uero ſecunda eſt decoctio, ceu ſecunda aqua dicta, ex qua æ-

Guaiacum lignum calidũ in principio tertii ordinis. Siccum in medio ſecũdi, humidũ in primo.

Aqua ligni Guaiaci quomodo parari debeat.

grotantes uini loco tempore uictus,& interdiu, ad lubitum bibunt. Ex prima uero decoctione, ſpuma coopertorio hærens, pro abſtergendis ulceribus ſeruatur. Sed hic adnotãdum duximus, quod aqua hæc prima aliquando in balneo Mariæ fit; aliquando uero ut diximus, & interdum ſimplex nullo adiecto medicamento; interdum uerò adiectis medicamentis,tum calidis, tum ſoluentibus,ut ſena,epithimo,polypodio,hermodactylis:aliquando uero alterantibus calidis,ut betonica,fumo terræ,ſtechade; nõnunquam uero frigidis,ut endiuia cichorea,lichene,& aliis uariis,ut centuria prima Curationum mearum abunde dixi, in ea præcipuè Franciſci Ferreriæ curatione.Pari quoque modo uinum parari poteſt, primum & ſecundum, quanquam nonnulli, abſque ratione eos uellicent medicos, qui primum uinum ſirupi uice propinant.Eligendum eſt enim uinum album odoriferum,ut curatione uigeſima octaua prædictæ noſtræ Centuriæ,pro quadã muliere Ferrarienſi,ad Caſtellum nouum habitante, & colico affectu laborante,diſſeruimus. Cætera uero quæ de ligno Guaiaco dicuntur,legito apud Huttenum, Manardum,Maſſam,Almenaram, Mathiolum, Leonicenum, Benedictum Victorium Fauentinũ,atque alios ſexcentos, qui de hac re libros in lucem emiſerunt.Eſt quoque hodie radix quædam ſubtilis,quam quoque ex Peru prouincia ſuperioribns annis repertam, Hiſpani adferre cœperunt, & eam Sarcam parrillam, ſua uoce appellitant, quod uerbum ego rubum uiticoſam uerterem, ad multos uſus accommodatam, de cuius laudibus, non deerit quoque qui encomium nobis deſcribat.Radicem chynarum capite de calamis attigimus,de qua nos plura in lucem deo duce mittemus.

Vinũ Guaiacum.

De Roſis.

Græce, ῥόδον: *Latine, roſa: Vulgo roſa.*

Enarratio. 120.

ROSA omnibus eſt nota,quæ officinis magnum præbet ornamentũ, nam ex ea zuccarum roſatum conficitur, mel roſatum foliatum, mel roſatum colatum, acetum roſatum, oleum roſatum commune,oleum roſatum omphacinum,electuarium de ſucco roſarum,diarhodon,ſirupus roſatus ex roſis ſiccis,ſirupus roſatus abſolutè dictus, ſirupus roſatus ſolutiuus, quem mucharum Mauritani uocant, iulep roſatum,aqua roſarum,aqua capitum roſarum:ſeruantur folia exſiccata, ſeruantur capita, ſeruatur ſuccus ex illis expreſſus,ſeruantur quoque flores lutei,ut alia prætercam,at quum non ex una tantum ſpecie roſarum, hæc conficiantur, conſonũ erit hic citare nonnullas eius ſpecies, nam omnes perſequi,ut difficile, ita lectori faſtidioſum eſſet.Sunt igitur quædam roſæ rubræ, craſſæ, ſtypticæ, ex quibus zuccarum roſaceum parari debet,nam ut dixi ſtypticæ ſunt,& conſtringentes:proinde recte quoque ſirupus roſaceus,pro fluxu ſiſtendo, ex ipſis ſiccis conficitur,

Ex roſa quot parentur.

Roſarum ſpecies.

Zuccarum roſaceũ ex rubris roſis confici debet.

quæ quoque ſiccatæ pro lauacris ſeruantur. Sunt quoque aliæ albæ,ex quibus cætera à nobis citata parantur, in Hiſpania & Flandria in maxima copia repertæ,in nonnullis uero Italiæ ciuitatibus, paucæ habentur, præcipuè Ferrariæ,ubi illarum loco incarnatis,id eſt,colorem inter album & rubrum habentibus,utuntur;quæ dubio procul,Ferrariæ,uelut Anconæ & Neapoli, aliiſue uariis locis,ſolutiuæ ſunt,& maxime purgant,præcipuè ſi ex illis mel roſaceum foliatum fiat: Nam uncia huius mellis roſacei, cum ſtrepitu, & alui turbatione leui,purgare in corpore mediocri ter & quater facit, ut millies expertus ſum,illud pro laxante medicamēto ægrotantibus propinans. Nec enim dicendum eſt,ut multi medicamenti huius uires ignorantes contendunt, conditum hoc mellis ratione tantum purgare, quum mel coctum parum aut nihil purgat, imò mel crudum ciendi uim habet,quam in coctione amittit, ut Hippocrates teſtatur libro de morbis qui extra,& Galenus libro tertio de Alimentis capite 38. non minus Paulus Aegineta libro primo ſuæ medicinæ, capite 96.hoc ut ſolet approbat, inquiens: mel coctum ualentius nutrit quàm ſubducit aluum, non coctum econtrario. cui adſtipulatur Alexander Aphrodiſeus ſectione 2.Proble. 66.dicens:mel incoctum tergit & purgat, coctum alere tantum poteſt. Ex quibus liquido conſtat, roſis iis uim laxandi & ſubducendi inſitam & naturalem eſſe, non uero ex melle acquiſitam: ſed ii nullo rerum uſu præditi, quæ in buccam ueniunt tantum effutiunt, ueluti philoſophi illi, quos Galenus libro de Semine redarguit. Ex iis igitur roſis, ſirupus roſatus ſolutiuus multarum infuſionum dictus nobile & ſecurum purgatorium medicamentum parari debet, prout hodie in uniuerſa Italia magno ægrotantium iuuamento paratur, qui mea ſententia efficacior & nobilior euadet, ſi aquæ loco, cum rore è celo ſuper ipſis roſis cadente, pararetur, uel ſaltem ſuper caulibus, ex quibus roris uel pruinæ magna copia haberi poteſt. Sunt præterea aliæ roſæ albæ ad citrinū tendentes,paruæ pauca folia habentes, quæ fere per totum annum in arbore uidentur quas moſchatas, quia moſchi odorem referunt, uel Alexandrinas uulgus appellat. Hæ uero, odore caput tentant, & potentiſſime aluum ſubducunt,non minus ac ſcamonium,ita ut ſi ſex uel octo acetario folia miſcueris, totū acetarium purgatorium reddes, & ea de cauſa ab illis, tanquam pernicioſo medicamento,naturæ uim inferente,abſtinendum ſuadeo. Nam non ita pridem Venetiis, nobiliſſima Beatrix à Luna, mulier opulentiſſima,& omnium uirtutum genere ornatiſſima,in morbum quendam incidit, pro quo iuuando, medicus quidam Venetus, ex prædictis roſis & ſaccaro conditum parare fecit, ut eo tanquam præſtantiſſimo, & ſecuro purgatorio medicamento interdum uteretur: at quum primum præclara illa domina, conditum guſtare cœpit,faucium & linguæ excoriationem cum ſtomachi roſione contraxit, ſed illa dubitans,nū ſymptomata ea ex morbo,aut condito orta

Roſæ incarnatæ ſolutiuæ ſunt.

Mel coctū parum purgat.

Sirupus roſatus ſolutiuus.

Roſæ Alexādrinæ ſiue moſchatæ dictæ.

Beatrix à Luna.

dito orta

dito orta eſſent, nullam in medicamentum culpam reiecit, Ego uero noſcēs medicamentum potentiſſimum & fere uenenū eſſe, eam monui, ab illo abſtineret nec eo amplius uteretur; putauerat enim liberaliſſima hæc domina, conditum illud ex roſis incarnatis à nobis dictis paratum eſſe, quo alias Anthuerpiæ ſæpe uſa erat, ad quam, meis uotis, uiuente Didaco Mendio huius cognato, & omnium mercatorum ſuæ ætatis ditiſſimo Sebaſtianus Pintus, è Ferraria miſerat, uelut ad alios principes, tanquam donum præcipuum, & ſanitati humanæ deſeruiens. Hæ uero roſæ moſchatæ in Hiſpania raro uidentur: ſunt enim albæ ſubcitrinæ, ſimiles ut paucis dicam, roſis caninis inter ſpinas naſcentibus, quæ ad ſummum tria quatuorue folia habent. Non mirum igitur eſt, ſi Hiſpani iis roſis moſchatis carentes, dubitent, num incarnatæ à nobis dictæ, quæ & ſolutiuæ ſunt, & apud ipſos reperiuntur, moſchatæ uel Alexandrinæ dicantur: Sunt enim longe differentes, quum roſa hæc moſchata, Alexandrina ſiue Damaſcena dicta, alba ad citrinum inclinans eſt omnino fugienda: Incarnata uero roſa, quæ inter rubrum & albam media eſt, rubricatq;, longe alia eſt, qua ut præſtantiſſima & nobili ſoluēte medicamento uti ſuaderem. Quia enim in maxima copia habetur per uniuerſam Italiam roſa hæc, ſyrupus roſatus ſolutiuus ſiue nouem infuſionū mirus paratur, adeo ut illius unciæ tres abſq; noxa ulla malos è corpore humores pellant. An uero Ieneliabim de roſis Perſicis, apud Auicennam prima quarti multis in locis citatum, ex aliqua roſarum dictarum paratur. Reſpondeo quod non, quia Auicēna ex floribus Perſeæ arboris, mel roſatum, ſiue ieneliabim, confici ſuadet; uocat enim flores iſtos interpres roſas: proinde ornatæ nonnullæ officinæ, ex illis ſyrupum paratum habēt, morbis pituitoſis admodum cōuenientem. Sunt enim flores iſti, natura purgatorii, pituitam & lentes humores, ac craſſam bilem depellentes. Cæterum, in roſa, partes iſtę reperiuntur, cortex, calix, flos, capillamentum, uel capillus, caput, lana, ſemen, unguis, folium dēpto ungue, de quibus Manardum audiamus, libro. 4. Epiſtolarū, epiſtola quadam Hippolyto miſſa, cuius uerba ita habentur: Antiqui in roſa ſex partes non nomine tantum, ſed uiribus quoque & facultatibus differentes cognouere, quas à recentioribus fere neglectas, non inutile fuerit recenſere. Roſam primo diuidunt in folia, flores, & capita, folia in ungues & id quod exemptis unguibus remanet. In flore aliud ſemen, aliud capillus; in capite aliud cortex, aliud calix, ut Plinii uerbis utar intelligitur. Vnguis pars illa cādida uocatur, quæ capiti proxime adhęrens, præcidi à ſeplaſiariis conſueuit, rhodomeli uel rhodoſaccarum reliquo paraturis, unde roſæ tales exungulatæ ſolent appellari. Florem luteū illud intelligunt, quod foliis circūquaq; ambitur ſeparatum in capillum, id eſt in tenuia quædam fila, & in ſemen, quod ſub his filis lanugine quadam opertum, cortice continetur. Caput autem ſolidum illud, quod foliis & floribus,

Ieneliabim de roſis Perſicis quid.

Flores Perſeæ arboris.

Roſæ frutex.

Roſæ temperatura.

ceu baſibus ſubſternitur. Cuius ſuperior pars, ex qua flos & folia prodeũt proprie caput, reliquum calix nuncupatur. hactenus Manardi uerba. Galenus porro libro. 8. de Facult. ſimpl. modic. de roſa ita tradit: ex aquea ſubſtantia calida, duabus aliis qualitatibus miſta, aſtringenti uidelicet & amarę, compoſita eſt, flos tamen, magis quàm roſa ipſa eſt aſtringens, ac proinde etiam exiccatorius eſt.

De roſeis paſtillis.

Græce, ῥοδίδες : *Latine, roſei paſtilli, trochiſci e roſis.*

Enarratio. 121.

ROSEI paſtilli ad Dioſcoridis deſcriptionem, hodie non parantur. At Paulus Aegineta libro. 7. ſuæ medicinæ, lõge aliter paſtillos roſeos, quàm hic Dioſcorides, deſcribit, ad arcendos uidelicet humorum fluxus, tantum accommodatos, hodie uero paſtilli ſiue trochiſci roſei, non parantur, poſſunt tamen parari, ueluti à uiolis, apud Mediolanenſes præcipue in uſu frequenti habiti, ſcamonio & thurbito, ad ſubducendam aluum ornati: nam diarhodon, à paſtillis roſeis longe alia res eſt.

Paſtilli de uiolis.

De lycio.

Græce, λύκιον : *Latine, lycium, buxea ſpina, pixacantha, lycij ſuccus.*

Enarratio. 122.

CONCRETVS ſuccus in officinis habetur, quem lycium appellamus, quod an Dioſcoridis lycio reſpondeat, collatione facta, iudicabitur. Eſt igitur lycium apud Dioſcoridem optimum, quod igne accenditur: noſtrum uero, ut expertus ſum non accenditur. item Dioſcoridis lycium, intus rubricat; noſtrum non rubricat, nec ruffeſcit; quibus adde, Dioſcoridis lycium, in guſtu amaricat; noſtrum uero non amaricat, ut in totum fateri eſt, lycium hoc, in pharmacopolarum officinis habitum, diuerſum ſit, à Dioſcoridis lycio. Sed quid hoc noſtrum lycium ſit, aut unde colligatur, uariant teſtes. Quidam ſuccum ex baccis liguſtri expreſſum eſſe dicunt, alii ex baccis matris ſyluæ potius contendunt: utcunq; tamen ſit, noſtrum hoc cõmune, adulterinum & minime ſyncerum eſt, proinde ſuaderem, ut lycii ueri loco, pharmacopolæ, amurca æneo uaſe incocta, aut ſumachio uterentur, ut ex Dioſcoridis præceptis, capite de amurca & rhu, percipitur, uel ſaltem lycium ex radicibus rhamni, ad Plinii mentem pararent. Sic enim Plinius lib. 24. capite. 14. inquit: huius radice decocta, fit medicamentum quod uocatur lycium. Satius tamen erit, uero lycio uti, quod ex Lycia prouincia, facile Venetias adducere quis poterit, quum Alexandriam iuerit. De cuius uiri-

Lyciũ Dioſcoridis, nõ eſt uulgare lycium.

lycii ueri loco, quid accipi poteſt.

bus ita ſcribit Galenus libro.7.de Facult.ſimpl.medic.lycion arbor eſt ſpinoſa,ex qua lycium fit,medicamen id liquidũ, quo ad ſugillata, ſedis oriſq; phlegmonas,ulcerationes,herpetes,putredines,ulcera contumacia,aures pure fluentes, intertrigines,& paronychias utuntur; eſt enim facultatis exiccatoriæ,compoſitum ex diuerſi generis ſubſtantiis. Altera quidem tenuium partium, digerente atq; calida; altera terreſtri & frigida, ex qua aſtrictionẽ exignam obtinet.Digerit & ſiccat in ſecũdo ordine,in calore autem mediis eſt proximum. Eſt porro lycium Indicum ad omnia ualentius.

De Acacia.

Græce, ἀκακία : Latine, acacia, ſpina Aegyptia, frutex gummi Arabici: Hiſpanice arbor de la goma arabica: Italice, acacia.

Huius ſucci ſuccedaneum.

Succus ſylueſtrium prunorum: Hiſpanice, cumo de endrinas montiſinas de abrunhos monteſinhos: Italice, ſucco di bruni agreſti, ſaluatici: Germanice, ſchleben.

Enarratio. 123.

EXTRAhitur ex acacia arbore ſpina dicta Aegyptia,ſuccus,eiuſdem quoq; nominis cum ipſa arbore,quem Andromachus primus cyaneam lachrymam uocauit, & eo hoc noſtro tempore officinæ carent,cuius loco, ſucco prunorum ſylueſtrium merito utuntur,præcipue,ubi opus eſt infrigidare,cõſtringere, & repercutere,illum potiſſimum in orbes redigentes & exiccantes. Cæterum de acacia ita prodit Galenus; Acacia & planta ipſa acerba eſt,& fructus & ſuccus,qui lotus acrimoniam deponit,porro ſi parti illinatur protinus eam ſicciorem ac contractam reddit, eſtque tertii ordinis exiccantium,& ſecundi refrigerantium,ubi quidem elotus fuerit, alioqui ſi illotus ſit,primi. Eſt autem conſiſtentia terreus, habetq; in ſe partes quaſdã aqueas,necnon alias tenues & calidas; hactenus Galenus. Ex arbore porro acaciæ, gummi abſolute dictum emanat,quod Arabes, gummi Arabicum uocant, cuius tres differentiæ à Dioſcoride notantur. Nam bonitate excellit gummi,quod lumbricorum figura eſt, uitri modo pellucidum, & tranſparens,minus bonum candidum eſt; tertium uero,cæteris peius, quod reſinoſum ſordidumue eſt. De hoc uero gummi abſolute dicto tradit Galenus lib.7.de Facult.ſimpl.medic.ad iſtum modũ dicens; lachryma eſt concreta in truncis arborum ipſam producentium, eſtq; exiccatoriæ & emplaſticæ facultatis,aſperitatibuſq; medetur.

Spina Aegyptiaca.

Acacia.

Gummi abſolute, gũmi Arabicum eſt.

De Amurca.

Græce, ἀμόργη *: Latine, amurca: Hiſpanice, Luſitanice, ago a ruca, alpechim: Italice, lamorca del oglio.*

Enarratio. 124.

Amurca quid.

AMVRCA non olei fex eſt, ut quidam putant, ſed potius aqua quædam, quæ quum oleum ex oliuis exprimitur, ipſa ſubdit & reſidet, atq; in cortina ſub torculari, ubi oleum defecatur, foramine diſpoſito, depellitur, & oleum purum & ſyncerũ manet. Hæc uero aqua amurca dicta, æneo uaſe decocta lycii uice apponitur, de qua Galenus libro. 6. de Facult. ſimpl. medic. ita diſſerit: ex ſecundo eſt ordine calfacientium, at ſiccantium intenſo quodam modo magis, terreſtris ſubſtantiæ quum ſit. Sic & ulcera corporum temperatura ſiccorum curat, quæ uero in aliis omnibus ſunt exaſperat, perinde ut reſina, pix ſicca, & bitumen.

De Vitice.

Græce, ἄγνος ἄγονος*: Latine agnus, agonos, lygus, agnus caſtus, uitex, piper agreſte: Hiſpanice, gatillio caſto arbor, pimentero ſylueſtre: Italice, agno caſto: Germanice, uuater mulghe: Gallice, agno caſto.*

Enarratio. 125.

Agnus caſtus. Lygus. Vitex, piper agreſte cõmune.

AGNOS ſiue lygus, aut uitex, Arbor quam uulgus agnum caſtum appellat eſt, quanquam noſtri ueluti alii piper agreſte, non inepte eam nominãt, quum eius ſemen ſapore piperi ſit ſimile. De quo Plinius eadem ferè cum Dioſcoride fecit uerba, libro. 24. capite. 9. dicens; Non multum à ſalice uitilium uſu diſtat uitex foliorũ quoq; aſpectu, niſi odore gratior eſſet, Græci lygon uocant, alii agnon, quoniam matronæ Theſmophoriis Athenienſium caſtitatem cuſtodiẽtes, his foliis cubitus ſibi ſternunt. Duo

Viticis duo genera.

eius genera, maior in arborẽ ſalicis modo aſſurgit, minor ramoſa foliis candidioribus, lanuginoſis, prima album florem mittit, cum purpureo, quæ & candida uocatur, nigra quæ tantum purpureum. Cæterum agni caſti ſemẽ, genituram & gonorrhœam extinguit, nec tantum epotum ſemen; ſed etiã ſi folia & ſurculi, in cubili ſubſtrauerint. Vnde Paulus ſapientiſſime libro primo ſuæ medicinæ, capite. 38. quo de ſeminis redundantia agit, præcipit, una cum refrigerantibus herbis, uiticis teneros ſurculos ſubſternendos, eſt

Salix Amerina differt à uitice.

uero arbor hęc agnus caſtus ſiue uitex dicta, alia lõge à ſalice Amerina dicta quam Hiſpani arborem Paradiſi appellant. De cuius uiribus Galenus li-

bro.6.Simpliciũ ita inquit: Agnos,aut uitex,fruticoſa illa planta,calidus quidem & ſiccus eſt terio ordine,uerum multum tenuis ſubſtantiæ, tum guſtu acris ſimul & aſtringens, ipſas tamen uitices ad medicinam habet inutiles, cæterum folia,ſemenque, & flos, calida ſiccaque ſunt facultate,nec non tenui ſubſtantia,quare ſæpe nobis ſunt uſui,porro ſemẽ edendo eſt, tam perſpicuo tamen calfacit, ut capiti dolorem hoc nomine pariat, quãquam ſi id frigatur, minus caput tentat, utcunque tamen ſumatur flatus uentris diſcutit, præterea tum ſemen, tum flos,tum folia, uenereas intemperantias compeſcunt,quare non tantum eſa potaque conferre ad caſtitatem uidentur,uerum etiam ſubſtracta,unde planta ipſa,agnos,hoc eſt caſta uocatur. At ruta quàm agnos magis quidem excalfactoria & exiccatoria exiſtit:ad hæc, agni quidem ſemen ac germina, modicam aſtrictionem ferunt,aut ruta ubi arue rit,exacte amara eſt,& acris:quàm diu uero humida fuerit, ſubamara:Nulla tamen auſteritas aut acerbitas illi ineſt, aut illa certe obſcuriſſima, quocirca & ad iecur & lienem indurata & obſtructa, agni ſemen potius quàm rutæ competit,præter dicta autem agnus & menſes mouet,& indurata digerit,& laſſitudinem tollit.

De Salice.

Græce,ιτέα: Latine,ſalix: Hiſpanice ſalze,ſalgueiro, Italice,ſalice,ſalcio: Theutonice et Germanice,uuilgenboon, uuiden: Gallice,ſaulx.

Enarratio 126.

SALIX arbor ubiq; nota eſt,cuius ſpecies, nonnullæ habentur, quas Plinius proſequitur libro 16. capite 37. & libro 17. capite 20 Nec enim uſus ſalicis ſic à medicis contemnendus eſt, quum tam multis & magnificis polleat uiribus, ut ex ſubſcriptis Galeni uerbis apparet, quæ è libro 6. Simplicium ita habent: Salicis foliis ad cruenti uulneris glutinationem uti poſſis: uerum floribus eius maxime prope omnes utuntur, ad exiccantis emplaſtri præparationem. Eſt enim uis eorum ita deſiccatoria, ut morſu abſtineat,habet uero etiam quandam aſtrictionem, porro ſuccus expreſſus, medicamen exiccatorium exiſtit, experſque mordacitatis. Nec enim inuenias aliquod medicamen ad plures res utilius eo, quod citra mordacitatem exiccat,arboris cortex ſimilem facultatem obtinet, tum floribus tum foliis, niſi quòd temperaturæ ſiccioris exiſtit,ueluti omnes cortices:etenim cinere corticis macerato in aceto,nonnulli callos,atque myrmecias tollunt.

Salicis flores maxime exiccãt.

De Agreſti olea.

Græce,ἀγριελαία: Latine,olea agreſtis,oleaſter: Hiſpani-

ce, azebuche, azambuyero: Italice, oliuaſtro: Gallice, oliue ſauuage.

Enarratio 127.

Hercules oleaſtro coronatus. *Pro ſpodio quid.*

AGRESTIS olea, oleaſter, foliis amarus eſt, quo primus Hercules coronatus fuit, ut teſtatur Plinius lib. 16. capite ultimo: ſed hic animaduertendum eſt, quòd folia & flores oleaſtri, combuſta, pro ſpodio, uſurpantur, ut uaria alia ab Arabibus inuenta.

Colymbades, id eſt ſalſæ & conditæ oliuæ.

Græce, κολυμβάδες: Latine, colymbades, oliuæ conditæ: Hiſpanice, azetunas de conſerua, azeitonas de ſalmoura: Italice, oliue condite.

Enarratio 128.

Colymbades oliuæ conditæ.

COLYMBADES, conditæ ſalſæq; oliuæ ſunt, quas prima menſa, ut appetentiam excitent, lauti diuiteſque ſumunt: Vnde Paulus libro primo ſuæ medicinæ, capite 81. de illis ita prodit: Ex oliuis drupæ ſtomacho aduerſantur, craſſi humoris, efficaces muria conditæ, & colymbades, ſi ante cibum ſumantur, appetentiam faciunt, & aluum ſubducunt, ac magis quæ ex aceto & oxymelite, præparantur, hæc ille. In quibus, adnotandum eſt, quòd oliuæ drupæ, uirides abſque conditura ulla dicuntur, quæ craſſum & peſſimum præbent nutrimentum: quæ porro muria cōdiuntur, quas halmadas, ab ἅλμη, muriam ſignificante uocant, efficaces ſunt, nō minus ac colymbades, ut hic deprehendere licet, Paulum differentiam poſuiſſe, inter almadas, hoc eſt, muria conditas oliuas, & colymbades, quanquam plures alii grauiſſimi authores, nullum inter illas diſcrimen ponant, ſi quis tamen plures & uarias oliuarum condituras ſcire deſiderat, legat Palladium, & Columellam, apud quos, colymbades dicuntur, quia innatent, & quaſi urinabundæ fluitent.

Oliuæ drupæ quæ.

Colymbades cur dictæ.

De Oleo oleaſtri.

Enarratio 129.

DE iſto uero abunde inter olea diximus, proinde illinc repete.

De Aethiopicæ oleæ lachryma.

Græce, δάκρυον αἰθιοπικῆς ἐλαίας: Latine, lachryma oleæ Aethiopicæ: Gummi elemi: Vulgo, gumma elemi.

Enarratio 130.

DICITVR hodie gummi elemi, corruptè, quaſi oleæ, quum re uera oleæ Aethiopicæ lachryma eſſe debeat, quæ uero in officinis hodie habetur, iucundi ſane ſi prunis inieceris, odoris eſt, quæ an uera uel falſa ſit, dubitatur, quia gummi huius arboris cum ſcammonio affinitatem & ſimilitudinem habere debet, quam tamen gummi helemi officinarum nõ habet, imò ut reſina aut aliquod aliud gummi eſt, ut iure cenſendum ſit, uero gummi oleę Aethiopicę nos carere: quale quale tamen cõmune officinarum ſit, mirum in capitis uulneribus habetur, qua de cauſa ex eo, & unguentum & ceratum à pharmacopolis concinnatum habetur. Huius porro loco nonnulli officinarum mangones hederæ gummi, non ſine ægrotantium detrimento accipiunt. *Gummi elemi.*

De Quercu.

Græce, δρῦς: Latine quercus, robur: Hiſpanice robre: Luſitanice, carualho: Italice, quercia: Gallice cheſne: Germanice, eychenbaum.

Fagus.

Græce, φηγὸς: Latine fagus: Hiſpanice haia arbore: Italice, faggio, faggiuola: Gallice, faus.

Ilex.

Græce, πρῖνος: Latine, ilex: Hiſpanice, anzina arbore, anzinheira: Italice, elice: Gallice, hous aut houſſon.

Enarratio 131.

DRYS uox æquiuoca eſt, omnem arborem glandiferam comprehendens, ut ex Dioſcoride in præſentia comprehenditur, quum dicat; aſtringendi uires quercus omnis habet, proprie tamen drys quercus eſt, ſuaues & dulces glandes ferens, quam nonnulli, etymodryn id eſt ueriquercum appellant: nam communis quercus inſulſas, & ſuibus gratas glandes producit. cuius Dioſcorides, tanquam ſpecies, fagum & ilicem numerat, quod tu intelligas uelim, uiribus: ſecus autem figura, quum multum inter ſe differant. Nam fagus arbor eſt, quæ licet fructum glandi, figura & forma ſimilem nõ habeat, glandiferis tamen annumeratur arboribus, quum fructum ferat uiridem aculeatum, intra quem glans dulciſſima, triangulari figura includitur, ſubtili quodam cortice ad ruffedinem, cum quodam ſplendore, ueluti in caſtaneis uidetur, cooperta, quam glires & mures auidiſſime comedunt, & à turdis maxime expetitur: qua quoque homines in uictu tantum aſſumpta, *Drys uox æquiuoca.* *Fagus arbor qualis ſit.*

Ilex arbor. diu uixiſſe feruntur. Ilex uero arbor eſt ſimilis granam ferenti, quæ ut diximus procere creſcit, nonnulli tamẽ ilicem, maius ſuber eſſe crediderunt, ſed *Suber arbor.* falſo: quum maius ſuber arbor magnæ proceritatis ſit, & ex qua cortices uirides & ſicci, uariis rebus accommodati extrahantur, nam medius cortex, quem uiridem appello, colore rubrum, à coriariis Hiſpaniæ pro præparandis bubulis coriis uſurpatur, exteriores uero cortices ſiue ſicci, pro cooperiendis domibus, tegularum loco uariis in locis accipiuntur, ueluti pro conficiendis aluearibus, & crepidis, ac ſoccis ornandis. Hæc uero admodum *Arbores glãdiferæ.* glandifera eſt, ut plures aliæ arbores, porcis dicatæ, ut ſunt, cerrus, ægilops dicta, eſculus, platyphyllos, & roboris uaria genera, quæ omnia conſtringendi uires habent, adeo ut Galenus roboris foliis, uulnus ſecuri inflictum glutinaſſet, quum eo tempore nullum aliud ad manus adeſſet medicamen, ſic enim ille tradit libro ſexto de Facultatibus ſimplicium medicamentorum. Exiccandi, aſtringendique poſſidet facultatem cum mediocri quadam tepidaque caliditate: cæterũ plus cæteris eius partibus aſtringit, quæ in trunci cortice membrana ſubeſt, tum quæ ipſius fructus conueſtit carnem, quamob rem ad profluuium muliebre, ſanguinis expuitiones, dyſenterias; & diuturnos uentris fluxus eam eſſe credunt accõmodam, ualentius autem aſtringunt fagus & ilex: quarum plantarum folia tenella illita non inſtrenue deſiccant, nec non uulnera glutinant, eandem foliis uim habet & fructus roboris, eoque medici nonnulli utuntur ad incipientes atque creſcentes phlegmonas.

De Caſtaneis.

Græce, βάλανος σαρδιανή: Latine, glans, Sardiana, glans Iouis, caſtanea: Vulgo, caſtagna.

Enarratio. 132.

CASTANEA echinis incluſa naſcitur fructus ubique notus, cuius differentiæ plures habentur, quas perſequi ſuperuacaneum arbitror, dicitur *Glans Sardiana. Caſtanea.* tamen caſtanea, glans Sardiana à Græcis, quia primum Sardibus urbe Aſiæ inuenta. Hæc uero, ut tradit Galenus, libro de Cibis boni & mali ſucci, ſi in uentriculo concoquatur, efficaciter nutrit, craſſique, nunquam tamen mali *Rabbinus Moſes de Aegypto.* ſucci eſt. Quibus uerbis inſtructus Rabbinus Moſes de Aegypto caſtaneã inter præſtantiſſimos fructus adnumerauit: flatuoſa tam ẽ caſtanea eſt, quæ ſub cineribus cocta flatum amittit, & optimum, licet ſiccum, præbet nutrimentum, modo uel ſaccaro, aut pipere, uel ſale comedatur: exiccatæ porro ad fumum caſtaneæ ſanguinem è pectore fluentem ſiſtunt, ex quibus uariẹ *Panis ex caſtaneis paratus.* gentes annonæ penuria panem parant, inter quas Ligures præcipuè nominandi ueniunt, qu um id genus pane frequentiſſimè utantur.

De Galla

De Galla.

Græce, κηκὶς: Latine, galla: Hiſpanice, galha, bugalha: Italice, galla: Gallice, noix de galle.

Enarratio. 133.

FERT quercus & eius ſpecies, glãdem & gallã quæ ex Syria pręcipue affertur, parua, rotunda, in longum tendens, crebris foraminibus perforata, atramento ſcriptorio conficiendo aptiſſima; nam optima, ſuccoſa ſit oportet, plena, grauis, ſtyptica, qualis Anconæ apud Italos, & Caſtello Albo propria patria noſtra apud Hiſpanos naſcitur: unde ſuaderem, quum galla uti opus fuerit, hac potius recenti, q̃ ſiccata illa Syriaca, uterentur, quũ recens omphacitis acerbior & ualẽtior ad omnia, ut diximus, ſit. Eſt præterea gallæ alia ſpecies, magna, circulo ueluti corona circũdata, caput uitulinũ figura repræſentans, nõ adeo tamen ut altera acerba, ex qua pauperes coronas pro numerandis preculis conficiunt. De quibus omnibus Galenus libro. 7. de Facult. ſimpl. medic. memoriam facit, dicẽs; Galla, quæ omphacitis dicitur, admodum acerbum eſt medicamen, pleraq; ſui parte eſſentiæ terrenæ & frigidæ, ualde deſiccat, repercutitq; fluxiones, eſto uero tertii in deſiccando, ſecundi autem in refrigerando, ordinis. Altera autem galla, flaua illa & magna, laxaq; & ipſa deſiccat quidem, ſed tanto minus, quanto minus acerbæ qualitatis eſt particeps. Cocta itaq; ipſa per ſe in aqua, aut ſi magis aſtringere uis, in uino aliquo auſtero, ac dein trita, cataplaſma eſt non inſtrenuum ſedi inflammatæ, procidentiq;. Gallæ combuſtę, extinctæq; in aceto aut uino, ſanguinis reprimendi facultatem acquirunt.

Galla optima.

Gallæ temperatura.

De Rhu obſoniorum.

Græce, ῥοῦς: Latine rhus, rhus obſoniorum, rhus coriariorum, frutex coriarius, ſumach: Hiſpanice, ſumach, ſumagre: Italice, ſumach.

Enarratio. 134.

RHVS cuius ſemen rubricans, & durum conſpicitur, & olim piperis loco obſoniis deſeruiebat, frutex coriarius, ſiue ut Columellæ placet, ſutoria rhus eſt, quam officinæ hodie ſumach Arabica uoce appellãt, quanquã Plinius latino nomine olim carere tradat. Is enim frutex, exactiſſime à Dioſcoride deſcribitur, quo & nunc in puluerem redacto, coriarii totius Hiſpaniæ, pro ſpiſſandis & apparandis pellibus calceorũ utuntur, non minus ac illius loco, Itali coriarii calicibus glandium, ex Chio inſula & Aulone apud Epirum, aduectis. Eſt proculdubio ſumach, frutex omnino aſtricto-

Sumach.

rius,dyſentericis,& aliis inteſtinorum fluxionibus conuenientiſſimus. Qui mea ſententia,ros ſiue ſuccus Syriacus non eſt, tametſi Manardus, contra Crinitum credentem rorem Syriacum mannam eſſe, ita id eſſe contendat, epiſtola quarta libri primi, in qua Cornelium Celſum ab errore uindicare conatur. Sed quòd ros Syriacus,rhus obſoniorum nõ ſit, ſatis liquet; quia ros Syriacus,ſiue Cyrenaicus aut Medicus dictus,laſerpitii ſuccus eſt,omnes ſuccos caliditate & tenuitate exuperans,ut Galenus libro.8.de Facult.ſimplic.medic.teſtatur,& Dioſcorides ante illum, libro.3. capite octuageſimo quinto dixit. At Rhus, id eſt ſumach medicamen ex tertio ordine exiccantium,ex ſecundo uero refrigerantium eſt, ut ex Galeno percipitur,loco citato. Proinde Manardum nõ minus ac Crinitum in hac re erraſſe, certum eſt: Alter, quia per rorem Syriacum ſilphii uerum ſuccum, mannam intelligit; alter uero,rhum, ſumach dictum. Sed hic ad memoriam reuocandum eſt,quod decoctum rhus ac ad mellis craſſitiem redactum,ad ea ualet, ad quæ lycium, ut Dioſcorides in præſenti loco docet.

Ros Syriacus,ſiue Cyrenaicus, aut Medicus laſerpitii ſuccus eſt.

Manardus et Crinitus errant.

De Palma.

Græce, φοῖνιξ : *Latine,palma, dactylorum arbor : Hiſpanice,palmera : Italice,palma : Gallice palma.*

Fructus palmæ.

Græce, φοῖνιξ : *Latine,caryota dactylus, palmula : Hiſpanice,tamaras,datiles : Italice, dattoli : Gallice, dattuli.*

Enarratio. 135.

Palma arbor.

PHOENIX tam arborem quàm ipſius fructum ſignificat. Eſt enim palma arbor caryotas ferens,cuius uaria & diuerſa ſunt genera, in Africa, Iudæa,& Aegypto,ueluti ubi ſabuloſa & nitroſa terra eſt,proſpere naſcẽs, tantæ generoſitatis (ut Gellius tradit) ut huius arboris lignum ponderi nõ cedat,ſed ſurſum eleuare nitatur; quia de cauſa uictoriæ ſignum habet,quoniã huiuſce naturæ eſt,ut urgentibus,opprimentibusue non cedat. At re uera, nos, uelut Antonius Muſa Braſauola prius expertus fuit, quæ de hoc ligno tradita ſunt falſa eſſe comperimus,nec enim cõtra pondera innititur, aut recuruatur,imò experientia indicat lignum hoc debile eſſe. Verum,palmulæ ſiue dactyli,omnibus noti ſunt,eſui conuenientes,ex quibus conditũ in officinis paratur, diaphinicon dictum,educendæ pituitæ accõmodatum, quo frequentiſſime omnes utuntur medici. Dioſcorides,in præſenti capite dactylos myrobalanis ſimiles facit, & illis quidem in Arabia naſcentibus, quod unum animaduerſum uelim,ut hinc omnes noſcant,ſciantue,Dioſcoridem,myrobalanos communes nouiſſe, Mirabuntur forſan multi rei no-

Dactyli.

Diaphinicon.

Dioſcorides myrobalanũ nouit.

uitate quum hæc legerint,ſed deſinãt rogo mirari,quouſq; ex integro ſententiam noſtram tenuerint; ſunt igitur ex Dioſcoridis ſententia, palmulæ caryotæ.ſimiles myrobalanis,in Arabia naſcentibus.Sed qui ii ſint myrobalani in Arabia naſcentes,diſcamus,ut inde rem plenè teneamus. Nam hucuſq; omnes,qui hac de re commentati ſunt, per myrobalanũ, glandem unguentariam intelligunt, de qua quarto libro ſermo habendus eſt, omnes uoco, Hermolaum Barbarum,Ruellium, Marcellum Virgilium, Manardum,Leonicenum,Antonium Muſam Braſauolam,Mathiolum,Ioannem Agricolam Ammonium,ac Leonardum Fuchſium. Sed quod in præſenti loco per myrobalanum,glandem unguentariam intelligere nõ debeamus, uel ex hoc tantum probatur,quia glans unguẽtaria,ſiue myrobalanus, auellanæ angulari,figura & magnitudine reſpondeat,ut teſtatur Dioſcorides.& experientia rei id ita eſſe indicat; nec uero cum palmulis affinitatem aliquã habet, ut liquido cõſtet per myrobalanon Dioſcoridem rem ſimilem dactylis intellexiſſe,non uero myrobalanon,glandem unguentariam dictam. Sed quę hæc myrobalanus dactylis ſimilis,ac ſemidigitalis magnitudinis ſit inquiramus,quum illa proculdubio,quam Dioſcorides intelligit erit.

M robalanus glans unguentaria.

Sunt enim myrobalanorum omnium ſpecies quinque, ex arboribus diſſimilibus lectæ,quas percurrere,alienum non erit,ut ſaltem uideamus,an aliqua earum cum palmulis conueniat.Eſt primo, myrobalanus citrinus colore, oblongus,intus os habens, ſimilitudinem quandam cum dactylis paruis habens,ut non ab re fuerit aſſerere,dactylos,iis ſimiles Dioſcoridem feciſſe,ſed eſto non ita ſit,ad ſecundã,ſpeciem accedamus.Myrobalanorum, qui chebuli dicuntur,ex fuſco ruffeſcentes, carnoſi, pingues, ſemidigitales, adeo dactylis ſimiles,ut merito Dioſcorides ipſis dactylos perſimiles fecerit,quũ ita inter ſe cõueniant, ut magis inter ouũ & ouũ conuenire non poſſit,ut collationem facienti manifeſtum erit,nec enim,credo, erit ullus tam ἄμουσος,aut ceruicoſus refractarieq; pertinax,qui ab hac noſtra uellet diſcedere opinione, LVDOVICVS. Quur igitur ſi Dioſcorides myrobalanos nouit,de illis caput ut ſolet nõ pręfixit? AMATVS. nouit quidem ut dixi,Dioſcorides myrobalanos,ſed de illis nullam penitus experientiã habuit,qua de cauſa,de illis,uelut rebus,quarum uires ignotæ illi erant locutus non fuit.LVD.quod equidem meminerim hucuſque nunquam apud aliquem legi, qui dixerit, Diſcoridem myrobalanorũ meminiſſe, imò omnes inter res nouas, & ab Arabibus inuentas,& in uſum medicum adductas hucuſq; cõnumerarũt.AMA. Verũ fateris, quũ nullus hucuſq; adaperuit, neq; literis mandauit,quod Dioſcorides noſtros communes myrobalanos nouerit,quia quum myrobalanum legebant,glandem unguẽtariam, quam myrobalanum uocant,intelligebant,parum alioquin aduertentes, Dioſcoridis collationem, quam inter palmulam & myrobalanũ facit.LVD. per

Myrobalanorũ quinq; ſpecies.

Ludouicus Minius Sã ctarenẽſis.

inde ac ſi eos nõ nouiſſet dixerim, quum eorũ uires ignorauerit; AMAT. ea de cauſa Arabum inuentum myrobalani dicuntur, quia prius illis uſi fuerunt, & in actum practicum traxerũt. LVD. de iis præceptores noſtri Salmãticenſes parum nos inſtruxere, imò eos qui de ſimplicibus curam habebant, ſimplices appellabant. AMA. uera narras, ſed eorum unus hodie ſuperſtes, ut audio reſipiſcit, & ad bonas literas & Galeni doctrinam comparandam enixiſſime operam dat, nec ueretur id fateri, ut diſcipulis ſuis exẽplo ſit. LVD. ita ſe res habet, & cito ſperamus, ut herbaria medicina apud Hiſpanos iã in pretio haberi incipiat; ita quoque anatomiæ erit, abſq; qua Galenum intelligere, ut noſti, impoſſibile eſt. AMA. quãtum ad anatomiæ cognitionem attinet dubito, quum piaculum ſit corpus humanum mortuum apud Hiſpanos diſſecare. LVD. noui, ſed illhæc miſſa faciamus, ne in Hiſpaniæ ſanctimoniam incidamus, de qua diſſerere longum profecto, nec minus tædioſum eſſet, & myrobalanorum cæteras ſpecies enumerare ne graueris. AMA. Tertia ſpecies myrobalanorum accedit, qui Indici dicuntur, oliuam figura referentes, nullum os intus habentes: quibus quartam adiungere eſt, in qua emblicos reponamus, qui potius per fragmenta quàm integri ad nos uehuntur. Quinta demum ſpecies, belerici ſunt, rotundi, magnarum auellanarum magnitudine, qui non minus ac chebuli ſaccaro conditi ex India ad nos portantur, caput apprime roborantes, ueluti ſtomachum, & alia uiſcera. Citrini bilem fugant, Indi atram; cæteri pituitam. De quibus iuuabit legere Meſuem inter Arabes, & Actuariũ inter Græcos. Scire tamen licet antea quàm ab iſto diſcedamus loco, quòd oſſa palmularum & chebulorum uſta, ſpodii uice ualent, ut ex Dioſcoride in præſentia deprehenditur.

Salmaticẽſes ſimpl. curam non habent.

Myrobalanorũ uires.

Spodii uice quid accipiatur.

De Palmula Thebaica.

Græce, φοῖνιξ θηβαική: *Latine, palmula Thebaica, tamarindus: uulgo, tamarindo.*

Enarratio. 136.

THEBAICA palmula, ea eſt, ut mea fert opinio, quam officinæ, Mauritana uoce, tamarindum uocant, idem enim eſt tamar, ac dactylus uel palmula, unde tamarindum, idem eſt ac ſi dicatur, palmula Indica, ex qua uinum olim apud multos populos parabatur, hodie uero in Perſia ex palmulis iis Indicis contuſis & optime ſalitis ſuccus exprimitur, quo uniuerſa Perſia, Arabia, & India, aceti loco utuntur, imò ſic ſaliti tamarindi & contuſi plerunq; ad nos uehuntur, quos ego maxime deteſtor, quum ob inſitam ſalſilaginem ſitim incitent, & febrem augeant. Quum igitur tamarindis uti opus fuerit, integros & nõ ſalitos eligendos curabis, quia integri ac

Tamarindi.

Tamarindi quales eligendi.

non ſaliti febrim minuunt,ſitim arcent,& aluum ſubducunt,quæ omnia ſalici deperdita habent. Sunt porro tamarindi ut placet Meſue frigidi & ſicci in ſecundo ordine,uel ut Auerroi,in tertio. *Tamarindorum tēperatura.*

De Elate.

Græce, ἐλάτη *: Latine,elate,nux Indica : Hiſpanice, coquo: Italice, noce de la India : Gallice,noix Indiana : Germanice, nuſz Indien.*

Secundum Galenum.

ἐλάτη ἐγκέφαλος *: cephalio, palmites,palma agreſtis : Hiſpanice, palmitos : Italice præſertim in Sicilia,cephaglione:*

Enarratio 137.

TAM CLARE, tamque manifeſte Dioſcorides in præſentia per elaten,nucem Indicā intelligit,ut non magna opus ſit digreſſione,ſed quò d ita ſe res habeat paucis indicemus. Primo,nux Indica quæ ex India in Luſitaniam,& inde in uarias orbis regiones diſtrahitur,& eam in officinis pharmacopolæ tanquam ſpectaculum prætereuntium ſuſpenſam habent, ex palma arbore colligitur, quæ apud Indos, ueluti apud inſulas Capi uiridis proſpere creſcit,fructus magnitudine capitis humani : qui ideo nux dicitur, quia nucem figura referat : & Indica quia primo ex India uecta fuerit. Hæc igitur nux Indica primo, cortice craſſo ueſtitur, ſubnigro, ad ruborem inclinante,qui etſi ſuperficie durus,calloſus,& tenax ſit,intus tamē mollis uidetur,& capillato inuolucro texitur. Is primus huius fructus cortex eſt,quē Dioſcorides inuolucrum & operimentum fructus palmularum uocat, qui quum recens eſt,ex ſe ſubgrauem mittit odorem, & aſtringendi uires obtinet, quo depoſito, fructus occurrit rotundus oui anſerini magnitudinem & maiorem habens,cortice coopertus craſſo,lignoſo,ad ruborem declinante, intra quem medulla ſeruatur, parte exteriori, eiuſdem coloris cum cortice, nam eius interior pars, lactea eſt,concaua, aquam in pretio habitam continens;hunc uero corticem Dioſcorides quoq; elaten uocat, ueluti boraſſum alii, in quo foramina quædam, ſimiæ figuram repræſentantia, conſpiciuntur, ob quæ nux hæc à Luſitanis, quoquo appellatur, uoce qua mulieres pueris metum inducere ſolent. At medulla interior, quam Dioſcorides cor appellat, candidi eſt coloris, in parte ut diximus interiori, cibo gratiſſima, multum genitalis ſeminis giguens, qua de cauſa multis conditis ad irritandam uenerem dicatis,miſcetur. Dicitur autem arbor hæc,ſiue palma fructum iſtum ferens,à multis,pauperis refugium, ob id quod multis & uariis abundet donis, nam ex ea fructus dictus colligitur, qui quum recens & ui-

Elate nux Indica eſt.

Arbor elate.

ridis eſt,lanha appellatur, tantæ ſuauitatis, ob aquam intus contentam, ut Deorũ ambroſia à multis dicatur: macilentos enim & graciles,obeſos reddit, cuius aqua à mulieribus maxime pro facie decoranda expetitur. Fiunt quoque ex corticibus huius fructus,pocula,quibus inauratis,uel argento ornatis,nobiles utuntur,parantur quoque ex iſta arbore,chordæ,non minoris pretii ac bonitatis quàm quæ ex canabe conficiuntur. Fluit quoque arboris huius (caudice perforato) ſuccus,qui uini loco habetur,& poſtea in acetum euadit:nam quum muſteus eſt,ad ignem coctus,mel uel ſapa redditur, deſtillat quoque ex iſta arbore liquor olei munia ſupplens; de quo & melle Dioſcorides ſimul tanquam ab eadem arbore emanantibus,mentionem fecit,capite de elæomelle; in quo nõ de una agit re,ſed duabus potius,oleo ſcilicet & melle,ut ibidem quoque adnotauimus. Attamen,ne in huius arboris donis diuager,in ſumma dicam decem uel undecim res, ad uſum humanum accomodatas ex ea colligi, ut merito pauperum refugium dicatur, quia quum pauper unam uel alteram, huius palmæ arborem poſſidet, illico miſeram pauperiem effugiſſe creditur. At Plinius,per elaten arborẽ quandam abietem dictam intelligit, ut libro duodecimo capite ultimo, qui de ea ita diſſerit:Eſt præterea arbor ad eadem unguenta pertinẽs, quam alii elaten uocant,quod nos abietem;alii palmam,alii ſpathen. Galenus præterea per elaten non nucem ut Dioſcorides,aut arborem,ut Plinius,intelligit, ſed palmæ tenellum quoddam germen, encephalon,id eſt cerebrum, uel medullam intra ſe continens, dictum, quanquam & encephalos planta reperiatur parua, à nonnullis cephalio nuncupata, quam uocem hodie Neapolitani ſeruant,eam cephaglion uocantes, Luſitani uero noſtri, ſimul ac reliqui Hiſpani, palmitem uel palmitum appellant, quam Viues in colloquiis agreſtem palmam nominat, neſcio quem ſecutus authorem. LVDOVICVS. Hanc ipſam plantam quam Galenus intelligit, & Dioſcoridem intellexiſſe,ſcholaſticis meis,quum publice Colimbriæ interpretarer,ſæpe dixi. AMATVS. Scio certe,quum nos duo è Salmanticenſi,nobili apud Hiſpanos gymnaſio,in Luſitaniam reuerteremur,te publicè medicinam apud Colimbrienſes, regis mandato legiſſe, imò ibidem tibi in eo munere primas delatas recordor. Sed ego relicta Luſitania, ut qui ab hinc decem & octo annis præſagieram,quæ nunc eueniſſe audio,regios contempſi honores,& in Anthuerpiam me recepi,ubi ſeptennium egi, & inde Illuſtriſſimi ducis Ferrariæ Herculis ſecundi iuſſu, Ferrariam ueni,ſub cuius clientela ſexennium moratus ſum,ubi quoque publice artem medicam profeſſi ſumus,& multa à uiris doctiſſimis,in re anatomica & herbaria didicimus, LVD. utinam eo tempore tecũ ſentiiſſem, nec in illo regno tam longam traxiſſem moram, ut Germanorum mores citius dignoſcere potuiſſem,quibuſcũ hodie Anthuerpie feliciſſime diuerſor. AMAT. Sunt

Plinii elate abies eſt.

Galeni elate cephalio eſt.

Viues.

Author apud Ferrarienſes publice medicinã profeſſus eſt.

certe Germani uiri probi & doctiſſimi, Germanos dum dico, ſimul & Belgas illos, qui nunc Brabanti, Batavi & Flandri appellantur, intelligo; de quibus alias, nunc uero ad noſtrum encephalum reuertamur, quod tu Dioſcoridis elaten eſſe putas. L V D. ita certe autumo, quum quoque illius deſcriptioni, Galeni encephalos ſiue elate reſpondeat, A M A T. quòd res ita ſe habeat, apparet, imo tecum ſentio, quòd Dioſcoridis elate idem ſit cum encephalo ſiue Galeni elate, nec enim grauor ita celeriter ſententiã immutare, quum poſteriora, ut eſt in ueteri prouerbio, meliora ſemper eſſe ſoleãt L V D. non ab re quoque eſſet, per elaten, in preſentia nucem Indicam intelligere, ut tu probe in lemmate finxiſti, quũ quoque elates deſcriptio illi reſpondeat, quin ab eadem arbore nux Indica, & encephalos colligantur. A M A T. Memoriæ occurrit, me apud Theophraſtum libro 7. de Hiſtoria plantarum legiſſe, eſſe bulbi quoddam genus, circa ripas amniũ naſcens, in cuius medio, hoc eſt inter ſummum corticem, & eam partem quam comedunt, lana reperitur, ex qua mappalia, ueſtes, & alia ſimilia conficiebantur; ſed ubi aut in qua regione id fiebat, ſubticuit; imò Plinius de hac re Theophraſtum adducit, poſtquam de ſparto locutus fuit, libro decimonono ſuæ Naturalis hiſtoriæ capite ſecundo. L V D. ita eſt, & per hanc bulboſam plantam, quum plerunque ſim contemplatus, nullam aliam Theophraſtum intellexiſſe, quàm encephalum hoc, aſſequi potui. A M A T. tecum ſentio & à tua non diſcedam opinione, quũ re uera Theophraſti bulboſa illa planta, encephalos ſiue palma noſtra parua ſit, qua frequentiſſime ueſcimur. Nam primo encephalos, bulboſam radicem habet, multis obuolutam cooperimentis, quum eam excorticanti, primo cruſtata quædam folia horridis armata ſpinis occurrant, poſt quæ, lanei multi plexus apparent, ex quibus, dubio procul, & ueſtes, & togę, & mappalia, & ſacci fieri poſſunt: poſt hanc uero lanã, laminæ quædam digitales, tenellæ, cibo cum toto ipſo radicis meditullio, aptæ conſpiciuntur. Quæ ſane à Theophraſti deſcriptione non multum abhorrere uidentur, quin imò cum ea conuenire, pro comperto habeo. Nam lana hæc ſub primis tunicis habetur, adeo ut inter internum quod manditur & externum media ſit; ex qua ſacculi hodie perbelli pro ſeruandis pecuniis ornantur, & illis Luſitani noſtri paſſim utuntur, & niſi lini & lanæ ingens eſſet copia, ueſtimenta ex ea parari poſſent, quæ olim confici creditu facillimum eſt. Verum huius plantæ, in Betica regione, & Algarbia Luſitaniæ parte, magnus eſt prouentus. Ex quibus regionibus, ad Anthuerpiam apud Belgas florentiſſimam ciuitatem magna adducitur copia, quæ in maximis habetur deliciis, nec niſi optimatibus, aut principibus præſentatur, quum cibus ſit delicatiſſimus, ſuauis, uentriculo gratus, multum genitalis ſeminis gignens, qua ratione ab illis multum deſideratur, & de ea Serapio bdellium confici meminit, ut capite de bdellio diximus,

Elate Dioſcoridis idẽ cum encephalo Galeni.

Theophraſtus interpretatur.

Bdelliũ ex quo fiat.

quam cifilionem corrupta ut ſolet uoce appellat.

De Malo punico.

Græce, ῥόα uel ῥοιὰ: *Latine, malum Punicum, malum gra-
natum, pomum granatum: Hiſpanice, granadas, romanas:
Italice, pome granate: Gallice, pomes granates.*

Enarratio 138.

POMVM granatum, malum Punicum dictum, omnibus notum
eſſe arbitror, cuius genera Plinius quinque facit, libro 13. capite 19. ſcilicet,
dulce, acre, mixtum, acidum, & uinoſum, quæ ad tria tantum Dioſcorides
Hippocratis more reduxit, dulce, acidum, & uinoſum, nō acre in acido col-
locauit, & mixtum in uinoſo. Recētiores uero, dulce, acre, & medium, quod
Arabes muſum appellant, dicunt, cuius loco ipſo deficiente, dulci & acri
mixtis utuntur. De horum uero temperamento in præſenti inquirere ne-
ceſſarium eſt, quum uarient authores; nam Dioſcorides in præſentia, dulce,
calidum eſſe intelligit, qua de re in febribus uitandum ſuadet, quia calorem
inducit. Item Hippocrates libro ſecundo de Diæta: mali Punici dulcis ſuc-
cus, inquit, aluum mouet, habet autem quid æſtuoſum; Mala punica uinoſa
minus æſtuoſa ſunt; acida uero magis frigefactoria: Nuclei autem omnium
aluum ſiſtunt, hæc Hippocrates. Ex quibus conſtat, malum Punicum dul-
ce calidum eſſe, cui axiomati omnes fere Arabes fauent, & primo Razes li-
bro tertio ad Almanſorem regem dicato, qui capite ſecundo ita inquit: ma
la granata dulcia nō infrigidant, ſed inflammationem & ſitim faciunt; à quo
nullus quod ſciam Arabum diſſentit. Pręterea ſapor dulcis caliditatem at-
teſtatur, quū quæ dulcia ſunt, ea calida dicantur, ut iure credendum ſit, dulce
pomum Granatum, calidum ſit, non uero frigidum aut alterius qualitatis.
Iis porro Paulus Aegineta oppoſitus eſt, quum dicat: Malum Punicum
omne aſtringendi uires eximias poſſidet, quibus refrigerat ſiccatque, uerum
dulce aliis minus: Per quæ uerba clare patet, quòd mala Punica dulcia, frigi
da eſſe dicat, cui adſtipulatur quoque Auicenna Paulum plerunq; ſequens
cum libro ſecundo ſui Canonis dicat; Granatum dulce frigidum & humi-
dum in primo gradu eſt, acetoſum uero frigidum & ſiccum in ſecundo.
Nos uero ut in hac re audacter iudicium noſtrum proferamus, credimus,
quòd Paulus, uere dulcia granata non nouit, imò quæ apud nos uinoſa aut
media ſunt, illi pro dulcibus habebantur, unde omnia non immerito frigi-
da eſſe dixit; Sciebat enim Paulus, dulce pomum granatum calidum eſſe,
ut ex Galeno deprehenditur libro octauo de Facultatibus ſimplicium me-
dicamentorum dicente; Omne malum Granatum aſtringētem qualitatem
ſortitur, non tamen in omnibus ea exuperat. Nam inter ea quædam ſunt
acida,

Malorū Punicorum tēperatura.

Auicenna plerunq; ſequitur Paulum Aegin.

acida,quædam plus dulcia, quàm auſtera, pro ratione quarum qualitatum uincentium ſuos uſus præſtant. Porro, acini aſtringentiores & exiccantiores ſunt ſucco, ſicuti & his putamina, quæ ſidia dicuntur. At ſimilem uim habent flores qui cytini dicuntur. A ſapore igitur inquirenda temperatura in iis malis Punicis eſt, quum quanto magis ad dulcedinem tendunt, eo magis calida dicenda ſint, & quanto magis dulcedine diſcedunt,& ad acetoſitatem appropinquant,tanto frigidiora dicenda ſunt,item quæcunque magis lignoſa grana habuerint,eo magis ſtyptica dicenda ſunt. L V D. Ea igitur poma granata, quæ nos capharilia, Itali alaſi appellamus lignoſo acino carentia ſtyptica non ſunt dicenda. A M A T. ita eſt quia parum aut nihil,comparatione ad alia conſtringunt. L V D. Monendi hic pharmacopolæ ſunt,ne per malum Punicum intelligant id quod ſeplaſiarius quidam Pariſienſis intellexit, quum medicus deſcriberet, ſucci malorum Punicorum,ſiue malorum Granatorum,ille craſſæ Mineruæ, hebes ingenio,& ignarus uocum,quum ex malis granatis, & illis quidem optimis,ſuccum extractum amandare debuerat,tantũ abfuit,ũt optima,aut bona intellexerit poma,ut potius,putida & corrupta acciperet, ex quibus ſuccum fœtidum & putridum extractum ad miſerum ægrotantem miſit, credens utiq; per mala,nõ poma, ſed mala putrida corrupta ac flaccida granata,intelligi debere. AMAT. ab hinc decem annis, rem ita eueniſſe audiui, imò Petrus Fernãdus amicus noſter, qui magna cum gloria apud Anglos Londini medicinam exercuit,& nunc proſperè apud Venetos agit,mihi libellum ubi hæc ſcripta erant Antuerpiæ indicauit,quæ tu poſtea in ea epiſtola,quam Lexico Nebriſſenſis Anthuerpiæ excuſo appoſuiſti, ad memoriã reuocaſti. LVD. quæ igitur ex malis Granatis in officinis ſeruata habentur,edocere ne graueris. AMAT. Seruantur cortices, quin & ipſa poma ſeruata habentur,ex quibus & ſuccus quoq; extractus ſeruatur, præcipue ex acidis,quem uinum granatorum practici appellant, & cum febricitantibus pro extinguenda ſiti,& roborando uentriculo,ac mitigando ardore febrili,in potu propinant,non minus oxyzaccara,ex hoc ſucco & ſaccaro dicta,paratur,quæ & ſimplex & cõpoſita paſſim in officinis habetur. LVD. in hoc ſyrupo malorum Granatorum,medici monendi ſunt, quia laborantibus putridis febribus ab obſtructione pendentibus, continuo illum tribuunt, parum animaduertentes, quod ſyrupus iſte conſtringat, & arctos meatus reddat, ut Galenus libro decimotertio Methodi medendi docet, quum de malo Punico agit,dicens. Malum Punicum & cætera quæ aſtringunt,dum bilis meatus os arctant,bilem ipſam excerni prohibent, proinde mala Granata,& ipſorum ſyrupus ueluti ſimilia alia, putridæ febri curandæ nullo modo conferunt. AMAT. Deteſtandi ſunt medici illi,qui tantum ad febrim,deſpecta eius cauſa aduertunt,nunquam ut tu probe noſti,Gale

Sidia.

Cytini.

Petrus Fernandus.

Monentur Medici.

nus febres putridas frigidis conſtringentibus depulit, ſed potius medicamẽtis aperientibus, quæ nõ nihil caliditatis habent. LVD. Hæc maiori digreſſione indigent, propterea quia ad methodum medendi pertinent. AMAT. ita eſt, ſed methodus medendi cum notione facultatum medicamentorũ mutuo nexu connectitur.

De Cytino.

Græce, κύτινος*: Latine, cytinus, mali Punici domeſtici flos: Hiſpanice, flor de granadas: Italice, fior de pome granate domeſtice: Gallice, fleurs deſpomes granates.*

Enarratio. 139.

Cytinus flos mali Punici. CYTINVS flos eſt mali Punici domeſtici, quem pharmacopolæ uice balauſtii exhibent, ex quo ſuccus hypociſtidis modo exprimitur, ad eadem ualens ad quæ hypociſtis.

De Malicorio.

Græce, σίδιον*: Latine, maliſerium, malicorium, cortices granatorum: Hiſpanice, caſcaras de granadas: Italice, cortezze de granate.*

Enarratio. 140.

Malicoriũ. MALICORIVM granatorum putamen eſt, ſiue cortex, quanquam recentiores, malicorium tantum, parua illa poma rubricantia eſſe uolunt, quæ & ipſa aſtringendi uires habent.

De Balauſtio.

Græce, βαλαύσιον*: Latine, balauſtium, ſylueſtris Punicæ flos, Hiſpanice, flor de granado monteſino: Italice balauſtio fior.*

Enarratio. 141.

Balauſtiũ. BALAVSTION ſiue ut Columella balauſtum, ſylueſtris Punicæ flos eſt, quæ arbor Ferrariæ uidetur, & præter oculis gratos flores, quos emittit, nullum alium fructum profert: Qui apprime conſtringunt, & ea de cauſa in officinis ſeruati habentur.

De Myrto.

Græce, μυρτίνη *uel* μυρσίνη*: Latine myrtus: Hiſpanice, ra-*

iam, murta: Italice, mortella, mortina, myrto: Gallice, mirtillo.

Enarratio. 142.

MYRTVS tam frutex quàm ipſius niger, & albus fructus, communis eſt; ex ſucco cuius ſyrupus myrtinus in officinis pro ſiſtenda aluo paratus habetur. Eſt enim myrtus ut Paulus libro.7.inquit, ex diuerſis compoſita ſubſtantiis, in qua terreſtris pollet frigiditas, qua ualenter ſiccat. At myrtula trunco & ramis ipſius adnaſcens tumida, maiore ui in aſtringendo & ſiccando ſcatet: iam uero & folia aridiora uiribus magis ſiccant, item fructus ſuccuſq; tum foris applicatus, tum intus aſſumptus, perſimiles uires præ ſe fert. Cæterum ex floribus myrti albis odoriferis, aqua per campanam elicitur, non niſi ſuauiſſimi odoris, ob quem à delicatiſſimis mulieribus in ſummo pretio habetur. *Myrtus frigida eſt.*

De Ceraſijs.

Græce, κεράσια*: Latine, ceraſia: Hiſpanice, cerezas: Italice, cereſe, Gallice, cereſes: Germanice, criques.*

Acida ceraſa.

Græce, oxyceraſon: Latine acida ceraſa: Hiſpanice, guindas: Italice, maraſche.

Enarratio. 133.

CERASVS arbor, & ceraſum fructus dicitur, dulce & acre, quæ Lucius Lucullus poſt uictoriã Mithridaticam, anno urbis ſexcenteſimo octogeſimo, in Italiam è Ponto uexit; hodie uero multorum generum ceraſa apparent, dulcia, acria, auſtera, uinoſa, & illa quandoq; nigra, ut plurimum uero rubra, uariis inſignita nominibus. Cæterũ Luſitania ut placet Plinio, bona fert ceraſa, ſed quod equidem meminerim, nuſquam meliora habentur, quàm Lugduni, porrò acida ſiue acria ceraſa, apud Salmanticam florẽtiſſimum Hiſpaniarum, imò totius orbis omnium doctrinarum gymnaſiũ, guſtui gratiſſima reperiuntur, quæ & ſaccaro & melle condita uariis in locis reſeruãtur, ut illis poſtea febricitantes ad arcendam ſitim utãtur; de quorum facultate, & temperatura, Galenus libro.7. de Facult.ſimpl.medic.ita tradit: Quæ dulcia ſunt magis aluum ſubducunt, ſed minus grata ſtomacho ſunt: Auſtera uero, cõtrario modo: at acida, pituitoſis excrementoſiſq; ſtomachis ſunt idonea, ſiquidẽ auſtera magis exiccant, & non nihil etiã incidũt, ipſius arboris gũmi arterias aſperas lenit, calculiſq; uexatos adiuuat. *Ceraſa optima.*

De Ceratonijs.

Græce, κεράτιον: *Latine, ceratium, ceratoniũ, dulcis ſiliqua, xylocaraton: Hiſpanice, alfarobas: Italice, carrobe.*

Enarratio. 134.

Ceratium, ſiliqua dulcis xylocarata Alcarrobardum.

CERATIVM per t literam ſcriptum, ſiliqua dulcis eſt, quam alii xylocaratam uocant, alii uero Mauritana uoce charliob, uel charamulium, appellitant, quæ uaginis, ſiue ſiliquis fabarum ſimilis eſt, falcata eſui cum toto cortice apta, intra quam, ſemina ueluti in ſiliqua Aegyptia, caſſia fiſtulari dicta conduntur; nam ſicca optima ſtomacho eſt, uiridis uero amariſſima ac ſtomacho ingrata, ſicca aluum ſubducit; non eſt tamen hac de cauſa caſſia fiſtularis appellanda, quanquam omnino non ab re eſſet, affirmare, ſiliquam hanc uulgarem ſpeciem caſſiæ fiſtularis eſſe, unde non immerito quidam caſſiam fiſtularem ſiliquam Aegyptiam appellant. Quia ut hæc qua ueſcimur in Italia & Hiſpania, uariiſue locis naſcitur, ita eo modo caſſia fiſtularis in Aegypto & India, ut ii qui ex Alexandria in Chairum ciuitatẽ totius Aegyti caput per Nilum adnauigant, norũt. FEDERICVS, ſunt ne arbores inter ſe ſimiles, ut ſiliquas has dulces cũ caſſia fiſtulari affinitatẽ habere dicas. AMAT. ita referunt qui utranque uiderunt. Nam arbor caſſiam fiſtularem ferens procera eſt, folio nucis, per ordinem ueluti in fraxino uidemus, diſpoſito, cui cortex cineritii eſt coloris, quo detracto rubricat, in ſuperficie lignum, ſolidum, durum, intus nigrum quod dum uiret peſſime olet, imò ut rem manu tractemus in promptu folia ſunt; quæ nunc, nunc per nauim iſtam onerariam ex Alexandria ad me uecta ſunt. FED. omnia hæc arbori dulces ſiliquas ferenti quoq; conuenire ſæpe obſeruaui, quũ frequens apud patriã meam, oppidũ in agro Piceno quod uulgo Rocha Cõtrata dicit naſcatur, ut iure dicendũ ſit, ſ. li tantũ ratione arbores differre iſtas, imò ipſæ ſiliquę inter ſe maximã habent ſimilitudinem, & utræq; eo modo in arbore pendent. AMAT. utcũq; ſe res habeat, ſiliquæ caſſiæ fiſtularis eligendę ſunt craſſæ, ponderoſæ, quæ quum quatiuntur, nihil intus ſonat; quum uero franguntur, ſplendeant, & plenæ nigro illo attramentario pulpamento ſunt, quo frequentiſſimè pro depellenda utraque bile utimur, & ab eius propinatione, non multum permittimus, abſque uictu ægrũ, ne loco cibi, natura illud ad ſe rapiat, ut ex Galeno in praxim capite de prunis traximus.

Federicus à Rocha amicus Amati.

Caſſia fiſtularis.

A caſſia fiſtulari deglutita cito comedendum eſt.

De Malis.

Græce, μηλέα, μῆλον: *Latine, pomum, malum: Hiſpanice manſanas: Italice, pome: Gallice, depomes.*

Enarratio 144.

POMA ubique nota ſunt, de quorum uarietate & præſtantia, uiribuſque legito Galenum libro ſecundo de Facultatibus alimentorum, capite uigeſimo primo. Cæterum in præſenti loco minime grauabor inquirere, quæ potiſſimum poma accipienda ſunt, pro conficiendo ſirupo pomorum, quo contra cordis palpitationem, & ſyncopem, ueluti contra cardiacam & læſtuoſa ſuſpiria, aliaſque atrabiliarias ægritudines utimur. BRASAVOLA. Cur tu in iis immoraris, quum Meſue & dulcia & acida accipienda pro parando ſirupo de pomis ſuadeat. AMATVS. Noui hercle non ea tantum quæ Meſue dixit, ſed quæ tu magno indicio, in Examine ſyruporum de hac re exaraſti, in quibus dubio procul, licet non ſuadeas, cupis tamen ab Aromatariis & Seplaſiariis, diuerſi pomorum ſyrupi ut fiant, Alter ex pomis dulcibus odoriferis, quæ uel dicente Galeno cor iuuantia ſunt, qualia Camuſia uocata, & Regalia dicta, ita odorifera, & cordialia, ut ſi eorum cortices ignitis prunis iniiciantur, ex ſe odorem referant moſchatum; Alter uero ex acidis pomis, qui non cordis affectibus opitulatur, ſed potius ſtomacho, & ipſius uentriculo, quum ſitim arceat, uentriculum roboret, & bilis uomitum reprimat. BRASAVOLA. Recte ſane perpendiſti, quum dulcia poma odorata cordi ſuccurrant, acida uero nihil cum corde habeant, ſed uentriculum potius roborant, & ipſum conſtringant, & hac de cauſa Arabes, quum ſyrupum de pomis acidis, uel muſis id eſt medii ſaporis concinnant, ad ſtomachi affectus illum parant, non uero ad cordis paſſiones, ut ex Auicenna quinto libro ſui Canonis, & Serapione libro ſuorum ſimplicium elicitur. AMATVS. Parabunt igitur deinceps ſeplaſiarii ſyrupum ex pomis tantum dulcibus odoriferis, quo medici contra cordis affectiones utentur; alium uero ex acidis uentriculo conuenientem. BRASAVOLA. Ego uero conſilium tuum approbo & laudo. AMATVS. uereor tamen, ut quum pharmacolæ auari ſint, in ea uariorum ſyruporum compoſitione impenſas facere recuſent, ſatis contenti, uno ſyrupo ex dulcibus & acidis pomis compoſito. BRAS. Imò quum mihi illorum ingenium perſpectum eſſet, ut ex promiſcuis pomis ſyrupus fieret, permiſi. AMATVS. Vnum eſt, de quo maxime miror, quod tam raro ægrotantibus tuis, poma aſſa uel cocta, pro uictus ratione offeras, quum tamen omnes fere medici, ea tanquam uictum præſtantiſſimum præbeant. BRAS. Ita eſt, quia plerunque in ægros incido obſtructionibus laborantes, quibus poma aduerſiſſima ſunt, quum pituitoſa flatuoſaque ſint, & maxime aſtringentia, præcipuè ſi acida fuerint. AMAT. parũ in Hiſpania Medici hoc animaduertunt, imò multi Italorum, qui quoq; in quouis morbo correpto ægro, pomũ unum

Pomorum uarietas.

Poma quæ accipienda pro cõficiendo ſirupo cotoneorũ.

Braſauola.

Poma aſſa uel cocta à cibo comedenda ſunt.

uel alterum aſſum ſaccaro coopertum concedunt. BRAS. ſub calidis cineribus aſſatum,uel mediocriter aqua incoctum,laudat Galenus, modo à cibo detur,quum uentriculum & ſtomachum roborat,& deiectam appetentiam incitat,& concoctionem adiuuat,imo qui diarrhœa,aut dyſenteria,uomituue infeſtati ſunt, eo maxime iuuantur, præſertim ſi acerbum fuerit. AMAT. Galenus libro de Attenuante uictus ratione, ſi recte teneo, dixit, ex pomis ac piris minus nocebunt quæ elixa fuerint, quod tamen ea febribus correptis, in uictus ratione daret, hucuſque nunquam ab eo traditum legi. BRASA. Ita eſt & quum primum occaſio ſe tulerit, affatim de hac re diſſeremus.

De Cydoniis.

Græce, κυδώνια : Latine, cydonia, cytonia, aurea mala, mala cotonea : Hiſpanice, menbrilhos, marmellos : Italice, mali codogni : Gallice, des pomes coingnes.

Enarratio. 146.

Aurea mala citonia ſunt.

CYDONIA, ſiue mala cotonea, ſatis ſunt nota, quæ, ut mea fert opinio,uere aurea mala ſunt,de quibus Poëta ita tradit in Aegloga.

Aurea mala decem miſi cras altera mittam.

Miua citoniorum.

Auſteri fructus poſt cibum aluum ducunt.

Romæ enim uiſitur hodie ſtatua Herculis mala Cydonia manu tenentis, quæ credibile eſt ab antiquis aurea uocata,nota eſt enim fabula, de Heſperidum hortis ab Hercule ſpoliatis: ſtomacho enim citonia gratiſſima ſunt,ex quibus ſirupus,miua citoniorum dictus,& cum aromatibus,& ſine illis,frequenter in officinis paratur, ueluti conditum diacitonites, cum ſuccaro uel melle,quod nonnunquam ſcamonio ad ducendam aluum acuant:ineſt autem cydoniis, uirtus,ac piris, auſteriſue fructibus æqualis,qui quum ante cibum comeduntur,aluum conſtringunt, à cibo uero eam fluidam reddunt, ut Galenum adnotaſſe legimus libro ſecundo de Facultatibus alimentorum; dicta tamen ſunt cydonia à Cydone Cretæ oppido, unde primum aduecta ſunt.

De Melimelis.

Græce, μελίμηλα : Latine, melimela, poma mellei ſaporis.

Enarratio 147.

Melimela.

MELIMELA poma, à ſapore melleo in eis reperto denominationem habent, ſic quoque Epirotica ſiue orbiculata, à figura rotunda dicuntur; nam ſylueſtria poma, acerba & nulla arte culta ſunt, quæ uentrem ualentiſſime conſtringunt.

De Perſicis.

Græce, περσικὰ: Latine, perſica, poma perſica: Hiſpanice, pexegos: Italice, perſigui: Gallice, de peſches: Germanice pferſich.

Duracina Perſica: Hiſpanice, duraſnos, durazios: Italice, durazini: Gallice, des perſigues duracines.

Præmollia perſica: Hiſpanice, molares: Italice, perſici che ſi diſpicano: Gallice, des perſigues que aillient dehors.

Enarratio 148.

Dioſcorides de pomis perſicis agit.

Duo genera perſicorum.

QVVM Dioſcorides, in præſenti, de uariis pomorum generibus agat, & de perſicis pomis loqui conſentaneum erat. Sunt enim horum uaria genera, Duo tamen præcipua, duracinum, & præmolle, Duracinum ſic dictum, quia difficulter ab oſſibus auellitur, non uero à rhodacino deductum, ut quidam fabulantur, hoc in uniuerſa Hiſpania in maximo habetur pretio; & meritò, quia ſtomacho ſua ſuaui & uix perceptibili ſtypticitate conueniat, imò ea de cauſa inter cordialia medicamenta à nonnullis reponitur: præmolle uero, ut uile infimę plebis hominibus relinquitur, ſic dictum, quia facile ab oſſe ſuo diuellitur. Sunt tamen nõnulla præmollia perſica in Italia, intus rubra, quæ duracinis non cedunt, grata ſapore, ſtomacho accommodata, quibus donis, in pretio habentur, & pluſquàm duracinis expetuntur. Hæc uero omnia perſica poma, in Perſia lethalia, & uenenoſa erant, in Aegypto poſtea mitia facta, & ſuauiſſima, qualia nunc uidentur, ut uberius dicemus, quum de arbore locuti fuerimus. Cæterum admonendi à me in præſenti ueniunt, qui Perſicis ueſcuntur, ne illa poſt alios cibos comedant, ſed potius prima menſa ante aliorum præitionem accipiãt, ut Galenus ſuadet libro ſecundo de Facultatibus alimentorum capite decimonono. Quia ſi poſt alios cibos comedantur, nimia ſua humiditate innatant, & corrumpuntur, nec ſolum ea ipſa, ſed etiam cæteri cibi. Sunt igitur lubrica humida, & quæ ſubduci facile queant, proinde ante alios cibos mandenda.

Prima menſa perſica poma ſunt comedenda.

Pyrrhus Luſitanus doctiſsimus et Amato conſanguineus.

PYRRHVS. Hæc omnia de præmollibus intelligenda eſſe crediderim perſicis, ſecus autem de duracinis, ex quibus optimus ſpirat odor, ſuauis, gratus, & ſpiritum recreans, nam eorũ ſapor delicatiſſimus eſt, cum quadam auſteritate perceptibilis, qua mediante ſtomacho conducit, & ipſum roborat: quibus de cauſis poſt uictum accipi poſſe affirmarim; imo omnes principes Hiſpaniarum, & uiri delicatiſſimi, ea poſt uictum come-

dunt, non niſi prius uino infuſa, & nullam inde noxiam euenire perſentiunt. BRASA. Sub cineribus coctum, unum uel alterum pomum perſicum, ægrotantibus meis, quum eorum inſtat tempus, offero. AMAT. Obſeruaui ſedulo quum de ſalute ægrotantium inter nos ſæpe conſultatio fieret, ut ea perſica aſſa, & ſaccaro reſperſa edenda illis concederes, quum tamen à nullo antea, nec Hiſpano, Gallo, uel Germano medico, cum quibus abunde uerſatus ſum, unquam id factitatum eſſe animaduerterim. BRASA. delicatiſſimus cibus eſt, & ægris perquàm gratus. AMAT. non dubito, quod Hiſpani noſtri deinceps eo utatur, & in praxim trahant, ut ſunt, Leonardus Nunius medicus apud Luſitanos, dignus ut primas apud regem dignitates obtineat; Hieronymus à Pedarneria, uir mea ſententia doctiſſimus, & alii plures, quorum nomina alibi citamus, non niſi doctiſſimi ſapientiſſimi & multa laude digni. BRASA. Siccata perſica ubique ſeruari animaduerti. AMAT. imo conditum ex ipſis perſicis, nuſquàm quod equidem meminerim, clarius aut ſapidius quàm Genuę paratum uidi. BRASA. omnium conſenſu, primas illic obtinet, quanquam & apud Ferrarienſes, non poſtremæ notæ concinnentur, quod conditũ Abinzoar libro ſui Theiſir maxime laudaſſe uidetur. AMAT. imò multorum iudicio & eorum præcipuè qui apud inſulam Maderiæ diu egerunt condita zuccarina multo perfectius Ferrariæ parantur, quàm apud inſulares illos, zuccaro & omni genere fructuum abundantes.

Leonardus Nunius medicus Luſitanus.

Hieronymus à Pedarneria.

De Armeniacis, & præcociis.

Græce, βερίκοκκα, βερικόκκια μῆλα καὶ ἀρμενιακὰ: Latine, armeniaca, præcoqua, præcocia: Hiſpanice, albiricoques: Italice, mogniague, griſomele, armilini: Gallice, abricotz: Germanice, biricoqua.

Enarratio 149.

Armeniaca à præcociis differunt.

ARMENIACA à præcocibus differunt, quanquàm Dioſcorides nullam interea differentiam, ob nimiam quam habent ſimilitudinem faciat, de quibus Martialis ita cecinit.

Vilia maternis fueramus præcoqua ramis,
Nunc in adoptiuis perſica ſola ſumus,

Perſicis enim minora ſunt, & melioris ſucci, de quibus Galenus libro ſecundo de Facultatibus alimentorum capite uigeſimo ita prodit; Hæc quoque ex genere ſunt perſicorũ, bonitate nonnihil ea ſuperantia, nec enim in uentriculo corrumpuntur ut illa, nec etiam aceſcunt; Vulgo autem ſuauiora apparent, unde etiam ſtomacho ſunt gratiora, præcocia tamen Armeniacis

præſtant;

præſtant, porro uentriculus,quæ deorſum quidem uergunt, ex moleſtantibus,ea per aluum expellit; quæ uero ſupernatant,per uomitus eiicit.

De Citrijs,

Græce, μηδικὰ μῆλα: *Latine, medica mala,citrium,citreum pomū: Hiſpanice, cidras: Italice,cedri,citroni:Gallice,cedri.*

Species Citri.

Limones:Hiſpanice limones: Italice limoni: Gallice,limons.

Narantia, aurantia, citrangulum: Hiſpanice, naranyas: Italice, aranci: Gallice, des naranges.

Adam poma: Hiſpanice, azamboas: Italice, lomie, pome de adamo.

Enarratio. 150.

CITRVM uel citreum pomum,olim malum Medicum, quia ex Media adductum nominabatur, quod olim & ſi in cibi uſum nō ueniebat, hodie tamen & crudum & ſaccaro conditum, in delitiis habetur, ex cuius corticibus ſyrupus in officinis ad cerebri & cordis affectiones frigidus, ueluti ex acetoſitate ſiue ipſius ſucco:alter,ad omnes morbos ex pura bile ortos,& peſtilentes,ac eos qui ueneni naturam ſapiunt parantur: is enim ſyrupus, ex acetoſitate citri dictus,optimus eſt ad extinguendam ſitim,& pregnantium ciſſam, à caliditate ortam,ueluti ad omnes alios æſtuantes morbos;non minus ac ex prædicta acetoſitate paratum cum ſuccaro cōditum. Cæterum inquirunt medici,de huius pomi temperatura,quum uarient inter ſe authores,quos in præſenti poſtponimus, & ad Galeni mentem dicimus,in ſemine uincens habetur qualitas acida & ſicca,adeò ut ipſum tertii ordinis reſiccantium refrigerantiumq; ſit.Sed adnotādum duximus, quòd per ſemen Galenus,non nucleum,aut uerum ſemen intelligit; ſed acidam potius medullam,intra quam nuclei uel uerum ſemen continetur.Quod uero ita ſit,ipſemet Galenus in fine capitis indicat,quum de uero tractet ſemine,dicens, & nucleus qui in illo inuenitur, id quod re uera ſemen eſt, hic amarus eſt,& digerendi uidelicet ſiccandiq; facultatem obtinens, ſecundo quodam modo ordine à temperatis recedens.Hæc Galenus. Per quæ ſatis clarè patet,quòd primo per ſemen,partem acidam intelligit; Secundo uero,per ſemen,nucleum,uerum dictum ſemen, quod calidum & ſiccum in ſecundo ordine conſtituit,quum amarum ſiccandi diſcutiendiq; uires in ſecundo ordine eſſe dicat.Cortex uero deſiccat ſecundo ordine, & tempera-

Citrū,malum Medicum idem.

Syrupi de citro uarii.

Conditum ex acetoſitate citri.

Citrum cuius temperaturæ.

Semen citri acida pars eſt.

te calfacit. At caro poſt corticem alba apparens, pituitoſa eſt & frigida, quę cum toto cortice Galeni tempore comedebatur. Sunt igitur ut paucis dicamus in citro, primo cortex rugoſus, calore auri, odoratus, calidus temperate; ſuccus uero in ſecundo exceſſu. Poſt corticem apparet caro alba, eſui quoq; apta, frigida, pituitoſa, ac craſſi ſucci. Sequitur tandem medulla acida, quam ſemen Galenus improprie uocat, infrigidandi ſiccandiq; uires in tertio gradu poſſidens: intra medullam, nucleus uerum ſemen habetur, calfaciendi ſiccandiq; in ſecundo ordine uim habens. De quo nō minus dubiū eſt, an ſolum ueneno reſiſtat, uel potius totum pomum, quia Dioſcorides de ſolo ſemine loqui uidetur, quum dicat; ſemen habet, pirorum ſeminibus ſimile, quod in uino potum uenenis aduerſetur. At re uera, non ſolum ſemen, ſed totum pomum uenenis aduerſari certum eſt, ut ex Plinio colligitur libro. 23. capite 6. dicente: Citrea contra uenenum in uino bibuntur, uel ipſa uel ſemen. Nec minus hæc probari poſſunt, ex antiquiſſimis hiſtoriis, modo Athenæo fidem præſtemus, qui ad eum modum tradit: Maleficos homines quum ad ſupplicium ducerentur, quia citrea poma ab obuia muliere ſibi oblata deguſtauerant, ab aſpidum morſu incolumes, illæſosq; extitiſſe erat enim id ſupplicii genus, nota eſt hiſtoria, & ab Atheneo diffuſius enarrata, cui aſtipulatur Virg. in. 2. Georgicorum libro, quum canit.

Cortex citri temperate calidus.

Caro alba citri frigida.

Medulla acida frigida et ſicca in 3. gradu.

Semen citri calfacit et ſiccat in 2. ordine.

Totum citri pomum aduerſatur ueneno.

Athenæi hiſtoria.

Media fert triſtes ſuccos, tardumq; ſaporem,
Felicis mali, quo non præſentius ullum,
Pocula ſi quando ſæuæ infecere nouercæ
Miſcueruntq; herbas, & non innoxia uerba,
Auxilium uenit, ac membris agit atra uenena
Ipſa ingens arbor, faciemq; ſimillima lauro
Et ſi non alium late iactaret odorem,
Laurus erat, folia haud ullis labentia uentis,
Flos apprima tenax, animas & olentia Medi
Ora fouent illo, & ſenibus medicantur anhelis.

In iis enim carminibus, Virgilius exacte, & arborem & ipſius fructum malum citreum dictum deſcribit. Nam citrea malus, arbor parua ſpinis horrida eſt, omnibus horis pomifera, quum in ea & matureſcentia, & acerba, & nouiter ſubnaſcentia poma ſemper uidentur, folio lauri ſed latiore, cuius ſpecies ſunt plures, quædam limones ferens, acidos, dulces, medii ſaporis, uaria figura conſpectos: Nā & de acetoſitate limonis, ſyrupus parari poteſt, maioris efficaciæ quàm qui ex citri ſucco conficitur, qui mirum in modum, febribus peſtilentibus, ſecum accidens illud, morbum dictum pulicarem, medetur, ut experientia longa comprobatum habeo. Altera uero citri ſpecies, narantium pomum eſt, ſiue aurantium dictum, uel rancidū quod Auicenna citrangulum appellat, acidum & dulce; acidum bili aduer

Citrea malus.

Syrupus de acetoſitate limonis.

Narantiū pomum.

ſatur; dulce uero facillime in pituitam uertitur, utriuſq; tamen cortices calidi ſunt. Vltima demũ ſpecies citri, Adam pomum dictum eſt, non ubiq; ut cæteræ ſpecies obuium, cortice rugoſum, ſapore gratum, quod Luſitani & reliqui Hiſpani, corrupta uoce, loco Adam poma, azamboa ſua lingua appellitant. Omnium autem harum ſpecierum arbores parum inter ſe differunt, quæ florem emittunt album ſummæ fragrantiæ, & ex eo per campanam aqua ignis ui elicitur, tantæ ſuauitatis, & redolentiæ, ut cæteras odoriferas aquas ſuperare certum ſit; quæ hodie pro leui uomitum proritante medicamento, apud medicos Hiſpaniæ habetur, à quibus, aqua naphæ uel narantii appellatur. Reliquum erit, ut qui plura de iis legere deſiderat, legat Antonium Muſam Braſauolam, in ea epiſtola quam ad illuſtriſſimum Herculem Eſtenſem Ducem Ferrarie, miſit, & eam Examini ſuorum ſimplicium præfixit; non minus Ruellium Gallum capite. 69. primi libri, ſui uoluminis de Stirpibus.

Adam pomum. *Flos arantiæ.* *Aqua naphæ.*

De Pyro.

Græce, ἄπιον: *Latine, pyrum: Hiſpanice, peras: Italice, pere: Gallice, poire.*

Pyrum ſylueſtre.

Grece, ἀχράς: *Latine ſylueſtre pirum: Hiſpanice, peros de mato, peros monteſinos: Italice peri ſaluatici.*

Enarratio. 151.

PYRI ut multifaria ſunt genera, ſic paſſim notiſſima & in continuo uictus uſu communia, laudat tamen una quæq; regio, ſuũ quoq; pyrorum genus, quæ percurrere non minus longum, quàm faſtidioſum eſſet, quorum temperatura, à ſapore ut in malis quoq; diximus exploranda eſt. Cæterum pyra agreſtia conſtrictoria ſunt, & fungorum ſtrangulationibus conuenientia.

Pyrorum genus. *Pyra agreſtia.*

De Meſpilis.

Græce, μέσπιλον: *Latine, meſpilum, tricoccon, meſpilum trium oſsiculorum, aronium: Italice, azzarolo frutto, pomo di rege.*

Secunda ſpecies.

Meſpilum, ἐπιμηλὶς: *ſetanium, penticoccon, meſpilum, meſpilum quinq; oſsiculorum: Hiſpanice, neſperas: Italice, neſpole uui*

gari: Gallice, des neſples.

Enarratio. 152.

Error in exemplaribus Dioſcoridis. MESPILVS arbor, oxyachantæ, non uero pyxachantæ folia habet, unde impreſſoris incuria, hic errorem commiſſum eſſe, nulli dubiũ eſt. Sunt igitur ut capite de oxyachanta meminimus, folia huic primo generi meſpili, tanq̃ apii, fructus uero ruber pillularum magnitudine, intus oſſicula tria habens, ſapore ſubacidus, ſtomacho gratus, qui apud Neapolitanos azarolus dictus optime & feliciſſime creſcit, ueluti apud Piſaurẽſes, & alios nõnullos. Nam in Hiſpania uniuerſa, quod nouerim, fructus iſte non prouenit. *Azarolus fructus, primũ genus meſpili.* Secundum uero meſpili genus, ubiq; uulgatum eſt, penticoccon dictum, quia intra ſe quinq; contineat grana, quæ, ut experientia comprobatum nonnulli habẽt, contra nephritim multum ualent, hoc uerõ meſpilum epimelis à Dioſcoride dicitur, quanquam epimelis apud Galenum, unedo, fructus comari, id eſt arbuti ſit, ut apud ipſum eſt legere lib. ſexto de Facult. ſimpl. medic. ad iſtum modum dicentem: Epimelis acerba hæc planta eſt, ut quæ dixerit quiſpiam pomum ſylueſtris. Vocatur autem ab Italis ruſticis unedo, ingens eius in Calabria prouentus, fructus eius acerbus quidem eſt, nihilominus tamen ſtomacho ingratus, & capitis mouens dolores, admixta ſiquidem ei eſt aliena quæpiam qualitas. Hæc Galenus. *Epimelis Galeni unedo eſt.* Per quæ facile percipitur epimelida, unedonem appellare, non uero meſpilum, ut Dioſcorides in præſentia facit. Attamen Serapionis interpres turpiter errat, quum lemma capitis de meſpilo, non meſpilo tribuit, ſed potius ſorbo, ut legenti manifeſtum erit, quum quę ille ſorbo tribuit, Dioſcorides de meſpilo dixerit. *Serapionis interpres turpiter errat.* De quo Galenus. 7. libro de Facult. ſimpl. medic. ita diſſerit: Meſpili fructus admodum acerbus eſt, uixq; edi poſſit, uentrem ſtrenue coërcens, quin & in germinibus, & foliis acerba hæc qualitas non pauca reperitur.

De Loto.

Græce, λότος: Latine lotus arbor, celtis: Hiſpanice, almez arbol: Italice, bagolaro, cereſe del inuerno: Gallice, du aliſier, aliſa.

Enarratio. 153.

RARA arbor lotus in Italia, & perpaucis cognita; nos uero in Italia ſedulo eam inquirentes, tandem poſt longam inueſtigationem inuenimus. *Lotus.* Eſt enim lotus arbor ſpacioſa, grandis, ramoſa: corticem ſubnigrum & lucidum habens, ac ob id oculis perquam gratum: Huius folia ilicis, magna, craſſa, ex nigro uiridantia & in cuſpidem deſinentia ſunt: ualde per am

bitum ſerrata,quæ ab arbore nunquam decidūt; ſed illi perpetuo hærent, ut malo Medico, & lauro, & reliquis eiuſmodi: pro fructu baccam arbor hæc fert,pipere nigro maiorē,pediculo oblongo ceraſorū modo pendentē primo uiridem dein uero quū ad maturitatē Octobri menſe peruenit nigra, rotūda ori grata & ſuauis euadit,dulcis namq; eſt, odore quodam herbaceo quæ comeſa ex ſe ſubtilem quandam in ore pelliculam exuit, ſub qua carnis parum ſubeſt, quia oſſiculum baccæ fere totius occupat corpuſculum: Hunc porro fructū Anconitani à ſimilitudine quàm cum ceraſorū habet, ceraſum hyemale appellare ſolent: quanquàm non deſint eorū aliqui qui arborem hanc ſycomorū uocēt,ſed falſo: Viget autem arbos hæc Anconæ apud Diuū Cyriacū,quam nobis Ambroſius Nicander Spoletanus uir doctiſſimus & humaniſſimus primo,ut ſi quod nomen illi à priſcis impoſitū tenerē,illi aperirem,mihi demonſtrauit: quænam illa.n.eſſet omnes ignorabant:nos uero, ea conſpecta, lotū arborem apud Dioſc.deſcriptā ex multis ſignis cognouimus,nec minus ex Plinio hoc decerperamus, qui lib.13.ſuæ Naturalis Hiſt.cap.16.in Italia huic arbori ineſſe fructum ceraſi modo,tradit: Nam in Africa & uariis aliis regionibus fructu arbor hæc uariat: quū magnitudine fabæ crocei coloris,eumque denſum in ramis myrti modo ferat,& is eſt qui copioſe apud Lotophagos, authore Homero in ſua Odyſſea prouenit:porro noſtratis loti fructus ſtomacho perquam gratus eſt;arboris uero lignū dyſentericis utile,ſi modo in ſcobem redactum aqua ferrariorū maceretur & ad ignem coquatur,& per clyſteres eius decoctum iniiciatur adiectis uariis aliis quæ dyſentericis affectibus proſunt, à nobis centuria ſecunda Curationum medicinalium noſtrarum ex amuſſim tradita.Cæterū lotus æquiuocum nomen eſt, non ſolum arborem, ſed herbas quoq; nonnullas complectens de quibus in hoc opere agendum eſt.

Baccā fert lotus.

Ceraſum hyemale.

Ambroſius Nicander.

Fructus loti uarius.

De Corno.

Græce, κρανία *: Latine, cornus arbor : Hiſpanice, cornizolos : Italice,corniolo : Gallice,cornelia,cornier.*

Enarratio 154.

CORNVS Arbor,procera,fortis,& ſpecioſa, nota eſt,cuius mas & fœmina, referente Theophraſto capite duodecimo libri tertii de Hiſtoria plantarum reperiuntur:mas robuſtius creſcit, adeo ut eius lignum ad rotarum radios utile ſit:fœmina uero uiticis modo ramoſa expanditur. Nam huius arboris fructus, oliuæ magnitudine cernitur, qui quum ad maturitatem peruenit,ruber efficitur,ſapore acetoſus,auſter,mirum in modum conſtringens, ut merito hodie ex illo ſeplaſiarii, & ſuccaro conditum pro cohibendis fluxibus bilioſis parent. Hæc enim illa corna ſunt, quæ Virgilius

Cornus

lib.3.Aeneid.lapidoſa uocat, quia foris parum carnis,& intus plurimũ oſſis habeant.De quibus Gal.lib.7.de Facult.ſimpl.med.ſermonẽ facit,ad iſtum modum dicens:fructus eius admodum acerbus eſt, eſuique aptus, proinde ualenter aluum reſtringit,quemadmodum & meſpila,folia quoque & germina peracerba ſunt guſtui,ualenterq; deſiccant, itaq; maxima uulnera glutinare poſſunt,potiſſimumque duorum corporum.

De Sorbo.

Græce, ὄη, οὖον : *Latine, ſorbum* : *Hiſpanice, ſorbas* : *Italice, ſorbe* : *Gallice, cormiera.*

Enarratio 155.

Sorbum cõſtringit.

SORBVM, fructus arboris,cõmuniſſimus eſt, qui dum immaturus eſt,ualentiſſime aſtringit:maturus uero,parũ aut nihil.BRAS.quum olim in Examine ſimplicium meorum in ſimilia uerba prorupiſſem, non deſuit poſtea quidam male feriatus uir,qui tanquam falſa,ea obliterare conabatur. AMAT. Sinamus iſtos ſycophantas maledicentes,qui nihil præter obtrectationes,calumniaſque diſcunt,neſcientes bonum à malo diſcernere,& uitium à uirtute. BRAS. quum nullos habeant ad quos diuertant ægrotantes,ut magni tamen & ſcientes appareãt,alios mordent,alios uellicant, alios dilaniant, ut merito rabidi canes ſint appellandi. AMAT. non dubito ſane hos in rabiem angi, quum nullum habeant lucrum. BRAS. quum miſeranda triſtitia perurantur, in maximam incidunt ſiccitatem, & conſequenter,rabiem. AMAT. ita plerunque fit,nec ambigendum eſt, homines rabie affici poſſe,ut Leonicenus uir nunquam ſine honoris titulo nominandus,in eo libro cui titulum eſſe uoluit,de Plinii & aliorum medicorum erroribus, patefecit, & poſt illum Cælius Rodiginus,magnæ lectionis uir. BRAS. iſthæc miſſa faciamus, & iſtos cum ſua rabie in malam crucẽ ablegemus. AMAT. imo in malos coruos. BRAS ſorbum igitur immaturum apprime conſtipat,maturum uero adeo parum,ut merito ſorbum maturum non conſtringere, aut conſtipare ſit dicendum . AMAT. nec hoc mirum eſt,quum multi fructus interdum quum immaturi ſunt, conſtringunt,poſtea uero maturi facti,tantum abeſt,ut conſtringant, ut potius ualentiſſime ſoluant. BRAS. meminiſti, ſi recte memoria teneo, capite de Meſpilis, Serapionis interpretem , quæ meſpilo debebantur , ſorbo tribuiſſe. AMAT. ita eſt,ut qui conferre uoluerit, ea quæ apud Serapionẽ de ſorbo dicuntur,cũ iis quæ à Dioſcoride de Meſpilo ſcribuntur,facile inueniet.

Homines rabie affici poſſunt.

Serapionis interpres, quæ meſpilo debẽtur ſorbo tribuit.

De Prunis.

Græce, κοκκυμηλέα : *Latine, prunum* : *Hiſpanice, prunas,*

andrinas, amexeas: Italice, ſuſcine, brugni ſequi: Gallice, des prunes.

Enarratio 156.

PRVNVS Arbor ubique famigeratiſſima eſt, cuius fructus uarius habetur, quum quædam reperiantur pruna uiridia, quædam alba, alia rubra, alia lutea, nonnulla herbacea, reliqua uero nigra, item ex illis quædam magna, alia parua, alia mediocria, uaria forma inſignita, ex quibus hodie Damaſcena præcipua habentur, Syracuſana ab Hiſpanis nominata, nigra, rubricātia, uel in totum alba ad citrinum tendentia, oblonga boni ſaporis, dicta Damaſcena, quia ex Damaſco Syriæ præcipua ciuitate uectæ primò fuere: de quibus Dioſcorides in præſenti, ita inquit: Syriaca præſertimque in Damaſco genita ſiccata pruna, ſtomacho accommodata ſunt, & aluum cohibent. Galenus uero, animaduertens Dioſcoridis hæc uerba ſic abſolutè prolata falſa eſſe, conſulto ea eſt interpretatus libro ſeptimo de Facultatibus ſimpliciorum medicamentorum ad hunc modum inquiens; pruni fructus uentrem ſubducit, recens quidem plus, aridus minus. Cæterum, haud ſcio cur Dioſcorides pruna Damaſcena ſiccata uentrem ſiſtere dicat, quum & ipſa palam etiam ſubducant, minus tamen quàm quæ importantur ex Iberia. Siquidem Damaſcena magis aſtringunt; at quæ Iberia fert, dulciora ſunt. Iis igitur uerbis ſatis clarè patet, Galenum interpretari Dioſcoridem, quum Damaſcena pruna ſiccata, licet uentrem ſubducant, comparatione tamen ad Hiſpaniæ pruna, adeo parum, ut id conſtringere potius dicendum ſit: Hanc uero Galeni eſſe mentem, facile elicitur ex libro ſecundo de Facultatibus alimentorum, capite trigeſimo primo quum dicat: fama eſt ea pruna omnium eſſe præſtantiſſima, quæ in Damaſco urbe Syrie naſcuntur: ſecunda autem poſt illa eſſe quæ in ea regione quam Iberiam ac Hiſpaniam nominant, proueniant; Verum hæc quidem nihil aſtrictionis præ ſe ferunt, nonnulla uero Damaſcenorū, uel plurimum, id eſt aſtrictionis habent. hæc ille. Quam aſtrictionem animaduertens Dioſcorides, nō ueritus eſt aſſerere Damaſcena pruna conſtringere. Nam quanto pruna magis ſunt acida, tanto plus frigida dicenda ſunt, & preſſius aluū cohibentia, ſaccaro tamen cocta, uel melicrato ſumpta, ſtypticitatē amittunt, & aluum optime deiiciunt: Iberica porro pruna meliora ſunt, quæ & Damaſcena, & Syracuſana apud ipſos dicuntur, nigra, & citrina reperta, nam citrina multi ob colorem, cerea appellare non dubitant. Verum multi ex omnibus pruni ſpeciebus in Hiſpania repertis, quandam præcipuè laudant, quam Salmanticenſes andrinas ob colorem nigrum illis inſitum uocant: rotunda autem pruna hæc ſunt, nigra, ſapore acido, ori gratiſſimo, quæ matura febricitantibus, apud Salmāticenſes, Doctor Alteretus præceptor meus nunquam pœnitendus, non ſi-

Pruna uaria. *Pruna Damaſcena Syracuſana dicuntur.* *Galenus de prunis quæ dicat.* *Pruna Hiſpaniæ Damaſcenis meliora ſunt.* *Pruna nigra Salmāticenſia.* *Alteretus Doctor præceptor authoris.*

ne optimo ſucceſſu concedebat. Nam corpus refrigerant & humectant, bili
aduerſantur, ſitim arcent, & aluum deiiciunt: ſiccata uero non adeo ut re-
centia ſuos effectus producunt; quibus pro parandis decoctis, apozimati-
bus,& ſyrupis quotidie utimur: eligi tamen debent pruna oſſa parua, mul-
tum uero carnis habentia, ex quibus electuarium in officinis & cum ſcamo
nio,& ſine illo paratum proſtat. Syluestria uero pruna, non minus quoque
nota ſunt,ex quibus ſuccus exprimitur,quem loco acatiæ ſeplaſiarii,ut dixi-
Sebaſten fructus. mus hodie exhibent. Prunis proximus fructus eſt,ſebaſten dictus,quē
Dioſcorides & Galenus ſubticuerunt. Paulus uero ueluti & Actuarius &
Myxa Myxaria ſebaſten idem. Aëtius de eo mentionem faciunt,ſic enim Paulus inquit; Myxa ſiue Myxa
ria, arborls fructus eſt, minor quidem prunis,facultate uero conſimilis. Ex
quibus uerbis percipitur, myxam ſiue ſebaſten, aluum laxare:nō uero eam
Fuchſius errat. conſtringere,ut Leonardus Fuchſius in ſuis Paradoxis non ſine errore con
tendit, quum non ſolum Paulo, ſed experientiæ quotidianæ contradicat,
quæ,fructū iſtum bilem depellere indicat. Quin & Actuarius ſcriptor Græ-
cus doctiſſimus,aluum laxare dicit, & ſitim extinguere, imò ut paſſim uide-
mus,fructus iſte, linguæ ariditatem & ipſius aſperitatē remouet,quin etiam
pectoris uitiis utilis eſt, & urinæ ardorem à bile ortum refringit, non eſt er-
go quod Fuchſius dicat conditum ex ſebeſten non ob fructum iſtum pur-
gare,ſed ob ſcamonium & alia in eo admixta medicamenta, quum fructus
iſte, non minus aluum ſubducit,quàm caſſiæ fiſtulæ pulpamentum. Verū
myxa ſiue myxaria,ut placet Hermolao Barbaro in ſuo Corollario, ſebe-
ſten dicuntur,hoc eſt ſi latine interpreteris,auguſta. Naſcuntur enim ingen
ti copia in Syria, quæ & myxa appellari tradūt,ob mucilaginem illis inſitā,
mucoremue, ex quo Syriaci uiſcum parant, & Venetias ad irretiendas aui-
culas mittunt. Huic fructui affinis eſt alter,quem Dioſcorides prætermiſit,
Iuiuba ſerica. Zizipha idem. & iuiubam officinæ appellant, Græci uero ſericam, latiniores autem zizi-
pham quam uocem imitantes Hiſpani,licet corrupte,acufeifas eum appel-
lant: Luſitani uero Arabica lingua, pomum ab alnafegua eum nominant;
de quo Galenus libro ſecundo de Facultatibus alimentorum, capite trige-
ſimo ſecundo ita tradit; Nec hæc quidem auſim affirmare quicquam ad ſa
nitatis tutelam, aut morborum profligationem pertinere, mulierum enim
atque infantium effrenatorum eſt edulium,quod exigui eſt alimenti ac co-
ctu difficilis, & præterquàm quòd ſtomachum non iuuat,parum etiam ali-
menti corpori exhibet,hactenus Galenus. Qui licet ſuo tempore iuiubas in
uſos medicos non traxit, ab Arabibus tamen pro ſpiſſando bilioſo ſangui-
ne, ac denſanda ſubtiliori materia ad pectus deſcendente, earum ſyrupus
maxime laudatur,ueluti pomula ipſa in decocto,quod aiūt, pectorali. Nec
Fuchſii maledicentia. enim erat,quur hic Fuchſius caninam ſuam maledicentiam, ut ſolet in Ara
bas exerceret, qui tum demum præclare ſe perfunctum officio ſuo putat,

quum

quum uiginti Latinis uerſibus unum Græculum inſeruerit,ut eruditionem aliquam ambitioſe oſtentet,cum hactenus nullam præter laborioſam illam ex aliorum commentariis coaceruationem uel compilationem potius conſecutus ſit.

De Arbuto.

Græce, κόμαρος : Latine, comarus, arbutus, unedo, memecyles : Hiſpanice, madronho, madronheiro : Italice, albatro, cereſa de la mare, cocomaro.

Enarratio. 158.

KOMAROS arbutus eſt, frutex aliquãdo arboreſcens cotonei mali magnitudine, folio lauri, ſplendido, uiridi; Nam lignũ huius ſquãmoſum uidetur, rubricans, in cuius ſummitatibus flores albi cymbalorum modo, racematim pendent, apibus gratiſſimi, quibus decidentibus, fructus memecylis, unedo dictus pullulat, rotundus, primum uiridis, poſtea luteus, ultimo quum ad exactam maturitatem peruenit ruber fit, magnitudine qua uulgatum meſpilum uidetur; Qui ideo unedo dicitur, quia ob eius maliciam unũ tantum edendum ſit pomum, nam ſtomacho aduerſatur, & facile cephalalgiam comedenti inducit. In Hiſpania porro non ita noxius fructus iſte prouenit, quum eum multi auidius quàm par ſit comedant, & tamen in nullum corporis detrimentum incurrunt: eo tamen turdi, ſturni, merulæue, & alii paſſerculi in dumetis degentes maxime gaudent, adeo ut aucupes hoc fructu, in aucupio utantur. Multi præterea fruticem iſtum contra peſtem, & uenenum, tanti faciunt, ut ex illius foliis & floribus aquã per elambicum extractam, tanquam ſacratiſſimum antidotum, ad eoſdem effectus ſeruent. Nonnulli tamen differentiam faciunt, inter plantam iſtam quum fruteſcit, & eam quæ in arborem creſcit, in quam ſententiam Theophraſtũ ire animaduerto, quum comaron, id eſt arbutum ab unedone arbore, libro primo, de Plantarum hiſtoria, ubi corticum differentias enarrat, diuerſum facit; quanquam tamen idem Theophraſtus nũquam de unedone ſermonem priuatim, quod equidem obſeruauerim, habuerit: Galenus tamen illũ imitatus, uno in capite de unedone fructu ſermonem fecit, ut capite de meſpilo diximus: alio uero de arbuto ſiue comaro, ut libro. 7. uidere eſt, qui de eo ita tradit: Arbutus arbor ipſa qualitate acerba unà cum fructu eſt, cũ memecylum nuncupant, eſt autem hic & infenſus ſtomacho & capiti dolorem commouens. Hæc Galenus. Mea tamen ſententia, unedo ab arbuto ſiue comaro in nulla re differt, quum eadem ſit arbor ſpecie, & utriuſq; fructus unedo ſiue memecylus dicatur, ſtomacho infeſtus, & cephalalgiam inducens. Libet hoc loco Luſitanorum quorundam ſtupiditatem irri-

Comarus arbutus idẽ Memecylus unedo idẽ.

Vnedo unde dicatur.

Aqua arbuti.

Vnedo arbutus comarus Memecylus idem.

Luſitanorũ ſtupiditas.

dere, qui cateruatim ad fœminam quam ipſi honoris cauſa Magiſtrã uocabant,ad recuperandam amiſſam ualetudinem concurrebant:ea uero, quid illis & ſi diuerſisſimo morbo tentatis propinaret,præter aquam ex unedone per campanam expreſſam,habebat nihi:lquòd ſi quis aſtris ita fauẽtibus amiſſam recuperaret ualetudinem,non iam mulierem aut Magiſtram ſed diuam potius uocare,illique eos honores exhibere, quibus tantum Diui afficiuntur.Memini uiſam eſſe à me hanc fœminã in oppido Stremotio,quod non longe ab urbe Ebora diſtat.

De Amygdalis.

Græce, ἀμυγδάλη: *Latine,amygdala: Hiſpanice,almendras: Italice,mandole: Gallice,des mandoles.*

Enarratio. 159.

Amygdala AMYGDALA tam dulcis quàm amara,ſatis nota eſt; Nam dulcis uiribus impotentior reperitur: De qua Galenus lib. ſecundo de Facultatibus alimentorum,ita prodit: Amygdalæ nihil prorſus habent facultatis aſtringentis, Sola enim tenuandi facultas ac detergẽdi in eis præpollet, qua tum uiſcera purgant,tum humores è pulmonibus ac thorace, ſputis expectorant,& cætera.Item libro quinto de Facultatibus ſimpl. medicamentorum, ubi extergentium & farctu liberantium medicamentis agit, inquit: ſimile quiddam amygdalis accidit, nam & horum ipſorum, ea quæ amara ſunt,& detergunt,& meatus expurgant,quæ uero edendo ſunt detergunt quidem,non tamen infarctu liberant.Galeni igitur cõſilio oleo amygdalarum dulcium,contra nephritim,colicos affectus & alias frigidas paſſiones utimur, ueluti quoq; amygdalarũ amararum,quum calidum utrunq; ſit,ex amaris tamen magis,ut Galenum adnotaſſe conſtat libro ſexto citati uoluminis ſic dicentem; amygdala quæ quidem palam amara ſunt,omnino extenuandi uim poſſident. Siquidem ephelim purgant,& excreationibus ex pectore pulmoneq; craſſorum lentorumq; humorum mire auxiliantur.Obſtructiones præterea iecinoris à craſſis & uiſcidis ſuccis ortas expediunt; quin & lateris & lienis, & coli, & renum dolores, ab huiuſmodi cauſa natos perſanãt,ipſius arboris etiam radices coctæ illitæq; epheles purgant:porro amygdala dulcia,quæ & ipſa nonnihil ſortiuntur amaritudinis, moderate ſunt calida. Attamen amygdalæ æſtuoſæ, ob pinguitudinem quam habent ſunt, ut Hippocrates libro ſecundo de Diæta teſtatur, cuius uerba Auicenna poſtea enarrans,libro ſecundo ſui Canonis, dixit: Et Sauic earum eſt cõmouens choleram,ob ſui unctuoſitatem, proinde animaduertant qui indiſcrete febricitantibus amygdalatum porrigunt, aut ſaltem iis,qui ſtomachum bilioſum habent,quum iuuamenti uice præſtandi, ma-

Amygdalæ æſtuoſæ sũt.

gnum ægris adferant detrimentum. Virides uero ſuo integro operimento comeſtæ amygdalæ, bonum faciunt ſtomachum, & illum ab humiditate emendant.

De Piſtatijs.

Græce, πιστάκιον*, Latine, piſtatium, fiſticus: Hiſpanice, alhocigo: Italice, piſtacchi: Gallice, piſtaches.*

Enarratio. 160.

PISTATIVS quam, primo è Syria Lucius Vitellius in Italiã portauit, licet Syriacis, peculiaris ſit arbor, in multis tamen Italiæ & Hiſpaniæ locis hodie uidetur, parua, lentiſci folium habens, maiuſculũ tamen, in qua fructus piſtatium ſiue fiſticus dictus, pendet, ea magnitudine qua pinei nuclei cum putaminibus ſunt, nam intus fructus iſte uireſcit, eſui perquàm gratus, qui & Venerem incitat, & apprime nutrit, quibus de cauſis, hodie bellariis inſtaurantibus & reficientibus, eum miſceri cõmendamus, imò ut Auicenna de eo libello de Viribus cordis tradit, cor confortat, uelut Rabbinus Moſes de Aegypto, ex omnibus fructibus, fiſticus præſtantiſſimus habetur. At Galenus, de Piſtatiis libro ſecundo de Alimentorum facultatibus, inquit: Hæc quidem ad magnam Alexandriam proueniunt, ſed multo uberiora in Berrhœa urbe Syriæ, parum quidem nutrientia, uerum ad hepar roborandum & ſuccos in ipſius uiis infarctos purgandos, utilia. Qualitatem enim habent, aromaticam, ſubamaram, & ſubaſtringentem. Scio autem & alia huiuſcemodi pleraq; hepati eſſe utiliſſima, quemadmodum in opere de ſimplicibus medicamentis eſt demonſtratum. Porro non auſim affirmare, ullam ex ipſis ſtomacho accedere utilitatem, aut læſionem inſignem, quemadmodum neque quod aluum deiiciant, aut ſiſtant, hæc Galenus, in quibus Auicẽna tacite illum mordet, præſertim quia dicat, ſtomacho neq; iuuamentum nec nocumentum piſtatia præſtare, ita enim Auicenna tradit; Quidam innuit piſtatia neque prodeſſe neque obeſſe ſtomacho. At ego rẽ aliter euenire noſco, quum uentriculum roborent, & nauſeam prohibeant, ut eorum ſapor obſcurus amarus, auſterusue teſtatur.

Piſtacia fiſtici dicuntur.

Auicenna tacite Galenum reprehendit.

De Nucibus.

Græce, κάρυα βασιλικά*: Latine, carya baſilica, nuces iuglandes, regiæ nuces: Hiſpanice, nuezes: Italice noce: Gallice, des noix.*

Enarratio. 161.

NVCES tam ſunt ubiq; notæ, ut nulla prorſus indigeant deſcriptio-

Theriaca ex tribus rebus. ne,de illis tamen & caricis,rutaue antidotum ut Dioſcorides adnotat, paratur. De quo Galenus lib. de Cibis boni & mali ſucci ita tradit: Nonnulli de lethalium uenenorum cōpoſitione ſcribentes, caricas cū ruta nucibuſq; præſumptis,uenenis eiuſmodi uniuerſis aduerſari teſtantur. Cæterum ieiuno ſtomacho comeſtæ nuces,lumbricos latos pellunt,ut experientia compertum habeo.Nam rob de nucibus,ubiq; quoq; uulgatum eſſe arbitror.

Nux uomica et metella. Non ab re quoq; erit in præſenti, quum de nucibus agimus, & de nuce uomica,& metella ſermonem habere.Eſt igitur ut paucis dicam nux uomica apud Serapionem,ea quam ſeplaſiarii,nucem metellam appellant; & ea quam Serapio metellam uocat,officinarum nux uomica:quòd uero ita ſit, ne quis nos falſo accuſet,ipſum Serapionem audiamus, capite de nuce uomica,ita dicentem, ex mente Abrahan; Nux uomica cuius color eſt inter glaucedinem & albedinem,maior auellana parum eſt,in qua ſunt nodi.Hæc Serapio.Per quæ facillime,qui cognitionem utriuſq; nucis habuerit,iudicabit, nucem uomicam Serapionis eandem eſſe cum metella officinarum, quum officinarum metella nux talem obtineat colorem, & ab utroq; latere attollatur tuberculis quibuſdam circularibus oculos imitantibus,ut nulli ſit dubium,metellam hanc officinarum, apud Serapionem uomicam eſſe, *Nux metella officinarum uomica apud Serapionē eſt.* Non minus quoq; ex ipſo Serapione elicitur, quam ille Metellam appellat,uomicam officinarū eſſe; ita enim de Metella capite.364. prodit: Nux metella eſt ſimilis nuci uomicæ,& ſemen eius eſt ſimile ſemini mandragoræ,& cortex eius eſt aſper,& ſapor eius eſt delectabilis, & unctuoſus. Quæ omnia nuci uomicæ officinarū conuenire clarius eſt, quàm ut à me multis monſtrari debeat,quum nux hæc communis uomica dicta,plana utroq; latere ſit,cuius cortex eſt aſper, ueluti piloſus: nam ipſius ſapor,unctuoſus, & *Exponitur Serapio.* delectabilis eſt,canes interficiens. Quòd uero dicat,ſemen illius ſemini mandragoræ eſt ſimile,intelligo uirtute; ſecus autem figura, quum & hæc nux frigida in quarto ſit gradu.In ſumma igitur dicamus, quòd nux illa utroq; latere eleuata, uera uomica eſt: illa uero altera, plana utraque parte & uelut piloſa, eſt metella.

De Auellanis.

Græce, λεπτοκάρυα: Latine, minores nuces, Ponticæ nuces, auellanæ: uulgo auellane.

Enarratio. 162.

Auellanæ Ponticæ nuces idem. PONTICAE nuces,id eſt auellanæ, communes quoq; ſunt, quarū oblongæ & rotundæ reperiuntur, ſic dictæ Ponticæ,quia è Ponto prius aduectæ fuere,de quibus & prioribus,hoc eſt nucibus,Galenus.7. de Facultatibus ſimpl. medic. ita tradit: Arbor tum in foliis tū in germinibus aſtri-

ctionem quandam poſſidet; cæterum euidentem multamque in nucis puta mine recenti pariter & ſicco: eius autem ſucco expreſſo, ac melle decocto, nos loco ſtomachici medicaminis utimur, oleum quod ex fructu elicitur in ueterato admodum per halitum digerit, quare nonnulli eo gangrænas, carbunculos, & ægilopas ſanant. Sunt qui ad neruorum uulnera utantur; Si tamen recens ſit, aſtringentis nonnihil qualitatis obtinet. Nucleus arefactus & uſtus, tenuium partium & exiccatorium citra morſum eſt medicamen: At Pontica nux, quam λεπτοκάρυον, & auellanam appellant, plus habet eſſentiæ terreſtris ac frigidæ, itaque auſterior tum cortex, tum planta, tum fructus apparet. *Põtica nux auellana eſt.*

De Moris.

Græce, συκάμινα*: Latine, ſycamina, mora arboris mori: Hiſpanice, moras del moral: Italice, more: Gallice, des mores.*

Enarratio 163.

MORA ſycaminea dicta nota ſunt, quibus trinus ineſt color: nam primo albeſcunt, deinde rubeſcunt, poſtremo nigerrima fiunt, quaſi Thiſbes puellæ Aegyptiæ cruore reſperſa. Hic uero fructus ieiuno ſtomacho edendus eſt, nec omnino maturus, quum exacte maturus facillime corrumpitur, & in uenenum tranſit, ut Galenus libro de Cibis boni & mali ſucci ſuadet. Verum ex moris, rob diamoron dictum in officinis contra tonſillarum inflammationes paratum reperies. Nam alba morus Ouidio cognita fuit, ut ex fabula citata apparet, cuius foliis bombices, ſericei uermes dicti, maximè oblectantur. De quibus Hieronymus Vida Cremonēſis, uir ſingularis eloquentiæ, elegantiſſime cecinit: nam Ouidio antiquiores, arborem iſtam ignorarunt: nec mirum, quum poſtea, ex nigra moro populo inſerta, alba effecta eſt. *Mora non omnino matura edenda eſt. Morus alba Ouidio cognita fuit. Aba morus quomodo facta.*

De Sycomoro.

Græce, συκόμορος*: Latine, ſycomorus, ficus Aegyptia: Hiſpanice, fuiguera de Adam, figo de Adam: Italice, fico de Egitto, fico de Adam: Gallice, figues de Adam.*

Enarratio 164.

SYCOMORVS: arbor Aegyptia eſt, quæ quoque in India procere creſcit, & ut ab iis qui ex Alexandria & India ad nos ſunt reuerſi, accepimus, arbor ſimilis moro eſt, fructum tanquam ficum non prope folia, ſed in trunco & craſſioribus ramis faciens, & illum quidem dulcem, ſemine interiori carentem, quem multi ficū Adam appellant, quia in eo Adam *Sycomorus.*

peccaſſe credant, ut uero fructus iſte, eſui aptus fiat, ab arbore colligatur atque ferreo uncino opus eſt. Sic enim intra quatuor dies matureſcit, & in eo loco à quo collectus fuit, alius repullulat, ita ut in anno ter & quater arbor hæc fructum pariat. De huius uero arboris ligno, mirum fertur, quod præterire non eſt, ſcilicet, quod nunquam ſiccum euadit, niſi immerſum aqua, quum autem diu in aqua maduerit, ſicceſcit, & ſupra aquam aſcendit. Qui uero ſycomorum, ficum agreſtem parietibus frequentem, eſſe autumant, toto procul dubio errant cœlo. Nam huius arboris plures ſpecies, tum apud Syros, tum apud Aegyptios, & Indos, reperiuntur, quæ omnes, fructum, ueluti apud nos ficus, producunt. Cæterum de ſycomoro ita Galenus prodit libro ſecundo de Facultatibus alimentorum capite trigeſimo quinto: Plantam ſycomori uidi in Alexandria una cum fructu, paruæ ficui albæ adſimilem, is fructus nullam habet acrimoniam, exiguæ tamen dulcedinis eſt particeps, eſtque facultate ut mora, humidior quodam modo, ac frigidior, quin potius in medio mororum ac ficuum iure quis ipſum collocarit, indeque nomen ipſi arbitror eſſe poſitum. Ridiculi enim ſunt, qui fructum hunc ob id aiunt ſycomorum fuiſſe nominatum, quod paruis ficubus ſit adſimilis, ipſius autem generatio ab aliis arborum fructibus quodam modo eſt diuerſa, non enim ex ſurculis ac germinibus, ſed ex ipſis ramis ac ſtipitibus enaſcitur.

De Ficu.

Græce, σῦκος: Latine, ficus: Hiſpanice, figo: Italice, fico: Gallice, figues.

Enarratio 165.

FICVS Tam arbor, quàm ipſius fructus, ubique proueniunt, & communes ſunt, albæ, nigræ, & diuerſorum colorum, quarum meliores habentur, quæ optimè ſunt maturæ, craſſi, & boni ſaporis, ſimilium enim alimentum Galenus uuarum alimento anteponit, qui in uniuerſum maxime penetrant, adeo ut ſi poſt eſum aliorum cibariorum ficus quis comederit, ad imam uentriculi partem deſcendiſſe percipiet, modo poſt horam euomat, quum prius, uniuerſus cibus per uomitum exibit, quàm ficus euomantur, unde ipſos infimã uentriculi partem deſcendiſſe, ut diximus, facillime percipitur, quarum & caricarum, ut lector notitiam exactam habeat, legat Galenum libro ſecundo de Facultatibus alimentorum, & libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum: libro enim de Facult. ſimpl. ita tradit; ficus arbor, calidæ, tenuiumque partium temperaturæ eſt, ſicuti indicãt tum liquor eius, tum foliorum ſuccus; ualenter enim calfacit uterque, itaq; non mordicat tantum aut uehementer abſtergit, ſed & ulcerat, & ora ua-

Ficus ĩ imã uentriculi partem deſcendunt.

ſorum reſerat,& uerrucas extirpat,quin & uim purgatoriam habet. Porro lachryma & ſuccus agreſtis ficus, quam caprificū uocant, ad omnia quàm ſatiuæ,ualentior eſt. Verum ipſarum ſurculi adeo calidi ſunt, atq; tenuium partium,ut carnes bubulas duras, ſi coquendis adiiciantur, friabiles ac teneras reddant. Libro uero ſecundo de Facult. alimentorum ita quoque inquit: Ficus quanquam prauitatem non potuerunt omnino effugere, facile tamen totum corpus peruadunt,nam & abſtergendi quoq; inſignem obtinent facultatem: quo fit,ut poſt ipſarum eſum, nephritici arenulas multas excernant. Nutriunt præterea uberius cæteris autumnalibus fructibus,flatibus tamen hæ quoq; implent. At quæ ficus iam prorſus maturuerunt, propemodum nihil omnino lædunt, quo modo nec caricæ, quæ multiplicem quidem præſtant utilitatem, ſi quis tamen largius eas eſitauerit, offendetur ab ipſis,quandoquidem ſanguinem non admodnm probum gignunt,quo fit,ut ex ipſarum eſu, pediculorum multitudo proueniat:habent etiam tenuandi facultatem, & incidendi, qua uentrem quoque ad excretionem irritant,reneſque expurgant; Cæterum iecori, lienique inflammatione obſeſſis ſunt noxiæ,quemadmodum & ficus,communi omnium dulcium ciborum ac potuum ratione,obſtructis tamen illis,aut ſcirrho affectis ipſæ ex ſeſe nihil commodant, nec officiunt, ſed medicamentis incidentibus' extenuantibus,& abſtergentibus miſtæ,non mediocriter iuuant,tum caricæ, tum ficus.

Ficcuum uires.

De Perſea arbore.

Græce, περσέα: *Latine, perſea, perſica arbor: Hiſpanice, perſegueiro: Italice, perſico albor: Gallice, un peſchier: Germanice, pferſichbaum.*

Enarratio. 166.

VANVM eſt id quod multi dictitant,credentes,perſeam arborem à perſica differentem eſſe, quum parum animaduertant, Dioſcoridem; qui quum de malis omnibus egerit, & de perſicis qnoque ſermonem habere conſentaneum erat. Egit igitur de perſicis,hoc eſt de pomis arboris perſeę, capite 146.nunc uero,de ipſa arbore,ne illam ſilentio prætermitteret caput conſtituit: & quòd ita ſe res habeat,quicunq; rem penitius animaduerterit, inuenier,quum utroque in capite fructum huius arboris,ſtomacho conducibilem eſſe tradat; quod non dixiſſet,ſi modo de arbore uenenoſa fructum uenenoſum habēte tractaſſet. Hanc noſtram ſentētiam confirmat Galenus, libro ſexto de Aegritudine & morbo,capite primo, quum dicat; Sunt qui nutrimentum mutare corpus non poſſe, quod ab eo nutritur exiſtiment, eo quòd hæc natura ſcilicet nutrimentum uidetur illis tantummodo ſignificare rem mutabilem,& non mutantem; Secundum rei ueritatem, hoc ne-

queunt affirmare. Quid enim dicturi ſunt, de arbore illa tranſplantata de Perſia in Aegyptum, quæ quum in ſolo Perſarum foret mortifera, in Aegypto abſque nocumento reddita eſt, & quæ de qualitate peſſima mutata eſt in bonam? Hæc Galenus. Quibus ſatis liquet, ſiue perſicam, uel perſeā dicas nihil intereſſe, quum res eadem omnino ſit, in Perſia mortifera & letalis; in Aegypto uero ſalubris: nec hoc mirum eſſe debet, quum uarietates regionum non ſolum in arboribus & plantis differentiam faciunt, ſed etiam in hominibus & animalibus, adeo ut ſpecie differre uideantur, quod Platonici de hominum animis concedere uidentur. Vnde ſimul fit, quòd Ligures uani, Latini ſupercilioſi, Galli fortes, Itali graues, Germani hodie literati, Angli inurbani, iactabundi Hiſpani, Pœni fedifragi, & ut Epimenides poëta Græcus, quem citat D. Paulus Apoſtolus, Cretenſes ſemper mendaces, malæ beſtiæ, uentres pigri. Demum ut unico concludam uerbo, tantæ è diuerſitate regionum eleuantur oppoſitiones, tantæque contrarietates, ut multa quæ aliquibus ſaluberrima ſunt, reliquis præſentiſſima atque exitialia uenena uideantur. Vnde non mirum, ſi Galenus hæc animaduertens libro ſecundo de Facultatibus alimentorum, duo capita diuerſa facit, in quorum altero, de perſea tanquam apud Perſas uenenoſa, tractat; in altero uero non ut uenenoſa, ſed Aegyptia & ſalubri uerba fecit. Huic uerò noſtro iudicio ſubſcripſit Ioānes Agricola Ammonius, uir mea ſententia apud Germanos doctiſſimus, & qui quotidie in lucem aliquid noui profert, præſertim in eo libello, quem de Herbis & ſimplicibus, ſuperioribus annis edidit. AGRICOLA. Ita certe à commentariis tuis acceperam, in quibus, te Ioannem Rodericum Caſtelli Albi Luſitanum nominatum inueni: nunc uero quum Amatus potius adpellari mauis, in dubium uertebam, an tuum illud eſſet opus. AMAT. nouum non eſt, uiros rei literariæ deditos, ſua plerunque immutaſſe nomina, ut apud Paulum Iouium uirum doctiſſimū, legitur in eo libro, quo de Imaginibus doctiſſimorum uirorum agit.

Perſica & perſea idē.

Ioannes Agricola Ammoni.

Paulus Iouius.

De Hiberide.

Græce, ἰβηρὶς, λεπίδιον: Latine, hiberis, lepidium, uice toxicum ſylueſtre naſturtium: Hiſpanice, naſturtio monteſino: Italice, naſturtio ſylueſtre: Gallice, paſſeraige ſauluage: Germanice, Gauchblum.

Enarratio 167.

ABSQVE Ambagibus & controuerſia ulla, ἰβηρὶς herba, lepidium eſt, ut teſtatur Galenus libro decimo de Compoſitione medicamentorum per genera, dicens: Damocratis extat libellus Clinicus inſcriptus, in quo uerſibus

Iberis lepidium eſt.

uerſibus iambicis (quemadmodum ſolet) de tribus diſſerit medicamentis; Ac primo quidem de eo quod ex herba, quam ipſe iberidem appellat, conſtat: ſecundo ex ſemine dolores ſedante compoſito: tertio uero purgatorio, & ab ipſo Hiera appellato. De primo in iſchiadicorum curatione in eo libello hæc ſcripſit: in Iberide, inquit, medicum quendam amicum ſuum per hanc herbam curatũ eſſe, quam herbam, ut dixi, ipſe Damocrates Iberidem appellat, ut qui ipſe uiſu herbã cognorit, nomen autem eius nullum audierit, quũ etiam id ipſum ignorarit is qui eum uſum eius docuit; Verũ ex ſignis quæ ſcribit, uidetur iberidem appellare, quæ à Græcis lepidiũ nominatur, à regione in qua amicus eius curatus eſt appellatione ducta. Deſcribit autem ipſius ſigna per hos iambos.

Herba hæc ubiq; multaq; frequens naſcitur,
Monumenta iuxta antiqua, muros & ueteres
Tritasq; quondam publice pedibus uias,
Quas iuxta aratrum duxit haud quis agricola
Semper uireſcens, folijs naſturtij
Florentibus uere; attamen maioribus.
Caulem cubitalis longitudinis gerit
Paulo minorem aut rurſus ampliorem, ab hoc
Aeſtate pendent folia, donec multa hyems
Sarmentitiam deducat hæc ad imaginem, &
Deiecta & exiccata depereant gelu,
Adnata radici tamen cernes alia.
Aeſtate florem fert colore lacteo
Multum tenuem uariumq; ualde cauliculum,
Ad quem ſequitur ſemen penitus ſic exiguum
Viſum fere ut fallens, oculos quoq; effugiat,
Odorem habet radix at inde acerrimum,
Vero ſimilem quam maxime naſturtio.

In iis enim uerſibus, tam clare herba hæc pingitur, ut nihil ſit quod deſiderare quis poſſit, quæ paſſim in ruderibus, & ad parietes, ubi herbæ aliquot naſcuntur, inuenitur, cuius radicem quum quis guſtauerit, naſturtium mandere dicet, quo fit, naſturtii ſylueſtris nomine appelletur. Credere igitur eſt, caput hoc, adiectum ab aliquo in huius libri fine eſſe, quum re uera lepidiũ, hiberis ſit, ut teſtatur Paulus libro tertio, ſuæ medicine capite. 77. dicens: In totũ uero iſchiadicos reſtituit ſanitati iberidis herbæ uſus, quam lepidion quoq;, alii ſylueſtre cardamum appellant. Plinius porro libro octauo capite. 19. longe aliam herbam pro lepidio delineat, cubitalem ſcilicet, & folijs laurinis ornatam, quam quoq; Paulus citato loco nouit, & eam alteram lepidii ſpeciem uocat, quum dicat; Quæ uero apud nos fruticoſa naſcitur, ſi-

milibus lauri foliis,& multo amplioribus, reſpondere multa experimēta teſtantur,non ſolum in coxarum ſed aliis quoq; diuturnis affectibus; & ſubdit: per ætatem uero longe ſunt efficaciora; atqui ſi folia tunc non produxerit, cortex ipſius radicis contunditur cum adipe ſuillo, ut emplaſtri ſpeciem repræſentet,& cætera. Quæ uero hæc ſecunda lepidii aut iberidis ſpecies ſit,non facile eſt coniectari, quum Ruellius Gallus & Hermolaus Barbarus, raphanum ab Hiſpanis Gallicum dictum,eſſe putent, ſed re uera, rē ita non eſſe,ipſius folia teſtantur,quæ dubio procul,nō lauri, ſed potius lata,oblonga & fere lapathi aut enulæ ſint. Erit igitur, ut finem huic primo imponamus libro, ſecunda hæc iberidis, uel lepidii ſpecies, herba illa quam piperellam, uel piperitim in hortis paſſim naſcentem appellamus.

Piperella herba, ſecūda iberidis ſpecies eſt.

Finis primi libri.

IN DIOSCORIDIS ANAZARBEI LIBRVM SECVNDVM ENARRATIONES DOCTORIS AMATI LVSITANI MEDICI CELEBERRIMI.

De Echino marino.

GRæce, ἐχῖνος θαλάττιος: Latine echinus, erinaceus marinus, erinaceus aquatilis: Hiſpanice, erizo dela mar, ouriſo marino: Italice, ericcio marino: Gallice, ericio marino.

Enarratio Primi Capitis.

ECHINVS tam aquatilis, quâm terreſtris, notiſſimum animal eſt,
quod Latini erinaceum marinum,& terreſtrem appellant,quanquã Theo-
dorus Gaza Theſſalonicenſis in ſuo a ſe uerſo Ariſtotele, echinum mari-
num non aliter quàm echinum interpretatus eſt, Plinium forte imitatus:
Terreſtrem uero echinum erinaceum uertit. Eſt igitur echinus marinus ſi- *Echinus*
ue erinaceus marinus,piſcis rotũdus, aculeis armatus,ueluti caſtanearũ echi *marinus.*
nus,unde & nomen, ἐχῖνον enim Græce,Latini hirtum uertunt non minus
enim hirtus piſcis iſte eſt, quàm caſtanearum calices, aculeis ſiue ſpinis ar-
matus,quibus pedum uice ambulat rotaturue. Cęterum piſcis iſte eſui ido-
neus eſt,& mari Adriatico,& Tyrrheno familiaris, quo pro lotio proritan
do multi ueſcuntur. Porro echinorum genera ſunt plurima, quorum
Ariſtoteles quarto libro de Hiſtoria animalium,unum minutum ſpinis lõ-
gis, præduris,ornatum,non niſi in alto gurgite gigni ſolitum, maxime con
tra deſtillationes urinæ laudat. Vnde Paulum Iouium hic decipi certum
eſt,quum libello ſuo de Piſcibus,capite.41.non hoc genus, ſed aliud ma- *Paulus Iouius errat.*
ius, echinometram, quaſi echinorum matrem,aut matricem dicas, appel-
latam ab Ariſtotile,laudari contendat. Certum enim eſt, citato loco ab
Ariſtotele non echinometram contra urinæ deſtillationes laudari, ſed
potius minutum illud genus à nobis delineatum, ut legenti manifeſtum
erit. At de utroq; echino,Galenus libro undecimo de Facultatibus ſimpl.
medic. ita tradit: Erinacei utriuſq; tum marini tum terreſtris corpus uſtum
cinerem efficit, facultatis tum extergentis,tum digerentis tum detrahentis.
Itaq; eo quidam & ad excreſcentia & ad ſordida uſi ſunt ulcera.

De Erinaceo terreſtri.

Græce, ἐχῖνος χερσαῖος : *Latine, echinus terreſtris, erinaceus terreſtris: Hiſpanice, orico quacheiros : Italice, riccio terreſtre: Gallice, ericcio terrſtre.*

Enarratio capitis ſecundi.

Echinus terreſtris. ECHINVS ſiue erinaceus terreſtris, marino admodum ſimilis eſt, qui taxo uel potius hiſtrici ſimilatur apparetue. Animal omni ex parte ſpinis horridum, & aculeis armatum. Quod quum uuis aut fructibus aliis adheret, eos ſpinis transfixos, onuſtum incedit, & ad cuniculos & nidi ſui anfractus portat. Eſt enim animal hoc frigidum natura, multis ſcatens ſuperfluitatibus. Qua de cauſa eius caro potius in medico uſu, quàm in continuo uictu accipiẽda eſt. Habet enim animal hoc ut obiter hoc notem, teſticulos renibus adhærentes, de quo Razes multa tractatu de ſexaginta animalibus ſcripta reliquit: quæ omnia apochrypha, & non Razis eſſe certiſſime crediderim. Ad multa tamẽ ualet, quæ Dioſcorides in præſenti ſcribit, inter quę alopeciam pilorumue defluuium præcipue nominare eſt.

De Hippocampo.

Græce, ἱππόκαμπος : *Latine, hippocampus: Hiſpanice, cauallinho marino: Italice, caualin marino, caualin ritorto, dragonetto: Gallice, draconeto.*

Enarratio tertii capitis.

Hippocampus. NVSQVAM quod equidem notauerim frequentius hippocampus, quàm in Anconitano flexuoſo hoc mari cernitur, ubi piſcatores illum, draconẽ, alii uero equulum circũflexum appellitãt, piſciculus ſcilicet, ſubniger, equinum habens caput, oblongum & rotundum, collum uero latũ multis clauatum ordinibus; nam cauda quadrata, ſubtilis, ac circũflexa in eo cernitur. Verum hunc piſciculum marinum Dioſcorides nõ deſcripſit, ipſius nomenclatura contentus, quæ ſatis ipſum exprimit declaratue. Dicitur enim Hippocampus Græce, ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ κάμπτω, id eſt ab equo & flecto, quaſi flexuoſus equus. Vnde Mathiolus Senẽſis hæc ignorans, plura non niſi abſurda, de hippocampo ſcripſit: inquit enim ille, particulam hippo, magnum ſignificare, ut in hippoſelino, & hippomaratro fit; ignorabat enim Mathiolus, hippon equum crebrius ſignificare, ut in præſenti euenit, & capite.22. ſequenti, ubi de hippopotamo, id eſt fluuiatilis equi teſticulo agit, ut ſexcentos alios prætercam locos, in quibus hippos pro equo accipitur. Cæterum, mulieres Anconitanæ, piſciculo iſto in puluerem redacto,

Mathioli error.

& uino excepto, pro lacte euocando in potu utuntur, ac ea uero quoque quæ Dioſcorides ualere tradit, potentem eſſe, experimento compertum habeo.

De Purpuris & Buccinis.

Græce, πορφύρα: Latine, purpura, buccina concharum genera: Hiſpanice, buzios: Italice, buccine.

Enarratio 4.

PVRPVRA & buccinum, è genere concharum in mari repertarũ ſunt, nam purpura aculeis clauata, lingua digitali, firma, toroſa, & ualida, ut reliqua conchilia perforare ualeat, eſt; in cuius colli uena liquor ille pretioſiſſimns, purpureus dictus reperitur, quo purpureæ Imperatorum & Regũ ueſtes tingebantur. Hunc uero liquorem, caſu canem Herculis inueniſſe dictitant, quem Latini non ſolum liquorem uel ſuccum, & florem; uerum etiam, rorem, & ſarranũ, & tyrium, & ſaniem, & pelagium, ueluti Vitruuius, oſtrum appellant. Extrahitur enim liquor iſte à uiuis purpuris, nam in mortuis illico euaneſcit: qua de cauſa, piſcatores uiuos purpuras ad manus habere, maxime ſoliciti ſunt. Viuunt autem purpuræ extra mare, quinquagenis diebus, ſaliua ſua; ſi tamẽ aquam dulcem guſtare illis cõtigerit, illico moriuntur, Latitant uero, ut placet Ariſtoteli libro octauo de Hiſtoria animalium, & libro quinto eiuſdem uoluminis, circa Canis ortum tricenis diebus, plura uero Apud Plinium legito, & illius enarratorem Maſſarium lib. nono, capite trigeſimo ſexto. Buccina uero ut prædiximus, purpurarum ſunt ſpecies, minor tamen, quæ ideo buccinum dicitur, quia ad ſimilitudinẽ eius buccini quo ſonus editur, eſt: habet uero orificium quo ſonus illiditur, ut ori ſonantis applicetur, aptiſsimum: hoc enim buccinum crederem ipſe, concham illam eſſe, qua olim Triton apud Olyſſipponenſes canebat, ut eorum legato ad Tiberium Cæſarem, (referente Plinio) nunciauit: cæterum, iis buccinis ut diximus, purpuræ ſunt maiores, quæ roſtrum canaliculi modo oblongum, in quo lingua continetur, habent; non niſi clauatũ, ad turbinem uſque: ſeptenis fere in orbem aculeis, qui in buccino non reperiuntur: at cõmune purpuris & buccinis, unum eſt, quòd tot orbes ſiue uolutas habent, quot annos: Buccina tamen non niſi petris adhærent, circaque ſcopulos leguntur: quarum puluis, ut hodie operatur uel cinis, ut Dioſcorides & Galenus ſuadent, ulcera maxime purgat. Buccinis hodie uice cadorum Luſitani noſtri utũtur, præſertim ex India delatis, quæ procul dubio, albaq; nitida, margaritarum colore conſpiciuntur, & in maximo pretio habentur. Non eſt quoque in præſenti ſilere id quod dicit Dioſcorides, ſcilicet, quòd ex buccinis calx fit, quum hodie apud Indos, non alterius calcis

Purpura quid.

Buccina.

Tritõ apud Olyſsipponenſes.

quam huius, pro ferruminandis lapidibus, & conſtruendis parietibus copia detur. Sed quum de conchis agimus, non alienum erit, inter eas anumerare eam in qua margaritæ, ſiue uniones naſcuntur, quum de illis, nec Dioſcorides, nec Galenus, ullam fecerunt memoriam. Naſcuntur igitur margaritæ in concha non multum ab oſtreorum conchis differente, ut quotidiana experientia teſtatur, & Plinius non ſiluit, libro Naturalis Hiſtoriæ nono, capite trigeſimo quinto, non quatuor aut ad ſummum quinque in concha una, ut ille tradit, incluſæ, ſed plures, centum numero excedentes, quæ procul dubio ut Arabes teſtantur, cordis & oculorum affectibus ſubueniunt. Nec audiendi ſunt hodie nonnulli, qui ut aliquid noui afferere uideantur, margaritarum contemnunt uires, ignorantes alioqui, margaritarum uſum, rei medicæ magnum ornamentum, ac ægrotantibus non infimum nec contemnendum iuuamentum eſſe, ex quibus conditum diamargariton dictum paſſim in officinis paratum habetur, ſed quod margaritæ integræ, uel perforatæ in uſu medico accipiendę ſint, id recentiorum eſt commentum. Nam quæ ex India adferuntur margaritæ, Solis ingentiſſimo æſtu, flaueſcunt: ſecus autem ex Peru prouincia, ex qua hodie ad nos abiſſimæ, rotūdæ admodum in magna quidem copia aduehuntur, quarum ſi quis exactam deſiderar hiſtoriam, legat Plinium, loco citato, qui recte mea ſententia uniones præſtanantiſſimos, in mari Rubro reperiri tradit, id quod nos hodie uerum eſſe deprehendimus, quum Luſitani noſtri, apud Ormuſium, inſulam Perſiæ, nō procul à mari Rubro negotiantes, inde præſtantiſſimos albiſſimoſq; portent uniones; Senio tamen confectæ margaritæ flaueſcunt, & rugoſæ fiunt. In Hiberniæ uero mari, hodie margaritæ reperiuntur, non admodum tamen excellentes, olim tamen perfectiſſimas ac maximi pretii reperiri, Iulii Cęſaris thorax indicat. Sunt quoq; hodie buccina quædam parua, quę ex Aegypto aduehūtur, Italica uoce porcelletta dicta, quibus mulieres pro decoranda facie maxime utuntur. Hæc enim in ſucco limonis quum merguntur, liquefiunt, & tanquam unguentum euadunt, quo mulieres ut dixi ſuas fucant genas, & tanto magis, ſi parum ſublimati, illi miſcuerint.

Margaritæ uſui medico deſeruiunt.

Porcelletta.

De Mytulis.

Græce, μύακες: Latine, myaces, mytuli, muſculi: Hiſpanice, Luſitanice mixilhus: Italice, una ſorte di lumache marini.

Enarratio 5.

NON eleuo iudicium Pauli Iouii uiri doctiſſimi, quum dicat Athenæum inſequendo in eo libello quo de Romanis piſcibus egit, mytulum tellinam eſſe, ut apud ipſum eſt uidere capite quadrageſimo primo, Dioſcoridis forſan oblitus, qui mytulum à tellina differentem facit, ut ex præſent

Mytulus.

capite,& ſequenti ſatis clare patet. Nec minus ex Hippocrate hoc ſatis probari poteſt, libro ſecundo de Diæta, ubi mytulum à tellinis differentem facit, quum dicat: mytuli uero & pectines, ac tellinæ, magis aluo ſecedunt. Eſt igitur mytulus, conchæ margaritiferæ ſpecies quædam, teſta leui, ſubtili, nigricante, hirſutaue, nam intus lucens, nitenſue eſt, quæ ut tradit Plnius, libro nono capite trigeſimo quinto, ubi de margaritis & unionibus agit, in Boſphoro Thracio ; ruffos ac paruos uniones producebat, at hodie mytulos non ſolum in mari, ſed fluminibus intrantibus mare, non tamen margaritiferos obſeruamus, quos muſculos Latiniores appellant, quanquâm nõ me lateat Theodorum Gazam libro tertio de Hiſtoria animalium, myſtocetum in Ariſtotele, muſculum uertiſſe, imò Hippocrates, citato loco, muſculum diuerſum à mytulis facit. Verum mytuli ſua ſponte in arenoſis, extra mare, & fluuiis mare intrãtibus naſcuntur, ut meminit Plinius citato libro, capite 51. Qui capite decimo libri trigeſimi ſecundi, myacas in mytulos degenerare, & in algoſis, non arenoſis uiuere aſſerit. Cæterum, mytuli, ut cætera conchilia, in uictus uſum ueniunt, quorũ cinis quoq; cauſticam uim habet.

De Tellinis.

Græce, τελλῖναι : Latine, tellinæ: Hiſpanice, brignigois: Italice, telline, calcinelli.

Enarratio 6.

Tellinæ.

HAEC conchulæ quoque ſunt, & ê conchiliorum genere, quæ ubiq; in mari reperiuntur, & in uictus uſum quotidianum ueniunt, guſtui admodum gratæ, uerum ob arenulas quibus ſcatent, renibus officiunt, & nephritim generant.

De Chamis.

Græce, χῆμαι: Latine, chamæ.

Enarratio 7.

Chamæ.

SVNT ut paucis dicam chamæ, conchiliorũ genus, ueluti plura alia, ut digiti, ungues, patellæ, & alia uaria, quæ Dioſcorides prætermiſit, & eorũ ius eſculentum, tantum aluum prorritant.

De Oniche.

Græce, ὄνιξ : Latine, onix, conchula Indica, ungula odorata, blatta biſantia: Vulgo blatta biſantia.

Onix blatta biſantia eſt.

Enarratio 8.

EST onix, Indica conchula dicta, unguem magnum referẽs, quæ quia

odorata, ungula odorata appellatur, hodie uero officinæ eam blattam biſantiam appellant, cuius odor teter, ac caſtorei, quàm bonus uel ſuauis reputandus eſt, ut ex Dioſcoride in præſenti colligitur.

De Cochleis terreſtribus.

Græce, κοχλίαι χερσαῖοι*: Latine, cochleæ terreſtres, limaces: Hiſpanice, caraqueles: Italice, chiocciole terreſtri, lumache, bugoni.*

Cochleæ marinæ.

Græce, κοχλίας θαλάσσιος*: Latine, cochleæ marinæ: Hiſpanice, caramuyos: Italice, lumache marini.*

Enarratio 9.

Cochleæ terreſtres. COCHLEAE terreſtres omnibus ſunt notæ, ex equino capite cornibus armato, illis ſaltem inſito, quarum, magnæ, paruæ, & mediocres, comperiuntur, & illarum quoque aliæ bonæ, aliæ malæ & uenenoſæ; aliæ uero mediæ. Sunt autem bonæ, in cibum ganearum receptæ, quæ in bonis & odoriferis reperiuntur herbis, ut calamento, origano, fœniculo, petraſelino, ſtœchade, & aliis. Verum, iis noſtri medici, ad antiquorũ imitationem, pro tuberculis maturandis per ſe uel aliis admixtis medicamentis utuntur. Non minus quoque, nonnulli hodie eas hectica febri laborantibus concedunt, non contemnendo profecto iuuamento: de quibus Galenus libello de Cibis boni, & mali ſucci dixit; cochleæ craſſi ſucci cenſentur; & undecimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, ubi de uiperæ carnibus agit: At cochlearum inquit, caro prius in mortario cõtuſa ac poſtea ad leuorem redacta, omnium ualentiſſime deſiccat partes ſuperfluo humore grauatas, adeo ut & hydericis conueniat, & cætera, quæ in eodem capite ſequuntur, & capite proprio, à lectore uidenda, de quibus quoque Plinius conſulendus eſt, libro nono capite quinquageſimo ſexto, & libro octauo capite trigeſimo nono. *Cochleæ marinæ.* Porro, marinæ cochleæ, ſtomacho quoque ſunt gratæ, qua de re in cœnis maxime expetuntur, quas Luſitani uoce ſua caramuyos appellitant.

De Cancris.

Græce, καρκίνος*: Latine, cancer fluuiatilis: Hiſpanice, cangreio peſcado de agoa dulce: Italice, granchi di fiume, mollecche, macinette.*

Enarratio

Enarratio. 10.

CANCRI & fluuiatiles, & marini ſunt; quorum alii parui, alii magni, alii uero ingentis ſunt magnitudinis; cauda omnes carent,& lato rotũdoq; corpore conſtant. Cæterum,de fluuiatilibus cãcris, hic agit Dioſcorides,à quibus aſſatis,cinis, tantopere decantatum medicamen, contra rabidi canis morſus paratur,ut ex Galeno,libro undecimo de Facult.ſimpl. medicamentorum percipitur,qui ibidẽ à tota ſubſtantia,non uero qualitate manifeſta, medicamen hoc agere, contra Pelopem præceptorem ſuum contendit. Sic enim antidotum hoc parari,ut illi placet,debet,hoc uno propoſito,quòd menſe Iulii cancri in patella uiui urantur, & inde cinis paretur. Recipe cineris cancrorum fluuialium, partes decem; thuris partem unam; gentianæ partes quinq;,miſce, fiat puluis, cuius põdus drachmę in aqua bibendum propinetur. Eſt enim cochleare magnum ſex continens obolos; paruum uero tres tantum. Animaduertendum tamen, quod pondus hoc, ſingulis quadraginta diebus dari debet. Si tamen demorſus nõ illico ab eo die in quo inflictum fuit illi à cane rabido uulnus, antidotũ hoc acceperit, tunc potius drachmarũ duarum pondus quotidie, ad quadraginra uſq; dies bibere debet,& tanto magis,quanto morſus uenenoſior fuerit. Solet enim perniciofum hoc canis rabidi uirus,aliquando illico interficere, ſæpe uero poſt aliquot mẽſes,imo & annos,repullulare, ut ex Galeno tertio libro de Morbis uulgaribus commentario.3.didicimus,& res ipſa experimento cõprobata atteſtatur: ob actiuitatem enim ueneni, & diſpoſitionem patientis,actio & reactio illa, breuis uel longa fit. Cæterũ cancri fluuiales ii quoq; dicuntur quos teſtudines appellamus,qui hecticis & lenta febre laborantibus maxime commendãtur, quoniam humidum, leue, & ualde refrigerãs præbent alimentum: Sunt enim harum pulpamenta tanquam gallinæ, aut capi, quæ prius optime lauari debent,ut illis innatam ſalſedinem exuant,& poſtea,per ſe uel pullorum carnibus admixtæ,in aqua coqui debent. Vnũ tamen præterire non eſt,quod Dioſcorides inquit; Elixi cancri, cum iure ſuo in cibo ſumpti,tabidis opem ferunt. Quibus uerbis Aëtius ſubſcribẽs ſermone. 10. ſuæ medicinæ,inquit,ut iure albo incoquantur: eſt enim ius album,cõpoſitũ ex porro,anetho,& cepis,& aliis ſimilibus, quæ proculdubio phthiſicis,& hecticis,magis obſunt q̃ proſunt. Proinde intelligere opus eſt apud Aëtium,cancros iure albo coquẽdos,id eſt,in aqua nulla ſibi re admixta,tunc enim ius albũ quoq; appellamus,quũ pręter carnes,& aquâ,in elixatione nihil quicq̃ ſuperaddimus. Porro,cãcer fluuiatilis tritus illituſq;, ſpicula,& ſurculos extrahit, ut teſtatur Gal.lib.de Theriaca ad Piſonẽ.

Cancri fluuiatiles.

Cinis cancrorũ fluuiatiliũ cõtra canis rabidi morſum.

Venenum canis rabidi repullulat.

Teſtudines

Ius album quid.

De Scorpione terreſtri.

Græce, σκόρπιος χερσαῖος: *Latine, ſcorpio terreſtris: Hi-*

ſpanice, alacral: Italice, ſcorpione: Gallice, ſcorpion.

Enarratio. 11.

Scorpio terreſtris.

SCORPIO animal familiariſſimum ubiq; eſt, quod uenenoſum, & hominibus infeſtum omnes norunt, quãquam in nonnullis regionibus nõ admodum uenenoſum percipitur, ut apud Germanos, & illos qui ſub Septentrione agunt; Ex illis uero hodie oleum irritanda urina paratum ubiq; habetur, quod & Auicenna in aurium dolore præcipue commendat. Verum nonnulli hodie oleum contra omne genus ueneni cõficiunt, cuius fundamentum ſcorpiones ſunt, & illius deſcriptionem annis ſuperioribus uidimus, imò eo oleo doctiſſimus Antonius Muſa Braſauola in duobus ad ſuſpendium paratis, periculum fecit, & ille cui oleũ datum fuit, per aliquot ſuperuixit horas, ualet autem oleum hoc inuncta cordis regione, & pulſantibus arteriis, circa corpum, in peſte, ueluti contra lumbricos.

Ant. Muſa Braſauola.

De marino ſcorpione.

Græce, σκόρπιος θαλάσσιος*: Latine, marinus ſcorpio: Hiſpanice, alacral del mare: Italice, ſcorpione marino: Gallice, ſcorpion marin.*

Enarratio. 12.

PVTANT multi, hodiernam ſcorpenã, ſcorpionem marinum eſſe, hac de cauſa, quia ſcorpena piſcis rufus eſt, uarius, multis armatus aculeis, & qui gobionis ſimilitudine lubricus, uenenato aculeo inſignitur, ſed re uera, ii omnino falluntur; quia ſcorpio marinus longe alia res eſt, à ſcorpena, ut ex Ariſtotele percipi poteſt & Atheneo illi ſubſcribente. Eſt igitur ſcorpio marinus, piſciculus terreſtri ſcorpioni admodum ſimilis, quem ſemel mihi tantum apud Luſitanos uidere contigit, in eo oppido Alkobacia dicto, non niſi è portu à Pedarneria aduectum.

Scorpio marinus.

De Dracone marino.

Græce, δράκων θαλάσσιος*: Latine, draco marinus: Hiſpanice, dragon dela mar: Italice, dragone marino.*

Enarratio. 13.

Draco marinus.

DRACO marinus, piſcis nobis ignotus eſt, quem Albertus Magnus, ingentis magnitudinis feram, & aligeram depingit. De quo Plinius libro. 9. capite. 27. inquit, captus à piſcatoribus draco marinus atq; immiſſus in harenam, cauernam ſibi roſtro mira celeritate excauat.

De Scolopendra.

Græce, σκολόπενδρα θαλάσσια *: Latine, ſcolopendra, centipes: Hiſpanice, centopea: Italice, cento gambe: Gallice, centi piedi.*

Enarratio. 14.

EST ſcolopendra aquatilis, & terreſtris: terreſtris, uermis eſt oblongus, digitalis longitudinis, & maior, ad ruborem declinans, multis ſed paruis, ſuper quibus ambulat, pedibus armatus, qui aſplenio herbæ, quam Arabes ceterac appellant, ſimilis eſt, & ea de cauſa, herba hæc ſcolopẽdra quoq; appellata eſt: Verum aquatilis ſiue marina ſcolopendra, in rubore plerũq; magis uiget, quàm terreſtris, de qua Ariſtoteles, nono de Hiſtoria animaliũ ita inquit; Piſcis qui ſcolopendra appellatur, ubi hamũ deuorarit, euomit foras ſua interiora, donec hamũ eiiciat, tum recipit intro, ac ualet eadem qua ante ſalubritate, & ſubdit, mordet nõ ore ſed tactu totius corporis, ſimiliter ut quæ urticę uocantur. Plutarchus porro ſcolopendram nõ interanea euomere tradit, ſed potius ſe ipſam, quum hamum deglutiuit, inuertere: re uera tamen Ariſtoteli plus fidei tribuendum eſt, quàm Plutharco, cum Ariſtoteli quoq; Plinius ſubſcribit libro. 9. capite. 43.

Scolopendra terreſtris.

Plutarchus ab Ariſtotele uariat.

De Torpedine.

Græce, νάρκη *: Latine, torpedo: Hiſpanice, Luſitanice, hugia: Italice, tremolo, battipota, foterigia, torpedine.*

Enarratio. 15.

TORPEDO piſcis inter chartilaginea, planus'eſt, à Græcis narce dictus, qui ita appellatur, quia ſi quis manu uiuam tenuerit, torpedinem brachio inducet, imò à lõginquo retis interuallo, uel uirga tacta, lacertos quãuis præualidos torpefacit, ut dixit Auerrois, libro octauo Phyſicorum, & ſecũdo de Cœlo & mundo: ſed ante illum Plato diuinus in ſuo Menone, Torpedinem appropinquantibus torporem inſpirare dixit: quem ſecutus Ariſtoteles nono libro de Natura animalium, ita prodit: Torpedo inquiens, piſces quos appetit, afficit, & ipſa quam ſuo in corpore continet facultate torpefaciendi, atq; ita retardos prę ſtupore capit & ueſcitur, abdit ſe in harena & limo, tunc piſces adnatantes torpore affectos, corripit, quam rem pleriq; conſpectam à ſe retulerunt. De qua Galenus libro. 11. de Facult. ſimpl. medic. ita diſſerit: Si applicetur uiua cui caput dolet, fieri poteſt ut dolore liberet, ſimiliter aliis quæ ſenſum obſtupefaciunt.

Torpedo.

De Vipera.

Græce, ἐχίδνης σὰρξ *: Latine, uiperæ caro, uipera, maraſſus:*

Hiſpanice, biuora, bicha: Italice, maraſſo: Gallice, uipere.

Enarratio. 16.

Libelli duo de uipera. EXTANT duo libelli de uipera conſcripti, quorum unus, Leoniceni eſt, uiri omnium conſenſu doctiſſimi: Alter uero Pandulphi Colinutii Piſaurenſis, contra ipſum Leonicenum euulgatus, quos diligens lector percurrere poterit. Nos uero hodie rei medullam tenentes, relictis eorum iudiciis & controuerſiis, paucis ſummam comprehendemus. Eſt igitur echis, *Echis uipera.* ſiue echidna, uipera, quam Itali maraſſum, Hiſpani uero biuorã, id eſt uiuũ parientem appellant, animal in uniuerſum uenenoſum, maleficum, & hominibus infeſtum, in Hiſpania cubitale ad ſummum, capite preſſo, acuto, in quo uerruca cernitur, dorſo uariegato, & catena quadam depicto. Dicitur autem uipera, non quod ui pariat, ut hucuſq; omnes crediderunt, ſed potius, quia uiuum animal pariat: unde rectius, mea ſententia uiuipera, quàm *Vipera quia uiuum pariat dicta.* uipera appellari meretur, ut ex Ariſtotele inferius comprobabitur. Receptum enim eſt, uiperam fœminam per os concipere, atq; ea amplexus dulcedine, maſculi caput abrodere, poſtea fœtus ex tali ſemine prognatos, naturali quadam ultione, maternum uterum abrodere, & foras prorumpere, ita ut tanquam patris uindices, matrem perimant: ita enim Nicander in ſuis Theriacis hoc ſcriptum reliquit, quod poſtea Galenus quoq; memoriæ cõmendauit, libro de Theriaca ad Piſonem, dicens; Vipera autem inter omnes alias feras caput habet perniciofius, ſiquidem aiunt ipſam os aperire ad ſuſcipiendam maris genituram, qua accepta, caput illius abrodere, atq; hũc ipſis eſſe praui complexus modum. Deinde fœtus ex ſemine prognati, naturali quadam ultione, parentis uterum erodere, & foras prorumpere, ac ita ipſos patris uindices, matrem perimere, quod nobis egregius Nicander Aetolus Poeta Græcus uerſibus ſuis ingenioſe ſcriptum reliquit, ſunt autẽ hi è Græco in latinum conuerſi.

Ne ſis in triuijs quum morſus uipera coniux.
Fœmellæ fugiens agitatæ uulnera abhorret.
Et quum dente caput magno maris amputat atri.
Fœmina dira nimis, labijs & mordicus hærens,
Sed catuli ultores patris ſunt protinus, ut qui
Perrumpant latera occiſæ iam rara parentis.

Contra antiquos. Hæc Galenus, ex Nicandro, cui quoq; ſubſcribit Plinius libro decimo capite 62. At re uera, quum res ita ſe non habeat, contra doctiſſimos uiros, ſententiam contrariam referre, mirum non erit. Vidimus enim nos, & plures alii experientia comprobarunt, uiperas prægnantes pyxidibus incluſas parere, quæ inde ex partu, nec mortuæ nec uiſceribus perforatæ manſerunt, imò potius uiuæ illæſæ ut prius, in dies multos perdurarunt, unde credendũ

eſt,uulgi famam,uiros doctiſſimos iſtos, quam rem experientia comprobatam, literis mandaſſe, uel potius quòd Ariſtotelem minus bene intellexerunt,quod de Plinio libere aſſeueramus,qui dubio procul in iſtum deuenit errorem, quia Ariſtotelis mentē aſſecutus non fuit,capite ultimo libri quinti,de Natura animalium , ubi ita inquit ; Vipera è ſerpentibus una animal edit,cum intra ſe oua primum peperit; ouum hoc unius coloris, & molle, ut piſcium eſt,& ſubdit,parit catulos obuolutos membranis,quæ tertia die rumpantur: euenit interdum, ut qui in utero adhuc ſunt, abroſis membranis prærumpant,ſingulos,diebus ſingulis,parit,& plures quàm uiginti, hæc Ariſtoteles. In quibus,ut cernitis,hæc inquit, Vipera ex ouo intra corpus gignit catulum , qui catulus membranis obuoluitur , quæ membranæ poſt exitum catuli in lucem diſrumpuntur ; ſed cum hoc contingit, quod catuli membranis obuoluti,interim dū adhuc ſunt in utero matris, diſrūpant ipſas membranulas,& foras exeant. Plinius uero quum hunc textum interpretatur,ut dixi libro decimo capite 62.illum corrumpit,quum dicere deberet, quòd catuli ultimi, in utero exiſtentes, aliquando membranas, quibus ſunt obuoluti diſrumpant,ut exeant,uertit,quod catuli prærumpunt latera matris,uerba longe profecto aliena ab Ariſtotelis mente. Quæ uero à Galeno de uiperæ carnibus,libro undecimo traduntur, ac quantum elephanthiaſi conueniant, legere ne pigeat ; ſimulque ea quæ de illis ſcripſit libro primo de Antidotis, ubi paſtillos theriacos parare docet. Sed hic adnotare decet, quòd Dioſcorides in præſenti eos irridet , qui uiperarum extremas partes ad quatuor digitorum menſuram amputare contendunt, quum tamen laudet, caput & caudam ut partes ueneno ſiores, & duriores amputandas eſſe; ſuper qua re Galenus iudicium ſuum ferens inquit, libro undecimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum , caput quidem totum abiici, ob uenenum quod ore continent,uerum à ratione alienum eſſe adimere & caudam. Item taxat Dioſcorides illos,qui contendunt affirmare,uiperinis carnibus ueſcentes,pediculoſos fieri, quod tamen Galenus pro uero affirmat, in illis præcipuè,qui multis & corruptis, ac uitioſis abundant humoribus,ut ex ſuis uerbis,citati loci,ſatis liquet,ubi inquit:quibus igitur copia mali ſucci in corpore abundat,iis pediculorum numeroſa multitudo exoritur.

Plinius errat.

Ariſtoteles exponitur.

Viperæ partes extremæ ſint amputandæ uel non.

Exponitur Dioſcorides à Galeno.

De Anguium ſenecta.

Græce, γῆρας ὄφεω : Latine, auguis ſenecta, anguina uernatio, ſpolium anguis, ſpolium colubri: Hiſpanice, pele de la culebra: Italice, ſpoglia delle ſerpi: Gallice, ſpoglie de ſerpent.

Enarratio 17.

ANGVIVM ſenecta, ſiue anguinea uernatio, inter lapides, ſepes,

Anguium ſenecta.

ac parietes reperitur,quæ ad omnia quæ Dioſcorides citat,ualet: ego tamen illa,axungia porcina excepta,palos,ſpinas,ac ſpicula carni affixa,extrahere ſoleo,loco affecto ſuperimpoſita.

De utroque lepore.

Græce, λαγωὸς θαλάσσιος: *Latine lepus marinus: Hiſpanice, Luſitanice, lula: Italice, lepre marina: Gallice, lieure marine.*

Lepus terreſtris.

Græce, λαγωὸς χερσαῖος: *Latine,lepus terreſtris: Hiſpanice,lieure: Italice,lepre: Gallice,lieure.*

Enarratio 18.

Lepus marinus. EST enim lepus marinus,animal puſillum tetri cuiuſdam odoris,inter loligines computatum,quod ideo lepus dicitur,quia capite lepori terreſtri ſimile. In India uero piloſum reperiri, ac tactu ueneficum, & peſtilentem,tradit Plinius libro nono cap. 48. qua de cauſa, nec uiuus ibi capitur.

Lepus terreſtris. Lepus terreſtris,notiſſimum animal,& uelociſſimum eſt,quod ex omnibus coagulum habẽtibus,ſolum dentes in parte anteriori, tam ſupra quàm infra habet, quia enim timidiſſimum animal, apertis dormit oculis, parit omni menſe,& ſuperfœtat,ita ut fœtum educans, alium in utero pilis ueſtitum habeat,alium uero implumem, unde leporum infinitus creſcit numerus, coëunt autem (natura ita conſtituente) natibus aduerſis, quibus duo iecinora ineſſe,circa Briletum, & Thernem,& in Cherroneſo ad Propontidem,teſtatur Plinius,libro undecimo capite trigeſimo ſexto. Caro leporis ſiccum præbet alimentum,ut de ea Manardus abunde, & docte diſſeruit libro decimo tertio ſuarum Epiſtolarum epiſtola quarta. Cuius pili admodum ſunt conſtringentes,ut ex Galeno, & medicorum choro percipitur, At de capite leporino, ita Galenus dixit libro undecimo de Facult. ſimpl. medic. Alius capite leporis uſto utebatur, ad alopecias cum adipe urſino: de cerebro uero eiuſdem,uno interpoſito capite,ita quoq; dixit, id attritũ & eſum utile dicimus eſſe pueris dentientibus. Quidam etiam aduerſus tremores,utiliter edi cerebrum hoc prodidere. Verum,cuniculus,figura lepori ſimilis eſt,ſpecie uero diſſimilis. *Cuniculus.*

De Paſtinaca piſce.

Græce, τρυγὼν θαλασσία: *Latine, trygon,paſtinaca,piſcis co-*

lumbus: Italice peſce columbo.

Enarratio 19.

PASTINACAM, Trygona Græci dicunt, quam Ambroſius turturem uertit, & eam Veneti hodie piſcem columbum appellitant, è raiarum & ſquatinarũ genere, qui radium digitalis, & interdum ſemipedis longitudinis, in modum ſerræ denticulatum, dentibus retrouerſis ſuper caudã retinet, quo nihil (ut tradit Plinius) in mari uenenatius reperitur, adeo ut ſi radicibus arborum innitatur eas exſiccat marceſcereque facit. Tripudio cantuue maxime delectatur, unde iis etiam capi conſueuit. Coit paſtinaca quemadmodum raia, & latrocinatur ex occulto, cuius ſolertiæ indiciũ eſt, quòd ſepius eam capiunt habentem in uentre mugilem piſcem uelociſſimum. Hæc in cibo ſumpta, uentrem exonerat, ſed ut placet Plinio, ex illa extrahi debet totum quod croco habet ſimile, non minus & caput, quibus & caudam aliqui addunt. Quo modo uero aculeo iſto, ſiue radio utendum ſit, in ſedandis dentium doloribus, docet Plinius libro trigeſimo ſecundo capite octauo ad iſtum modum; Paſtinacæ quoque radio ſcarificare gingiuas, & in dolore utiliſſimum, conteriturque iis & cum helleboro albo illitus, dentes ſine uexatione extrahit. Cęterum, piſcis columbus aliquibus is piſcis dicitur, quem rotundum, ueluti ollam, ſuſpenſum, in domibus principum tanquam prætereuntium ſpectaculum cernimus, quem quoque alii piſcem hirundinem appellant, ut Dalmatæ & Illyrici, qui eum hodie ſua lingua, laſtouica, id eſt hirundinem uocant, & merito, quia piſcis hirundo uere dicitur, & eſt.

Paſtinaca piſcis columbus eſt.

Piſcis columbus.

De Sepia.

Græce, σηπία: Hiſpanice, ſiba: Italice, ſepia: Gallice, ſepe.

Enarratio 20.

SEPIA piſcis marinus eſt, plebeis & baiulis ſatis notus, qui ex ſe atramentum, quũ apprehendi ſe a piſcatore, uel alio piſce nouit, ut aquam nigrã reddat, effundit; cuius oſſe, Aurifices & Argentarii, pro parandis, & poliendis monilibus, & annulis, hodie præcipuè utuntur. Eſt ſepiæ congenus loligo, polypus, & alii lubrici & plani piſces; differt tamen ſepia à loligine in hoc, quòd ſepia latior, loligo uero longior eſt: item ſepia nigrum atramentum, ut diximus in timore ex ſe emitit; loligo uero rubrum; adde, quod loligini hæret, quæ hodie calamarium dicitur, Gladiolus uero perſpicuus eſt, & cryſtallo perſimilis, polypus uero, à pedum multitudine, quaſi multipes dictus eſt. Conſtat enim octonis pedibus per quos acetabula quædam diſperſa habet, quibus haurit quodam modo id cui adhæſit, & ita tenet ut nequeat diuelli, de quo extat per grata lectori hiſtoria apud Plinium, libro

Sepia piſcis.

Loligo polypus.

nono. Cæterum, omnes iſti piſces, craſſum & difficilis coctionis præbent alimentum, ut de eis tradit Galenus libro tertio de Facultatibus alimentorum capite trigeſimo quinto ſub iis uerbis; mollia, inquiens, uocantur, quæ neq; ſquammas, neque aſperam cutim, aut teſtaceam habent, ſed mollem inſtar humanæ; cuius generis ſunt, polypi, ſepiæ, loligines, & alia quæ his ſunt ſimilia: hæc certe quoniam neque ſquammeum, neque aſperum, neque teſtaceum tegmen gerunt, mollia tangenti apparent: duræ tamen ſunt carnis, & ad coquendum difficilis, exiguumque in ſe ſuccum ſalſum continentia; Si tamen concoquantur, alimentum non paucum corpori exhibebunt, cæterum hæc quoque ſucci crudi plurimi gignunt. Hæc Galenus. Quæ omnia ex Hippocrate deprompſit libro de Diæta, quum dicit; Sepiæ uero & polypi & huiuſmodi piſces, neque leues, uelut uidentur ſunt, neque per aluũ ſecedunt, quapropter etiam oculos comeſti grauant, iuſcula tamen horum aluum mouent. De ſepiæ uero teſta, plura apud Galenum legito, lib. 11. de Facult. ſimpl. medic.

mollia, quæ

De Mullo piſce.

Græce, τρίγλα: Latine trigla, mullus piſcis, mullus barbatus: Hiſpanice, Luſitanice, ſalmonete: Italice, barbone, triglie: Gallice, barbono.

Enarratio. 21.

Trigla mullus eſt.

TRIGLA piſcis, hodie Græco nomine ſeruato, in multis Italiæ locis trigle appellatur, quanquam tamen Venetiis, & aliis uariis locis, ſeruata Latinorum uoce, barbone illum uocant: nominat autem eum Cicero libro Paradoxorum, barbatulum, ueluti Varro tertio de Re ruſtica libro, barbatum mullum, quia duplici barba, illum ornari uidemus. Sed dicitur mullus, quia mulli colore, hoc eſt ad ruborem declinante inſignitur, uel potius dicitur mullus, ut Feneſtellæ placet, à mulleorum colore: eſt enim mulleus, ut Feſtus inquit, genus calceorũ, quibus Albanorum reges primi, deinde patritii uſi ſunt. Dicitur quoque à Græcis trigla, non quia triformis, aut quia Dianæ triformi dicatur, ſed melius, quia ter anno pariat, ut ex Ariſtotele quinto libro de Hiſtoria animalium percipitur, quum ex piſcibus, ſolum mullum, ter anno parere dixerit, & Plinius libro nono ſubſcripſit. Eſt procul dubio mullus piſcis, hodie in maximo pretio habitus, ueluti quoque olim habebatur, adeo ut Aſinius Celer, Claudii temporibus, mullum octo millibus numûm, hoc eſt ducentis aureis emerit, raro binas libras pondere ſuperare uidemus, quod Martialis ſcriptũ reliquit iis uerbis, nolo mihi ponas rhombum mullumque bilibrem: & Horatius, laudas inſane trilibrem mullum, At Seneca libro decimo quinto ſuarum Epiſtolarum, mullum quatuor librarum,

brarum,Tyberio Imperatori donatum, quem poſtea in macellum uendi iuſſit, ab Octauio quinq; ſeſtertiis emptum fuiſſe ſcribit. Iuuenalis quoq; mullum ſex librarum fuiſſe,ſexq; millibus ſextertiis emptum commemorat.In mari quoq; Rubro octoginta librarũ,mullum captum,Licinius Mutianus,ut refert Plinius,teſtatur.

Mulli uires

Mullus,teſtãte Cornelio Celſo,optimi ſucci eſt, ut poſtea atteſtatus eſt Galenus libro tertio de Facultatibus alimentorum,capite.27.dicens: Hic quoq; pelagicis piſcibus annumeratur;celebratur autem apud homines tanq̃ uoluptate cibos reliquos ſuperet, omnium ferme aliorum carnem habet duriſſimam,& ualde friabilem,quod idem ſignificat,ac ſi dicas nihil in eo eſſe lentoris neque pinguedinis: nutrit certe quum probe confectus fuerit,omnibus aliis piſcibus copioſius, & cætera. Sed hic lectorem monitum uelim, ne nominum uicinitate decipiatur, quũ trigla,ut diximus, mullus eſt,Trichia uero, ſardinia: at Thriſſa, clupea,uel aloſa,ſaualusue eſt,quem Itali chiepam appellant.

Trigla mullus eſt.
Trichia ſardinia eſt.
Triſſa clupea uel ſaualus eſt.

[Quòd uero mullus claritati oculorum officiat,Dioſcorides teſtatur,an uero recte,dubito, quum gratus ſtomacho ſit, & optimum gignat nutrimentum. Item quòd humanas carnes inſequatur,ridiculoſum mihi uidetur,quum piſcis mitis,paruus, & haud truculẽtis ſit.Dicitur uero ab Hiſpanis piſcis iſte,ſalmonetus,quaſi ſalmoretus, quia ex eo olim præcipue ſalmuria parabatur.

Salmonetus Hiſpanorũ piſcis.

Sed quia de mullo piſce egimus,non ab re erit,de aſello piſce quoq; ſermonem facere ueluti & de lupo. Eſt igitur aſellus piſcis ex iis qui in alto capiuntur mari, antiquiſſima uoce Bacchus nominatus,quã uocem hodie Hiſpani, & Germani inferiores ſeruantes,illum,licet corrupte,bacchalhao uocant. Melius igitur Bacchus apud Plinium legitur, quam banchus, ut olim Hermolaus Barbarus contendebat.

Aſellus piſcis Bacchus, uel bacchalhaus.

Sed ꝙ aſellus ut diximus piſcis iſte, in foris piſcariis uacchalhao dictus ſit,ab Eraſmo Roterodamo,uiro omnium conſenſu maximo,uiua uoce accepimus.

Eraſmus Roterodamus.

Dicitur uero aſellus,ut Varroni placet,à colore aſinino illi inſito,uel ut Oppiano,ob ignauiã ſegnitiamue.Lupus uero piſcis,ore immenſo conſpicitur,aſpero,ſed ſine dentibus,ſquãmoſus,candicantibus minutis ſquammis,præſertim ſupina parte, quem olim ſpigolam Romani uocabant,hodie uero Veneti uarolum,Hiſpani autem robalũ nominant.

Lupus piſcis ſpigola eſt.
Varolus robalus.

Hunc olim antiquitus Romana in maximo habuit pretio, cuius altera ſpecies,abſoluta uoce, piſcis dicebatur, quem hodie quoq; Hiſpani piſcem,uel piſcatam,ſeruata Romanorum uoce, appellant; quia inter cæteros piſces, excellentiam obtineat, ita ut piſcis nomine ſolus appellari dignus ſit.

Lupi altera ſpecies piſcis abſolutẽ dicitur.

Is enim, ut placet Galeno tertio lib. Alimentorum, cum perdicis carnibus,maximam habet conuenientiam. Poſſumus quoq; lupi ſpeciebus addere piſcem illum fluuiatilem, quem luciũ Itali, hechtum & ſnuchũ Germani,Galli uero bruxetum appellitant.At Angli uoce Luſitanica eum pique uocant,quanquam in uniuerſa Hiſpania non reperiatur.

Lucius piſcis.

De teſticulo fluuialis equi.

Græce, ὄρχις ἱπποποτάμου : *Latine, teſticulus fluuiatilis equi: Hiſpanice, coyon de cauallio marino: Italice, coglion di caualo marino: Gallice, coion di cheual marin.*

Enarratio. 22.

Venæ ſectio unde adducta. HIPPOPotamum, id eſt æquum marinum, hucuſq; uidere nunquã mihi contigit, in Nilo tamen reperiri, & quòd ex eo uenæ ſectio in uſu medico adducta fuerit, tradit Plinius libro. 8. capite. 25. & . 26.

De Caſtorio.

Græce, κάστορος ὄρχις : *Latine, amphibium, caſtorium, caſtoris teſticulus, fiber: Hiſpanice, biuaro, biueiro, luntra de lhagoa: Italice, biuaro: Gallice, caſtor.*

Enarratio. 23.

Caſtoris teſticuli. CASTOR animal, & in terra & aquis uitam degit, qua de cauſa, amphibium appellatur, cuius teſticuli caſtorium dicti, magni uſus in re medica ſunt, adeo ut Archigenes integrum uolumen de illis, ut tradit Galenus lib. undecimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, ſcripſerit. Parũ enim animal hoc à lutra differt, imò Hiſpanorum aliqui, ob magnam quã habet cum lutra ſimilitudinem, lutram aquaticam, illud appellant, ſed neq; figura tantum animalia hæc duo ſimilia ſunt, ſed etiam uiribus. Nam lutræ *Lutræ teſticuli.* teſticuli ad eadem ualere nouimus ad quæ caſtoriũ, imò carnes lutræ eædẽ fere ſapore cum carnibus caſtoris ſunt, quæ in cibo ad omnia quæ teſticuli ualent, magnum ſumptæ præbent iuuamentum. Proinde medici recte deinceps facient, ſi huiuſcemodi carnibus neruorum ægritudinibus à repletione pendentibus, male affectos aluerint, quum proculdubio & calidæ & ſiccæ ſint, & magnum præbeant iuuamentum. *Exploditur error.* Quòd uero hoc animal, quum à canibus perſequitur, ſibi teſtes amputet, falſum eſſe tradit Dioſcorides, id anno. 1541. nos quoq; experti ſumus, quum Ferrariæ in officina Nicolai Nicolutii pharmacopolæ à Pinea, integrum caſtorem habuimus, & eum circa teſtes diſſecuimus, quos adeo ſpinæ hærentes inuenimus, ut illos difficulter cultro extrahere potuerimus, quorum uires Dioſcorides in præſenti exacte proſequitur, & illis Galenus libro. 11. de Facult. ſimpl. medic. ſubſcripſit, quas illic legere ne pigeat.

De Muſtela.

Græce, γαλῆ; *Latine, muſtela domeſtica: Hiſpanice, do-*

ninha, duenha de caſa: Italice, donnola: Gallice, donnola.

Enarratio. 24.

MVSTELA duplex eſt, aquatica & terreſtris. Eſt enim muſtela aquatica, piſcis lampreta hodie dicta, uariis foraminibus in collo perforata; terreſtris uero, animal paruum quadrupes ſciuri magnitudine dicitur, quæ domeſtica, & ſylueſtris reperitur. Domeſtica ea eſt, quæ mures in domibus noſtris, tãquam felis uenatur, de qua ad præſens Dioſcorides loquitur: ſylueſtris uero illa dicitur, quæ in ſyluis & montibus uiuit: utraq; uero catulos ſuos, de loco ad locum quotidie, eorum timentes raptum transfert: contra ſerpentes muſtela inuadit, non niſi prius rutæ pabulo munita, ut placet Plinio libro octauo capite. 27. uel cicerbitæ, ut aliis uidetur. De qua legito Galenum libro undecimo de Facult. ſimpl. medic. ubi muſtelam, pro podagricis, & arthriticis, nunquam combuſſiſſe fatetur. *Muſtela aquatica & terreſtris.*

De Rana.

Græce, βάτραχος: Latine, rana: Hiſpanice Italice, rana: Gallice, rana.

Enarratio. 25.

RANA notiſſimum animal, cuius ſpecies ſunt plures, quas omnes tanquam uenenoſas, & hominibus indignum cibum, omittendas cum Moſe conſulimus, à quibus quoq; Galenus abſtinere ſuadet, lib. de Cibis boni & mali ſucci, & libris de Morbis uulgaribus, qui penuria urgente, uel luxus potius gratia, has ueluti legumina omnia fere, fungos, cochleas, carnes ferorũ animaliũ, & alia id genus reliqua, in uictus uſum homines (inquit) uenire permittunt: imò Aëtius libro. 13. capite. 55. paluſtres ranas inter uenena connumerat, quanquam libro ſecundo capite. 162. earum ius tanquam alexipharmacum deſcripſerat. Terreſtris porro rana, obmuteſcẽs dicta quam roſpum Itali, Hiſpani uero ſapum appellant, ab omnibus tanquam præſentiſſimum uenenum, non minus ac rubeta habetur. De quibus ſi placet, legito Mundellam Brixienſem epiſtola octaua ſui uoluminis. Cæterum rana marina piſcatrix dicta, inter piſces planos & chartilagineos adnumeratur, qui hodie ab Iſtriæ piſcatoribus, piſcis roſpus dicitur, à noſtris uero piſcis ſapo. *Rana.* *Rana piſcatrix.*

De Siluro piſce.

Græce, σίλουρος: Latine, ſilurus, ſturio: Hiſpanice, Luſitanice, ſolho: Italice, ſturion: Gallice, ſturion.

Enarratio. 26.

RECTE mea ſententia, Paulus Iouius, uir hac noſtra ætate doctiſſimus, libello ſuo, quem de Romanis aliquot edidit piſcibus, poſt longam diſceptationem, ac multorum confutatis opinionibus, concluſit ſilurũ Græcorum, noſtrum eſſe ſturionem, cui Hiſpanica nomenclatura multum faue re uidetur, unde enim Hiſpanis, lingua Romana, ſed parum emendate loquentibus, in mentem uenit, ut ſturionem ſolho, uocarent, niſi ita à maioribus ſuis, hoc eſt, ab his qui Latina lingua incorrupte utebantur, uocatum quaſi per manus accepiſſent, facile enim à ſiluro uox ſolho deduci creditum eſt. Proinde Manardus, & alii illum ſequentes, in hac re ueluti ſcopum nõ attingentes, non ſunt audiendi, quum re uera, ſilurus ſturio ſit, piſcis ingentis magnitudinis, præſertim apud Belgas; in Pado uero Ferrariam præter labente frequens is piſcis eſt, qui ſi non adeo prægrandis magnitudinis ſit, ſapore tamen cæteros excellit. Cæterum ex ſturionum ouis, cauiarium, in Ponto conficitur, & ad nos ſalitum in maſſas ingentes coactum affertur, quod primatũ inter ſalſamenta hodie habet.

Silurus Sturio eſt. *Manardus errat.* *Cauiariũ unde extrahitur.*

De Smaride piſce.

Græce, σμαρὶς: Latine, ſmaris piſcis, girrulus: Italice, giroli.

Enarratio. 27.

Smaris piſcis.

SMARIS piſcis, mænis ſimilis eſt, quẽ hodie Græci quoq; ſmaridem uocant, Veneti uero giroli, uel girrulos, uel gerrulos nominant. Dicuntur autem ſmarides, piſces ii, ob colorem illis album inſitum: unde homines præ metu albidos, & exangues redditos, ſmaritos hodie Itali appellant. De iis uero piſcibus, Ariſtoteles libro octauo de Hiſtoria animalium mentionem fecit.

De Mænis.

Græce, μαινίδες: Latine, mænæ: Italice, menole: Hiſpanice, pandelhas.

Enarratio. 28.

Mænulæ piſces.

MAENA piſciculus digitalis longitudinis eſt, qui in hieme albeſcit, æſtate uero nigreſcit, ex albo cæruleus quodammodo redditus, de quo Plinius libro. 9. uerbum facit, & Ariſtoteles libro octauo de Natura animalium.

De Gobio piſce.

Græce, κωβιὼν: Latine, gobius, gobio: cobio: Hiſpanice.

Luſitanice, cadozes : Italice, goo : Gallice, gobioni.

Enarratio 29.

GOBIVS, ſiue gobio, aut ut Plinius cobio, piſcis paruus eſt, ex nigro & albo uariegatus, capite magno, inter præſtantes hodie habitus, quem Veneti uoce deprauata, hoc eſt prima tantum ſyllaba mutilata goo appellāt, Hiſpani uero Luſitani, Hebraica uoce, piſces iſtos, cadozes, id eſt ſanctos appellant. Sunt tamen piſces alii, quos uniuerſa Hiſpania gobiones appellat, quos potius inter tincarum ſpecies adnumerandos eſſe autumarem, quum parum cum figura tum temperamento inter ſe differant, de quibus Galenus libro tertio de Facultatibus alimentorum capite uigeſimo nono ita tradit: Gobio littoralis eſt piſcis, ex numero etiam eorum, qui parui perpetuo manent: præſtantiſſimus autem omnium ad uoluptatem, coctionē, diſtributionem, ac denique ſucci bonitatem is eſt, qui in arenoſis littoribus, aut ſaxoſis promontoriis degit. Cæterum gobiorum caro, ut carne ſaxatilium eſt durior, ita mollior quàm mullorū, ipſa igitur proportione ueſcentium corpus nutrit.

Gobius cobius idem.

Gobiorū alteraſpecies.

De Thynni ſalſi carne.

Græce, ὠμοταριχὸς : Latine, thynnus piſcis : Hiſpanice, atuni : Italice tonina : Gallice, tonine.

Enarratio 30.

THYNNORVM præcipua hodie eſt captura in Algarbiis Luſitaniæ, unde in uniuerſam Europam, eos cadis membratim diſſectos ſalitoſque tanquam celebre mercimonium deferunt. Cæterum, in thynno duæ ſeruantur partes, altera nobilior, circa abdomen, quam Romani, tarantellam dicunt, noſtri uero à uentre uentriſcam appellitant; quæ ut pinguis & palato grata eſt, ita facile ſtomachos ſubuertit, ad nauſeam eos promouendo: altera uero pars, dorſi, & caudæ, totiuſue corporis, melandrya à Plinio nucupatur, ſicca, omni pingui ſucco admodum carens, quæ deiectum ſtomachum reuiuiſcere omnino facit. Dicitur autem thynni fœtus quum primum ab ouo prodit, cordylla, poſtea uero limaria, tandem adoleſcens, pelamis, ſiue palamia nominatur; quum uero pedalem exceſſerit magnitudinem, in thynnum abit, qui ut placet Ariſtoteli, intra biennium moritur, nec amplius uiuit, de quo Galenus, citato loco, intra dura carne, prędictos piſces, mentionem fecit.

Thynnorū partes.

Thynni fœtus quomodo appelantur.

Thynnus intra biennium moritur.

De Garo.

Græce, γάρον : Latine, garum : Hiſpanice, ſalmora : Italice

ſalmuoia: Gallice, ſalmoire.

Enarratio 31.

Garum. GARVM liquamen ex ſalmuria ſaliti piſcis gari apud Græcos dicti, confectum eſt, ut ex Plinio libro trigeſimo primo capite ſeptimo didicimus: quod in uarios culinæ uſus ueniebat, olim apud Aphros optimũ conficiebatur, quod ſociorum quoque appellabatur, in uniuerſum abolitum; hodie tamen ex ſcombris ſardis apud Hiſpanos dictis, garum, ueluti ex thynno, & aliis uariis piſcibus habetur, quod ſalmuriam uocamus, de qua ueluti ea, in qua carnes ſeruantur, Dioſcorides in præſenti loquitur, intelligitur. Animaduertendum tamen, quod garum ut diximus, proprie ſanies inteſtinorum piſcium eſt, halme uero muries & ſalſugo piſcium inueteratorum, hoc eſt, ius ſalſum, in quo piſces ſeruantur, & illud, ſalimuriam appellamus, quam Dioſcorides intelligit. Cæterum, ex aceto & muria, compoſitum paratur quod oxalme nominatur, ueluti ex muria & allio, ſcordalme dictum.

Garum ſociorum. *Salmuria quid.* *Halme quid* *Oxalme quid.*

De Recentium piſcium eſculento iure.

Græce, ζωμὸς: Latine, ius, recentium piſcium eſculentum ius: Hiſpanice, caldo de peſce, brodio de peſce: Italice, brodo de i peſci: Gallice, broet de poiſſon.

Enarratio 32.

Ius piſciũ. RECENTIVM piſcium eſculentum ius facile paratur: pro quo animaduertendum, quòd Dioſcorides, illud parari iubet ex piſcibus petroſis & ſaxatilibus, qui omnino marini ſunt, non autem fluuiatiles, ut multi falſo rentur, credentes quum piſces ſaxatiles, aut petroſos apud authores legunt, non marinos, ſed fluuiatiles intelligi. Cæterum phycides ex iis piſcibus ſunt, qui colorem mutant, & in alga nidificant, atque pariunt, ut placet Ariſtoteli libro octauo de Hiſtoria animalium, qui omnino tincarum uiridium colorem atque effigiem referunt, uulgo Romanorũ, dicti fici, omnino inſipidi, qua de cauſa, raro procerum menſas occupant. De ſcorpionibus uero ſupra abunde diximus. At iulides qui ſint piſcess, non ſatis conſtat. Hermolaus Barbarus, in Corollario, iulidas ſiue iulides, ait porcos uocari, utcumque tamen crederem ipſe, piſcem paruum & ſaxatilem eſſe, ſed perca piſcis ſatis eſt notus, quem Itali, pręcipuè Ferrarienſes, apud quos magna illius eſt captura, perſicum piſcem appellãt, Theutones uero Anthuerpienſes, illum ſua lingua baſim dicunt, & eum maximo in pretio habent, fluuiatilem & marinum, brãchis ſubrufum, dorſo ſpinis armatum, pondere ad ſummum ſemilibrem, guſtui gratum, & languentibus ſalubrem.

Piſces ſaxatiles de marinis & fluuialibus dicuntur. *Phycides piſces.* *Iulides piſces.* *Perca piſcis.*

Quomodo uero, ius hoc parari debeat, ut aluum moueat, aut quantum anethi, olei, & ſalis iniici debeat, quæret aliquis: cui reſpondemus, id coqui arbitrio relinqui, qui ſecundum piſcis quãtitatem, plus & minus addere uel detrahere poterit. Cæterum antiquitas eſculentum ius hoc, ueluti gallinaceorum, poſt purgationem, ad infringendam eius eroſionis acrimoniam propinabat, ut libro quinto capite de Aqua marina teſtatur Dioſcorides, & nos ibidem uberius dicemus.

De Cimicibus.

Græce, κόρεις: Latine, cimices: Hiſpanice, chiſmes, chimeſas, parauelhos: Italice, cimici: Gallice, puneſes.

Enarratio 33.

CIMICES tam ſunt noti, ut eos ob putidum & peſtilentem, quem emortui relinquunt, fetorem, ſatius eſſet præterire: quòd uero Dioſcorides illis, in quartanæ curatione tribuit, id ut fabuloſum Plinius refutat, libro uigeſimo nono capite quarto dicens: Cætera quæ de iis tradunt, uomicæ & quartanarum remedia, aliorumque morborum, quanquam ouo aut cera, aut faba, incluſos cenſeant deuorandos, falſa, nec referenda arbitror: quòd uero uirgæ pro irritanda urina conciſi immitti debeant, id hodie conſultius factum iri puto, quum uiuos in urinæ canali indunt quia ſua uelicatione, expultricem quoquo modo uirtutem, ad excretionem incitant. Sunt præterea cimices agreſtes, in maluis & uariis aliis herbis uigentes, de quibus Plinius ita inquit: eos qui agreſtes ſint, & in malua naſcantur, crematos cinere permixto roſaceo, infundunt auribus. hæc Plinius. quæ ideo in iſtum locum tranſcripſimus, ut Mathiolum parum oculatum in hac re monſtraremus, qui de illis nullum uſum in medicina, apud aliquem reperiri contendit. *Cimices.* *Mathiolus parum oculatus*

De Millepedibus.

Græce, ὄνοι ἢ κουβαρίδες: Latine oniſci, millepedes, uermes centipedes, multi pedes, aſelli: Hiſpanice, gallinilha: Luſitanice, porquinhas, bicho: Italice, porcelletti.

Enarratio 34.

SVNT oniſci, id eſt aſelli uermes, admodum parui, multorũ pedum, & cineritii coloris, qui ſub hydriis, & humectis locis maxime reperiuntur, & tacti illico in globum plicantur, quorum frequens apud uulgares in potu pro cienda urina uſus eſt: eos enim ſiccatos & in puluerem redactos, in uino uel iure aliquo, offerunt. De quibus Galenus libro undecimo de Faculta- *Oniſci* *Mille pedes.*

tibus ſimpliciorum medicamentorum, capite de dracone marino mentionem facit, non minus quoq; libro ſecundo de Compoſitione medicamentorum ſecundum locos, capite de cephalea.

De Blatta molendini.

Græce, σίλφη: Latine, blatta uermis: Hiſpanice, Luſitanice, rapa coua, rapa cona: Italice, piattole.

Enarratio 35.

Blatta uermis.

BLATTAE, teſtante Plinio libro uigeſimo nono capite ultimo, plures ſunt ſpecies, quæ tamen a Dioſcoride in præſenti deſcribitur, ea eſt, quæ circa molas, & in piſtrinis reperitur, uernis ſcilicet gliri admodum ſimilis, quem noſtri Hiſpani, rapa coua, uel rapa cona, quaſi dicerent, ſcalpentem foueam appellant.

De Pulmone marino.

Græce, πνεύμων θαλάσσιος: Latine, pulmo marinus: Hiſpanice, Luſitanice, natura de uieya, capacha, de uelha: Italice, potta marina.

Enarratio 36.

Pulmones marini.

SVPERNatant Pulmones marini, carnoſitate quadam chartilaginea, & translucida conſtantes, forma rotunda, ſuperne concaua, ut inde uulua marina ab Italis & Hiſpanis, communi uoce dicatur. Ii enim ſilicea teſta incluſi, ueluti oſtreæ, ſtellæ, & alii piſces, plantarum modo, ſine ullo uiuunt ſenſu, ut tradit Ariſtoteles, libro quarto de Partibus animalium, & Plinius libro nono capite 47. Præſagiunt enim pulmones marini, ut idem Plinius tradit, futuram tempeſtatem, ex quibus ſi uirgæ ligneæ inungantur, nocte tanquam accenſæ candelæ lucent.

Qui piſces ſine ſenſu uiuunt.

De Pulmonibus nonnullorum animalium.

Græce, χοιρεῖον πνεύμων: Latine, pulmo, pulmo ſuillus: Hiſpanice, leuianos de puerco, boſes de puerco: Italice, polmone di porco: Gallice, polmon de porceau.

Pulmo agninus: Hiſpanice, leuianos de cordero, boſes de cordiero: Italice, pulmone di agnello: Gallice, polmon de aigneau.

Pulmo urſi: Hiſpanice, leuianos de uſo: Italice, polmone

de orſo:

Lapis belzaharticus

ad ſtimulandam uenerem. Cæterum, circũfertur hodie lapillus quidam ex India ad Luſitanos primo aduectus, ut plurimum, magnitudine & figura glandis, colore cineritio, ad cyaneum inclinante, multis compoſitus laminis, quem cerui lachrymam quidam, alii uero lapidem belzahart appellant, & illum tanquam præſtantiſſimum ac diuinum antidotum, contra omne genus ueneni approbant.

Abinzoar.

De quo Abinzoar libro ſui Theiſir teſtatur, ſe illo quendam deploratum à pernicioſiſſimo ingurgitato ueneno liberaſſe, cui granorum hordei trium pondere belzaharti, in quinq; unciis aquæ cucurbitæ propinauerat. Nam æger ille illico in auriginem ictericiam dictam deuenit, in qua bilis uigebat, pro qua infringenda ac domanda, antidotum in cucurbitæ aqua dedit. Quo uero modo lapis iſte gignatur, aut unde gignatur, non alienum erit inquirere. Glorioſus Abinzoar, eo citato loco, hunc quem modo citaturi ſumus, ordinem inſequitur. Nam cerui ut teſtatur Plinius capite. 32. libri octaui, cum ſerpentibus habent pugnam, ita ut inueſtigent cauernas, & eas narium ſpiritu extrahant, renitentes: quod libro. 28 capite. 9. prope finem confirmauit, dicens; exitio iis (hoc eſt ſerpentibus) eſſe ceruos nemo ignorat, ut ſi quæ ſunt extractas cauernis, mãdant. Hoc innuit Regius Propheta Dauid in pſalmo, quum dicat, ſicut ceruus deſiderat ad fontes aquarum, ita anima mea deſiderat ad te domine. Nam poſt eſum ſerpentiũ, in orientalibus regionibus, ubi prægrandes reperiri ſolent, tunc uero ea infeſtus ſiti, ceruus præſto ad ſtagnantes aquas confluit, in quibus immerſus, natura ita docente, uelut Tantalus in mediis fluctibus, ſitiens, nõ bibit, nam ſi quid aquæ deguſtaret, illico concideret mortuus: interim ad eius oculos humor defluit quidam qui paulatim craſſeſcit, cogitur, & coagulatur, atque in glandis magnitudinem excreſcit, quem poſtquam ex aquis exiuit ceruus, deciduum homines quęrũt, & tanquam rem pretioſiſſimam ſeruant, lachrymam cerui appellantes, uel potius lapidem belzaharticum, id eſt, lapidem antidotum.

Lapis belzahart cus ex ſtomacho animalis extrahitur.

Hodie uero Luſitani noſtri, qui ex India multa referunt, quæ hucuſq; de iſto tradidimus lapide fabuloſa eſſe teſtantur, quum illum potius, è ſtomacho uel cuiuſdã animalis corde extrahi, pro firmo contendant, quod ita eſſe certum eſt: quũ lachryma cerui lapillus alter eſt, coloris mellei, latus, in pyramidem tẽdens, à paucis hucuſq; uiſus, quem nos, quum hęc ſcribimus, ob oculos habemus & Belzaharticus dictus ad ea ualens, ad quæ lapillus ex corde uel ſtomacho animalis extractus. Datur enim ad minus põdere trium granorum hordei, non nunquam contra uenena in oleo, uel aqua naphæ, potu, contra febres peſtilentes magno datur iuuamento in aqua nenufaris, uel acetoſæ, uel alia frigida: puerorum uermes extirpat, uigẽte febre, in aqua portulacæ datus, uel ſine febre, in uino potus, experti ſumus, rebellem pleuritidem huius potu domari. Cõplet enim opus ſuum lapis iſte aliquando per uomitum, non nunquam uero per ſeceſſum, plerunq; tamen per

Lupinum iecur. Quum igitur, de iecore animalium agimus, lupinum prætermitere extra rationem erit, quum de illo hodie multi ambigunt, dubitantq;, nec ſane immerito, quum Galenum in eo dubium ac fere ſibi ipſi contradicentem animaduertant. Dubitant igitur, an iecur lupinũ, hepaticis, id eſt epar male aſfectum habentibus, ſiue influxu hepatico, hydrope, uel alia quauis affectione iecoris conueniat. Et quod ſic, cum Galeno lib. de Cõpoſitione medicamentorum ſecundum locos. 8. & eiuſdem numeri capite, reſpondent, ubi ait: Videtur autem hæc iuxta totam ſubſtantiam efficacia eſſe, non ſecundũ unam aut alterã qualitatem, quale eſt & lupinum hepar, cuius abunde experimentum habemus. & ſubdit: teritur enim exacte hepar lupinum, & datur drachma una, cum uino aliquo dulci. Porro libro undecimo de Facultatibus ſimpl. medic. dictis contraria innuere uidetur, quum de illo nullam habere experientiam tradat, quum dicat: iecur lupinum ſæpenumero in medicamentum indidi hepaticum, quod ex eupatorio conficitur, neq; tamen quod mentione dignum ſit, amplius præſtare comperi, ad illud uidelicet comparans, quod ſine ipſo componitur. Hæc Galenus. in quibus nullam de iecore lupino experientiam habuiſſe inquit, quæ dubio procul, contraria illis à nobis citatis è lib. 8. de Cõpoſitione medicamentorũ ſecũdum locos uidentur, imò ſexto lib. huius citati uoluminis, capite. 2. tradit ipſe Galenus, in compoſitione quadam Archigenis, oris cruſtis dicata. De lupino hepate nõ habeo quod dicã, ob quæ multi ut dixi, in hac re ambigui dubiiq; ſunt, imò quod Galenus ſibiipſi contradixerit, clamant; Quibus nos pauciſſimis reſpondemus, & primo apud Galenum nullam eſſe contradictionem; fatetur enim Galenus lib. 8. κατὰ τόπους lupinum iecur hepaticis conuenire, quod & undecimo de Facult. ſimpl. nõ negat, imò ſiquis interius aduerterit, inueniet hoc dicere, uidelicet, ꝙ tanta ineſt uis iecori lupino, quanta medicamento ex eupatorio pro hepaticis cõfecto; uel aliter reſpondemus Galenũ nunquam de illo experimentũ habuiſſe, quouſq; locum illum, libri de Cõpoſitione medicamentorum κατὰ τόπους attigit, ita enim illi euenire poſſe arbitramur, ueluti & morbis, quibus nonnulla hodie innoteſcunt, quæ antea ignorabamus.

Cõciliatur Galenus.

De Ceruí maſculi genitale.

Græce, αἰδοῖον ἄῤῥενος ἐλάφου: *Latine, uirga cerui: Hiſpanice, uergalho de ceruo: Italice, uerga del ceruo: Gallice uerge de cerf.*

Enarratio. 39.

Virga iecur NON ſolum contra uiperæ uenenum Virga cerui ualet; ſed etiam ut teſtator Raſis, ad colicas affectiones, & urinæ retentionem, uel ut aliis placet,

ad ſtimulandam uenerem. Cæterum, circũfertur hodie lapillus quidam ex India ad Luſitanos primo aduectus, ut plurimum, magnitudine & figura glandis, colore cineritio, ad cyaneum inclinante, multis compoſitus laminis, quem cerui lachrymam quidam, alii uero lapidem belzahart appellant, & illum tanquam præſtantiſſimum ac diuinum antidotum, contra omne genus ueneni approbant. De quo Abinzoar libro ſui Theiſir teſtatur, ſe illo quendam deploratum à pernicioſiſſimo ingurgitato ueneno liberaſſe, cui granorum hordei trium pondere belzaharti, in quinq; unciis aquæ cucurbitæ propinauerat. Nam æger ille illico in auriginem icteritiam dictam deuenit, in qua bilis uigebat, pro qua infringenda ac domanda, antidotum in cucurbitæ aqua dedit. Quo uero modo lapis iſte gignatur, aut unde gignatur, non alienum erit inquirere. Glorioſus Abinzoar, eo citato loco, hunc quem modo citaturi ſumus, ordinem inſequitur. Nam cerui ut teſtatur Plinius capite. 32. libri octaui, cum ſerpentibus habent pugnam, ita ut inueſtigent cauernas, & eas narium ſpiritu extrahant, renitentes: quod libro. 28 capite. 9. prope finem confirmauit, dicens; exitio iis (hoc eſt ſerpentibus) eſſe ceruos nemo ignorat, ut ſi quæ ſunt extractas cauernis, mãdant. Hoc innuit Regius Propheta Dauid in pſalmo, quum dicat, ſicut ceruus deſiderat ad fontes aquarum, ita anima mea deſiderat ad te domine. Nam poſt eſum ſerpentiũ, in orientalibus regionibus, ubi prægrandes reperiri ſolent, tunc uero ea infestus ſiti, ceruus præſto ad ſtagnantes aquas confluit, in quibus immerſus, natura ita docente, uelut Tantalus in mediis fluctibus, ſitiens, nõ bibit, nam ſi quid aquæ deguſtaret, illico concideret mortuus: interim ad eius oculos humor defluit quidam qui paulatim craſſeſcit, cogitur, & coagulatur, atque in glandis magnitudinem excreſcit, quem poſtquam ex aquis exiuit ceruus, deciduum homines quęrũt, & tanquam rem pretioſiſſimam ſeruant, lachrymam cerui appellantes, uel potius lapidem belzaharticum, id eſt, lapidem antidotum. Hodie uero Luſitani noſtri, qui ex India multa referunt, quæ hucuſq; de iſto tradidimus lapide fabuloſa eſſe teſtantur, quum illum potius, è ſtomacho uel cuiuſdã animalis corde extrahi, pro firmo contendant, quod ita eſſe certum eſt: quũ lachryma cerui lapillus alter eſt, coloris mellei, latus, in pyramidem tẽdens, à paucis hucuſq; uiſus, quem nos, quum hęc ſcribimus, ob oculos habemus & Belzaharticus dictus ad ea ualens, ad quæ lapillus ex corde uel ſtomacho animalis extractus. Datur enim ad minus põdere trium granorum hordei, non nunquam contra uenena in oleo, uel aqua naphæ, potu, contra febres peſtilentes magno datur iuuamento in aqua nenufaris, uel acetoſæ, uel alia frigida: puerorum uermes extirpat, uigẽte febre, in aqua portulacæ datus, uel ſine febre, in uino potus, experti ſumus, rebellem pleuritidem huius potu domari. Cõplet enim opus ſuum lapis iſte aliquando per uomitum, non nunquam uero per receſſum, plerunq; tamen per

Lapis belzaharticus

Abinzoar.

Lapis belzaharticus ex ſtomacho animalis extrahitur.

Lupinum iecur. Quum igitur, de iecore animalium agimus, lupinum prætermitere extra rationem erit, quum de illo hodie multi ambigunt, dubitantq; , nec ſane immerito, quum Galenum in eo dubium ac fere ſibi ipſi contradicentem animaduertant. Dubitant igitur, an iecur lupinũ, hepaticis, id eſt epar male affectum habentibus, ſiue influxu hepatico, hydrope, uel alia quauis affectione iecoris conueniat. Et quod ſic, cum Galeno lib. de Cõpoſitione medicamentorum ſecundum locos.8. & eiuſdem numeri capite, reſpondent, ubi ait: Videtur autem hæc iuxta totam ſubſtantiam efficacia eſſe, non ſecundũ unam aut alterã qualitatem, quale eſt & lupinum hepar, cuius abunde experimentum habemus. & ſubdit: teritur enim exacte hepar lupinum, & datur drachma una, cum uino aliquo dulci. Porro libro undecimo de Facultatibus ſimpl. medic. dictis contraria innuere uidetur, quum de illo nullam habere experientiam tradat, quum dicat: iecur lupinum ſæpenumero in medicamentum indidi hepaticum, quod ex eupatorio conficitur, neq; tamen quod mentione dignum ſit, amplius præſtare comperi, ad illud uidelicet comparans, quod ſine ipſo componitur. Hæc Galenus. in quibus nullam de iecore lupino experientiam habuiſſe inquit, quæ dubio procul, contraria illis à nobis citatis è lib. 8. de Cõpoſitione medicamentorũ ſecũdum locos uidentur, imò ſexto lib. huius citati uoluminis, capite. 2. tradit ipſe Galenus, in compoſitione quadam Archigenis, oris cruſtis dicata. De lupino hepate nõ habeo quod dicã, ob quæ multi ut dixi, in hac re ambigui dubiiq; ſunt, imò quod Galenus ſibiipſi contradixerit, clamant; Quibus nos pauciſſimis reſpondemus, & primo apud Galenum nullam eſſe contradictionem; fatetur enim Galenus lib 8. κατὰ τόπους lupinum iecur hepaticis conuenire, quod & undecimo de Facult. ſimpl. nõ negat, imò ſiquis interius aduerterit, inueniet hoc dicere, uidelicet, ꝙ tanta ineſt uis iecori lupino, quanta medicamento ex eupatorio pro hepaticis cõfecto; uel aliter reſpondemus Galenũ nunquam de illo experimentũ habuiſſe, quouſq; locum illum, libri de Cõpoſitione medicamentorum κατὰ τόπους attigit, ita enim illi euenire poſſe arbitramur, ueluti & morbis, quibus nonnulla hodie innoteſcunt, quæ antea ignorabamus.

Cõciliatur Galenus.

De Cerui maſculi genitale.

Græce, αἰδοῖον ἄῤῥενος ἐλάφου: Latine, uirga cerui: Hiſpanice, uergalho de ceruo: Italice, uerga del ceruo: Gallice uerge de cerf.

Enarratio. 39.

Virga iecur NON ſolum contra uiperæ uenenum Virga cerui ualet; ſed etiam ut teſtator Raſis, ad colicas affectiones, & urinæ retentionem, uel ut aliis placet,

roſaceo, & terebinthina, cui, modo abſtergere quoque uelis, addere poſſis, mellis roſacei colati portiunculam, ut alia plura prætercam. Fit quoque ex uitello oui, uenenum irremediabile, quod ſubticere ſatius erit: non minus quoque ex oui uitello, oleum conficitur, quo mulieres pro facie polienda paſſim utuntur, & eo quoque chirurgici inſigniores, in uulneribus capitis, ubi cerebri meninges ſunt affectæ, utuntur. Cætera uero quæ de ouo traduntur, Galenus præ cæteris melius libro tertio de Alimentorum facultatibus, memoriæ ſcripta reliquit, quę ita habent, capite uigeſimo ſecundo: gallinarum & phaſianorum oua, omnibus ſunt præſtantiora: deteriora autem anſerum & ſtruthocamelorum; porro quæ oua dicuntur tremula, ad nutriendum, omnium ſunt præſtantiſſima; ſorbilia autem minus quidem nutriunt, ſed ſubducuntur facilius, & pharyngis aſperitates læuigant, cocta uero, & ad coquendum ſunt difficilia, & tardi tranſitus, corporique craſſius alimentum largiuntur: his autem tardius permeant, & craſſioris ſunt ſucci, quę in calidis aſſantur cineribus: quæ uero in ſartagine ſunt inſpiſſata, peſſimum habent modis omnibus alimentum. Porro quæ ſuffocata appellant, ſunt elixis atque aſſis meliora, parantur autem ad hunc modum, ubi enim ipſa oleo & garo, & pauco uino conſperſa fuerint, uas quo continentur, cacabo aquam calidam habenti indunt, deinde ubi ipſum totum ſuperne obturarint, ignem ſubſtruunt, quoad oua mediocrem conſiſtentiam ſortiantur. Cæterum, hic adnotare eſt, quod oua non ſemper gallinis ſubmittuntur, ut ex illis pulli gignantur, quum in terris frigidis, & regionibus nimis calidis, ſtercore obrutis ouis, aut furno tepente immiſſis, intra uiginti dies, pulli naſcuntur, ut Conſtantinus Imperator in libro de Agricultura docuit. Non minus quoque te ſcire decet, quod ut oua recentia in Europa, antiquis meliora ſunt, ita apud gentes Bengallos Indiæ, niſi putrida aut in pullos fere redacta fuerint, in cibi uſum non admittuntur, tantum enim recentia oua apud illos odio & contemptui habentur. Cæterum, ouum ſymmetro temperie frigidius eſt, cuius naturæ & ipſe uitellus eſt, ut refert Galenus libro undecimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, erit igitur ouum frigidum in primo gradu in quo & uitellus reponi debet.

Oleum ex uitello oui

Ouum frigidum in primo.

De Cicadis.

Græce, τέττιγες: Latine, cicadæ: Hiſpanice, ciguattregas: Italice, cicala: Gallice, ſigale.

Enarratio 45.

CICADAE cantatrices, notiſſimæ ſunt, de quibus legito Galenum libro undecimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum.

linaceorum iecur, tanquàm nutrimentum obſtructiones gignentem, deteſtantur, quum re uera extra Galeni mentem, & ueritatem ipſam loquantur. Quòd uero Dioſcorides inquit, diſſectas gallinaceorum carnes ſerpentium morſibus ſubuenire, id omnium conſenſu, hodie melius exequitur, ſi gallinaceorum deplumato ano, uenenato morſui, gallinaceos uiuos apponant, ut inde tanquam uentoſa, ipſo ano uenenũ attrahant: ſed hoc opus, nõ una gallina tantum fieri debet, ſed pluribus, quæ in uniuerſum uenenoſæ inde manent, ita ut ſi canibus poſtea dentur, ſuperſtites non maneant, ſed certo peribunt. Item irridet Galenus eos, qui interiorem tunicam ſtomachi gallinarum, tanquam ſtomachicorum præſtans iuuamentum laudant, quam tamen Dioſcorides in præſenti ſummopere ualere contendit. Cæterum tradit Plinius libro 29. capite 4. hoc mirum uidelicet, dicens: non præteribo miraculum, quanquam ad medicinam non pertinens, ſi auro liqueſcenti gallinarum membra miſceantur, conſumunt illud in ſe, ita hoc uenenum auri eſt, & ſubdit quod ſi collo gallorum circulus uitis imponatur, deſinent conſuetis horis cantare, ſed hæc forſan in præſenti potius omittenda erant.

Interior tunica ſtomachi gallinarum.

De Ouis.

Græce, ὠὰ: Latine, ouum: Hiſpanice, hueuos, ouos: Italice, uuoua: Gallice, des œufs.

Enarratio 44.

OVVM ex multis habetur altilibus: gallinarum tamen Dioſcorides in præſenti proſequitur, in quo album & luteum includitur: ex albo pullus gignitur: ex luteo uero nutritur, ut experientia quotidiana indicat, & Ariſtoteles ſcripſit libro ſexto de Natura animalium, capite tertio: quanquam Hippocrates, libro de Natura pueri prope finem, potius ex luteo generari, & ex albo nutriri contendat. Cæterum candidum oui, frigidum eſt ex quo & gypſo mixtis, frons illita, narium ſanguinis fluxus cohibetur. Hippocrates quoque libro tertio de Morbis capite uigeſimo, quo frigefactoriæ potiones, contra ardentes febres deſcribuntur, ita de candido oui tradit: ouorum trium aut quatuor, candidum in aquæ congio concuſſum bibat, hoc ualde frigefacit, & ægrum ad aluum exonerandam conturbat, eo quoque mulierum facies poliuntur, & uulnera recentia curantur, non minus quoque inteſtinorum ulcera ex eo & tracagantho gummi, amiloue, ad cicatricem in dyſentericis, modo per clyſteres iniiciantur, reducuntur. Vitellus uero oui, fundamentum digeſtiui unguenti dicti eſt, quo paſſim chirurgici, uulnera, & ulcera ſordida, rubra & ad ſtatum ſanitatis prope reducunt. Conficitur enim unguentum hoc, digeſtiuum dictum, ex uitello oui, oleo

Pullus ex albo gignitur ex luteo nutritur.

Candidum oui.

Vitellus oui

roſaceo, & terebinthina, cui, modo abſtergere quoque uelis, addere poſſis, mellis roſacei colati portiunculam, ut alia plura præteream. Fit quoque ex uitello oui, uenenum irremediabile, quod ſubticere ſatius erit: non minus quoque ex oui uitello, oleum conficitur, quo mulieres pro facie polienda paſſim utuntur, & eo quoque chirurgici inſigniores, in uulneribus capitis, ubi cerebri meninges ſunt affectæ, utuntur. Cætera uero quæ de ouo traduntur, Galenus præ cæteris melius libro tertio de Alimentorum facultatibus, memoriæ ſcripta reliquit, quę ita habent, capite uigeſimo ſecundo: gallinarum & phaſianorum oua, omnibus ſunt præſtantiora: deteriora autem anſerum & ſtruthocamelorum; porro quæ oua dicuntur tremula, ad nutriendum, omnium ſunt præſtantiſſima; ſorbilia autem minus quidem nutriunt, ſed ſubducuntur facilius, & pharyngis aſperitates læuigant, cocta uero, & ad coquendum ſunt difficilia, & tardi tranſitus, corporique craſſius alimentum largiuntur: his autem tardius permeant, & craſſioris ſunt ſucci, quę in calidis aſſantur cineribus: quæ uero in ſartagine ſunt inſpiſſata, peſſimum habent modis omnibus alimentum. Porro quæ ſuffocata appellant, ſunt elixis atque aſſis meliora, parantur autem ad hunc modum, ubi enim ipſa oleo & garo, & pauco uino conſperſa fuerint, uas quo continentur, cacabo aquam calidam habenti indunt, deinde ubi ipſum totum ſuperne obturarint, ignem ſubſtruunt, quoad oua mediocrem conſiſtentiam ſortiantur. Cæterum, hic adnotare eſt, quod oua non ſemper gallinis ſubmittuntur, ut ex illis pulli gignantur, quum in terris frigidis, & regionibus nimis calidis, ſtercore obrutis ouis, aut furno tepente immiſſis, intra uiginti dies, pulli naſcuntur, ut Conſtantinus Imperator in libro de Agricultura docuit. Non minus quoque te ſcire decet, quod ut oua recentia in Europa, antiquis meliora ſunt, ita apud gentes Bengallos Indiæ, niſi putrida aut in pullos fere redacta fuerint, in cibi uſum non admittuntur, tantum enim recentia oua apud illos odio & contemptui habentur. Cæterum, ouum ſymmetro temperie frigidius eſt, cuius naturæ & ipſe uitellus eſt, ut refert Galenus libro undecimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, erit igitur ouum frigidum in primo gradu in quo & uitellus reponi debet.

Oleum ex uitello oui.

Ouum frigidum in primo.

De Cicadis.

Græce, τέττιγες: Latine, cicadæ: Hiſpanice, ciguattregas: Italice, cicala: Gallice, ſigale.

Enarratio 45.

CICADAE cantatrices, notiſſimæ ſunt, de quibus legito Galenum libro undecimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum.

linaceorum iecur,tanquâm nutrimentum obſtructiones gignentem, deteſtantur,quum re uera extra Galeni mentem,& ueritatem ipſam loquantur. Quòd uero Dioſcorides inquit, diſſectas gallinaceorum carnes ſerpentium morſibus ſubuenire, id omnium conſenſu,hodie melius exequitur, ſi gallinaceorum deplumato ano, uenenato morſui,gallinaceos uiuos apponant, ut inde tanquam uentoſa, ipſo ano uenenũ attrahant: ſed hoc opus,nõ una gallina tantum fieri debet, ſed pluribus, quæ in uniuerſum uenenoſæ inde manent, ita ut ſi canibus poſtea dentur, ſuperſtites non maneant, ſed certo peribunt. Item irridet Galenus eos, qui interiorem tunicam ſtomachi gallinarum, tanquam ſtomachicorum præſtans iuuamentum laudant, quam tamen Dioſcorides in præſenti ſummopere ualere contendit. Cæterum tradit Plinius libro 29.capite 4. hoc mirum uidelicet,dicens:non præteribo miraculum, quanquam ad medicinam non pertinens, ſi auro liqueſcenti gallinarum membra miſceantur, conſumunt illud in ſe, ita hoc uenenum auri eſt, & ſubdit quod ſi collo gallorum circulus uitis imponatur, deſinent conſuetis horis cantare, ſed hæc forſan in præſenti potius omittenda erant.

Interior tunica ſtomachi gallinarum.

De Ouis.

Græce,ὠὰ: Latine,ouum: Hiſpanice,hueuos,ouos: Italice, uuoua: Gallice,des œufs.

Enarratio 44.

OVVM ex multis habetur altilibus:gallinarum tamen Dioſcorides in præſenti proſequitur, in quo album & luteum includitur: ex albo pullus gignitur: ex luteo uero nutritur, ut experientia quotidiana indicat, & Ariſtoteles ſcripſit libro ſexto de Natura animalium, capite tertio: quanquam Hippocrates,libro de Natura pueri prope finem,potius ex luteo generari,& ex albo nutriri contendat. Cæterum candidum oui,frigidum eſt ex quo & gypſo mixtis, frons illita, narium ſanguinis fluxus cohibetur. Hippocrates quoque libro tertio de Morbis capite uigeſimo, quo frigefactoriæ potiones,contra ardentes febres deſcribuntur,ita de candido oui tradit: ouorum trium aut quatuor, candidum in aquæ congio concuſſum bibat, hoc ualde frigefacit, & ægrum ad aluum exonerandam conturbat, eo quoque mulierum facies poliuntur, & uulnera recentia curantur, non minus quoque inteſtinorum ulcera ex eo & tracagantho gummi, amiloue, ad cicatricem in dyſentericis,modo per clyſteres iniiciantur,reducuntur. Vitellus uero oui,fundamentum digeſtiui unguenti dicti eſt, quo paſſim chirurgici,uulnera,& ulcera ſordida, rubra & ad ſtatum ſanitatis prope reducunt. Conficitur enim unguentum hoc, digeſtiuum dictum,ex uitello oui, oleo

Pullus ex albo gignitur ex luteo nutritur.

Candidum oui.

Vitellus oui

miliariſſima eſt : cæterum , non deſunt quidam , qui oſſifragum ab oſſifraga differre ſpecie dicant.

De Galerita.

Græce, κορυδαλλός : *Latine, galerita, alauda : Hiſpanice, cu cu yada : Luſitanice, cotouia : Italice, lodola, cappellina.*

Enarratio. 48.

GALERITA auis puſilla eſt, cuius duo genera, apud Ariſtotelem libro nono de Natura animalium, capite. 25. referuntur ; Alterum terrenum, criſtatum, galerita, à criſta ex plumis in capite eleuata, appellatũ , auis nobis in itinere plerunq; obuia , uermes & ſemina herbarum quærens , & quæ ex auiculis prima , uer pronunciat , & eam Luſitani noſtri à cantu ſuo, cutu uia, appellant, ita enim nomen hoc, auis hæc referre uidetur, quam Dioſcorides in præſenti intelligit : Alterum uero genus, gregale, nec ſingulare, more alterius, uerum colore ſimile, quanquam magnitudine minus, & galero carens, cibo uero idoneum: eſt uero auicula hæc ex iis quæ optime canunt, ita ut cum luſciniola certare de ſuauitate concentus dicatur, quam communi uoce , calandram omnes fere nominant , & de ea Galenus libro undecimo de Facultatibus ſimpl. medic. agit , ubi ut in antiquo exemplari Græco legitur, paſſeribus qui pyrgitæ appellantur, ſimilis eſt , ſed & criſta ſecernitur, & paulo maior eſt ipſis. Cæterum eſt & herba corydalis appellata, quam quoq; colicis multum ualere Galenus ibidem teſtatur. Troglodytes uero, iuxta ſepes & muros uictum quæritans, longe alius eſt paſſerculus, qui nephriticis, & ueſicæ calculo laborantibus unice prodeſt , ut apud Aẽtium legere eſt, undecimo ſermone ſuæ medicinæ, capite nono, quo ita legitur : Eſt autem paſſerculus minimus iuxta ſepes , & muros uictum quæritans, eſtq; hoc animalculum omnium auicularum minimum , ea excepta quæ regulus appellatur , ſimilis eſt autem regulo in multis , præterq̃ ꝙ in fronte auricolores pennas non habet. Eſt etiam troglodytes, paſſer regulo paulo maior, & nigrior caudamq; ſemper ſubrectam & albo colore, retro interpunctam habet. Magis item garrulus quàm regulus eſt, & ſane iuxta ſummũ alæ lineamentũ cinerei amplius coloris, breues item uolatus facit.

Galeritanis. *Calandra auicula.* *Troglodytes.*

De Hirundine.

Græce, χελιδών : *Latine, hirundo auis : Hiſpanice, golandrina, andorinha : Italice, rondinella, rondine.*

Enarratio. 49.

HIRVNDINE nulla eſt nobis magis domeſtica auis, ut quæ in do *Hirundo.*

mibus noſtris nidificat, cuius pullos ſæpe diſſecui, & lapillos in eorum ſtomachis inueni, magnitudine milii granorum, colore uero ad cyaneum declinantes. Verum hoc tempore practici, pro angina curanda diſcutiendaue emplaſtrum ex nido hirundinis collo imponunt, non ſine magno & euidenti iuuamento, quanquam non deſint aliqui, qui quum nidum ex terra & paleis compoſitum animaduertant, rebus, ut apparet, ſtypticis, illius admotionem timent uerenturue, ne forſan ſua ſtypticitate, materiam intus retrocedere faciat; quo fit, ſolo nidi decocto, in quo cæteræ res anginam diſcutientes miſcētur, tantum utantur: Sed re uera falluntur, quum omnia in hirundinis nido contenta, potius diſcutiendi uim, quàm conſtrictoriam aliquam habeant. Priſci tamen omnes nō nido aut aqua in qua incoquitur nidus, pro diſcutiēda angina utebantur: ſed potius, crematarum hirundinū cinere, quem deinceps utinam medici pro extirpandis & remouendis anginis in uſum traherent medicum. Curent igitur pharmacopolæ, pyxidem huius cineris plenam continuo in apothecis ſuis habere, quum maximi ſit profectus & iuuamenti.

Emplaſtrū ex nido hirundinum.

Cinis crematarū hirundinum.

De Ebore.

Græce, ἐλέφας*: Latine, ebur, dens elephantis: Hiſpanice, marfil: Italice, auorio: Gallice, ebore.*

Enarratio. 50.

LONGVM profecto eſſet hic de elephanto ſermonem habere, nec minus ſuperfluum huius animalis effigiem, naturam, ac mores deſcribere præſertim quum Plinius ea omnia exacte depinxerit libro octauo ſuæ Naturalis hiſtoriæ. Affertur enim animal hoc ſæpe ex India ad Luſitanos, cuius admirandæ magnitudinis dentes ebur dicuntur, & ex illis pectines, ſcutulæ, uaſcula, ac ſpeculorū circuli parantur. Valet enim eboris ſcobes, ut experientia comprobauimus, morbo regio laborantibus. Datur uero uentriculo uacuo, nonnunquam drachmæ unius pondere, ubi non eſt febris, in uino: Secus uero in aqua cicoreæ & lupulorum. Confert quoque medicamen hoc diuturnis obſtructionibus, & remouet inſuper ſtomachi dolores: Vſus præterea ipſius in potu, mulieres ad concipiendum fœtum aptiſſimas reddit.

Ebur dens elephantis.

De ſuis talo.

Græce, ἀστράγαλος ὑός *: Latine, talus, porci talus, ſuis talus: Hiſpanice, tornizuelo de piee del puerco: Italice, talone del porco, oſſo dela cauichia del porco.*

Enarratio. 51.

TALVS os pedis eſt, quod cruri inſeritur, & illud multi, cauilham alii uero os baliſtæ appellant, falſo multi eum malleolum nominant. *Talus à malleolo differt.*

De Cornu cerui.

Græce, ἐλάφου κέρας: Latine, cornu ceruinum: Hiſpanice, cuerno de cieruo, punta de cieruo: Italice, corno de ceruo: Gallice, corne de cerf.

Enarratio. 52.

CORNV cerui, præter tam multa ad quæ crematum Dioſcorides ualere tradit, hodie contra puerorum uermes paſſim datur, tum per ſe, tum quoq; admixtum ſemini ſantonico, cum aqua portulacæ, uel decocto coriandri, ubi præſertim febris fuerit complicata, ſecus autem cum uino aut melle. De oſſe porro cordis ceruini quid in præſenti dicemus, quum præſtantiſſimum antidotum contra uenenum & febres peſtilentes ſit; eius tamen loco pigmentarii os bubulum tradant, ſubtile & flexibile, quod ex capite bouis extrahunt, ut apud Venetos plerunq; id fieri percepi: plectendi merito balatrones iſti ſunt, omnium rerum peruerſores, qui quum falſa & adulterina omnia reddãt, nigrum pro albo uendentes, ſic in hoc oſſe, quod facillime, & paucis nũmis emere poterant, ne abſq; fraude prætereãt, mores ſuos exercent. Cæterũ de cornu monocerotis, id eſt animalis, unicornis dicti, nõnulla in præſenti dicemus, quũ cornu hoc exoticum & pretioſiſſimum ſit, & contra quoduis uenenum efficax antidotum. Depinxit autem Plinius monocerotem, ferociſſimum animal, libro octauo capite. 21. ſic dicens; Aſperrimam autem feram monocerotem, reliquo corpore equo ſimilem, capite ceruo, pedibus elephanto, cauda apro, mugitu graui, uno cornu nigro media frõte, cubitorum duum eminente, hanc feram uiuam negant capi. Hæc Plinius; qui de illius cornu uiribus nihil quicq̃ memoriæ tradidit; At Albertus Magnus, libro. 22. de Animalibus, monocerotem ab unicornu differentem facere uidetur, cui utpote erranti non accedimus, quia monoceros animal, unicornis, ut eius indicat etymon dicatur: ſed rhinoceros animal, omnium conſenſu, differens ab unicorne eſt, quod anno quintodecimo ſupra milleſimum quingenteſimum, uniuerſa Olyſſipona, magno omnium applauſu uidit, nõ niſi ex India ad Emanuelem regem inuictiſſimũ Luſitanorum aduectum, & illud poſtea cum nonnullis elephantibus, potentiſſimus rex ille ad ſummum pontificem, tanquam ſpectaculũ admirandum miſit, ſed naufragio prope Maſſiliam amiſſa nauis, in mari fera periit, cuius corium ad Franciſcum Regem Galliarum ut rem uiſu di-

Cornu cerui.

Os cordis ceruini.

Vnicorniũ efficax antidotum.

gnã accolæ attulere. Erat enim bellua hæc, figura & magnitudine bouis,latior tamen,mitis omnino,quę cõchis quibuſdam uariegatis per uniuerſum corpus ueſtiebatur. Nam ſupra nares cornu ſemicubitale,carneam referẽs ſubſtantiam habebat,unde rhinocerontis nomen illi inditum eſt,animal in uniuerſum à monocerote,unicorne dicto differẽs. Quale uero animal hoc unicornis ſit,præter ea quę ex Plinio accepimus,nihil quicquam habemus; nec Luſitani noſtri qui interiora Indię penetrarunt,de animali hoc aliquid nobis referre norunt; fatentur tamen apud Indiæ reges,cornu unicornis,ſiue monocerotis, in maximo eſſe pretio, imò Medici Luſitani noſtri, qui diu apud Indos artẽ medicam exercuerunt,& ad nos reuerſi ſunt,dicere ſolent,nullum apud Indos ualidius aut potentius antidotũ,cõtra uenenum & febres peſtilentiales reperiri hoc cornu unicornis;de quo & nos cum pluribus celeberrimis medicis,tam Hiſpaniæ quàm Italię,ſententiam ferre poſſumus,quum illius ſcobem,ſcriptuli quantitate,in oleo contra epotum arſenicum dederimus,& per uomitum totum reiectum fuerit, & æger liber, & ab orci faucibus ereptus manſerit.Datur quoq; in aquæ naphæ pro irritando uomitu, non minus in aqua nenupharis contra peſtem, ueluti in aqua acetoſæ,uel quauis alia frigida,pueris uermibus uexatis in aqua graminis,uel uino,aut præſente febre,in aqua portulacæ,aut aqua decoctionis coriandri,trium granorum hordei pondere,certo datur iuuamento : complet autem opus ſuum plerunq; uomitu,aliquando ſudore,nonnunquam uero ſeceſſu.Hodie uero in ęrario diui Marci Venetiis duo reconduntur cornua brachiali craſſitudine,longitudine bicubitali pretii inæſtimabilis,quę ſemel in anno; Aſcenſionis die, cum pluribus & uariis pretioſiſſimis rebus, omnibus palam oſtenduntur. Eligendus uero eſt in iſto cornu color niger, uel ſaltem ſubcineritius. Item curandum ne nimis uetus cornu ſit, quum dubio procul uires ſuas ſenio confectum amittat,ut de metallis quoq; uetuſtis Galenus libro primo de Compoſitione medicamentorum ſecundum locos innuit.Caueto tamen in eius electione, ne decipiamini, quum multi ex calce & aliis uariis rebus,mixturam,ad formã cornu redactam, pro cornu monocerotis monſtrent; alii uero balenæ os pro eo uendant; Nec aures præbeatis illis, qui quũ cornu unicornis eſſe probare nituntur, in aquã ramentum,aut ſcobem infundunt, quam illico ſudare, aut in ebulitionem uenire dictitant, quum illud ex quacunq; oſſis ſcobe in aqua infuſa, euenire percipere poſſitis,ut in ebore experiri poteritis. Dignoſcetis igitur uerũ unicornis cornu hoc pacto: duos apprehendetis catulos,uel pullos, quibus uenenum aliquod in aqua uel uino dabitis.Alteri quorum ſcobem ſiue ramentum illius cornu, quod experiri uolueritis, æquali uel maiori pondere, ueneni illius quod antea dederatis:alteri uero non dabitis;Si uero cornu uerum & legitimum fuerit,ac ueri unicornis, dubio procul,catulus uel pullus

Cuius coloris cornu hoc eſſe debet.

Notæ ueri unicornu.

cui ramentum alexipharmacum dediſti, non morietur; alter uero omnino peribit: Ita enim Venetiis anno elapſo periculum feci, de quodam cornu, libras duas ponderante, in duobus pullis columbinis, pro quo mercator duo millia ducatorum petebat, quibus arſenicum præbuimus, quorũ unus, qui alexipharmacum non ebiberat, intra horam obiuit: alter uero qui ebiberat, quinque ſuperuixit horis, unde iudicauimus cornu optimum & uerum eſſe, nam arſenicum corrodit, cuius uenenum, pauca uel nulla antidota emẽdant, imo certi eramus, ſi homini datum eſſet, quòd liber euaſiſſet quũ patentiores uias habeat, per quas extrudi uenenum, aut uomitu, aut ſeceſſu, aut ſudore poſſit. Ab hoc uero experimento, Magnificus Bartholomæus Panciaticus, nobilis Florentinorum mercator, Florentiam cornu hoc, ut illuſtriſſimo Duci, tanquam rem pretioſiſſimam, ac raram indicaret, ſecum adduxit, cui cõſului, ut illic cornu, in duobus hominibus ſuſpendio paratis, experiretur. *Bartholomæus Panciaticus.* Cæterum, fertur, quum inopia aquarum, ad paucos amnes feræ in confinibus Indiæ ſe congregent, earum nullam prius ebibere uelle, quouſque unicornis aquas, ſuo cornu è uenenatis ſalubres attingendo reddat, unde argumentum deſumptum eſt, contra uenena ualere.

De Eruca animali.

Græce, κάμπη: Latine, eruca, bruchus: Hiſpanice, Italice, bruchi.

Enarratio 53.

ERVCA, uermis dirus olera erodens eſt, de quo Plinius libro undecimo, capite trigeſimoprimo breuiter ſed confuſe locutus fuit, quæ ex Ariſtotele mutuatus eſt, libro quinto de Natura animalium, capite decimonono, & ea de cauſa Ariſtotelem in præſenti adducamus, qui clare ut ſolet, ita loquitur: Naſcuntur papiliones ex erucis, erucæ ex uirentibus foliis maximeque ex braſſica: primum minus quid milio conſiſtit in folio, mox uermiculi inde contrahuntur & accreſcunt, tum intra triduum eruculæ afformantur, quæ auctæ motu ceſſant, ſuaque forma immutantur, appellanturq; tantiſper chryſalides, quaſi aurelias dixeris: duro intectæ putamine ſunt, ad tactum mobiles, meatibus araneoſis obductæ, non os, non aliud ex membris, quod conſpicuum ſit, poſſident, longo poſt tempore, putamine abrupto euolant inde animalia pennigera, quos papiliones uocamus: itaque primũ dum erucæ ſunt, cibo aluntur, atque excrementum emittunt, at uero cum in aurelias dictas tranſierint, nihil uel guſtant, uel excernunt & ſubdit: Fit ex quodam uerme grandiore, qui ueluti cornua gemina protendit, ſuique generis eſt, primum toto immutato, eruca, deinde quę bombyx appellatur, ex quo necydalus, in ualidam, quæ uaria formarum ſucceſſio in ſemeſtri tem *Eruca uermis.*

poris ſpatio completur: ex hoc animalis genere bombycina illa, mulieres nonnullæ retorquendo in filum deducunt, deinde texunt, prima texiſſe in Co inſula Pamphila Latoi filia dicitur. Hæc Ariſtoteles: in quorum ultimis uerbis, bombyces ſericeos effigiare uiſus eſt.

Ariſtoteles bombyces ſericeos nouit.

De Cantharidibus, bupreſtidibus, & picearum erucis.

Græce, κανθαρίδες: Latine, cantharides: Italice, Hiſpanice, cantarides, cantarelle: Gallice, cantharides.

Bupreſtides.

Græce, βουπρήστεις: Latine, bupreſtides: Hiſpanice, arebenta buei, uaqua loura: Italice, bupreſti.

Picearum erucæ.

Græce, πιτυοκάμπαι: Latine, erucæ picearum: Hiſpanice, guſano del pino: Italice, bruchi de i pini.

Enarratio 54.

KANTHARIS, muſcarũ effigie animal eſt, nocte tanquam ignis lucens, quod officinæ hodie ſub eodem nomine ad ciendas ueſicas ſeruant, cui, an pedes, pennæ, & caput in eius exhibitione abiicienda ſint, antiquiſſima quæſtio eſt, dicente Plinio, libro uigeſimonono, capite quarto prope finem: Ipſarum cantharidum uenenum, in qua parte ſit, non conſtat inter authores: alii in pedibus & capite exiſtimant eſſe: alii negant: Conuenit tantum pennas earum auxiliari in quacunque parte ſit uenenum, quod Dioſcorides quoque in præſenti confirmat, dicens; Retulerunt plerique etiam potarum cantharidum maleficio aduerſari remedioque eſſe eiuſdem animalis alas & pedes, cui ſententiæ Hippocrates totus contrarius uidetur, quum cantharides abſque alis & capite, imo & pedibus concedit, ut apud ipſum eſt legere libro de Internis affectionibus, in regii ſiue arquati morbi dicti curatione, ita enim eo loco eius leguntur uerba: Exhibeto & cantharidas, ſine alis, & capite quatuor tritas, & in uini albi hemina dimidia dilutas, modico etiam melle affuſo, atque has bis aut ter in die bibat: libro quoque de Natura muliebri, non longe à principio, idem ita inquit: cantharides quatuor bibat, pedibus, & alis, ac capite reiectis, & folio ſequenti ubi potiones & ſubdititia medicamenta, ſecundas & menſes educentia deſcribit, ita retulit: Cantharides quinque auulſis alis & pedibus ac capite, deinde tribolos ad mare naſcentes bibat, & cætera. Sed ut cæteros omnes prætercam locos, quarto de Ratione uictus in morbis acutis, ipſemet Hippocrates textu

Venenum in cantharidibus qua parte.

Hipp.

124. ita concludit, dicens: poculum hydropi, cantharides tres, abiectis ſingularum tum capite, tum pedibus, tum alis, in cyathis aquæ tribus terantur, atque quum bibens laborauerit, calido perfundatur, ungatur prius, ieiunus bibat. Iis omnibus Galenus, tanquam certiſſimus experientiæ author, & naturæ ſecretorum inueſtigator diligentiſſimus opponitur, confirmans cantharides nõ niſi integras propinandas eſſe, ut ex enarratione prædicti textus facile quis percipere poterit, & multo clarius libro undecimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ubi inquit: cum idoneis emplaſtris impoſitæ, adeo ſcabros ungues educunt ut toti cadant: Cæterum præceptorum meorum quidam earum nonnihil ſolet diureticis medicamentis iniicere: at nonnulli ſolas alas & pedes iniiciunt, alii contra: Cæterum nos totas indimus. Porro aptiores ſunt eæ cantharides, quæ inuentæ in frumento, lutea tranſuerſim in alis cingula obtinent. An uerò cantharides in potu pro lotio euocando dandæ ſint, nõ mediocre dubium eſt, quũ Plinius, citato loco dicat; Cantharides diximus, ſed in iis magna quæſtio, quoniam ipſæ uenena ſunt potæ, ueſicæ cum cruciatu præcipuo: & ultra, Coſſimum quendam equitem Romanum amicitia Neronis principis notum, cum is lichene correptus eſſet, uocatus ex Aegypto medicus ad hanc ualetudinem eius à Cæſare, cum cantharidum potum præparare uoluiſſet interemit. Galenus porro, ut legitis, paucis ab hinc interpoſitis lineis, præceptoris ſui authoritate, earum nonnihil diureticis medicamentis iniicii meminit. Conſulo tamen ipſe, ne quis audax in cantharidum exhibitione ſit, quum uenenoſę tam integræ quàm ſecundum partes ſint, ut experientia compertum habemus. Audiuimus enim nos, & uidit doctiſſimus ac maximus medicamentorum explorator Antonius Muſa Braſauola, quendam cui pharmacum datum fuerat, paratum in mortario, ubi antea cantharides piſtæ fuerunt, & totus excoriatus à faucibus ad anum uſque euaſit. Efficaciſſimæ autem omnium cantharidum habentur, quæ in fraxino naſcuntur. Bupreſtis uero ut placet Dioſcoridi, cantharidum genus eſt, uirtute ſcilicet, ſecus autem figura, quũ uermis digitalis ſit longitudinis, ruber, multis & nigris maculis pictus, & ut tradit Plinius libro trigeſimo capite quarto; Animal in Italia rarum, ſimillimum ſcarabeo longipedi, fallit inter herbas, bouem maxime, unde & nomen inuenit, quod hucuſque Luſitani ſeruarunt, rumpentem bouem appellantes, deuoratum enim tacto felle, ita inflammat, ut rumpat: hæc cum hircino ſeuo illita lichenas ex facie tollit, ſynectica ui ut dictũ ſupra eſt. At erucæ picearum, ubi arbores pineæ ſunt, reperiuntur.

Galenus cõtra Hip.

Cantharides integræ dandæ ſunt.

Cantharides an ſint dandæ in potu.

Antonius Muſa Braſauola.

Bupreſtis

De Salamandra.

Græce, σαλαμάνδρα; Latine, ſalamandra: Hiſpanice, ſalaman

tegua: Italice, ſalamandra: Gallice, ſalemandre.

Enarratio 55.

Salamandra. SALAMANDRA in aquis hodie potiſſimum reperitur, animal uenenoſum, lacertæ magnitudine, ſubnigrum, de quo falſum fertur, in igne non cremari, ut Dioſcorides in præſenti adnotat, & Galenus libris de Temperamentis illi ſubſcribit, dicens: In igne aliquandiu incolumen uiuere poſſe, ſed ſi diutius in eo manſerit, non ſecus ac alias res comburi, id quod nos uerum eſſe comprobauimus, ſalamandram in igne iniicientes. *Salamandra comburitur.*

De Araneis.

Græce, ἀράχνη: Latine, araneus: Hiſpanice, arana: Itace, ragni: Gallice, ragne.

Enarratio 56.

Araneorũ plura genera. ARANEORVM plura ſunt genera, ex quibus altera ſunt uenenoſa, altera ueneno carentia, de quibus hoc loco Dioſcorides intelligit. Ex uenenoſis uero phalangium eſt, cuius una ſpecies, tarantola, à ciuitate Taranto hodie dicta, in qua, ditionis Regni Neapolitani frequens eſt, dicitur; ex cuius morſu mira ſed non dictu falſa ſubſequuntur ſymptomata, quæ pati uidemus huius animalis ictu percuſſos. *Tarantola genus Phalangij.* Nam quidam plorant: alii rident, alii ululant, alii ſtrident, alii ſaltant, quidam uero canunt, nonnulli tremunt, ſed & alii dormiunt, alii uigilant, alii ſudant, alii geſtiunt, taliter ut demone ipſos correptos diceres. Quæ ſymptomatum uarietas, à uaria huius animalis natura euenire creditur, tametſi non deſint aliqui qui potius ad dierum & horarũ uarietatem, in quibus animal hoc momordit reiiciant, ſed omnium rationum hæc uincit admiratio, quòd huius animalis uenenum, ueneficiumue, ſono cuiuſuis inſtrumenti muſices mitigetur ac ſuperetur, ita ut morſi, interim dum ſonoram uocem illam audiant, coërcitum ac uictum morbum, ſiue affectionem illam habeant, & tanquam liberi ac ſani ſint redditi: *Tarantolæ ictus curatio.* At ſi muſicus inſtrumentũ deſinat pulſare, de repente ad ſymptomata redeunt prima, ſed curatio, interim dum muſices melodia uiget, conficitur, theriacam, uel mithridaticum illis propinando, quouſque omnino ab affectione leuati ſint. Cæterum Galenus de Theriaca ad Piſonem libro, ubi Democritum Damaſippi filium & Epicurum philoſophos redarguit, quia principium rerum omnium, Indiuiduum atque Vacuum, Inaneq; eſſe opinabantur, non minusq; Aſclepiadem medicum dictis adiiciens, qui ut cæteri opinabatur, permutatis tamen nominibus, ut pro indiuiduo corpuſcula, pro uacuo meatus dicat, refert, quis namque artes ab animalculo araneo factas inſpiciens non credit, etiam telam per dilucida adeo tenui aque fila parari, ut etiam aliqui dicant, texendi artem homines primum *Texendi ars ab araneo accepta*

mum ipſi referre acceptam . Hanc uero araneorum telam , pro uulnerum ſiſtendo ſanguine,ualere omnes norunt.

De Lacerta.

Græce, σαῦρα : *Latine , lacerta : Hiſpanice , la gartixa : Italice, lucertola : Gallice, lacerta.*

Enarratio. 57.

SVNT lacertarum plures ſpecies,oua, ueluti ſerpentes,parientes om *Lacertarũ ſpecies.* nes ; alia parua, domorum parietibus & muris familiaris ; alia maior , inter ſaxa uiuens,quæ cum ſerpentibus,hoc eſt colubris, bellũ habet , de quibus duabus Dioſcorides intelligit ; quia harum caput,palos,ſurculos,& corpori infixa ſpicula extrahit,præſertim contuſum & loco admotum.Altera uero ſpecies maxima eſt,inſulæ ſancti Thomæ,æquinoctiali ſubiacenti admodum familiaris,ueluti apud inſulam Caprariam,alteram Fortunatarũ;apud quas animalia hæc ingentis magnitudinis cernuntur,pro quibus interficiendis,bõbarda, uel ſclopettis aliisq; bellicis tormentis opus eſt.Sed has potius forſan inter crocodilos reponendas putarẽ, quia à crocodilis aquaticis nihil quicquam differãt. Cæterũ ſtercus lacertæ,in uſu medico habetur,præ *Stercus lacertæ.* ſertim pro delendis oculorũ nebulis,ut docti norunt medici,chirurgiciue.

De lacerta, quæ dicitur ſeps.

Græce , σήψ : *Latine, ſeps, Chalcidica lacerta: Hiſpanice, ſalta roſtro : Italice, tarrantola.*

Enarratio. 58.

SEPS ut Dioſcoridi & Nicandro placet,Chalcidica lacerta eſt, & illa quidem ueneno ſa,parua,uariis coloribus depicta , muris & parietibus fere *Seps quid ſit.* ſemper adhærens,quam noſtri Hiſpani timent, quia ſæpe in hominum faciem ſaltat,& ea de cauſa illam ſua uoce, facie ſaltantem appellant : Romani uero,quia ſub terra longo tempore anni permanet,eam terrantolam nõminant.At Aëtius libro.13.capite.26.longe aliud animal,per ſepem intelligit,quum dicat ; ſerpens qui ſeps appellatur, longitudine quidem duorum cubitorum reperitur,ex craſſo autem in tenuem abit , recta uero ac tarde pro ſerpit,caput habet latum, os acutum , uniuerſum autem corpus multis albis notis reſperſum,& cætera.

De Scingo.

Græce , σκίγκος : *Latine , ſcingus , terreſtris crocodilus : Hiſpanice, ſtinco : Italice, ſtinco del Nilo.*

Enarratio. 59.

Scingus. SCINGVS tametſi à Dioſcoride terreſtris appelletur crocodilus,uerus tamen hodie ex Nilo adfertur,quē officinæ ſtincū aut ſtingum uocant, lacertæ magnitudine,figura crocodili, cuius carnes renibus propinquas paſſim in electuariis uenerem irritantibus immittūtur. Porro illius loco Venetiis,ſpecies quædā in lacubus uicinis naſcens uēditur; minor tamen, & uiribus ignauior. De crocodilo uero,quid dicturi ſumus, quum non ſolum in *Crocodilus* Nilo,ſed uariis aliis locis reperiatur,animal quadrupes hominibus infeſtiſſimum,ut noſtri nouere caſtellani,qui in Perù terram nouam adnauigarunt Veluti Luſitani noſtri quoq; in inſula ſancti Thomæ quotidie experiuntur,non ſine tamen eorum magna iactura, ubi non ſolum quindecim cubitorum,ut Ariſtoteles,ſed decē & octo,ut tradit Plinius,aliquādo uiſus fuit. *Crocodilus ſuperiorem maxillam mobilē habet.* Cauſam uero referre,cor crocodilus ſuperiorem maxillā mobilem habet, inferiorem uero immobilem,anatomici uiri eſt,quum id oſſium in ſtructura,compagineue eueniat,quæ contrario modo quàm in aliis animalibus cōnectuntur,ut anno ſuperiori Ferrariæ,quū caput crocodili diſecuiſſet Ioannes Baptiſta Cananus,amicus noſter integerrimus, uir hac ætate cū ipſo Veſalio facile conferendus, percepimus. At cætera de crocodilo apud Plinium legito. *Ioānes Baptiſta Cananus.*

De lumbricis terreſtribus.

Græce, τὰ τῆς γῆς ἔντερα*: Latine,terræ uermes,terræ inteſtina, lumbrici: Hiſpanice, lumbrizes de tierra,minhoquas: Italice, lumbrichi.*

Enarratio. 60.

Lumbrici terreſtres. LVMBRICI uermes,quibus hamo affixis piſces capiuntur,notiſſimi ſunt, ex quibus oleum pro iuncturarum & neruorum ſedando dolore, in officinis & extra officinas, paratur, quod utinam deinceps, in balneo Mariæ fieret.

De Mure araneo.

Græce, μυογάλη & μυγάλη *: Latine, mus araneus: Hiſpanice,mus ganho,murganho.*

Enarratio. 61.

Mus araneus. MVS araneus,ut tradit Aëtius libro. 13. capite. 14. colore ſimilis eſt muſtelæ, magnitudine autem muris,unde & mygale apud Græcos nomen obtinuit, os autem oblongum habet, caudam exiguam, dentes tenues, ac eos duplici ordine ſitos in utraq; maxilla; quo fit, ut quatuor dentium or

dines habeat, appellant autem Hiſpani animal hoc ſua uoce mus ganho, pro mure araneo.

De Muribus.

Græce, μύες: Latine, mures: Hiſpanice ratones: Italice, toppi, ſorgi: Gallice, ſorizes.

Enarratio. 62.

M V S animal omnia rodens, plures habet ſpecies, à quibus hodie nullum deſumimus medicamentum, campeſtrem tamen multi pro delitiis in uictu recipiunt. *Mus.*

De Lacte.

Græce, γάλα: Latine, lac: Hiſpanice, leche: Italice, latte: Gallice, du lat.

Enarratio 63.

L A C ſanguis biſcoctus in uberibus animantium fœminarum eſt, quod ex triplici, diſſimiliq; ſubſtantia cōſtat, ſcilicet, caſeoſa, ſeroſa, & pingui ſiue butyroſa. Deſumitur enim lac hodie nō ſolū pro uictu, ſed medicinæ uſu, ab homine, à capra, à boue, à uacca, à bubulo, ab aſina, ab equa & camelo. Primas humanū obtinet, caprinum ſecūdas: Ouillum uero craſſum & pinguæ eſt, & parum ſeri habet: at uaccinum craſſum & cæteris pinguius eſt, à quo butyrum pręcipue conficitur, ita dictum, quia à bouis lacte fiat: unde Galenus. 10. lib. de Facult. ſimplicium medicamentorum, capite de butyro, inquit; Miror autem quo pacto Dioſcorides ex ouillo & caprino confici referat, ego nāq; ex bubulo fieri noui, ac proinde nūcupatum eſſe butyrum exiſtimo. Aſininum autem lac, admodum aquoſum eſt, & ſeroſum, in quo nihil quicquam pingue reperitur, & ea de cauſa, hecticis maximo iuuamento datur: ſuillum quoq; lac crudum aqueumq; eſt. Porro equinum & camelinum caſeoſum eſt. Cæterum dignoſcitur optimum lac ex colore, ſapore, odore, & ipſius ſubſtantia: ex colore, quia oportet albiſſimum lac ſit, ſplendidum, clarum, & minime liuidum; ex ſapore, ut guſtui ſit ſuaue, non acre, non amarum, non acidum, non ſalſum, aut qualitatis alicuius excedentis particeps: ex odore, ut bono ſit odore præditum, uel ſaltem omnino odoris expers: ex ſubſtantia quoq; diximus, ut neq; liquidum neque nimis craſſum ſit, ſed ſubſtantia medium, quale eſt quod in pollicis ungue iniecta gutta, nō cadit, ſed ſimul adiuncta retinetur, & minime ſpargitur, tale enim optimum iudicandum eſt, & in optimum uertetur ſanguinem, modo ab animante ſana, & nouiter emunctū ſit, ieiunoq; ſtomacho bibatur, nec deſu-

Lac ex triplici ſubſtātia diſſimili conſtat.

Galeno Dioſcorides in lactis deſcriptione non ſatis ſacit.

Lac aſininū hecticis datur.

Suillū lac.

Equinum camelinū lac.

Optimum lac in quibus cognoſcitur.

per aliquid uini uel nutrimēti acetoſi, uel qualitatē aliquam excedentē poſſidētis ſumatur:imò ut hæc omnia conſequātur, opus eſt, ut ſtomachus lac bibentis,ab omni ſuperfluitate mundus ſit; ꝙ ſi hæc non fuerint,lac proculdubio in peſſimos uertetur humores,& ſtomachū & aluū turbabit. Datur enim lac maximo iuuamento iis quibus Dioſcorides concedit, ſed dyſentericis pręcipue,modo ferris candētibus ferueat,ut ſuadet Galenus,lib.10.huic dicato operi,non uero ignitis marinis calculis,ut Dioſcorides uult ; ſed lac nocet febricitantibus,caput dolentibus,oculorum affectibus,paralyſi , neruorum contractionibus, diſtillationibus,nephriticis,obſtructionibus, dentibus,& gingiuis : quod cum ita ſit,opus eſt ab ipſius bibitione dentes lauentur,ſed optimum fore conſilium arbitror, ſi lacti ſemper aliquid mellis uel ſaccari adiiciatur , ne in ſtomacho coaguletur , uel lateribus illius adhæreat.Quòd uero lac cum piſcibus non ſit comedendum,uulgatum iam eſt, quanquam tamen Galli & Germani conſilium hoc floccifaciunt , non ſine eorum tamen iactura,quum eorum plures elephantiaſi, Mauritanorum lepra corripiātur,ut apud Belgas per ſeptennium percepimus. Verum quod Dioſcorides in præſenti aſſerit,de lacte canino, id Galenus tanquam falſum reprobat,libro decimo de Facult.ſimpl.medic.ad iſtum modum dicens:alii uero palam mentiti ſunt,ut de lacte canino,quod in palpebris pilos renaſci prohibeat,ſi prioribus auulſis,ei loco foret illitum , unde pilorum radices extractæ eſſent.Cæterum lac frigidum temperatura eſt.

Lac dyſentericis quo modo dari debeat.

Lactis nocumenta.

Ab epoto lacte os lauari debet.

Lac caninū

Lac frigidū eſt.

De ſero lactis.

Græce, ὀῤῥὸς γάλακτος: *Latine , ſerum, lactis aqua : Hiſpanice , ſuero de leche : Italice, ſero , aqua de latte : Gallice , ſer du lat .*

Enarratio. 64.

SERVM una ex quibus ſubſtantiis lac conſtat eſt; quod an calidum uel frigidum ſit, dubitant Authores,quam quæſtionem quum nullus hucuſq; Braſauola melius diſſeruit , illius uerbis placuit ſubſcribere, quæ libro tertio Aphoriſmorum ita habent, præſertim ſuper illis Galenianis uerbis dicentibus:Hæc autem lactis pars,ſeroſa dicta,uim habet abſtergendi,inquit igitur Braſauola : ſerum abſterſiuum dicitur , propterea dubitandum uidetur,quam qualitatem abſterſiuam habeat,& an ſerum tale ſit , uimque exulcerandi habere poſſit. Videtur in primo ſtatim diſputationis ueſtibulo,ſi ſerum abſterſiuum ſit , calidam qualitatem habere , imò Dioſcorides ſerum non ſolum abſtergere dicit, ſed etiam è corpore humores educere, quod eſt caliditatis indicium,unde & Galenus in tertio libro de Alimentorum facultatibus,ubi de ſero pertractat , inquit : Veteres ad aluum exone-

Serum cuius temperaturæ ſit.

randam creberrima hac potione uſi ſunt,& de lacte ipſo tractans,cauſamq; cur ſoluat,aſſignans, inquit eſſe propter multum ſerum, quod habet admixtum,in fine etiam huius partis, in qua de lacte agit, lac triplicem ſubſtantiam habere docet,caſeoſam,ſeroſam,& butyroſam:de ſeroſa parte loquẽs, inquit:craſſitiem humorũ extenuat,& aluum ſubducit. Et in fine illius partis,in qua de acido lacte diſſerit,inquit: Tanto magis lac ſubducere, quanto plus habebit ſeri,hæc autem ſunt caliditatis opera, noſque experientia docet iecoris obſtructionem ſero aperiri, & ſingulis annis multi ex ſeri caprini potu ab obſtructione liberantur. Mauritani quoque & Damaſceni medici ſerum calidum eſſe teſtantur. Meſue etiam dicit, aquam lactis, calidæ & ſiccæ complexionis eſſe in primo gradu,uſque ad ſecundum: & Auicenna,capite 444. ſecundi libri,de lacte tractans, inquit, quod natura eius aquoſitatis eſt calida,noſque idem hoc medio ſuadere poſſumus,quia nullus eſt, qui nõ concedat, urinam eſſe calidam. Vrina autem eſt aquoſitas ſanguinis. At ſimile eſt in lacte ſerum, quod in ſanguine aquoſitas, ideo eandem qualitatẽ habebit: à natura enim aquoſitas ad hunc finem generatur, ut ſanguis per omnes corporis uenas deducatur.Deinde illa aquoſitas reuertitur,& ad urinæ meatus tranſit,atque exit, quia nullum aliud officium habet, nec nutrire poteſt: in lacte ſerum eſt hæc aquoſitas, quæ lacti mixta eſt,lac enim nihil aliud eſt quàm ſanguis in carne illa mamillarum glanduloſa iterum coctus, quæ dum concoquit,rubrum colorem aufert, & album inducit: talis autem glanduloſa caro frigida & humida eſt, unde hoc quod in lacte ſerum dicitur,eſt ſanguinis aquoſitas; quæ cum per uias urinarias exit, urina nuncupatur,quum uero urina ſit calida,& ipſa ſit aquoſitas ſanguinis, quæ ſerũ dicitur,ſerum ipſum calidum eſſe oportet.Nec ad illud tanquam ad aſylum fugiendum eſt, quòd urina in renibus caliditatem acquiſiuerit per quos aquoſitas illa quæ ſerum dicitur, non tranſiuit, quoniam & in ipſis mammis altera coctio facta eſt.Nec ad iſtud tutò confugere poteris,quòd mammarum caro frigida ſit, quia id opus concoctionis lactis per caliditatẽ fit. Adde,quod in uenarum diſſectionibus,aquoſitas illa quæ à ſanguine ſeparatur, calorem, ſaporem, & urinæ ſubſtantiam habet, tamen ad renes adhuc non tranſiuit: nec tamen iremus inficias,illius aquoſitatis caliditatem in renibus magis intendi,quum & ipſa ſuapte natura calida ſit;quum uero ad renes profluit,& per meatum urinarum exit, ſanguinis diſpoſitionem oſtendere putatur, ex his igitur inferendum uidetur, ſerum calidæ temperaturæ eſſe. At in oppoſitam ſententiam,Galeni uerba facere uidentur,qui libro quarto de Simplicium medicamentorum facultatibus, capite decimo ſexto ubi diſputat, propter quid mel ob caliditatem ualidiorem amaritudinẽ contrahat;lac uero dulcius efficiatur,in illo capite dicit,lac ex tribus ſubſtantiis compoſitum eſſe,caſeo butyro & ſero:poſtea addit, at excrementum illud

Lactis diffinitio.

Galenus.

ſeroſum & frigidum & humidum eſt, & in tertio libro de Arte curandi, ſerum frigidum facit,& in ſeptimo eiuſdem de Arte curandi libro, idem colligi poteſt, immo & ad hoc probãdum ratio quædã philoſophica in promptu eſt; Nam Ariſtoteles in quarto libro Meteororum,ſi is liber Ariſtotelis ſit, docet, ſolum ea quæ frigida ſunt, liquida, coagulari per frigus, At illa enumerans quæ frigore coagulantur,inquit: ut ſunt quædam uina,acetum,lixiuium, ſerum, igitur ſerum frigidum eſt,tum ex philoſophi ſententia,tum ex ratione ipſa quæ ita eſſe demonſtrat. In hac igitur ambiguitate,quid dicere oporteat, inexplicatum uidetur; quoniam rationes & magnorum uirorum authoritates hinc inde tanquam inſtructæ acies militare uidentur, immo ſi calidũ ſit quia euacuat,& abſtergit, erit in Galeno contradictio, qui in tertio libro de Alimentorum facultatibus, ipſum ſoluere dicit, in quarto autem de Simplicium medicamentorum facultatibus, capite decimo ſexto, frigidum & humidum eſſe iudicauit, immo & in decimo de Simplicium medicamentorum facultatibus, ipſum calidum ponit, quia & extergendi & ſubducendi uim habet; Nos igitur ut hanc controuerſiam eo meliori modo quo fieri poteſt conciliemus, aliquam caliditatẽ ſero ineſſe dicamus, tamen non talem, tantamue, quin à frigidioribus partibus ſuperetur, ratione huius caliditatis & acredinis cuiuſdam, non multum manifeſtæ, tamen quæ aliquo modo ſentiatur, ſi quis penſiculate guſtet, in ipſo uires ſunt attenuandi, detergendi, & ſubducendi per aluum, ſuapte autem natura,& pro maiori parte frigidum & humidum eſt,ob maiorem mixtæ aquoſitatis copiam. Dioſcorides libro ſecundo propter hanc paruam caliditatem & acredinem dicit ſerum efficacius in purgando eſſe quàm lac, & quod his datur, quos ſine àcrimonia purgare uolueris, quales atra bile laborantes,comitiales,lepræ, elephantiaſes, & toto corpore pa pularum eruptiones. Experientia uero frigidum eſſe docet, propterea uulgus noſtrum in menſe Maii, ut bilis calorem ſupprimat, & erumpentibus pruriginoſis puſtulis ſuccurrat,ſerum copioſe propinat; ſed caprinum potiſſimũ quærit,aut aſininum,& intentum aſſequitur:adde, quòd id lac apud authores frigidius exiſtimatur in quo plus ſeri inuentum ſit, ut de aſinino Galenus infert. Serum igitur frigidum eſſe conſtat, quod eius quoque guſtus, qui inſipidus eſt probare uidetur. Nec ratio illa te commoueat, ut ipſum calidum eſſe fatearis, quoniam abſtergat, etenim aqua ordei idem efficit, tamen frigidam eſſe conſtat, ſubducit uero ſerum ob modicam illam acredinem & caliditatem, quam in ſe habet. Hæc de ſero dicta ſuper ſint, in quo & caliditatem aliquam, & aliquam acredinem ineſſe putamus, quæ abſtergit, & aphthas in pueorũ ore facit, his autem modicis qualitatibus,Damaſceni & Mauritani illecti,ſerum calidum eſſe profeſſi ſunt,quum tamen abſolutè non ſit.

Serum frigidum eſt, ſed ſecunda in parte calidum.

Serum frigidum eſt.

De Lacte ſciſsile.

Græce, σχιστὸν γάλα: Latine, lac ſciſsile, lac acetoſum: Hiſpa-nice, leche azeda: Italice, latte acetoſo.

Enarratio 65.

LAC ſciſſile, acetoſum lac eſt, quod hodierni Græci & Thurcæ in maximo habent uſu.

De Caſeo.

Græce, τυρὸς: Latine, caſeus: Hiſpanice, queſo: Italice, formagio, caſo: Gallice, formage.

Enarratio 66.

CASEVS, ubique tanquam uinum, ſuas habet laudes, uetus uero calidus & ſiccus eſt, diſcutiendique uires poſſidet, ut ex Galeni præclara hiſtoria deprehenditur: recens uero, frigidus eſt, ac aſtringendi nõnihil uirium habẽs. Proinde qui caſeo recenti, uiperæ morſus curare nituntur, toto ut dicitur aberrant cœlo. At hippace, equinus caſeus eſt, cuius Hippocrates meminit, libro de Aëre, aquis, & locis, ubi de Scythis agit, & libro quarto de Morbis, ubi morborum cauſas inquirit, dicens: Et habet hæc res ſimilitudinem ad id quod Scythæ faciunt ex equino lacte, lac enim in caua uaſa lignea infuſum concutiunt, illud autem dum turbatur, ſpumeſcit ac ſecernitur, & pingue quidem, quod butyrum uocant, quum leue fit, in ſuperficie conſiſtit, graue uero & craſſum deorſum ſidit, quod etiam ſecretum ſiccant, ubi uero concretum ac ſiccatum fuerit, hippacen ipſum uocant.

Caſeus uetus calidus et ſiccus eſt

Hippace caſeus equinus.

De Butyro.

Græce, βούτυρον: Latine, butyrum: Hiſpanice, mantequa: Italice, burro, butiro, unto ſottile, botero, ſmalzo: Gallice, beure.

Enarratio 67.

BVTYRVM, è pinguiſſima lactis parte fit, ita ut ſpuma lactis concretior dici poſſit, à boue ſic nominatum, ut diximus, quia è bubulo lacte potiſſimum paratur, ut Galenus quoque capite proprio, Dioſcoridem admiratus dixit, facultatis enim cõcoquentis butyrum eſt, digerentiſque, præſertim in corporibus temperatura mediis, non uero duris: Nam corporum plane durorum tumores præter naturam hoc nequit medicamen digerere: At quæ in mollibus phlegmonæ, eas & concoquit, & digerit perfacile. Nam

Butyrum à boue dictũ.

parotidas & bubonas,& oris phlegmonas, aliaque innumera prorſum illo ſolo curauimus,nimirum puerilibus corporibus,ac muliebribus perpetientibus. Sed & gingiuis puerorum dentientium, aſſidue illitum; nihilo imbecillius melle gingiuas extenuat,per quas exitus eſt dentibus, & alios omnes in ore affectus phlegmonoſos, poſtea quàm fluxio reſtiterit, digerit pariter & concoquit. Proinde cataplaſmatis inditur, quæ extrinſecus imponuntur parotidibus, hypochondriis, & bubonibus: ſed & in uentrem deuoratum, & ex eo diſtributum, magnifice confert, expuitionibus ex pulmone, idque in pleuriticis, & peripneumonicis affectibus, cum hoc quod eos etiam concoquat atque ſi ſolum lingatur, magis quidem concoquit; uerum minus educit: Sin cum melle & amygdalis amaris, plus educit, ſed minus concoquit. Cæterum fit quoque ex lactis ſuprema parte, ex quo butyrum conficitur, id quod uniuerſa Italia, lactis caput appellat, Hiſpani uero natam uocant, cibus ori ſuauis, ſed per ſe ſolus non admodum ſtomacho gratus, quum ſua pinguedine, ipſum mollificet, relaxetue, & craſſum præbeat nutrimentum, ac ab ſtomacho cibum intempeſtiue deſcendere faciat. Proinde, cibus iſte abſque ſaccaro uel melle uunquam comedatur conſulo. Secernitur quoque ex ſero cocto pars quædam, quam recoctam, ſiue pouinam Itali uocant, Hiſpani uero recaſeum, quaſi alterum caſeum dixeris, appellant; Cibus frigidus, billioſis ſtomachis gratus, ſitim extinguit, ſomnum conciliat, & fluxus bilioſos compeſcit, ſalitus quoque cibus iſte uenditur preſertim apud Longobardos, qui ſitim excitat, & peſſimi ac craſſi eſt nutrimenti. Porro fuliginis butyri, cuius Dioſcorides mentionem facit, nullus hodie uſus eſt.

Lactis nata.

Recocta.

De Lana.

Græce, ἔρια: Latine, lana: Vulgo lana.

Enarratio 68.

LANA ſuccida, præcipuè ex ouibus extracta, rei medicæ conducibilis eſt.

Oeſypus.

Græce, οἴσυπος: Latine, œſypus, ouium ſordes: Hiſpanice, iſopilho humido: Italice, iſopo humido: Gallice, iſopo humide.

Enarratio 69.

OESYPVS hodie in officinis corrupte iſopus humida uocatur, ſcilicet lanarum ſuccidarum pinguitudo, habet enim concoctoriam uim ſimiliter ut butyrum, & parum quid de diſcuſſoria, ut reſert Aëtius ſermone ſecundo ſuæ medicinæ.

De Coa-

De Coagulo.

Græce, πιτύα: Latine, coagulum: uulgo, coaglio, coalho.

Enarratio. 70.

COAGVLVM ex multis & uariis extrahitur animalibus, quod pro coagulando lacte, ex quo caſeus reſultat deſeruit. De quo Galenus lib. decimo de Facultatibus ſimplicium medic. ita prodit: Coagulum omne acris & digerentis potentiæ eſt, atque etiam exiccatoriæ, nam neceſſario id ſuperiora comitatur: ac leporis quidem coagulum comitialem morbum, ſi cum aceto bibatur, præterea profluuium muliebre ſanare proditum eſt, necnon coactum in uentre lac diſſoluere, id quod nos ſumus haud dubie experti, non ſolum in leporino, ſed etiam in aliorum omnium animalium coagulo, ſed & ſanguinem in uentre concretum ſimili modo epotum coagulum leporinum diſſoluit, ac efficacius quidem cæteris, uerum nō ſolum, quum hoc omni ſit commune coagulo.

Coagulum.

Coagulum leporinum concretum sãguinē diſſoluit.

De Adipe.

Græce, στέαρ: Latine, adeps, pinguedo: Hiſpanice, gordura: Italice, ſeuo o uero graſſo de animali, o uero aſſungia.

Enarratio. 71.

DIFFERT à pinguedine adeps quòd craſſior ſit ac propterea animantibus totam naturā terroſiorem habentibus, ut bobus & capris, adeps prouenit; uelut humidioribus, ut ſuibus bene habitis, pinguedo. Proinde pinguedo celeriter in ignē poſita, colliqueſcit, nec facile ubi ſemel liquata fuerit, rurſus concreſcit, aut cogitur: At adeps, nec facile funditur, liqueſcitue, & fuſus celerrime congelatur. Porro adeps ſuillus aliorum omnium eſt humidiſſimus, ob idq; actione ſua uicinam oleo uim poſſidet: uerum qui mordicationes perpetiuntur, aut in recto inteſtino, aut in colo, iis potius caprinum adipem quàm ſuillum iniicimus, nō quòd plus acrimonias obtundat, ſed quòd concreſcat citius; ſuillus autem inſtar olei defluat, quare caprinus potius dyſentericis & tineſmoſis iniicitur, quando morſum eorum mitigare eſt conſilium. Cæterum, quum inter pinguedinem & adipem differentia ſit, tu ſi uoles, oleoſam & pinguem in animalibus ſubſtãtiam omnem, adipem appellato, ut pleriq; medici, ſed & pinguē appellare totū hoc genus licet, ut ait Galenus lib. undecimo de Facultatibus ſimplic. medic.

Adeps ſepū eſt.

Cur caprinum ſepum dyſentericis iniiciatur.

Adeps equiuoca uox.

Cæterum utimur pinguedinibus pro leniendis, ac ſedandis doloribus, emolliendiſq; tumoribus. Ex auibus uero anſerina partium tenuitate penetrabilior præferur; Deinde gallinacea, mea tamen ſententia; anatum & ſylueſtrium anſerum pinguedo ſiue adeps, ea quæ ab anſeribus domeſticis

Auium pinguitudo.

deſumitur adipe tenuioris eſſentiæ dicēda eſt,imò adeps & pinguedo agreſtium animantium & uolatilium,in uniuerſum potētior eſt , quàm quæ ab animantibus quæ in urbibus otioſe aluntur,extrahitur,modo ſpeciem ſpeciei conferas; & quæ à maſculis,calidior quàm quæ à fœminis. Ex quadrupedibus uero leonina primas obtinet, deinde ex pardo , mox quæ ab urſo habetur,tandē taurina,mox hircina,poſtea caprina, tandē bubula, deinde uitulina,ac hedina, ſuilla uero ita habet, ut intra illam & anſerinam gallinacea medium teneat,ut ex Galeno deſumitur libro ſeptimo de Compoſitione medicamentorum ſecundum genera. &.2. de Febribus ad Glauconem; damæ porro pinguedinem Dioſcorides tum Galenus,& Paulus præterierunt,quum tamen pro emolliendis ſcirrhoſis tumoribus multum ualeat. Cæterum Galenus libro undecimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum,inquit : Dioſcorides Anazarbenſis multa profectò bene dixit eorū quæ de medica materia memoriæ prodidit; ſignificata tamen uocū Græcanicarum non ſatis pernouit.Hic ergo quum ait,magis eſſe adſtrictorium adipem caprinum ſuillo,ſiquidem acriorem ſignificare uelit per magis aſtrictorium accipimus ſermonem ceu uerū ; At ſi illud talem habentē qualitatē qualem rhus, rheon, hypociſtis, balauſtium ; haud uerum eſſe ſermonem dicemus.Porro quoniam uiperarū adipem ubi radicitus pilos ſub alis euulſeris,prohibere illos recreſcere illitum referunt, uiſum eſt mihi eius facere periculum eſſe ſatius. At ubi prout iubent feciſſem,mentitos comperi.Sicut etiam quod initia ſuffuſionum ſanet; Verum urſorū adipem alopecias curare uere eſt proditum,quum tamen probatiora habemus ad eum affectum remedia.Porro quum dicant uulpinum adipem dolores aurium ſanare,nec dicant quos aurium dolores, ceu nō noſcentibus ipſos diſtinguere,attendendum non eſt. Alii piſcium adipem laudant, tanquam ad ſuffuſiones aut quemcunq; alium affectum nominare uelint,cōgruat, & cætera.

Adeps quadrupedum. — *Damæ pinguedo.* — *Viperarum adeps.* — *Vrſorum adeps.*

Sed & hoc iterum repetere,non extra rationem eſt, quū quæ bona ſunt, bis & ter,ut Plato ſuadet,repetenda ſunt,hircino igitur & caprino ſepo, hodie pro cohibendis fluxionibus dyſentericis,priſcorum more, utimur. ſed animaduertant medici,quod pinguedines emollientes,& parum digerentes pueris & fœminis,& carnes molliores habentibus conueniunt, quales ſunt, ſuilla,gallinacea,& uitulina : corporibus uero duram carnem & ſiccam poſſidentibus,ut meſſoribus,foſſoribus, laboratoribus,& baiulis,digerentes potius pinguedines cōueniūt, ut leonina,taurina,uulpina,pardi,hyenæ,damæ & ſimilium animalium, inueteraſcens quoq; pinguedo recenti calidior & tenuior efficitur,ac proinde quoq; ualentius deſiccans. Cæterū,omne pingue æſtuoſum eſt, & ſtomachum ſubuertens,pauci præterea nutrimenti,ut ex Hippocrate elicitur libro ſecūdo de Diæta, & Galeno libro tertio de Facultatibus alimentorum capite undecimo. Verum,dubitant aliqui,an pin

Quæ bona ſunt bis et ter repetenda ſunt. — *Pingue æſtuoſum.*

guedines,calidæ & humidæ natura ſint,uel potius ſiccæ; ratio huius dubitationis in hoc conſiſtit, quia in Aldino exemplari græco legitur, ξηραντικὴ, id eſt, deſiccatoria,ita ut legatur, omnis igitur pinguedinis facultas eſt calfactoria,& deſiccatoria: ſed re uera textus iſte Aldinus corruptus eſt,quum loco θερμαντικὴ, ξυραντικὴ legendum ſit, ſic; omnis igitur pinguedinis facultas eſt humectatoria & excalfactoria, quam lectionem confirmat quoq; uetus interpres, & Galeni ſententia ita legendum monet, quum eo loco pinguedinum duas faciat comparationes; alteram ad corpus humanum; alteram uero pinguedinum inter ſe; quum uero ad corpus humanũ Galenus pinguedines refert,eas humidas eſſe tradit, ut eius indicant uerba, quæ ita habent; Omnis igitur pinguedinis facultas eſt humectatoria & excalfactoria,humanorum corporum,ubi nota uerbum humanorum corporum, & ſubdit, ut res clarius comprehendatur; Nam pinguedo ſuis ut ad nos quidem,largius humectare poteſt,ſed non æque excalfacere,ſicuti neq; oleum. Ex quibus ſatis manifeſtum eſt collatione facta ad corpus humanum, pinguedines calfactoriam & humectatoriam uim habere; quam Aëtius aduertens,ita libro ſecundo ſuæ medicinæ capite. 152. dixit,omnis pinguedinis uis eſt,humana corpora humectandi ac calfaciendi. Alteram uero comparationem facit Galenus pinguedinum inter ſe,quo fit,dicat, pinguedinum una ſiccior altera eſt,id eſt, una non ita humida eſt ueluti altera. ut paucis igitur abſoluamus,lectio communis tanquam uerior retinenda. Cæterum pinguedo in quantum pinguedo,calida eſt,quia ſanguinis unctuoſa pars: inquantum uero à frigore concreta, frigida dicitur; quibus paucis Galeni uaria dicta conciliari poſſent,ut alibi dicemus. Reliquum erit in præſenti citare,ſepum,quod ex pinguedinibus hodie ad mulierum ornamentũ paratur,quod Hiſpani ſepum confectum, Itali uero pomatam uocant, cuius ueram deſcriptionem talẽ habeto. Recipe adipis ceruini,uel illius qui ab hædi renibus extrahitur,libras duas,pinguedinis ſuillæ recentis librã mediam,quas pinguedines à membranulis purgatas,albo uino lauato, deinde lineo panno exprimito,taliter ut à uino pinguedines ſincere maneant,quas poſtea in olla uitreata, aqua roſacea ſemiplena infundito, modo aqua pinguedines cooperiat,quibus tunc addes,pulueris gariophyllorũ unciam mediam,nucis moſchatæ drachmas duas, ſpicæ nardi grana quatuor, pomorũ camuſiorum mundatorum & inciſorum numero octo, poſtea optime cooperta olla,lenibus prunis eam admoueto,atq; baculo interdum miſceto, ferueréq; permittito ut aqua ad cõſumptionẽ fere deueniat: tandem depoſita ab igne olla,contenta per linteum nouum in uas fictile roſacea aqua reſperſum percolato,feces tamen relinquendo, quæ percolata, iterum in alterã infundantur uitreatã ollã,quibus addas,olei amygdalarum dulciũ uncias ſex,ceræ albæ uncias quatuor,& ad ignem omnia liquefacta,iterum co-

Pinguedinis duæ cõparationes.

Pinguedo calida et frigida dici poteſt.

Pomata ſiue ſepũ confectum.

lato,& in uaſculum uitreatum,roſacea aqua roſcidum, cadere ſinito, demũ omnia illa aqua roſacea moſchata abluta, in uaſe uitreo optime cooperto ſeruato,quod albiſſimum ſepum euaſit, minio tamen rubrum confici poteſt. Valet autem ut diximus,pro manibus & facie emolliendis,ac dealbandis,labiorum quoq; fiſſuras & narium ac manuum rupturas ſanat,ſed id ualidius efficit,ſi coralli pauxillum admiſcueris illi.

De Medulla oſsium animalium.

Grææe, μυελὸς: *Latine,medulla: Hiſpanice,tuetanos, tutanos: Italice, medolla delle oſſa: Gallice,moelle.*

Enarratio. 72.

Medullæ.

DE medullis nihil quicquam melius aut elegantius dici poteſt, quàm quod Galenus de illis ſcriptum reliquit, libro undecimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, proinde illius uerba ſuſcribere in præſenti minime grauabor, quæ ita habent: Medulla uim habet corpora indurata & ſcirrhoſa emolliendi,optimam ſum expertus ſemper ceruinam, dein uitulinam:At hircorum & taurorum,tum acrior eſt, tum ſiccior, itaque durities ſcirrhoſas mollire nequit: ex uitulina igitur & ceruina peſsi componũtur,ad emolliendos uteros, & extrinſecus uteris medicamenta imponũtur, quæ ex medulla parantur,uim emolliendi habentia. Accipitur autem non ſolum medulla ex oſſibus,quæ ſane re uera eſt medulla, ſed ex ſpina etiã, quę tum durior,tum ſiccior eſt altera,utrãq; autem hyeme collectam,in ſicca editaq; domo cum foliis lauri ſiccis repone, ne uidelicet computreſcat, & cætera,porro in cibo medullæ ſumptæ ad uomitum ſtomachos incitãt.

Peſsi ex uitulina & ceruina medulla parãtur.

Medulla uomitum irritat.

De Felle animalis.

Græce, χολὴ: *Latine, fel: uulgo, fel.*

Enarratio. 73.

Fel.

FEL tanto potentius & calidius eſt,quanto ab animali deſumitur calidiori,proinde taurorum fel calidius quàm caſtratorum boum perſentitur. Hodie autem ex felle,linimentum contra puerorum lumbricos ab omnibus fere paratur,cuius compoſitio, ut tyrunculi in re medica addiſcant, ita habet: Accipe pomum narantium ab interna medulla excauatum, in quo infunde; fellis taurini uel hircini,aut ſaltem bouis, pro cauitatis capacitate, cui addas,aloes,myrrhæ,añ.drachmam unam,croci ſcriptulum unum,& ſupra calidos cineres,calefiat, quo umbilicus, & anus inungantur, interficit enim uermes,& ſecedere facit.Cæterum in felle taurino poriſſimum,& bubulo, lapillus quidam reperitur, quẽ Dioſcorides & Galenus præterierunt,

Compoſitio contra lumbricos.

Lapis in felle repertus.

magni tamen iuuamenti,ut apud nonnullos legimus authores. Nam in puuerem redactus & uino ebibitus, ueſicæ calculos frangit, non minus quoq; per nares impulſus uiſum clarificat, & oculorum ægilopas retrahit, ac epilepſiam emendat, modo per nares cum ſucco maioranæ uel radicis betæ impellatur, quod uero lapillus iſte ieiuno ſtomacho in iure capi ebibitus incraſſet, obeſumque corpus reddat, ac fedum faciei colorẽ detergat, experti ſumus. Cæterum felle auratæ piſcis, uel lucii, aut perdicis, galli ue, in coitu mulieres illitæ delectari certum eſt.

De Sanguine.

Græce, τὸ αἷμα: Latine, ſanguis: Vulgo ſangue.

Enarratio 74.

SANGVINIS uanas promiſſiones Galenus comperit, qua de cauſa, nõ eo uti ſatius eſt. Nam in primis, nec humano aut ſuillo unquam uſus fuit, ut eius apparent uerba, quum ſi quis ſanguinem humanum morbo alicui utilem eſſe dixerit, id in ſuillo primo experiri oportebat, quum ſimilia effectus ſimiles efficiant tradat, At Marſilius Ficinus, ſummus Platonicus, *Marſilius Ficinus.* libro de Vita longa, capite undecimo, ſenes potu ſanguinis boni à iuuene temperato accepti, repueraſcere contendit, & ab aniculis dictis ſtrygibus, argumentum deſumit, quæ puerorum ſanguinem, ut reiuueneſcant, ſugunt, quæ uera eſſe credendum eſt ut multi alii celebres uiri affirmarunt, ſed præcipuê Comes Mirã dulenſis, in eo doctiſſimo libello quem de ſtrygibus edidit. *Stryges uere reperiuntur.* Non minus quoque Arnaldus Villanouanus reprehenſione dignus eſt qui in emplaſtro ſiue ceroto de pelle arietina, ad crepatos conſcripto, ſanguinem hominis ruffi admiſcere mandat, ac ſi ab alio animali, efficaciori iuuamento deſumi non poterat. *Arnaldus Villanouanus.* Porro Antidotum quod à ſanguinibus inſcribitur, contra uenena accommodatum eſt, ut apud Galenum & omnes fere Græcos uidere eſt. *Antidotum ex ſanguinibus.* Columbæ tamen ſanguine, aut palumbi, turturiſue Galenus in uulneribus capitis meninges attingentibus, nunquam uſus eſt, quum oleum roſaceum pro illa complenda operatione ſatis illi eſſet, dicit enim: *Sanguis columbæ.* Ego uero ſexcentos noui eorum quibus Romæ perforata fuere capitis oſſa, nec quicquam ab uſu roſacei, citra columbæ ſanguinem offenſos, & ſubdit; Itaque melius inuenire nihil poſſis in capite perforato, quàm ut roſaceo probo utare. Item pro ſanguine in oculo concreto, eo quoque nunquam fuit uſus, quũ collyria ſunt plurima quæ medeantur hypoſphagmatis, & maxime quod plurimam recipit myrrham, quale eſt, quod à Damocrate compoſitum eſt. Ad eundem modum falſum eſt, quòd noctuæ, ſiue nycticoracis ſanguis aſthmaticis ualeat, ueluti quod quidam dictitant de ſanguine ueſpertilionis, ut ſi uirginis uberibus illinantur, plurimo tempore ea ab excreſcentia tueri, & pilos ſub alis enaſci prohibeat, quod Xenocrates *Sanguis nycticoracis. Sanguis ueſpertilionis*

tanquam falſum calumniatus eſt. Non minus quoq; quod de galli uel gallinæ ſanguine ab aliis ferebatur, quod ſanguinis eruptioni meningum conferebat, tanquam inexploratum experimentum, prætermiſit, quum periculoſa ſit huiuſcemodi experientia. Agnorum quoque ſanguinem comitiali morbo, potum non mederi tradit ibidem Galenus; quum quæcunque potu iuuāt epilepticos, ea facultatis ſunt incidentis: At ſanguis agninus omniū minime talis eſt. hedinus quoque ſanguis ab eo tanquam inutilis pro ſanguinis è pectore reiectione prætermittitur. Ranarum quoque uiridium ſiue terreſtrium ſanguinem euulſos ex palpebris pilos inunctum, eorum renaſcentiam non prohibere, ut nonnulli opinabantur, expertus fuit, unde hic apud Dioſcoridem mendam eſſe certus ſum. At hircinus ſanguis præparatus, contra calculos renum & ueſicæ datur. Cæterum inquit Dioſcorides, rabidi canis morſus, ſanguinis canini potu curari, cuius cauſam, quærens Marſilius Ficinus, loco à nobis citato, ita inquit: Galenus atq; Serapio morſum rabidi canis, ſanguinis canini potu curari dicunt; rationem uero illis aſſignare non placuit; ego igitur biduum eam quæritans, opinor deniq; ſaliuam canis rabidi uenenoſam impreſſam hominis pedi læſo per uenas paulatim ad cor adſcendere more ueneni, niſi quid interea diſtrahat: Si igitur interim canis alterius ſanguinem ille biberit, ſanguis ille crudus ad multas horas natat in ſtomacho, eum denique uelut peregrinum deiecturo per aluum, interea caninus ſanguis iſte ſaliuam caninam ſuperiora membra prehenſantem, prius quàm ad præcordia ueniat, deriuat ad ſtomachum: Nam & in canino ſanguine uirtus eſt ad ſaliuam canis attrahendam, & in ſaliua uiciſſim uirtus ad ſimilem ſanguinem proſequendum: Venenum igitur à corde ſemotum, ſanguinique imbibitum in aluo natanti, unà cum ſanguine per inferiora deducitur, hominemque ita relinquit incolumem. Quorſum hæc? primo quidem ut rei tam ocultæ ſuccurrentem inter differendum cauſam aperuerim, deinde, ut moneam, ſanguinem potari poſſe, & quidem ſalubriter, atque in ſanguine humano uirtutem eſſe, qua humanum ſanguinē attrahat, & mutuo proſequatur, ne forte diffidas iuuenilem ſanguinē à ſene bibitum trahi ad uenas, membraque poſſe, ibique prodeſſe quam plurimū, Reliqua uero de ſanguine olim abunde diſſeruimus, in hoc quoque capite præcipue quærendo, an ſanguis anima eſſet.

Epilepticis medicamenta cōuenientia.

Textus Dioſcoridis corruptus eſt.

Sanguis caninus opitulatur morſui canis rabidi.

Sanguis ſalubriter bibi poteſt

De Stercore animalium.

Græce, κόπρος: Latine, ſtercus.

Enarratio 75.

STERCVS alterum altero calidius eſt, ſecundum quod à calidiori excernitur animali: caninum, ut affirmat Galenus, anginam curat, & dyſenteriam conſtringit, præcipuè in cocto lacte epotum; non minus quoque

Stercus caninum.

medicamentis maligna ulcera ſanantibus adiungitur. Porro humanum, gutturis phlegmonibus & anginis mederi celebri hiſtoria ſcripſit Galenus, ſed lupinum colicis affectibus magno iuuamento propinatur, præſertim album, ſuper fruticibus collectum. Verum ego, quum lupus interficitur, iubeo illius inteſtina cum ſtercore ſeruari, ac exſiccata & in puluerem redacta in potu contra colicas affectiones dare, non contemnendo profecto iuuamento. Caprarũ uero ſtercus, acris & digerentis eſt facultatis, proinde ſtrumis & ſcirrhoſis tumoribus conuenit, præſertim in corporibus duris, & ruſticorum; Secus autem puerorum ac mulierum. Extrinſecus quoque pulticulę modo uentri impoſitum, ipſius doloribus ſubuenit: At bubulum exſiccatoriæ eſt facultatis, ueluti columbinum cauſticæ, & exedentis potentiæ, quod Abinzoar inter antidota contra peſtem adnumerat, & de eo Galenus libro tertio de Temperamentis hiſtoriam de domo in Aſia combuſta enarrat. Ciconiarum uero, comitiali morbo mederi, falſum Galenus inuenit: At lacertarum unice oculorum nebulas, eorumque concurſus ſanguineos delere, certi ſumus, de quibus omnibus Galenus conſulendus eſt, lib. decimo tam ſæpe à nobis in hoc opere allegato.

Humanum ſtercus. *Lupinum ſtercus.* *Caprarum.* *Bubulum.* *Columbinum.* *Ciconiarũ ſtercus.* *Lacertorũ ſtercus.*

De Vrina.

Græce, οὖρον: Latine, urina, lotium: Vulgo urina.

Enarratio 76.

FREQVENTER hodie urinæ uſus in clyſteriis habetur, quum abſtergendi uires obtineat, præcipuè pueri ſtomachum ieiunum habentis At Galenus, ulcera digitorum pedis, maxime quæ ex illiſione atque offenſione eſſent inflicta, ſæpenumero, ubi nimirum phlegmone carerent, curabat; hoc præcipuè in ſeruis & ruſticis, & in agro, & rure, ubi medicamentorum aliorum non erat copia: nec tantum in prædictis ulceribus, ſed omnibus à thorace ad imos uſque pedes corripientibus, uti, illa concedit. Capitis porro ulcera, aut faciei, ea lauari non aſſentitur Galenus ueluti nec eam dare in potu. Proinde orthopnoeæ curãdæ gratia, eam ebibere, neceſſarium non eſſe tradit. Auicenna tamen, illius potu, nonnullos ſanitati reſtitutos memorat, ut ex ſecundo ſui Canonis libro capite proprio percipi poteſt. Cæterum urina hominis omnium propè aliarum urinarum eſt imbecillima, excepta ea quæ à ſue caſtrato domeſtico mingitur, quum hæc humanę perſimilis ſit. Aprorum uero ualida eſt, ut eius acutus indicat odor, quam Florentini in propria ueſica oleo admixtam ad fumum ſeruant, appenduntue, & ea mellis craſſitudine inſpiſſata, contra puerorum uermes utuntur, nares & pulſus ac abdomen inungendo. Ex urina uero chryſocolla cõficitur, ut Galenus bis docuit, & nos ipſi experti ſumus, quanquam uera chryſocolla minerale eſſe ſciamus, quod potiſſimum ex India in Luſita-

Vrina. *Vrinam in potu Galenus nõ dat.* *Auicẽna urinam in potu dat.* *Vrina hominis omniũ imbecillima eſt.* *Chryſocolla ex urina.*

Lapis lyncis electri ſpecies eſt. niam adferri ſolet. Cæterũ lapis lincurion dictus, electri ſpecies eſt, alio nomine quia plumas attrahit, pterygophoron appellatus, unde qui lapidem iſtum urinam lyncis ſiue lupi ceruarii eſſe opinantur, toto ut dicitur, aberrant cœlo, ut capite de electro quoque meminimus; *Saliua.* Reſpondet urinæ saliua, cuius uis differens quoque eſt, tum in animalium ſpeciebus, tum in eorum unoquoque ſano, & ægro, ieiuno & ſitibundo, aut contrà. Etenim ut urina & fel, ſic & ſaliua ſumpto quidem cibo imbecilla eſt, ualida procul dubio & acris eſt eorũ qui ingenti aut inedia, aut ſiti premuntur; ſed in medio utriuſque eſt eorum qui probe concoxerunt, nondum tamen cibum potumue hauſere, qua puerorum lichenes, id eſt impetigines curantur, non minuſque illius cauſa, triticum ore manſum dothienes, id eſt furunculos concoquit, & digerit, porro ſaliuam, ſcorpios interficere, memoriæ tradidit. *Saliua ſcorpios interficit.* Nicander, & Galenus ut uerum quoque approbat, quod nos ita eſſe quoq; experientia nouimus.

De Melle.

Græce, μέλι: *Latine*, *mel*: *Vulgo mel.*

Enarratio 77.

Mel quale bonum. MEL, liquor dulcis, ab apibus condenſatus, ac fabrefactus, ubiq; uulgatiſſimus eſt, quod rutili coloris Dioſcorides & medici deſiderant, quum tamen hodie albiſſimum primas obtinere ſciamus, præſertim quod à nimia caliditate ita album traxit colorem: Nam album ob frigiditatem multam habens ſpumam, quod incoctum recte dixerimus, non bonum eſt. Reperitur enim præſtans hoc mel tanquam butyrum albiſſimum apud Olyſſipponenſes, quod ex oppido Hueiras dicto aduehitur. *Mel uenenoſum.* Cæterum uenenoſum mel, uaria ſymptomata inducens, uariis in locis reperitur, præcipuè ubi apes roſa nerienis, uel flore aconiti, uel napelli cucullato, paſtæ fuerint. *Mel crudũ ſubducit aluum.* Subducit autem mel crudum aluum magis quàm coctum, ut libro primo capite de Roſis diximus, quod deſiccandi & excalfaciendi ſecundo ordine uires habet, facile enim calidis in corporibus in bilem uertitur: proinde pituitoſis ſummum eſt iuuamen. *Succharũ antiqui cognouerunt.* Verum, ſaccarum quod Dioſcorides mellis genus, in India & Felici in Arabia proueniens facit, abſque uerborum ambagibus & cõtrouerſia ulla, noſtrum uulgatum & commune eſt ſuccharũ. Magna etenim ſucchari copia, & prouectus apud Indos ſemper fuit, & eſt hodie, ut quoque Luſitani noſtri fatentur; apud quos ordo ac modus illius conficiendi, nõ ita pridem fuit exploratus, quum ſuccharum de locis ad locos in utribus deferebant incluſum. Vnde non mirandum ſi Dioſcorides & Galenus, cæterique qui de ſaccharo locuti fuerunt, tanquam de re illis nõ probe cognita & explorata locuti fuere, unde ſuccharum, mel, aut ſal in harundinibus concretum dixerunt: nec ab re, quum in ipſis harundinibus nõ

quidem fiſtuloſis, ſed ſucco plenis, magno æſtu, ſuccus foris attrahitur, & ibidem ac reſina, uel gummi, in ipſis harundinibus denſatur ac concreſcit, ſimilis omnino ſuccharo cando dicto, hodie arte parato, uel ſali dulci, unde, multi, illum ſalem Indicum appellabant; Nec tantum in India hoc euenire nouimus; ſed etiam hodie in inſulis Maderiæ, & ſancti Thomæ, ac Fortunatis, quas Canarias dictitant, in quibus ſicuti in nonnullis Italiæ locis, ac Aegypto, & noua terra Braſilio dicta, fertilis eſt prouentus, cuius modus conficiendi ac in turbinatas maſſas reddendi, nouus eſt, & antiquis plane ignotus: imò ſi uerum fateri debemus, ſuccharum olim in perexigua reperiebatur copia, adeo ut illius uſus, parua aut nulla erat cura, utcumq; tamen ſit, illius Varro meminit, iis carminibus. *Sal Indicus ſuccharum eſt.*

Indica, non magna nimis arbore, creſcit harundo,
Illius & lentis premitur radicibus humor,
Dulcis, cui nequeant ſucco contendere mella.

Varro meminit ſucchari.

Floruit enim Varro Narbonenſis, Latine linguæ peritus ante Dioſcoridē & Galenum, annis multis, qui iis carminibus adeo ſaccharum deſcribit, ac ſuis coloribus depingit, ut nihil amplius deſiderare queas. Illius quoq; Galenus noſter meminit, non ſolum libris Simplicium, ſed libro octauo Methodi medendi, capite quarto, ubi ſaccharum inter res febribus ut exceſsiue non calidas, conuenientes adnumerat, ut liquido conſtet, antiquorum ſaccharum, noſtrum cõmune eſſe. Nec enim Manardus, aut Fuchſius, qui oppoſitum contendunt, audiendi ſunt; quum nullis aut momenti alicuius rationibus fulciantur, nobiſcum autem Leonicenus agit atq; Curtius, aliique celebres uiri, ut demum cõcludere debeam, hoc ſaccharum Dioſcoridis noſtrum commune eſſe. Sed Dioſcoridis tempore, parua admodum extabat copia, ita ut Plinius libro duodecimo capite octauo dicat, ſuo tempore ad medicinæ uſum tantũ ſtare; nunc uero illius magna eſt copia, & ad multos uenit uſus, ganeæ præſertim, quia ſtomacho pergratũ ſit, & pectori proſit, quod quanto albidius redditur, tanto magis caliditatis metas fugit. Succharum uero quod ex inula ſancti Thomæ affertur, officinæ rubrum appellant, caliditatis primum gradum non excedens, ex quo Venetiis albiſsimũ, refinatum dictum, præcipue paratur. Porro in ſucchari confectura, mel liquidum & craſſum quoddam remanet, quod remel dicitur, cuius magna copia ex inſula Maderiæ, Anthuerpiam florentiſſimũ emporium aduehitur, & ex eo nõ niſi placentulæ popularibus hominibus dicatæ cõficiuntur.

Sac charũ antiquorũ noſtrũ commune ſuccharũ eſt.

Manardus et Fuchſius errant.

Succharũ ad medicinæ uſus tãtum ueniebat.

Remel quid.

De Cera.

Græce, κηρός*: Latine, cera.*

Enarratio 78.

CERA ut teſtatur Galenus ſeptimo de Facultatibus ſimplicium me- *Cera temperata eſt.*

dicamentorum,medium quodam modo tenet calfacientium, refrigerantiũ humectantium,& deſiccantium; habet uero quiddam etiam eſſentiæ craſſæ atq; emplaſticum,quamobrem aliorum medicamentorum materia exiſtit; ipſa autem per ſe ex genere fuerit debiliter concoquentium, habet tamen quiddam digerentis,calidæq; potentiæ,quæ plurima melli inerat.

De Propoli.

Græce, πρόπολις: *Latine, propolis: Hiſpanice, betun de colmena.*

Enarratio. 79.

Propolis. PROPOLIS fauorum ſtabilimentum,ut Plinio placet, eſt; quanquam Dioſcorides & Varro,circa alueorum foramina, per quæ apes ingrediũtur, reperiri tradant; de qua Galenus libro octauo tam ſæpe citato dixit; propolis modice quidem extergit, cæterum ualide trahit; eſt enim eſſentia tenui, excalfacit porro ordine ſecundo completo, aut certe incipiente tertio.

De Tritico.

Græce, πυρὸς: *Latine, triticum, frumentum: Hiſpanice, trigo: Italice, grano, formento: Gallice, du ble.*

Enarratio. 80.

Triticum. TRITICVM ut bonum dicatur,optime maturum ſit oportet, cõ tumax frangenti,plenum,graue,lucidum,ſplendidum, auri colorem fere referens,ex tali enim triũ menſiũ ætate,farina fieri debet. Nã præſtans triticũ plus farinæ reddit; deterius uero minus. Porro farina recẽs calida eſt, uetus uero frigida,qua de cauſa mediæ ætatis eligenda eſt,ex qua panis quinq; genera,ut placet Galeno libro primo de Alimentis,parantur. *Panis quinque genera.* omnium puriſſimus ſiligineus eſt,ex ſiligine,parte ſubtiliori farinæ tritici factus; ſecundus autem panis ſimilagineus dicitur,ex ſimilagine paratus,farina tritici,nõ tam perfecte pura,quam hodie è Græcia,ad nos Turcæ & Græci homines aduehunt, farinam ſcilicet granuloſam,albiſſimam,arenæ ſimilem, quam ſemolam uel ſimilam uocant,quam Galenus dixit eſſe difficilis coctionis, ac obſtructiones gignentis,ut libro quinto de Sanitate tuenda,ubi ſenum regimẽ deſcribit,legere eſt: tertius panis,autopyros,cum ipſis furfuribus coctus & conflatus,ex toto tritico dicitur: quartus,ſordidus ex multis furfuribus cõfectus: quintus, totus eſt furfuraceus, canibus tantum deſeruiens. Vt autem panis optimus dicatur, opus eſt, ſit bene fermentatus, bene ſubactus optime pinſus,mediocriter ſalitus, ac iuſte coctus, non eſt edendus calidus

panis,quia æſtuoſus eſt, & capiti & uentriculo nocet: nec multorum dierũ coctus, quia natiuam caliditatem humiditati naturali cõiunctam deperditã habet, ut ex Hippocrate libro ſecundo de Diæta deſumitur. Panes porro caſeo,aut butyro,lacteue confecti difficilis coctionis ſunt,& in epate obſtructiones parientes,cum oleo uero parati,ſulphuri,ut Auerroi placet,ſimilantur. Maza quoque oleo frixa, aut clibano, uel ſub cineribus cocta, ueluti quoq; azymus panis,maxime obſtruunt,& multum lædunt, melle tamen hæc comeſta,ab noxiis ſuis temperantur,remittũturq;,ueluti ex farina triticea omnes paratæ placentæ, ut tradit Galenus lib.5.de Sanitate tuenda, & primo de Alimentorũ facultatibus,capite tertio. Triticum aqua coctum, difficillime in ſtomacho coquitur, ut ex Galeni hiſtoria percipitur libro primo de Facultatibus alimentorum, capite ſeptimo, qui fame urgente cũ duobus adoleſcentibus ſuis,ſemel in rure comedit. Eſt demum triticum ut refert Galenus libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorũ calidum primo ordine, non tamen nec reſiccare, nec refrigerare manifeſto poteſt; habet uero etiam quiddam lentoris obſtruentiſq; naturæ. Ex eo uero oleum ferramentis candentibus extrahitur ad multos uſus accomodatum,ut ex uariis authoribus percipi poteſt. Non hic tamen ſilentio prætereundus eſt panis diſſectus,& aqua lauatus,quem hodie ſucchoro reſperſum febricitantibus concedimus,ut Galenus olim quoq; ſuis propinabat ægrotantibus,quum optimi ſit nutrimenti, ut ex curatione Sexti filii Antonini Imperatoris apud eundem Gal. libro de Præcognitione percipitur,ut librũ primum de Alimentis tam ſæpe repetitum ſileam, in quo illius abunde laudes deſcribit. De fermento uero Dioſcorides abunde differit,& ea de cauſa de illo nihil quicquam agimus.

Tritici tẽperatura.

Panis lauatus.

De hordeo.

Græce, κριθὴ: Latine, hordeum: Hiſpanice, ceuada: Italice, orgio: Gallice, orge: Germanice, gerſten.

Enarratio. 81.

Hordei duplex ſpecies

HORDEI duplex ſpecies reperitur, altera communis, equis & iumentis in cibo deſeruiens; altera uero Gallis,& nonnullis Italiæ populis familiaris,granum ſcilicet habens ab ſpicæ paleis facile explicabile, unde ordeum mundum appellari meretur, Granum per omnia ferè grano tritici ſimile,ſed craſsius & albidius, ex quo ptiſanam olim præparari crediderim, quum cibo idoneum ſit,& hodie quoq; ſorbitiunculæ ex eo febricitãtibus conuenientes conficiantur. unde Manardus Ferrarienſis,hanc hordei differentiam parum aduertens,in totum ptiſanam,& hordei uſum, tanquam reprobum damnauit. Re uera tamen ex iſto hordeo mundo à Galeno nudo

Ptiſana colata & nõ colata.

dicto, ptiſana ita ualida & potens ac antiquorum ptiſana parari poſsit, quæ duplici modo conficitur, colata, & non colata: Non colata ptiſana ea dicitur, quando hordeum totum probe decoctum, cum ipſa aqua manet: Colata uero, quando ab hordeo probe decocto, expreſsio fit, quam cremorem ptiſanæ nonnulli quoq; appellant: quanquam Galeno ſuccum ptiſanæ eã aliquando appellare placuit; tametſi non ignorem aliquos, qui differentiã, inter ptiſanam nõ colatam, & cremorem ptiſanæ faciant. De ptiſana uero Galenus libro de Euchymia & cacochymia ita tradit: Ptiſana probe ex optimo hordeo confecta, inter cibaria omnia prorſus omni noxa caret; nutrit tamen q̃ panis minus: de qua plura legito lib. de Ptiſana Galeno inſcripto ac libro de Ratione uictus in morbis acutis. Humectat enim ipſa ptiſana, ubi plurimũ intumuerit coctione longa, ut refert Galenus libro de Alimentis, capite de hordeo, quod & de aqua hordei idem dicendum crediderim. Nã

Hordei tẽperatura.

hordeum in exiccando & refrigerando primi eſt ordinis, habetq; pauxillum abſterſionis, ut Hippocrates libro ſecundo de Diæta non procul à principio tradit: At ſecundum ſe totum hordeum à paleis non purgatum, magis abſtergit & purgat: decorticatum uero magis refrigerat, & aluum ſiſtit.

De Zytho & curmi.

Græce, ζύθον κοῦρμι: *Latine, zythum, curmi, ceruiſiæ genera: uulgo ceruoiſa, bira.*

Enarratio. 82.

Zithum. Carea. Ceruiſia.

HABET unaquæq; regio, uim loco, ſuas ſibi deputatas potiones. Nã Aegyptus olim ut teſtatur Plinius libro uigeſimoſecundo, ultimis uerbis; zythum habebat, Cantabria uero ex pomis in hunc uſq; diem ſuam cæreã parat: Angli, Flandri, multi Germani, Boëmi, atq; Galli nonnulli ceruiſiã parant ex hordeo & tritico lupulorum adiectis floribus, in aqua maceratis; aliquando ſimplicem, nonnunquam uero lauri baccis compoſitam. Eſt proculdubio ceruiſia, optimus potus, & febricitantibus conuenientiſsimus, præſertim ſimplex. Quia lupulus, quem Dioſcorides & Galenus prætererunt, & ſalictarium, ſiue reptitium lupum Plinius appellat, iecori maxime cõuenit, & illius obſtructiones curat, ex quo hodie ſyrupus in officinis inſtructioribus paratus habetur, ueluti & aqua per campanam ſiue lambicum deſtillata. Nam herba ipſa ut paucis dicam, in uniuerſa Germania, &

Lupulus herba parũ calida eſt.

Flandria, ac Anglia ſeritur, non niſi pro hac conficienda ceruiſia, quanquã ſua ſponte in topiariis paſſim proueniat, folio uitis aſpero, allia, & uinum, fricato ſubolente; unde herbam hanc calidam aliquantulum eſſe affir-

Ruellius errat.

marem, tametſi Ioan. Ruellius, natura frigidam, peramplo ſuo uolumine,

eam conſtituit;ſed qua fulcitus methodo,ignoro. Huius enim ſtolonibus, ac ſparagis,in acetariis utimur. Vocat autem herbam hanc Hiſpania luparum, Italia uero lupulum, & nonnunquàm quia arboribus circumuertitur,uerticem. At ebur,in zytho madens tractabile, & plicabile fieri, ut falſum prætermittimus.

De Zea.

Græce, ζειὰ: *Latine,zea,ſemen,ſpelta: Longobardice,alga: Italice,biada: Hiſpanice,ſpelta, de leſpe autre: Germanice ,ſpelta.*

Enarratio 83.

ZEA, quæ olim priuatim ſemen à Latinis dicebatur, hodie ſpelta appellatur, & eius duas dignoſcimus ſpecies, equis & mulis in cibum uenientes, de quibus legito caput 89.huius præſentis libri. *Zea. ſpelta.*

De Crimno.

Græce, κρίμνον: *Latine,crimnum,granum tritici,uel ſpeltæ craſſo modo tritum: Hiſpanice,farina ator colada,rolum.*

Enarratio 84.

QVVM enim triticum, uel ſpelta,zea dicta, craſſo quodam modo moluntur pinſunturque,farina reſultans crimnon dicitur,ex qua quondam Romani pultem parabant, & ea panis loco uſi fuere, ut refert Plinius libro decimooctauo capite octauo.

De Olyra.

Græce, ὄλυρα: *Latine, olyra: Hiſpanice, centeno blanquo: Italice, ſegala bianca: Gallice, du ſeigle blanche: Germanice, rocken,& korn.*

Enarratio 85.

OLYRA, ſemen eſt, in Orientalibus præcipuè regionibus naſcens, quod Hiſpani centenum, Itali uero ſegalam appellitant, quod ideo centenum Hiſpani nominant, quia ab uno grano centena enaſcuntur, hoc uero falſo quidam ſiliginem appellitant,quum ſiligo puriſſimum optimumque triticum ſit. Apud Plinium tamen, centenum hoc,ſiue ſecala, farrago dicitur,ut libro decimoſexto capite decimooctauo uideri poteſt,nigrum omnino & aſpectu triſte. Nam olyra,dubio procul candidum eſt, ex quo poſt triticeos panes,optimi conficiuntur, quibus ruſtici in Hiſpania, ueluti nobi *Olyra. Farrago ſegala eſt.*

les ſeptentrionales cum butyro aluntur, à quibus tiphini panes, à tipha ſic dicti, parum differunt: qui, referente Galeno, calidi adhuc furni caliditatem retinentes, minime uero duri, trium quatuorue dierum, edendi ſunt. Eſt enim tipha ſemen in Aſia frequens, parum à zea differens, quod Aſiani ſua uoce brizam uocant, ut dixit Galenus primo libro de Facultatibus alimentorum, capite decimo tertio. Animaduertat tamen candidus lector, quod tipha à typha differt, nam tipha ſemen de quo diximus eſt: typha uero iuncus quidam, de quo ſuo dicemus capite.

Tipha à typha differt.

De Athera pulticula.

Græce, ἀθήρα: Latine, athera: Hiſpanice, papas: Germanice, moeſa.

Enarratio 86.

ATHERA, puls ex zea in tenuiſſimum pollinem ſub mola redacta eſt, quam hodie quoque non ſolum ex ſpelta, ſed tritici & milii farina, pro pueris & adultis, Germani & Luſitani cum lacte, uel melle parant. Differt enim crimnon ab athera, quod crimnon ex non bene molita & piſta farina paratur: athera uero ex ſubtiliſſima.

Athera differt à crimno.

De Trago.

Græce, τράγος: Latine, tragus.

Enarratio 87.

TRAGVS, ſemen farri, aut zeæ perſimile deſcribitur, quod olim ex Orientali plaga aduectum erat, nunc uero eo caremus, Hippocrates porro libro ſecundo de Diæta, tragum cum olyra idem facit.

De Bromo.

Græce, βρῶμος: Latine, auena: Hiſpanice, auena, auea: Italice, lauena: Gallice, auoyne: Germanice, habern.

Enarratio 88.

Auena.

AVENA, granum uulgatiſſimũ eſt, iumentorum cibo deſeruiens, ex cuius farina, Germanorum nonnulli pulticulam parant, quam moeſam ab illis nominari, capite de Athera diximus. Eſt enim ſemen hoc calidum, digerendi uim poſſidens, id quod ex guſtu patet, leuiter enim eſt acre, unde & ex eo liquet, quod phlegmonas induratas, & ęgilopas ſanat. Eſt enim ſemen hoc, ut Hippocrati placet, natura frigidum, ut uero Galeno libro primo Alimentorum calidum; Nam hæc de qua agimus auena, domeſtica eſt, & cultura elaborata; de ſylueſtri uero, ſua ſponte in agro ueniente, quarto libro, capite de ægilope, uidendum eſt.

Galenus ab Hipp. diſcrepat.

De Oryza.

Græce, ὄρυζα: Latine, oryza, hordeum Galaticum, rizum: Hiſpanice, atroz: Italice, riſo: Gallice, du ritz.

Enarratio 89.

ORYZA, in genere frumentaceo etiam adſcribitur, hominum non aſpernandum edulium, quo pro compeſcenda aluo paſſim utimur. *Oryza rizum.*

De Chondro & farre.

Græce, χόνδρος: Latine, alica, altera ſpelta, far: Italice, ſcandella, farro.

Enarratio 90.

CHONDRVS, uagum nomen eſt, nam quandoque ualentiſſimũ ſignificat triticum, quod Hiſpani triticum à Candia; Luſitani uero canorũ; Itali autem album, ſiue caluiſium triticum appellant, ex quo panes albiſſimi hodie parantur, in quo ſignificatu apud Galenum ſemper reperitur, pulticula uero ab hoc tritico parata alix uel chondrus appellatur. In alio uero ſignificato chondrus reperitur, zeæ id eſt ſpeltæ ſpeciem quandam ſignificans, quæ in ſpica alas duas tantũ habet, id eſt duos ordines, in quibus granum continet, qua de cauſa, dicoccum quaſi duo habens grana uel duos ordines, à Dioſcòride uocatur, quum tamen in hordeo quatuor comperiantur, hoc autem frugis & zeæ genus, ab Italis ſcandella dicitur, ex qua far paratur, quanquam ex Galeni chondro, far quoque parari ſciamus. Huius uero ſcandellæ pulticula halica appellatur. Olim granum hoc gypſo ſiue creta conſeruabatur, ueluti hodie zinziber rubra terra, à qua quum pro cibo ſumebatur, optime lauabatur, ut meminit Galenus libro primo Alimentorum capite ſexto. *Chondri nomen uagũ.* *Alix quid.* *Halica.*

De Milio.

Græce, κέγχρος: Latine, milium: Hiſpanice, milho, miyo: Italice, miglio: Gallice, millio, du mil ou du milliet: Germanice, hirſz.

Enarratio 91.

MILIVM, uulgo notum ſemen, quod foris impoſitum in ſacculis, colicis doloribus, idoneum eſt remedium. Verum Galennsipſum refrigerare primo ordine, tertio uero exſiccare libro ſeptimo fatetur; Poſteriores uero illi uires refrigerandi, in tertio gradu, ſiccandi uero in ſecundo aſſignarunt. At ex illius farina cum lacte placentæ parantur, quas ruſtici in uictu tanquam Deorum ambroſiam habent: non minus quoque panes ex *Milium.*

ea cum melle conficiunt,quibus ruſtici præcipuè Portugalliæ maxime oblectantur,& eos ſua uoce boroas appellitant. Cæterum aliud milium craſſum eſt,figura & colore maliguetæ,ex quo Italiæ infima plebs panes conficit,& illud ſua uoce,meleguam,uel ſorgum,ueluti Luſitani,milium zaburrum uocant: unde Ruellius hic taxandus uenit, qui panicum apud Italos meleguam appellari dixit.

Ruellius fallitur.

De Panico.

Græce, ἔλυμος*: Latine.panicum: Hiſpanice,panizo,painſo: Italice, panico: Gallice panico, du panir ſemblable au milliet: Germanice,heydelpfenich,oderfenich.*

Enarratio 92.

Panicum.

IN Hiſpania, & uniuerſa Italia, panicum ſuauius quàm in Aſia prouenit, ut refert Galenus libro primo de Facultatibus alimentorum, capite centeſimo quinquageſimo primo, & ut libro ſexto de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ait, ex leguminum genere eſt, milio ſpecie ſimile,facultate certe pauci nutrimenti,& exiccatoria, ſiſtit quoque nonnihil uentris fluxus, ceu ipſum etiam milium, ſi uero foris illinatur exiccat atque refrigerat, At huius farinam, ad eoſdem uſus, ruſtici uſurpant, ad quos, milii.

De Seſamo.

Græce, σήσαμος*: Latine,ſeſamum: Hiſpanice, iorgilim,alegria: Italice,ſiſamo: Gallice,ſiſame.*

Enarratio 93.

Seſamũ ſtomacho gratum.
Seſamoides placẽtulæ.
Oleum ſeſaminum.

NON tam contemnendum ſeſamum in cibo eſt,quàm hic à Dioſcoride & Græcis deſcribitur: quum re uera ſeſamum gratum ſtomacho eſſe percipiamus,abunde corpora pinguia efficiens: ex quo placentulæ ſeſamoides cum melle, non quidem crudo, ut Galeni tempore,ſed diſcocto hodie conficiuntur,ſtomacho admodum gratæ.Ex eo uero oleum,apud Græcos & Turchas in maxima copia hodie paratur; in cibo ſecundum locum bonitatis poſt oleum oliuæ habens. Naſcitur autem ſeſamum, ut propriis uidimus oculis, in planta quadam tricubitalis altitudinis, caule quadrato folio parietariæ ſed ampliori, ſiliculis triquetris; in quibus ſemen obcluditur ſeſamum dictum,quod moderate calidum eſſe Galenus libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum fatetur dicens:ſeſamon non parũ in ſe continet uiſcoſum & pingue, quare emplaſticum eſt & emolliens, ac moderate calidum. Eiuſdem facultatis eſt quod ex eo conficitur oleum, &

Seſamũ moderate calidum eſt.

herbæ

herbæ quoq; decoctum ſimilem uim obtinet,cætera uero apud ipſum lib. primo de Facult.alimentorum capite trigeſimo legere ne pigeat.

De lolio.

Græce, αἶρα : *Latine*, *lolium*: *Hiſpanice*, *yoio*: *Italice*, *gioglo*: *Gallice*, *giolio du ble*.

Enarratio. 94.

QVI mecum olim lolium pſeudomelanthium eſſe opinabãtur, omnino retrahendi ſunt,quum re uera, lolium granum pernicioſiſsimum inter triticum & farraginem hordeumue naſcens, ſit; nõ uero pſeudomelan thium dictum, floſculus ſcilicet purpureus, ſegetibus frequens. Eſt igitur lolium,quod Hiſpani & Itali ſeruata uoce,parum tamen corrupta iolium appellant,granum ſcilicet farragini,ſecale dicto, perſimile, quod quum anni conſtitutio praua pluuioſa,& plus iuſto humida eſt,multum innaſci cõtingit,quinimo tunc triticum in lolium uertitur, ut Galeni pater agriculturæ,ſtudioſior factus, adnotauit,ut de eo Galenus ultimo capite libri primi de Facultatibus alimentorum memoriæ commendauit. Eſt enim lolium, ut eodem loco idem meminit, ingratiſsimum pernicioſiſsimumq; hominibus,capitis grauedines,dolores, & uertigines faciens, imò homines ipſos furioſos,& cæcutientes reddens: Vnde & merito Ariſtoteles, in libro de Somno & Vigilia,inter ea quæ capitis grauedinem efficiunt, lolium adnumerat. Curandum igitur eſt, triticum optime à lolio purgetur, quum eius eſu ſuccorum prauitas maxima gignatur, à quibus tot tantaque dicta mala oriuntur; eius tamen farina,ad curandas nomas, uetera ulcera, gangrænas, lichenes,ſtrumas & lepras multũ ualet. Cæterum ſpica lolii, parum à phenicis herbæ ſpica differt,& niſi quis exacte inſtructus in re herbaria fuerit, proculdubio inter utrãq; diſcrimen ponere neſciet. habet enim loliũ, folia ſuper ſpicam,phœnix uero non habet,calidũ enim lolium eſt, in principio tertii ordinis ex calfacientium, ſecundi uero extremo exiccantium,ut Galenum adnotaſſe legimus libro ſexto de Facultatibus ſimpl.medic.

Lolium quid.

Triticũ in lolium uertitur.

Lolii farina ad quid bona.

Phenix herba, & loliũ ſimiles.

Lolium calidum in 3. ſiccum uero ſecũdo.

De Amylo.

Græce, ἄμυλον: *Latine*, *amylum*, *amydum*: *Hiſpanice*, *Italice*, *amidon*.

Enarratio. 95.

AMYLON ex tritico fit, ſic dictum quod ſine mola conficiatur, hodie uero indocte aromatarii amidum uocant,quod natura frigidum eſt; ut tradit Galenus libro octauo Simpliciũ, capite de tritico; Similem quoq; panibus lotis facultatem habet, ut ipſemet ſcribit libro primo de Alimen-

Amylon.

torum facultatibus,ex eo uero & ſucccharo,ſauonea pectoris & pulmonis uitiis accõmodatum medicamentum paratur. Nam amyli quoq; in re medica multus uſus eſt: miſcetur enim maximo iuuamento clyſteribus ad dyſenterias & knolioſos fluxus facientibus, quia qualitatis expers eſt,& adſtrictionis particeps.

De Fœno Græco.

Græce, τῆλις, βούκερως: *Latine, fœnogræcũ, fœnumGræcum: Hiſpanice, alforuas, alholuas: Italice, feno greco: Gallice, fene grec,: Germanice, bockshorn, oder kuhorn.*

Enarratio. 96.

FOENVM græcum,ſemen uulgatũ eſt,in ſiliculis corniculatis, cuiuſdam herbæ trifolio perſimilis,naſcens: quod referente Galeno octauo lib. Simplicium,calidum eſt ſecundi ordinis,deſiccat primo. Proinde ferventes phlegmonas irritat,acerbatq; : quæ uero minus ſunt calidæ & magis duræ, eas digerendo curat. Verum admiſcendum eſt fœnogræcum decoctionibus & medicamenti pectori conueniẽtibus, ut ex Galeno deprehenditur primo libro de Facultatibus alimentorum capite.25.

Fœnugrecũ calidum.2. ordine, ſiccũ primo.

De Lino.

Græce, λίνον: *Latine, linum: uulgo, lino.*

Enarratio. 97.

Lini ſemen temperate frigidũ eſt.

NON opus eſt,quicquam de lino dicamus, quum ubiq; uulgatiſsimũ ſit,cuius ſemen ad eoſdem fere uſus medicos uſurpatur, ad quos fœnugræcum deſeruit,eo tamen lini ſemen temperatius eſt,quum Hippocrate teſte, libro.2.de Diæta, comeſtum aluum ſiſtit, habet & quiddam frigefactoriũ. Quibus uerbis Paulus ſubſcribit: Galenus tamen, in primo ordine quodam modo calidum, ac humiditatis & ſiccitatis medium tenens, libro ſeptimo Simplicium collocat; At ex eo cõfectum oleum ad neruorum ægritudines multum ualet.

De Cicere.

Græce, ὀρέβινθος: *Latine, cicer: Hiſpanice, grauancos: Italice, cice, ceci: Gallice, cices: Germanice, ziſſern.*

Enarratio. 98.

Cicerũ tria genera.

TRIA hodie cicerum genera reperiuntur,alba,rubra, & nigra; Alba in uictus uſu cæteris meliora ſunt: nigra uero & rubra, rei medicæ expe-

tuntur, præſertim arietina, quæ nigra & parua ſunt, arietina dicta, quia caput arietis figura referāt. Ex ciceribus autem ſatius eſt ipſorum ſuccum in aqua coctum bibere, ut conſulit Galenus libro primo de Facultatibus alimentorum capite.22. & nos ipſi in praxim duximus: de quibus Galenus ſexto de Facultatibus ſimpl.medic.ita loquitur: Cicer legumen eſt flatuoſum, copioſi nutrimenti, aluo mouendæ habile, ciendæ urinæ idoneum, lacti & ſemini generādo aptum; prolicit uero & mēſes; Cæterum quod arietinum dicitur, efficacius urinam prouocat, cuius decoctum renum calculos frangit: Reliquum erebinthorum genus eadem ui pollet, puta attrahendi, digerendi, incidendi, extergendi, ſunt enim calidi & modice ſicci, participes item amaritatis: cuius ui & lienem & iecur, & renes expurgāt, pſoraſq; & lepras & lichenes extergunt, tū parotidas, & teſtes induratos diſcutiunt, tum ulcera maligna cum melle ſanant. Viridia namq; cicera, ab effrenatis pueris, & guloſis hominibus ubiq; hodie comedūtur, quæ excremētoſum alimentum, & humidum præbent, nō minus frixa ſale, ut tempore Galeni quoq; ac fabæ parantur; quæ licet flatum deponant, concoctu tamen ſunt difficillima, & ſucci craſsi alimentum corpori exhibent, ut de aliis omnibus latius Galenus lib.1.de Alimentorum facultatibus capite.9.differit. *Arietinum cicer.* *Cicerum uires.* *Cicer uiride.*

De Fabis.

Græce, κύαμος: Latine, faba: uulgo faua.

Enarratio. 99.

Κύαμος faba oblonga, aliquantulum plana, compreſſaq; facie, in ſiliquis, nunc ternæ quaternæq; naſcuntur, nigro umbilico, ſeu oculo, ita magnæ, ut duæ drachmam unam pendant, qua ratione, noſtratem fabam, diuerſam ab antiquorum faba eſſe certo crediderim; & primo quòd ita res ſe habeat, monſtratur, quia antiquorum fabæ, non latæ, planæ, aut oblongæ ſunt, imò potius rotundæ ac admodum paruæ, quod ex Galeno elicitur libro primo de Facultatibus alimentorum, capite de aphaca & uitia, ubi inquit: Horum ſeminum figura non rotunda ueluti fabarum, ſed aliquantulum latiuſcula ſimiliter lenti, ex qua comparatione ſimilitudineue facta, ſatis percipitur, fabas antiquorum, rotundas paruaſq; eſſe. Item Galenus lib. undecimo de Facultatibus ſimpl.medic. oniſcos, multipedes uermes, etiam cyamos, id eſt fabas appellari tradit, hac tantum de cauſa, quia dum contrahuntur, fabarū figuram imitantur: nūc uero eaſdem beſtiolas in rotundiſſimas pilulas conuolui experiētia indicat, cui ſubſcripſit Scribonius Largus, ac Paulus libro ſeptimo ſuæ medicinæ, quum dicat: oniſci uermes in humidis locis agunt, & tacti in orbem ſe conduplicant; iis Dioſcoridis uerba ſuffragantur capite de iunipeto, in quo illius ſemina rotunda, fabis comparare uidetur. Præterea deſcribūt authores caput, cui titulus eſt, ſi faba, uel aliud quippiam ro- *Cōmunes fabæ diuerſæ ſunt ab antiquorū fabis.*

tundum in aures ceciderit. Quibus omnibus ſatis conuincitur, quòd antiquorum faba exigua rotundaq; ſit. Accedunt quoq; dictis, quod libello Galeno inſcripto, de ponderibus, & mēſuris, legimus, in Aegypto cyamo obolus ſemis, id eſt, Aegyptia faba ſemi obolum ponderis habet. At obolus drachmæ ſexta pars eſt, ita ut fabam Aegyptiam duodecimam drachmæ partem habere ſtatuat, quum ſemioboli pōdus habeat, ſed quum faba hæc Aegyptia multo maior ſit, q̄ hæc à Dioſcoride & Græcorū nō nullis deſcripta, ſequitur fabam hanc Dioſcoridis admodum paruam eſſe, quum ſemi obolum nondum ponderare tradat. Sed quòd faba Aegyptia, Dioſcoridis hac deſcripta faba ſit maior, ſequentis capitis uerba atteſtantur, quæ ita habēt: comeditur uiridis faba hæc, etiā nigreſcit ſiccata, maiorq; cōmuni faba eſt. ex quibus uerbis luce meridiana clarius patet, quòd fabæ hæ Græcorū, multum à noſtratibus ſunt differentes, quum noſtrates, non tam obolum, quam ſemidrachmam fere ponderent, quare antiquorum fabas à noſtratibus diuerſas eſſe, nemo deinceps dubitabit. Cætera uero de fabis, legito apud Galenum, & Eraſmum Roterod. libro Chiliadum. Sunt enim fabæ frigidæ & ſiccæ, ac flatuoſæ, ut libro ſeptimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum legitur.

Antiquorū faba exigua & rotūda erat.

Obolus quid.

De Faba Aegyptia.

Græce, κύαμος αἰγύπτιος: *Latine, faba Aegyptia: Hiſpanice, inhame: Italice, faba de Egitto.*

Enarratio centeſimi capitis.

RECTE admodum tradit Dioſcorides Aegyptiæ fabæ radicē, olim homines comedere, quum hodie ſciamus, ea, multo plures quàm tritico aut fruge altera ali. Nam innumeri fere dixerim Aethiopum populi, Nigritarumq; ampliſsima regio, hanc radicem in cibo, panis loco, tantum habēt, quam ſua uoce, inhame uocant, radicem albam, quam meliorem dicunt; ruffam uero minus bonam, brachialis craſsitudinis, magnitudinis uero uulgarium raporum: quam crudam, & ſub cineribus coctam, aut aqua elixam, per ſe uel cum oryza mandunt; Nec enim in Aethiopia tantum, aut Aegypto, ubi colocaſium appellatur, radix hæc inuenitur, ſed in Luſitania, præcipue apud Salatium, oppidum Setubalum hodie dictum, ubi in lacubus non nullis perbelle creſcit, Dioſcoridis hiſtoriæ in uniuerſum reſpondens: nec minus Venetiis faba hæc Aegyptia, in nōnullis ameniſſimis hortis ſata cernitur, folio peramplo, nenupharino æquali, quod Ioānes Falconerius Anglus, uir doctus, & ſimplicium medicamentorum diligentiſsimus inueſtigator, mihi & doctiſsimo Braſauolæ tanquam rem raram Ferrariæ monſtrauit. Nos uero ut uerum dicamus, millies hanc comedimus radicem, & illam

Faba Aegyptia inhame eſt.

Ioānes Falconerius Anglus.

quidem ſub cineribus coctam, cuius ſapor, caſtanearum ſapori reſpondet. Nam alimentum penitus humidum radix hæc præbet, non minus ac radices aliæ, quæ ex inſulis Capiuiridis afferuntur, batatæ dictæ; quibus quoque populi illi, loco panis utuntur, & eas Olyſſipponenſes frequentiſſime habent, & in uictu pro delitiis ſumunt. Prætereo alias plures apud inſulam Maderiæ naſcentes radices quæ inter res nouiter inuentas adnumerari debent, de quibus uolumen amplum confici poſſit. *Batata radix.*

De Lentibus.

Græce, φακός: Latine, lens: Hiſpanice, lenteyas: Italice, lenticchie: Gallice, lentille: Germanice, linſen.

Enarratio 101.

ΦΑΚΟ'Σ, lens eſt, legumen uulgo notum, quod comeditur & in cibi uſum hominibus uenit: Cæterum diſſenſionem inter Dioſcoridis interpretes habitam, prætermiſſam facimus, quum quidam, lentem cum ſuo cortice in cibo ſumptam aluum cohibere tradat: Alter uero, potius eam emollire fateatur, quum re uera Galeno, ac Paulo, imo & Plinio adhærentes, fatendũ eſt, lentem ſecundum ſui totum, corpus adſtringere, ſed in præſenti mirari ſatis non poſſum, medicorum tam ſtupidam credulitatem (ne uecordem cæcitatem dicam) eorum præcipuê qui lentes ægrotis, maximo, ut dicunt, porrigunt iuuamento, quum re uera, ut Antiquis placet, maxime obſint, & ſæua ſecum afferant ſymptomata: Sed quòd ita ſit, nemo eſt qui ignorat, quum omnes ferme noſtri ſeculi medici id maxime conentur, ut omnibus ægrotantibus, tertiana, quartana, ſcotomia, uertigine, ac cephalalgio, ueluti aliis morbis, inter quos pleuritim nominare eſt, lentes, tanquam præſtantiſſimas ac boni ſucci, in uictus ratione, dent: quod quantum errent, ac contra rationem agant, primo ueterum teſtimoniis; deinde ratione una aut altera demonſtrabimus. Ne tamen Andabatarũ more incedamus; ſciant qui hæc legerint, ſi modo quis legerit, errorem, & malam conſuetudinem iſtam, ex quibuſdam male uerſis ac traductis Auicennæ uerbis, Fen decima libri tertii, de Cura pleuritidis, effluxiſſe, quæ ſic habent: Et maximi quidẽ erroris eſt, in potu tribuere infrigidantia uehementia, niſi in factis ex colora, & nõ dentur in potu infrigidantia ſtyptica, & cibi eorũ ſint ſicut lentes, cum acetoſitate, & ſimilibus. Hæc Auicennæ uerba, quæ ut nõ ſolum, reliquis in ægritudinibus anſam, medici lentes cõcederent, ſed etiam in pleuritide dederũt; quibus ſimul Raſis uerba annectere poſſumus, libro ad regem Almanſorẽ nono, capite de Cephalalgia, id eſt capitis dolore, qui tapſil ſiue taxil ibi cõcedit. Eſt autem taxil, ipſo Raſi teſte libro ſuorum Synonymorum, cibus qui de lentibus coctis fit, quibus quoque addere poſſumus ſexcentorum

Lentes in praxim nõ ita trahendæ ſunt.

Taxil quid.

aliorum Arabum confirmationes quorum authoritatibus fulciti hoc tempore practici, præcipuè Hiſpaniæ, omnibus ægrotantibus lentes dare nitun tur; Sed quàm male agant, ac contra rationem operentur, indicemus, & primo, occurrit Galenus commentario primo, de Ratione uictus in morbis acutis, enarratione decima octaua, cuius uerba ita habẽt; Lens ſiquidem, & milium, & fœnogræcũ tanquam medicamenta ob quoſdã uentris morbos exhibẽtur, & nõ tãquam nutritura cibaria, hęc Gal. Quibus percipitur, quòd lentes inter cibaria non reponuntur, ac inde nullatenus pro uictus ratione ægrotis dandas fore concludendum eſt, quòd ſane Galenus diligens, quanquàm ibidem non expoſuit, alibi tamen non ſiluit, quin imo non minorẽ in hac re legem ſanxiuit, illa Platonis, libro nono de Legibus, quæ habet, medici qui curantes ſponte occiderint, morte plectantur, locus autem Galeni eſt, commentario citato, enarratione uero uigeſimaſeptima, ubi ni fallor ſuadet, monetque capitali pœna, ne lentibus quiſque utatur, ſed præcipuè in pleuritico morbo, in quo & Auicenna eiuſque ſequaces unanimiter maxime laudant. Galeni igitur hæc ſunt uerba: Qui lenticulam ex aceto confectam pleuritico in ea morbi declinatione, quæ nihil aliud quàm coctorũ expuitionem deſideraret, exhibuit; is non immerito languenti ipſi qui ſequente nocte ſuffocatus eſt, mortis occaſionem dediſſe eſt uiſus, imo lenticulam nemo qui mentis compos fuerit dederit. Hactenus Galenus, qui clariſſime inquit, nullum medicum rationis participem eſſe qui lentibus alat ægrotantes pleuritide affectos: quòd ſi quis uero ita amuſos, & irrationalis, declinante iam morbo, ægrotanti eas dederit, & ſequenti die obierit, talem medicum mortis cauſam eſſe, tanquam legem adſcribit, ut inde iudices, & recuperatores, damnũ illatæ mortis uindicarent, ſed hæc multo clarius Vetus traductio indicat, quæ ſic habet: & medicus etiam qui dat infirmo, qui habet pleureſim, poſtquam declinat eius ægritudo declinatione completa, ita ut indigeat non aliqua rerum, excepto ſputo illorum humorum qui digeſti ſunt cum ſputo, lentes frigidas factas cum aceto, neceſſario putatur de eo, quia ipſe eſt cauſa mortis eius, propterea quod ſuffocatur in nocte ſecunda; Verumtamen, tu non inuenies aliquem ex iis quibus eſt ratio, qui lentibus cibet infirmos. hactenus uetus traductio, quæ uniuerſalius quàm noua loqui uidetur, nec ſane immerito hæc à Galeno prodita ſunt, quum lentes omnino peſſimi ſint nutrimenti, ac multarum affectionum cauſæ primariæ, ut Dioſcoridis præſentia uerba indicant, quæ ita habent: Lens hebetat oculorum aciem, ſi eius multus eſt cibus, ægre eadem concoquitur, ſtomacho nocet, ſtomachum & inteſtina inflat, aluum cum ſuo cortice in cibo ſumpta compeſcit, adſtringendi uis & natura ei eſt, ideoque aluum ſiſtit, cortice ſuo denudata diligenterque elixa, & prima in coquendo diffuſa aqua. Aluum enim ſoluit primum eius decoctum: grauia etiam & tumul-

Medici lentibus in pleuritide uti non debent.

Lentium natura.

tuoſa inſomnia lens facit, neruis, pulmonibus, & capiti inimica, felicior illi contra alui fluores ſua uis eſt. Hæc inter multa Dioſcoridis. Quibus Galenus libro primo Alimentorum, & octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ſubſcripſit, qui iis in locis lentibus, adſtrictoriam uim tanquam præcipuā tribuit, à quo nec Paulus diſſidet, imo Auicenna ea omnia dicta confirmat, dicens libro ſecundo ſui Canonis: lens eſt inflatiua, & cōpoſita ex uirtute conſtrictiua & abſterſiua, & facit uidere ſomnia mala, & ſtypticitas eius corticis eſt plurima, & in ipſa tota eſt inflatio plurima, & inſpiſſat ſanguinem, ut non currat in uenis, & ipſa minorat urinam & menſtrua propter illud, & generatur ex ea humor melancholicus, & ægritudines melancholicæ, & fortaſis res hordei eſt ei contraria. Raſis præterea libro tertio ad Almanſorem capite ſecundo, non procul à dictis, inquit, lenticulæ frigidæ ſunt & ſiccæ, & ſanguinem generant melancholicum, corpuſque deſiccant, ſperma quoque deſtruunt, atque ſanguinem ſedant, cuius quoque extinguunt caliditatem, infrigidant enim, atque oculorum tenebroſitatem & melancholicas ægritudines efficiunt; præſertim quum aliquis in comeſtione eis frequenter utitur, quod & in Aphoriſmis, ut uerum, ueluti multis aliis in locis, repetere uoluit. Si igitur à lentibus tales oriuntur affectus, ut omnes fatentur, proculdubio earum uſus reprobus iudicandus eſt. Nam earum præcipuum iuuamentum, ſanguinem condenſare eſt, ut omnes ipſis utentes, pro uictus ratione ægrotantium fatentur; Nocumenta uero quamplurima dicta ſunt, quare nō mentis compos medicus cum Galeno dicendus eſt ille, qui propter unum, tam multa obnoxia ac ſæua accidentia inducere ægrotis ueritus non eſt, præſertim quum eius intentio reliquis non ita peſſimis medicamentis, aut cibariis perfici poſſet, ſed age, illas nullius, in medico uſu, commodi eſſe, indicemus, & primo præter tam multa quæ habent incommoda, pauca hæc atteſtantur; ægre concoquuntur, prægrauant ſtomachum, difficillimum reddunt uentris officium, grauia & tumultuoſa inſomnia faciunt, quorum quodlibet ægrotis ſuperueniens, maximum eſt malum, & ægrum ad uitæ periculum trahens. Non me præteriit tamen, hac in re nonnullos extare, qui lentium ſubſtantia ægrotos non ali, ſed earum decocto tantum afferant, qui mea ſententia, non minore errore quàm cæteri comprehenduntur; Nam ut cætera mala lentibus omnes tribuunt, ſic earum decoctum primum, aluum prorritare fatentur; qua ratione, reliqui earum iure ſiue decocto tantum utantur, non uero ſubſtantia, ſuadent; ſed re uera à ratione quàm maxime diſtrahuntur hi, quum & ſi earum decoctum uentrem ſubducendi uim habeat, non ea tamen de cauſa, ut rem bonam ægrotis propinare debent. Iure enim cenſendum eſt, quum lentes peſſimæ ſint, earum quoque decoctum peſſimum eſſe, præſertim hodie, quum & ſi decocto earum ægri tantum utantur, lentibus ipſis

Auicenna.

Raſis.

reiectis,quod difficile fieri eſt; ipſarum tamen cortices à decocto inſepara-
biles ſunt,qui lentium corporibus peiores ſunt,ut teſtatur Hippocrates,li-
bro quarto de Ratione uictus in morbis acutis, quum dicat: lens adſtrin-
git, atque turbationem facit, ſi non detracto cortice ingeratur; cuius uerba
enarrans Galenus,ibidem ita inquit; Vocem hanc, ἀράδον turbationē quan-
dam, & ueluti pugnam quæ in uentre ex diſcrepantibus facultate cibariis
oritur, ſignificari dixi, quomodo & nunc ſignificat, ſi cum cortice adſuma-
tur,utpote quæ quàm caro ipſius longe coctu difficilior exiſtat. Hæc Ga-
lenus.Quibus ſatis mōſtratur, lentium cortices, qui cum decocto eueniunt,
lentium ipſarum corporibus peiores eſſe, atque inde ipſorum decoctum,
propter corticum admixtionem malum proculdubio cenſendum eſt. Di-
ctis adde,quòd licet cortices decocto non miſceantur,non eo tamen uti de-
bemus,quum olim ſi lentium ullus erat uſus,præparabantur tamen oleo,ga
ro, ſatureia, uel pulegio admixto, quod ſane hiſce temporibus minime fit,
uel ſaltem aliis ipſas commiſcebant eduliis, ut ptiſanæ, illis contrariam fa-
cultatem habenti: ex quorum commixtione, quoddam præſtantiſſimum
edulium componebatur,quod Græci ſua uoce φακοπτισάνην uocant, uel po
tius betis adiungebantur,ut Heraclites Terentinus conſueuit, qui mixtum
inde reſultans, τευτλοφάκην appellare conſuebat.Quum igitur iis tempori-
bus,nullo horum modorum,lentes præparentur, ſanum conſilium eſſe cre
derem,ſi ipſis nequaquam uteremur, quum per ſe ſumptæ,malę ſint, imò
omnino interdicendæ, uti fabæ inter Pythagoricos. Prædictis Hippocratis
nerba aſtipulantur libro de Ratione uictus in morbis acutis, quum dicat,
legumina omnia flatuoſa ſunt, & cruda, ubi ea omnia ſeu ſuam ſingula ma
lignitatem habentia,penitus à conſortio bonorum ciborum eliminantur.
Cui ſententiæ Cornelius Celſus libro ſecundo ſuæ medicinæ apertiſſime
ſubſcribit; quare nullatenus lentes eſſe dandas manifeſte percipitur, atque
id magis,quum quoque illud ſit notum ex Epidimiarum libro,quàm ma-
le id ſucceſſerit iis qui ænio legumina eſitarunt, quod etiam Galenus repe-
tit libro tertio Aphoriſmorum, aphoriſmo decimo ſeptimo; quibus per-
pendere debemus, omnino noxium eſſe ægrotos ipſis leguminibus alere,
Lens funebre eduliū eſt.
inter quæ lentes præcipuè adnumerare eſt, quas non immerito Iudæi tan-
quam funebre edulium, in cibo,luctus tempore accipiunt. Præterea cibi illi
qui non conueniunt ſanis,minus conueniunt ægrotis,quatenus cibi ſunt,ſed
nulla legumina quatenus cibi rationem ſubeunt, ſunt ſanis conducentia, ut
ex Auicenna percipitur,capite de eo quod comeditur & bibitur;& Hippo-
crate,ultimis uerbis libri de Affectionibus, quæ habent: cibaria & potus &
obſonia excepto pane,& maza,& carnibus,& piſcibus,& uino & aqua, re-
liqua omnia tenues ac debiles utilitates exhibent ad augmentum, & ad ro-
bur,& ad ſanitatem,tenuia item ac debilia mala ab ipſis fiūt; ſequitur quod

nec ægrotis

nec ægrotis danda ſunt. Iis adde præcipue lentesquum Galeno authore libro ſecundo de Locis affectis capite ſexto, leguminum omnium maxime lentes inter melancholicos cibos numerantur. Animaduertant igitur, qui libros de Victus ratione febricitantium, inſcribunt, in quibus lentes laudant, quanto deprehenſi ſint errore, præcipue Brudus Luſitanus, qui etſi ſæpe à me de hac re monitus fuerit, nũquam tamen à prauo errore & inueterato ſe abſtinere & retrahere uoluit, forſan patris ſui ſecutus opinionem, qui Arabum maximus erat aſſecla, nomine Dionyſius, qui olim cum Briſoto Gallo, de pleuritide longos habuit ſermones. de qua re extant utriuſq; Apologiæ. Cæterum ſi quis nobis opponat Paulum & alios Græcos uiros, lentes ægrotantibus dare, id uerum eſſe fatemur, quum eas tanquam repercuſſorium medicamen concedunt, ut capite de dolore capitis proueniente ex uini nimio potu legitur, ueluti pro exiccandis corporum humiditatibus, & ſanguine condenſando, illis Galenus & Hippocrates utuntur. Vt receptui igitur canamus, firmiter aſſeueramus, lentibus nullatenus in uictus uſu utendum eſſe, quum atrabilioſæ ſunt, uitioſum ac peſsimũ ſuccum gignentes, ut ex dictis luce meridiana clarius percipitur. Nec enim candide lector, te moueat Auicennæ authoritas à nobis allegata, quum proculdubio nobiſcum agit, & ad Galeni mentem, à lentibus & rebus ſtypticis in pleuritide abſtinẽdum eſſe ſuadet, ita enim Bellunenſis lectio habet, & maximi quidẽ erroris eſt, in potu tribuere infrigidantia, uehementia, niſi in factis ex cholera, & dare in potu infrigidantia ſtyptica, aut dare eis in cibo lentes cum aceto, & ſimilibus. Hæc enim Auicennæ uerba, ſic à lentibus pleuriticum abſtemium eſſe mandant, ut nihil clarius dici, aut excogitari poſsit, ut olim Doctor Alteretus præceptor meus nũquam pœnitendus, Salmanticæ, primus, uiua uoce detexit.

Brudus Luſitanus de uictus ratione febricitantium ſcripſit.

Alteretus Doctor Salmanticẽſis.

De Phaſeolo.

Græce, φασίολος: Latine, phaſiolus, phaſeolus, dolichus, lobus, eruilia: Hiſpanice, eruiyas fauas, eruilhas fauas: Italice, Rouiglione grandi: Gallice, Eruille groſſe.

Enarratio. 102.

PHASEOLVS ſiue phaſiolus, quadruplici ſyllaba ſcriptus, magna & non uulgaris eruilia eſt, magnam dico, ad differentiam alterius paruę, & communioris eruilię, quam Galenus ochron appellat. Hęc igitur de qua agimus eruilia, à Theophraſto dolichus uocatur, quæ Galeni tempore, phaſeolus uel lobus appellabatur, quã uocem uel hodie adhuc Luſitani noſtri, maximi Græcanicarũ uocum ſeruatores, incorruptam ſeruarunt, uocantes utique eruiliam hanc, eruiliam fabam; nam quũ fabam ſuperaddunt, fili-

Phaſeolus eruilia magna eſt.

Luſitani maximi ſeruatores uocum Græcarum.

quam magnam,uel uaginam,qua eruiliũ iſtud grana ſua occluſa habet, ob quam quoq; olim lobos appellari meruit,intelligunt,unde Theodorus Gaza optime admodũ (ut mea fert opinio) hanc ſiliquam uertit,tametſi alteri quoq; legumini uox hæc conueniat.Creſcit enim eruilia hæc ita procere,ut ex ea & tentoria , & ſcenæ ac tabernacula recte cooperiri poſsint , cuius ſiliquæ uidentur magnæ,oblongæ,ſplendentes, & minime piloſæ : Cõmunis uero eruilia parum propagatur,ſerpitue,cuius ſiliquę ſemidigitales ſunt craſſæ & hirſutæ , quas Galenus , ut dixi, libro primo de Facultatibus alimentorum capite uigeſimo octauo,ochron appellat , & de illis Hippocrates,libro de Diæta ſecundo,mẽtionem fecit. Nam phaſelus tribus ſyllabis inſcriptus apud Dioſcorid.ſmilax hortẽſis eſt,hodie phaſelus nominatus.

Theodorus Gaza.

Ochron eruilia uulgaris eſt.

Phaſelus ſmilax eſt.

De Orobo.

Græce, ὄροβος : *Latine , orobus , eruum : Hiſpanice , ieruos, hiezgos,cizylaon,eruilhaqua: Italice,mocho: Gallice, ueſſe, au deſers : Germanice , eruen.*

Enarratio. 103.

OROBVM uerum pauci dignoſcunt, quum pleriq; eius loco eruiliam accipiunt,non ſine ingenti tamen errore,etenim uero multi hodie abũdant,albo,& rubro; nam album in eius paranda farina Dioſcorides eligendum ſuadet,Galenus uero rubrum potius deſiderat, quum potentius albo ſit, ut libro primo de Facultatibus alimentorum legitur,& de illius uiribus octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorũ ita quoq; tradit : Deſiccat quidem exceſſu ſecundo intenſo,calfacit uero primo : porro quatenus amaritatis eſt particeps,eatenus incidit, extergit, atq; obſtructiones expedit.Cæterum ſi ſumatur copioſe,ſanguinem per urinas euocat.

Eruum rubrum eligẽdum.

Erui temperatura.

De Lupinis.

Græce , θέρμος : *Latine,lupinus : Hiſpanice, entra muces, entra mocos : Italice, lupini : Gallice , lupin : Germanice , feigbom.*

Enarratio. 104.

LVPINI ubiq; ſati, proſpere creſcunt, qui circa triticum,& ſegetes, ſeruntur,ut terram nidoroſam,ad ſe,tanquam proportionatum nutrimentum trahant. Sunt enim ut tradit Hippocrates libro de Diæta ſecundo , natura robuſti & calidi,uerum per præparationem leuiores ac frigidiores fiũt & aluo ſecedunt,Galenus porro de lupinis ita tradit : Lupini dura ac terreſtris eſt ſubſtantia, quocirca ipſe concoctu ſit difficilis , ſuccumq; craſſum

Lupini calidi.

gignat eſt neceſſe, ex quo non probe in uenis confecto crudus proprie appellatus ſuccus aceruatur. Hæc de amaris; De dulcibus uero ita ſubdit. Ceterum, quum inter parandum quicquid habuit amaritudinis deponat, τοῖς ἀποίοις, id eſt, qualitatis quæ ſenſu deprehẽdatur expertibus, ſimilis euadit: par igitur eſt ipſum neque ad deiectionem, neque ut adſtringentia, ad fluentis uentris cohibitionem eſſe accommodatum, & tarde deſcendere & difficulter deiici, ac pertranſire, & cætera. Huius uero farina in officinis perata habetur, quæ exterius umbilico admota aliis admixta rebus, puerorum uermes interficit. Cæterum, in deſcriptione ſyrupi de cichorea legitur, lupinorum, loco, ut arbitror, lupulorum, tametſi lupini in eo ſyrupo merito iniici poſsint, quia extergendi digerendique ac iecur & lienem expurgandi uires poſſedeant.

Lupini dulces.

Syrupus de cichorea examinatur.

De Rapis.

Græce, γογγύλη *: Latine, rapum, rapa: Hiſpanice, nabos: Italice, rape: Gallice, naueau: Theutonice, rape, ruben.*

Enarratio. 105.

SVNT eſui communiſsima rapa, quorum oblonga quædam ſunt, alia uero rotunda, alia alba, alia uero rubra, & ex illis quædam parua, nonnulla uero ingentis magnitudinis, ut ſingula. 50. &. 60. pendeant libras, ut apud Sabaudienſes cõſpicitur, & Luſitanos, in oppido Sabugalio dicto: Nam apud Hiſpanos parua quædam oblonga reperiuntur, non niſi tenera, optima, & guſtui per quàm grata, quæ à loco ubi naſcuntur, beyarana appellantur, quibus Ferrarienſia non cedunt figura, colore, & ſapore, ac coctura. Rapa craſſum & flatuoſum generant nutrimentum, cocta uero præſertim cum carnibus non aſpernenda ſunt, quum optimum gignant ſanguinem, & uenerem incitent, atq; ut nonnulli opinantur, uiſum acuant. De quibus Galenus libro ſexto de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita tradit: Gongylidis ſemen, uenerem excitat, utpote ſpiritum flatuoſum procreans; Sic & radix coctu difficilis eſt, inflatq; & ſemen generat. Hæc Galenus. Syluestre uero rapum apud Hiſpanos in aruis naſcitur, quod Itali nõ contenenda cura in hortis ſerunt, & eum omnes communi uoce raponeolum ſiue ripancũ appellant, alii uero locuſtam, ut alibi quoq; meminimus, ex quo acetarium non aſpernendum parant.

Rapa.

Rapa beyarana.

Raparum natura.

Syluestre rapũ raponeolus eſt.

De Napo.

Græce, βουνιὰς *: Latine, napum: Hiſpanice, nabicas: Italice, nagoni; Gallice, nauet; Germanice, ſteckrub.*

Enarratio. 106.

Napus bunias.

EST enim napum bunias dictum, raporum ſpecies, cuius ſemen antidotis contra uenenum miſcetur: animaduertat tamen diligens lector, quod bunias napum, à bunio napo differt, de quo lib. 4. ſermo habendus eſt.

De Raphano.

Græce, ῥάφανος *: Latine, raphanus, radicula : Hiſpanice, rauano : Italice, rauanello, radice : Gallice, raue, ou refort : Germanice, rettich.*

Enarratio 107.

Raphanus radicula dicitur.

RAPHANVM Columella radiculam appellat, oleris uulgatiſsimum genus, quo ad ciborum prouocandam appetentiam, & urinam promouendam utimur, herba caule uno arboreo fere ut in ruta conſpicitur, aſſurgens: quare multorum Græci, δενδρολάχανον. quaſi olus arboreſcens nominant, Nec Gaza Theophraſti interpres aliter uertit. Huius præterea tria Plinius memorauit genera, leue, criſpum, & campeſtre. Dioſcorides quoque ſimul trium mentionem facit, hortulani, ſylueſtris, atque alterius apios dicti, de quo in ſequentibus ſermonẽ habebimus. Porro hortulani ſeminis decocto, plerunq; Galeni cõſilio, ad prorritandum uomitum utimur. Nam ſupremi raphani cortices, cibum in ſtomacho, ut aiunt coquere adiuuant, ſecus uero illius medullaris pars, quũ terreſtris & difficilis concoctionis ſit; Si quid tamen in ſe caliditatis habet, id à corticibus traxiſſe credendum eſt. Verum Radicula ut tradit Galenus libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, tertio gradu excalfacit, ſecundo uero deſiccat, & ut libro ſecundo de Facultatibus alimentorum legitur, eius radix ex iis eſt quibus aſsidue ueſcimur: eſtq; obſonium magis quàm alimentum nimirum quæ & ipſa cũ manifeſta calefactione attenuandi facultatem ſortitur; nam qualitas acris in ipſa ſuperat, ſed caulis eius elixus magis nutrit quàm cruda radicula: paucisſimum tamen & ipſe alimentum præſtat. Mirari autem ſubit eos medicos & idiotas, qui non ſine multorum incommodo, poſt cœnam, crudas eas eſitandas tradunt. Hæc Galenus, qui Dioſcoridi in præſenti omnino contradicit, quum eos taxet medicos, atque idiotas, qui poſt cœnam coctionis iuuandæ gratia, crudas radiculas eſitant, quum potius in principio cœnæ comedendæ ſint, quæ uerba ut noſtis in uniuerſum Dioſcoridi contradicunt, quum Dioſcorides ex illis eſt, qui poſt cœnam, radiculas comedendas eſſe tradunt, quem ſequitur quoq; Alexander Trallianus, pro quibus conciliandis authoribus, dicimus. Si uentriculus calidus ſit, & facile fluat, nec ad flatum gignendum aptus ſit, tunc radiculas in initio cœnæ eſitare bonum eſſe; Si uero contrà, poſt cœnam ſatius eſſe. Hanc uero

Radicula tertio ordine calfacit ſecundo deſiccat.

Galenus contradicit Dioſcoridi.

Cõciliatio.

noſtram conciliationem Simoni Sethi, ut uerum dicamus, acceptam referimus. Syluestris porro radicula, in aruis & campeſtribus naſcitur à ſatiua nō multum abſimilis.

De Siſaro.

Græce, σίσαρον: Latine, ſiſer: Hiſpanice, chiriuias: Gallice, des chiruites: Germanice, geirlin.

Enarratio 108.

I N altum procere ſiſer creſcit, folio elaphoboſco uel apio grandiori perſimili, cuius radices apud Hiſpanos Luſitanoſque in uictu frequentes ſunt, quas Græca uoce deprauata, ſuo idiomate chiriuias appellant. Qui uero ſiſer bauciam albam eſſe credunt, omnino falluntur, quum in ſiſeris centro, neruea quædam pars admodum dura reperiatur, & eam ut inutilem, quum radice utuntur, reiiciunt; quam in baucia non uidemus. Cæterū adeo guſtui gratæ radices iſte ſunt, ut olim Tiberius Cæſar, (ut narrat Plinius) eas ſingulis annis, ê Germania Romam, pro ſuo uictu afferre curauerit, de quarum uiribus ita tradit Galenus libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum: Siſari radix ſtomacho grata eſt, & urinam mouet, ſecundo ordine excalfaciens, adiectam habens amaritatem quandam, cum leuicula adſtrictione. *Siſer quid.*

De Rumice.

Græce, λάπαθον: Latine, lapathus, lapathū, lapatium, rumex, lapathum acutū: Hiſpanice, labaca: Italice, rombice: Gallice, de la pareille ou de la patience: Germanice, mengel uurtz.

Domeſticus Rumex.

Domeſticum lapathon, domeſticus rumex, ſpinachia: Hiſpanice, ſpinaques, ſpinafres: Italice, ſpinachi: Gallice, eſpinarts: Germanice, ſpinet, oder ſpinat.

Oxalis.

Oxalis, acetoſa: Hiſpanice, azederilha, azedas: Italice, acetoſa: Gallice, acetoſa: Germanice, ampffer.

Enarratio 109.

S V N T rumicis, ſiue lapathi, plures & illę quidem uulgatiſſimæ ſpe- *Rumicis plures ſpecies.*

cies,nam quædam quia in acutum, aut in mucronem, cuſpidemque eius folia tendunt,oxylapathon dicitur, quæ plerunque in locis humidis & aquoſis reperitur, & iſta quidem magna,aliquando uero parua, ſuibus & ſcroſis ſaginandis apta. Nam hippolapathus uel grandis rumex, foliis permagnis *Rumex domeſticus ſpinachia eſt.* enulæ ſimilibus,in aquoſis cernitur locis. Domeſticus uero rumex ſiue hortenſe lapathum, ſpinachia noſtra eſt; nec enim de hoc mirari eſt, quum ſpinachia alata ut acetoſa quædam eſt, quæ in hortis hodie ſeritur ueluti olim quoque exculta habebatur, ſpinachia dicta, quia ex Hiſpania forte primo allata in alteras regiones fuerit,aut ut ego credo, quia ſemen ſpinoſum habeat,quam Galenus merito inter olera, libro ſecundo de Alimentorum facultatibus collocat, & eam betæ non guſtu modo, ſed uiribus ſimilem facit,quæ omnia illi conuenire,manifeſtius eſt,quàm à nobis explicari poſſit: Nec enim unquam perſuaderi potui ut crederem quôd lapathon, rumex uulgatus,in uſu uictus aliquando ueniſſet,quum herba inſipida & palato in*Oxalis acetoſa eſt.* grata ſit. Oxalis uero,acetoſa noſtra eſt,quam Galenus oxylapathum uocat,cuius ſpecies plures ſunt: nam quædam hortenſis eſt,lata quæ in acetariis plerunque euenit:altera uero parua ſagittæ modo alata, quę plerunq; ad ruffedinem tendit,ex qua aqua per campanam elicitur, & in officinis ha*Biſacuta herba.* betur. Eſt & tertia, folio hederaceo acetoſo, quam biſacutam recentiores uocant,in montibus & ſaxoſis locis plerunque naſcens. *Oxytriphyllon.* Iis oxytriphyllon, id eſt acetoſum trifolium, quod aleluiac uel acetoſellam nõnulli appellant, adiungere eſt,de quo alibi ſermonem habituri ſumus:cæterum,omnium harum herbarum acetoſarum ſemen conſtringendi uires poſſidet.

De Lampſana.

Græce, λαμψάνη: Latine, lampſana, napum ſylueſtre, ſerum napum: Hiſpanice, ſaramago: Gallice, ſaunes blanches.

Enarratio 110.

QVI miſera pauperie uexantur,apud Hiſpanos, lampſanam optime, uel inuite norunt, quum ad eorum menſas quotidie ueniat, herba pedalis altitudinis,tria uel quatuor ad ſummum emittens folia hirſuta, napi ſimilitudine,unde olus hoc,Hiſpani ſaramago,quaſi ſerum napum appellare ſo*Lampſana cur dicta.* lent. Dicitur quoque lampſana,quòd foliis humum lambat; nam eius folia terram lambere uidentur, illi ſemper hærentes,Galli quoque olus hoc, ſaunas albas,quaſi ſylueſtres napos,nominant. Vnde recte Dioſcorides à Romanis napum appellari dixit. Naſcitur enim herba in aruis,& locis,præcipuè iam ſatis, cuius flos albus eſt, radix uero inutilis, eſtur enim herba hæc cocta, malum & peſſimum gignens ſuccum, ita ut de ea prouerbium feratur, uetulas interficere, & Galenus dixerit ſeptimo de Facultatibus ſimpli-

cium medicamẽtorum:equidem eſa ſuccos prauos procreat:at illita abſtergendi nonnullam digerendique facultatem poſſidet.

De Blito.

Græce, βλίτον: *Latine, blitum, blitus: Hiſpanice, bredos: Italice, biedoni, blito: Gallice, blete: Germanice, maier.*

Enarratio 111.

BLITVM, ignauum,& inſipidum ac fatuũ omnium olus eſt, unde inutiles,& rudes homines, blitos appellamus, & ita uulgare eſt olus, ut non cognoſcenti illud, obiiciatur, blitum te merito dixerim, qui blitum ignoras. naſcitur enim rubrum & herbaceum,& ut tradit Galenus, frigidum & humidum in ſecundo gradu, cui mea ſententia in coctura acetum uel res aliqua acetoſa adiungenda eſt, quum aliter ſtomachum ſubuertit, & uomitum prorritat. *Blitum frĩgidũ & humidũ in ſecundo ordine.*

De Maluis.

Græce, μαλάχη: *Latine, malua: Hiſpanice, maluas: Italice, malba: Gallice, malues: Germanice, pappel.*

Enarratio 112.

MALVA à molliendo dicta eſt, uel ut Varroni placet, molua, quod aluum molliat dicitur, quæ ubique familiaris eſt. Satiua tamen priſci olim in acetariis cum lactuca ad emolliendam aluum utebantur, unde Martialis dixit: Vtere lactucis aut mollibus utere maluis. & alibi; *Malua.*

Exoneraturas uentrem, mihi uillica maluas
Attulit,& uarias, quas habet hortus, opes,

Quibus quoque multi, hodie ox oleo & ſale conditis, tanquam olere in cibo utuntur, quarum decocto, in clyſteribus ad aluum ciendam, & urinam prorritandam paſſim utuntur. Cæterum, eſt & malua quædam, arboreſcens, flores, roſæ ſimiles, autumno gerens, quæ cum cæteris, parumper calfacit, ac emollit. *Malua arboreſcens.*

De Atriplice.

Græce, ἀτράφαξις: *chryſolachanon: Latine atraphaxys atriplex, aureum olus: Hiſpanice, armolles: Italice armola, trapeſe, reppeſe: Gallice, arrouches, des bones dammes: Germanice, molten, uel milten.*

Enarratio 113.

Atriplex.

ATRIPLEX, chryſolachanon, quaſi aureum olus dixeris, appellatur; unde Hiſpani aureum olus exprimere uolentes, corrupte Armoles, eam uocant, omnibus ſatis uulgatam herbam, quæ octauo die, à ſatu proſilit, folio aureo, unde nomen traxit, craſſo, in acutum ſagittæ modo deſinente, à quo nec ſyluestris atriplicis folium multum deuiat. Nam ſpinachia, atriplicis ſpecies non eſt, quum lapathum hortenſe illam eſſe, prædiximus. Galenus porro, de atriplice, ita prodit, libro ſexto de Facultatibus ſimplicium medicamentorum. Humida & frigida temperie eſt: humida quidem ſecundi ordinis à mediis: frigida uero primi, quam utique tepidam eſſe caliditatem poſuimus, cuiuſmodi roſis ineſt; non tamen adſtrictionis eſt particeps, ſed aquea eſt, & minimum terrena, ſimiliter maluæ: quin & uentrem celeriter permeat, ut illa, ob lubricitatē. hortenſes autem atriplex, & malua, quàm agreſtes, tum humidiores ſunt, tum frigidiores: proinde phlegmonis, & phygethlis incipientibus agreſtes magis conueniunt. Semen eius abſtergendi uim habet, itaque icteritię ab obſtructione iecinoris ortæ: auxiliatur. Cæterū huius ſemen pondere duarum drachmarum uomitum & ſeceſſum prouocare, tradit Serapio, quam ſententiam uera eſſe nouimus.

Spinachia atriplicis genus non eſt.

Atriplex ictericis conuenit.

De Braſsica.

Græce, κράμβη: Latine, crambe, braſsica, caulis: Hiſpanice, colbes, couues: Italice, caulo, uerza: Gallice, des chauls: Germanice, koel. *Altera ſpecies.*

Lacuturris, caputium: Hiſpanice, repolho, colbes morcianas: Italice, caputio.

Enarratio 114.

Braſsica.

KRAMBE braſſica eſt, de qua Satyricus dixit, occidit miſeros crambe repetita magiſtros. cuius plures & uariæ ſunt ſpecies, quas Dioſcorides ut hortis & culinę familiares, ſilentio pręteriuit: Plinius tamen uerboſius eas proſequitur, libro decimonono capite octauo, ubi ſabellicam maxime laudat, quam quoque hodie in honore uniuerſa Italia habet, admiranda foliorum criſpitudine, & eam caulem florē appellat, primo ex Syria aduectam, iam nunc in Flandriam & alias exteras nationes tranſportatam, aduehitur: namque ut dixi, ſemen iſtius braſſicæ ex Syria, quod primo anno ſatum ex ſe prędictam emittit braſſicam, ex qua poſtea ſemen ortum ac ſatum non quidem braſſicam gignit, ſed potius in rapam degenerat; quod aduertens Plinius, dixit libro decimonono capite decimo ex ſemine braſſicæ ueteris rapæ fiunt: proinde braſſicam pro radice rapam habentem, ex ſemine caulis

floris in

floris in Italia ſati oriri certum eſt: quod pauci hucuſque adnotarunt quo fit quoque ut ſemen hoc ex Syria delatum, primo anno, caulem florem tantum producat; quum ſemen à caule illo ortum loco producendi caulem florem, rapam potius gignit, & illam quidem ſuauiſſimam, & cibo gratiſſimam. Eſt quoque altera braſſicæ ſpecies, quam citato loco Plinius & merito lacuturrem appellat, quia primo ex conualle Aricina, Lacuturre dicta, quia ibi olim lacus & turris fuerant, Romam traxit, in orbem porrectam, clauſam, & apprime duram, quæ quum ſecatur per medium, innumero cernitur folio. Cæterum diſcordiam inter braſsicam & uitem, omnibus notã crederem, atque inde braſſicam in cibo ſumptam, contra temulentiam & ebrietatem ualere, Androcydes quidam putauit, quum tamen Ariſtoteles in Problematis, non contrarietatis cauſa id euenire dicat, ſed potius quia braſſicæ ſuccus dulcis diſcutiendi, & humores in aluum eliciendi uires poſſideat; quibus deorſum conuerſis, ſequax uini uapor ad ima deuocatur, & ſic crapula aboletur. Sylueſtris uero braſſica domeſticæ ſimilis eſt, foliis tamen craſſis, & hyoſcyami modo hirſutis, guſtui amaris. De domeſtica uero, ſiue eſculenta tradit Galenus libro ſeptimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, quòd deſiccandi uim habet, tum eſa, tum foris impoſita, non tamen etiam admodum acrem, utcunque tamen quiddam abſterſorium in ſe habet, & ut libro ſecundo de Alimentorum facultatibus ait; huius ſuccus facultatem habet purgatricem, quanquam & partes in ſe braſſica ipſa contrarias habeat, unde quum quod braſsica ſoluat, cupimus, parũ coquatur permittimus, quia in eo primo decocto, excretoria facultas tranſit, manente in corpore & braſſicæ ſubſtantia conſtringente, ut in lente quoque fit. In huius porro uiribus Galenus à Dioſcoride diſcrepat; nam libro citato de Alimentorum facultatibus, uiſum braſſicam hebetare tradit; Dioſcorides uero, oculorum hebetudini, in cibo ſubuenire, & tremulis fatetur. Re uera tamen Dioſcorides intelligendus eſt ſic, braſſica ſubuenit iis quibus oculi hebetiores ſunt, modo hebetudo illa à nimia eueniat humiditate, quia ſua ſiccitate talem emendat hebetudinem, ut Galenus quoque fatetur, quum inquit: lens itaque & braſſica æquali inter ſe menſura ſiccant, ob idque uiſum hebetant, niſi forte totus oculus humidior fuerit, quàm naturalis habitus poſtulet. Non præteribo tamen in coquendis eſculentis herbis documentum à Galeno traditum, in hoc capite, quod ſic habet: Huius ante omnia memor, nihil quod bis coquitur, oportere nec aërem neque aquam frigidam contingere: non enim poterit amplius etiam ſi diutiſſime coxeris plane tabeſcere: ſed oportet ut paulo ante diximus, aquam calidam habere paratam, ut quum ex priore extraxeris, in illam protinus conicias. Hæc Galenus. uideant igitur, boni coqui, quum herbas coquunt, ne illis inter coquendum, frigidam aquam ſuperinfundant, quum quoquo modo

Galeni & Dioſcoridis diſcordia.

In coquẽdis herbis documentum.

recrudeſcere, eæ uideantur. Ex caulibus uero ſiue braſſica hodie in officinis, eclegma loch dictum contra pectoris uitia paratum habetur; At braſſica ſylueſtris, quodam modo calidior ſicciorque domeſtica eſt, ut Galenus citato loco tradit.

Loch de caulibus.

De Braſsica marina.

Græce, κράμβη θαλασσία: Latine, braſsica marina, ſoldanella: Vulgo ſoldanella.

Enarratio 115.

Soldanella.

BRASSICA marina, omnium conſenſu uulgaris eſt ſoldanella, hydropicis admodum conducibilis herba, quanquam non deſunt hodie qui eam maxime uituperent, & hydropicis non conuenire contendant; ex quibus Cardanus quidam nominandus uenit. Cęterum Matthæus Syluaticus, hic ut ſolet, pueriliter errat, quum credat chachile apud Serapionem ſoldanellam noſtrã eſſe, ut ex foliis chachile à Serapione tributis, manifeſte ſuus deprehenditur error, quæ proculdubio uſneæ aut naſturtii eſſe tradit, non uero ariſtolochiæ, qualia, ſoldanellam habere nouimus. Proinde emẽdandus hic Dioſcorides uenit, quum dicat, folia habet longiſſima, quod falſum eſſe, ut diximus, liquet, quum potius ſoldanella folia habeat parua, tenuia, rotundę ariſtolochiæ ſimilia. Sed error iſte nõ aliunde ut credo uenit, quàm ex Græco codice corrupto, in quo loco μικρὰ, id eſt parua, μακρὰ id eſt longa legebatur. De ſoldanellæ uero uiribus ita Galenus libro ſeptimo tam ſæpe repetito meminit, dicens: Non ſolum aluum deiicit, ſubſalſa & ſubamara exiſtens, ſed etiam ad externos corporis uſus idonea.

Cardanus medicus Mediolanenſis.
Matthæi Syluatici error.
Dioſcorides emendatur.

De Beta.

Græce, τεῦτλον: Latine, beta, ſicla, olus ſiculum: Hiſpanice, aſelgas: Italice, beta, bietola: Gallice, de la porree, ou de la ɾotte: Germanice, mangolt, oder piſſen.

Enarratio 116.

Betæ tres ſpecies.

REPERITVR hodie, præter duas betæ à Dioſcoride ſignatas ſpecies una tertia, omnino rubra, alba tamen & nigra hortis familiares ſunt, alba ſic dicta, quia non multũ herbaceum ac uiridem colorem poſſideat. Hęc cocta bonã facit aluũ, ac eam ſubducit, unde Martialis dixit: & pigro uentri nõ inutiles betas. Huius quoq; decocto in clyſteribus maxime utimur; ſed illius ſuccus pondere unius libræ, pro laxando uentre, ubi alia nõ profuere medicamenta, primatũ obtinet. Quo quoq; ueluti maioranæ ſucco, pro expurgando per nares capite, quotidie utimur, quod medicamentum Græci

errhinum uocant,ut apud Galenum,de iſta herba ampliſſime legitur,lib.8. de Fac.ſimp.med.quum dicat:Beta nitroſæ facultatis eſt particeps,qua tum digerit, tum extergit, & per nares expurgat: Cæterum cocta nitroſitatem exuit,euaditq; leniter digerens,ad detergendum tamen digerendumq; ualidior eſt beta alba. Hactenus Galenus, in quibus uerbis betam calidam potenter eſſe percipitur,præſertim in purganda à capite pituita,quam caliditatem in coctura exuit;& eam primum eius decoctum recipit, unde educens aluũ euadit. Cæterũ,beta ſylueſtris ut Plinio placet,limonium eſt herba,de qua lib.4. ſermo habendus eſt, quanquam Gal.lib.2. de Facult. alim.cap. 43.nullam eſſe betã agreſtem,niſi quis lapathon ita nominare uelit, tradat. *Beta calida eſt.*

De Portulaca.

Græce,ἀνδράχνη: Latine,portulaca: Hiſpanice,uerdolagas baldroegas: Italice,porcellana,procacchia: Gallice,de la purceline: Germanice,burtzelkraut.

Enarratio 117.

HVIVS duo nota ſunt genera,foliorum magnitudine tantum differentia,quæ in cibo ſumpta exile,frigidum,& humidum, ac lentum præbent nutrimentũ,refrigerat enim portulaca tertio ordine, humectat uero ſecundo,& ea de cauſa, illius ſtillatitia aqua,in officinis familiaris habetur. Datur enim pueris, uermibus correptis cum febre, magno, ut experientia indicat, iuuamento. *Portulaca.*

De Aſparagis.

Græce,ἀσπάραγος: Latine aſparagus: Hiſpanice,eſparagos: Italice,iſparagi: Gallice,des aſperges: Germanice,ſpargen.

Enarratio 118.

ASPARAGOS in hortis ſerendi, nulla hodie apud Hiſpanos cura eſt,tantum campeſtribus & ſua ſponte naſcentibus contenti: At Itali, præter campeſtres, hortenſes habent aſparagos,cibo gratiſſimos,præſertim Rauennates, qui quoque olim,in maximo fuerunt honore, ut ex Martiale deprehenditur, quum dicat. *Aſparagi.*

Mollis in æquorea quæ creuit ſpina Rauenna,
Non erit incultis gratior aſparagis.

Verum aſparagos quũ dicimus, ſtolones, ſiue tenellos cauliculos intelligimus,non uero ſpinis armatũ fruticem,quos primis menſis,oxolæo cõditos, mica ſalis addita comedimus,& ita facile ad ignẽ coquuntur,ut quũ rem celerrime perfici cupimus, dicere ſoleamus, citius quàm aſparagi coquantur.

Cæterum aſparagi radix,inter radices diureticas adnumeratur,ita ut inter illas primatū obtineat,quod percipitur,quia illius qui comedit aſparagos,urina maxime fetet,ſtomachum enim maxime iuuāt omnes aſparagi,urinaſq; cient,& parum nutriunt,de quorum temperatura,Galenus ita diſſerit,libro ſexto de Facult.ſimpl.medic.Aſparagus petræus abſtergendi uim habet,citra manifeſtam caliditatem aut frigiditatem:hinc iecur ac renes infarctu liberat,& maxime radices eius,& ſemen, quod & dentium dolores ſanat.

Aſparagi tēperatura.

De Plantagine.

Græce, ἀρνόγλωσσον πολύνευρος ἑπτάπλευρος : *Latine, arnogloſſa, plantago, lingua agni, ſeptineruia, ſtelaphuros : Hiſpanice, lhantem, tamchagem : Italice, plantagine : Gallice, du plantain : Germanice , ſcaffuzungen.*

Minoris plantaginis latina nomina .

Lanciolata, plantago minor, lingua arietis, lingua agni: Hiſpanice, lengoa de oueya, lengoa de carnero : Gallice, lengue de moton.

Enarratio 119.

GRAECorum ἀρνόγλωσσον plantago noſtratū eſt;ἀρνὸν Græci agnum uocāt,γλῶσσαν uero linguam id eſt linguā agni,cuius plura ſunt genera,duo tamē pręcipua,maior & minor:Minor,anguſtioribus foliis, & nigrioribus, linguæ pecorū ſimilis,caule anguloſo,interdum inclinato,in pratis cum reliquis naſcēs, quam officinæ quinqueneruiam,aut agni ſiue arietis linguā uocāt:maior uero,foliis laterū modo incluſis,quę quia ſeptena ſunt;Gręci ἑπτάπλευρον uocauerūt.Naſcitur in hortis atq; uallibus nec nō paludibus,& pratis,cuius plura alia ſunt genera,quorū aliquot,diuino fauente numine,lib.3. attingemus.Cæterū plantaginis dotes in pręſenti audire eſt,quas Gal.lib.6. ut ſolet, ſapienter admodum perſequitur,dicens:Refrigerat pariter & ſiccat in ſecūdo gradu,habetq; nonnihil auſterū,ratione terrearum partium.Porro medicamenta , quæ cum hoc quod refrigerant, una etiam aſtringunt, ea & ad ulcera rebellia omnia , & ad fluxiones & putredines conueniunt , ac proinde & ad dyſenterias : Nam & ſanguinis profluuia ſiſtunt , & ſi quid aduratur,refrigerant,tum ſinus quoq; glutinant,& alia ulcera recentia, & uetera ſimul, atque in omnibus fere id genus medicamentis, primas tenet,aut certe nulli ſecundum eſt arnogloſſum , ob temperaturæ ſymmetriam , & conuenientiam. Nam ſiccitatem obtinet morſus expertem,& frigiditatem quæ nondum ſtupefaciat . Fructus etiam & radix ſimilis ſunt facultatis,

Plātaginis ſpecies.

Plantaginis temperatura.

niſi quòd tum ſiccioris,tum minus frigidæ; quin & ſemen ſubtiliũ eſt partium. Radices uero craſsiorum : at herbæ folia exiccata,ſubtilium partium exiſtunt,& minus frigidæ facultatis. Radicibus utuntur ad dentium dolores tum mandentes, tum collutionibus incoquentes, præterea ad iecinoris renumq; obſtructiones, non has tantum adhibent, ſed folia quoque, & multo magis ſemina.

De Sio.

Græce, σίον : *Latine, ſium, lauer, anagallis aquatica: Hiſpanice, rabacas: Italice, gorgoleſtro: Gallice, la berle: Germanice, pungen.*

Enarratio. 120.

SION herba ſic dicta, quòd excutiendi uires habeat; in riuulis & locis aquaticis ſemper naſcitur, apio per q̃ ſimilis, quam crudã, aceto mulieres & pueri ineunte uere comedunt. Nam poſt aduentum auis cuculi dictæ, non amplius herbam eſui aptam, mulieres Hiſpanicæ dictitant, imò illam inutilem & tanquam ab aue dicta affectam prædicant. Naſcitur enim aliquando cubitalis, ſtomacho admodum grata, quæ & urinam euocat, & ueſicæ calculos excernit. Plinius porro huius herbæ uires, cum facultatibus aquatici ſiſymbrii, id eſt creſſonis confundit libro.22.eiuſdem numeri capite. Ne tamen ſii temperaturam deſideres, Galenum audi, libro octauo, de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, ita dicentem: Sion quantum guſtu odoratum eſt, tantum etiam excalfacientis facultatis eſt particeps, ſed & digerit, & urinam mouet, & calculos renum frangit, & menſes euocat. *Sion herba.* *Plinius errat.*

De Siſymbrio.

Græce, σισύμβριον : *Latine, ſiſymbrium, corona Veneris, balſamita, menta aquatica: Hiſpanice, berua buena delhagoa, ortellana delhagoa: Italice, balſamita, menta aquatica: Gallice, balſamita: Germanice, bachmuntz: oder fiſchmuntz.*

Enarratio. 121.

EST enim primum hoc ſiſymbrium, officinarum balſamita, herba plerũq; in aquis, & locis humidis naſcens, & quæ facillime, ut refert Plinius libro.19.capite decimo, in mentam degenerat, adeo ſuauis odoris, ut Venerem incitare certum ſit, quo fit, nomen Veneris ei inditum ſit, qua hiſce tẽporibus homines in coronis plerunq; utuntur, & ſeplaſiarii male loco nepithæ eam uſurpant. De qua Galenus libro octauo citato: ita tradit: tenuiũ *Siſymbriũ.* *Seplaſiarii errant.*

eſt partium, facultatiſque digerentis, calfacientis,& exiccantis in tertio ordine, quidam, ſemen cum uino exhibent ſingultientibus, torminaq; patientibus. Verum, ne quis nominis uicinitate decipiatur, ſciendum eſt, quod balſamina, à balſamita præſenti differt; Eſt enim balſamina herba de qua Dioſcorides nullam penitus fecit mentionem, uulneribus glutinandis commodatiſſima, quam Hetruria Hieroſolymitanum pomum uocat, Mirabile Gallia, alii uero garantiam: quoniam, ut tradit Ruellius Gallus libro ſecundo de Stirpibus, capite centeſimo uigeſimoquarto, ſepti modo in hortis feneſtrisq;, per cancellos opere topiario digeritur. Ea tenuibus prælongiſq; flagellis, ultro citroq; reptantibus euagatur, foliis uitis albæ, articulatioribus, exilibus pampinis, ex alarum ſinu prodeuntibus, quibus illigantes ſeſe cancellatim uicinis implicant ſtatuminibus, flore cucumeris ex albo in luteum langueſcente, turbinato utrinq; fructu, carnoſa cute & per uerſus uerrucoſa, ac rigidioribus bullis intumeſcente, cucumeris puſilli uel citrii ſimilitudine, malo uerius ac tubere quàm grandi bacca, aut folliculo: aureus maturo color, cartilago intus punicea uel lutea, ſanguineuſq; ſuccus, pomum maturitate diſsilit, inanitaſq; confracto patet, ſemina intus aliquot lenticulæ figura continens, ruberrima, ex quibus oleum exprimitur, ad uulnera præcipuum. Aliqui pomum oleo prius imbutum aliquot dies inſolant, deinde uel fimo uel terra tantiſper obruunt, dum prorſus intabuerit, ſic balſami uires glutinandis uulneribus adſciſcere pollicentur, inde tractum balſaminæ uocabulum, mirabile pomum Gallis dicitur, quod uel pulchritudine ſua uel inſolita nouitate conſpicientes in admirationem ſui trahat. Hæc Ruellius.

Balſamina à balſamita differt.

De altero Siſymbrio.

Græce, σισύμβριον ἕτερον: *Latine, ſiſymbrium alterũ, aquaticum naſturtium, aquaticum ſiſymbrium, criſſones: Hiſpanice, berros, agriois: Gallice, du creſſon: Germanice, brunẽkerſz.*

Enarratio. 122.

ALTERVM ſiſymbrium, omniũ doctorum hominum in re herbaria conſenſu, cõmunes ſunt creſſones, ſic dicti, quia facile, & cito, in aquis creſcũt, folio pſeudodictamni, ſapore acuto, eſui apta omnino herba, de cuius uiribus & temperamento Galenus ita diſſerit, libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum: ſiſymbrium quod quidam cordaminem uocant, quandoquidem cardamomo ſimile quiddam guſtu præfert, quum ſiccum eſt, tertii eſt ordinis excalfacientium & deſiccantium; quum humidum & uiride, ſecundi.

Griſsones.

De Crethmo.

Græce, κρίθμον: *Latine, crethmon, batis, baticula, crethamus, petroſelinum marinum, fœniculum marinum, unguis aquilæ: Hiſpanice, perexil dela mar, unhas de agnula yerua: Italice, finochio marino: Gallice, dela creſte marine, dela bacille.*

Enarratio. 123.

CRETHMON uel batis, crethamus in officinis hodie dicitur, herba ubiq; nota, ſua ſponte prope mare creſcens, foliis multidiuiſis, pinguibus, oblongis, aquilæ ungues repræſentantibus, unde multi Hiſpanorum, herbam iſtam, unguem aquilæ appellant, quanquam alii petroſelinum marinum, uel fœniculum marinum quoq; eam nominent, ac oxelæo, & ſale, ut cappares condiant, & in multus orbis partes cum aliis mercibus, uenditũ trahant: urinam autem prorritat, & renum ac ueſicæ calculos comminuit, de qua Galenus libro ſeptimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, ita tradit: Guſtantibus ſalſum eſt, cum paucula amaritudine, quamob rem uis eius eſt exiccatoria & abſterſoria. *Crethamus, fœniculũ marinum.*

De Coronopo.

Græce, κορωνόπους: *Latine, coronopus, cornu cerui herba, ſtella maris: Hiſpanice, guia belha: Italice, ſtella herba: Gallice, capriole: Germanice, kraen.*

Enarratio. 124.

DIOSCORIDIS coronopus, hodie ab hominibus doctis ea putatur herba, quam pharmacopolæ cornu cerui, & ſtellam maris appellant, quæ quia multidiuiſa per terram ſpargitur, cornu cerui dicta eſt, & ex ea aquam per elambicum extrahunt. Aduertendum tamen duximus, quòd coronopus hæc, longe â coronopo Theophraſti differt. Eſt enim Theophraſti coronopus, herba ſpinoſa, & eſui minime apta: At de præſenti ita tradit Galenus libro ſeptimo de Facultatibus ſimpl. medic. coronopodis radix, cœliacis prodeſſe creditur manducata. Cæterum coronopus non eſt pes cornicis herba, ut quoq; Mathiolus fatetur, quanquam, capite de batrachio ſibiipſi contradicat, ut legenti notum euadet. *Coronopus cornu cerui eſt herba.* *Mathiolus ſibiipſi contradicit.*

De Soncho.

Græce, σόγχος: *Latine, ſonchus, lactucella, cicerbita, palatium leporis: Hiſpanice, ſerraya, ſarralha: Italice, cicerbi-*

ta, creſpine: Gallice, du latteron, ou palais au lieure: Germanice, moſz, oder genzdiſtel.

Enarratio. 125.

Sonchos herba. SONCHOS herba, id eo dicta eſt, quòd ſalubrem fundat ſuccum, ἀπὸ τοῦ σῶον χέειν: Nam ebibitus ſtomachi roſiones lenit, & lactis abundantiam nutricibus ſubminiſtrat, & multa alia commoda elargitur; quæ communiori uoce cicerbita uocatur; & interdum parua eſt & tenella, inter herbas acetarium adornantes connumeratur; imò multi ſolam per ſe tantum, aceto ſumunt; quum uerò grandior fit, ſpinoſa euadit, & minime eſculenta; ſylueſtri reſpondens. Vnde Galenus hæc animaduertens dixit; ubi adoleuerit ſonchus ex ſpinoſis plantis eſt. Cæterum uiridis etiamnum & tener eſtur, perinde ut cætera olera ſylueſtria. Hæc rurſus illa herba eſt, qua muſtella dimicatura contra ſerpentem ſe prius munit, adeo enim ſalubris eſt, & contra uenenum ualet.

Cicerbita.

De Endiuia.

Græce, σέρις ἀγρία, κιχώριον, καὶ πικρὶς: *Latine, cichorium, cichorea, intubus agreſtis, intubum agreſte, ambubeia, picris: Hiſpanice, almerones, cichoria: Italice, cichorea: Gallice, cichoree: Germanice, uueguuarten.*

Secunda ſpecies cichorii agreſtis.

Græce, ἡδυπνόϊς, ἀφάκη: *Latine, dens leonis, roſtrum porcinū, tarraxacon: Hiſpanice, dente de leon hierua: Italice, gruni, radice, giraſole: Gallice, tarraxacon: Germanice, korlkraut.*

Endiuia domeſtica

Græce, σέρισ: *Latine, intubus, intubum ſatiuum, endiuia domeſtica, latifolia: Hiſpanice, endiuia: Italice, endiuia: Gallice, delendiuie: Germanice, endiuien.*

Alia domeſtica ſtrictioribus folijs.

Græce, σέρις: *Latine, ſeriola, ſcariola: Hiſpanice, ſerraya*

enuide

uide: Italice, la ſcariola: Gallice, ſcariola: Germanice, ſcariol.

Enarratio 126.

DIFFERT endiuia à cichorea, tãquàm domeſtica à ſylueſtri: Nam endiuia, domeſtica & hortis familiaris eſt, ex qua aqua & ſyrupus in officinis parari debent: Sylueſtris uero, cichorea ſiue cichorium appellatur. Nam ſylueſtris endiuiæ dictæ cichoreæ, duplex eſt ſpecies: quædam ambubeia dicta, ſiue cichorea libere naſcens, quæ ex ſe tricubitales emittit uirgas, fiſtuloſas, difficulter frangibiles, flore cæruleo, interdum albo, quæ apparente Sole panditur, & cum eo circumagitur: eo uero nubilo, aut non apparente, clauditur, & compreſſa uidetur, unde Ambubeiæ herbæ, aut ſolaris nomen accepit, non ideo tamen heliotropium, dicenda eſt, quum heliotropium longe alia ſit herba, de qua ſuo loco plura dicenda ſunt. Secunda uero cichoreæ ſpecies, illa eſt herba, quam leonis dentem pharmacopolę, aut tarraxacon, uel roſtrum porcinum appellant, & illam uniuerſa Italia, in hortis tanquam celebre oxyporum, ſatam habet, quam multi quoque cichoream appellant, & differentem à dente leonis herbam eam faciunt, quum tamen eadem fere ſit, & in nihilo præterquàm cultura differant; uocat autem hanc Plinius hedypnoem, id eſt ſuauiter dormire, ſomnumque irrepere facientem, non minuſque aphacam, libro uigeſimoprimo capite decimoquinto ut Theophraſtus quoque libro ſeptimo de Plantarum hiſtoria, capite ſeptimo. Sed aduertendum eſt, quod aphaca hæc multum differt ab alia aphaca, ſylueſtri dicta uitia, de qua breui ſumus dicturi. Domeſtica uero endiuia duplex eſt, altera latifolia, hortis familiariſſima, & quæ terra obruta, alba reddita, hibernis menſis, oxelæo & ſale, cruda, & cocta ante ponitur, quanquam uniuerſa Hiſpania, ſic paratam eam nunquam quod ſciam, uiderit, quam aliqui endiuiam, alii uero cichoream uocant. Altera uero arctioribus foliis endiuia, à ſeri ſeriola, poſtea uero ſcariola nuncupata eſt. Cæterum, ab intybo ſiue intyba, corrupte endiuia deducta eſt, cuius omnes ſpecies in amaritudine conueniunt, magis & minus, unde prouerbium, intyba ſucceſsit ambroſiæ, & illud Virgilianum, amaris intyba fibris. De quarum uiribus, ita diſſerit Galenus, libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum: Seris, holus eſt ſubamarum, & magis quod agreſte eſt, id namque eſt frigidæ & ſiccæ temperaturæ, ſecundo exceſſu. At domeſtica magis quàm agreſtis refrigerat; Porro utraque aſtringẽtis qualitatis eſt particeps, ut condrilla, quæ eſt etiam ſereos ſpecies.

Endiuia à cichorea in quibus diſferat.

Heliotropium.

Aphaca diſfert ab aphaca uitia.

Endiuia domeſtica lati folia alba fit.

Endiuiæ deriuatio.

De Condrilla.

Græce, κονδρίλλη: *Latine,* condrilla: *Hiſpanice, Luſitanice,*

leitugas, lechugas dentre los planos: Italice, lattaiuola, latte dangelli: Gallice, du lettron.

Enarratio 127.

Condrilla. EST proculdubio condrilla, intybi ſpecies, qua de cauſa Galenus capite citato, de ea ſimul cum aliis mentionem fecit, quanquam tamen libro ſecundo de Alimentorũ facultatibus, ipſe non inter ſeres, id eſt intybos, eam connumeret, ſed potius capite de lactuca. lactucæ condrillam olus ſimile facit: quo fit, noſtri Luſitani, herbam iſtam in hunc uſque diem lactucam appellent. Naſcitur enim inter ſegetes, & uineas, & aliis locis quoque, qua acetarii uice mulieres & homines ruſtici utuntur. Ineſt autem huic condrillæ, folium endiuiæ ſimile, lac ex ſe quum rumpitur mittens, cui quoque altera ſpecies ſimilis ubique cernitur, eaſdem fere cum intybis uires obtinens: dicitur autem condrilla iſta, ab Hiſpanis, lactuca inter ſegetes naſcens, ut differentiam inter uulgarem lactucam, & iſtam de qua agimus, faciant.

De Cucurbita.

Græce, κολοκύνθη ἐδώδιμος: *Latine, cucurbita: Hiſpanice, la calabaca: Luſitanice, abolara: Italice, ſucca: Gallice, une courge: Germanice, kurbs.*

Enarratio 128.

Cucurbita. COLOCYNTHE, ea eſt cucurbita, quæ in cibi uſum quotidie uenit, & multiformis conſpicitur aliquando uentroſa, ſic dicta quia in uentre multum turgeſcit, nonnunquam curua, quandoque uero tantæ longitudinis, ut modo nouem modo decem pedum uiſa ſit, quę ſępe (natura artifice) ita eueniunt, quandoque uero ab hortulano uinculo formantur, & finguntur, quum cucurbitæ qua coguntur forma, creſcunt, ut in harundine oblonga experti ſumus, quæ ſecundũ harundinis longitudinem creuere: unde merito, cucurbita à curuatura dicta eſt, quia facile in quãuis figurã dempto impedimento curuari poſſunt, non minus quoque in amplis uaſculis immiſſæ, uentroſæ fiunt; Sic ornatæ, ut poſtea maturis, & ſiccis, ac inanitis, uaſorum uice, utantur. Vnde Plinius Naturalis hiſtoriæ libro, dixit, nuper enim cucurbitarum uſus uenere, urceorum uice, iam pridem etiam cadorum ad uina condenda. Columella quoq;, de media inquit parte cucurbitæ, ſemen inuerſo cacumine ponito, ut fiat incrementi uaſtioris, nam ſunt ad uſum uaſorum ſatis idoneæ, quod hodie in uſu uidemus, atq; ipſis præcipuè utuntur, qui per æſtatem atque ardores maximos in agris negociantur. Medici noſtri temporis, cucurbitam, pro bona uictus ratione febricitantibus præbent, quum humidæ ac frigidæ poteſtatis ſit; meo tamen iudicio, repurgato

uentriculo, edenda cucurbita eſt, quia facillime in eos conuertitur humores, quos ſtomachus in ſe cõtinet, ut author eſt Gal. lib. 2. de Facult. alim. cap 3. qui quoq; lib. 7. de Facult. ſimpl. medic. ita eius perſequitur uires. Humida & frigida eſt in ſecundo ordine cucurbita, quare ſuccus eius roſaceo miſtus, auriũ dolori contracto ex phlegmone, eſt utilis: præterea reſtinguit ſitim. *Cucurbita non niſi repurgato ſto macho edenda eſt.*

De Satiuo cucumere.

Græce, σίκυς ἥμερος*: Latine, cucumer ſatiuus, cucumis: Hiſpanice, cogombro: Italice, cocomero, Gallice, cocombre, Germanice, cucumern.*

Pepo.

Græce, πέπων*: Latine, citrullus, pepo: Hiſpanice, pepinos: Longobardice, cocomero, citruolo: Gallice, citrullo: Germanice, citrullen.*

Enarratio 129.

CVCVMER, non ubiq; ſatiuus reperitur, qua de cauſa multi nõ ſine ingenti errore, citrullum quem peponem eſſe certò ſcimus, cucumerem appellãt, uulgarium forſitan uoce ſeducti, qui in Italia fere uniuerſa, & Flandria ac Germania, citrullum cucumerem uocant, ſed ut dixi, nõ ſine magno, ne dicam pudendo errore, inter quos nouiſsimus extat Mathiolus Senenſis, in ſuo Dioſcoride Hetruſca lingua confecto. Eſt igitur Græcorum cucumer, ſiue cucumis, dictus ſic, ut Varroni placet, quia facile curuatur, baculi craſsitudine, colore uiridi, longitudine cubitali, & maiori, præſertim, ſi in flore exiſtens, in fiſtulam mittatur: tunc enim ut tradit Plin. lib. 19. cap. 5. mira longitudine, & ad fiſtulæ complementum creſcit; & hac de cauſa Columella anguinum cucumerem eum appellat, quia oblongus, craſſus atq; inſtar anguis flexuoſus ſit. Naſcitur enim inſimili planta, qua cucumer ſylueſtris oritur. Cæterum eſt cucumer, natura frigidus & humidus, appetentiam concũbendi minuens, unde ſicys à Grӕcis dictus eſt. Hinc de cucumere (quia textrices magna ex parte impudicæ ſunt) adagiũ ortum eſt; texens pallium mulier, cucumerẽ deuoret. Raro in Luſitania cucumer uidetur; Secus autẽ in altera parte Hiſpaniæ, prӕcipuè apud Salmanticences, ubi in magna cernitur copia, hirſutus, colore omnino uiridi, longitudine cubitali & curua At pepo is eſt, quem officinæ ob colorẽ citri, in maturitate acquiſitũ citrullum appellant, Græci uero illum πέπανον id eſt maturũ, Graia uoce dixere, quam uocẽ Hiſpani uel hodie ſeruãtes, nulla immutata litera aut ſyllaba, illum quoque pepanũ uocant, & eius ſupremã partem conciſam, fronti, æſtus hora, in qua illum plerunq; comedimus, tanquam refrigerantẽ, admouemus, quod olim

Cucumer. *Cucumer anguinus.* *Pepo citrullus eſt.*

quoq; â Græcis fieri Dioſcorides innuere uidetur. Veſcimur enim pepone Hiſpani, dum uiret: nam poſtquam maturuit, & colorē luteum, citri maturi contraxit, tanquam cibo inutilem reiicimus, ſi quid tamē illius comedendū ſit, eius ſuprema & cartilaginea pars tantum pro uictu, reiecta eius medullari parte, accipienda eſt; ut apud inferiores Germanos plerunq; fit, qui peponibus iis, non niſi maturis, cōtra Hiſpanorū conſuetudinem, in uictu utuntur, quorū medullarem & interiorē partem, in qua ſemen continetur, tanquam improbā & malam reiiciunt, ſuprema & cartilaginea illa, crebris uerrucis or nata parte, contenti, qui mos apud Græcos quoq, fuit, ut ex Galeno deprehēditur, lib. 2. de Alim. fac. cap. 5. ubi inquit: huc accedit, quòd in peponibus homines à carne intima in qua ſemē habetur, abſtinēt. Sed hæc ignorās Mathiolus, nihil in hoc cap. præter alios uillicare facit. Subdit quoq; Gal. eodē loco, in melopeponibus autē mandunt, id eſt carnem interiorē, pro quo ſcire licet, quòd melopepones, hodierni ſunt melones, quorū uarietas ingens eſt, quū alii cortice ſubtili tegūtur, alii uero craſsiori, & tardius maturi fiunt quos Clodiēſes (Venetiis prope Riuumaltū) uendentes, peponas appellāt; alii autē intus ſunt rubri, & illorū quidam muſchatelli dicti, odore & ſapore præſtantiſsimi, ut apud Luſitanos, Abrantini dicti, ab oppido Abrātes dicto, quod Tagus aurifer præterlabitur, quibus Neapolitani reſpōdent. Alii autē ſunt albi, & illorū nonnulli hiemales dicti, quia per uniuerſam hiemem ſuſpenſi in domibus ſeruātur, apud Salmanticenſes frequentes, qui quoq; è Græcia in Italiam hodie aduehūtur. Sunt quoq; pręter iſtos, melones aquei dicti, quos angurrias multi appellant, alii uero, bateccas, Turcæ, carpuzes. Thuſci, præter omnē loquendi conſuetudinem, cucumeres nominant. Dicuntur uero melones aquei, quia intus aquam habeant, quam cum interiori ſubſtantia, adiecto ſucchar o Mauri & Turcæ, uigente ęſtu, pro refrigerandis uentriculis, in cōtinuo uictus uſu habēt, magnæ enim ſunt anguriæ iſtæ, uentroſæ, lucidæ, colore uirides, quanquam nonnullæ paruæ reperiantur, multis uariegatæ coloribus, quarū omnium, interior pars dulcis admodum eſt, qua febricitantes, ſitim arcere conātur. Sunt præterea, ut plures alias pręteream ſpecies, Saracenicæ quædam, uel Transmarinæ dictæ cucurbitæ, quas nonnulli pepones appellant, aliæ exterius albæ, aliæ uero ſubluteæ, omnes craſsi & peſsimi nutrimenti; & ea de cauſa à ruſticis in hieme tātum comeduntur, Frigidæ enim & ſiccæ, temperatura ſunt, ueluti priores omnes ſpecies, quas crudas comedere ſolemus, frigidæ & humidæ, in ſecundo gradu; Attamen, ſi quis aut ſemen aut radicē arefaciat, haud etiam humidæ fuerit naturæ; ſed iam deſiccantis, idq; in primo quodam ordine, aut in ſecundo incipiente, ut latius Gal. dixit lib. citato de Facult. alim. Porro, cucurbitam ac omne genus peponis uel eorum ſemina, ſaccaro hodie condiri, magno ægrotantium oblectamento, uel tonſores norunt, nedum aromatarii.

Mathiolus errat.

Melo pepones ſunt melones.

Angurria.

De Lactuca.

Græce, θρίδαξ: Latine, lactuca: Luſitanice, alface: Hiſpanice, lechuga: Italice, lattuca: Gallice, une lactue: Germanice, lattich.

Enarratio. 130.

DICITVR lactuca, ut Palladio in Ianuario placet, quod abundantia lactis exuperet, quod quidem lac uentrem mouere leuiter, olim credebatur, quare apud ueteres, in primis epulis ueniebat, ut Martialis ſequenti carmine teſtatur, quum dicat. Prima tibi dabitur, uentri lactuca mouendo Vtilis: de qua quoq; ille dixit, Claudere quæ cœnas lactuca ſolebat auorum, Dic mihi, cur noſtras inchoat illa dapes? Syluestris uero lõgiori caule in cãpis naſcitur, folio ſatiuæ ſimili, ſed ſpinoſo, preſertim quum ad cõplementum peruenit, Satiua uero quæ in uictus uſu quotidie uenit, ut refert Galenus, humidum frigidumq; eſt olus, non tamen extreme. Dicenda igitur lactuca, humida, & frigida eſt ſecundum aquæ fontanæ frigiditatem, & ut libro ſecundo de Facultatibus alimentorum legimus, hoc olus, ſucci eſt quàm alia omnia laudabilioris. Nam quum reliqua omnia ſanguinem gignant paucißimum, ac praui ſucci, lactuca non multum quidem generat, id tamen nec mali ſucci eſt, neque omnino laudabilis. Porro dum eſſem iuuenis, uentriculuſq; mihi infeſtaretur bile, lactuca, qua ipſum refrigerarem utebar: quum uero ad ætatem declinantem perueni, hoc ipſum olus fuit mihi contra uigilias auxilio, quæ ſenibus eſſe annexæ uidentur. Habet itaq; lactuca ſuccum quidem frigidum atq; humidũ, minime tamen prauum, quare nec concoctioni reſiſtit, nec perinde ut reliqua olera, uentrem cohibet ſicuti neque, etiam prorritat. *Lactuca* *Lactucæ tẽperatura.*

De Gingidio.

Græce, γιγγίδιον: Latine, gingidiũ, chærefoliũ: Italice, cerefolio herba: Gallice, du cerfueil: Germanice, kerbelkraut.

Enarratio. 131.

RECTE mea ſententia, Ruellius Gallus, & poſt illum Fuchſius, in ſuo herbario, gingidium chærefolium eſſe, opinati ſunt, quum re uera inter ſe maxime conueniant. eſt igitur gingidium chærefolium, herbula, non diu è Syria, & Cilicia in Italiam adue&ta, & inde in alias regiones tranſportata. quanquã ad Hiſpaniam nõdum quod ſciam peruenerit, ſylueſtri paſtinacæ ſimilis, tenuior, tamen, & amarior, & culinæ ſatis commoda, radice ſubalbi- *Gingidiũ chærefoliũ eſt.*

da,aliquantulum amaricante, floribus candidis, ſemine in ſiliquis exiguis, oblongo, anguſto, & acuminato,quæ ideo chærefoliū dicitur, quod foliis luxuriet. Quod uero Hiſpani, herbulam hanc,in hortis ſuis hucuſq; ſatam non habeant, id in cauſa mihi eſſe uidetur, quod coriandro uiridi maxime utantur,id ferculis quotidie infundēdo,quod tamen uniuerſa Italia, & Germania,ac Gallia, reſpuunt,& tanq̃ noxiam herbā horrent, cuius loco hanc amplexātur,chærefoliū dictam, quæ in uniuerſum alia eſt, ab ea quam Plinius chærefolium appellat. *Chærefoliū Plinii differt ab hoc præſenti.* Huius porro uires, Galenus libro.2. de Facult. alimentorum,capite quinquageſimo quinto;& ſexto libro, de Facultatibus ſimplicium medicamentorum,enarrat, dicens; Gingidium guſtu amarum & aſtringens quum ſit,temperie calidum frigidumq; uidetur: Secūdū uero utramq; qualitatem,deſiccatoriū eſt,cætera porro,ſtomacho amicū exiſtit.

De Scandice.

Græce, σκάνδιξ: Latine, ſcandix.

Enarratio 132.

Scandix. Loãnes Falconerius Anglus. SCANDICEM gingidio ſimilem herbā,nobis diligentiſsimus uir Ioannes Falconerius Anglus, primo Ferrariæ indicauit, nec enim illam aliis nominibus appellari nouimus, qua de cauſa nomenclaturas alias non adiecimus.

De Caucalide.

Græce, καυκαλὶς: Latine, caucalis herba, daucus agreſtis: Hiſpanice, queyones, ierua: Italice, pitroſello ſaluatico.

Enarratio. 133.

Caucalis herba. ADEO caucalis herba,daucum refert,cum figura,tum foliorum inciſura,& umbella,ut merito daucus ſylueſtris à multis appelletur. Naſcitur enim hęc ubiq;,in aruis,folio inferiori petroſelino ſimili:ſuperiori uero,inciſo,minuto,ut in fœniculo,cernitur, unde ab Italis, petroſelinum agreſte, herba iſta dicta eſt. Præterea,huic ſimilis folio & umbella alia eſt herba,caule hirſuto,cuius radices rotūdæ,nucum magnitudine ſunt; exterius nigræ, intus uero albæ,& eſui aptæ,quas pueri in Hiſpania, frequentiſsime comedunt,& eas,eadem uoce,qua iuncum auelanam appellari diximus uocant, nuſquam quàm in Hiſpania à me uiſas; nec mirum,quum,ut ait Virgilius. Nec uero terræ ferre omnes omnia poſſunt. Cæterū de caucalide, ita prodit Galenus libro ſeptimo, de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, quidam daucum ſylueſtrem nūcupant, eſt enim ei adſimilis guſtu ſimul ac uiribus, excalfacit enim ut ille & deſiccat, tum urinam ciet, & muria ad repoſitionem conditur.

De Eruca.

Græce, εὔζωμον: Latine, eruca, ſalax eruca: Hiſpanice. arugua: Italice, rucola, rucheta: Gallice, dela roquette: Germanice, uueilzſenff.

Enarratio. 134.

ERVCA tam domeſtica quàm ſylueſtris communiſsima eſt herba, quæ plerũq; in acetariis uenit, & ideo eruca dicitur, quia in guſtu erodat; euzomos uero, quia iura commendet, detq; illis gratum ſaporem, Venerem enim eruca mouet, qua de cauſa, à poetis ſalax eruca appellatur; de qua Galenus libro ſecundo de Alimentorum facultatibus capite quinquageſimo tertio, ita inquit: hoc olus manifeſtiſſime calfacit, ſemenq; gignere creditur, & coeundi excitare appetitum, capiti etiam dolorem infert, præſertim ſi quis ipſo ſolo ueſcatur. hactenus Galenus. Quibus, tu adde, modo quo eruca ueſcitur, calidus temperatura ſit, quum ſi frigidus fuerit, tantum abeſt ut illi dolorem capitis inducet, ut potius magnum adducat iuuamen. *Eruca.*

De Ocimo.

Græce, ὤκιμον: Latine, ocimum, baſilicon regium, ocimum gariophyllatum: Hiſpanice, albahaca: Italice, baſilico, baſilico gentile: Gallice, du baſilic: Germanice, baſilique.

Enarratio. 135.

NON ſolum in hortis ſatum ocimum uidetur, ſed paſſim ad feneſtras figulinis uaſis repoſitum, quod mulieres ob fragrantiſsimum quem habet odorem fouent, unde ocimum ab ὄζω uerbo quod eſt redoleo, deductum eſt. Reperitur enim gariophyllatũ dictum ſuauioris odoris, ſic dictũ quòd neſcio quid gariophylli redoleat. proprie uero baſilicon minutis foliis ornatum, acinos eſt, de quo tertio libro ſermonem faciemus. Cæterum in ocimi uiribus multi diſsident, Galenus tamen cui habenda fides eſt, ſic de eo libro octauo, de Facultate ſimpl. medicamentorum, tradit: Ocimum ex ſecũdo eſt ordine calfacientiũ, habet autem recrementitiam humiditatem, proinde nec commodum eſt, quod in corpus ſumatur: cæterum foris illitũ ad digerendum & concoquendum idoneum eſt. At Simeon Sethi, de eo ita quoq; iudicium ſuum fert, quum dicat, baſilica ocima, olfacta, cor, & caput, iuuant, ſi aqua irrigantur humidiora fiunt, & ſomnum conciliant, ſemen eorum cardiacis affectibus ſuccurrit, animi mœrorem ex atra bile ortam, in hilaritatem & letitiam mutat. *Ocimum.* *Acinos quid.* *Simeon Sethi.*

De Orobanche.

Græce, ὀροβάγχη*: Latine, orobanche, erui angina: Hiſpanice, yerua uaqua: Italice, herba lupa, coda di leone, herba tora, herba uacca: Gallice, teniam.*

Enarratio. 136.

Orobanche cauliculus eſt. NASCITVR orobanche inter legumina, hordeum & canabim, pedalis altitudinis, cauliculus, & minoris, ad ruborem declinans, ſine foliis, hirſutus, pinguis, tener, aſparagi modo craſſus, flore ſubrutilo, ad album declinante in totum hypociſti ſimilis, nam radix illi, tenera, policaris craſſitudinis eſt. Orobanche ex maleficio nomen traxit, quod uidelicet, legumina, præcipue orobum, inter quæ naſci diximus, ſtranguler, non illis, ſe circunligando, ut Theophraſtus dixit, ſed tantum inter ea naſcendo, ut experientia indicat. Dicitur uero herba hæc, à nonnullis, herba tauri; ab aliis autem herba uaccæ, eo quòd uacca quum eam comedit, illico ad taurum accedit, non minus quoq; cynomorion appellatur, quod canis genitale membrum referat, nam una parte craſſa uidetur, alia uero ſubtilis. De qua ita Galenus lib. octauo, de Facultatibus ſimplicium medicamentorum inquit, breuiſſime, ſiccæ frigidæq; temperaturæ eſt, in primo ordine.

De Tragopogone.

Græce, τραγοπώγων*: Latine, tragopogon, barbula hirci: Hiſpanice, barba de cabron, yerua, nozelhas: Italice, ſaſſafrica.*

Enarratio. 137.

Tragopogon. EST dubio procul herba hæc ſimilis omnino herbæ croci, præſertim illa flores purpureos emittens: nam altera luteos potius flores producit, ſed utriq; radix eſt parua, bulboſa, aliquantulũ oblonga, auellanæ magnitudine, dulcis, eſui apta, quam pueri in Hiſpania in campis eradicantes, à ſimilitudine paruarum nucum, nozellas appellitant, & illarũ eſu maxime oblectantur. Dicitur enim herba hæc barba hirci, quia in calice, neſcio quid hircinã barbam repræſentet, quanquã Hermolaus Barbarus uir alioquim doctiſſimus, parum hoc animaduerterit. *Hermolaus taxatur.*

De Ornithogalo.

Græce, ὀρνιθόγαλον*: Latine, ornithogalum, lac gallinaceum: Hiſpanice, leche de gallina yerua: Italice, latte de gallina: Gallice, churlos.*

Enarratio.

Enarratio 138.

SCATENT uniuerſi campi fœno referti, ornithogalo herba, Dioſcoridis picturę omnino reſpondente. Nec minus quoque inter ſegetes reperitur herba hæc, ſine foliis caulem producens, tenerum, ſubtilem, tribus quatuorue agnatis, & ipſis etiam tenellis, ex quibus flores prodeunt primo aſpectu albi, ſed poſtea penitius introſpecti, exterius herbaceo, intus uero tantum lacteo colore deprehenduntur; in medio quorum poſtea tanquam in pillula ſemen ſeruatur, piſtrinæ accommodatum, quum id panibus tanquam melanthium iniiciant: Radices quoque huius herbæ dulces ſunt, bulboſæ, in uictus uſu quotidie uenientes, non minus ac caſtaneæ, quas ruſtici deficiente annona, non prætermittunt, famem, crudis & coctis propulſantes. *Ornithogalon.*

De Tuberibus terræ.

Græce, ὕδνον: *Latine, tuber terræ: Hiſpanice, turmas de tierra: Italice, i tartufi, tarenſola, zuneſta: Gallice, truſla: Germanice, truſle.*

Enarratio 139.

PARIT intra ſe tubera tellus, ſine caule, ſine foliis, aliiſue agnatis, quę peſsimum & terreſtrem præbent nutrimentum, & ut tradit Auicenna neruis & ſtomacho inimica ſunt, qua de cauſa, cõſulto iure carnium pinguium tubera elixanda ſunt, uel ut Platinæ libro de Obſoniis placet, uino lota ſub cineribus coquenda ſunt, ac ſale & pipere aſperſa, adhuc calida in conuiuiis, poſt eſum carnium comedenda, Erumpunt enim, ut obiter hoc dicamus, tubera tonitru, unde Aquinas poëta dixit: & facient lautas optata tonitrua cœnas. *Tubera.*

De Hortenſi ſmilace.

Græce, σμίλαξ κηπαία: *Latine, ſmilax hortenſis, phaſelus: Hiſpanice, feyones: Italice, fagiuoli, faſeli: Gallice, phaſiole: Germanice, faſelen, uuild bonen.*

Enarratio 140.

ADEO clare phaſelus uulgatiſsimum legumen à Dioſcoride in præſenti deſcribitur, ut non multis opus ſit comprobationibus. Nam renum figura legumen hoc cernitur, aliquando rubrum, aliquando uero album, nonnunquam quoque nigro colore compunctum. De quibus omnibus hic Dioſcorides ſimul agit, non uero, ut quidam putat, de uno tantum genere, pluribus uariegato coloribus, quod hodie, Italia phaſelum Turcicum *Phaſelus.*

appellat, ut capite centeſimo primo, abunde diximus. cæterum coquuntur hodie in Italia pro cibo, teneræ ac uirides cum ſemine phaſeli ſiliquæ, ueluti quoque olim fieri Dioſcorides meminit. Cæterum, flatuoſum nutrimentũ phaſelus gignit, nec omnino malum.

De Medica herba.

Græce, μηδική *: Latine, medica herba : Hiſpanice, alfalſe, eruaye.*

Enarratio 141.

HAEC non ubique prouenit herba: at in regno Valentino apud Hiſpanos, abundantiſsime creſcit, ubi quoque illius ſerendæ diligens, pro ſaginandis iumentis cura habetur, quam Arabica uoce, alfalſe, uel alfaſaſat appellare ſolent, in Gallia quoque eam naſci Ruellius eſt author, ubi trifolium magnum, aut potius Burgundiæ trifolium appellari tradit. Dicitur tamen herba iſta Medica, quòd ex Media, in Italiam olim adducta fuerit, ubi quoq; magna diligentia, pro iumentorum pabulo ſerebatur, ſed nunc quod noueſim, uniuerſa Italia ea caret.

Alfalſe Medica herba.

De Aphace.

Græce, ἀφάκη*: Latine, aphace, ſylueſtris uitia.*

Enarratio 142.

NASCITVR in pratis. & prope ſepes aphace herba, caule quadrato, folio lentis, aut campeſtris eruiliæ, flore ſubrubro, ſed poſtea ſiliculas quaſdam emittit paruas, in quibus ſemen, ad ſpeciei conſeruationem recondit. Nam aphaca, apud Theophraſtum longe alia eſt herba, ut pote cichoreæ altera ſpecies, quam dentem leonis, aut tarraxacum, uel altarraxacum appellari diximus. Porro Fuchſius in præſenti errat, quum aphacen, os mundi, herbam eſſe dixerit, quum proculdubio, os mundi, folia maiora habeat, filicis modo alata, herba in altum creſcens, & ea de cauſa, à multis ſpectaculi gratia in hortis ſata habetur: Hodie uero aphace, in Hiſpania non ſeritur, quia ubique, & in omnibus campis, præcipuè fœno refertis ſua ſponte naſcatur, ut audio tamen, in nõnullis Italiæ locis, illius, non minus ac alterius cuiuſq; leguminis cura ſerendi habetur, de qua, Gal. lib. 6. de Facult. ſimpl. medic. ita inquit: Aphace aſtringit, editurque ut ipſa lenticula, ægrius tamen concoquitur: Cæterum ualentius deſiccat, & moderati caloris eſt, cętera uero legito libro primo de Facultatibus alimentorum, capite 36.

Aphace herba.

Aphaca endiuiæ ſpecies.

Fuchſius errat.

De Porro capitato.

Græce, πράσον κεφαλωτόν *; Latine, porrum capitatum ; Hiſpa*

nice puerros: Italice, porri: Gallice, poureaulx: Germanice, lauch ſchnittlauch, & bryſzlauch.

Enarratio 143.

PRASVM, porrum eſt, praſium uero marrubium, cuius inaduertentia Plinius quandoque lapſus fuit. Agit igitur Dioſcorides de porro capitato, non quidem quòd ab aliis communioribus radices habentibus longas, differat; ſed potius, quia olim in iſto capitato, maior ſuauitas & teneritudo quàm in cæteris, percipiebatur. Parabatur autem porrum capitatum, id eſt, capitis latioris, utpote cepæ modo incrementum habens ſequenti modo: quum enim tranſplantabatur, folia à radicibus auferebantur, ac ſubtus parum tegulæ, aut cuiuſuis alterius teſtæ ponebatur, ne porri radix in altum creſceret, ſed magis cepæ modo lata fieret, de quibus, & cepis, ac alliis, Galenus libro ſecundo de Alimentorum facultatibus capite ultimo ſermonem fecit, quum dicit: corpus enim calefacit, & craſſos in eo humores extenuat, glutinoſoſque incidit, bis tamen aut ter in aqua decoctum, acrimonia ſpoliatur, quanquam nec ſic quidem uim perdit extenuandi. At Simeon Sethi, porrum calidum & ſiccum in ſecundo ordine conſtituit, dicens quoq;, urinam cit, & mali ſucci eſt, aſsidue comeſtum uiſus hebetudinem efficit, difficilia inuehit ſomnia, & ſtomacho nocet, genitale ſemen calefacit, & capitis dolores excitat, iecur, renes, & ueſicam ledit, confert ad hęmorrhoidas, bis uero aqua coctum & aceto, & garo & oleo, cuminoque conditum, ſalubre eſt, iis qui frigido ſunt ſtomacho. *Praſum porrum eſt. Praſiũ marrubium.*

De Ampelopraſo.

Græce, ἀμπελόπρασον: Latine, ampelopraſum, uinearum porrum, agreſte porrum: Hiſpanice, ayos de las uinhas, puerros de las uinhas: Italice, porro ſaluatico, porrandelo: Gallice, por eau ſauluagez.

Enarratio 144.

DICITVR ampelopraſum, quod in uinetis frequentiſsime naſcatur, quo ruſtici allii loco ueſcuntur. Duram enim ſubſtantiam ampelopraſum habet, & acutum ex ſe ſpirat odorem. De quo Galenus libro ſexto de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, ita inquit, ampelopraſon, ſi inter allium & praſon, hoc eſt, porrum, medium quiddam concipias, facultatem ampelopraſi inueneris. Eſt enim agreſte ut ſic dicam porrum, quamobrem & acrius eo & ſiccius eſt, ſicut agreſtia omnia reliqua hortenſibus, ac proinde ſtomacho quàm illud no- *Porrum uinearum.*

centius,ſed & craſſos & lentos humores potentius incidit, ualentiuſque infarcta organa obſtructione liberat,hac quoque ratione,urinas ſæpe prouocauit,ubi à craſsis & lentis retinebantur humoribus, adeo uero eſt calidum,ut illitum cataplaſmatis modo exulceret. Dictum autem eſt antea,quòd quæ eum in modum ſunt calida,extremi ſint ordinis. Hæc Galenus:in quorum uerborum primordio,animaduertendum duximus, quod Galenus, ampeloprasum uiribus conſtituit inter allium & porrum,quum tamen hæc potius ſcorodopraſo, hoc eſt allioporro, quam ampelopraſo, uineto porro, conueniant; quæ quoque Gal.lib.8.eiuſdem citati uoluminis confirmauit, quum dixerit ſcorodopraſon,ſicut guſtu & odore mediam ſcorodi, hoc eſt allii,& praſi id eſt porri, qualitatem poſsidet;ita & uiribus, unde prima illa uerba,capitis ampelopraſi,addita ſupereſſe pro firmo crediderim.

De Cepa.

Græce, κρόμμυον*: Latine,cepa,cepe: Hiſpanice,cebolhas: Italice,cipolle: Gallice,oignon: Germanice,zuuibel.*

Enarratio 145.

Cepa. CEPA lachrymoſum olus, ubique uulgatiſsima eſt, cuius dulcis & acris ac media, ueluti rubra & alba reperitur, quæ quoque inter bulbos reponitur, imo Celſus omnia capitata olera, uel quorum radices in uictum ueniunt, inter bulbos reponit, ut capite de ſcilla quoq; meminimus. Ex quarto enim ordine excalfacientium cepa eſt, ut tradit Galenus, libro ſeptimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, de quo certe haud admirari non poſſum, quum cepam in quarto collocet gradu; ſcillam uero medicamen uenenoſum in ſecundo tantum. Cæterum, cepa ut Simeoni Sethi placet, lotium cit, & ſemen genitale gignit, cibi appetentiam excitat, capitis dolores facit, & ſtomacho officit, rationem etiam ut aliqui ferunt lædit: ſi uero coquatur, plurimum malignitatis deponit, & utilis fit ad thoracis aſperitates, & tuſſes, hæmorrhoidas impoſita aperit, & cum aceto inunctum, alphos extergit, etſi autem craſſarum partium ſubſtantiam habeat, humores tamen craſſos & lentos extenuat, uentriculum uero inflat, ſi crebrius quis ea utatur, in lienis uitia incidit.

De Allio.

Græce, σκόροδον*: Latine,allium,ſcorodon,ruſticorum theriaca: Hiſpanice, ayos: Italice,aglio: Gallice, ail, ou aux: Germanice, knobloch.*

Enarratio. 146.

SCORODON quaſi σκαιὸν ῥόδον.id eſt rudē roſam,quod aſpere ſu pra modum redoleat,dictum puto,& allium,quod exiliendo creſcat,honeſtum ac gratum ruſticæ plebi obſonium eſt, adeo ut à Columella libro ſecundo,inter hortorum delitias numeretur, & à Galeno ruſticorum theriaca,ſiue ruſticorum antidotum appelletur, quòd ad allium tanquam ad ſacrum antidotum,& theriacam, quum male ſint affecti, concurrant: cuius à Dioſcoride in præſenti duo deſcribuntur genera, Hortenſe ſiue domeſticum; alterum uero ſylueſtre quod Græci ophioſcorodon, id eſt anguinū allium uocant,ſua ſponte in aruis creſcens,folio prælongo,tereti,intus con cauo,iunceam ſpeciem repræſentante,radice uero domeſtico non abſimili. Tertium autem genus,præter hæc duo citata comperitur,urſinum dictū,in nemoribus naſcens,& nunc hortis Italiæ familiare factum,folio perſimili lilio conuallis, flore multiplici,albo,odorem allii reſpirāte,radice uero tenui. Cæterum an allium peſtilenti morbo conueniat, & in eo tuto dari poſſit,dubium eſt:cui quæſito facile reſpondemus, quòd in præſeruatione peſtis,alliis uti,optimū eſt cōſilium, quanquam Abinzoarem oppoſitum aſſeuerantem uideamus: ſed re uera, allium ueneno aduerſari, & optimum eſſe antidotum,non ſolum comeſtum pro peſtis præſeruatione, ſed etiam ut ex eo conficiatur rubricans emplaſtrum in bubone peſtifero certū eſt. Verum allium in curatione morſus uiperæ multum ualere, omnes tradūt, & nos ipſi experientia comprobatum habemus: quo fit, Auicenna Fen ſexta,quarti libri,capite trigeſimo tertio,quo de uiperæ morſus cura agit, emēdandus ueniat,quum loco alliorum,Interpres ſomnum ineptiſsime interpretatus eſt. Vocum forſan Arabicarum affinitate deceptus; Nam taumi Arabes allia uocant, naumi uero ſomnum. Quum igitur Auicēna dicat, quod affectus uiperæ morſu, utatur ſi poſsibile eſt, alliis & uini multitudine in potu,quū omnem excedat curationem,medicamen hoc Interpres,nō alliorū & uini multitudine, utendū dixit, ſed potius ſomni & uini quantitate; qui ſane error uitæ humanæ periculoſiſsimus eſt. Proinde Auicenna in eo loco ut diximus, emendandus eſt. Allium authore Galeno libro octauo de Facultatibus ſimpliciū medicamentorum, deſiccat & excalfacit quarto exceſſu. Porro,ophioſcorodon,agreſte allium eſt,domeſtico ualentius, ceu reliqua agreſtia omnia. Sed hæc de ſcorodo ſunt dicta: nam ſcordion herba,longe alia res eſt,de qua ſuo loco plura dicturi ſumus.

Scorodon allium — *Anguinum allium.* — *Vrſinum allium.* — *Allium an in peſte cōueniat.* — *Allium in uiperæ morſu iuuamē.* — *Auicēna ab errore uendicatur.* — *Scordion herba.*

De Scorodopraſo.

Græce, σκοροδόπρασον: *Latine, allium porrum, allium Turcicum, allium Thurcarum; Italice, aglio de Turchi.*

Enarratio. 147.

Decipitur Marcellus Virgilius.

SCORODopraſon herba, â natura producta eſt, non uero ab holitore ex allio & porro compoſita, ut Marcellus Virgilius putat. Naſcitur in aruis foliis porri, quę & in hortis iam hodie ſpectaculi gratia cernitur, & illā Turcicum allium uel turcarum porrum appellant, allii & porri uires poſsidens, ut de eo teſtatur Galenus loco ſuperius citato dicens; Scorodopraſon, ſicut guſtu & odore mediam ſcorodi hoc eſt allii, & praſi id eſt porri, qualitatem poſsidet, ita & uiribus.

De Sinapi.

Græce, σίνηπι : *Latine, ſinapis, ſinapi, napi, ſemen ſinapis: Hiſpanice, moſtarda, moſtaza: Italice, ſenape: Gallice, ſeneue: Germanice, zamoder garten ſenff.*

Enarratio. 148

Sinapis.

SINAPIS ut Athenæo placet, hic dicitur quod olfactu ſuo luminibus officiat, cuius duo habentur genera. Alterū, caulem habens hirſutum, longum, ramoſum, folia rapi, minora tamen & aſperiora, flores luteos, ſiliquas rotundas ac hirſutas, plenas ſemine paruo, minuto, & candicante. Alterum uero hirſuto quoq; caule præditum eſt, minore tamen, foliis erucæ, ſed maioribus & latioribus, ac laciniatis, floribus albicantibus, crucisq; effigiem referentibus, ſiliquis teretibus, & oblongis, ſemine pullo rufeſcenteue refertis. Cæterum, ex ſinapi, adiecta panis medulla & aceto, conditum paratur, pro bubula potiſsimum & duris piſcibus comedendis, accommodatum, non minus quoq; ex muſto rubro & ſinapi, apud Gallos frequentiſſime quoque cōcinnatur, ueluti ex pomis ſinape, cinnamomo & melle, eſt enim ſinapis ſemen calidum & ſiccum quarto ordine, ex quo ſinapiſmus ad exulceratione̅ paratur, ut Galenus ex mente Archigenis libris de Locis affectis meminit, oleum porro ex eo confectum in officinis proſtat.

Sinapis tēperatura.

De Naſturtio.

Græce, κάρδαμον : *Latine, naſturtium, cardamum, cynocardamum: Hiſpanice, naſturcyos, malpica: Italice, agreto: Gallice, du creſſon, alenois, du naſi tort: Germanice, garten kreſſen.*

Enarratio. 149.

Naſturtiū.

NASTVRTIVM appellatum eſt, â naribus torquendis, quòd odore & ſeminis acrimonia ſternutamēta prouocet, cuius genera ſunt duo,

ſylueſtre & domeſticum: de ſylueſtri paulo antea diximus libro primo, capite de Hiberide ſiue uicetoxico: nunc autem de ſatiuo, ſiue domeſtico ſermo habetur, quod egregie inter olera prouenit, & Venerem ſtimulat, quanquam Plinius libro uigeſimo, capite decimotertio, illud eam inhibere contendat, non abſq; errore tamen, ut experientia quotidiana docet. De quo Galenus libro ſeptimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita prodit: Naſturtii ſemen, adurentis facultatis eſt particeps, ueluti napy. proinde omnia quæ rubrificationẽ poſtulant, eo excalfaciunt: miſcetur quoq; remediis quæ exhibentur aſthmaticis, tanquam ualenter craſſos ſuccos incidere ualeat: porro & herba arefacta ſemini ſimilem facultatem ſortitur; nam quæ humida eſt, & uiridis, multis numeris inferiorem.

Naſturtiũ uenerem incitat.

Plinius errat.

De Thlaſpi.

Græce, θλάσπι: *Latine, thlaſpi, capſella, ſcandulaceum, ſinapi ruſticum, naſturtium tectorum: Hiſpanice, Luſitanice, paniqueſo de flor blanquo yerua: Gallice, ſeneue ſauluaige: Germanice, beſemkraut.*

Enarratio. 150.

TANTA eſt thlaſpis herbæ ſimilitudo, cum ea quam officinæ burſam paſtoris appellant, ut nonnulli herbariorum, eam quoque burſam paſtoris nominauerint: At re uera inter ſe multum differunt, quum folia in thlaſpide diuiſa in ſummitate eſſe uidemus, craſſa, ſtricta, longitudinis digitalis, ſaporis acuti, nõ inſuauis. Vnde fit, quod pueri Hiſpaniæ illis ueſcentes, panem & caſeum, herbam iſtam appellent: accedũt iis, quod flores thlaſpis, albi ſemper ſunt: in burſa uero paſtoris, plerunq; lutei conſpiciũtur. Semen quoq; in thlaſpi, rubrum acutum, & latum percipimus, ut eas inter ſe, ut uiribus, ita & figura differẽtes dicamus. De qua Galenus lib. 6. de Facultat. ſimplicium medicamentorũ ita tradit: Semen eius facultatem acrem ſortitur, adeo ut internos abſceſſus potum diſrumpat, menſes ciet, & fœtum enecat, per ſedem infuſum ſanguinolenta euacuans, iſchiadibus prodeſt, euacuatq; ſuperne & inferne bilem oxybaphi menſura epotum. Verum, herba burſa paſtoris dicta, frigida & ſicca cum quadam ſtypticitate eſt, cuius ſuccus recens extractus, uulnera recentia glutinat, & aceto mixtus, inflãmationes & eryſipelata ſanat. Nam ex ea, & plantagine, parata in aqua pluuiali decoctio, cum bolo armeno, dyſentericis & hæmoptoicis, id eſt ſanguinem è pectore ſcreantibus, medetur. Demum, herba iſta pro ſiſtendo quocunq; ſanguine fluente, accommodata eſt, & merito uulneraria dicta.

Thlaſpis.

Burſa paſtoris herba.

De Arabide.

Græce, ἀράβιν*: Latine, arabis, drabe, Orientale naſturtiũ, Babylonium naſturtium, cuminum ſyluestre.*

Enarratio. 151.

Arabis. HANC & ſi Ruellius in Gallia naſci, præſertim in locis nuper cultis, eamque cuminum ſylueſtre à uulgo appellari tradat, hucuſq; tamen nunquam eam uidere potui. Proinde, crederem herbam hãc, potius apud Cappadoces particularem eſſe, cuius ſemine frequentiſsime in cibariis utuntur, quàm uel in Hiſpania, uel Italia naſci.

De Eryſimo.

Græce, ἐρύσιμον*: Latine, irion, rapiſtrum, ſylueſtre ſinapi: Hiſpanice, rinchaon: Gallice, uelar, ou dela tortelle: Germanice, hederich, & uuilden ſenff.*

Enarratio. 152.

DIOSCORIDIS eryſimon, ſiue irio, multũ ab eo quod Theophraſtus deſcribit, differt, quum eryſimon hoc Diſcoridis, herba paſsim in ruderibus, & foſsis naſcens ſit, folio ſylueſtri erucæ perſimili, flore luteo, caule ramoſo, lento, frangenti, contumaci; nam floris loco, ſiliquæ corniculorum figura prodeunt, in quibus ſemen minutum, ſinapi uel naſturtio ſimile includitur: de quo Galenus loquitur libro ſexto de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, & Plinius libro. 22. capite ultimo. Nam *Eryſimon Theophraſti frugum genus eſt.* Theophraſti eryſimon frugum genus quoddam eſt, hordeo uel ſpeltę per quàm ſimile, de quo Plinius libro decimooctauo, capite ſeptimo, & decimo locutus fuit, & Galenus, primo de Facultatibus alimentorum libro, ubi ſeſamo, irionis ſemen ſimile fecit. Quod uero frugis genus hoc hodie ſit, dubitatur, quum Ruellius, tritici quoddam genus, ab Italis frumentonum dictum, eſſe credat, mea tamen ſententia non ſine errore, quum irionis folia, interdum uirent, ut refert Theophraſtus, à iumentis non edantur, quũ tamen folia huius frumentoni auidiſsime, ab illis comedantur, nec ullam cũ *Ruellius errat.* ſeſamo contrahit ſimilitudinem, ut facile Ruellius conuincatur, quòd Theophraſti eryſimon tritici genus dictum non ſit.

De Pipere.

Græce, πίπερι*: Latine, piper: Hiſpanice, pimienta: Italice, pepe: Gallice, pepre: Germanice, pepre.*

Enarratio.

Enarratio 153.

NASCITVR piper apud Indos, eo modo quo apud nos hedera, ſic enim quoque piperis planta parietibus & arboribus hæret, circumuoluiturque folio mali cotonei, ſed rotundiore, quanquam piper quoque in planta folia uitis ferente, naſci à nõnullis uiſum eſt, & hodie Venetiis in nõnullis hortis conſpicitur. Naſcitur enim prius piper, affixum ramulo, tanquam uerruca carni, ſed poſtea, pediculis tanquam hederæ bacca pendet. Virides namque piperis racemos, aceto ſeruatos, ex India, ad nos Amici tranſuexerunt: ex quibus exacte conſcii ſumus, quod piper eo modo dicto creſcat, naſcaturue, ſed quum ad maturitatem peruenit, colligitur, & in ſtoreis ad torridum Solem ponitur, ubi eo modo quo nos corrugatum uidemus efficitur. Interdum autem granum hoc omphax, ac immaturum eſt, album piper appellatur, ita ut piper nigrum, & album eiuſdem ſit arboris fructus, nec in alio differant, quàm maiori uel minori maturatione. An uero piper album, nigro calidius ſit, uel econtrario, uariant Authores. Nam Dioſcorides, nigrum calidius, ac maiori acrimonia præditum, gratiuſque cibis eſſe teſtatur: Galenus uero, libro octauo Simplicium, contrarium cõtendit, utcunque tamen ſit, uterque errat, quia piper longum eiuſdem arboris, fructum eſſe credant, quum re uera, piper longum, alterius arboris fructus ſit, qui ex inſula Somatra, Taprobana dicta adfertur, ualenter enim omnia hæc tria piperis genera calfaciunt, tum deſiccant, & ut quarto libro de Sanitate tuenda refert, piper longum, flatuoſi ſpiritus craſsitudinem ſoluit, & quæ in præcordiis pigra ceſſant, ad uentrem inferiorem depellit, & concoctioni ciborum ſubuenit, & ſubdit; Si huius copia non eſt, utique albo utendum, quippe quod ſupra duo reliqua genera uentrem roborat; Sin hoc nõ adeſt, optimum nigrum petendum eſt; id uero fuerit, quod pondere præcellit. Paratur enim ex omnibus compoſitum, diatrion pipereon dictum. Cæterum quum de pipere locuti ſimus, non ab re quoq; fuerit, de caryophyllo preſtantiſsimo aromate, uerbum facere, quum culinæ multum deſeruiat, tametſi eo antiquitas pro odoramento, referente Plinio, tantum utebatur. Eſt igitur caryophyllon feſtucarius quidam flos cuiuſdam arboris apud Indos naſcentis, buxo, tum figura, trunco & folio perſimilis: falluntur qui caryophyllo folium nucis, aut cinnamomi ineſſe autumant, quum re uera, arbor caryophyllorum, buxi folio ueſtiatur: unde Paulus Aegineta, libro ſeptimo ſuę medicinæ recte hoc animaduertens dixit; Caryophyllon, quaſi dicas, nucifolium non eam habet ſubſtantiam, quæ nomine prætenditur: ſed ex India, ueluti flores cuiuſdam arboris feſtucacei, & nigri ſunt, longitudine pollicari, propemodum odorati, acres, ſubamari, calidi & ſicci in tertio ordine, qui multiplicis uſus ſunt, tum in faciei medicamentis, tum in aliis. Apud Galenum tamẽ, nuſquàm quod meminerim, de illis mentio facta eſt,

Piper.

Piperis genus quod calidius ſit.

Galenus errat.

Dioſ. errat.

Piper longum.

Diatrion pipereon.

Caryophyllum.

quanquam Serapio,cap.307. Galenũ citet,& paulo poſt dicat:Paulus quidem dixit ſicut Galenus de litera ad literam, unde ſignificatur, quod ea ab eo tranſtulit, & ſubdit:confert enim ſtomacho caryophyllon,& epati,& cõfortat cor,uentrem conſtringit,& cibum concoquit,pondere uero quatuor ſcryptulorum cum lacte, ieiuno ſtomacho, potentiam uenercam corroborat. Iis carpeſium proximum eſt, quod cubeba officinis dicitur,ut lib. 1. meminimus,& Actuarius confirmat,nõ enim carpeſium, zedoaria ſiue zurumbet Arabũ eſt,ut Mathiolus augurat, quũ potius,ut dicimus carpeſium cubeba ſit, de quo Galenus libro ſeptimo de Facult. ſimplic.medic. ita inquit: Carpeſium ſimile eſt ualerianæ,tum guſtu,tum facultate,ſed plus habet tenuitatis, proinde magis ea uiſcerum obſtructiones extergit, urinam mouet,reneſque calculis degrauatos expurgat.

Carpeſium cubeba eſt.

De Zingibere.

Græce, ζιγγίβερις *: Latine,zingiber : Hiſpanice,gengiure: Italice,gengero : Gallice,zengenbri.*

Enarratio 154.

Zingiber.

ITA enim apud Indos zingiber ſeritur,quo apud nos allia,imo zingiber,cannarũ & ueluti alliorũ folia emittit, quibus in iuſculis, & coquinario uſu,ac acetario,Indiani,ueluti nos alliorũ foliis,utũtur:aduehitur porro zingiber ex inſula Cananoris, Radix alba nodoſa, multidiuiſa,odorata, ſaporis acuti,quæ ne euaneſcat, ac uermibus corrodatur,terra quadam rubra aqua diſſoluta,inficitur, ac ſic infectam, rubrũ zingiber appellant. Affertur enim ex India ſaccaro conditum,ſenibus,& pituitoſis, ac frigidis, & male concoquentibus ſtomachis accõmodatum, quanquam Venetiis & uariis aliis locis,ſiccum zingiber lixiuio emollitũ prius,ſaccaro quoq; paratur,non adeo tamen bonũ,ut ex India aduectum. De zingiberis uero uiribus,ita meminit Gal.lib.6.de Fac.ſimpl.med.zingiberis radix excalfacit,ſed non primo ſtatim occurſu, ueluti piper;unde ſane & minus eſſe ſubtilium partium quàm piper,exiſtimanda; Etenim illaboratã quandam,& craſſam retinere in ſe uidetur humiditatẽ,quemadmodum piper longum; quare diutius perſeuerat quæ proficiſcitur à zingibere,aut pipere longo caliditas,quàm quæ ab albo aut nigro. Porro ubi totũ corpus celerrime calfacere conſilium eſt, ea tunc exhibenda ſunt, quæ & celerrime à caloris noſtri contactu incaleſcant, & promptiſsime undequaq; ferantur. Verum ubi partẽ quamuis refrigeratam recalfacere ſtudemus,contrà agendum,nimirũ quę tarde caleſcẽtia,plurimo tempore perdurent,ea præbendo. Cæterũ,licet zingiber & piper longum, hac prædicta ratione à nigro pipere differãt,non magna tamen eſt differẽtia. At naſturtium,napy,thapſia, & agreſtium columbarũ ſtercus,maiori tẽpo-

re perfecte accenduntur,& plurimo tẽpore perdurãt. Cæterũ zingiberi aro ma aliud ſimile uidetur, quod zedoariã; Arabes uero, zurũbet uocant, à Grę cis ut dixi, prętermiſſum; quia carpeſiũ cubeba eſt, nõ uero zedoaria, de qua Serapio, capite centeſimo ſexageſimo nono, ita inquit: zurumbet, id eſt zedoaria, calidum & ſiccum, in ſecundo gradu eſt, impinguat cõueniente obeſitate, & aufert uentoſitates, & de eius proprietate eſt, alliorũ, ceparum, & uini, tetrũ odorem auferre, item morſui uenenoſorũ animantium opitulatur, & craſſas uentoſitates reſoluit, ac uentrẽ conſtringit: quibus adde apoſtemata quæ ſunt in matrice reſoluit, uomitũ retinet, & colicam affectionẽ curat. *Zedoaria.* *Zurumbet.*

De Hydropipere.

Græce, ὑδροπέπερι: *Latine, hydropiper, perſicaria non maculata: Hiſpanice, hierua pexiguera ſin manchas: Italice, herba perſecaria: Gallice, herba perſicaria.*

Enarratio 155.

HYDRO piper ſiue aquaticũ piper, ut paucis dicamus, perſicaria herba abſq; literulis eſt, ſic dicta, quia folia perſicę arboris ſimilia habet; Nam abſq; literulis ſiue maculis aut notis dicitur, ad differẽtiam alterius, maculis inſignitę. Eſt igitur herba hæc perſicaria immaculata dicta, ſapore acuta, acinoſum ſemen, & acutũ quoq; habens, aquoſis in locis plerũq; naſcẽs, in uniuerſum deſcriptioni hydropiperis reſpondens, ut merito affirmare debeamus, perſicariam officinarũ abſq; notis, Græcorum hydropiper eſſe. Vnde mirari ſatis nõ poſſum Ruelliũ uirũ alioqui doctiſsimũ, qui tã intentate ſcriptũ reliquerit, quòd eupatorium cõmune officinarum, canabis folia habẽs, hydropiper ſit, quũ tantum re uera inter ſe differant, quantũ beta à portulaca. Cæterũ ſiliquaſtrũ uel piperitis à Plin. deſcripta, lib. 20. ca. 17. ea eſt herba, cuius mẽtionẽ lib. 1. cap. de Cardamomo fecimus, quæ pyramidales ſiliquas, cordis modo, profert, unde ſiliquaſtri nomẽ meruit, & piper Hiſpanũ ſiue piper Indianũ appellant. Auicẽna uero zingiber caninum appellare uidetur, cuius ſiliquæ maturæ rubrę coralli modo lucẽtes ſunt, tãti feruoris & acuminis, ut piper excedere, ac ſapore ſuperare uideãtur. Nã piperitis, uulgaris herba, ut diximus, alia res eſt. De hydropipere uero perſicaria dicta, loquitur Gal. lib. 6. de Fac. ſimp. med. dicens: Hydropiperi à locis in quibus naſcitur, & à ſimilitudine quę illi cum pipere in guſtu eſt, nomen ſortitũ eſt. Cæterum, non uſq; adeo calidum eſt q̃ piper, attamen herba ipſa etianũ uiridis, cataplaſmatis in modũ impoſita ſugillata & tumores induratos digerit. *Hydropiper* *Perſicaria immaculata.* *Ruellius errat.* *Siliquaſtrũ*

De Ptarmice.

Græce, πταρμική: *Latine, ſternuẽtamtaria, ſylueſtre pyrethrũ:*

Hiſpanice, pelitre ſaluatico: Hetruſce, la herba de le ſcope: Gallice, agreſte pyretro: Germanice, uuilder bettram.

Enarratio 156.

Sternutamentaria herba.

ΠΤΑΡΜΟ'Ν Latini ſternutamentum uertunt, unde ptarmice, quia ſternutamentum iterare faciat, nomẽ habet, herba pyrethro non abſimilis, tum folio, flore, & ſaporis acutie, uellicat enim linguam pyrethri modo, quanquam mitius, flores porro, anthemidis ſiue camomillæ, rotũdi iu huius herbæ ſummitate apparẽt, qui acri ſuo odore, nares ferientes ſternutamentum irritant, & ut tradit Galenus libro octauo citato, præterdicta, ſugillata & cæteras ecchymoſes digerit; Viridis porro calfacit, ſecundo ordine, tertio autem ſiccat.

De Struthio.

Græce, ςρούθιον: Latine, radicula, lanaria, ſaponaria, herba fullonum: Arabice, condiſi: Hiſpanice, yerua xabonera: Italice, herba lanaria: Gallice, le herbe à fulon: Germanice, ſeyffenkraut.

Enarratio 157.

Struthion condisi eſt, Saponaria dictaherba.

STRVTHION, ſiue radicula, aut fullonum herba, Arabum condiſi eſt, quam noſtri ſaponariam appellant, cuius ſpecies duæ hodie uiſuntur, altera parua, flores lanoſos producens, humi ſparſa, & ea de cauſa, à Græcis, χαμαιῤῥυτον, appellata, quæ aqua manibus fricata, ex ſe ſpumam emittit, qualem à ſapone oriri uidemus, Hiſpanis admodum familiaris, ſub nomine ſaponariæ. Altera uero ab herbariis hodie indicatur lanaria herba, ſiue ſaponaria, hortis familiariſsima, clymeni folia habens, caulem uero rotundum, nodoſum, non uero fabaceum, ut in clymeno conſpicitur, quæ dubio procul, multum ab ea quam Plinius, libro decimonono, capite tertio deſcribit, abeſt, utriuſque tamen radix, pro ſternutamento euocando, in uſum trahitur. De qua Galenus libro octauo citati uoluminis dixit: Radix eius eſt acris, calida, ſiccaque temperamento, ex quarto propemodum ordine excalfacientium, ſed & abſtergit, & irritat, proinde & ſternutationem prouocat. Cæterum, unde herba iſta, ſtruthion, ſit dicta, non ſatis conſtat, niſi forte à foliorum ordine, quæ quodantenus auium alas imitantur, nam Græcorum ſtruthon, ſiue ſtruthion, Romanis paſſer eſt. Sed quum de ſtruthio loquor, in mentem uenit herba quædam, apud Luſitanos, non niſi in muris patriæ meæ Caſtelli Albi, & Niſiæ, oppidi circumuicini, naſcens, quæ dubio procul, tanquam naturæ

Caſtellum Album pro pria patria authoris.

miraculum adduci poteſt. Eſt enim herba hæc, in muris, uaſtiſsimis lapidibus conſtructis, illis, naſcens, nec aliter quàm inter utrunque lapidem creſcens, caule bicubitali, & ampliori, lanuginoſi, folio parietariæ, reſinoſo, florem uero ſi ſpectes, paſſerculum, aut auiculam albiſsimam, lanugine quadam ueſtitam dices, ut inde noſtri, herbam iſtam non niſi paſſerculorum, aut auicularum herbam appellent, floret autem ueris tempore, ac in hyeme emarceſcit, poſtea uero, uerno tempore repullulat. Nec enim alibi, quàm in iis duobus citatis locis, herbam hanc unquam mihi uidere contigit. Nullius præterea ut hæc dicamus, odoris flos hic eſt, imò tota ipſa herba ad nullos uſus medicos ſeruabatur: Olim uero cauſam huius floris inueſtigans, non aliã inueni, quâm quod ſtruthii, paſſeres dicti, inter illos magnæ molis lapides, nidificant, ex quibus ſemen eiaculatum herbæ radicem attingere, ac eã inficere, erat poſsibile, adeo ut inde, & cœlo fauente: flos ille auiculæ modo effigiatus euaſerit. *Herba paſſerculorũ.*

De Cyclamine.

Græce, κυκλάμινοσ: Latine, cyclamen, cyclaminus, rapum, umbilicus terræ, arthanita, panis porcinus, bothomarien: Hiſpanice, pan de puerco hierua: Italice, pan porcino, ciclamino: Gallice, pain de porceau: Germanice, erduurtz, oder apffel, ſchuu ein oder ſeuubrot.

Enarratio. 158.

DICITVR cyclaminus, panis porcinus, quia à porcis auidiſsime eius radix tuberoſa manditur. Nota enim herba eſt, & à ſeplaſiariis in continuo uſu habita, cuius uires Galenus inueſtigans ita libro ſeptimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum tradit: Abſtergit, incidit, ora uenarum aperit, attrahit, & digerit, ſuccus eius hæmorrhoidas reſerat, uiolenterq; ad ſeceſſum prouocat in floccis appoſitus. Sic etiam facultatibus phymata, ſtrumas, aliaſq; durities digerentibus commiſcetur, ac ſuffuſis cũ melle illitus competit; ad hæc per nares expurgat, adeo uehemens eius facultas ſit, ut abdomine illito, ſubducat aluum, & fœtum perimat. Tota autem radix ſucco imbecillior eſt, quanquam & ipſa uehemens ſatis. Nam & menſes ſiue epota, ſiue appoſita, euocat & aurigini prodeſt. Modus eius bibendi eſt drachmarum trium, ſiue cum melicrato, ſiue cum paſſo, cutem detergit, ac tum alopecias, ephelidas, omniaq; exanthemata curat, necnõ auxilio eſt lieni indurato. Meſue uero, calidam & ſiccam in tertio ordine hanc collocat herbam. *Cyclaminus.* *Cyclamen herba calida & ſicca in tertio ordine eſt*

De Altera cyclamino.

Græce, κυκλάμινος ἑτέρα: *Latine, altera cyclaminus, alterum cyclamen, cyſſanthemon*

Enarratio. 159.

Secũda cyclaminus.

QVAE nam herba hæc, ſecunda cyclaminus ſit, non ſatis conſtat. Nam Ruellius herbam quandam, ab Italis tamaro dictam, pro ea indicare ſolebat, quam quoq; ſigillum Mariæ appellari, ob id quod ab Arabibus bothomarien dicebatur, cõtendebat; ſed re uera Ruellius fallitur, quia Arabes, primam cyclaminum, bothomarien appellant, non uero ſecundam hanc: item, quia herba ab eo delineata, magis uitis nigræ deſcriptioni, quàm huic reſpondere uideatur ut ſuo dicemus loco. Porro Mathiolus Senenſis, hanc ſecundam cyclaminum à ſe conſpectam affirmat, radice parua, auellanæ perſimili, quam hucuſq; nos nunquam uidere potuimus.

Ruellius fallitur.

De Dracunculo maiori.

Græce, δρακοντία μεγάλη: *Latine, dracunculus maior, dracontium magnum, collum draconis, colubrina, ſerpentaria, uiperina: Hiſpanice, la terragontia maior, yerua culebrera maior: Italice, dragontea maggiore: Gallice, ſerpentine: Germanice, ſchlangenkraut.*

Enarratio. 160.

Dracunculi uariæ ſpecies.

VARIAS eſſe dracunculi ſpecies, teſtatur Plinius libro uigeſimo quarto, capite decimoſexto, ubi ita inquit; Id autem quod Græci dracontion uocant, triplici effigie mihi demonſtratum eſt, foliis betæ, non ſine thyrſo, flore purpureo, hoc eſt ſimile aro: Alii radice longa, ueluti ſignata articuloſaq; monſtrauere, tribus omnino cauliculis, folia eius ex aceto decoqui contra ſerpentium ictus, iubentes: Tertia demonſtrata fuit, folio maiore quàm cornus, radice harundinea totidem ut affirmabant geniculata nodis, quot haberet annos, totidemq; eſſe folia. Libro quoq; uigeſimoquinto capite ſecundo. In Luſitania, inquit, cognoui in agro hoſpitis, nuper ibi repertum dracunculum, appellatum caulem pollicari craſsitudine, uerſicoloribus uiperarum maculis, quam ferebant cõtra omnium morſus eſſe remediũ. Alius eſt, quẽ nos in priori uolumine, eiuſdem nominis diximus, ſed huic alia figura, aliudq; miraculum, exeuntis è terra ad primas ſerpentium uernationes bipedali fere altitudine, & cætera. Ex hac igitur multiplici dracunculi differentia, ſatis clare patet, quàm perperam dicant ii, qui ca-

put ſequens Dioſcoridi ſuperadditum eſſe contendunt, quum dracunculus maior,in multis creſcat prouinciis,longe à minori differens.Nam apud Flã dros, & Gallos, Italoſq; procerè creſcit, ita ut Seplaſiarii ad tabernas, tanquam ſpectaculum, ac prætereuntium remoram, eum ponant, præſertim quando purpureo illo flore, cornu modo oblongo floret. Nam tunc, res mira,ac horrenda apparet. Cæterum Galenus dracuntiorum omnium, utpote eaſdem fere facultates habentium,ſub uno capite mentionem fecit,dicens: Quiddam aro perſimile obtinet, tum foliis, tum radice: cæterum illo acrius eſt,& amarius,ac proinde calfactorium magis,& tenuioribus partibus.Habet etiam & aſtrictionem leuiculam: radix omnia uiſcera expurgat,optimumque remedium eſt contumacium ulcerum. Verum exterget etiam cætera omnia, quæ exterſionem deſiderant; folia præterea ſimilem facultatem ſortiuntur,ob idq; ſi ſint uiridia,recentia uulnera glutinant, fructus ualentior eſt,non foliis tantum,ſed radice,itaq; & cancros,& polypodas creditur eliquare,ſuccus eius quoq; uitia oculorum expurgat.Hæc Galenus. Cæterum dracontium hoc calidum & ſiccum in ſecundo ordine eſt, aluum quoq; tentans,ut experientia quotidiana indicat, quare Manardum hic minus bene Meſuem taxare,certum eſt. *Manardus non bene Meſuem taxat.*

De Dracunculo minori.

Græce, δρακόντιον μικρὸν*: Latine,dracunculus minor,dracuntiũ minus: Hiſpanice,la taragontia,hierua colubrina,hierua cobreira: Italice, dragontea minore: Gallice, ſerpentine petit: Germanice, ſchlangen clein.*

Enarratio 161.

DRACVNculus minor,qui uiperina,aut dracontia,ob eius quoque maculatum caulem dicitur, ubiq; uulgaris eſt,& officinis ſatis cognitus,cuius radix abortum facit,& aluum ſubducit, ac magnifice faciem abſtergit: qua de cauſa, ex ea mulieres pro polienda facie, quotidie unguentum parant.Cæterum,in uniuerſa Italia,herba quædam hodie comperitur, quam draconem,ſiue draconeam,aut dracontium appellant,folio oblongo,hyſſopi modo,ſed ampliori,ſapore feruido, acetum & ſalem referente, & ea de cauſa,acetariis expetita,quia utriuſq; ſaporem, in ea herbarum miſcella ſuperet,ita ut nec ſalem,nec acetũ,ſit opus addere. Naſcitur autem herba iſta, ex ſemine lini in cepa incluſo. *Dracunculus minor.* *Dracon herba.*

De Aro.

Græce, ἄρον*: Latine, arum,canis priapus, ſacerdotis uiri*

le: Hiſpanice, yaro, foia de yaro: Italice, aro, iaro: Gallice, uit de prebſtre: Germanice, paffenpint.

Enarratio. 162.

Arum.

ARVM communis,& nuſquam non familiaris habetur herba, diuerſimode tamen, quum non ubique æqualiter naſcatur, acris, imò aliquando adeo mitis eius comperitur radix, ut rapæ modo, edi poſsit, quemadmodũ Galenum adnotaſſe legimus libro ſecundo de Facultatibus alimentorum, capite ſexageſimotertio, qui quoq; de illius uiribus libro ſexto de Facultatibus ſimplicium medicamentorũ, ita inquit: Mediocrem extergendi uim poſsidet, eſtq; primi ordinis calfacientium,& exiccantium, radices eius comeſæ mediocriter humorum craſsitiem incidunt, ita ut ſint excreationibus ex pectore idoneæ. Hæc Galenus. Verum herba iſta, ut uiribus differens quandoq; reperitur, ita quoq; & radicis colore uaria cernitur, quo factũ eſt, ut Dioſcorides, candidam radicem habere arum tradat; Plinius uero nigrã libro uigeſimoquarto, capite decimoſexto.

De Ariſaro.

Græce, ἀρίσαρον: Latine, ariſarum, Hiſpanice, fraylillos hierua, fradinhos hierua: Italice, eriſaro.

Enarratio. 163.

Ariſarum.

EST ut refert Plinius lib. uigeſimoquarto, capite decimoſexto, & res ipſa indicat, ariſaris, uel ariſaron, aro ſimilis herbula, minor tamen, & minoribus ornata foliis, radice uero oliuæ magnitudine, qua multi tanq̃ pretioſiſſimo ſecreto apud Germanos inferiores contra peſtem utuntur, uocant autem Hiſpani herbam iſtam, plurali numero, fraylillos, id eſt fraterculos forſan quia figura monachulum referre uideatur.

De Aſphodelo.

Græce, ἀσφόδελος: Latine, aſphodelus, haſtula regia, affodilus, albucus: Hiſpanice, gamones, gamonitos: Italice, amphodello: Gallice, haſte boyalle, Germanice, golduurtz.

Enarratio. 164.

Aſphodelus. Haſtula regia.

ASPHODELVS officinarum affodillus eſt, herba haſtula regia dicta, ob id quòd omnium plantarum, quæ bulbos habent, maximum proferat caulem, cui radices coaceruatæ, multæ glandibus ſimiles, in longitudine ſunt, colore uero aureo, ſapore acri, quæ in uniuerſa Hiſpania paſsim in pratis & conuallibus reperitur. Nam in frigidioribus regionibus difficulter

naſcitur

naſcitur,& Anthuerpiæ ſemel tantum,& eam quidem in horto Martini chirurgici ſatam uidi. Noſtro hoc tempore,huius radices in uſum uictus non ueniunt, ut olim ueniebant; & Heſiodus ac Plinius cæterique antiquiſsimi uiri affirmant,imò tam nũc alienus hominibus cibus,aſphodelus eſt,ut potius pro muribus interficiendis, ipſa hodie utantur. Vnde & merito illius radices,inter medicamenta erodentia, cenſendæ ſunt, non uero inter olera, ut priſci faciebãt.De qua Galenus, libro ſexto de Facultatibus ſimplicium medicamentorum,ita prodit:Huius radix extergentis eſt facultatis,uſtæ autem cinis,calidior,exiccantior,ſubtilior,ac digerere potentior exiſtit,ac proinde alopecias ſanat.

De Bulbo uomitorio.

Græce, βουλβὸς ἐμετικὸς: *Latine,bulbus uomitorius.*

Enarratio 165.

BVLBVS uomitorius, ad differentiam cibarii bulbi, quia uomitum ciet, dicitur, planta quæ foliis nigris, & radice allio perſimili ueſtitur. Bulbus.

De Bulbo,qui edendo eſt.

Græce, βουλβὸς ἐδώδιμος: *Latine,bulbus qui edendo eſt,bulbus cibalis,bulbus Aſcaloniæ,cepa Aſcalonita: Hiſpanice cebolha aſcalonita: Italice, aſcallogna ceguola: Gallice,des eſchallotes, des appetites: Germanice,aſcalonitez.*

Enarratio 166.

FREQVENTI in uſu, bulbus qui edendo eſt, habetur; cepa quidem parua, oblonga, rubra, quæ uenerem irritat, & Aſcalonitam, ſiue Aſcaloniæ cepam,quia ab Aſcalone oppido Syriæ aduectam,appellant, de qua Martialis in epigrammate dixit:

Quum ſit anus coniux,& ſint tibi mortua membra,
Nihil aliud bulbis quàm ſatur eſſe poteſt.

Vnde & merito, Marcus Varro, in nuptiis bulbos edendos ſuadet, cui Apitius aſſentitur, dum modo, nuclei pinei, erucæ ſuccus, & parum piperis dictis addatur. Cæterum, tanti fecit Pythagoras bulbos Megarenſes, ut de eorum natura, integrum,ut fertur, compoſuerit uolumen, inter quos ſcillam, & pancratium præcipuè numerare eſt, aliaque diuerſa genera, ut apud Theophraſtum, libro octauo de Plantarum hiſtoria legere eſt,& Plinium libro decimonono;capite quinto.

De Scilla.

Græce, σκίλλα*: Latine, ſcilla, ſquilla, cepa maris: Hiſpanice, cebolha albatrana: Italice, la ſquilla: Gallice ſtipoulle, ou char pentairie: Germanice, meer zuuibel.*

Enarratio 167.

Scilla SCILLA, ſuſpenſa in officinis, ſquilla eſt, quæ in taleolas, ſic ne inuicem ſe tangant, per interualla, ſuſpenditur, ex qua acetum ſcilliticum, & oxymel ſcillinum, parantur, cuius uires inueſtigans Galenus, ita prodit libro octauo Simplicium: Scilla, admodum quidem incidit, calfacit autem ſecundo ordine, porro præſtat eam aſſam, aut elixam ſumere, Acetum ſcilliticum. quod ſic eius uehementia exoluatur. Hæc Galenus. Cæterum an acetum ſcilliticum, leniat aſperam arteriam, uel eam potius exaſperet, in dubium Cardanus Mediolanenſis medicus. uertitur. Tu Cardanum Mediolanenſem lege, contradictione decima ſui libri, quum paucis rem illic abſoluit, ac utinam non ita obſcure, ut ſolet loquatur, ut inde tyrunculi in re medica illum intelligant.

De Pancratio.

Græce, παγκράτιον*: Latine, pancratiũ, ſcilla minor, ſcilla nigra.*

Enarratio 168.

Pancratiũ. HAEC minor ſcilla, & illa quidem nigra, ab herbariis indicatur, quam maſculum appellarem; Superiorem uero, ut pote albam, fœminam, quanquam Ruellius, contra naturæ ordinem, albam, maſculum appellat, nigram uero fœminam.

De Cappare.

Græce, κάππαρις*: Latine, capparis, cappares: Hiſpanice, alkaparras: Italice, cappare: Gallice, cappez.*

Enarratio 169.

Cappares. NOTISSIMAE ſunt cappares, & officinis, & tabernis fere omnibus, ſalitæ proſtant. Nam hortenſes cappares, in frutice, non ſpinoſo naſci Ferrariæ uidimus, appetentiam enim deiectam incitant, & lienem minuũt, atq; obſtructiones aperiunt, qua de cauſa, capparis radice, & ipſius oleo pro liene atque meatibus obturandis, frequentiſsime medici utuntur, ipſi porro cappares, non admodum probum gignunt ſuccum, imo ut tradit Galenus libro ſecundo de Facultatibus alimentorum, tenuium quidem eſt partium capparis, ac proinde minimum alimẽti exhibet, utimur autem fructu huius

plantæ magis ut medicamento, quàm ut alimento: ſale enim conſperſus ad nos importatur, propterea, quod putreſcit, ſi reponatur ſolus: ubi igitur ſal ſuginem depoſuerit elota, collapſam appetendi uim excitat, pituitam uentris detergit, atque ſubducit, purgatque tum lienis, tum hepatis obſtructiones. Vti autem ad eas res oportet, ante alios omnes cibos, ex oxymelite, uel oxelæo. Huius etiam plantæ uirides ac teneros ſurculos, nõ aliter quàm terebinthi mandunt, in aceto ſimul & muria, aut ſolo aceto condientes. Cæterum capparis pugnantibus facultatibus conſtat, ut libro ſeptimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum legitur: extergit enim radix eius, & probe purgat, incidit, diſcutitq; tum amaritudine, tum acrimonia, at acerbitate contrahit, ſtringit, & denſat, quapropter lienes induratos, & pota & extrinſecus impoſita iuuat, menſes promouet, pituitam per os educit, maligna uiſcera ſanat, dẽtium dolores ſopit, tumores digerit, & uitiligines, quas alphos dicunt, aurium uermes enecat, folia autem & fructus ſimilem quidem, ſed imbecilliorem uim poſsident. *Capparum natura.*

De Lepidio.

Græce, λεπίδιον: *Latine, lepidium, hiberis, naſturtiũ ſylueſtre.*

Enarratio 170.

LEPIDIVM ut Galeno placet, iberis eſt herba, de qua libro primo, capite ultimo diximus: non deſunt tamen, qui dicant, piperitim hortorum, lepidium eſſe: alii uero qui credant raphanum Gallicum potius eſſe, quæcunq; tamen ea ſit herba, exulcerandi, ac ex cute ſquamas pellendi uim habet. Porro Plinii lepidium, eadem eſt herba cũ ſecundo à Paulo Aegineta deſcripto lepidio, quod raphanum dictum Gallicum eſſe, omnino credetem, ſeitaragi à nonnullis Mauritanis appellatum. *Seitaragi.*

De Batrachio.

Græce, βατράχιον: *Latine, batrachion, ranunculus, apium riſus herba ſcelerata, pes coruinus, herba Sardonia: Hiſpanice, Luſitanice, hierua belida: Italice, pie de gallo, pie coruino: Gallice, ramanculo herba: Germãnice, hanenfuſz.*

Enarratio 171.

BATRACHION, id eſt ranunculus, herba à noſtris pes coruinus dicta eſt, cuius genera plura, officinis nota ſunt ſatis, quæ exulcerandi, & ignis modo, urendi uim poſsident, unde mirari ſatis non poſſum, ut multis ab hinc annis dixi, cur Otho Brumphelſius, huius tria genera effigiata, non *Batrachiũ.* *Otho Brũphelſius errat.*

batrachio, ſed coronopo potius tribuerit, quũ illorum quodlibet guſtatũ, linguam exulcerat,non uero ut coronopus aſtringit: Vos uero illorũ uiuas herbas guſtate,& ut ſpero non inuiti pedibus in meã ſententiam ibitis. Eſt enim primum horũ genus,radicem rotundam habens,caſtaneæ magnitudine,qua pro excitãda ueſica,ac exulcerãdo loco cutaneo,ſępe utimur.Secundum uero genus, apium riſus dicitur,uel potius herba Sardonia, quæ ridendo interficit ; de qua Apuleius dixit, ſi quis eam guſtauerit ieiunus, ridendo exanimabitur, unde riſus Sardonius dictus eſt, & ut Saluſtio placet, neruos labiorũ & oris muſculos,illius qui eam comedit,contrahere facit,adeo ut ridendo mori uideatur.Nouimus nos,apud Anthuerpiam,hodie omnium ciuitatũ facile reginam,nonnullos iuuenes Italos,in acetario herbario, hãc deguſtaſſe herbam, quorũ nonnulli illico uitam cum morte cõmutarunt : alii uero,qui ſubito ad antidota, & medicamenta uomitoria confugere, euaſerunt,uenefica enim herba hæc eſt, & uitæ humanæ aduerſa. Tertium uero genus,cõmune eſt,& ubiq; obuium, inſunt autem iis omnibus folia apii,flores uero aurei,de quibus apud Hiſpanos,prouerbium circumfertur, ſic: dela herua belida,prſeue lheno, barrigua uazia: quod ſic ſonat,quũ batrachium herba in præſepio eſt, præſepium ea ſemper eſt plenum, at uentres iumentorum uacui ſunt:Nam illa non ueſcuntur,nec immerito,quia exulcerandi uim poſsident,ueluti & quartum genus folia lactea habens : de quibus Gal. libro ſexto de Facult. ſimplic.medic.ita tradit : Huius omnes quatuor ſpecies adeo acres exiſtunt , ut cum dolore exulcerent ; quare ſi conuenienter utare,pſoras & lepras excoriant, & ungues diuellunt, tum leproſis ſtigmata digerunt , & uerrucas detrahunt , quin & alopecias iuuant , exiguo tempore admotæ. Radix arefacta ſternutationem prouocat, ſed & dentes dolentes iuuat, ſic ut eos frangat . Eſt itaque ualde calida & ſicca, tum radix tum uniuerſa herba .

Sardonia herba.

Prouerbiũ.

De Anemone.

Græce, ἀνεμώνη*: Latine, anemon, orci tunica, herba uenti: Hiſpanice, amapollas de frol chiquita: Italice, il anemone.*

Enarratio 172.

QVVM olim Ferrarię,unà cum doctiſsimis uiris,& rerũ naturalium curioſiſsimis inueſtigatoribus,Gaſpare de Gabrielis nobili Patauino,ac Gabriele Mutinẽſi,nec nõ Ioanne Falconerio Anglo,in horto amœniſsimo, Magnifici Azaioli cõueniſſemus,illic anemon inter plures alias herbas,indicata fuit;quę dubio ꝓcul,multũ à rheade,ideſt papauere erratico,papauera lide dicto,differt,nã folia in anemone,diuiſa ueluti in coriandro,cernuntur,

Gaſpar de Gabrielis.

radices uero rotundæ ad oliuæ magnitudinem,flores uero parui, nec ita magni ueluti in erratico papauere,rubro,paſsim obuio ſunt, purpurei ut plurimum,aliquando lacteſcentes,nonnunquam albidi, & punicei : item, in anemone,quum rumpitur caulis,nullum ex ſe emittit lac,quod contrarium in papauere erratico euenire animaduertimus.Dicitur enim anemo,quia non niſi flante uento,aperiatur.Eſt & altera anemonis ſpecies, hodie cauda uulpis dicta,herba hirſuta,lanuginoſa,quæ loco floris,lanuginem in ſummitatibus cauliculorum producit,& illam,nonnulli potius inter batrachii genera reponunt, quia omnino cauſtica, & ulcera faciens eſt. At de anemone ita tradit Galenus libro ſexto de Facultatibus ſimplicium medic. Radix eius commanſa pituitam euocat,ſuccus è naribus purgat, & oculorum cicatrices extenuat. Inſuper ſordida ulcerum anemonæ expurgant, & lepras detrahunt,menſeſq; appoſitæ eliciunt,& lac trahunt. *Anemonis nomenclatura.*

De Argemonio.

Græce, ἀργεμώνη *: Latine, argemonium, agremonia, Liburnica herba.*

Enarratio. 173.

ARGEMONIA hæc, multum ab agrimonia uulgari abeſt, nam uulgaris agrimonia,Græcorum eupatorium eſt,ut ſuo diximus capite.Quæ uero hæc Græcorum argemonia ſit,mihi albo coruo rarior eſt. *Argemonia*

De altera Argemonia.

Græce, ἀργεμώνη ἑτέρα *: Latine, argemonia altera, argemonium alterum, argentina herba, argentea herba: Vulgo argentina herba.*

Enarratio. 174.

HOC alterum argemonium, ut paucis dicamus, argentina recentiorum eſt herba, ſic argentina dicta, ab argenteo colore, quem in foliorum parte exteriori habet. *Argentina herba.*

De Anagallide.

Græce, ἀναγαλλὶς *: Latine, anagallis, morſus gallinæ, ſanguis oculi herba: Hiſpanice, muruges: Italice, anagallo: Gallice, mouron: Germanice, gaiochheyl.*

Enarratio. 175.

Anagallidis genera. ANAGALLIDIS multa ſunt genera, omnia officinis ſatis nota, ſub morſus gallinæ nomine, quanquam Dioſcorides in præſenti duo tantũ eius memorat, alterum cœruleo flore ornatum, fœmininum dictum; reliquum uero maſculum, phœniceo, ſiue rubro corallio perſimili colore, unde corallium quoq; à multis ob colorem ſui floris dictũ eſt, quo fit ut Paulus Aegineta libro ſeptimo ſuæ medicinæ, quum antidotum articulari morbo conueniens deſcribat, cuius titulus ab anagallide ſumendus erat, ille potius à corallio, id eſt anagallide flores rubros, corallio ſimiles habente, illum deſumpſit, & diacorallium appellauit, cuius inaduertentia, Auicenna atque eius omnes aſſeclæ, aberrauere, credentes à corallio potius antidotum denominationem ſumpſiſſe, quàm ab herba corallio dicta, ut Ferrarieſes primo magna uigilantia indicarunt. At Galenus, utriuſq; anagallis facultates ita libro ſexto citato enarrat. Anagallis utraq;, & quæ cœruleum, & quæ purpureum fert florem, extergentis eſt facultatis, habet uero non nihil etiam caloris, & quandam trahendi uim, qua corpori infixa extrahunt, ſuccus earum ex naribus purgat, eadem de cauſa, in ſumma, deſiccandi uim habent citra mordicationem; quamobrem uulnera glutinant, & putrida corrigunt.

Corallium herba.

Auicenna errat.

De Hedera.

Græce, κισσὸς: Latine, hedera: Hiſpanice, la edera, la era: Italice, hedera: Gallice, du liere: Germanice, epheuu.

Enarratio. 176.

Hedera. CISSOS hedera eſt, non uero ciſthos, ut alias monuimus, cuius inaduertentia Plinius errauit: cæterũ hederæ plura & uaria ſunt genera, ut apud Plinium eſt uidere libro. 16. capite trigeſimoquarto, & Theophraſtum libro tertio, capite decimooctauo. Dioſcoridis tamen, tria tantum deſcripta genera omnibus ſunt nota, unum album, à fructu & folio ſic dictum; unde Virgilius dixit; candidior cygnis, hedera formoſior alba. Alterum uero nigrum, corimbos ferens nigros, atque racemos in orbem circũactos, de quo dixit quoq; Virgilius, atque hederæ pandũt ueſtigia nigræ. Hæc ipſa, apud Plinium mas eſt, quæ olim Bacchica & Niſia dicebatur, quia in Bacchi ſacrificiis, quæ Dionyſia appellabantur, ex illa confectis corollis uterentur. Tertium uero genus, Helix dicitur, quia multas habeat inuolutiones. Hedera omnino ſterilis, nullum prębens fructum; de quibus omnibus Galenus libro ſeptimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita inquit: Ex contrariis facultatibus hedera conſtat, habet enim quiddã aſtringentis ſubſtantiæ, quæ terrea & frigida exiſtit, habetq; non nihil acris, quam calidam

Hederei triaigcuera.

eſſe,uel guſtus comprobat, præterea ſi uiridis ſit, obtinet etiam quandam aqueam & tepidam. Viridia igitur folia,in uino decocta, grandia ulcera glutinãt, malignaq; ad ſanitatem reducunt, igne factas exulcerationes cicatrice obfirmant,cum aceto decocta lienoſis opitulantur: flores autem quodammodo ualidiores ſunt, ſuccus medicamen eſt errhinon, uetuſtas auriũ fluxiones ſanat, nec non uetera ulcera tum aurium tum narium, lachryma hederæ perimit lendes, piliſque nudat, adeo quippe eſt calida, ut etiam obſcure adurat.

De Chelidonio maiori

Græce, χελιδώνιον τὸ μέγα: Latine, chelidonium maius, chelidonia: Donum cœli, Hirundinaria maior: Hiſpanice, la celiduenha, yerua de las golundrinhas, celidonia: Italice, celidonia: Gallice, chelidonie, ou eſclere: Germanice, ſchelkraut.

Enarratio. 177.

SCATENT omnes ferme nunc horti & parietes chelidonia. Quæ hirundinaria,ut Theophraſto placet, appellatur quia aduentu hirundinis, ſuum excitat florem, ut apud ipſum legere eſt,lib. ſeptimo, capite decimo quarto. Plinius uero libro uigeſimoquinto,capite octauo,chelidoniam (inquit) uiſui ſaluberrimam hirundines monſtrauere, uexatis pullorum oculis,illa medentes. Cæterum,hæc non memithe eſt,ut Gerardus Cremonenſis,& alii multi,nono ad Almanſorem regem dicato libro,Raſem interpretati ſunt, quia memithe Dioſcoridis glauium eſt, ut Ferrarieſes primo indicarunt,& poſt illos Leonardus Fuchſius libro Paradoxorum. At chelidonii uires, proſequitur Galenus libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita; Admodum extergit & calfacit. Succus eius ad acuendum uiſum eſt commodus, quidam radicem eius, ad auriginem ab obſtructione iecoris ortam,in uino albo cum aniſo propinant, Manſa etiam confert dentium doloribus.

Chelidonia.

Gerardus Cremonenſis & plures alii errat.

Memithe Glantium eſt.

De Chelidonio minori.

Græce, χελιδώνιον μικρόν: Latine, chelidonium minus, chelidonia minor, hirundinaria minor, ſcrofularia minor: Hiſpanice, ſcrofularia menor, Italice, fauoſello: Gallice, ſcrofularia minor: Germanice, feiguuartzen, oder blaternkraut.

Enarratio. 178.

Chelidoniũ minus.

VERNA herba hæc eſt,atque ob id, quod apparentibus hirundinibus,è terra erumpit, hirundinaria appellatur.Humi enim ſerpit herba iſta, paſsim obuia,folio hederaceo,paruo tamẽ,ſine caule,flore luteo,quẽ Dioſcorides ſiluit,nam radices,illi paruæ inſunt, tritici granis per quàm ſimiles, albæ,inter quas capillares nonnullæ comperiuntur, parum tamen acutæ ſapore; nam in alio loco,acres reperiri non dubitarem,ut de Aro quoq; Galenus dixit libro ſecundo,de Facultatibus alimentorum,& nos proprio capite meminimus.Proinde dotes huic chelidonio minori tributas, in noſtro non reperiri crediderim,quum acredinem illam propriam,qua potiſsimum operatur,amiſſam habeat. Vt de eo ita dixit Galenus,ubi ſupra,chelidoniũ minus,quum maiori ſit acrius, celeriter cutem exulcerat, ungueſq; ſcabros eiicit,ſuccus eius per nares purgat. Hæc itaq; ſiccat,& calfacit,in quarto incipiente ordine: At chelidonium maius in tertio.

De Othonna.

Græce, ὀθόννα: *Latine, othonna.*

Enarratio. 179.

Othonna.

OTHONNA quid ſit,non ſatis inter priſcos cõſtat; Paulus tamen, illis adhærere uidetur,qui credũt,othõnam ſuccum maioris chelidonii eſſe.

De Myos otide.

Græce, μυὸς ὦτα: *Latine,myoſotis,alſines,auricula muris.*

Enarratio. 180.

Myos otis auricula muris Alſines eſt.

PRIMA hæc myos otis,id eſt auricula muris,quarto libro,alſines dicta eſt,quare cum Marcello Virgilio,quum hic de ea ſemel factum fuerit, non eſſe de ea iterum agendum,dicendum reor, quum utrobiq; eadem eſt hiſtoria,& medicina,ſequens tamen myos otis altera eſt.

De altera Myoſotide.

Græce, μυὸς ὦτα ἑτέρα: *Latine,myoſotis altera, Auricula muris,piloſela: Hiſpanice,oreya de raton yerua: Italice,orecchia di topo: Gallice,orelge du ratte.*

Enarratio. 181.

Auricula muris. Auicennæ error.

HOC ſecundum auriculæ muris genus, primo in Flandria uidimus, præcipue in oppido Beueres dicto,in uniuerſum herbula,cuius folium auri muris reſpondet,unde merito nomen contraxit. Cæterum Auicennam cõfuſe admodum loqui,ut qui herbas quatuor,helxinem,alſinem,myoſotida, & anagallidem,

& anagallidem, natura & figura, multum differentes, ſub Auriculæ muris nomine confundit, Ferrarienſes primo patefecerunt. Huius porro temperaturam ac dotes breuiſsime attingit Galenus, lib. ſeptimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum dicens: Myoſotis deſiccat ſecundo ordine; cæterum nullam euidentem caliditatem poſsidet.

De Iſatide ſatiua.

Græce, ἰσάτις ἥμερος: Latine, iſatis ſatiua, glaſtum, guadum: Hiſpanice, paſtel: Italice, guado: Gallice, le guade du gueſde ou paſtel; Germanice, uueydt.

De Iſatide ſylueſtri.

Græce, ἰσάτις ἀγρία: Latine, ſylueſtris iſatis, glaſtum minus, guadum minus: Hiſpanice, paſtel ſaluatico: Italice, guado agreſte: Gallice, le guade ſauluaige: Germanice, uueidt, agrien, uuilduueydt.

Enarratio 182.

NIHIL nunc iſatide notius, qua infectores lanarum maxime utuntur, adeo ut ſine illa, nihil in tingendis pannis proficere poſsint, quæ glaſtum, & hodie guadum uulgo dicitur, cuius Galli, ſerendi maximam curam habent, & ex ea maximum faciunt quæſtum, ueluti inſulares, regi Luſitaniæ parentes: de cuius uiribus Galenus libro ſexto de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, ita tradit: Iſatis domeſtica, qua quidem utuntur tinctores, facultatis eſt ualenter exiccantis, nondum tamen mordentis: eſt enim ſimul amara & aſtringens, proinde magna uulnera corporum durorum glutinat, & ſanguinis profluuio laborantibus partibus utiliter illinitur, tumores laxos mirifice digerit, ſimul ac reprimit, & aduerſus omnia maligna ulcera mirabiliter reſiſtit, At iſatis ſylueſtris, manifeſte iam acre quiddam, tum guſtu, tum actione præfert, proinde quam domeſtica magis deſiccans, ualentius etiam putredinibus obſiſtit, ad cætera iam comprehenſa deterior, hactenus Galenus. Cæterum, ex ſucco iſatidis Indicum confici, ſuo dicemus loco: Plinium quoque erraſſe, qui iſatim, inter lactucæ genera computauit, notum eſt.

Glaſtum guadum.

Indicum Iſatidis ſuccus eſt.

De Telephio.

Græce, τηλέφιον: Latine, telephium, portulaca ſylue-

ſtris tertium ſedi genus uermicularis herba: Vulgo, la uermicular.

Enarratio 183.

Telephium. TELEPHIVM non eſt craſſula maior, ut multi rentur, quia craſſula maior, faba inuerſa dicta, frigida eſt; Telephium uero calidum. Proinde telephium, ſylueſtrem portulacam; ſiue tertium ſedum apud Dioſcoridem eſſe, pro firmo crediderim, de quo ſermo illic habendus eſt, At fabam craſſam inter ſedi quoque genera reponi debere, & illa quidem frigida, non inepte quis dixerit.

Finis libri Secundi.

IN DIOSCORIDIS ANAZARBEI LIBRVM TERTIVM ENARRATIONES DOCTORIS AMATI LVSITANI MEDICI PRAESTANTISSIMI.

De Agarico.

Græce, ἀγαρικὸν : *Latine, agaricum* : *Vulgo agarico.*

Enarratio capitis primi.

EX IIS medicinis, agaricum eſt, quibus paſsim, magno cum ægrotantium iuuamento utimur, nõ enim radix eſt agaricum, tametſi Galenus illud radicem appellet, fungus autem potius dicendus eſt, qui ad radices multarum diuerſarum arborũ, naſcitur, non quidem ita albus aut politus, ut in officinis cernitur, ſed cortice potius quodã coopertus, quo ueterinarii mulomedici dicti, plerũq; utuntur, ex eo clyſteres pro irritandis iumentorũ fecibus parantes: optimus hodie ex Aphrica affertur, ex Allobrogibus uero non ita bonus aſportatur, quo uniuerſa Gallia ac Italia utuntur. Fœmina agaricus, primatum obtinet, modo ut inquit Meſue, ſit habens quinque dotes, prima quarum eſt, ſit leuis; ſecunda, ſit albus; tertia uelociter frangibilis; quarta, poroſus; quinta rarus. Nam agaricus fœmina, à Dioſcoride deſcriptus, intus rectas pectinum modo uenas, & diuiſiones habens, proculdubio peſsimus iudicandus eſt, qua de re, in iſto textu, mendam eſſe, aliquando ſum ſuſpicatus, quum quæ maſculo peſsimo debentur, Dioſcorides fœminæ, agarico optimo tribuit, ſed utcunque res ſe habeat, ut bonus dicatur agaricus, albiſsimus ſit oportet, leuiſsimus, & minime lignoſus: talis proculdubio erit, abſque lineis percurrentibus, quas in malo ſæpe conſpicimus, & optimus dicendus erit, quem Democritus familiæ medicamen ſolebat appellare, quia in omni tempore, & omni ætate tuto dari poſsit. Agaricus, calidus in primo gradu eſt, & ſiccus in ſecũdo, & ut tradit Gal. lib. 6. de Facult. ſimpl. med. Agarici radix, primo quidem guſtu dulcis, ſed paulo poſt ſubamara apparet, acrimoniæq; & aſtrictionis leuiculæ quandam ſpeciem temporis ſpacio inducit, eſtq; conſiſtentia laxa; quare compoſita hæc radix eſt, ex ſubſtantia aërea & terrea â calore extenuata: Minimũ autem habet eſſentiæ aqueę, hac ratione & digerendi uim poſsidet, & craſsitudinem incidendi,

Agaricum.

Agarici boni notæ.

Agaricus medicamen familiæ.

Agarici temperatura.

tum anfractus uiſcerum expurgandi: Iccirco regio morbo laborãtes ex obſtructione iecinoris, nec nõ morbo comitiali obnoxios ſanat, tũ rigores per circuitus recurrẽtes, ex craſsis uiſcidiſq; humoribus ortos, exterminat; iuuat & morſos â beſtiis frigore lædentibus, aut cõpunctos, tũ foris in affecta parte impoſitũ, tum intro in corpus aſſumptũ, pondere drachmæ unius, cum uino diluto. Eſt etiam & purgatorium, in iis autẽ Gal. uerbis, adnotandum duximus, quòd in agarico ſapor amarus comperitur, quo mediante (etſi à tota ſubſtantia) pituitæ purgatorius agaricus ſit, bilioſos quoq; & ſeroſos educit humores, præter quas dotes, reperitur quoq; in eo, ut tradit Gal. & experientia ipſa indicat, acrimonia pauca, & uix poſt longũ tẽpus perceptibilis, qua craſſa incidit. At quia acrimonia iſta ut diximus, pauca eſt, parum incidere poteſt, ideo ſapientiſsime, medici, huius agarici facultates inueſtigantes, quũ ex illo paſtillos parant, zingiber, uel cinnamomum, aut caſsiam, cum ſale gema, & oxymelite, illi adiungunt, ut acrimonia parua, à natura illi data, prædictis acribus medicamentis fortior euadat, & conſequenter potentius craſſa incidat, & educat. Sed unum eſt, in iis paſtillis, ſiue trochiſcis admonendum, quòd pharmacopolæ omnes, illos paratos in ſuis habent pyxidibus, ut quum à medicis deſcriptum ſit, Ex trochiſcorum de Agarico, illico ad eas, nulla interpoſita mora, confugiant, parum alioqui animaduertentes medici, in iis trochiſcis, uires agarici deperditas eſſe, quia ſiccitate acquiſita, ſubtiliores particulæ, quibus opus perfici ſolet, euanuerũt, manentibus craſſis, & terreſtribus: & ea de cauſa, medici prudentiores, & qui rerum curam habent, nunquam agaricum niſi nouiter in paſta paratum ægrotis præbent, ſcientes trochiſcatũ illum uires ſuas omnino amiſiſſe. Proinde caueant Medici deinceps, ne ſuis ægrotantibus trochiſcatum iſtum præbeant agaricum, imo pharmacopolas, ut ab iſta abſtineant cõpoſitione, moneant, quũ prudentius multo facient, ſi quoties agarico uti opus fuerit, de nouo ut diximus conficiant, & in paſtam redigant, Sic enim melius operabitur, imo in paſta, eo modo quo pilularũ maſſa, redigitur, longiori tempore, quàm forma trochiſcorũ ſeruabitur, nec ita celeriter ſuas amittet uires. Soluit autem agaricus, pituitam, ac bilem craſſam, uiſcidoſq; & craſſos humores, Verum agaricum internis inflammationibus obeſſe, Silanus quidam commentariis ſuper 9. lib. Raſis, regi Almãſori dicato, cõtendit, de qua re Nicolus Florẽtinus, ac Matthæus de Gradis conſulendi ſunt, nunc uero rẽ tetigiſſe ſufficit.

Agarici uires.

Taxantur medici.

Silanus.

De Rhapontico.

Græce, ῥαπόντικον: Latine, rhaponticum, rhecoma, radix Ponti: rheon, rha, rhabarbarum Ponticum: Vulgo rheubarbaro da ponto, reupontico.

Enarratio ſecundi capitis.

ANCONAM ueni nobile apud Italiam emporium, ad quod omne genus hominum mercatorum, totius Orientalis plagæ confluit, eo conſilio, ut ab illis, ſi quæ ſunt medicamenta à noſtris deſiderata, quæ ex Oriente afferri ſolent, haberem; nam quum hodie nullus extat princeps, qui pro illis ueris cognoſcendis ſollicitus ſit, aut qui medicis ſuis, modum aliquem inquirendi cum impenſis conſtituat, ut olim Alexander Magnus præceptori ſuo Ariſtoteli ſummo philoſopho opes ingentes ad hæc inquirenda naturę ſecreta affatim largiebatur: Decreui, non ut principibus placerem, aut ex illis ſtipendium aliquod ſperarem, ſed magis ut animo ſatisfacerem ac poſteritati prodeſſem quoad fieri poſſet, rerum occultarum, & de quibus authores hodie maximas habent contentiones, certam afferrem notitiam; quo factum eſt, ut res uotis non infeliciter ſucceſſerit, ut in rhapontico iudicare quis poterit, quod ad me aduectũ fuit, in maxima quidem copia, & id Gerardus Caroli Quinti Imperatoris, apud Solymanum Turcarum Imperarem doctiſsimus orator, propriis manibus, in regione Ponti eradicauerat. Eſt enim uir ille doctiſſimus, & uariarum linguarum peritiſſimus, ac medicamentorum ſimplicium diligentiſsimus inueſtigator, qui hoc tempore, primo radicem iſtam in lucem traxit, digitalis longitudinis & craſsitudinis, fungoſam leuem, coloris exterioris ſubnigri, ſub quo luteus alter uidetur, nam intus ea fracta, eiuſdem cernitur coloris, quo uulgare rhabarbarum, præcipue immaturum, inſignitur, quam ſi dentibus tractaueris, labia, & ſputum, crocei coloris reddi certum eſt, porro ſaporis mixti eſt, communis fere aut uulgati rhabarbari ex ſe ſaporẽ reddens: Nam tota iſta radix, ſtyptica eſt, ut experientia compertum habeo: illius enim drachmarum duarum pondus ſæpe dedi, & nullus bibentium egeſsit, imò potius eorum uentres conſtricti magis fuere. Proinde rhaponticum hoc Græcorum, diuerſum a uulgari rhabarbaro eſſe, non ſolum figura, ſed uiribus ipſis, certiſſimum eſt. Quum autem hæc literis mandaremus, huius radicis Põticæ partem, ad Antonium Muſam Braſauolam uirum doctiſsimum, miſimus, uelutì ad Antuerpienſes, ut inde ſingularis doctrinæ uir, Ludouicus Nunius Santarenẽſis Luſitanus, in Hiſpaniam ad amicos tranſmittat. Eam uero hodie quoque Monachi, qui Meſues Antidotarium enarrarunt, habent, ueluti alii plures doctiſsimi uiri Romæ agentes. Quapropter, de iſto rhapontico nihil amplius agendum decreuimus, modo Diſcoridem ſic in præſenti intelligendum monuerimus, eo modo quo Manardus olim interpretatus eſt, circa uerbum hoc, Datur agarico ſimiliter, in ſingulis prædictis morbis eodẽ pondere, in iiſdem liquoribus, & cætera, non autem Dioſcorides per hæc uerba, rhaponticum purgatorium, ut agaricum intelligit, ut multi falſo interpretantur, ſed inquit, potius: Doſis rhapontici in prædictis morbis, eadẽ

Rhaponticum

Ludouicus Nunius.

Exponitur Dioſcorides.

eſt,qua agaricus conceditur,tuto enim rhaponticum hoc dyſentericis conceditur. De quo Galenus libro octauo de Facultatibus ſimpl.medic. ſub rheo & rha ſermonem habet dicens: Quiddam habet terreſtre frigidum, ceu indicio eſt aſtrictio; adiuncta eſt illi tamen quædam caliditas.Siquidem ſi mandatur pluſculum,ſubacre conſpicitur: eſt etiam aëriæ cuiuſdam ſubſtantiæ ſubtilis particeps, quod indicat laxitas, leuitaſq;: quare conuulſis, ruptis, orthopnœæq; prodeſt,ſic quoq; liuentia & lichenas cum aceto illitum perſanat.Aſtructionis ratione,ſanguinem expuentibus, cœliacis & dyſentericis confert.Libro quoq; de Antidotis,ita de eo tradit: Rheon quoq; ipſum adulteratur,quãdo quidem ſtatim in regionibus ubi gignitur, recens nonnulli capientes ipſum,decoquunt,donec totum cremorem reddat,quẽ poſtea cremorem,ubi accuratius percoxerint ceu purum, atq; ab aquæ miſtura alienum, ad nos tranſmittunt, ſicuti & rheon ipſum ſiccatum, tanquam neque id prius cocturam fuerit expertum. Cognoſcetur tamen facile dolus, nam eiuſmodi rheon, nec denſam compactamue ſubſtantiam poſſidet,ut quod integrum eſt,ſed rarius apparet,aſtrictionemq; aut obſcuram,aut plane nullam guſtanti exhibet,quam tamen rheon uigens, ualidiſſimam poſsidet.Hæc uero Galeni uerba,Meſue ſuo tribuit rhabarbaro, de quo nunc paululum differere,non ab re erit.Eſt igitur RHABARBARVM uulgare,Medicamentum benedictum,& ſanctum dictum. Radix è Scythia prope Perſiam,hodie aduecta,figura orbicularis,põdere ad ſummum unius libræ: quæ quanto grauior, ac ponderoſior fuerit, eo melior erit.Calidum enim & ſiccum rhabarbarum hoc eſt,& ut Meſue placet, in ſecundo gradu,quod natura ſua bilem purgat,deinde pituitam,imò ut ſubdit inibi Meſue,maior eius proprietas eſt,mundificare & confortare hepar & ſtomachum,& conferre doloribus pungitiuis eorum,& clarificare ſanguinem,& auferre oppilationes,& morbos quorum mater eſt obſtructio,ſicut hydropem & icteritiam,& ſplenis craſsitiem,& febres oppilationum,& ſimilia.Super quibus uerbis adnotandum eſt, quòd quando Medicus decreuerit,meatuum obſtructiones aperire,ac uias obcluſas reſerare,tunc rhabarbari infuſum offerre ægrotantibus melius eſt: quando uero ſimul aperire, & roborare,tunc rhabarbari ſubſtantiam dare ſanius eſt conſiliũ: ſua enim ſtypticitate laxam particulam cõſtringit,ac roborat.Vnde Arnaldus Villanouanus, reprehenſione dignus eſt, qui ob ſtypticitatem inſitam rhabarbaro ipſo prægnantibus interdicebat,ignorans alioqui uir doctus,& practicus inſignis,nullam rhabarbaro ineſſe partem præſtantiorem,ob quam tuto utero gerentibus dari poſsit,hac ſtyptica,ob quam quoq;,& pueris,& ſenibus,æſtate,& hyeme,frequenter, abſq; noxa ulla,datur: totum enim rhabarbarum in ſubſtantia exhibitum,optime educit, & multo melius ac ſecurius,quàm eius infuſum,uel dilutum dictum; nam aſtrictione ſua,quæ pur-

Rheon Galeni. *Rheon adulterabatur.* *Quæ debentur rheo, Meſue ſuo tribuit rhabarbaro.* *Rhabarbarum.* *Methodus dandi rhabarbarum.* *Arnaldus Villanouanus errat.*

gationem non impedit,uiſcera fortificat,& ea roborat; quo fit, extenuatis & debilibus,iiſq; qui uiſcus aliquod debile habent,in ſubſtantia ipſum dare, melius fit.Comperiuntur autem in rhabarbaro, tres nobiles facultates, quarum una,acrimonia eſt,qua craſſa incidit,extenuat,ſubtiliat, & ad deiectionē præparat, ad quam facultatem iuuandam, neoterici, tanquam rhabarbaro opem ferentes,ſpicam nardum illi adiungebant, credentes rhebarbari acrimoniam,ſpicænardi acrimonia,intendi & adiuuari, quorum ratiocinatio licet optima ſit,in hoc tamen claudicat, quòd licet ueram ſpicam habeamus, ut uere habemus,qua multos carere diximus,in ea tamen,uel Galeno teſte, libro de Facult.ſimplicium,adeo pauca,& memoratu indigna comperitur acrimonia,ut certum ſit,ea parum aut nihil adiuuari poſſe. Quare prudentius medici ii feciſſent,ſi loco nardi ſpicæ,cinnamomum,aut caſsiam illi adiunxiſſent,pro qua complenda operatione,optimo profecto conſilio, medici in illius infuſione,parum uini albi generoſi, & aromatici infundere ſolent. Qui uero rhabarbarum uſtum dyſentericis propinant, miro detinentur errore,quum tantum abeſt,ut uſtum rhabarbarum conſtringat, ut potius ulcerata inteſtina magis rodat,& fluxum augeat. Mordacitatem enim, & acredinem quandam ab igne cōtrahit, quam Ariſtoteles empyreuma appellat;qua mediante,corrodens ac mordicans efficitur,præſertim ſi nō lauetur:nam Galeno authore libro citato,capite chalcitidis, ut ſexcentos alios locos ex libris de Compoſitione medicamētorum taceam,uſta omnia ſi lauentur,moderatiora redduntur, minuſq; mordacia. Mea igitur ſentētia,rhabarbarum ſi dyſentericis dari debet,Græcorum rhabarbarum ſiue rhaponticum dictum,eſſe debet, nam cōmune & uulgare rhabarbarum,non quidē uſtum aut toſtum,offerri debet,ſed potius eius ſubſtātia à ſubtilioribus particulis denudata,quas in aqua plantaginis,uel roſacea,prius optime piſta, & per diem merſa,amittit,ſic enim rhabarbari ſubſtantia tuto dari poteſt. Teſtis enim Deus eſt,nos plures Luſitanos, fluxu laborantes, uidiſſe, quibus rhabarbarum aſſum,tanquam rem præcipuam medici dabant,quorum plures,è uita illico deceſſerunt.Nam quum uirtus expultrix tribus de cauſis, ad expellendum prouocatur,multo pondere,multa mole,& roſione; fit inde, ut excoriata inteſtina, rhabarbari aſsi roſione, magis corrodantur, ac ulcerentur,& conſequenter diem ſuum obeant ægrotantes. Eſt uero Rhabarbarum alterum, hortis familiare,folia habens ampla,longa, enulæ campanæ ſimilia,cuius radix non infeliciter quoq; ſoluit, quod Fuchſius, neſcio quo augurio ductus inter rumicis genera collocauit.

Rhabarbari tres facultates.

Spica nardi rhabarbaro adiungenda non eſt.

Rhabarbarum uſtum dyſentericis dari nō debet.

Vſta omnia ſi lauentur mitia redduntur.

Rhabarbarum quomodo dari debeat.

Hiſtoria.

Virtus expultrix quibus de cauſis ad expellendum prouocetur.

De Gentiana.

Græce, γεντιανὴ : Latine, gentiana : Hiſpanice, la gentiana:

Italice, gentiana: Gallice, gentiane: Germanice, entzian, oder bitter uurtz.

Enarratio. 3.

Gentiana. NOTISSIMA officinis, Gentiana herba eſt, à Gentio Illyricorũ rege, qui eam in bello inuenerit, ſic dicta. De qua Galenus exacte dixit libro ſexto de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, hoc modo: Huius herbæ radix, multum eſt efficax, quum opus eſt extenuatione, purgatione, abſterſione, obſtructionis liberatione: nec mirum ſi hæc poſsit, quum impenſe ſit amara.

De Ariſtolochia.

Græce, ἀριστολοχία *: Latine, ariſtolochia, malum terræ, erraticum malum: Hiſpanice, la aſtronomia: Italice, aſtrologia, Gallice, dela ſaraſine, Germanice, holuurtz, & oſterluce.*

Enarratio. 4.

Ariſtolochia. DICITVR Ariſtolochia, quod ἀρίστη ταῖς λοχοῖς ἢ ταῖς λοχευούσαις, id eſt, optima puerperis ſit, nam remoratos menſes, & hærentes ſecundas, à partu optime expellit, cuius duo uulgatiſsima genera ſunt, altera rotunda, altera uero lõga; tertia uero clematitis, id eſt ſarmentaria appellatur, hodie herbariis ignota. Præter has Plinius libro uigeſimoquinto, capite nono, alterã, piſtolochiam dictam deſcribit, denſis radicis capillamentis, iunci plenioris craſsitudine, quam quidam polyrhizon cognominant. Hæc uero, à bonis herbariis ineunte uere conſpicitur, folio tenero, diuiſo, ranunculo perſimili, radice craſſa, bulboſa, inferiori parte lata, intus uacua, colore lutea, ſapore uero & odore perſimili ariſtolochiæ, unde Germani, ea pro ariſtolochia rotunda, hucuſq; uſurparunt. Deliteſcit enim herba iſta in fine Maii, & nõ apparet. Cæterum, calidæ & ſiccæ, in fine ſecundi gradus, ariſtolochiæ ſunt, *Ariſtolochiæ natura.* de quibus Galenus ita prodit libro ſexto de Facultatibus ſimplicium medicamentorum: Radix eius eſt amara & ſubacris, ſed & ex illis omnium ſubtiliſsima eſt, quæ rotũda. Aliarum uero duarum, quæ clematitis appellatur, fragrantior eſt, infirmior tamen. At longa, tenuitate quidem à rotunda uincitur; abſtergendi tamen calfaciendiq; & ipſa potentiam obtinet minus tamen q̃ rotunda abſtergens, & digerens, ſed nõ minus calfaciens, imò forſan plus. Itaq; in quibus uſus eſt modicæ abſterſionis, commodior eſt longa, utputa in ulceribus carne implendis, at in quibus craſſum humorem ualidius extenuare oportet, illic uſus eſt rotundæ, proinde dolores à craſſo ſpiritu inductos, rotũda exactius perſanat; extrahit ſpicula, putredines corrigit, ulcera ſordida purgat, dentes & gingiuas ſplendidas facit, auxilio eſt

aſthmaticis

aſthmaticis ſingultientibus, comitialibus, podagriciſque, ſi cum aqua bibatur, tum ruptis, & conuulſis, ut ſi quod aliud medicamen idoneum eſt. Cæterum Meſue, ariſtolochiam inter medicamenta aluum ſoluentia adnumerat, ut legenti manifeſtum erit. *Ariſtolochia aluū ſoluit.*

De Glycyrrhiza.

Græce, γλυκυῤῥίζα: Latine, glycyrrhiza. Dulcis radix, liquiritia: Hiſpanice, regaliza: Mauritanice, alcaſuz: Italice, regolitia: Gallice, erculiſſe, ou rigoliſſe: Germanice, ſuſzholtz.

Enarratio 5.

DE hac, nihil dicendum erat, quum officinis familiariſsima ſit, liquiritia dicta, niſi Plinius in ea erraſſet, quum eam inter' ſpinoſas herbas adnumeret, libro uigeſimo ſecundo capite nono, dicens: & ipſa ſine dubio, inter aculeatas eſt, foliis echinatis, pinguibus, tactuque gummoſis, id quod antea, capite decimoquinto, libri uigeſimiprimi, quoque dixerat: quæ ſane uerba falſa eſſe, Dioſcorides teſtatur, & experimentum ipſum indicat, quum liquiritia non ſpinoſa habet folia, ſed lentiſco potius ſimilia, unde credendum eſt Plinium non aliunde in hac re erraſſe, quàm quia legit, in codice aliquo Græco, loco uocis σχῖνος lentiſcum ſignificantis, ἔχινος, id eſt aſperum & ſpinoſum: ex quo ſatis claret, Plinium glycyrrhizam nunquam uidiſſe. De qua Galenus prudentiſsime ita loquitur libro ſexto, tam ſæpe à nobis allegato; ſimiliter radici ipſe ſuccus, dulcis leuiterque aſtringens exiſtit, proinde non modo aſperæ arteriæ, ſed ueſicæ etiam ſcabritiem lenire poteſt, idque temperaturæ mediocritate: quare fuerit ſane natura eius familiaris noſtræ temperaturæ; Cæterum, tepidam quādam caliditatem ſortitur, porro quoniam temperie quoque eſt humidum, id quod modice eſt dulce, iure ſane etiam ſiti congruens medicamentum eſt, nimirum modice humidum, humanaq; natura frigidius. Dioſcorides ait, arefactæ radicis pollinem unguibus oculorum mederi.

In liquiritia Plin. errat.

Plin. Glycyrrizam nunquam uidit.

Glycyrrhizæ tempera tura.

De Centaurio maiore.

Græce, κενταύρειον τὸ μέγα: Latine, centaurium maius, centaurea maior, rhaponticum officinarum, rheuponticum commune: Hiſpanice, ruipontico: Italice, reupontico: Gallice, rhepontico.

Enarratio 6.

CENTAVREA hæc maior, abſque ambagibus, & controuerſia

Centaurea maior rhaponticũ officinarũ eſt. ulla, rhaponticum officinarũ eſt, radix brachialis craſsitudinis, nullibi non obuia, cuius uires proſequitur Galenus, lib. ſeptimo Simplicium, ad iſtum modum: Radix eius guſtui acris ſimulq; aſtringens apparet, cum leuicula quadam dulcedine, quod uero ad actiones pertinet, menſes prouocat, uiuũ fœtũ extinguit, extinctumq; propellit, præterea ulcera glutinat, ſanguinẽq; reiicientibus prodeſt: exhibentur autẽ eius binę drachmę, febrientibus quidem cum aqua, febri uero liberis, cum uino, quin etiam ruptis, conuulſis, dyſpnoœ inueteratæq; tuſsi eſt auxilio, eadem quæ radix, & ſuccus ipſius *Gaza errat.* præſtat. Cæterum Theodorus Gaza, in Theophraſto, perperam huic fel terræ nomen indidit, quum hoc nomen minori centaurio potius ob inſignem eius amaritudiuem conueniat.

De Centaurio minori.

Græce, κεντaύριον τὸ μικρὸν: Latine, centaurium minus, centaurea minor, fel terræ, febrifuga: Hiſpanice, fel de tierra: Italice, biondella: Gallice, fiel de terre centore: Germanice, fieber kraut.

Enarratio 7.

VVLGaris admodũ herba iſta eſt, & ob nimiam quam poſsidet amaritudinẽ, fel terrę dicta, quod nomen hucuſq; Hiſpani, & Gallorũ plures *Centaurea minor fel terræ dicitur.* incorruptũ ſeruant, cuius uires Meſue, cum maiore centaurio cõfundit, ut Ferrarienſes doctiſsime ac euigilantiſsime primo indicarũt. Cæterũ clyſteribus hæc quotidie uenit; de cuius uiribus, extat Gal. libellus ad Papiã inſcriptus, *Gal. de centaurea minore.* lib. quoq; 7. Simplicium, de ea ita inquit: Huius radix plane inefficax eſt; at caulis & folia & flores, utiliores ſunt, uincit enim in eis qualitas amara, paulu lum habẽs & aſtrictionis: ob idq; admodum exiccatorium eſt medicamen, expers mordacitatis, ulcera itaq; magna herbæ ipſius recentis illitu glutinãtur, & uetuſta, quæq; ægte ad cicatricẽ perduci queunt, cicatrice obducũtur, arefacta uero glutinatoriis & deſiccatoriis miſcetur facultatibus, miſcetur etiã iis quæ rheumaticis medetur affectibus, in quibus ea medicamina præſtantiſsima ſunt, quę uehementer deſiccantia cum quadam aſtrictione nullã habent mordacitatẽ. Decoctum herbæ quidam infundunt iſchiadicis, ceu biliosa & craſſa extrahens, nã & talia purgat, ſuccus eius præter dicta, cũ melle oculis illinitur, menſeſq; & fœtũ euocat, iecinoris quoq; obſtructiones optime aperit, bonumq; durato lieni eſt remedium, & impoſitũ foris, & bibitũ.

De Chamæleone albo.

Græce, χαμαιλέων λευκὸς: Latine, chamæleon albus, carduus

uarius, carduus ſuarius, carduus Mariæ, carduus Marianus: Hiſpanice, cardo pintto: Italice, cardo maria, cardo maculato: Gallice, cardõ mariano: Germanice, uiech diſtel, carden marien.

Enarratio 8.

CHAMAELEON albus, ut mea fert opinio, non aliunde nomen traxit, quam ex multorum colorum uarietate in quos chamæleon animal uertitur. Quo factum eſt, ut carduum iſtum Hiſpani, pinctum, uel pictũ, appellẽt, & merito ſane, quia eius folia multis & uariis inſigniuntur maculis, & illis quidẽ lacteis, quandoq; uero nigrioribus, qua de cauſa, alterum albũ, alterum uero nigrũ uocant, iis uero in aqua decoctis, furfuribus adiectis Luſitani ſuos ſaginant equos. Cæterũ, conſpicitur hodie ad radices utriuſq; chamæleonis, lentus quidam humor uiſcidus, quem uiſcum multi appellant, & ea de cauſa, radix chamæleonis, ixia à nonnullis appellabatur. Eſt enim ἰξίας ſuccus iſte ad radices chamæleonis naſcens, ueneni graue genus, de quo Dioſcorides libro ſexto, capite uigeſimo primo ſermonem fecit: quod Plinius quoque ſemper intelligit, quum antidotum contra uiſcum deſcribit. Nam chamælea, longe alia res eſt, cuius inaduertentia, Auicẽna libro ſui Canonis errat, chamæleã cum chamæleone cõfundens. Eſt enim chamelea, officinarum mezereon De qua proprio capite ſermo habẽdus eſt. Dicitur autẽ carduus iſte ſuarius, quia eius radix ſues interficiat, unde charlinã uulgarem, chamæleonem iſtum non eſſe certiſsimũ eſt, quia eius radix, tantum abeſt ut ſues interficiat, ut eos potius apprime nutrire ualeat. Item charlina, pauca emittit folia, caulem uero à radice denudatum, in cuius ſummitate, pappus quidã, tanquam cardui echinus apparet, latus, purpureus, undiq; aculeatus, ex quo polito, & ab horridis ſpinis denudato ac mundo, conditũ ſaccaro, uel melle hodie paratur, frigidiori uentriculo conducibile, ut hodie experimur, in quodam, quod ad nos reuerendus Ludouicus Bartholus Vrbinas Anconę apud Dominicanos prior digniſsimus miſit. Valet autem radix charlinæ, contra peſtilentem luem, quæ ab angelo, Carolo Magno, ut ea exercitum à peſte liberaret, indicata creditur.

Chameleon à chamæleone animale ſic dicto appellatur.

ἰξίας uenenum

Chamælea mezereõ eſt.

Charlinæ deſcriptio.

Ludouicus Bartholus.

De Chamæleone nigro.

Græce, χαμαιλέων μέλας: Latine, chamæleon niger, carduus niger, uennilagium: Hiſpanice, cardo pinto negro, cardo aliogero: Italice, chameleone negro.

Enarratio 9.

DE iſto abunde ſuperiori diximus capite.

Chamæleon niger.

De Crocodilio.

Græce, κροκοδείλιον*: Latine, crocodilium: Hiſpanice, carlina: uulgo carina.*

Enarratio 10.

Crocodiliũ charlina eſt.

CROCodiliũ, ut placet Ruellio Sueſsionenſi, ac Briſoto Pariſienſi uiris doctiſsimis, charlina eſt, de qua ca.8. unũ uel alterũ uerbũ fecimus: naſcitur enim, nõ ſolum in ſyluis, ut tradit Dioſcor. ſed etiã arenoſis, & macris locis, ut Plin. adnotaſſe legimus, lib.22. cap.4. prope enim terrã, charlina ſuos emittit flores, de qua Gal. ſub crocodilii nomine, ita lib.7. agit, dicẽs: Crocodilii ſemen acre eſt, atq; odoratũ, urinam menſeſq; ciens, itaq; facultatẽ habet calidam, digerentem & exiccantẽ, ſuccus tum caulis, tum ſeminis, ut quæ ſimilis ſint facultatis, nephriticos adiuuat, radix pectoris excreationibus ualenter cõducit, trahit uero etiam per nares ſanguinẽ, hæc Gal. Quòd uero charlina noſtra, per nares ſanguinẽ nõ trahat, id loci ratione euenire credendũ eſt.

Galeni crocodilium.

De dipſaco.

Græce, διψακον*: Latine, labrum ueneris, cardo fullonum, uirga paſtoris, carduus Veneris: Hiſpanice, cardencha, cardo penteador: Italice, cardo con che ſi lauora la lana: Gallice, cardon a carder, ou uerge à bergier: Germanice, carten diſtel, bubenſtrel uueberkarten.*

Enarratio 11.

Dipſacos uirga paſtoris eſt.

VVLGaris carduus, dipſacos eſt, & à pharmacopolis, uirga paſtoris dictus, quia uirgis oblongis, aculeis denudatis, gregem paſtores ducunt. Errat Matthæus Syluaticus, nonnullos alios imitans, qui uirgam paſtoris, carduum, cum corrigiola ſanguinaria, ac centumnodia dicta herba, confundit, ignorans hanc centumnodiam ſiue ſanguinariam, polygoniũ apud Dioſcoridem eſſe, nõ uero dipſacum, ut ſuo dicemus capite. Dicitur quoq; carduus iſte officinis, cardo fullonũ, ſiue carduus fullonius, quia rudes pãni, ueluti & pilei, huius echino poliuntur. Naſcitur autem in Hiſpania, in aruis maxima quidem copia, ut nulla prorſus indigeat cultura: in Italia uero, præſertim apud Bononienſes, maxima cura ſeritur, ac ea de cauſa, multi inter domeſticum, & ſylueſtrẽ, differentiam faciunt, quum tamen nulla prorſus ſit, & in utroq; qui diligenter quærit, uermiculum in echino inuenit, cuius Gal. temperamentũ inueſtigans, breuiſsime lib. 6. de Fac. ſimp. med. ita dixit: Dipſaci ſpinæ radix ex ſecũdo ordine exiccatoria eſt, habetq; nõnihil & abſterſoriũ.

Polygonium centũnodia herba eſt.

In dipſaco uermis inuenitur.

De Spina alba.

Græcæ, ἄκανθα λευκή *: Latine, ſpina alba, bedeguar, cinara ſylueſtris, ſylueſtris carduus ferens alkachoflos : Hiſpanice, cardo ſylueſtre, que hecha alcachofres : Italice, cardo ſylueſtre deli carcioffi: Gallice, artichau ſauluage : Germanice, artitoca.*

Enarratio. 12.

SPINA alba, officinarum bedeguar eſt, apud nonnullos ſylueſtris dicta cinara, carduus ſcilicet, ſylueſtris alcichoflos ferens, qui plerũq; in montibus, & ſyluoſis locis reperitur, & eius floribus uariis in locis lac coagulatur. Non eſt igitur ut pharmacopolæ putant, bedeguar ſylueſtris roſæ fructus, aut carduus benedictus, quanquam illius loco eo uti non extra rationẽ eſſet, ut ſuadet Braſauola in ſyrupo de eupatorio conficiendo. Eſt igitur, ἄκανθα λευκή, id eſt ſpina alba, Serapionis & Arabum bedeguar. Nam λευκάκανθα, id eſt alba ſpina, alia res eſt, cuius inaduertentia Manardus errauit. Succhaha uero, non eſt bedeguar, ſed potius apud Dioſcoridem Arabica, ſiue Aegyptia ſpina, quanquam reuera, utraq; ſoli ratione tantum inter ſe differant : nam bedeguar apud nos naſcitur, ſucchaha uero apud Arabas reperitur, & ea de cauſa loco ſucchahe, bedeguar recte accipi poteſt. An uero radices harum ſpinarum, ingredi debeant ſyrupum eupatorii Meſues; in dubium uertitur, Braſauolus eas utpote aſtringentes reiicit. Mathiolus uero Senenſis, acriter eum reprehendit. Ego uero, tametſi noſcam Braſauolum doctiſsimum, exercitatiſsimumq; in re medica eſſe, ut cui ſingulis annis, quingenti ſupra mille ægrotantes ſubiiciantur, non ſic tamen à Meſue diſcedendũ putarem, quum re uera, ſyrupus iſte pro morbis diuturnis, & febribus longinquis, paratus ſit, quibus languentium ſtomachi, languidi, deiecti ac debiles & relaxati, ſunt facti, pro quibus roborandis, uel ſaltem non omnino deſtruendis, prædictæ radices conſulto huic adiiciuntur ſyrupo: Quibus quoq; adde, quod radix bedeguar, id eſt acanthæ leuces, modice aſtringit, ut ex Galeno percipitur libro ſexto citato, ſic dicente : Radix eius deſiccatoria eſt, & modice aſtringens, quamobrem & cœliacos, & dyſentericos iuuat, & ſanguinis reiectiones cohibet, œdemataq; illitu contrahit, ac dentes dolentes iuuat, ſi decocto eius colluantur, ſemen tenuis eſſentiæ & calidæ facultatis eſt, itaq; potui dari iis qui conuelluntur conuenit.

Spina alba bdeguar eſt

Alba ſpina differt ab ſpina alba.

Diſcordia authorum.

De Aegyptia, ſiue Arabica ſpina.

Græce, ἄκανθα ἀράβικη *: Latine, Arabica ſpina, Aegy-*

ptia ſpina, ſucchaba.

Enarratio. 13.

Arabicæ ſpina ſucchaba eſt.

Ruellius hallucinatur.

ARABICA ſiue Aegyptia ſpina, Arabum ſucchaha eſt, quæ natali tantum à ſpina alba differt, nam hæc apud nos creſcit; illa uero apud Arabas & Aegyptios, unde cognomina traxit. Loco igitur Arabicæ ſpinæ, quę ad nos hodie non affertur, alba uti debemus. Cæterum Ruellius hic hallucinatur, credens utiq; Arabicam ſpinam, acaciæ arbuſculum eſſe, parum Galeni animaduertens uerba, quæ ita libro ſexto habentur: Acantha Aegyptia, quidam Arabicam uocant, ſimilis autem eſt ſpinæ albæ noſtrati, uerum facultate ualidius aſtringente pariter & deſiccante. Itaq; profluuium muliebre radix eius iuuat, & alia quibus auxilio eſt, quæ apud nos naſcitur ſpina, ſed efficacius tamen omnia adiuuant: tum radix tum fructus: Hic uero & columellæ prodeſt, & iis quæ inflata ſunt, tũ ulcera ad cicatricem ducit, mediocrem habens & non moleſtam aſtrictionem. Hæc Galenus per quæ ſatis percipitur, quòd arbuſculum ferens acatiam, tametſi in Aegypto naſcatur, ſpina hæc Arabica, ſiue Aegyptia ſpina de qua agimus, nõ ſit. Nec enim ignoro Oribaſium ac Aëtium uiros graues, acatiam cum Aegyptia ſpina, idem facere, quos forſan Ruellius ſecutus eſt, ſed ut dixi, non ſine errore.

De Scholymo.

Græce, σκόλυμος: *Latine, ſcolymus, carduus, ſtrobilus, cinara, carduus pinea: Hiſpanice, cardo de comer, cardos: Italice, cardoni: Gallice, artichaut: Germanice, artitoca.*

Enarratio. 14.

Carduus comeſtibilis.

ETSI carduorum multa & uaria ſint genera, carduus tamen abſolute dictus, is eſt, qui in uictus uſum uenit, & lautioribus menſis, pro ſigillandis ac roborandis ſtomachis apponitur. Nam apud uniuerſam Hiſpaniam frequens carduus iſte habetur, qui hibernis menſibus terra obruitur, & albus ac delicatiſsimus redditur. At in Germania, raro carduus iſte conſpicitur: Porro in Flandria, Hiſpanorum diligentia, qui huiuſcemodi delitiis multũ delectantur, non infeliciter prouenit, præſertim apud Brugas, & Antuerpiam. De quo Plinius candide ut ſolet, inquit lib. decimonono, capite quarto, & iam ne in herbis diſcrimen inuentum eſt. & ſubdit, & in iis aliqua ſibi quoq; naſci tribus negant, caule in tantum ſignato ut pauperis menſa non capiat, ſylueſtres fecerat natura horridos, ut quiſq; demeteret, paſſim, ecce altiles ſpectantur aſparagi, & Rauenna ternis libris rependit, heu prodigia uentris, Mirum eſſet non licere carduis pecori ueſci, non licet plebeis, item, capite octauo: eiuſdẽ uoluminis, inquit, poterant uideri dicta omnia quæ in

pretio ſunt,niſi reſtaret res maximi quæſtus,non ſine pudore dicenda.Certum eſt quippe, carduos apud Carthaginem magnam Cordubamq; præcipue,ſeſtertia ſena milia è paruis iis reddere, quoniam portenta quoq; terrarum in ganeam uertimus,etiam ea quæ fugiunt,quadrupedes conſciæ.Cæterum Galenus de iſto ita tradit libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum: Radix eius,ſi quis illam in uino coctam bibat,graueolentem urinam abundanter elicit, fœtoriq; alarum medetur, ſuccus enim eius eſt purgatorius, calfacit porro ſecundo & completo ordine,aut tertio incipiente,ſiccat uero ſecundo. *Scolymi tẽperatura.*

De Poterio.

Græce, ποτήριον *: Latine, poterion, neuras : Hiſpanice, arzolla : Germanice,ſchlehen.*

Enarratio. 15.

POTERION & neurax,idem eſt frutex,quanquam Paulus differentes faciat,eſt uero,poterion Hiſpanis familiaris carduus,ſub nomine dicto habitus, quem Cornarius Germanus uir doctiſsimus, ſua uoce, ſchlehen appellari tradit. *Poterion et neulax idẽ frutex. Cornarius Germanus uir Doctiſsimus.*

De Acanthio.

Græce, ἀκάνθιον*: Latine,acanthium,Vulgo,acanthio.*

Enarratio. 16.

VIDETVR hodie acanthion,foliis minoribus acanthæ, ſed lanuginoſis,& aliquantulum per ambitum ſpinoſis quæ manibus fricata, fabarum uiridium,ex ſe ſpirant odorem,ut in horto probi uiri Azaioli Ferrarienſis experti ſumus,ſed in planta iſta, non tanta reperitur lanugo, ut ex illa, ueſtes bombycinis ſimiles parari poſſent,alibi tamen reperiri,credendũ eſt, at bombaſium ſiue Goſſipium,in planta naſcitur ſpinoſa, quam Dioſcoridem nouiſſe,ex hac deprehendi poteſt ſimilitudine,cuius ſemen tuſſi,& pectoris ægritudinibus prodeſt,calidum enim eſt,& emolliens,ac ſemen genitale augens,nam Goſſipium uſtum,ſanguinis fluxiones conſtringere,certiſſimum eſt.Porro de acanthio, Galenus breuiſsime lib. ſexto adducto, ita meminit. Radix huius & folia facultatis ſunt excalfactoriæ,ut & iis qui cõuelluntur, auxilientur. *Acanthon olet fabas. Goſsipium quid.*

De Acantho.

Græce, ἄκανθα *: Latine, acanthos,acantha ſpina, marmoraria herba,branca urſina : Hiſpanice, yerua giguante, branqua*

urſina: Italice, lo acantho ſpina: Gallice, branche urſine, Germanice, berneklauu.

Enarratio. 17.

Brancha urſina, acãthus eſt. DIXIMVS ab hinc multis annis, id quod & nũc affirmamus, acanthum Græcorum, officinarum brancam urſinam eſſe, quum adamuſsim inter ſe conueniant, nec aliqua in parte differant: Quæ ideo branca urſina dicitur, non uero hircina, ut nonnulli contendunt, quia eius folia ſimilitudinem quandam, cum urſorum anterioribus pedibus gerunt. Hæc quoq; depicta in columnis & marmoribus antiquiſsimis hodie cernitur, unde *Marmoraria herba.* marmoraria à Romanis olim dicebatur. Hodie quoq; in pateris, & auleis, hoc eſt pãnis depictis tapetariè, huius folia effigiata uidentur, ſunt enim ut pau cis dicam, folia hæc lactucacea, cubitalia, ſubnigra, pinguia, palmaris latitudinis, inciſuris quibuſdam magnis diuiſa; ex quorum decocto clyſteres quoq; paſsim componuntur, & ut tradit Galenus libro ſexto, de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, huius folia mediocriter digerentem facultatem obtinent. At radix exiccatoria eſt leuiter inciſoria, & tenuium partium.

De Sylueſtri acantho.

Græce, ἀγρία ἄκανθα*; Latine, acanthus ſylueſtris, branca urſina ſylueſtris.*

Enarratio. 18.

Branca urſina ſylueſtris. HAEC hodie quoq; conſpicitur, aſpectu triſtior, quàm prima, cui folia nigriora & ſtrictiora uidentur.

De Ononide.

Græce, ὀνωνὶς*: Latine, ononis, anonis, reſta bouis, remora aratri, acutella: Hiſpanice, Gatilhos, gathinos: Italice, bonaga: Germanice, hauuhechel uel ſtalkraut.*

Enarratio 19.

NORVNT hanc anonidem, uel ononidem, dictã herbam, laboratores, ob id quod eorum aratra, illius implicitis radicibus remorentur, unde remoræ aratri nomen traxit, quæ plerunque (ſilente Dioſcoride) flore purpureo ornatur, raro tamen luteo, & de ea Plinius libro uigeſimoſeptimo, capite quarto, ita tradit: Anonim, quidam anonida malunt uocare ramoſam, ſimilem fœnugræco, niſi fruticoſior, hirſutiorq; eſſet, odore iucundo, *Plinius emẽdatur.* poſt uer ſpinoſa, in iis autem ultimis uerbis, aut Plinius emendandus eſt, aut omnino errat, quum aſſerat, poſt uer ſpinoſa, nam Theophraſtus, autumno

ſpinoſam

ſpinoſam fieri meminit,id quod ita eſſe,experientia teſtatur : legendus itaq; mihi Plinius uidetur ad iſtum modum,poſt æſtatem ſpinoſa. Cæterum,huius radice,medici ueterinarii, mulomedici dicti,plerunque utuntur,ex ea decoctum parantes quod equis meiere nequeuntibus offerunt:excellens enim contra nephriticam paſsionem eſt , & à cruciatu calculi celerrime liberat: unde de ea dixit Galenus,libro octauo uoluminis citati , ad iſtum modum: Radix eius calfacit, quodam modo in tertio ordine,abſtergitq; & nonnihil incidit,itaq; nõ tantũ urinas prouocat; ſed & lapides frangit,& cruſtas detrahit,præterea ad dolores dentiũ, qui oxycrato in quo fuerit cocta colluũtur.

De Leucacantha.

Græce,λευκάκανθα: Latine,leucacantha,alba ſpina,ſpina cerualis:Hiſpanice,ſpino cerual,ſpino aluar: Italice,Gallice,merla.

Enarratio 20.

LEVCACANTHA & acanthaleuce,multum inter ſe differunt, ut ex Dioſcoride,Galeno,Paulo, ac Plinio , facile deprehendi poteſt.Nam acanthaleuce id eſt ſpina alba,Serapionis bedeguar eſt,ut cap.12. ſuperiori diximus.Leuçacãtha uero,id eſt alba ſpina,de qua ad pręſens agitur , longe res alia eſt,& cuius exacta notitia haberi nõ poteſt,ob prætermiſſam ipſius à Dioſc.& Plinio hiſtoriam:ut tamen coniecturis aſſequi poſſumus,arbuſcula quædam , leucacantha dici debet, ſepes maxime exornans,quę pyri folia habet, fructũ uero nigrum, baccis liguſtri ſimilem,ex quo pictores uiridem quendam ſaturũ colorem parãt,ut cap.de Rhamno meminimus. Proinde Ruellius hic dupliciter errat,primo quòd cũ Manardo,leucacanthã ab acanthaleuce nõ ſeparat;ſed rem unam eſſe credidit:Secundo,quòd arbuſculam hanc rhamnũ eſſe deſcripſerit.Cæterum,ſi frutex iſte dictus, alba ſpina nõ ſit,procul dubio,quæ illa ſit ignoratur. De qua Gal.ſeparatim à ſpina alba, caput pręfixit,& eius uerba li.7.huic dicato negotio ita legũtur:huius radix amara eſt,ac ꝓinde incidit,exiccatq; in tertio ordine; calfacit autẽ in primo.

Leucacantha et acanthaleuce differunt.

Ruellius errat.

De Tragacantha.

Græce, τραγάκανθα: Latine , tragacantha , ſpina.

Huius liquor.

Tragacanthum gummi: Hiſpanice , Arabice , alquitira: Italice , gomma draganti: Gallice,gomma draganti.

Enarratio 21.

HVIVS plantę liquor,gummi dragacanthum,uel tragacanthum officinis dicitur:quod ex Creta & Peloponneſo præcipuè aduehitur,& de eo

Gũmi dragacanthũ.

Gal.lib.8. ex citatis ita dixit: Tragacantha emplaſticam facultatem ſimilem gummi obtinet,nec non obtuſiorem acredinē; ac ſane ſimiliter illi deſiccat.

De Eryngio.

Græce,ἠρύγγιον: Latine,eryngium,iringus,centumcapita, carduus centum capitū: Hiſpanice,cardo corredor: Italice,iringo: Gallice,cardon du cent teſtes: Germanice,manſztreuu.

Enarratio 22.

Eryngium, iringus idē quod centū capita. Plinii centum capita Inguinalis herba eſt. Secacul polygonatum eſt.

ERYNGIVM naſcitur paſsim in campeſtribus & aſperis locis,carduus officinis ſatis notus, centum capita alioquim dictus, ob multa capita, quæ in ſumma continet parte,nam Plinii centumcapita,diuerſa res ab eryngio iſto eſt, ut etiam apud Serapionem deprehenditur, qui per centum capita, inguinalem herbam,ſiue aſter Atticum,apud Dioſcoridem intelligit. Hallucinantur certe qui hanc ſecacul eſſe putant, quum ſecacul Arabum, Dioſcoridis polygonatum eſt, noſtratum uero, herba dicta,ſigillum beatæ Mariæ, uel ſigillum Salomonis; quam alii geniculam,uel genichellam appellant,& cuius radices, hodierni pharmacopolæ, ſuccaro pro inſtimulanda uenere,ueluti radices eryngii parant, quibus ego pro irritanda urina uſus ſum & feliciter ſucceſsit. De eryngio uero Galenus libro ſexto ita dixit: Calore quidem eſt temperatum, non paruam tamen ſiccitatem ſortitur, conſiſtentem in tenui ſubſtantia.

De Aloe.

Græce,ἀλόη: Latine,aloe,ſemper uiuum marinum: Hiſpanice,hierua baboſa: Italice,herba di aloe.

Liquor aloes.

Aloe: Hiſpanice,azeure: Italice,aloe: Gallice,aloe.

Enarratio 23.

Aloe.

NON ſolū hodie herba aloes, in hortis & feneſtris ſeritur,ſed in multis mercatorum officinis ſuſpenſa uidetur, ſuccum ex ſe glutinoſum deſtillans,quem aloen appellamus, unde Hiſpani à continua deſtillatione,illam, herbam baboſam, appellitant, tam enim herba hæc deſcriptioni Dioſcoridis reſpondet,ut in eius pictura immorari non ſit opus. Affertur autem bona aloe,ex Indię quadam inſula,Socotora dicta,unde Succotrina aloe appellatur,& cæteris antefertur,iocinoris modo concreta,ruffa, ſplendens,friabilis,ac egregie amara,quæ ut tradit Meſue,uenarum orificia aperit, in qua re, immerito Manardus ac Fuchſius eum uellicant,quū experientia ipſa,uerū

Aloe Succotrina optima.

Aloe orificia uenarum aperit.

dixiſſe Meſuem atteſtatur, ut Antonius Muſa Braſauola optime dixit, & Guilhelmus Puteanus euidentiſsimis rationibus probauit, & nos ipſi ita eſſe nouimus, quæ ut tradit Meſue, pituitam, & bilem expellit, & ab illis, caput & os uentriculi mundiſicat, & confert iuuamento magno, doloribus eorum, & inflammationi ſtomachi, imò qui continuo ea utitur, non ſentiet in corpore ſuo, nec inſtrumentis ſenſuum ſuorum ægritudinem, quæ non ſit facilis ſanatu, & præſeruat à putrefactione: ita ut etiam cadauera, præcipuè cum myrrha mixta, & aliis, incorrupta ſeruet. Caue ergo inquit Meſue, dare aloen in temporibus frigidis, excoriat enim, ex ſolutione educit ſanguinem. In quibus uerbis, Meſue à Manardo quoque reprehēditur, & merito ſane, quanquam Braſauolus pro Meſue ab errore uindicando, rationes adducit, quas tāquam ficulneas dimittimus, quum re uera, aloe ſecurius in hyeme quàm æſtate operatur, & ualidius in æſtate, ſanguinem per ora uenarum aperta detrahit quàm in hyeme, ut cuique uel mediocriter in re medica exercitato notum erit. Vt tamen aloes temperaturam, & illius dotes, apud Galenum deſcriptas noſcamus, ipſum in præſenti audiamus, qui ita libro ſexto tradit: Hæc herba optima in India naſcitur, cuius liquor eſt id quod ad nos importatur, cognominatum aloe, medicamētum ad plurimas res, propter ſiccitatem mordicationis expertem utile, quod quidem aſtringit modice, ſed fortiter amarum eſt, ac proinde ſubducit uentrem. Eſt autem tertii ordinis exiccantium: calfacientium autem, aut primi intenſi, aut ſecundi remiſsi. Ad hæc uero, gratum eſt uentriculo medicamen, ut ſi quod aliud, & ſinus glutinat, ſanat ulcera quæ ægre ad cicatricem perduci poſſunt, & maxime quæ in ano ſunt, & pudēdo: confert ſimiliter ſi maceretur aqua, ad eorum phlegmonas, nec non eas quæ in ore, naribus, oculiſque oboriuntur, in ſumma repellere & digerere ſimul poteſt, cum hoc ut paulum extergeat, quantum uidelicet ulceribus puris non ſit moleſtum.

Meſue errat.

Aloes temperatura.

De Abſinthio.

Græce, ἀψίνθιον*: Latine, abſinthium, abſinthium Ponticum, abſinthium Romanum: Hiſpanice, aſentios, aloſna: Italice, aſſenzo: Gallice, de la loine.*

Enarratio 24.

ABSINthium uulgare, idem cum Pontico, & Romano abſinthio eſt, quia in nihilo inter ſe quàm natali tantum differant, quo factum eſt, ut Gal. libris Methodi medendi, aliquando herbas diuerſas facere uideatur, quū tamen eadem ſit: in Ponto tamen procerius creſcit, cuius facultates & temperamentum ille lib. 6. de Facult. ſimp. med. ita proſequitur: abſinthium aſtrictoriam, amaram & acrem qualitatem ſortitur, excalfaciens, extergens, ro-

Abſinthiū uulgare Pōticū & Romanū idē.

borans, & exiccans:proinde bilioſos uentris humores deiicit,ac per urinas euacuat: Verum contentam in uentre pituitam,nihil adiuuat ſumptum; ſic nec ſi in thorace aut pulmone contineatur: Nam aſtringens in eo facultas quàm amara, ualentior eſt. Eſt autem calidum in exceſſu primo,ſiccum uero in tertio;at ſuccus longe quàm herba eſt calidior.

Abſinthiũ calidum in primo, ſiccum in tertio.

De Seriphio.

Græce, ἀψίνθιον θαλάσσιον *: Latine,ſeriphium, Abſinthium marinum: Hiſpanice,aſſentios marinos,aloſna marina: Italice,aſſenzo marino: Gallice,aloyne du mer.*

Enarratio 25.

Seriphium. N A S citur ſeriphium non ſolũ prope mare, ſed in multis Italiæ hortis, ſemine onuſtum:unde Fuchſium,hanc non nouiſſe herbã,certum eſt, quũ in ſuo Herbario,quibuſdam ſiliquis ornatam eam depictam propoſuerit;& de ea ita tradit Galenus libro octauo Simplicium,quum inquit: Seriphium abſinthio eſt tum ſpecie, tum guſtu ſimile; Cæterum,non æque aſtringit: ſed calfacit ualentius, nec non amaritudinem quãdam ſalſuginoſam refert, uentriculoque eſt infeſtum: magiſque abſinthio lumbricos enecat, calfacit itaque ſecundo ordine intenſo, ſiccat autem in tertio.

De Santonico abſinthio.

Græce, ἀψίνθιον σαντόνικον*: Latine,ſantonicũ abſinthium: Gallice, aloyne de ſantonge.*

Semen huius.

Semen ſantonicũ, ſanctum, lumbricorũ, Alexandrinum idem. *Semen ſantonicum, ſemen ſanctum, ſemen lumbricorum, ſemen Alexandrinum,centonica,ſantolina: Hiſpanice, ſemiente contra lumbrizes: Italice, ſeme ſantto,ſeme contra uermi: Gallice, mort du uers.*

Enarratio 26.

Abſinthium ſanctonicũ. D I C I T V R abſinthium ſantonicum, à Santonibus Galliæ populis, apud quos plurimũ gignitur. Cuius ſemen à ſantonico, corrupte ſanctum deductum eſt,quod hodie ſaccaro incruſtatur,pro uermibus puerorum interficiendis,& ea de cauſa,ſemẽ lumbricorum appellatur.Cæterum,qui Serapionis, canabel, ſemen hoc interpretantur, omnino errant, quia canabel Serapionis, arenoſa quædam terra eſt, à cœlo pluuiæ tempore cadens, non uero ſemen plantæ; quæ non ſolum contra uermes in uſu habentur, ſed etiam pro figulinis uaſis glutinandis.

Canabel apud Serapionem quid.

De Abrotono.

Græce, ἀβρότανον *: Latine, abrotonum : Hiſpanice, abrotano, bierua lombriguera : Italice, abrotano : Gallice, auronne.*

Enarratio. 27.

VVLGATA & inter communes herbas, abrotonum habetur, cuius fœmina & mas ſunt: fœmina, infima ſiue ſylueſtris cypreſſus, in hortis naſcens eſt, quæ ſantolina uel camphorata à nõnullis quoq; appellatur. Mas uero, ubiq; reperitur, de quarum uirtutibus, Galenus libro ſexto de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, inquit: Abrotonum calidum & ſiccum eſt facultate in tertio receſſu, aut ordine, qui ad temperatam naturam expenditur, ſitum, ualde ſiquidem eſt amarum, qui ſapor, quum terrenæ eſſentiæ ſit, à largo eſt calore extenuatus; porrò, ſi quibus per circuitus redeũt rigores, ante inuaſionem rigorum eos abrotono confrices, minus utiq; concutientur, ſubitoq; ſenſum caloris percipiẽt. Quòd abrotonũ etiam lumbricos perimat, par quidem eſt, quũ ſit amarũ; cæterum & digerendi & incidẽdi quandam uim habet, ipſoq; abſinthio maiorem, quãdoquidem paucisſimæ acerbitatis particeps eſt abrotonũ, haud autem exiguæ abſinthiũ: unde inimicũ ſane eſt uentriculo abrotonum, ueluti etiam ſeriphium, gratum uero & amicum abſinthium, per ſe quippe amarum omnifariam eſt infenſum uentriculo, auſterum uero, aut acerbum, aut in ſumma aſtringens, amicum & familiare. Et ſubdit; abrotonum uſtum, calidum ſiccumq; facultate eſt, magis etiam quàm cucurbita ſicca uſta, & anethi radix, illa enim ulceribus humidis ſimul & citra phlegmonem callo induratis cõueniunt, ac proinde maxime præputii ulceribus congruunt; At cinis abrotoni, ulceribus omnibus mordax eſt, atq; iccirco ex oleo aliquo tenui, cicino ſcilicet, aut raphanino, aut Sicyonio, aut ueteri, & maxime Sabino, ad alopecias accommodatur. Tum barbam tardius naſcentem, in eorum aliquo, nec minus lẽtiſcino maceratum elicit. Abrotonũ. Camphorata.

De Hyſſopo.

Græce, ὕσσωπος *: Latine, hyſſopus herba : Hiſpanice, hiſſopo hierua, hiſſopilho hierua : Italice, hiſſopo : Gallice, dele hyſſope: Germanice, hyſop.*

Enarratio. 28.

HYSSOPVS officinis cõmunis & uulgaris eſt herba, quam Dioſcoridis & Græcorum hyſſopum eſſe, uel ne, multi dubitabant; quia capite de origano Heracleotica, legũt, ſecundum Marcelli uerſionem, folia hyſſo- Hyſſopus herba.

pi habet,non tamen umbellam hyſſopi modo; rotæ figura, in quibus uerbis uidetur hyſſopum,umbellam modo rotæ habere:ſed re uera,textus iſte uerus eſt,cui tamen falſo uerba hæc adiecta ſunt,hyſſopi modo,quum Dioſcorides in flore origani nullam faciat ſimilitudinem cum hyſſopo , ſed potius in folio tantum,proinde hyſſopum uulgarem , Græcorum hyſſopum eſſe,non eſt dubium,de qua Galenus libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, breuiſsime ita dixit : Deſiccat & excalfacit tertio ordine,ſed tenium eſt partium hyſſopum.

Hyſſopi tẽperatura.

De Stechade.

Græce, στιχὰς καὶ στοιχὰς : *Latine , ſtichas Arabica, ſtœchas : Hiſpanice,cantueſſo : Luſitanice, roſmarinho : Italice , ſticados : Gallice, ſtechados : Germanice , ſtichaskraut.*

Enarratio. 29.

Stœchas Stichados.

NON ubiq; ſtœchas reperitur,quam ſeplaſiarii genitiuo caſu , ſtichados appellant , imò Venetiis ubi maximus herbarum & ſimplicium confluxus eſt,ueluti Ferrariæ,nunquam huius flores,ſed tantum denudatas ſpicas cum nonnullis ſtipitibus,uidere potui. Eſt enim herba iſta,fruticoſa , in uniuerſa Hiſpania admodum frequens,quam Luſitani , roſmarinum appellant:in Gallia quoq; frequentem eſſe,Dioſcorides teſtatur:imò huius herbæ nomenclatura, ſtœchas, ab inſulis Stechadibus , prope Maſsiliā ſitis, cōtrahitur,ex qua ſyrupus in officinis paratur & cum aromatibus & ſine illis:ex illius quoq; floribus,conditum,capiti,uentriculo & matrici conueniens, cū ſuccharo uel melle conficitur. De qua Galenus libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita inquit : Stœchas amara eſt,& mediocriter ſubaſtringens , quum nimirum ex terrena eſſentia frigida exigua , & extenuata altera terrena copioſa,conſtet, quare obſtructione liberat , extenuat,extergit,roboratq; & uiſcera & uniuerſum corpus: cæterum, herba illa à nonnullis ſtœchas citrina dicta,longe alia res eſt, de qua alibi ſermonem habituri ſumus. Eſt porro ſtœchadi,herba folio, & figura perſimilis , abſq; flore tamen : quam pleriq; criſpulam uocant, optimi ſane odoris , & cuius radix , thuris odorem maxime refert , & eam in unguento marciatone iniiciunt.

Criſpula herba.

De Origano Heracleotica.

Græce, ὀρίγανος ἡρακλεωτική : *Latine, origanus Heracleotica, origanum Heracleoticum: Hiſpanice,oreganos : Italice,origano : Gallice , marioleine de Angleterre : Germanice , uuol-*

gemut, doſten.

De Aſinina origano, onitide dicta.

Græce, ὀρίγανος ὀνῖτις *: Latine, onitis origanus, aſinina origanus.*

De ſyluestri Origano.

Græce, ἀγριορίγανος *: Latine, ſyluestris origanus : uulgo, origano campeſtre.*

De Tragorigano.

Græce, τραγορίγανος *: Latine, tragoriganus, hircina origanus.*

Enarratio. 30.31.32.33.

QVATVOR origani genera, à Dioſcoride deſcribũtur, quorum præſtantius, & uerius, ſylueſtre eſt, quod nullibi quàm in Hiſpania hucuſq; mihi uidere contigit: in Gallia uero, & Germania ac Italia, genere quodam utuntur, non adeo tamen potente ac bono: Habent tamen origani, ut refert Galenus libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorũ has ſequentes dotes. Heracleotica quidem efficacior eſt onitide, agreſtis tamen eſt ualentior utraq;, omnes uero incidendi, extenuandi, calfaciendi, & exiccandi obtinent facultatem, in tertio nimirum exceſſu. At tragoriganus etiã quippiam aſtringit. *Origani quatuor genera.*

De Pulegio.

Græce, γλήχων ἢ βλῆχον*: Latine, pulegium : Hiſpanice, poleios, poeyos : Italice, pulegio : Gallice, du pouliot : Germanice, poley.*

Enarratio. 34.

OLIM uero cum nonnullis doctiſsimis uiris, ac diligentiſsimis ſimplicium medicamentorum inueſtigatoribus, in dubium uertebam, num pulegium uulgare, Dioſcoridis & Græcorum pulegium eſſet. Sed nunc re exacte contemplata, pro firmo tenemus, in idem conuenire, nec in aliquo inter ſe differre, Cuius duo genera reperiuntur, alterum flores albos, alterum uero purpureos ferens; illum marem, iſtum uero fœminam Plinius libro uigeſimo, capite decimoquarto, appellat. Sed Fuchſius in hoc errat, credens, pulegium fœminam, purpureos flores gerens, nepitham eſſe, quum re uera res inter ſe differentes ſint, ut experientia ipſa indicat; de quo Galenus libro ſexto Simplicium ita inquit: Glechon id eſt pulegium herba, quandoquidem acris & ſubamara eſt, ualde extenuat, & calfacit. Quare & illita ru- *Pulegium.* *Fuchſius errat.*

bricat,& exulcerat ſi diutius hæreat,quinetiã humida,craſſa,& lenta,ex thorace & pulmone excreatu facilia facit,menſeſq; mouet.

De Dictamno.

Græce, δίκταμνος: *Latine, dictamnus, dictamnus Cretenſis, dictamnus: uulgo dittamo.*

Enarratio. 35.

Dictãnus. AFFERTVR è Creta inſula dictamnus, foliis pulegii,ſubrotũdis, tomento quodam deſuper ueſtitis, qua nulla quantũcũq; paupercula aromataria ſit,in Italia iam hodie caret,tam enim frequens, ac cõtinua illius aduectio eſt.Cæterum, quod Dioſcorides inquit, ferunt in Creta uulneratis telo capris, eius herbæ cibo,tela cuſpideſq; omnes ex corpore decidere,hodie uerum eſſe nouimus,eſt certe herba hæc, ut refert Theophraſtus libro nono de Plantarũ hiſtoria,capite decimoſeptimo,mirabilis, præſertim pro partu accelerando.De qua Galenus libro ſexto citato, ita tradit; Tenuiori eſſentia conſtat quàm pulegium; cætera illi ſimile.

De Pſeudodictamno.

Græce, ψευδοδίκταμνον: *Latine, falſa dictamnus, falſum dictamnum: Hiſpanice,pulegium ceruinum,poleo cerual.*

Enarratio. 36.

Pſeudo dictamnum. HAEC in Hiſpania & Italia comperitur,quam Hiſpani,pulegium ceruinum appellant.De quo Galenus libro ſuperius citato, inquit: At pſeudo dictamnum ad omnia imbecillius exiſtit.

De altera Cretenſi dictamno.

Græce, ἕτερον εἶδος δικτάμνου: *Latine, altera Cretenſis dictamnus.*

Enarratio. 37.

Tertia dictamus. NON ſolum in hortis hodie altera hæc Cretenſis dictamnus uidetur; ſed etiam in fictilibus ad feneſtras frequenter reponitur,folio creſonis,flore pulchro, purpureo, &qui fricatus odorem ex ſe refert,qualem ex flore narantii oriri uidemus.

De Salua,

Græce, ἐλελίσφακον: *Latine, ſaluia: Hiſpanice, Italice, ſaluia, ſalua: Gallice, dela ſauge: Germanice, ſalbey.*

Enarratio.

Enarratio 38.

NVLLVS extat hortulus, quantumcunque pauperculus, qui non ſaluia ornetur, adeo ubique frequens eſt, nam & ſylueſtris quoque non minus obuia eſt, quæ uariis in locis fructum quendam gignit, gallæ omnino ſimilem, paruum tamen, & colore ſubalbidum; de qua Galenus breuiſsime dixit libro ſexto de Facultatibus ſimpl. medic. Eleliſphacos, id eſt ſaluia, euidenter excalfacit, ac leuiter ſubaſtringit. *Saluia.*

De Menta.

Græce, ἡδύοσμος ἥμερος: *Latine, menta: Hiſpanice, hierua buena, ortelana, ortelaa: Italice, menta: Gallice, de la mente: Germanice, muntz.*

Enarratio 39.

VBIQVE menta nota eſt, quæ quia in hortis ſemper reperitur, Hortulana ab Hiſpanis nonnullis appellatur. Dicitur porro menta, quòd odore ſuo mentem & uenerem excitet, ut ex Galeno & Dioſcoride facile percipi poteſt, quanquam Plinius libro uigeſimo, capite quartodecimo, oppoſitũ dicat, non ſine tamen errore, ut ex Galeni ſequentibus iis uerbis, facile percipitur, quæ ita habent: Tam menta quàm calamintha, guſtu acris, & facultate calida eſt, ex tertio calfacientium ordine; infirmior tamen eſt menta, & minus excalfacit: ceterum mediocriter ad uenerem excitat, id quod omnibus accidit, quæ humiditatem ſemicoctam & flatuoſam continent, At calamintha, quum ualentius calfaciat & exiccet, habet etiam quiddam amarum in ſe, ac acerbum: quare illo quidem lumbricos perimit, acerbitate uero, ſi cum oxycrato bibatur, recentes ſanguinis reiectiones reprimit: Subſtantia eſt, ut ſi qua alia herba, tenuium partium. Cæterum Galenus hic mea ſententia per calaminth† mentam ſylueſtrem, dictam mentaſtrum intelligit, de qua ſermo ſubſequitur. *Menta unde dicta.* *Menta ſylueſtris mentaſtrũ eſt.*

De Mentaſtro.

Græce, ἄγριον ἡδύοσμον : *Latine, mentaſtrum, menta ſylueſtris: Hiſpanice, Italice, mentaſtro: Gallice, mentaſtro: Germanice, roſz muntz.*

Enarratio 40.

MENTaſtrum ſylueſtris menta eſt, quæ potiſsimũ in aquoſis creſcit, folio hirſuto, lanugine caneſcente, odore grauiori, quàm primi ſiſymbrii, ex qua lauacra quotidie parantur, & de illius natura, ac uiribus, Galenus capite de menta, ſub calaminthæ nomine uerba fecit. *Mentaſtrũ.*

De Nepeta, ſiue calamintha.

Græce, καλαμίνθα *: Latine, calamintha, nepita, calamenthum: Hiſpanice, laneuada: Italice, nipotella : Gallice, calamintha de le herbe au chat : Germanice, corn muntz.*

Enarratio 41.

Calaminthæ tres ſpecies. TRES calaminthæ ſpecies à Dioſcoride in præſenti deſcribuntur, quarum ſecunda, nepeta ſiue nepita eſt, non ubique naſcens, ſed magis in regionibus calidis, unde in Germania rariſsime uidetur. Eſt enim herba hęc parua, gracilis, folio pulegii, flore uero purpureo, albicante, paruo, odorem ex ſe gratiſsimum expirante. Altera uero ſpecies, herba cataria appellatur, eo quod ea cati maxime oblectantur, quam Ferrarienſes quoque ſua uoce neueda appellant, quum tamen uox hæc neueda, non huic catariæ, ſed à nobis dictæ conueniat: melius igitur eam uniuerſæ Italiæ reſiduum, herbam catariam appellat, quàm Ferrarienſes, & Longobardi nepetam, quum ut diximus, nepeta ſiue nepita, prima à nobis deſcripta eſt, à Dioſcoride uero ſecunda. Tertia quoque ſpecies reperitur, quam proprie calamenthum pharmacopolæ uocant, herbam longe à duabus diuerſam, nec multum à ſiſymbrio differentem. Omnes tamen iſtæ herbæ eaſdem fere uires obtinent, de quibus Galenus capite primo libri ſeptimi de Facultatibus ſimplicium medicamētorum ita tradit: Calamintha, id eſt nepita, eſſentia quidem eſt tenui, temperie autē calida & ſicca quodam modo in tertio ordine. Eſt enim acris guſtu, paulumque amaritudinis obtinet, extrinſecus admota, primum quidem ualde excalfacit & mordicat, cutemque exugit, poſtremo etiam ulcus efficit, in corpus autē intro aſſumpta, tum ipſa per ſeſe ſicca, tum etiam cum melicrato, perſpicuo calfacit, atque ſudores ciet, omneque corpus tum digerit, tum exiccat. Iccirco ea contra rigores repetentes per circuitum nōnulli utuntur, ſicuti & contra iſchiadicos morbos, trahit enim quæ in profundo hærent ad ſuperficiem, totumq; adeo articulum excalfacit, & cutem non obſcure adurit, menſeſque tum epota, tum appoſita admodum efficaciter prouocat, ac denique elephanticis etiam probe auxiliatur: præterea, cicatricibus atris candorem reſtituit, & ſigillata digerit. Præſtat autem in huiuſmodi, ubi in uino decoxerimus, ipſam emplaſtri ritu apponere, & uiridem magis quàm ſiccam, at ſicca ad uenenatarum beſtiarum morſus aſſumitur, ueluti etiam cauteria, & quæcunque medicamenta calida ſunt & acria. Succus eius aut infuſus, aut epotus, aſcaridas, lumbricos, & aurium uermes enecat, ſic & conceptum interimit, eiicitque: igitur incidendi quidem ei uis adeſt, ob calorem, tenuitatem, amaritudinem; abſtergendi uero propter ſolam amaritudinem: quare aſthmaticis atq; ictericis conuenit,

ad omnia tamen dicta, montana efficacior exiſtit.

De Thymo.

Græce, θύμος*: Latine, thymus, ſerpyllum Romanum: Hiſpanice, tomilho: Italice, thimo: Gallice, du thin, du thim: Germanice, thym.*

Enarratio 42.

THYMVS uulgaris & nota herbula eſt, aliquãdo flores purpureos, nonnunquàm uero albos producens, quibus apes multũ oblectantur, mel inde facientes. Nam thymus purpureos flores habẽs, melior eſt, ac ſecurior, quanquam qui albos emittit ualidior ac potentior cenſetur. A nigro porro thymo abſtinendũ eſt, ut ſuadent nõnulli, quia uenenoſum omnino ſit medicamẽ. Naſcitur autẽ ſuper thymo, capillus quidam implicitus, epithymus hodie appellatus, cuius copiam Salmanticenſes maximã habent, ad ripas fluuii Tormidis, nõ longe à fano diuæ Marinæ: De quo lib. 4. ſuus habetur ſermo. Nunc uero thymi uires, ac temperamentum audiamus è Galeno, lib. 6. de Fac. ſimp. med. qui ita ait: Thymus incidit, & calfacit uehemẽter, ob idq; urinã & mẽſes prouocat, fœtũ euellit, potus uiſcera expurgat, educendis ex thorace & pulmone cõfert, ac deniq; excalfacit exiccatq; in tertio ordine. *Thymus.* *Epithymus.*

De Tymbra.

Græce, θύμβρα*: Latine, thymbra, ſatureia, cunila: Hiſpanice, ſegurelha: Italice, coniella, ſauoregia: Gallice, de la ſarriette: Germanice, ſaturon.*

Enarratio 43.

THYMBRAE, ſeu cunilæ, duæ ſunt ſpecies, una hortenſis ſeu ſatiua, culinæ deſeruiens: altera uero agreſtis, ſiue ruſtica cunila quæ proprie thymbra dicitur, & maiori acrimonia q̃ prima ornatur; de qua Gal. nullam facit mentionem: At Paulus lib. 7. ſuæ medicinæ, ita de cunila refert: Cunila utraque ſiccat & calfacit in tertio ordine; hinc etiam oleum in quo decoquitur, rigores febrium circuitu remeantes diſcutit, flores idem præſtant, quorum decoctum menſes citat, & fœtus extrahit, quæ uero in humidis regionibus naſcitur, odore grauior & inefficacior eſt. *Thymbra.*

De Serpillo.

Græce, ἕρπυλλος*: Latine, ſerpillum: Hiſpanice, ſerpolho, ſerpam: Italice, ſerpillo: Gallice, du ſerpolet: Germanice, quendel.*

Enarratio 44.

Serpillum. SYLVESTRE & hortenſe reperitur ſerpillum, uarie tamen, quia nonnunquam hortenſe, humoris copia curuum, humi ſerpit, unde nomen à ſerpendo ſibi uendicauit. Aliquãdo uero in altum ſurgit, & in rectum attollitur, quæ quoque ſylueſtri euenire percipimus, quo factum eſt, ut Dioſcor. in pręſenti cum Plin. lib. 20. cap. 22. concors & unanimis ſit, nec in aliquo inter ſe differant: Nam Dioſcorides quia ſerpillum hortenſe per terram reptare; ſylueſtre uero in altum erigi uidit, ita chartis mandauit: Plinius uero, quia in ſuo ſolo, contrario euenire uidit, memoriæ comendauit ſerpillum ſylueſtre ſerpere, hortenſe uero in altum creſcere; utcunque tamen de eo Galenus, libro, 6. de Facult. ſimpl. medic. ita breuiſsime dixit: uſque adeo calfacit, ut urinas & menſes moueat: eſtque & guſtu admodum acre.

De Sampſucho.

Græce, σάμψυχον ἢ ἀμάρακον: *Latine, ſampſuchus, amaracus odorifera: Hiſpanice, maiorana: Italice, Perſa, maiorana: Gallice, mariolaine: Germanice, maiorana.*

Enarratio 45.

Sãpſuchus odorifera amaracus eſt. EST procul dubio, ſampſuchus, amaracus odorifera, maiorana hodie dicta herba, nã altera amaracus fœtida, reperitur, quam Dioſc. parthenium & uulgares cotulam fœtidam appellant. De pręſenti uero, agit Gal. breuiſsime lib. 8. de Facult. ſimpl. medic. quum inquit: Sampſychon tenuium partium, & digerentis eſt facultatis, deſiccat enim & excalfacit, ordine tertio.

De Meliloto.

Græce, μελίλωτος: *Latine, melilotus, melilotum, ſertula campana, corona regia: Hiſpanice, corona de rei, hierua: Italice, Gallice, meliloto: Germanice, meliloto.*

Enarratio 46.

Melilotum. NVS Quam quod equidem obſeruauerim, melilotũ uerum q̃ in Hiſpania uidi, flore luteo, uel potius melleo, unde forſan nomẽ traxit, & illo quidẽ in orbẽ coronæ modo conſito, unde Corona regia, dicta eſt herba, non niſi optimũ, ac iucundum ex ſe ſpirans odorẽ: Nam herba iſta, quæ paſsim pro meliloto à pharmacopolis uſurpatur, tantũ à uero abeſt meliloto, quantum cancer ab anguilla. Porro in Calabria, & Neapolitano regno, uerũ quoq; naſci certũ eſt, quod Dioſc. ut diligẽtiſsimus inueſtigator non ſiluit: de eo tamẽ Gal. lib. 7. de Fac. ſimp. med. ita tradit: Melilotũ quiddam habet aſtringẽs, digerit tamẽ, concoquitq;: copioſior enim in eo eſt ſubſtantia calida q̃ frigida.

De Maro.

Græce, μάρον*; Latine, maron.*

Enarratio. 47.

CONSPICITVR maron herba, apprime deſcriptioni Diſcoridis reſpondens & quam Colimbrienſes, bonarum literarum ſtudioſi habēt amaraco ſimilem folio origani, admodum odoriferam, & amaram. De qua Galenus lib. de Antidotis mentionem tantum facit quum dicit in Italia ſicuti alias quaſdam herbas creſcere uidi, ita & amaracum, porro hæc planta, à maro permultum odore uincitur, & cætera. *Maron.*

De Acino.

Græce, ἄκινος *Latine, acinus, baſilicon: Hiſpanice, baſilicon: Italice, baſilico: Gallice, du baſiliqui: Germanice, baſilien.*

Enarratio. 48.

ACINOS ut Ruellius credit, uulgare baſilicum eſt, quod in Aegypto ut ex Plinio percipitur libro uigeſimoprimo, capite decimoquinto, & uigeſimo ſeptimo, flores non emittit. *Acinos baſilicon eſt.*

De Bacchari.

Græce, βάκχαρις*: Latine, Baccharis.*

Enarratio. 49.

NORVNT iam hodie officinarum mangones, aſarum à bacchari multum differre, quum tamen, antea eas herbas confunderent. Quid uero ſit baccharis, non ſatis conſtat: nam Leonicenus ſcarleam herbam, quam galli criſtam Hiſpani, & multi alii appellant, eſſe dixit, cui tamen non accedimus, quum & ſi inter ſe ſimilitudinem quandam foliis habeant, radicibus tamen omnino differunt. Quia ſcarlea, nec elleboro nigro radices ſimiles habet, nec cinnamomo odore referentes, imò eas albicantes, ſubtiles, & inodoras conſpicimus: faciunt etiam ad hæc, quòd ſcarlea, quæ domeſtica & ſylueſtris comperitur, ad orminium Græcorũ magis accedit, ut proprio dicemus capite. Non præteribo tamen unum in præſenti, quòd mulieres Hiſpanicæ, contra puerorum faſcinationes ſemine ſcarleæ continuo utuntur, & ut ipſæ aiunt, non ſine quidem optimo ſucceſſu & maximo iuuamento, quæ uires olim bacchari tribuebantur, ut canit Virgilius. *Baccharis. Scarlea orminiũ Græcorum eſt.*

bacchare frontem.
Cingito, ne uati noceat mala lingua futuro.

Ruellius porro, baccharim in Gallia reperiri, eamq; à ruſticis, mariæ chirothecas appellari, contendit, quam nos, quum diligenter in Gallia queſiuiſ-

ſemus, à ſcarlea minime abeſſe nouimus. Cæterum de bacchari, Galenus, quod equidem teneam, in libris Simplicium nullam facit mētionem. Paulus tamen ita de ea loquitur libro ſeptimo ſuæ medicinæ: Baccharis odorata eſt herba ſimilis cinnamomo, coronaria & acris, huius radicis decoctū meatus obſtructos aperit, urinam & mēſes citat, folia ipſius quū ſint aſtringentia fluxionibus opitulantur.

De Ruta.

Græce, πήγανον ὄρεινον : *Latine, ruta : Hiſpanice, la arruda: Italice, rutta : Gallice, dela rue : Germanice, rauten.*

Enarratio. 50.

Ruta. **T A M** nota & uulgaris ruta eſt, ut ex ea, quum rem obuiam, & omnibus manifeſtam indicare uolumus, prouerbium uſurpetur, dicendo: ruta notior eſt, quæ domeſtica, ſiue ſatiua, & ſylueſtris reperitur: Satiua non adeo ingrata guſtui eſt, imò eam uniuerſa Italia, inter herbas acetariū componentes, miſcet. Sylueſtris uero ſua ſponte naſcitur, ſimilis omnino domeſticæ; ſed ſapore & odore grauior, & conſequenter uiribus potentior. Sed animaduerte, quòd ſylueſtris hæc ruta longe alia eſt, ab hac ſubſequenti ſylueſtri ruta, quam, harmel, ſiue armala Græci uocant, ut inferius ſequenti capite dicemus, potens enim ruta eſt contra uenena, ut ex Plinio elicitur libro octauo ſuæ naturalis hiſtoriæ, capite decimonono, & ualida contra faſcinationes, ut ab Ariſtotele libro Problematum deſumitur, cuius temperamentum, Galenus libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, ita proſequitur: *Rutæ tēperamentū.* Peganon, id eſt ruta, agreſtis quidem, in quarto ordine excalfacit; domeſtica uero in tertio. Eſt autem non ſolum guſtu acri, ſed amaro: ex quo ſane, digerere, incidereq; craſſos & lentos humores poteſt, atque mouere urinas, quin & tenuium eſt partium, flatuſq; extinguit, quare ad inflationes competit, ac Veneris appetentiam inhibet, digeritque atque exiccat ſtrenue.

De Sylueſtri Ruta.

Græce, πήγανον ἄγριον : *Latine, ruta ſylueſtris, Harmel, armel, caryophylli ultramarini : Vulgo garofili ultramarini.*

Enarratio. 51.

C O N S V L T O prætermiſimus, huius capitis magnam partem, quū illa ſuppoſititia huic capiti ſit, & ex duobus aliis capitibus decerpta, uidelicet, ex capite de hyperico, & aſcyro, ut cuiq; conferenti manifeſtum erit, imò nonnulli extant codices, tam Græci quàm Latini, in quibus caput ita incipit; Vocāt & aliqui agreſtem rutam, & cætera, ut merito & nos ex iiſ-

dem quoq; uerbis, capitis initium fecerimus. Hæc enim ruta ſylueſtris, longe alia eſt ab ea ſylueſtri ruta, quam capite ſuperiori deſcripſimus, quũ ſylueſtris ruta ſuperioris capitis, ut diximus uulgatiſsima ſit: hæc uero Capadociæ, & Aſiæ, particularis, quã harmel, ſiue armel aut armala Græci uocant unde fœdiſsimè, Matthæus uere Syluaticus, & alii Luminarii dicti, errant, credentes, quòd Harmel, cum litera H, ſcripta, ſignificat ſemen cicutæ, cum A uero rutam, res proculdubio abſurda, & à ueritate multum aliena, quum ſiue cum H, ſiue cum A, ſcribatur litera, ſemper Harmel uel armel, rutã iſtam ſylueſtrem ſignificat, ut ex Auicenna, & Serapione deprehẽdi quoq; poteſt. Animaduertant igitur deinceps pharmacopolæ, quum pillulas fœtidas, & aggregatiuas componunt, ne illis pro harmel, ſemen cicutæ adiiciãt, quum uenenoſum & mortiferum ſit, ſed potius immiſceant ſemen rutæ ſylueſtris. Sed unde error iſte ortus fuerit, ut pro ſemine rutæ ſylueſtris, ſemen cicutæ acceperint, nunc dicam. Nã Auerrois libro quinto ſui Collectorii ita inquit; Armel uel alharmel, id eſt cicuta, calida eſt, & ſicca, in tertio ordine, craſſos & uiſcidos, ac lentos incidit humores, & ob eam uim, urinas mouet, & menſes ſubducit, ex quibus uerbis, ſatis clarũ eſt quod harmel cicuta ſit, quibus nos facillime reſpondemus, quod textus ille Auerrois corruptus eſt, quum loco rutæ, cicutæ ſcriptum ſit, & quod uerum ſit patet, quia cicuta frigida eſt, & ſomnifera, & textus inquit, prout Galenus libro ſeptimo de Facultatibus ſimpl. medic. capite moly. Harmel tenuiũ eſt partium, & calida tertio ordine, unde craſſos humores & lentos diſſecat, ac digerit, & urinam mouet. Ex quibus uerbis ſatis cõſtat, quòd Harmel Auerrois, ſit ruta ſylueſtris, ſiue moly Galeni, quam quoq; harmolan Galenus & Græci, appellant, unde ſatis claret, quòd typographi, uel correctoris incuria factum ſit, ut pro ruta, cicuta ſcriptum ſit, quia uerba ſubſequentia, temperaturam atteſtantia, rutæ reſpondent, & non cicutæ: quia ut diximus, cicuta mortifera eſt, & quarto ordine frigida: non uero calida, ut harmola eſt, quemadmodum ex libro ſeptimo de Facultatibus ſimpl. medic. comprehenditur, ubi Galenus, ultimo capite prædicti libri, ita inquit. Moly hoc quidam uocant, peganon agrion, hoc eſt rutam ſylueſtrem, nõnulli harmolan, Syri beſaſan, ſicut Cappadoces Moly: quia radicem habeat nigram, & florem lacteum, uis eius tenuium partium eſt, & calida tertio ordine, unde & craſſos humores ac lentos diſſecat, & digerit, ac urinam mouet. Cæterum quæ herba hæc ſit, pauci norunt, nos tamen poſt longam inueſtigationem, eam inueniſſe credimus, quæ proculdubio, non alia eſt: quàm herba quædam, hodie in Italiam & Galliam, ex alieno orbe aduecta, flores ſimiles caryophyllis producens, quandoq; mellei coloris, nonnunquam uero, lutei, aut crocei, lacteiue, quos uniuerſa Italia ultramarinos caryophyllos appellat, nam ab una radice plures uirgas & longas herba iſta emittit, in quarum

Harmel ruta ſylueſtris eſt nõ uero cicutæ ſemen.

Auerrois locus caſtigatus.

Caryophylli ultramarini, ruta ſylueſtris hæc eſt.

ſummitatibus ,capitula ſiue flores dicti caryophyllis perquam ſimiles naſcuntur.

De Moly.

Græce, μῶλυ : Latine, moly.

Enarratio. 52.

Moly. MOLY ut fertur, à Mercurio deo inuenta herba eſt, incātationibus & ueneficiis accommodata, ut ex Homero, decima Odyſſeæ rapſodia, & Ouidio in Transformationibus colligitur, nō minuſq; à Plinio capite uigeſimoquinto libri quarti, quæ bulboſa & nigra radice ornatur, ut Ouidius loco citato dixit, ad iſtum modum; Moly uocant ſuperi, nigra radice retentū. flore uero quandoq; albo, quandoq; uero rubro ornari, ex Homero, tum etiam Græcis medicis, colligitur. Nam Homerus flore albo moly depinxit, & Ouidius illi ſubſcribens dixit, Pacifer huic florem dederat Cyllenius album. Hæc uero hodie, non habetur, nec quæ ſit dignoſcitur : non deſunt tamen aliqui herbarum inueſtigatores, qui eam in agro Neapolitano naſci contendant.

De Panace.

Græce, πάναξ : Latine, panax heracleon, panaces Herculeon.

Enarratio 53.

Panax Herculeon. PANAX heracleon, ſiue panaces Herculeon, ab Hercule illius inuentore, ſic dicta herba, in monte Gargano, ſancti Angeli dicto, apud Apuliam naſcitur, quæ in multis Italiæ hortis quoque conſpicitur, folio ficulneo, ſiue platani, ex qua liquor, opoponax dictus extrahitur. Cuius uires Meſue exacte proſecutus fuit, quanquam, non recte ibidem dicat, panacem iſtum folio ferulæ inſigniri. Opoponax liquor.

De Panace Aſclepiade.

Græce, πάναξ ἀσκληπίου : Latine, panax Aſclepias.

Enarratio. 54.

PANACES aſclepion, hodie non uidetur, illius tamen inuentorem Aeſculapium fuiſſe audio.

De panace Chironio.

Græce, πάνακὸς χειρώνιον : Latine, panaces Chironion.

Enarratio. 55.

HAEC uero à Chironē repertore dicta eſt, quæ quoque hodie difficulter uidetur.

De Liguſtico

De Liguſtico.

Græce, λιγυστικὸν: *Latine, liguſticũ, libyſticum: Vulgo, liuiſtico.*

Enarratio 56.

Liguſticum libyſticum idem. *Liuiſticum uulgare.*

L I Guſticum, appellat Gal. libyſticum. Nam alpibus Liguriæ herba familiaris eſt, unde nomen traxit, quæ quoq; hodie in Italiæ hortis paſsim uidetur, imo eius ſemen, officinis totius Italię uulgatiſsimũ iam eſt, ſed aduertendum eſt, quod liguſticũ hoc de quo agimus, non eſt liuiſticum uulgare, herba ſcilicet apii figuram referens, quũ hoc de quo agit Dioſc. ſertulæ campanæ folia habeat, minime uero apii. De quo Gal. lib. 7. de Fac. ſimpl. med. ita inquit: libyſtici radix & ſemen ex genere excalfacientium ſunt, adeo ut & menſes cieant, & urinas prouocent flatuſque extinguant.

De Paſtinaca erratica.

Græce, σταφυλῖνος ἄγριος: *Latine, paſtinaca erratica, baucia alba: Hiſpanice, canaorias blanquas: Italice, paſtinaqua: Gallice, des paſtenades: Germanice, paſtiney.*

Enarratio 57.

Paſtinaca ſylueſtris.

P A S Tinacam præcipuè ſylueſtrem Dioſcorides deſcribit, quia natura potentior, & uiribus ualidior quàm ſatiua eſt, cuius radix alba eſt, & in campis paſsim creſcit; ſatiuam tamen culinæ deſeruientem omnes habent: iis proxima tum figura ſapore ac uiribus radix altera eſt, quæ quandoq; ſanguinei coloris, quandoque lutei, nõnunquam uero nigri conſpicitur, quam Hiſpani proprie canaoriam; Itali uero, carotam, appellant. Verum multi hodie falluntur, credentes paſtinacam erraticam, daucum eſſe; Nam etſi uiribus, & temperatura, herbæ fere æquales ſint, ut recte una alterius uice poni poſsit, herbæ tamen differentes ſunt, ſed cum hoc quoque non ab re eſſet fateri, quòd daucus uerus, paſtinacæ ſylueſtris quoddam ſit genus: de quibus ſuo loco, ſermo habendus eſt. Cęterum, Gal. lib. 8. de Facult. ſimpl. medic. de ſtaphilino id eſt, paſtinaca, ita tradit: Satiua imbecillior; agreſtis ad omnia potentior eſt. Vrinas menſeſque prouocat, abſtergitque nonnihil, quum herba quidem tota, tum uel maxime ſemen & radix.

De Seſeli Maſsilienſi.

Græce, σέσελι μασσαλιωτικὸν: *Latine, ſeſeli Maſsilienſe, ſiler montanum: Vulgo, ſiler montano.*

Enarratio 58.

Siler montanum.

Q V O D officinæ hodiernæ ſiler montanum appellant, ut mea fert

opinio, ſeſeli Maſsilienſe eſt, quia omni ex parte, inter ſe maxime reſpondeant. Naſcitur enim, in hoc Anconitano monte, fœniculi ſimilitudine.

De Seſeli Aethiopico.

De Seſeli Peloponneſiaco.

De Tordylo: id eſt Cretico ſeſeli.

Enarratio 59. 60. 61.

Seſelis tres ſpecies. RARO tres iſtę ſeſelios ſpecies, in officinis uidentur, quia ad nos non portantur, de quibus omnibus ſimul ita tradit Galenus, libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, dicens: Adeo excalfacit tum radix, tum fructus, ut moueat urinas: eſt etiam tenuium partium, ut comitialibus morbis, & orthopnœis competat; Cæterum ſeſelim herbam à ceruis inuentam eſſe, tradit Ariſtoteles lib. nono de Natura animalium, cap. quinto, dicens: Ferarum quadrupedum, cerua maxime prudentia præſtare uidetur, tum quia circa ſemitas pariat, quò ſcilicet beluæ propter homines minus accedunt, tum etiam quia cum peperit, inuolucrum primũ exedit, mox ſeſelim herbam petit, quam cum ederit, redit ad prolem.

De Siſone ſiue ſinno herba.

Græce, σίσων: Latine, ſiſon, ſinnon, ſinnus herba.

Enarratio 62.

Siſon. SISON, in Syria exiguum naſcens ſemen eſt, quod nec in Hiſpania nec Italia quod ſciam creſcit.

De Aniſo.

Græce, ἄνισον: Latine, Aniſum: Hiſpanice, matahalua, aniſe, heruadoce: Italice, aniſi, ſemenze de aniſi: Gallice, anis: Germanice, aniſz.

Enarratio 63.

Aniſum. ANISVM, tam herba quàm ſemen, ſatis cognoſcitur. De quo Gal. lib. 6. de Fac. ſimp. medic. ita inquit: Aniſi ſemen calfacit, & ſiccat in tertio ordine, proinde urinam mouet ac digerit, flatuſque uentris reprimit.

De Caro.

Græce, κάρος: Latine, karon, carum, careum, carui: Hiſpanice, alcarauea, alcorouia: Italice, carui: Gallice, des carottes: Germanice, mattkumich, oder uuyſen kumel.

Enarratio 64.

KARVM, ſiue kareum, uocant pharmacopolæ carui, ſemen ſatis notum, uentoſitates diſſoluens, quod bubulis carnibus iurulentis, præſertim cum braſsica conditis dicatur, & illius uires Galenus libro ſeptimo, de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita ſcribit: Cari ſemen calfacit, & exiccat, tertio quodammodo ordine, moderate acrem poſsidens qualitatē, itaque & flatus extinguit, & urinas ciet tum ſemen tum planta. *Karum kareum.*

De Anetho.

Græce, ἄνηθον: *Latine, anethum: Hiſpanice, eneldo, endros: Italice, anetho: Gallice, anet: Germanice, dyllen, & hochkraut.*

Enarratio 65.

ANETHVM, ſatis nota eſt herba, quæ hortos ſuo odore magnifice exornat, & eius ſemen in continuo eſt uſu. De qua Galenus libro ſexto de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, ita tradit: Adeo excalfacit anethum, ut habēdum ſit aut ſecundi ordinis intenſi, aut tertii remiſsi, exiccantis uero ordinis eſt ſecundi incipientis, aut primi finientis: itaque merito in oleo decoctum digerit, dolorem ſedat, ſomnum conciliat, crudos humores concoquit, uſtum autem tertii ordinis, tum calfacientium, tum exiccantium fit: proinde ulceribus nimis humidis prodeſt, potiſsimum iis quæ in pudendis conſiſtunt: At quæ in præputio ſunt inueterata, ea probe cicatrice inducit. Cæterum, uiride humidius & minus calidum eſt, itaque magis concoquit, & ſomnum conciliat; ſed minus diſcutit. *Anethum.*

De Cymino.

Græce, κύμινον ἥμερον: *Latine, cyminum, cuminum: Hiſpanice, cominos, cominhos: Italice, cimino: Gallice, cumin: Germanice, cumin.*

Enarratio 66.

CYMINVM, ſemen uulgatiſsimum eſt, quod Hiſpanum Galenus ſæpe deſiderat, & ex ordine tertio calfacientium facit. *Cyminum.*

De Cymino ruſtico.

Græce, κύμινον ἄγριον: *Latine, cyminum ſylueſtre, cyminum ruſticum, cuminum ſylueſtre: Hiſpanice, cominos ruſticos: Gallice, cumin ſauluage.*

Enarratio 67.

Cyminum ſylueſtre.

CYMinum ſylueſtre, hodie in officinis, ruſticum cuminũ appellatur, de quo in generali, lib. 7. de Fac. ſimp. med. ita breuiter dixit; Cymini ſemẽ calfacit in teriio ordine, urinam mouet, extinguitque flatus.

De Semine ammi dicto.

Græce, ἄμμι : *Latine, ammi, ſemen ammeos, cyminum Aethiopicum : Vulgo, ameos.*

Enarratio 68.

Semen ammeos uerũ.

AMMI cuius gignendi caſus, ammeos eſt, ſemẽ albũ, & exiguum eſt, quod origani ſaporẽ & odorẽ habet, & nunc ex Alexandria affertur quod amomũ appellant, falſo tamen, & corrupte, quum pro ammi, amomũ pronunciant, nam amomum ut dixi, botruoſum tanquam uua minuta eſt. Eſt enim ſemẽ ammeos ſimile ſemini aniſi, quod ut dixi nũc ex Alexandria afferri incipit, ſub nomine amomi, & illud Ferrariẽſes, apud officinã Nicolai Nicolutii à pinea, uidere poſſunt, nã Venetiis, in omnibus fere officinis, iam hodie proſtat. De quo Gal. lib. 6. de Fac. ſimp. med. ita tradit. Eius ſemẽ eſt admodum utile, quum enim ſit ſubamarũ & acre, conſtat ipſum & digerere: & prouocare urinas, calfacit autem, reſiccatq; in tertio ordine intenſo.

De Coriandro.

Græce, κόριον κορίαννον: *Latine, corianum, coriandrum : Hiſpanice, culantro, coentro : Italice, coriandro : Gallice, coriandre : Germanice, coriander.*

Enarratio 69.

Coriandrũ.

CORIAndrum, herba eſt cõmunis & Hiſpaniꝫ hortis familiariſsima, quia ea illic omnes, tanquam ſtomacho, & capiti cõueniente, ac aromatica, uiridi utuntur, unde mirari ipſe ſatis non poſſum, quod præter Hiſpanos, cæteræ quidem nationes, tanquam fœtidam ac peſsimi ſaporis, ab ea abhorreant, reiiciantue illam, eius tantum ſicco ſemine contentæ, ſed quum in hac re contemplor in mentem uenit, quod priſci, coriandri eſum maxime uituperant, imo illum inter uenena reponunt, ut ex Dioſcoride, libro ſexto, capite nono percipitur, & multo magis ex Nicandro, in ſuis Alexipharmacis, ubi de Coriandro ita canit.

Quod ſi noxia quis biberit Coriandra repente
Ablato exagitur ſenſu ſtridenteque uoce
Edit acuta uelut furioſæ iubila bacchæ,
Seu Stygiæ iniecto quaſi percitus angue Megæræ,

Contra hæc ex dulci de pramnia uina racemo,
Vt madido ſpumans fudit uindemia prælo,
Diluat infuſo tamen hæc maris unda catino,
Quin & inanitis Gallinæ partulus ouis.
Confractis ſalſam teſtis ſuperiniice ſpumam,
Qua ueſcens cepheus ſe ſeruat & interit eſca,
Piſcantes pueri ſtructis ubi fraudibus illi
Inſidiantnr aui, ſic ut capiatur ab his, dum
Albentem ſequitur, non prouida in æquora ſpumam.

In iis enim carminibus Nicander coriandri uenenum, atque illius antidotũ deſcribit, unde credendum eſt, emanaſſe, ut populus hanc herbam pro uene noſa habeat, ruputetue, illius tantũ ſemine contentus. Sed re uera contrariũ euenit, quia coriandrum, herba optimi eſt odoris, & ſaporis, grata ſtomacho, & capiti, ita ut inter medicamenta cordialia, digna ſit adnumerari, & nõ ab re, uniuerſa Hiſpania, ea tam ſæpe in iuſculis, & conditis utitur, ex cuius eſu, n ullus unquam, noxam aliquam percepit. Proinde crederem ipſe, quũ antiqui coriandrum uenenoſum dicant, nõ hoc domeſticum intelligant coriandrũ, ſed magis herbulam quandam, cicutariam dictam, folio ſimilẽ coriandro, quæ in uniuerſum frigida eſt, ut ſua frigiditate interimat: uel aliter reſpondemus, quòd priſci illi, de ſylueſtri intelligunt coriandro, non uero de domeſtico. Nec obſtat quòd Plinius lib. uigeſimo, capite quoq; uigeſimo, dicat, coriandrum ſylueſtre non reperiri, quia falſum hoc eſſe, nunc in Italia deprehendimus, quum coriandrum ſylueſtre cõperiatur, quod ſua ſponte, nullo interueniente ſatore, in aruis & campis naſcitur, & creſcit, ut hic Ancone, non procul ab urbe conſpicimus, unde quot annis, mulierculę colligentes, ad pharmacopolas, uendendum portant. Verum, ad coriandri temperaturam accedamus, in qua Galenus à Dioſcoride diſcrepat: nam Hippocrates, ut primo illum adducamus libro ſecundo de Dięta, id eſt uictus ratione, ita de coriandro tradit: Coriandrum, calidum eſt, & aluum ſiſtit, & ructum acidum ſedat, & ſomnum cõciliat, ſi poſtremum edatur. Hæc Hippocrates: Qui ut inibi uidetur, de herba loquitur, non uero de ipſius tantũ ſemine. Libro uero de Affectionibus, ſiue illius ipſe ſit author, ſiue Polybus, ita quoq; de coriandro teſtatur: ſtomacho gratũ eſt, & per aluũ ſecedit, tũ coctũ tum crudum. Dioſc. porro, ut uidetis, coriandrũ, refrigerandi uires habere ita tradit, ut ſiquis copioſiore uſu eo utatur, non leui periculo mente tentabitur, ut de hoc coriandro uulgari loqui libro ſexto uideatur. Sed hoc falſum eſſe Galenus indicat, quum coriandrum calidum eſt, non uero frigidum, ut ex eius percipitur uerbis, quæ ita habent libro ſeptimo de Facultatibus ſimpl. med. Hanc herbam refrigeratoriam eſſe, Dioſcorides prodidit, quòd miſta pani aut polentæ, illitaq; eryſipelas curet, quanquam certe

Coriandrũ ſylueſtre reperitur.

Coriandri tẽperatura.

Dioſcor.

Gal.

exactũ aliquod eryſipelas,quod utiq; inflammatum eſt,& flauum,haud unquam à tali cataplaſmate perſanabitur,ſed illud tantum quod refrigeratum iam fuerit.Coriandrum itaq; ex contrariis facultatibus conſtat,plurimũ habens eſſentiæ amaræ,quæ tenuium partium eſt,& terrena: Nec parum etiã aqueæ humiditatis obtinet, quæ tepentis eſt facultatis. His adiunctum eſt quoq;aſtrictionis pauxillum.Quòd autẽ longe à refrigeratione abſit coriandrum, hinc conſtat,quòd chœradas,ſiue ſtrumas,cum lomento diſcutiat, id quod nullum refrigerantium medicamentorum facere eſt aptum.Hæc Galenus.Quibus clare percipitur,ipſum contra Dioſcoridem aſſeuerare,coriãdrum eſſe temperatura calidum, non uero frigidum.Sed re uera, conciliatio facilis ex Galeno deſumitur,qui coriandrum, ex cõpoſitis facultatibus, non uero una tãtum frigida,inſigniri tradat. Componitur igitur coriandrũ ex partibus quibuſdam calidis,quæ in ſuperficie habẽtur,& ea de cauſa ſtrumas & duros tumores diſſoluit,ut Galenus cõtendit, cæteræ uero coriandri centrales partes, terreæ ſunt & ſtypticæ, natura frigidæ, inter quas, aqueæ quoq; ut tradit Galenus inueniuntur: cæterum Auicenna, ne illum præterea*Auicenna.* eam,cum Dioſcoride contra Galenum agit,ut apud illum quis legere poterit libro ſecundo ſui Canonis,capite centeſimo quadrageſimo.

De Hieraceo maiori.

Græce, ἱεράκιον τὸ μέγα: *Latine, hieraceum maius, lactuca erratica.*

Enarratio. 70.

Hieraceum maius. HIERACION herba,ut placet Plinio libro uigeſimo,capite ſeptimo,ubi lactucæ uaria enumerat genera,ab accipitre ſuũ nomen traxit,quoniam accipitres,eam ſcalpendo, & eius ſuccum oculis admouendo, ab eis obſcuritatem quum ſentiunt,diſcutiant, quæ quoque lactuca erratica uocatur,uariis in locis obuia. Cæterum hieracites, apud Galenum,lapis quidam *Hieracitis lapis.* eſt,profluentem ex hemorrhoidibus ſanguinem ſiſtens, ut lib. nono de Facultatibus ſimplicium medicamentorum legitur.

De Hieraceo minore.

Græce, ἱεράκιον μικρὸν: *Latine, hieraceum minus, lactuca erratica: Hiſpanice, coyon de galho hierua.*

Enarratio. 70.

Heraceum minus. HAEC uero,potius chondrillæ ſimilis eſt herba, quàm maiori hieraceo, quæ per terram tracta folia habet, ex quorum medio, tenellum cauliculum emittit,in cuius ſuprema parte,nonnunquam uero inferiori,tuberculum quoddam concretum naſcitur, & illud quidem tenerum,ſuccoſum,&

guſtui perquam gratum, quod ideo pueri Hiſpaniȩ auidiſsime comedunt, & herbam teſticuli galli appellant: quum enim ad ſtatum herba iſta uenit, lacte abundat, & ea de cauſa merito inter lactucas reponitur. *Galli teſticuli herba.*

De Apio ſatiuo.

Græce, σέλινον κηπαῖον: *Latine, apium hortenſe, apium ſatiuum, petroſelinum uulgare: Hiſpanice, perexil: Luſitanice, ſalſa: Italice, petroſemolo: Gallice, du perſil cultiue: Germanice, epffich.*

Enarratio. 72.

SELINON ortenſe, ſiue apium ſatiuum, noſtrum uulgare petroſelinum eſt, cuius rami (teſtante Plinio) largis potionibus per iura innatant, & in condimentis peculiarem gratiam habent, quod hodie ita eſſe quoque percipimus, & ut tradit Galenus libro ſecundo de Facultatibus alimentorum capite quinquageſimo ſecundo, urinas mouet, ad quod opus uſitatiſſimum eſt, nam & ſuaue eſt, & ſtomacho gratum. Nec hæc tantum de herba ipſa, intelligas opus eſt, ſed etiam de ipſius radice, ac ſemine. Calidum enim petroſelinum hoc uulgare in ſecundo ordine eſt, & ſiccũ in medio tertii, ut meminit Galenus libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum dicens: Adeo calidum eſt, ut & urinam & menſes cieat, flatus, quoq; digerit, & magis ſemen quâm herba. Oreoſelini & hippoſelini ſimilis uis exiſtit: Verum hippoſelinum imbecillius eſt: oreoſelinum ualentius. Hæc Galenus. Cæterum, an apium hoc ſit funebribus cibariis dicatum, quod ideo multi ab eſu hominum explodebant, ſimul quia morbum caducum excitabat, ignoratur: credere tamen eſt, longe aliud eſſe, utpote apium uulgare, Dioſcoridis petroſelinum, quod comeſtum, caput tentat, & morbum caducũ incitat: ita uero ſe rem habere, certiſsimus ſum, nec rationes quæ ab Aegyptiis, & Hebręis deſumi poſſunt hoc potiſſimum indicantes, in medium afferre eſt neceſſe. *Selinon petroſelinum uulgare eſt.* *Temperatura.* *Apium uulgare funebribus dicatum.*

De Paluſtri apio.

Græce, ἐλεοσέλινον, ὑδροσέλινον: *Latine, eleoſelinum, paluſtre petroſelinum: Hiſpanice, perexil dagoa: Italice, petroſemolo delaqua: Gallice, perſil de leau.*

Enarratio. 73.

PALVſtre apium, petroſelinum noſtrum eſt, in aquis tamen naſcens, ad omnia fere potens ad quȩ hortenſe. Caueant tamen Hiſpani, ne herbã il- *Paluſtre apium.*

lam in aquoſis potiſsimum naſcentem, quam rabacias appellant, apio uulgari ſimillimam, paluſtre hoc apium eſſe credant, quum illa, ut dixi, Sion eſt, de qua libro ſecundo ſermonem fecimus. Naſcitur enim hoc de quo agimus, aquaticum petroſelinum in lacubus, quoq; & locis paludoſis, ſimile omnino hortenſi, uel ſatiuo dicto apio, quod nos petroſelinum, communi uoce apdellamus. Cæterũ Hippocrates libro de Affectionibus, paluſtre apium ſatino maiorem uim habere, memoriæ commendauit.

De Oreoſelino.

Græce, ὀρεοσέλινον : *Latine, oreoſelinum, montanum apium: Hiſpanice, perexil montiſino, ſalſa ſaluatiqua: Italice, petroſe molo agreſte: Gallice, duperſil des montaignes: Germanice, peterſilgen, peterlin.*

Enarratio. 74.

Oreoſelinon. EST uero, ut breui dicam, oreoſelinon, hodiernum petroſelinum in montibus naſcens, herba herbariis nota, parum â petroſelino communi dif ferens, unde legendum crederem, in hoc capite, ad Theophraſti mentem, cum Plinio libro decimonono capite octauo, hoc modo: circa quem, ramuli, & capitula cicutæ ſimilia, multo tamen tenuiora, in quibus ſemen oblongum, acre, tenue, odoratum, cymino ſimile comperitur, nec obſtat, quod in pluribus exemplaribus Dioſcoridis, capitulorum papaueris fiat mentio, quia uice, κωνείῳ, id eſt cicutæ, corruptè, μηκωνίῳ παρεμφέρει, legitur. Habet igitur oreoſelinum, cicutæ folia, ut ex Plinio reſtituimus.

De Petroſelino.

Græce, πετροσέλινον : *Latine, petroſelinum, apium commune, uulgo, apio: Gallice, delache: Germanice, eppich.*

Enarratio. 75.

Apium cõmune. PETROSELINVM Græcorum, officinarum apium eſt, quod & uulgares apium appellant, & cuius ſemen, herba, & radices, ſy rupos ingrediuntur aperientes, & decoctiones exornant diureticas. Eſt enim tertii ordinis tum excalfacientium, tum deficcantium. De quo plura capite ſeptuageſimoſecundo, ſi recte teneo, dixi.

De Hippoſelino, quod olus atrum dicitur.

Græce, ἱπποσέλινον : *Latine, hippoſelinon, olus atrum, grande apium, liuiſticum: uulgo liuiſtico: Gallice leueſſe, ou liue*ſche

che: Germanice, liebſtockel.

Enarratio 76.

VT enim coniecturis aſſequi poſſumus, Hipposelinon, leuiſticum offi cinarum eſt, nam liguſticum, aliam rem eſſe diximus. Porro admonendus hic a me candidus lector eſt, quia in hoc Dioſcoridis textu Græco, nulla nigredinis in radice mentio fit, proinde expungẽda illa ſunt uerba; à Marcel lo Virgilio ſuperaddita, foris nigra, quum extra Dioſcoridis mentem interpoſita ſint, ut optime quoq; Manardus adnotauit, qua tamen de cauſa Mar cellus, illa duo addidit uerba, dicam, quia Theophraſtus ſuo hippoſelino, radicem quoque nigram tribuit, dicens: hippoſelinum radice ornatur craſſa raphano ſimili, & illa quidem nigra, ut apud illum eſt legere, libro ſeptimo de Plantarum hiſtoria, capite ſexto. Sed re uera Marcellus in hoc lapſus eſt, credens utique quòd hippoſelinon Theophraſti, idem ſit cum hippoſelino Dioſcoridis, quod ſane falſum eſt, quum potius inter ſe multum differant, ut cuique utriuſque delineationem conferenti manifeſtum erit. Cæterum, hippoſelinon ex ſecundo orine calfacientiũ, tertio uero exiccantiũ eſt. *Hipposelinõ leuiſticum officinarũ eſt.* *Marcellus errat.*

De Smyrnio.

Græce, σμύρνιον: Latine, ſmyrnion, apium Macedonicum: Hiſpanice, perexil de macia anton, apio macedonico: Italice, macero ni: Gallice, apio macedonico, du perſil macedoine.

Enarratio 77.

QVOD enim iudicium hodie de apiis tradimus, tale quidem abhinc quindecim annis in lucem emiſimus, à quo Ruellius Gallus, Fuchſius Ger manus, ac alii immerito proculdubio euariant. At Ferrarienſes fere omnes, ueluti & Mathiolus Senenſis in uniuerſum nobiſcũ agunt. Eſt igitur ſmyrnion, apium Macedonicum, quum inter ſe multum conueniant, & de quo Galenus ita dixit, libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum: Smyrnium ex eodem genere cum apio eſt, & petroſelino: fueritque apio quidem ualidius, imbecillius uero petroſelino, itaque & urinas & men ſes proritat, calidum ſiccumque tertio ordine. Cæterum, præter iſtas apiorum ſpecies, plures aliæ reperiuntur, inter quas Archangelica, ſiue Imperatoria dicta, primatum obtinet, herba hortis admodum familiaris, calida & ſicca, tertio ordine, atque inde morbis opitulatur frigidis, contra quartanam magno datur iuuamento, partus faciles reddit, & cerebrũ expurgat, ac illud à ſuperflua humiditate liberat. Dicitur uero imperatoria, quia medium folium, ex tribus quibus ornari uidetur, coronam imitatur, quia in tres diuiditur partes, altera uero folia duo, a lateribus exiſtentia, in duas tantum, ut de- *Smyrnion apium Macedonicum.* *Archangelica Imperatoria dicta.*

mum, medium dictum folium, inter illa duo tanquàm corona medium ſit, appareatue.

De Elaphoboſco, id eſt, ceruorum pabulo.

Græce, ἐλαφόβοσκον: *Latine, elaphoboſcum, pabulum ceruorum, ceruiocellum.*

Enarratio 78.

INTER herbas, quæ non facile in hominum cognitionem ueniunt, elaphoboſcum eſt, quam nos ſedulo inquirentes, poſt longam tandem inueſtigationem inuenimus. Nam quum Ferrariæ mihi contigerit herbatum ire, cum nonnullis uiris doctiſsimis, & rerum naturalium diligentiſsimis inquiſitoribus, inter quos, mihi nominandi ueniunt, Ioannes Falconerius Anglus, uir mea ſententia, cum quouis doctiſsimo herbario conferendus, & qui pro dignoſcendis herbis, uarias orbis partes perluſtrauerat, quarum plures & uarias, miro artificio, codici cuidam confitas, ac agglutinatas afferebat: Alter uero, Gabriel Mutinenſis, philoſophus doctiſsimus, & cui ob plures eius dotes, ac uariam doctrinam, hodie publice Dioſcoridem interpretandi munus datum eſt Ferrariæ, elaphoboſcum inter plures alias herbas offendimus, cuius folium non adeo oblongum erat, duûm digitorum latitudine, aliquantulum aſperum ut lanugine cooperiri quis diceret. Nam caulis huic bicubitalis cernebatur, rubricans, cuius flores tunc uidere, non fuit poſsibile. Hanc uero herbam Ruellius Gallus, in Gallia frequentem eſſe, & Gratiam Dei appellari tradit, à qua unguentum de Gratia Dei dictum, nomen ſibi uendicat, ut apud Petrum de Largellata chirurgum non aſpernendum uidere eſt, quo omnes chirurgici, in uulneribus capitis paſsim utuntur. At licet in Gallia herba hæc Gratia Dei dicatur, in Italia tamen longe alia herba, pro Gratia Dei indicatur, & quam Iacobus Manilius, in ſuo Luminari deſcribit dicens: Herba Gratia Dei apud modernos herbarios, ſic eſt uocata, & eſt herba, cuius longitudo eſt unius palmi, aut parum plus, folia habet ſimilia hyſſopo, florem uero inter folia paruũ, cuius color tendit de bicoloribus ad album & purpureum, ſicut herba quæ dicitur uolubilis, quæ in uineis naſcitur, radicem habet paruam, nam apud nos in pratis ualde abundat, & cognoſcitur propter ſaporem foliorum, in quibus eſt amaror ita potens ſicut in centaurea minori, & maior. hactenus Iacobus Manilius in ſuo Luminari maiori. Hodie uero hanc quoque naſci percipimus locis paludoſis & aquaticis, folio hyſſopi, ſed latiori, flore uero albo. Qua de cauſa multi eam ſylueſtrem hyſſopum appellare non dubitant, ſed falsò, quia herba hæc illa uera eſt, Gratia Dei dicta herba, prædictum ornans unguentum, ſapore cum quadam ſtypticitate, amara, & quæ

Ioãnes Falconerius Anglus.

Gabriel Mutinenſis.

Herba Gratia Dei.

comeſta potentiſsime bilem deponit, & ulcera facillime ſanat. Cæterum, non me præteriit, quod Plinius elaphoboſco folia hippoſelini id eſt oluſatri dicauit, ut apud illum eſt legere libro uigeſimo ſecundo, eiuſdem numeri capite: quanquam Manardus libro ſuarum Epiſtolarum nono, epiſtola tertia, locum iſtum emendare ac reſtituere conetur, re uera tamẽ Plinius recte inquit, quum ſiquis folia in caule nata conſpexerit, quodam modo oluſatri referre percipiet, de qua Galenus libro ſexto de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita tradit: excalfacit & tenuium eſt partium, ob idque exiccat maxime in ſecundo ordine. *Plinius defenditur.*

De Fœniculo.

Græce, μάραθρον: Latine, marathrum, fœniculum: Hiſpanice, funcho: Italice, finocchio: Gallice, du fenouil: Germanice, fenchel.

De Sylueſtri ſiue erratico fœniculo.

Græce, ἱπποµάραθρον: Latine, ſylueſtre fœniculum.

Enarratio 79. 80.

SERITVR paſsim fœniculũ, in Italiæ hortis, quod caule turgeſcente colligitur & eſui dicatur. Lac enim potiſsimum fœniculum generat, & oculorum claritatem iuuat, ut teſtatur Plinius, præſertim eius in caule concretum gummi, quod calidioribus in regionibus reperitur, præcipuè in Hiſpania, ut recte admodum notat Dioſcorides: Eſt enim herba hæc, ac eius ſemen, & radices, in continuo uſu medico: Nam ſylueſtre fœniculum in campis errat & naſcitur, de quorum natura, ita tradit Galenus libro ſeptimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum: Marathrum, calfacit in tertio ordine, deſiccat uero in ſecundo, proinde lac gignit, auxiliatur ſuffuſis, menſeſque & urinas promouet. Radix & ſemen hippomarathri amplius quàm domeſtici ſiccant, quare & uentrem uidentur ſiſtere, poſſunt etiam & calculos frangere, curare ictericos menſeſque & urinas mouere: minime tamen lac gignere. *Fœniculũ.*

De Dauco.

Græce, δαῦκος: Latine, daucus: Hiſpanice, dauco cretico: Italice, dauco: Gallice, carote ſauluaige, ou panet ſauluaige: Germanice, berrutz.

Enarratio 81.

DAVCVS uerus non ſolum ex Creta aduehitur, ſed Hiſpaniæ & *Daucus uerus.*

Italiæ frequens eſt,quem Hiſpani,daucum uel Cretenſem daucũ appellant, naſcitur autem potiſsimum apud Colimbricenſes in Luſitania prope fanum diuæ Mariæ ab Spe dictæ, quanquam pharmacopolæ illius loci non ita illum facile noſcant. Eſt & quoque aliud genus,quo paſsim pharmaco-

Vis naga daucigenus

polæ utuntur, quibus tertium addere eſt, quod Hiſpani uis nagam appellant, & illius umbellis pro dentifriciis optimis utuntur. Verum falluntur qui daucum,ſylueſtrem paſtinacam eſſe contendunt, quum ſylueſtrem paſtinacam, ſi quis recte Galenum animaduerterit à dauco aliam rem eſſe inueniet, ut ex ſexto, & octauo libro de Facultatibus ſimpliciorum medicamentorum clare res elici poteſt, in quibus, de iis tanquam rebus diuerſis, diuerſa capita faciat, à quo nec Dioſcorides in præſenti diſsidet. Proinde daucum à paſtinaca ſylueſtri rem diuerſam eſſe in confeſſo eſt. Cæterum, cum iis fateri quoque eſt Daucum ſylueſtris paſtinacæ ſpeciem eſſe. De quo Galenus libro ſexto citato ita tradit:Domeſticus eſui aptior, ſed imbecillior,acrem calidamque facultatem ſortitur,ac proinde etiam extenuat:At radix, ſane flatuoſum quid obtinet, ac uenereum, ſemen autem domeſtici quidem & ipſum quandam ad uenerem ciendum potentiam poſsidet:agreſtis uero plane flatu caret,ac proinde urinam menſeſq; ciet,quę uero ſubſequuntur de ſemine dauci per otium legito.

De Delphinio.

Græce, δελφίνιον*: Latine, delphinium herba.*

Enarratio 82.

Delphiniũ.

DELPHINIVM herbam,conantur multi eam indicare, ſed falſo,quia folia, delphinorum figuram nullam habent, in Gallia porro naſci Ruellius tradit, cui fides habenda eſt, quum & in Hiſpania herba iſta creſcat, cubitalis altitudinis & maioris,caule rotũdo innodo,ramoſa, folia delphino piſci ſimilia habens, florem uero purpureũ, uiolæ, quam cheiri Arabes appellant,ſimilem : nam ſemen,in ſiliquis quibuſdam paruis recondit, ut optimi ſcholaſtici Colimbrięſes in Luſitania uidere poſſunt, quum illic herba iſta felicisſime creſcat, præcipue prope fontem Reginæ dictum, non procul à cœnobio ſanctæ Claræ dicato.Nam & apud Olyſsiponam in maxima quoq; copia reperitur. Huius uero herbæ, nec Galenus, nec Paulus, Oribaſiusue,ullam fecerunt mentionem.Qua de cauſa, caput hoc Dioſcoridi ſuperadditum eſſe,multi arbitrati ſunt, & hoc magis, quia in nonnullis Dioſcoridis exemplaribus caput iſtud deeſſe notabant; ſed utcunq, ſit, caput hoc legitimum & germanum apud Dioſcoridem eſſe,pro firmo habemus,quia in omnibus exemplaribus hucuſq; à nobis uiſis reperiatur. Qui

Delphiniũ non eſt ſena.

delphinium ſenam eſſe putant,omnino errant,quum ſena longe alia ſit res, nec cum delphinio ſimilitudinem aliquã habeat. Nec minori errore depre

henſi ſunt, qui ſenam alypon, aut empetrum putarunt: imò irridendi procul dubio ſunt, qui contendunt apud Dioſcoridem, ſenæ mentionem ullam factam eſſe, ſub quocunq; dicant nomine, ut olim ſenex bonus Vincentius Caprilis medicus Ferrarienſis mecum contendebat: Cui nõ aliud dedimus reſponſum, quàm quod contentio hæc ſua, antiquas ſuas ſapere uidebatur, ut ex plurimis, quas Manardus libris ſuarum epiſtolarum interpoſuit, iudicare quis poterit. Ruellius porro Dioſcoridem, Galenum, Paulum, Aẽtium ac Plinium miratur de ſena mentionem nullam feciſſe, quum, ut ille putat, Theophraſtus illis ætate prior, de ea locutus fuerit, ac eam graphice depinxerit, ſub coluteæ nomine libro tertio de Hiſtoria ſtirpium, capite decimoſeptimo. At Ruellius (bona uiri pace dixerim) errat, ut ex infra dicendis quiſq; facillime deprehendere poterit, quia colutea à ſena multum differt, de qua Theophraſtus loco citato ita inquit: Colutea quoq; lipare proprie traditur, arbor magnitudine præſtans, fructum in ſiliqua ferens magnitudine lentis, qui oues mirum in modum pinguefacit; naſcitur ſemine & fimo præcipue ouillo, & ſubdit: habet folium non abſimile fœnogræco, germinat primo unicaulis triennio maxime, & cætera: quæ procul dubio, cum ſena in nihilo conueniunt. Nam SENA herba eſt in Liguria & Hetruria frequentiſſima, & quæ ſingulis annis, in campis ſeritur, & colligitur, & ex ea magnum uectigal, ac quæſtum populi illi faciunt, altitudine cubitali, ramoſa, folio uero oliuari, ſed minori, flore luteo, multis complicato uenulis, ad rubrũ uergẽtibus, in quo poſtea, folliculus pendet arcuatus, renum modo, ab utroq; latere planus & ueluti compreſſus, in quo ſemina claudũtur, tanquam uuarũ acini, nam folliculus iſte facillime à uento percuſſus in terram cadit, quia pediculo pendet ſubtili, & eum paſtores, ut Serapio adnotat, colligunt. Quæ uerba Ruellius aduertens, ſenam coluteam Græcorũ eſſe dixit. Sed re uera fallitur Ruellius, quia colutea arbor eſt, ſena uero planta, per unum tantum permanens annum, item colutea folia habet fœnugræci, ſiue trifolii, ſena autem potius oliuæ: item, colutea & ſi luteum producit florem, non tamen ſimilẽ braſſicæ flori, qualem ſena producit: quibus adde, colutea in folliculis ſemen latum lenti ſimile includit; Sena uero ſimile potius uuarum acinis, ut facile quis, ex iis collatis, differentiam inter utranq; ponere ſciat. Quæ uero hæc ſit arbor colutea dicta, poſſet quis quærere, cui breui reſpondemus, illam eſſe, quam nonnulli rei ruſticæ ſcriptores, alburnum appellarunt; Itali uero & nonnulli Hiſpanorum, aorno uocant, quam ego, primo Mechliniæ, celebri ciuitate Barbantiæ, ac media inter Anthuerpiam, & Louanium bonarum literarum nobilem academiam, uidi, & ut uerum fatear, primo intuitu, ſenam eſſe putaueram, ſed quum poſtea, ſenam herbam & non arborem deprehendi, ab ea diſceſſi opinione. Non deſinam tamen, unum fateri, quod colytea à Theophraſto eodem libro, capite deci

Vincentius Caprilis.

Ruellius.

Ruellius errat.

Sena herba.

Colutea arbor.

Colutea arbor alburnum dicitur.

Colytea.

moquarto,deſcripta, ſene magis reſpondere uideatur,quàm colutea,de qua ſupra,ita enim de colytea loco citato Theophraſtus tradit : Colytea folio ſalici uicina eſt,ramoſa, folioſaq; in totum ampla, fructum in ſiliqua ſicuti legumina gignit,eaq; lata,non anguſta, ſemen incluſum,paruulum,nō magnum, durum modice.Hæc enim colyteæ deſcriptio,proculdubio,ſenæ cōuenire uidetur, ut iure quis dicere poſſit, colyteam Theophraſti, noſtram eſſe ſenam. Sed age ſiue ſit ut nos putamus, ſiue non ſit, ut Auerroi placet, dubio procul,ſena medicina eſt, multis digna laudibus, de qua Actuarius Græcus author ita tradit. Sene à Barbaris appellatum,ſiliquoſus ille fructus eſt,qui citra noxam drachmæ ponduſculo ſumptus,pituitam & bilem purgat,& ut tradit Meſue, calidum eſt in principio ſecundi gradus, ſiccum uero in primo. Quæ uerba forſan ad ſene ſiliquam ſiue folliculum referri debent, quia de foliorū temperatura ita ſubdit : & folia ſunt in primo calida, & uniuerſaliter Sene eſt abſterſiuum mundificatiuum,conuenienter & reſolutiuum,& inferius inquit ; Solutione educit cum facilitate melancholiam, & choleram aduſtam,& mundificat cerebrum, cor & epar, & ſplenem, & membra ſenſuum,& pulmonem,& confert ægritudinibus eorum, & aperit oppilationes uiſcerum,& confert utenti eo in iuuentute, & generat gaudium,cauſam autem triſtitiæ amputat,& ponuntur folia eius in lauacris ad caput,& proprie cum camomilla,& confortat cerebrum, & neruos, & ſecundum eius omnem adminiſtrationem,addit in uiſum, & corroborat auditum,& eſt medicina bona febrium melancholicarum,& antiquarum,cuius infuſionis doſis eſt, ad unciam unam: ſed nos hodie abſq; noxa ulla uncias quinq; & ſex Serapionis conſilio ægrotis præbemus. Verum hic dubitatur,an ſiliquæ dictæ folliculi ſene,potentiores in operatione ſint,quàm folia,uel contrà ; Secundo,an ſene noceat ſtomacho,uel non; Tertio,an pituitam ſena euacuet; Quarto,quomodo infuſum ſiue decoctio dicta ſene parari debeat. Ad primum igitur reſpondentes,dicimus,quod Actuarius,de folliculis ſiue ſiliquis,utpote potentioribus tantum loqui uidetur, non uero de ipſius foliis ſene : qua de cauſa Meſue, qui ab Actuario multa mutuatus in ſuum opus eſt,inquit,Melior id eſt potentior in euacuādo,pars ſene eſt folliculus,deinde folia, in quibus eſt uirtus debilis ualde,& melior folliculus eſt,cuius color accedit ad uiriditatē & ſubnigredinē quandā,& in quo eſt de amaritudine res modica cū ſtypticitate, & qui eſt magis cōpletus, & cætera. In quibus uerbis, ſatis liquet apud Meſuem folliculos ſene,uiribus potentiores eſſe,q̄ ipſius folia,quem ſecutus quoq; eſt Antonius Muſa Braſauola,qui ut tradit expertus eſt. Decoctū ex folliculis ſene,ualidius operatur, q̄ ex foliis paratum,quibus & nos quoq; non poſſumus non ſubſcribere,quum experimentum facientes, ſæpe ex folliculis paratū decoctum, potentius inuenimus, quàm quod ex foliis ornabatur : nec nobis ratio deeſt,

Colytea Theophraſti noſtra eſt ſena.

Senæ uires.

Sene folliculi an potentiores ſint quàm folia.

Sene an noceat ſtomacho.

Decoctum ex folliculis ſene potentius eſt.

quia pars, ubi ſemen ad conſeruationem ſpeciei occluditur, potentior eſſe debet, quàm folium; igitur folliculus cum toto ipſo ſemine potentior ac ualidior dicendus eſt. Manardus uero contrarium dicit, nec aliquam rationem præter experientiam adducit. Inquit enim decoctum ex foliis ſene, potentius multo eſſe, quàm ex folliculis parato. Fuit certe Manardus Ferrarienſis uir doctiſſimus, & cuius iudicium, non ſic ſpernendum facilè putarem, quo fit, quum ſenam deſcribo, ſoleam ipſe partem mediam folliculorum & mediam quoq; foliorum addere, quod in componendo decocto à pharmacopolis factitatum iri deſidero. Ad ſecundum, an ſena uentriculo noceat, reſpondet Meſue, dicens: eſt ſolutionis debilis & tardæ, & debilitat ſtomachum, uerum confortatur eius operatio in permiſcendo cum eo aliquid ex rebus acutis, ſicut zingiber, proprie & ſal gema, & ſal Indus, & medicinæ cordiales cum eo, & ſtomachicæ felicitant opus eius. Hęc Meſue, cui Actuarius cõtrarius uidetur, quũ dicat, cõtra noxam drachmæ pondere ſumi, cui ratio quoq; ſuffragatur quia in ſena amaritudo quædã parua coniuncta ſtypticitati reperitur: qui ſane ſapor Galeno authore lib. quarto de Simplicibus, tantum abeſt, ut obſit ſtomacho, ut potius illi iuuamentum ac robur magnum præſtet, ut ab abſinthio argumentum deſumi quoq; poteſt. Nec enim confugere eſt, dicendo, quòd in ſena, alia quædam extranea reperitur qualitas, ab illis dictis, prout in epimelide amaro & ſtyptico reperitur, quemadmodum libro ſexto citati uoluminis legitur, qui & ſtomacho nocet & capiti dolorem affert, iis de cauſis crederem ipſe, ſenam ſtomacho nullam noxam aut detrimentum afferre poſſe; ut tamen maiori cautela operemur, & medicorum uulgarium ſcrupulos fugiamus, conſulimus, ut ſene aliquid ſemper uentoſitatem reſoluens admiſceatur, ut docet Meſue, & Braſauola conſentit. Ad tertium, an pituitam ſena expurget, reſpondet Meſue, ſene cum facilitate educit melancholiam, & choleram aduſtam, Serapio uero abſolute bilem purgare dixit. Quibus conſentire uidetur Auerrois, qui quinto libro ſui Colliget, omnino negat ſenam poſſe purgare pituitam. Actuarius tamen uir Græcus & magnæ authoritatis, & cui ego plurimam tribuo fidem, ſenam purgare pituitam inquit, cui & experientia aſtipulatur quotidiana, quæ indicat ſenam pituitam remouere, præſertim in morbo Gallico, & febribus cotidianis, ueluti & atrabiliarios humores.

Manardus Ferrarienſis uir doctiſsimus.

An ſena uẽtriculo noceat.

Sena an pituitam expurgat.

Sena purgat pituitã

Ad quartum, Quomodo infuſum ſiue decoctum ſene, parari debeat, reſpondemus, quòd uarii uarie parant: pro illius tamen præparatione, Sena ex Alexãdria adducta eligatur, quæ Liguſtica aut Ethruſca præſtantior eſt. Ea igitur habita, eius decoctum aut infuſum dictum ſic paretur.

Decoctio ſene quomodo parari debeat.

℞. Folliculorum foliorum ſene, unciam unam: Polypodii, drachmas duas: Paſſularum, unciam mediam: Sebeſten, numero decem: Pruna pinguia Damaſcena, numero octo: Zingiberis, drachmam mediam: Florum bora-

ginis communis: Violarum: Roſarum rubearum: Naphæ ideſt floris narantiorum, añ.3.i.

Modus autem conficiendi,talis ſeruari debet; Accipe,polypodium optime contuſum,recens quercinum,ac paſſulas,pruna & ſebeſtem, & in olla uitreata continente libram unam & mediam aquæ omnia iniiciantur, & ad lentum ignem,parum ferueant:quibus poſtea ſuperaddas ſenam,cum prædictis floribus, & zingiberis radicem,quæ ſimul quoque ebulitione una,uel altera feruere permittas; ac ollam optime obturatam, ab igne depoſitam, per aliquot horas ſinito,poſtea fortiter exprimito, ac mellis roſacei colati uncias quatuor illi admiſceto.Hæc enim,completa eſt decoctio ſene,quæ uariis aliis modis parari ſolet,& plerunq; abſq; melle roſaceo, quia cum aliis miſcetur ſyrupis,ut ſyrupo roſaceo ſolutiuo, ſyrupo de fumo terræ,ſyrupo de epithymo,uel quouis alio,ſed ſæpe cum rhabarbaro datur,uel manna, aut caſſia fiſtulari,aut alio ſimili medicamēto purgante,imo ſenam multoties adiungi facimus,ſero caprino, borragini,floribus cordialibus & fumi terræ,ueluti,iuri capi,aut gallinæ,caſtratiue,prout intentio noſtra eſt; Sed & aliquando puluiſculum ipſius ſene,pōdere trium uel quatuor drachmarū in iure, uel ſtillatitia aqua,aut pulticula propinamus: Cæterum, infuſi ſiue decocti prædicti ſene quantitas,ad uncias ſex deſcribitur quæ tuto ſine læſione,& pueris, & utero gerentibus, ac ſenibus in omni temporis conſtitutione dari poteſt.

Infuſionis ſene pōdus.

De Pyrethro.

Græce, πύρεθρον: *Latine,pyrethrum: Hiſpanice, pelitre: Italice,pirethro: Gallice,pied dalexandri,ou pied de liſandre: Germanice, bertram.*

Enarratio 83.

Pyrethrū.

PYRETHRVM, herba cum ſua radice, in cōtinuo medico uſu, pro maſticatoriis, & dentium doloribus ſedandis eſt; quæ hucuſque à me abſq; umbella ſemper uiſa eſt. Proinde crederem ipſe,in hoc capite,ita eſſe legendum,ſcilicet,in pyrethro flores,umbellæ modo rotundi ſunt,ut in camomilla apparent, de qua Galenus libro octauo de Facultatibus ſimpliciū medicamentorum ita tradit:Radix eius cauſticam poſsidet facultatem,qua dentes refrigeratos mitigat,porro ad rigores ante periodum cum oleo con fricatur, ſtupidoſque & reſolutos adiuuat.

De Libanotide, id eſt Roſmarino.

Græce λιβανωτίς: *Latine,libanotis,roſmarinus: Hiſpanice,*

romero

romero alichri: Italice, roſmarino: Gallice, & Germanice, roſmarin.

De Canchry.

Græce, κάγχρυ: Latiue, canchrys, fructus libanotidis: Hiſpanice, ſimiente di romero, fruto dalichri: Italice, frutto di roſmarino.

De Roſmarino coronaria.

Græce. λιβανωτὶς: Latine, roſmarinus coronaria: Hiſpanice, romero: Luſitanice, alichri: Italice, roſmarino.

Enarratio 84. 85. 86.

LIBANOTIS, à libano, hoc eſt thure, nomen ſibi traxit, quia una eius ſpecies thus redoleat. Primam ſpeciem millies uidimus, & cuius fructus canchrys appellatur, & in eo ſemen obcluditur; Secundam uero ſpeciem, non eſt difficile inuenire; Tertiam autem coronariam dictam, paſsim in ſyluis & montibus creſcere, cum cæteris ſpeciebus nouimus, & ita apud Hiſpaniam frequenter, ut non temere multi illic, pro calfaciendis furnis, altero utantur ligno. Eſt enim libanotis ſiue roſmarinus, frutex topiarius, ſimul & coronarius omnibus ſatis notus. De quo ita Galenus libro ſeptimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum tradit: Libanotides tres exiſtunt, una ſterilis, duæ fructum ferentes. Omnes uero emollientis, digerentis, incidentis & abſtergentis ſunt facultatis, ſuccus tum radicis, tum herbæ miſtus melli, obtuſam oculorum aciem ab humorem craſsitudine emendat, decoctum eius, quam rorem marinum appellant, potum regio morbo auxiliatur. Hæc Galenus. Ex floribus roris marini, conditum ſaccaro paratur, uentriculo roborando accommodatum, & matrici conuenientiſsimum, quod Simon Genuenſis, dianthos appellat, quaſi peculiariter flores iſtos, anthos Græci appellarent, quod falſum eſſe omnes norunt, dicuntur tamen flores iſti ab Arabibus, alkhilil.

Libanotis roſmarinus. *Conſerua dianthos.* *Alkilil flores.*

De Sphondylio.

Græce, σφονδύλιον: Latine, ſphondylium, ſpondylion, uerticillaris herba, rutinalis herba.

Enarratio 87.

Spondylion, ſiue ſphondylion, herba, in paludoſis & aquaticis naſcitur locis, folio platani, ſiue panacis, caulæ fœniculi, aliquando cubitali, in quo umbella albi conſpicitur floris, qua decidente, ſemen innaſcitur ſeſeli montano perſimile, latius tamen, ac albidius, ſquamoſius'ue, ſapore quodam ingrato, quo multi ſileris montani loco utuntur. Nam radix illi, rapha

Spondylion. *Spondylium.*

no æqualis eſt, alba & grati odoris, quo uero nomine herba iſta apud Hiſpanos appelletur, Chriſtophoro Oroſcio medico probatiſsimo, & olim apud Salmanticenſes, condiſcipulo noſtro, inquirendum committimus, nos uero ut qui ab hinc decem & octo annis, ſponte ab Hiſpania diſceſſimus, non ſic in omnibus herbarum nomina tenere poſſumus, huius tamen uires, proſecutus eſt Galenus, libro octauo de Facultatibus ſimpl. medicam. ad iſtum modum dicens; Fructus eius acris & incidens eſt, itaq; ad aſthma & comitialem morbum, aptum eſt medicamen, prodeſt & aurigini; At radix ultra iam dicta, fiſtularum callos tollit, ſi ſit circumraſa, floris ſuccus, ad diuturniora aurium ulcera conueniens reponitur.

De Ferula.

Græce, νάρθηξ: *Latine, ferula: Hiſpanice, cananheia: Italice, ferola: Gallice, ferula.*

Enarratio 88.

Ferula. Naſcitur Ferula in regionibus calidis, potiſsimum in inſulis Canariæ, Portugallia, ac uniuerſa Hiſpania, non niſi procere, & nodoſe, lanceæ altitudine, quam Hiſpani, à ſimilitudine quam cum cannis in altitudine habet, cannam, & loco ferulæ, corrupte freſcham, dicunt. Eam igitur cannam ferulam appellant, cuius plures uidentur ſpecies, ſed duæ præcipue, altera lanceæ altitudine, altera uero humilis, anetho perſimilem habens umbellam, quibus folia fœniculi modo inſunt. In Apulia porrò, procerè quoq; ferulam naſci, certum eſt, ex qua interim dum uiret, paſtores, meditulium oui uitello perſimile, ut audio, extrahunt, ac ſub cineribus coctum, pipere non iniucundo ſapore, pro irritanda uenere mandunt, de qua Galenus libro octauo de Facultatibus ſimpl. medica. ita inquit: Narthex, id eſt ferula eius ſemen calfacit, & tenuat, medulla autem aſtrictionis eſt particeps, unde hæmoptoicis, & cœliacis conuenit.

De Peucedano.

Græce, πευκέδανον: *Latine, peucedanum, fœniculum porcinum: Hiſpanice, heruatum: Italice, peucedano.*

Enarratio 89.

Peucedanũ, fœniculus porcinus eſt. Peucedanum, omnium conſenſu, officinarum fœniculũ porcinum eſt, herba coma ſpiſſa, ac ſubtili fœniculi modo creſcens, quod uero deſcriptioni omni ex parte non reſpondeat, id in cauſa eſt, quia in Sardinia, ac Samothrace, & Arcadia, laudatiſsimum creſcens Dioſcorides magis quàm noſtrum deſcribere uidetur; cuius uires, ac temperaturam Galenus ita libro octauo tam ſæpe repetito deſcribit, dicens: ſuccus eius admodum excalfa-

cit, & digerit, eſtq; tenuium & incidentium partium, quare omnibus neruorum affectibus creditur opitulari, tum morbis in pulmone & thorace ex craſsitudine humorum ortis. Nec uero intra corpus ſumptus duntaxat, ſed olfactu etiam prodeſt, ad hæc ſæpe foratorum dentium dolores, cauitati impoſitus, protinus mitigauit, quin etiam induratos lienes iuuat, ad quæ omnia, licet etiam uti radice, quæ & ſquamas celerrime ab oſsibus detrahit, & arida illita ulceribus contumacibus remedium eſt optimum, minus quidem quàm ſuccus excalfaciens, nempe in ſecundo ordine iam completo, deſiccans uero in tertio incipiente.

De Melanthio.

Græce, μελάνθιον*: Latine, melanthium, nigella, gito, aliud piper: Hiſpanice, alipiure, axenuz: Italice, nigella ortelana: Gallice, nielle ortelana.*

Enarratio 90.

Falluntur, qui nigellam in ſegetibus naſcentem, folio porraceo, ſemine nigro, & rotundo, Græcorum melanthium eſſe putant, quum Græcorum melanthium, ſemen paruum ſit, ſubnigrum, guſtu aromaticum, cum quadam acuitate, ob quam Luſitani noſtri ſemen hoc aliud piper appellant, quo mulieres frequentiſsime contra matricis, & ſtomachi uitia, maxime utuntur: hoc enim ſemen illud eſt, quod medici contra capitis deſtillationes potiſsimum laudant, nec ſic facile reperitur, quia non niſi ſatum creſcat, aliud uero ſubcitrinum granum, in non diſsimili planta naſcitur. quod aliqui nigellam quoque appellant, ſed nos ipſum potius inter cardamomi genera libro primo numerauimus, nam in tritico repertam nigellam pſeudomelanthium, ad Hippocratis mentem appellare quis poterit, quam Itali ſua uoce, gittone, uel ruoſolam nominant, & eam Leonardus Fuchſius non ſine errore, pro lolio depinxit, ſed de melanthio ita Galenus inquit libro ſeptimo de Facult. ſimpli. medic. Melanthium, excalfacit & ſiccat in tertio ordine, eſtque amarum, atque tenuium partium, quare catarrhos ſanat, in linteo admotum, atque aſsidue olfactum, flatus potum extinguit, lumbricos enecat: non eſum modo ſed etiam foris applicitum, lepras, clauos, atque myrmecias exterit, orthopnœam iuuat, & menſes prouocat, in ſumma uero ubi ſectione, exterſione, deſiccatione, excalfactione eſt opus, præſtantiſsimum id remedium exiſtit.

Melanthiũ non eſt uulgaris nigella.

Melanthiũ ſubcitrinum.

Gittone.

Fuchſius errat.

De Laſerpitio.

Græce, σίλφιον*: Latine, ſilphium, laſerpitium planta, la-*

ſer, liquor Cyrenaicus, aſſa odorifera, belzuinum, belzuinum bonum: Hiſpanice, menzoin de boninas: Italice, belgioino, Gallice, belzoino.

Succus Silphij in Syria naſcentis.

Græce, ὀπὸς σιλφίου*: Latine, ſuccus Syriacus, ſuccus Medicus, liquor Syriacus, liquor Medicus: aſſa fœtida, ſtercus diaboli, uulgo, aſſa fetida.*

Enarratio. 91.92.

Silphium laſerpitium *Cyrenaicus ſuccus.* *Syriacus.* EX planta ſilphio, ſiue laſerpitio dicta, liquor pretioſiſsimus, & in honore maximo ab antiquis habitus, & hodie quoq; ita receptus eiuſdem cũ planta nominis colligebatur, cuius duæ erant differentiæ. Nam Cyrenaicus & Libycus, tanquam odore præſtans & ſyncerus, primas obtinebat: Syriacus uero, tanquam odore uiroſus ac fœtidus, poſtremas. Hanc uero differentiam apud Dioſcoridem factam, inter laſerpitium odoratum, & fœtidum animaduertentes Arabes, ſic poſtea eam operibus ſuis indiderunt, corruptè tamen pro laſere, aſſam ſcribentes, & illius alteram odoriferam conſtituunt; alterã uero fœtidam: Odoriferam uero aſſam eam dicũt, quam nos benzuinum appellamus: fœtidam uero, ſeruato nomine, aſſam fœtidam, quam quoq; multi, ob tetrum, & immenſum quem habet fœtorem, ſtercus diabolicum uocarunt. *Aſsa duplex, odorifera, & fœtida.* Cæterum authore Hippocrate libro quarto de Morbis, non longe à principio, in Ionia & Peloponneſo, hodie Morea regione dicta, ſilphium nunquam repertum fuit: fieri enim non poteſt, inquit ille, multis fruſtra iam id tentantibus, ut in Ionia, aut Peloponneſo ſilphium naſcatur; At in Lybya ſua ſponte naſcitur, non enim eſt neq; in Ionia neq; in Peloponneſo, eiuſmodi humor, qui ipſum alere poſsit, & cætera, quæ ad materiam noſtram multum faciunt, à nobis in præſenti prætermiſſa. *Silphium ubi non naſcitur.* Vt re ceptui igitur canamus, ſilphium ſiue laſerpitium odoratum, noſtrum eſt belzuinum, præcipue ſubnigrum cum quodam rubore, quod Luſitani noſtri à boninas appellant, ut capite de Myrrha copioſe diximus; *Silphium odoratum belzuinum nigrum eſt.* Nam uiroſum laſerpitium, aſſa fœtida eſt, quod & in Syria ſagapeno & chalbane, aliis'ue gummis uariis adulteratur, & fœtidum euadit. Quòd uero laſerpitiũ odoratum belzuinum eſſe dicam, hæ me permouent rationes, quia benzuinum ſatis odoriferum eſt lucidũ, tranſparens, ad ruborem inclinans, guſtui gratum, & quod ſi lauetur, quoquomodo albicat, quæ omnia laſerpitio conuenire certum eſt: hoc uero nonnulli ex recentioribus, ob dulcem quẽ habet ſaporem, dulcem aſſam appellarunt. At aſſam fœtidam, laſerpitii ſpe-

ciem eſſe, illius atteſtatur odor, modo quis naribus, eam per ſpatium admotam habeat: tunc enim, qui huius periculum fecerit, deprehendet, aſſam fœtidam, odorem belzuini non abſimilem, dereliquiſſe. Affertur autem belzuinum, ex Indiæ uaſtiſſima regione, præcipue Sumatra inſula, quã Taprobanam dicunt, ubi arborem benzuinum ferentem, incolæ, laſarum appellant, ut Ludouicus Romanus teſtatur, & Luſitani noſtri confirmant, de quo Galenus libro octauo, de Facultatibus ſimpl. medic. ita tradit: Silphii liquor calidiſsimus eſt, nec non folia, caulis, & radix, ſtrenue etiam ſunt calida, omnia tamen flatulentæ magis eſſentiæ ſunt, ac proinde difficilia concoctu, foris autem impoſita corpori efficaciora, liquor pręcipue admodum trahentem facultatem poſsidens, attamen & excreſcentias exterit, & quandam liquandi uim poſsidet. *Silphii temperatura.*

De Sagapeno.

Græce, σαγάπηνον: Latine, ſagapenum, ſerapinum: uulgo ſerapino.

Enarratio. 93.

SAGAPENVM officinarum Serapinum eſt, liquor ſcilicet ferulaceæ herbæ, ut Dioſcoridi & Galeno placet, ut uero Meſue, ex arbore oleandro ſimili, deſtillans gummi eſt, quod raro ad nos ſyncerum & purũ ex Orientali plaga adfertur, quanquam ex Apulia nunc licet minoris nominis adferri quoq; incipiat. Cæterum, Serapinum aluum ſubducere, Arabes inuenere, & ea de cauſa, ex illo catapotia, pro euacuandis craſſis, uiſcidis & tenacibus humoribus, ueluti & ſeroſis præparant, unde Meſue de illo ita tradit; ſerapinum calidũ eſt in tertio, ſiccũ uero in ſecundo ordine: & ſubdit: ſolutione educit humores uiſcoſos, & phlegma groſſum, & aquam citrinam, & eius proprietas eſt mundificare cerebrum & neruos, & adducere materias eorum, & conferre ægritudinibus eorum frigidis, & cætera. Galenus libro de Antidotis, notas quibus uerum ſagapenum ab adulterato & falſo dignoſci debet, deſcribit, dicens breuiter: uerum ſagapenum, ſtatim aqua rigatum ſoluitur, quod non tale eſt eliqueſcit minime, & ſubdit: Sciẽdum autem eſt, chalbani partem in ſagapenum degenerare, ſicut etiam optima caſsia, in cinnamomum, tranſit, & ut tradit libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, Sagapenum liquor eſt calidus, & tenuiũ partium, ſicuti & alii liquores, ſed abſterſionem quandam obtinet, qua oculorum cicatrices expurgat, extenuatq; : ſuffuſionibus etiam & hebitudinibus oculorum quæ à craſsitie humorum proueniunt, non malũ eſt medicamen. At planta ex qua prouenit, ferulæ aſsimilis, imbecilla eſt, & inutilis. *Sagapenũ ſerapinum eſt.* *Serapinũ aluum ſubducit.*

De Euphorbio.

Græce, εὐφόρβιον: Latine, euphorbium: Hiſpanice, alforuiam, alforſion: Italice, euforbio: Gallice, euforbio.

Enarratio. 94.

VVLGARE & commune, officinis gūmi euphorbium eſt, quod Iuba Mauritaniæ rex in monte Athlante inuenit, & herbam arboreſcentē, unde effluit nomine ſui medici, euphorbii dicti, & Antonii Muſæ ſui fratris, medici Auguſti Imperatoris, euphorbiam appellauit, quæ ut placet Dioſcoridi ferulacea eſt, quāquā Plinius foliis achantinis potius ornari tradat, non tamen ſine textus menda, ut ſuſpicor, quum loco, foliis narthicis, id eſt ferulæ, achantinis, ſcriptum fuit, ſed quod ita Plinius emendandus ſit Pintiano uiro doctiſsimo, & maximo Plinii inſtauratori, olim in bonis literis apud Salmaticenſes, præceptori noſtro, committimus, non minuſq; Ioanni Ferdinando, unico literarum ornamēto, & apud Colimbricenſes publico bonarum literarum profeſſori, diſcernenda permittimus. Meſue tamen, folia polii marini eam habere tradit, ſed utcunq; res ſe habeat, uero euphorbio non caremus, quod ut tradit Meſue, cætera omnia gummi genera, calfaciendo & ſubtiliando excedit; calidum enim & ſiccum ut illi placet in quarto gradu eſt, & calidius & ſubtilius omni eo quod calfacit ex gummis, & eſt in eo uirtus aduſtionem faciens, & cætera. At Dioſcorides, & Galenus, euphorbium, uim purgatoriam habere, non nouerunt: Paulus uero, Aëtius, ac Actuarius, maxime: de quo Actuarius libello ſuo, de Cōpoſitis medicamētis, ita tradit: Pituitā ſubducit, ſed potentius aquam, eſt autem celerrimum, & maxime ignea ui flagrans, unde colicis, & aluum frigidiorem habentibus datur; cæteros uehementer conturbat, ſitim maxime ciet, non nihil ex odoratis ſeminibus ei eſt cōmiſcendum. Modus triobolaris ex aqua mulſa, præſtat autem cum melle cocto in catapotia digerere, hactenus ille. A' quo poſtea Arabes deſumentes, ex euphorbio pilulas parare ceperunt, aſciti morbo, id eſt aquoſæ hydropi, utiles. Porro recens euphorbium, & unius anni, fortiſsimum eſt, & cuius drachmæ tres, in potu hominem urendo interficiunt, quum uero ſextum annum tranſcendit, uires in uniuerſum amittit, & in totum elangueſcit: unde Galenus hæc ſciens libro tertio de Cōpoſitione medicamentorum ſecundum genera, ita de euphorbio tradit; Euphorbium ſane cum principio bonum fuerit, & probe ſit repoſitum etiam anno tertio adhuc uim aliquam retinet, interim anno quarto: quinto autē & ſexto iam exoluitur: deinde procedente tempore in totum elangueſcit, & ut libro ſexto de Facultatibus ſimpl. medicamentorum de eo quoq; tradit; uirentem & tenuium partium facultatem ſortitur.

Euphorbiū.

Plinius reſtituitur.

Pintianus uir doctiſsimus.

Ioanes Ferdinandus.

Euphorbii tēperatura.

Euphorbiū purgat.

Euphorbii ætas.

De Chalbano.

Græce, χαλβάνη *: Latine, chalbanes, chalbanum, galbanũ: uulgo, galbano.*

Enarratio. 95.

VVLGAtiſsimum & tetri odoris galbanum eſt, quod chartilaginoſum ad ammoniaci ſimilitudinem, deſideratur; de quo Galenus libro octauo de Facultatibus ſimpl. medicamentorum ita dixit: ſuccus eſt plantæ ferulaceæ, molliendi & digerendi ui: calfacit enim ordine tertio incipiẽte, aut completo ſecundo, ſiccat uero ſecundo incipiente. *Galbanum*

De Ammoniaco.

Græce, ἀμμωνιακόν *: Latine, ammoniacum, armoniacum: uulgo, armoniaco.*

Enarratio. 96.

POTIVS Ammoniacum, quàm Armoniacum, liquor iſte appellandus eſt, quia ut tradit Dioſcorides, in Libya, ad Ammonis Iouis templũ, naſcitur, unde & nomen trahere certum eſt: cuius duæ ſpecies ſunt: altera præſtans, Thrauſma dicta, thuri perſimilis, qua olim antiqui pro parandis ſuffitibus utebãtur, & ea de cauſa, Ammoniacum thymiama, à Paulo & Aëtio plerunq; appellatum comperimus. Altera uero ſpecies, phyrama dicitur, minus bona, harena & calculis permixta, quam dubio procul, cõmune noſtrum Ammoniacum eſſe crederem. Iis uero Plinius libro duodecimo, capite uigeſimo tertio ſubſcripſit, quum dicat. Ergo Aethiopiæ ſubiecta Africa, Ammoniaci lachrymam ſtillat in harenis ſuis, inde etiam nomine Hammonis oraculo iuxta quod gignitur arbor, quam metopion uocãt reſinæ modo aut gummi. Genera eius duo, Thrauſton maſculi thuris ſimilitudine, quod maxime probatur, alterum pingue & reſinoſum, quod phyrama appellant: de quo Galenus libro ſexto de Facultatibus ſimpl. medicamentorum ita tradit: Ammoniacum, cuiuſdam ferulæ eſt lachryma, intenſam emolliendi uim poſsidens, adeo ut articulorum tophos diſſoluat, & lienes induratos ſanet, & chœradas per halitum digerat. *Ammoniacum.* *Ammoniacũ thymiama dicitur.*

De Sarcocolla.

Græce, σαρκοκόλλα *: Latine, ſarcocolla, carnem glutinans: Hiſpanice, lancarotes: uulgo, ſarcocolla.*

Enarratio. 97.

SARCOCOLLA lachryma, ſiue liquor denſatus, officinis fami-

liaris eſt,quę ideo ſarcocolla dicitur,quia mirificè carnis u ulnera,agglutinet porro, ad ruborem inclinantem, & mannæ thuris ſimilem, cum quodam amarore guſtatam, laudat Dioſcorides: Plinius uero eam potius albam, quàm rubram eligit,ut libro decimotertio, capite undecimo apud ipſum quis legere poterit. Tu uero pharmacopola,ſi optimam dignoſcere cupis, eam guſta: quòd ſi amaram inuenies,optimam eſſe dicas. Cæterum, ſarcocollam uim purgatoriam habere, Mauritanorum inuentum eſt, & ut tradit Meſue,ſolutione educit phlegma crudum, & humores craſſos, & proproprie quod eſt in iuncturis & anchis,& mundificat cerebrum, & neruos, & pulmonem,& confert tuſsi, & aſthmati,& eſt ex rebus conferentibus ſenibus,& proprie phlegmaticis,& cætera. Calida enim in ſecũdo ordine eſt; Sicca uero in fine primi, & ut tradit Galenus lib. octauo Simplicium, mixtam uim habet,ex emplaſtica quadam ſubſtantia,& paucula amara, itaque citra morſum deſiccat,ac proinde glutinare ulcera ualet.

Sarcocolla amara optima.
Sarcocolla purgat.

De Glaucio.

Græce, γλαύκιον: Latine, glaueium, memitha, ſuccus herbæ Syriacæ.

Enarratio 98

Glaucium Græcorum,uocant factionis Mauritanicæ medici memitham, ut ex Serapione deprehenditur, & ita eſſe res ipſa clamat, quum præter quòd uulgata in officinis memitha ex Sirya adferatur, in parte exteriori rubra eſt: in interiore uero, lutei eſt coloris, ſapore amaro, & odore tetro: quibus addimus, quòd oculorum affectibus mirum in modum ſubuenit, ut omni ex parte affirmandum ſit, hanc memitham, cuius uſus frequens eſt,glaucium eſſe. Quòd uero memitha ſuccus chelidonii non ſit, aut cornuti papaueris,exploſum iam eſt, unde fœde admodum Serapionis interpres hallucinatus eſt quum ſuccum chelidonii, memitham eſſe dixerit, quũ re uera ſuccus herbæ Syracæ ſit,quæ licet in Syria naſcatur, apud Louanienſes quoque eam gigni nouimus Dioſcoridis delineationi omnino reſpondentem, de qua Galenus libro ſexto de Facult. ſimplicium medicamen. dixit ita: Aſtringit cum quodam faſtidio, tum adeo inſigniter refrigerat, ut ſolum ſæpe eryſipelata, ſi ualentia non fuerint, curare poſsit, conſtat enim ex aquea terreaque ſubſtantia, utraque frigida.

Glaucium memitha eſt.
Memitha.

De Glutino.

Græce, κόλλα, ξυλοκόλλα: Latine, glutinum, ligni glutinum, taurocolla: Hiſpanice, colla, grudel: Italice, colla de carnicio: Gallice, colla.

Enarratio

Enarratio 99.

GLVtinum quod ex bubulo fit corio, notum eſt, Rhodium Dioſcorides laudat: At nos Hiſpanum Salmaticenſe, apud pontem paratum non procul à domo Celeſtinæ mulieris famoſiſsimæ, & de qua legitur in comœdia Caliſti & Melibeæ, cæteris anteponimus. Cæterum huius Galenus quod ſciam, in ſuis libris Simplicium, nullam fecit mentionem: illius tamen, quod ex farina paratur, pro libris agglutinandis meminit, libro ſeptimo ſic ad iſtum modum dicens: Gluten quod ad libros præparant ex ſimilagine & garo, emplaſticæ concoctoriæq; facultatis exiſtit. *Glutinum ex bubulo corio.* *Gluten ex ſimilagine.*

De Glutine piſcium.

Græce, ἰχθυόκολλα: *Latine, Ichthyocolla, piſcium gluten: Hiſpanice, colla de pece: Italice, colla di peſce: Gallice, colla du poyſons.*

Enarratio 100.

ET hoc quoque ſatis eſt notum, cuius quoque Paulus meminit. *Gluten ex piſce.*

De Viſco.

Græce, ἰξὸς: *Latine, uiſcum: Hiſpanice, uiſco: Italice, uiſchio: Gallice, uiſchio.*

Enarratio 101.

DE uiſco in præſenti ait Dioſcorides, quo aucupes pro irretiendis auibus utuntur, naſcitur autem pluribus in arboribus, præcipue quercu, unde uiſcum quercinum per excellentiam eſt dictum: naſcitur quoque ſuper alias arbores, quorum acinis turdi ueſcuntur, ac poſtea in illis cacantes, inde uiſcum enaſcitur, unde prouerbium hoc ortum eſt, turdus ipſe ſibi malum cacat. Verum ex Syria uiſcum quoque Venetias in magna copia affertur, quod ex ſebeſten paratur, & a multis Damaſcenum uiſcum appellatur, non minus quoque ex hibiſci radicibus aqua maceratis uiſcum conficitur, unde Poëta, aues fallere hibiſco dixit. Eſt autem hibiſcum, biſmalua, ſiue malua uiſcum dictum. Sed hic adnotandum eſt, quòd ligni uiſci, in operibus artis medendi, longe plurimus eſt uſus, ut Gentilis Fulginas, ac Iacobus de Partibus, in uſum duxerunt, & ipſum ob præclaras illi inſitas uires, lignum ſanctæ crucis appellarunt, credunt enim, ac perſuaſum ſibi habent, contra epilepſiam, ac apoplexiam, & paralyſim, multum lignum hoc præſtare, tum intus epotum, tum uero in collo appenſum. Rurſus meminimus, quum de Chamæleone egimus, quòd ixia, ſiue uiſcum, ad radices utriuſq; Chamæleonis naſcens, ἰξιὰς eſt, ueneni quoddam genus, quod *Viſcum.* *Prouerbiũ.* *Lignum uiſci.* *Ixia.* *ἰξιὰς, uenenum.*

Dioſcorides deſcribit libro ſexto huius uoluminis,capite uigeſimo primo: At Galenus de uiſco, ita libro ſexto de Facultatibus ſimplicium medicamentorum meminit: Ixos, id eſt uiſcum, ex plurima aërea & aquea, pauciſsima terrena ſubſtantia conſtat, quare ex alto humores extrahit, eosque diffundit, & digerit, tempus autem ut calfiat poſtulat.

De Aparine.

Græce, ἀπαρίνη: Latine, aparine, philanthropos, rubea ſylueſtris, aſpergula: Hiſpanice, preſera: Italice, ſperonella: Gallice grateron: Germanice klebkraut.

Enarratio 102.

Aparine. EX iis herbis, quæ primo occurſu herbariis ſe offerunt, aparine eſt, herba ſepibus & leguminibus familiaris: præcipue lentibus, plurimis ſerpens ramis, & illis quidem quadratis, hirſutis, ueſtibus facile hærentibus; in quorum medio, rotæ quædam, tanquam in calcaribus conſpectæ, ex ramuſculis prodeunt, ueluti quoq; in rubea naſci uidemus: unde multi, hanc herbam, rubeam minorem, aut ſylueſtrem rubeam appellare non dubitabant; quum tamen, re uera rubea minor, longe alia ſit herba, radicem utpote rubram habens, qua aparinem carere, certum eſt. Pandolphus autem *Collinutius errat.* Collinutius aparinen, lapariam uocari ſcribit, & mercurialis foliis ueſtiri cōtendit, non ſine ingenti tamen, ne dicam pudendo errore. Huius porro herbæ ſucco, multi tanquam præſtantiſsimo medicamine cōſtringente utuntur, & ut tradit Galenus libro ſexto de Facultatibus ſimplicium medicament. modice extergit, & deſiccat, habetq; nonnihil ſubtilium partium.

De Alyſſo.

Græce, ἄλυσον: Latine, alyſſon, rubea minor: Hiſpanice, rubia menor: Italice, rubia minor: Gallice, Garance petite: Germanice, rote clain.

Enarratio 103.

Alyſson. VARIA de alyſſo iudicia referuntur, Nam Plinius lib. uigeſimo quarto cap. undecimo, non procul à rubea differre alyſſum contendit, ut eius, hæc indicant uerba: Erythrodanus, id eſt rubea tinctorum, diſtat ab eo qui alyſson uocatur, foliis tantum, & ramis minoribus, quippe nomen accepit, quod à cane emorſos, rabiem ſentire non patitur; potus ex aceto adalligatusq; : ex quibus uerbis, ſatis conſtat, alyſſum apud Plinium, rubeæ tinctorum herbam perſimilem eſſe, ſed re uera, Dioſcoridis alyſſon, à rubea multum abeſſe uidetur, quia exiguus frutex alyſſon eſt, folia habens

circinata, ſecundum quæ fructus exigui ſunt, duplicis clypeoli figura, in quibus ſemen eſt, in latitudinem ſe æqualiter explicans, quæ omnia rubeæ non conuenire, notius eſt, quàm explicari poſsit. Ruellius uero, alyſſum, ſyluestrem canabem eſſe opinatur. Aëtius quoque, ſermone primo, ſuæ medicinæ, alyſſum aliam herbam à dictis facit, quum dicat: Alyſſon aiunt eſſe ſideritim herbam appellatam, quæ iuxta uias naſcitur, ubique purpureum florem habens, & folia craſsiora, nomen inuenit, ex eo quòd commorſis à cane rabido mirabiliter ſuccurrit. Nos uero, poſt tantam doctorum hominum diſſenſionem, & longam de hac re inueſtigationem, concludimus, quòd Dioſcoridis Alyſson, eadem eſt herba, cum alyſſo à Plinio deſcripto, quæ procul dubio alia non eſt, quàm rubea minor dicta: non tamen ea, quam uulgares rubeam minorem appellant, nam rationabilius aũt alyſſon rubea minor appellari meret, quàm uulgata herbula illa aparines ſimilitudinem gerens, quum & ſi ambæ radices rubras habeant: alyſſon tamen præter radicis ruborem, ſimilitudinem in foliis magnam, cum foliis rubeæ tinctorum poſsidet, unde hæc, rubea minor potius appellari debet: de qua Galenus libro ſexto Simplicium ita tradit: Nuncupata eſt herba hæc alyſſon, quod mirifice iuuet morſos à cane rabido, ſed rabienti quoque data ſæpe in totum ſanauit, ob totius ſubſtantiæ ſimilitudinem, ſiccat autem digeritque mediocriter: ac prçterea detergit nonnnihil, qua ratione uitiliginem & ephelim purgat. *Alyſson rubea minor eſt.*

De Aſclepiade herba.

Græce, ἀσκληπιὰς: Latine, Aſclepias.

Enarratio 104.

LONGE alia herba apud Ferrarienſes aſclepias monſtratur, quàm hedera terreſtris, non eſt igitur aſclepias, hedera terreſtris, ut multi falsò putant: nec illa altera foliis laurinis, ſed acutioribus ueſtita, quam uicetoſſicum uocant, ut Leonardus Fuchſius in ſuo prægrandi uaſtoq; Herbario putauit: quo nomine uero, uera aſclepias apud uulgares uocaretur, expiſcare non ualui; qua de cauſa, proprio tantum nomine eam inſignitam dimittimus, de qua Galenus libro ſexto citato, breuiſsime ita dixit: Huius nondum nos periculum fecimus. *Aſclepias.*

De Atractylide.

Græce, ἀτρακτυλὶς: Latine, atractylis, fuſus agreſtis, colus ruſtica, agreſtis cnicus, cartamus ſylueſtris, carduus benedictus: Hiſpanice, alacor monteſino: Italice, cartamo ſyl-

ueſtre, cardo benedicto: Gallice, cardon benoit.

Enarratio 105.

Atractylis. DE ſudant aliqui multum in demonſtrando, quòd atractylis non ſit altera cartami ſylueſtris ſpecies, ſed re uera fruſtra, quum atractylis, cnici id eſt cartami ſilueſtris, prima ſit ſpecies, ut ex Plinio facillimè deprehenditur, libro uigeſimo primo, capite decimo quinto, ad iſtum modum dicente: Sed Aegyptii maxime celebrant cnicon, Italiæ ignotam, ipſis autem oleo, non cibo gratam, hoc faciunt ex ſemine eius: differentia prima ſylueſtris, & & ſatiuæ: ſilueſtrium duæ ſpecies, una mitior eſt, ſimili caule: tamen rigido, itaque & colu antiquæ mulieres utebantur ex illis, quam quidam atractylida uocant, ſemen eius candidum, & grande, amarum, & cætera. Ex quibus liquido conſtat, atractylida, primam ſylueſtris cartami ſpeciem, a Plinio uocari, cuius hiſtoriam, plenius capite ſequenti, eiuſdem libri deſcripſit, cum dicat: ſcolimus quoque floret ſero & diu, a corna colore tantum rufo diſtinguitur, & pinguiore ſucco, idem erat atractylis quoque niſi candidior eſſet, & niſi ſanguineum ſuccum funderet. Nec enim Theophraſtus libro ſexto de Hiſtoria plantarum capite quarto à dictis diſsidet, quin potius illis aſtipulatur, quum atractylida, inter ſylueſtris cartami genera adnumeret, & ex illius inciſis foliis, ſanguineum ſuccum effluí tradat: Hanc uero opinionem ſequitur doctiſsimus Ruellius, cui quoque fauere uidetur Aëtius, ſermone primo ſuæ medicinæ, ubi atractylida, cnicum ſylueſtre interpretatur, ut demum concludere debeamus, quod atractylis ſylueſtris cartamus ſit. Secunda tamen cnici ſylueſtris ſpecies, carduus benedictus eſt, quem alii carduum ſanctum, alii uero herbam Turcam appellant, multis procul dubio dotatum uiribus, nam contra omne genus ueneni ualere fertur, ſimulque contra peſtem: hodie uero illius magnus, & frequens eſt uſus, pro uino uel aqua ex Guaiaco ligno, contra morbum Gallicum conficiendo, nec ſane immerito, quia exiccandi ac maligna ulcera curandi uires inſignes obtineat.

Atractylis prima ſpecies ſylueſtris cartami eſt.

Secũda ſpecies cartami ſylueſtris carduus benedictus eſt.

De Polycnemone.

Græce, πολύκνεμον*: Latine, polycnemon.*

Enarratio 106.

Polycnemon. SEMEL mihi tantũ polycnemonem herbã, uidere contingit, & eam quidem, apud Ioannem Falconerium Anglum, quam libro ſuo, uariis referto herbis agglutinatam habebat, Dioſcoridis deſcriptioni apprime reſpondentem; cuius uires ac temperaturam, Galenus uno uerſu complexus eſt, dicens: polycnemon deſiccat, & excalfacit, ſecundo exceſſu, itaque & ipſum ulcera glutinat.

De Clinopodio.

Græce, κλινοπόδιον: *Latine, clinopodium, pes lecti, montanum pulegium.*

Enarratio. 107.

CLINOPODIVM idem eſt, ac pes lecti, ita dicta herba: quia flores ſuos per interualla ut in marrubio, ac rotas, lecti pedes referentes, habeat; cui nomina uulgaria, ut nobis ignota, prætermittimus; qui uero ea tenuerit in lemmate ſcribat ac in medium proferat. At Galenus de clinopodio ita libro ſeptimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum tradit: Clinopodium excalfaciendi uim obtinet, ſed nondum adurendi, eſt uero etiam eſſentia ſubtili, ponatque ipſum quiſpiam in tertio ordine excalfacientium tum reſiccantium. *Clinopodium. Pes lecti.*

De Leontopetalo.

Græce, λεοντοπέταλον: *Latine, leontopetalon, pata leonis.*

Enarratio. 108.

PLINIVS capite undecimo, libri uigeſimiſeptimi, ita de leontopetalo tradit; Leontopetalon, alii rhapeion uocant, folia braſcicæ, caule ſemipedali, alæ multæ, ſemen in cacumine, in ſiliquis ciceris modo: radix rapo ſimilis, grandis nigra, naſcitur in aruis: Radix aduerſatur omnium ſerpentium generibus ex uino pota, nec alia res celerius proficit, datur & iſchiaticis. Hactenus Plinius. Cæterum hæc in aruis non ſolum conſpicitur, ſed hortis perquam familiaris eſt, quam nonnulli patam leonis appellant, præſertim illius radicem nodoſam, nigram, rapæ æqualem, de qua ita dixit Galenus libro ſeptimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum: leontopetali radice maxime utimur: digerendi facultatem, & exiccandi excalfaciendiq; in tertio ordine poſsidet. *Leontopetalon. Pata leonis*

De Teucrio.

Græce, τεύκριον: *Latine, teucrion, pimpinella: Hiſpanice, Luſitanice, freixinha, pimpinela: uulgo, pimpinella.*

Enarratio. 109.

ADEO Teucri hiſtoria, pimpinellæ herbæ, acetariis familiari, reſpondet, ut contumax, & rudis dicendus ille ſit, qui in hanc non condeſcenderit ſententiam. Eſt igitur teucrium pimpinella herba, ideo pimpinella dicta, ꝙ odore, citrullũ pipinũ, uel peponem dictũ, referat, unde dubio procul, crederem, ꝙ huic herbæ nomen, ab aliquo Hiſpano uel Græco homine impo- *Teucrion pimpinella eſt.*

ſitũ fuerit, quia citrullus pepo, apud Hiſpanos, Græco ſeruato nomine, pipinus dicitur: & quia herba iſta, citrulli ſiue pipini odore dotata eſt, inde illi pimpinellæ nomen inditum eſt. Dictis accedunt, quòd pimpinella teucriũ ſit, quia, ultra quòd delineatione reſpõdent, uiribus quoq; ſunt pares, ut merito concludendum ſit, quod uulgaris pimpinela teucrion Græcorum ſit; cuius uires Galenus libro octauo de Facultatibus ſimpl. medicamentorum ita enarrat; Incidit & tenuium eſt partium, quare lienes ſanat, ac exiccat quidem in tertio, calfacit autem ſecundo ordine.

De Chamædry.

Græce, χαμαίδρυσ: Latine, chamædrys, trixago, infima quercus herba: Hiſpanice, chamedreos yerua: Italice, querciuola, chalamandrina, herba dele febre: Germanice, gamandarlim: Gallice, petit cheſne, uel cheſnette.

Enarratio. 110.

Chamædrys chamædreos. Trixago Gamandrea, eadẽ herba.

CHAMAEDRYS genitiuo caſu apud pharmacopolas, chamædreos dicitur: latiniores uero, trixaginem uocant, quæ eadem cum chamærope ſiue gamandrea eſt: uulgaris herba iſta eſt, chamædrys ita dicta, quod infima quercus uideatur, quam Itali tanquam antidotum à peſte præſeruans, ieiuno ſtomacho comedunt, & ut tradit Galenus lib. octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum: Vincentem habet qualitatem amaram, & quodammodo acrem, quare merito lienes colliquat, urinas & menſes prouocat, craſsitudinem humorum incidit, uiſcerumque obſtructiones repurgat, calfacit itaque & deſiccat tertio ordine plus tamen calfacit quàm ſiccat.

Chamædreos temperatura.

De Leucade.

Græce, λευκὰσ: Latine, leucas, atriplex ruſtica.

Enarratio. 111.

Leucas herba.

QVOD in hoc capite principium deeſt, teſtatur Marcellus Virgilius, & quòd ita ſit, ratio indicat, quia quum de montana egit Dioſcorides, de domeſtica prius egiſſe credendum eſt: cui adde, quòd Marcellus ipſe affirmat, ſe ita capitis initium, in quodam Dioſcoride Latino, inueniſſe, Leuces duæ ſunt ſpecies, altera domeſtica, altera uero agreſtis, ſiue montana, Montana in hoc genere, & cætera, Sed quæ hæc ſit herba ambigitur, quia Dioſcorides illius exactam prætermiſsit hiſtoriam. Ruellius tamen, & ante eum Hermolaus Barbarus Venetus patritius, herbã in uineis naſcẽtem. mercuriali per-

ſimilem,& quam pleriq; atriplicem ruſticam appellant,leucada eſſe conten dunt,de qua Galenus libro ſeptimo de Facultatibus ſimpl.medic.ita tradit: leucas acrem poſsidet facultatem,exuberantem, temperaturam uero calidā ſiccamq; in tertio quodammodo ordine.

De Lychnide.

Græce, λυχνὶς *: Latine, lychnis,bellaria, lychnis coronaria.*

De Lychnide agreſti.

Græce, λυχνὶς ἀγρία *: Latine, lychnis agreſtis.*

Enarratio. 112. 113.

VTRAQVE lychnis nobis nota eſt, nam coronaria in hortis frequens uidetur,folio calendulæ herbæ, ſed magis hirſuto,latoue, quod uiride , oleo inunctum in flammam ad ignem accenditur, unde nomen traxiſſe uidetur ; flos uero purpureus huic ineſt,inodorus, aſpectu gratus, ſimilis uiolæ,cheiri Arabibus dictæ,à qua ſylueſtris non multum abhorret . Cæterum,Plinius,lychnida coronariam inter roſas connumerat ; Sylueſtrem uero,antirrhinum eſſe credit:extra tamen omnem dicendi rationem, ut cuiq; mediocriter in re herbaria exercito notum erit ; At de lychnide, ita ut ſolet tradit Galenus libro ſeptimo huic operi dicato : ſemen eius calidum & ſiccum eſt,ſecundo quodam modo,aut etiam tertio ordine. *Lychnis herba.* *Plinius errat.*

De Lilio.

Græce, κρίνον βασιλικόν*: Latine, crinon, lilium , lilium album, regius flos, Iunonis roſa : Hiſpanice, cebolla ſecen : Italice, giglio bianco : Gallice , liſſo, fleur du liſſo : Germanice, uuieſzlilgen, oder gilgen.*

Enarratio. 114.

LILIVM uulgare & officinis cõmune, ſub lilio albo eſt,ex quo oleũ paratum, mulieribus familiare habetur, cuius radix bulboſa emplaſtrum maturans apprime adornat, & de illius uiribus Galenus libro ſeptimo de Facult.ſimpl.medic. ita tradit: Lilii flos temperaturam miſtā obtinet , partim ex tenui, partim ex terrena eſſentia, partim ex aquea , eaq; temperata, quare quod ex eo conficitur oleum,digerendi,emolliendiq; citra morſum facultatē ſortitur,unde fit,ut uteri ſit duritiebus aptiſsimũ.Porro radix foliaq; per ſe trita , deſiccant , abſtergunt , & digerunt moderate : proinde quoq; ambuſtis cõpetũt.Radicem ergo toſtam,ac dein roſaceo contritam, ambuſtis,quoad obducatur cicatrix, imponunt, quum ſit etiam ulcerum *Lilium.*

aliorum remedium. Emollit præterea uteros, menſeſq; prouocat: iterum quũ aut uitiligines, aut pſoram, aut lepram, aut achoras, aut aliquid id genus extergere uolumus, cõmiſcemus illi aliquod aliorum medicaminũ ualidius extergentiũ, cuiuſmodi eſt mel; impoſuimus uero etiã quãdoq; & foliorũ ſuccũ cum melle & aceto coctũ, eratq; reſpectu utriuſq; portio ipſius ſucci quincupla; atq; ita conficiebatur inſigne medicamentum ad omnia ulcera, quæ exiccari abſq; morſu poſtulant. Hactenus Galeni uerba. *Martagũ.* Cæterũ liliũ alterũ Italiæ hortis familiare, & ſua lingua martagum dictũ, flores albo ſimiles, ſed croceos mittens, quod Plinius libro .21. capite octauo, *Petilium.* petilium appellat, huius ſpeciem eſſe pro firmo teneo: Vnde Fuchſius reprehenſione dignus eſt, qui lilium hoc aſphodelum fœminam eſſe cõtendit, quum re uera, longe à deſcriptione abeſt, ut conferenti manifeſtum erit.

De Ballote.

Græce, βαλλωτή: Latine, ballote, marrubium nigrum, marrubium fœtidum: Hiſpanice, marroios negros: Italice, marrobbio nero, marrobbio fetido: Gallice, du marrubin noir: Germanice, ſchuuartz andorn, oder andorn uueible.

Enarratio. 115.

Ballote. ITA ballote ſiue marrubium nigrum meliſſæ herbæ foliis ſimile eſt, ut intuenti inter utranq; diſcernere difficile ſit, & niſi dubio procul odor eſſet diſpar, alterum ab altera ſeparans, unam pro altera herbarii eradicarent, fœtida enim herba marrubium nigrum eſt; meliſſa uero odoratiſsima: non minus quoq; marrubium nigrum hoc galiopſi perſimile eſt, ſed flore differentia percipitur. Nam galiopſis, flores rubricantes ac purpuraſcentes habet: nigrum uero marrubium, albos, cuius naturam Galenus ſiluit: Paulus tamen de illo, ita libro ſeptimo ſuæ medicinæ dixit: Ballote, quod alii marrubium nigrum dicunt, acris eſt, & abſterſoriæ facultatis, impoſitum cum ſale, rabidi canis morſibus medetur.

De Meliſſophyllo.

Græce, μελισσόφυλλον: Latine, meliſſa citrago, herba citraria, apiaſtrum: Hiſpanice, torongil, hierua cidrera: Italice, herba roſa, cedronella, meliſſa: Gallice, dela meliſſe: Germanice, meliſſen.

Meliſſophyllon. Enarratio. 116.

Meliſſa. GRAECORVM meliſſophyllon, noſtra eſt meliſſa, quæ ideo

citrago

citrago dicitur, quia citri odorem habeat. Hæc enim ut Arabibus placet, quibus non parum medicos debere, doctiſsimi homines fatentur, quia medicinam ipſam ampliarunt, cordialiſsima herba eſt, ut apud Auicennam legimus libello ſuo de medicinis cordi facientibus, et ut Serapio teſtatur, animā lætificat, & ieiuno ſtomacho comeſta, uentriculo frigido & humido, cōfert; nam uirtutem concoctricem illius roborat, & cerebri quoq; obſtructiones aperit; cordis quoque imbecilitati confert, & cardiacam affectionem curat: non minus quoq; ſolicitudines, umbras, timores, ac animi ſimiles affectus, à melancholia & atra bile ortos, remouet; qua de re, non ſolum aqua per campanam extracta paſsim in officinis parata habetur, ſed etiam ſyrupus ex illius ſucco, quem cum ſuccharo, meis monitis, præclaris in ciuitatibus, in quibus diu egi, confici curaui, reperitur. Calida enim & ſicca ſecundo ordine meliſſa eſt, ut tradit Auicenna, loco à nobis citato, cuius quoque Galenus libro ſeptimo de Facult. ſimpl. medic. meminit.

De Marrubio.

Græce, πράσιον: Latine, praſium, marrubium: Hiſpanice, marrois, marruios: Italice, marrobio: Gallice, du marubino: Germanice, marobel, adorndas uuerblin.

Enarratio. 117.

PRASIVM, marrubium eſt, praſſum uero porrum, cuius inaduertentia Plinius ſæpe in errorem labitur. Eſt autem marrubium herba uulgaris & officinis admodum familiaris, ex qua eclegma contra pectoris uitia paratum habetur, non minus quoq; ſyrupus ad eadem ualens, praſinus dictus, ubique proſtat, qui ad tuſsim antiquam, aſthma, & longas pectoris ægritudines, à craſsa uiſcida, & glutinoſa materia pendentes, multum facit, non minus quoque iecinoris, & uiſcerum interiorum obſtructiones potenter aperit, illas præcipue quæ à longis febribus originem & labem quandam contraxerunt. Quia ut tradit Galenus libro octauo Simplicium, praſium amarum quum ſit, iecur ac lienem liberat obſtructione, thoracem & pulmonem expurgat, ac menſes promouet, ſed illitum etiam detergit & digerit: Calfacit itaque ſecundo exceſsu completo, ſiccat autem tertio ineunte, aut completo, ſucco eius ad aciei oculorum claritatem utuntur cum melle, per nareſq; auriginem purgat, ipſumq; ad inueteratos aurium dolores adhibent.

Porrum.

Marrubij temperatura.

De Stachy.

Græce, στάχυς: Latine, ſtachys, herba odoratiſsima: Hi-

ſpanice, yerua olodera: Luſitanice, bierua do ſouto.

Enarratio. 118.

Stachys. EST ſtachys, herba inter cæteras herbas, odorem ſuauiorem, & præſtantiorem habens, qua de cauſa, Hiſpani à ſuaui illo odore, illam olode-ram ſua uoce, id eſt odoriferam appellant, quo fit, nos in lemmate quoque ipſam herbam odoratiſsimam appellare non dubitauimus, in uniuerſum enim, folijs meliſſæ herba iſta ſimilatur; ex quibus odor ut dixi ſua uiſsimus expirat, quam in Italia hucuſque nunquam mihi uidere contigit, Plinius hallucinatur. Plinius porro, ut in hac re ſolet, hallucinatur, dicens Stachym folia porri habere, quum potius marrubii, dicere debuerat; Sed ille uocis uicinitate deceptus eſt, quia pro praſio, id eſt marrubio, praſſum id eſt porrum, interpretatus eſt, & de illius uiribus Galenus ita tradit libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum. Stachys guſtu eſt acri & amaro, tertiiq; calfacientium ordinis, unde menſes rationabiliter prouocat, facit tamen abortum, atque ſecundas eiicit.

De Phyllitide.

Græce, φυλλῖτις: Latine, phyllitis, lingua ceruina: Hiſpanice, lengoa ceruina yerua: Italice, lingua ceruina: Gallice, langue de cerf: Germanice, Hirſzung.

Enarratio 119.

Phyllitis lingua ceruina eſt. SI quis exacte phyllitidis hiſtoriam introſpexerit, omnino inueniet phyllitim eandem cum lingua ceruina eſſe, quam peruerſe admodum multi ſcolopendriam appellant, quia ſcolopendria, apud Græcos, aſplenium eſt, Mauritanorum uero ceterach. Sed quòd phyllitis ſit lingua ceruina, hæc atteſtantur notæ, prima, quia lingua ceruina, rumicis oblongiora ſpecioſioraque folia habet, aliquando numero quinque, aliquando uero ſex. Et plura, & illa quidem lineis illis tranſuerſis, rubricantibus inſignita, quæ tanquam uermiculi apparent. Secunda, quia lingua ceruina in puteis & umbroſis locis plerunque naſcitur. Tertia, quod in ea quoque ſapor acerbus reperitur. Quarta, quòd nec caulem nec florem aut ſemen ex ſe emittit, quæ omnia phyllitidi conuenire, ſatis clare percipitur, nec enim moueor ob id quod Ruellius, Leonicenus, ac Fuchſius, linguam ceruinam hemionitidem eſſe dixerunt, quia re uera, lingua ceruina phyllitis eſt, quæ nihil omnino cum ſplene habet, nec illius, aut uiſceris alterius apperit obſtructiones, imo potius compeſcit, ac conſtringit, ut eius indicat ſapor; qualitas quæ nunquam errare ſinit; quia tamen pro ſcolopendrio, linguam ceruinam, in uſum multi trahebant, factum eſt inde, ut eas uires, ſcolopendrio ſi

ue aſplenio aut ceterach dicto, debitas, linguæ ceruinæ tribuiſſent. Nouiſtis enim aſplenium ſiue cæterach, lienis minuendi inſignes uires habere, quibus contrarias lingua ceruina poſsidet, utpote conſtringentes ac obſtruentes, ut eius ſapor ſatis teſtatur, de qua, Galenus libro octauo, de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita tradit; Phyllitis acerba quum ſit, merito & diarrhœas & dyſenterias epota iuuat.

De phalangio.

Græce, φαλάγγιον: Latine, phalangium.

Enarratio 120.

Phalangion ut meminit Galenus, trifolii ſpecies eſt, ſic phalangion dicta herba, quia phalangiorum morſibus medeatur. Nam aliter impoſita, aut applicita, ſimilia inducere ſolet ſymptomata, quæ à phalangii animalis morſu oriri ſolent, quæ uero herba hæc ſit, hodie ignoratur, de qua ita quoque Galenus libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum meminit, dicens: phalangites ſic dicitur, quòd morſis a phalangis auxilio ſit, Eſt autem facultatis tenuium partium, & exiccantis, quare tormina lenit. *Phalangiō.*

De Triphyllo.

Græce, τρίφυλλον: Latine, trifolium, trifolium bituminoſum, oxytriphyllon, trifolium pratenſe, menyanthes: Hiſpanice, angelina treuol, treuol de prado: Italice, trifoglio.

Enarratio 121.

Qui herbam Mauram, flauram, uel plantam leonis dictam, trifolium eſſe putarunt, omnino hallucinati ſunt, quum herba matura illa dicta, trifolium odoratum, Dioſcoridis cytiſus eſt: nam trifolium hoc Dioſcoridis, trifoliū in pratis naſcens eſt, cuius tria genera paſsim uidentur, alterum foliis rotundis & magnis; alterum uero acutis; tertium aūt foliis quoq; rotundis ſed minoribus, quę omnia, floribus lacteis, quandoque rubris, nonnunquam uero purpureis ornantur, & illa Plinius libro uigeſimo primo, capite nono deſcripſit, dicens: Folio coronat & trifolium, tria eius genera, minyanthes uocant Græci, alii aſphaltion, maiore folio, quo utuntur coronarii: Alterum acuto, oxytriphyllon: Tertium ex omnibus minutiſsimum, de quibus, capite trigeſimo quinto libri decimi octaui tradit, quod imminente tempeſtate, inhorreſcunt. Cæterum Scribonius Largus, genus quoddam trifolii, apud montes Lunæ ſe uidiſſe inquit, præſertim quum Britānicum ſecare iret, quod in Italia nunquam antea conſpexerat. Erat enim dictis ſimile, ſed folio omnino acuto, ut in ſpinam terminari uideretur, lanuginoſo & craſſo, nam caulis illi duorum pedum altitudine & ampliori erat, *Trifolium.* *Scribonius Largus.*

quod genus trifolii nos hucuſque nunquam uidimus: Nam Trifolium,de quo in preſenti agimus,& pratenſe appellamus, primo rutam olet, poſtea uero quum ad conſiſtentiam peruenit, bitumen olet, & odoratiſsimum eſt, De quo Nicander, in Theriacis, ita cecinit:

A tribus hinc dictam folijs, ſi ſumpſeris herbam,
Non leue præſidium contra illa uenena pararis,
Sunt & qui minyanthes eam, ſunt qui tripetelon
Appellant, qualis loto eſt apparet imago,
Et ſimiles rutæ, donec uiget, edit odorem.
At flores ubi magna ſuos adnataq́; membra
Cœperit, ingratum ſolet eructare bitumen
Collectum illius ſume, & bene contere ſemen.
Appoſiti quantum breue uas comprehendit aceti,
Atque bonum aduerſus ſerpentes ebibe potum.

DE hoc uero Galenus, libro octauo, de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita meminit, dicens: Triphyllum, calfacit & ſiccat in tertio ordine, ut bitumen, cui odore eſt. proinde potum laterum dolores ab obſtuctione natos iuuat, & urinam menſesque prouocat.

De Polio.

Græce, πόλιον: Latine, polium, polium montanum: Hiſpanice, hierua uſſa: Italice, polio montano: Gallice, polio montano.

Enarratio. 122.

Polium. Decipiebantur annis elapſis pharmacopolæ, in colligendo polio montano, quum illius uice herbam quandam ramoſam lino ſimilem, & ſemine quodam rotundo ornatam accipiebant: nunc uero in ueri polii montani cognitionem omnes fere iam deuenerunt, in cuius ſummo, capitulum paruum cano hominis capillo ſimile apparet. Cæterum, Plinius, polium cum tripolio manifeſto errore confundit, ut probe oſtendit Leonicenus in epiſtola ad Hermolaum Barbarum, ter enim tripoliū in die, floris colorē mutat, ut Dioſcorides libro quarto tradit; non uero polium ut Plinius ſcribit, libro uigeſimo primo, capite ſeptimo; imo quod peius eſt, quod quæ floribus tripolii tribuuntur, ipſe Plinius foliis polii condonat. Scripſit autem de polio Galenus libro octauo citato, ad iſtum modum: Amarum eſt, ac modice acre. Obſtructione itaque omnia uiſcera liberat, urinamq́; & menſes promouet: at uiride magna etiam uulnera glutinat, & maxime ſpecies eius fruticoſa, aridum ſanat rebellia ulcera, præcipue quod minus eſt, & ſubdit: Polium minus, acrius & amarius eſt, quàm maius, adeo ut ex tertio ſit ordine deſiccantium: ex ſecundo uero completo calfacientium.

De Scordio.

Græce, σκόρδιον: Latine, ſcordium, trixago aquatica, paluſtris trixago, herba alliaria: Hiſpanice, ſcordio herba: Gallice, dela germandree: Germanice, uuarſſecbatenig.

Enarratio. 123.

EXPLOSVS ab officinis error ille eſt, quòd ſcordion allium ſylueſtre eſſet, qui ſane error non aliunde ortus fuit, quam ex nominum uicinitate; eſt enim ſcorodon, allium: ſcordion uero, herba folio trixaginis, in aquoſis plerunque naſcens, qua de cauſa, aquatica trixago dicta eſt. Huius enim folium fricatũ, allia ſubolet, cuius cauſa alliaria dicta eſt herba, & quæ in theriaces cõpoſitione immitti debet, nõ uero allium ſylueſtre. Eſt quoq; altera herba alliaria dicta, quòd eius quoq; folia manibus tractata, alliorum odorem expirent: cubitalis enim & amplior herba iſta eſt, folio atriplicis ar molæ dictæ. Cæterum, optimum ſcordion ex Creta affertur, ut tradit Galenus libro de Antidotis primo, ad iſtum modum; ſcordium optimum, ex Creta nobis aduehitur, quod quidem cadauera ſupra ipſum iacentia, diutiſſime tueri à putredine proditur.

Scordion, non eſt allium ſylueſtre.

Alliaria herba.

De Tuſsilagine.

Græce, βήχιον: Latine, bechion, tuſsilago, farfara, farfarella: ungula caballina, ungula equina: Hiſpanice, unha de aſno hierua, farfara: Italice, la farfara herba: Gallice, patte a cheual: Germanice, roſzhub, eſels hub oder brandtlattich.

Enarratio. 124.

BECHION ea eſt herba, quam officinæ farfaran, ſiue farfarellam, aut unguiam equinam, uel caballinam appellant, quæ mirum in modum tuſſi ſuccurrit, præſertim, ſi per infundibulum eius fumus ad prunas ſuſcipiatur & deuoretur, non immerito, recentiores ea in multis pectoris uitiis hodie utuntur, & ut refert Galenus ſexto Simplicium, bechium inde adeo nuncupatũ eſt, quod bechas, hoc eſt tuſſes & orthopnœas iuuare ſit creditum, ſi quis folia arida, aut radicem in prunis urens aſcendentem inde fuligi nem inſpiratu attrahat. Eſt autẽ modice acris, ut ſine noxa, moleſtiaue omnes thoracis abſceſſus credita ſit rumpere: ſane folia uirentia partes cruda phlegmone obſeſſas illitu extrinſecus adiuuant, nempe ob aqueæ ſubſtantiæ admiſtionem, qua omnia uiridia teneraq; participant, alia plus, alia mi-

Bechion farfara eſt. Vngula caballina.

nus. Nam ſicca bechii folia acriora ſunt, quàm ut phlegmonis conueniat. Hæc Galenus. Ad radices uero tuſsilaginis maturæ & completæ, inchoante hieme, lana quædam reperitur, ex qua cocta, ignis fomentum, eſca dicta paratur, quæ celerrime, tacto ilice lapide cum ferro, accenditur, & eam Germani paſsim in nundinis uendunt.

De Artemiſia.

Græce, ἀρτεμισία: Latine, artemiſia, ualentina herba: Hiſpanice, artemiſa: Italice, artemiſia: Gallice, de larmoiſe: Germanice, beyfuſz.

Secunda tenuior artemiſia.

Græce, ἀρτεμισία λεπτόφυλλος: Latine, tenuior artemiſia, matricaria: Hiſpanice, madricaria: Italice, amarella: Gallice, de lespargoute: Germanice, minerrant, & mettram.

Enarratio. 125.

Artemiſia. *Matricaria* *Mathiolus errat.*

ARTEMISIA ab Artemiſia, uxore Mauſoli regis, quæ ſibi hanc herbam uendicauit, dicta eſt, & eſt duplex. Altera, latifolia hortenſis, odore acuto, ſapore uero amaro: Altera uero matricaria dicta tenuifolia, à Græcis leptophyllos appellata, nec enim in eam imus ſententiam, quòd matricaria hæc parthenium ſit, ut Mathiolus contra omnes fere grauiſsimos medicos contendit, quum re uera, tenuifolia artemiſia, uulgaris matricaria eſt, nam parthenium bruſaculũ, herba fœtida camomille ſimilis eſt, ut ſuo dicemus loco. Galenus tamen de artemiſia ita libro ſexto Simplicium tradit: Duplex eſt, utraq; tamen calfacit ſecundo ordine, intenſo autem primo, aut ſecundo remiſſo deſiccat, eſtq; tenuium partium, unde calculis renum, uteriq; fomentationibus haud mediocriter congruunt. Hæc Galenus. Cæterũ ſequens caput, cui titulus eſt, de tenuifolia artemiſia, ut alienum, & in multis codicibus non repertum prætermittimus.

De Ambroſia.

Græce, ἀμβροσία: Latine, ambroſia, tanacetum: uulgo, tanaceto: Italice, daneto: Germanice, reinfarn: Gallice, tageten.

Ambroſia tanacetum eſt.

Enarratio. 126.

GRAECORVM ambroſia, recentiorum tanacetum eſt, de qua

Galenus breuiſsime ita libro ſexto Simplicium locutus fuit; illita uim habet aſtringentem, ac repellentem.

De Botry.

Græce, βότρυς: Latine, Botrys.

Enarratio. 127.

Botrys.

HAEC ſuperiorum, ſpecies quædã eſt odorifera; quam uniuerſi Germani inferiores, prope diem diui Ioannis colligunt, eamq; inter ueſtes ſuas panni pretioſiſsimas, quibus maxime abundant, interponunt, quam Galenus tacuit, ſed Paulus libro ſuo ſeptimo ita de ea dixit botrys, quam alii ambroſiam, alii artemiſiam dicunt, planta eſt inſigniter odorata. Hæc cum uino pota, ſubrecta ceruicem ſpirantibus quos orthopnoicos appellant ſuccurrit.

De Geranio.

Græce, γεράνιον: Latine, geranium, gruaria herba, roſtrũ ciconiæ, roſtrum gruis, primum geranium: Hiſpanice, pico de ciguenha hierua, aguyas pampilhos: Italice, roſtro di grua herba: Gallice, roſtro di cicongie: Germanice, ſtorckenſchnabel.

Enarratio. 128.

Geranii genera.

PLINIVS libro uigeſimo ſexto, capite undecimo, Geranii tria facit genera, quorum ultimum, apud Dioſcoridem primum deſcriptum geranium eſt, quod anemonis folia habet, & inter ea, oblongas quaſdam acus, ciconiæ, aut gruis roſtro perſimiles, unde herba nomen accepit: nam radicem rotundam poſsidet, & illam quidem albam: ſecundum uero genus geranii Plinii, idem eſt, cum ſecundo, à Dioſcoride deſcripto, folio maluæ, ſed minori, & acubus quoque illis inſignitum, quod multi pedem columbinũ appellant, herbam duorum cubitorum, quam nonnulli, ſed falſo amomum quoque uocant, cuius alteram nouimus ſpeciem, à multis dictam momordicam, reliquam uero dictam robertianam, ſiue robertam, quam Ruellius, non ſine errore Mirrhida apud Dioſcoridem eſſe credidit, quum Mirrhis, longe alia eſt herba, ut quarto libro latius dicemus. Aduertendum tamen eſt, quòd primum genus geranii, apud Plinium delineatum, noſtratum acus muſchata eſt, quia inter ſe, cum foliis, tum odore, & ſapore conueniunt, ideo enim acus muſcata dicta herba, quia præter quod acus illas, gruis roſtrum, referentes habeat, moſchi odorem ex foliis exſpirat, unde moſchata potius q̃ muſchata dicenda herba eſt, q̃ quoq; falſo Ruellius primum genus geranii apud Dioſcoridem putauit, quia ultra

Momordica.

Robertiana

Roberta herba.

quod foliis non conueniant, radice quoque differunt; Nam primum geranium Dioſcoridis radicem habet rotundam: acus uero moſchata, ea caret; ut eas inter ſe differre, certum ſit. Quare, ut noſtram ſententiam tandem interponamus, dicimus, quòd primum geranium Plinii noſtratum eſt, herba acus moſchata dicta; primum uero geranium Dioſcoridis, ultimum eſt Plinii, herba ubiq; uulgaris; ſed ſecundum geranium Dioſcoridis, ſecundum quoq; eſt Plinii, herba pes columbinus iam ab Herbariis dicta, cuius duæ ſpecies ſunt, altera dicta robertiana herba, altera uero momordica. Vulnerariæ omnes iſtę herbæ ſunt, quarum decoctum, & puluis, contra inteſtinalem rupturam in potu multum prodeſt; De quibus omnibus Galenus libris Simplicium, nullam facit mentionem; Paulus tamen libro ſeptimo ſuæ medicinæ, breuiſsime ad Dioſcoridis mentem ita dixit: Geranium id quod foliis reſpondet anemonæ, radicem habet eſculentam quæ cum uino denarii modo pota, uteri inflationes diſſoluit, altera geranii ſpecies ad medicinam inutilis eſt.

De Gnaphalio.

Græce, γναφάλιον: Latine, gnaphalium, tomentum, centum culus, centumcularis herba: Hiſpanice, hierua golandrina, hierua tomento: Italice, zigi herba: Germanice, rhurkraut.

Enarratio. 129.

Gnaphalion. Centumculus tomentum herba. Herba zigi

GNAphalion, centumculus, uel centumcularis, aut tomentum herba dicitur folia habens tenuia, alba, & mollia, imò tota ipſa herba, albicat, & mollicula eſt, & ea de cauſa, uice tomenti, à multis uſurpatur, quæ ab Anconitanis herba zigi appellatur, & ea pro reſtauranda inteſtinali ruptura, & conſtringenda aluo, ac glutinandis recẽtibus uulneribus, chirurgici paſsim utuntur, quam Plinius quoq; libro uigeſimoſeptimo, capite decimo, ita deſcribit quum dicat: gnaphalion, alii chamæzelon uocant, cuius foliis albis mollibuſq; pro tomento utuntur, ſane & ſimilia ſunt, datur in uino auſtero ad dyſenteriam, uentris ſolutiones, menſeſq; mulierum ſiſtit, infunditur autem tenaſmo, illinitur & putreſcentibus ulcerum. Cæterum Hiſpani, Luſitani præcipue hanc herbam hirundinum uocant, an forſan quia ea hirundines ſuos exornant nidos.

De Typha.

Græce, τύφη: Latine, typha: Hiſpanice, bohordo, iunco ama corocado: Italice, mazaſorda: Gallice, marteau: Germanice, moſz moskolben oder narrenkolb.

Enarratio.

Enarratio. 130.

TYPHA genus quoddam frumenti dicitur; At typha, iuncus quidam leuis, lacubus & paludibus familiaris, in altum creſcens, & enodis eſt, in cuius ſummitate pappus quidā denſus apparet, quem pueri, manu carpentes, per aërem tanquam paſſerculos mitunt, & illum Itali, mazam ſurdam appellant, ea de cauſa, quia ſi contigerit in aurem cadere ſurdaſtrum hominem reddit: cæterum è radicibus typhæ, folia enaſcuntur, quibus ſedilia muliebria & puerilia texuntur, non minuſq; phialæ, & œnophora ueſtiuntur, de qua nullam quod equidem obſeruauerim, mentionem Galenus aut ipſius ſimia Paulus fecere: infimæ tamen plebis homines, in nonnullis locis, ſuas culcitras typha interius albeſcēte, uice goſsipii, aut lanæ implent. Medetur enim panicula illa, ſiue pappus, ambuſtis præſertim ſi adipe excipiatur. *Typha & tipha differunt.*

De Circæa.

Græce, κιρκαία: Latine, circæa.

Enarratio 131.

QVAE nam circæa hodie ſit herba, ignoratur, quæ ideo circæa dicitur, quia Circe famoſisſima incantatrix, ea multoties ad ueneficia ſua utebatur, de qua Plinius ad Dioſcoridis mentem libro uigeſimoſeptimo, capite octauo, ſic inquit; Circæa, ſtrychno ſatiuo ſimilis eſt, flore nigro, puſillo, paruo ſemine, ut milii, naſcente in quibuſdam corniculis, radice ſemipedali, triplici ferme, aut quadruplici, alba, odorata, guſtus calidi, naſcitur in apricis ſaxis, diluitur in uino, bibiturq; ad dolorem uuluæ & uitia, macerari oportet in ſextariis tribus quadrantem radicis tuſæ per noctem & diem, Trahit eadem potio ſecundas ſemine, lac minuit in uino aut mulſa aqua pota. In iis enim ultimis uerbis Plinius Dioſcoridi contradicit, quum dicat, lac circæam minuere, nam Dioſcorides potius circæam lac prouocare tradit, cui Galenus quoque libro ſeptimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum fauet, dicens; Dioſcorides ait, radicem eius ex uino dulci potam, ſecundas purgare, eſt enim boni odoris, & calfactoria: ſemen autem eius in ſorbitione exhibitum, ad lactis generationem conducit. *Circæa herba. Plinius cōtradicit Dioſcoridi.*

De Oenanthe.

Græcæ, οἰνάνθη: Latine, œnanthe, filipendula, ſaxifraga rubea: Hiſpanice, filipendola: Italice, filipendola: Gallice filipendula: Germanice, rotſteinbreth.

Enarratio 132.

OENANTHE multorum conſenſu, recentiorum filipendula eſt. Eſt quoq; altera œnanthe uitis ſylueſtris flos, de qua ſuo loco plura. *Oenanthe filipendula eſt.*

De Conyza.

Græce, κόνυζα: Latine, conyza, pulicaria: Hiſpanice, attadegua hierua: Italice, conyza.

Enarratio. 133.

Conyza. OB oculos maiorem & minorem conyzam habemus, quas hucuſque perpauci nouerunt. Eſt enim conyza minor, herba ſarmentoſa, ad ſummũ cubitali altitudine creſcens, caule rotundo, & hirſuto, à quo plures ramuli prodeunt foliis acetoſæ paruę ſimilibus, ſed circinatis, reſinoſis, ac boni odoris, in quorum ramulorũ ſummitatibus flos luteus, camomillę flori ęqualis, ſed ſaporis acuti ad amaritudinē tendentis uidetur; Maior uero conyza duplo maior creſcit, folio oliuę craſſo, reſinoq;: ex quo odor grauis, non adeo iniucundus oritur, in cuius ſummitate flos quoq; minori nõ abſimilis naſcitur. Creſcũt autē herbæ iſtæ ubiq; præſertim hic Anconæ nõ procul à muro, quæ menſe Auguſto florent, & de illis ita Galenus lib. 7. de Facultatibus ſimpl. medicamentorum tradit: Conyza & maior & minor adſimilis ſunt, tum temperaturæ, tum facultatis, guſtu amaræ & acres, luculenter autem excalfaciunt, ſiue quis folia cum teneris ramulis parti infricet, ſiue ubi oleo incoxerit, eo utatur, ſiquidem rigores per circuitum redeuntes ſanare tale oleum uidetur. Cõſimilis quoq; flores ſunt facultatis, quos quidem nonnulli ex uino propinant, ad educendos menſes, atque pellendum fœtum. Eſt & tertium conyzæ genus in locis humidioribus naſcens utriſq; illis graueolentius & imbecillius; at primæ memoratæ calfaciunt & ſiccant in tertio ordine. *Conyzæ tẽperatura.*

De Hemerocalli.

Græce, ἡμεροκαλλὶς: Latine, ſyluestre lilium, lilium pallidum: Hiſpanice, lirio amarilho: Italice, giglio ſaluatico gialo: Gallice, lis gaulne: Germanice, gilgen geel.

Enarratio. 134.

Hemerocallis. HEMERocallis, lilium ſylueſtre eſt, pallidum florem habens, quod in aruis & incultis uineis naſcitur, radice bulboſa ad luteum uergente, qua de cauſa Hiſpani lilium pallidum, aut luteum lilium appellant. Qui hemerocalim lilium conuallium eſſe putarunt, omnino errant, de quo capite de ephemero plura legito: ſed de hemerocalli, ita tradit Galenus libro ſexto de Facultatibus ſimplicium medicamentorum: Hemerocalles radicem habet lilii radici ſimilem, & figura & uiribus: prodeſtq; ut illa, igni ambuſtis, nimirum tum leuiter digerens, tum nonnihil aſtringens.

De Violis leucois dictis.

Græce, λευκόιον: *Latine, Leucoion, uiola alba, uiola matronalis, Arabice, keiri: Hiſpanice, alilis, uioletas amarilhas, uioletas blanquas: Italice, uiola giala e biancha: Gallice, du keiri: Germanice, geel uiol.*

Enarratio. 135.

VIOLAE quæ leucoia Græcis dicuntur, ab Arabibus keiri appellãtur, cuius differentiæ ſunt plures, aliæ albæ, à quibus potiſsimum leucoia dicuntur, aliæ purpureæ; aliæ uero luteæ, quæ cæteris primatum obtinent, & in muris, & ueteribus parietibus, frequentiſsime naſcuntur. Hæc uero omnes, tum qualitatibus, tum quoq; uiribus contrariæ ſunt uiolis nigris, ferrugineis dictis, quæ proprie & abſoluta uoce, uiolæ dicuntur, & ueris initio iuxta muros & ſepes, & inter dumeta, non ingrato odore, purpureo colore naſcuntur, frigidæ natura, de quibus libro quarto, ſermo habetur. Hæc uero quibus de agimus, calidæ ſunt, & morbis muliebribus familiares, de quibus Galenus libro ſeptimo Simpliciũ, ita tradit: Leucoion extergit ac tenuium eſt partium, plus tamen flores, ac præcipue qui ſunt ſicciores; hi quippe & oculorum craſſas cicatrices extenuant, præterea menſes, eorum decoctũ mouet, ſecundas & partum emortuum elicit, bibitumq; facit abortum, maxime amarum quum ſit; Quòd ſi eius uires multa miſtione aquæ frangãtur, erit contra phlegmonas, & difficilia ulcera commodum medicamen: ſemen etiam eiuſdem eſt facultatis, radiceſq; ſimiliter, niſi quòd hæ ſunt craſsioris eſſentiæ, terreæq; magis, cum aceto tamen lienes induratos perſanant. Hactenus Galenus. Cæterum ſcire licet, quod planta ſiue frutex purpureas uiolas ferens, quas Dioſcorides in præſenti deſcribit, poſt tertium ætatis annum flores non ſimpliciter purpureos, ſed albedine mixtos, ac emaculatos mittit, tam uiſui gratos, ut cum caryophyllis, floribus cõmunibus certare, non ſolum pulchritudine, ſed odoris ſuauitate uideantur. Quibus de cauſis, ab omnibus in fictilibus ad feneſtras aluntur, & in omnium manibus frequentiſsime ueris tempore habentur.

Leucoion Keiri.

Keiri purpureum.

De Cratæogono.

Græce, κραταιόγονον: *Latine, cratæogonos.*

Enarratio. 136.

QVAE hodie cratæogonos ſit, ignoratur.

De Folio, Herba.

Græce, φύλλον: Latine, phyllon, folium.

Enarratio. 137.

Phyllon herba.

Vnifolium herba.

HANC Ruellius alteram perſicariam eſſe credidit, quo uero iudicio, alii iudicent. Eſt uero hodie herbula quædam, unico tantum ornata folio, inde unifolium dicta, ſemen racemoſum, ſerpentis ſimilitudinem ferens, ex qua oleum conficitur, pro glutinandis uulneribus accomodatiſsimum.

De Orchi.

Græce, ὄρχις: Latine, teſticulus canis: Hiſpanice, coyon de perro, hierua, ſed corrupte, ſatyrion.

Alter teſticulus canis.

Græcis, ὄρχις ἕτερος: Latine, alter teſticulus canis.

Enarratio. 138. 139.

Orchis. Teſticulus canis. Palma chriſti herba. Fuchſius errat.

NON ſolum duo hæc genera teſticuli canis in officinis habentur, ſed plura alia, inter quæ, palma Chriſti herba reponi debet, ſic ab herbariis dicta, quia ſimilitudinem in radice cum humana palma habet, quam quoque Auicenna, digitum citrinum appellat, cuius folia punctis quibuſdam, ueluti ſtigmatibus, decorantur. Verum Leonardus Fuchſius, in ſuo uaſtiſsimo Herbario, hanc inter ſatyriones reponit, ac depingit, quem quoq; imitari uideo, fratres Meſues Antidotarii enarratores, non ſine errore tamen; quia ſatyriones, unica tantum naſcuntur radice, & illa quidem bulboſa, pomi magnitudine; non uero duabus, ut illi delliniant: Re uera tamen ad errorem paruum conniuendum fortaſsis eſt, quum ſatyrionis loco, quodlibet genus teſticuli canis, accipi poteſt, quia eaſdem fere cõmunes uires obtineant, præſertim, ad uenerem irritandam, & pruritum libidinis excitandum, calidæ enim & ſiccæ radices digiti citrini ſunt, & ut Auicennæ placet, in ſecundo ordine. At de teſticulis canis Galenus libro octauo de Facultatibus ſimplicium medic. ita tradit: Orchis, id eſt teſticulus canis, radici eius bulboſæ & geminæ, uis ineſt humida, & calida, guſtantibuſq; dulciuſcula. Cæterum maior radix multam habere uidetur humiditatem excremẽtitiam, & flatulentam: quapropter epota uenerem excitat; Minor uero, quum ad calidius & ſiccius uergat, tantum abeſt ut ad coitum ſtimulet, ut etiam cohibeat, & reprimat. Eduntur bulborum more, toſtæ, ſub nomine ut diximus ſatyrionum hodie.

De Satyrio trifolio dicto.

Græce, σατύριον: *Latine, ſatyrion triumfoliorum, ſatyrion triphyllon.*

De Altero ſatyrio.

Græce, σατύριον τὸ ἐρυθρόνιον: *Latine, ſatyrium alterum, moliorticulum ueneris.*

Enarratio. 140. 141.

DESIDERANTVR hodie ueri ſatyriones, unum tantum bulbum pro radice habentes, ſic ſatyriones, a ſatyris ſalacibus animalibus dicti, quorum loco, teſticuli canum herbæ ſuperiori capite deſcriptæ ſuſcipiuntur ſic dictæ, quia duos habeant bulbos canum teſticulis ſimiles. Verum, cum Dioſcorides dicat, in hoc textu. 141. Venerem ſatyrionem ſtimulare, ſi quis manu tantum radices eius geſtauerit, in mentem uenit herba illa, de qua Theophraſtus dixit, libro nono de Cauſis plantarum, capite uigeſimo, ad iſtum modum: Ad rem autem Venereã mirum in modum herba pollebat, quam Indus attulerat; non enim ſolum edentibus, ſed etiam tangentibus tantum genitalibus uim dixere uehementem adeo fieri, ut quoties uellent coire, ualerent, & quidem qui uſi fuerunt duodecies egiſſe dixerunt. Indum autem ipſum, qui uel magno, atque robuſto corpore erat, ſeptuageſies aliquando coiuiſſe fatentem licuit audire, uerum emiſsionem ſeminis guttatim fuiſse, demumq; in ſanguinem deueniſſe & cætera. Porro de ſatyrionibus ita meminit Galenus libro octauo, de Facultatibus ſimplicium medicamentorum: Satyriõ, triphyllon, humidum calidumq; eſt temperie, ob idque dulce, recrementitiam tamen & flatuoſam humiditatem poſsidet, quocirca ad uenerem incitat.

Satyriones.

Herba uenerea.

De Orminio.

Græce, ὅρμινον: *Latine, orminum, ſcarlea, ſclarea, matri ſaluia, herba Sancti Ioannis, galli criſta, gallitricum, centrum galli: Hiſpanice, galli criſta hierua: Italice, gallicriſta, herba di San giouanni: Gallice, dela tutebone, uel oruale: Germanice, ſcharlach.*

Enarratio 142.

EST proculdubio, orminum, ea herba quam hodie omnes communi uoce galli criſtam ſiue ſclaream, aut Sancti Ioannis herbam appellant,

Orminium

quæ hortenſis & ſylueſtris reperitur. Hortenſis folia latiora & albidiora ſunt, agreſtis uero nigriora & ſtrictiora, ex quibus Luſitani intinctus ad incitandum ſtomachum deiectum parant, utriuſque tamen caulis, quadrangulus eſt, & in reliquis Dioſcoridis hiſtoriis apprime reſpondent. Hanc uero Plinius deſcribens libro uigeſimo ſecundo, capite ultimo, manifeſtiſsime errauit, quum loco horum uerborum: Horminum habet folia ſimilia marrubio; dixit porrò confundens, ut ſæpe diximus, praſium, & praſſium. Aduertendum diximus tamen, quòd Galenus in calce libri primi de Facultatibus alimentorum, alterum citat horminum, quod inter frumenti genera reponit, de primo uero, nullam penitus quod equidem ipſe obſeruauerim mentionem fecit; Paulus tamen, quæ à Dioſcoride de illo tradita ſunt, breuiter ſic deſcripſit, libro ſuo ſeptimo, dicens: Orminon marrubio ſpecie ſimile eſt, calidum, mediocriter ſiccum & abſtergens, uenerem igitur ſtimulat, & oculorum craſsities cum melle repurgat, tumores laxos diſcutit, & extrahit aculeos, ſylueſtre domeſtico eſt ualentius.

Plinius errat.

Orminium Galeni.

De Hedyſaro.

Græce, ἡδύσαρον: *Latine, Securidaca, pelecinus; Hiſpanice, yerua que aboga las lenteias.*

Enarratio 143.

Securidaca. Pelecinus.

SECVridaca ciceris folia habet, flores luteos, & ſiliquas corniculorum figura inflexas, intra quas ſemen eſt ancipiti ſecuri ſimile, & illud quidem amariſsimum, ita ut triticum uel frugis quoduis aliud genus: in quod miſceri contigerit, amariſsimum quoque reddat, de qua Galenus libro ſexto de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita dixit: huius ſemen amarum & ſubacerbum apparet, ob idque potum ſtomacho gratum exiſtit, uiſcerumq́; obſtructiones expurgat, idem præſtant totius fruticis germina.

De Onoſma.

Græce, ὄνοσμα: *Latine, onoſma.*

Enarratio 144.

Onoſma.

NASCITVR Onoſma plerunque inter rapunculos, ſua ſponte in aruis naſcentes, ita illis ſimilis, ut ſæpe interdum parua eſt, pro illis erradicetur, poſtquam uero adulta eſt, & illi folia maiora facta, hirſuta aliquantulum apparent, quam nos Ferrariæ in horto magnifici Azaioli, ſcholaſticis indicauimus, humi enim ſerpit, nec aliud præter folia emittit.

De Nymphæa.

Græce, νυμφαία: *Latine, nymphæa alba, nenuphar album;*

Hiſpanice, guolfam del rio blanquo, figuos del rio blanquos, adarguas del rio, eſcudetes del rio: Italice, nenuphar biancho: Gallice, blanc de eau: Germanice, Seeblumen uueiſz.

De Altera nymphæa.

Græce, νυμφαία ἄλλη*: Latine, altera nymphæa, lutea nymphæa, nenuphar luteum: Hiſpanice, Luſitanice, figuos del rio amarilhos, golfan amarilho: Italice, nenuphar giallo: Gallice, iaulne de leau: Germanice, Geel Seeblumen.*

Enarratio 145.146.

NYMPHAEA Græcorum, nenuphar corruptè ab Arabibus appellatur, cuius album & luteum, in paludibus, lacubus, & aquarum ſtagnis reperiuntur folio lato, amplo, ſuper aqua natante, ſed flore roſeo, aliquando albo, quandoque uero luteo, ex quo aqua per campanam elicitur, & inter cordiales frigidas adnumeratur. Non minus quoque ex eo ſyrupus conficitur, febribus peſtilentibus, & acutis conuenientiſsimus, ueluti, unguentum, quo cordis regio, loco epithematis cordialis, dum opus eſt, inungitur, & ut tradit Galenus libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum; Tum radix eius, tum ſemen, deſiccandi citra morſum uim habet, itaque uentris profluuia, ſemenq́; immodice profluens ſiſtit: At cui adeſt candida radix, ea & muliebri medetur profluuio, ex uino nigro & auſtero epota, utraque autem abſtergendi quandam uim poſsidet, quare maceratæ quidem aqua, ſanant alphos, liquida uero pice, alopecias, ad hæc tamen aptior eſt ea cuius radix eſt nigra. *Nenuphar.*

De Androſace.

Græce, ἀνδρόσακες*; Latine, Androſaces.*

Enarratio 147.

EX herbis quæ ſupra lapides naſcuntur, Androſaces eſt, quam ſemel tantum uidi, & eam in muſæo ſuo mihi monſtrauit Antonius Muſa Braſauola uir cum quouis doctiſsimo conferendus, quam ex Illyrico ad illum aduexerant, erat enim herbula tota candens ſuper ſaxo naſcēs, capillis albiſſimis loco foliorum ornata, digitalis altitudinis, in ſummitatibus quorum, capitula quædam ualde parua cernebantur, in quibus ſemen continebatur. Nam cirros illos, ſiue capillos guſtu ſalſos, cum quodam amarore, tunc eſſe deprehendimus, de cuius uiribus ita Galenus tradit, libro ſexto tam ſæpe citato: Amara & acris eſt herba, poteſt autem reſiccata ebibitaque tum *Androſaces herba qualis ſit.*

ipſa,tum fructus eius magnopere prouocare urinam, & nimirum etiam digerere & deſiccare.

De Aſplenio, ſiue ſcolopendrio.

Græce, ἄσπληνον: *Latine, aſplenium, ſplenium, ſcolopendrium, ſcolopendria herba, cæterach: Hiſpanice, doradilha hierua, doura dinha: Italice, Argentina herba, cæterach: Gallice, ceterach: Germanice, Steinfarn.*

Enarratio 147.

Aſplenium Scolopendria. Ceterach. ASPLENIVM, ſiue aſplenum, aut ſcolopendrium, uel ſcolopendria, Arabum cæterach eſt herba, non uero lingua ceruina, ut multi olim putabant. Nam lingua ceruina ut diximus, phyllitis apud Dioſcoridem eſt, quæ lienis potius obſtructiones claudit, quàm abſumit; cæterach uero ita lienem minuit, & eius oppillationes aperit, ut circa Cortinam urbem, ut author eſt Vitruuius, pecora propter abundantiam aſplenii, multa ſine ſplene inueniantur, de quo Galenus libro ſexto citato, ita inquit: Aſplenum tenuium eſt partium, non tamen calida eſt herba, hac utique ratione, lapides frangit, & lienes liquat.

De Hemionitide.

Græce, ἡμιονῖτις: *Latine, hemionitis, ſpecies phyllitidis, ſpecies linguæ ceruinæ.*

Enarratio. 149.

Hemionitis VT capite de phyllitide diximus, perperam Ruellius, Manardus, & ante eos Leonicenus, opinati ſunt, quod uulgaris lingua ceruina, hemionitis eſt, quum re uera lingua ceruina, quam corruptè admodum ſcolopendriam uocant, phyllitis ut dixi eſt, hemionitis uero herba eſt linguæ ceruinæ ſimilis, ſed lunata, quam nobis, *Gaſpar de Gabrielis.* Gaſpar de Gabrielis nobilis Patauinus, primo Ferrariæ indicauit, quæ quoque in locis umbroſis & puteis naſcitur: de qua Pli. ita lib. uigeſimo quinto, cap. quinto dixit; Inuenit & Teucer eadem ætate teucrion, quam quidam hemionitim uocant, ſpargentem iuncos tenues, folia curua, aſperis locis naſcentem, auſtero ſapore, nunquam florentem, nec ſemen gignit, medetur lienibus, & cætera.

De Anthyllide.

Græce, ἀνθυλλίς: *Latine, anthyllis, herba uitri, kali: Hiſpanice, ſoſa hierua, ſoda: Italice, rocheta, ſoda: Gallice, ſoda.*

Enarratio. 150.

Enarratio. 150.

Omnis cinis qui ex Syria aduehitur, pro conficiendo ſapone, & uitro, ex herba anthyllide cõbuſta conficitur, quam herbam & cinerem, Mauritani alkali appellant, ignorantes hodie multi quod cinis iſte aduectus ex Syria, alkali ſit, ſalem tamẽ concretum ex lixiuio huius cineris reſultantem, ſalem alkali dicunt; Cinerem uero, alumen catinum. Naſcitur autem herba iſta, non ſolum in Syria, ſed optima apud Hiſpanos in regno Valentiæ: ueluti in Gallia & Italia, præcipue maritimis in locis: Variat tamen, quum altera craſſa ſit, ſua ſponte naſcens, quam Valentini propria uoce, bordam uocant, ex cuius cinere ſapo paratur, quo etiam pictores, cyaneum colorem parant. Hæc enim ſecunda Anthyllis Dioſcoridis eſt; Altera uero ſeritur dicta præſtantior, quam quoque ſua uoce, barrilham appellant, & eã Dioſcorides capite de Traho, ſiue Trago, libro quarto depinxit. Tertia uero, in lacubus naſcitur maritimis, quæ rara inuentu eſt, cæteris tamen nobilior, præcipue pro uitro conficiendo, quam Salicorniam nominant, & non ſeritur, nec uult ſeri. Adnotandum tamen eſt, quòd quum herbæ iſtæ ad ignẽ uruntur, quòd eliquantur, et tanquam plumbum fluunt, poſtea uero, quum refrigerantur, concreſcunt, & cineres globati manent. Vnde ſi cinerem alkali uerum eſſe, quis experiri uoluerit, in ignem illum coniiciat decet, quod ſi eliquabitur, & ebullierit, uerum eſſe dicet; ſi minus, contrà. Sunt enim omnes iſtæ herbæ ſapore ſalſæ, prope mare naſcentes, quæ foliorum loco, grana quædam tritici modo confecta habent, quæ quum matureſcunt, ad ruborem quendam tendunt, ut capite de Traho, ſiue Trago, lib. 4. dicemus. Omnes certæ herbæ iſtæ, abſtergendi uires obtinent, ac ſtigmata & maculas faciei delent, & ut tradit Gal. lib. 6. de Facultat. ſimpl. medic. Anthyllis utraque modice deſiccat, ut & ulcera glutinat; atque chamæpity aſsimilis eſt: ſubtiliorum eſt partium, magisq́ue detergit, præterea comitialibus competit.

Anthyllis.

Alkali.

Sal alkali.

Alumen catinum.

Salicornia herba.

De Anthemide.

Græce, ἀνθεμίς: Latine, anthemis, chamomilla, chamæmalum: Hiſpanice, macella, manzanilha: Italice, camamilla: Gallice della camomille: Germanice, camillen.

Enarratio. 151.

CHAMOMILLA uulgaris eſt herba: At quæ flores luteos habet, raro uidetur: de cuius uiribus Galen. libro tertio de Facultatibus ſimplicium medic. cap. 9. ita tradit: Eſt & chamæmelum tenuitate quidem roſæ perſimile: calore uero, ad olei uires magis accedens, homini tum familiares, tum temperatas. Quapropter laſsitudini, ut ſi quid aliud, in primis con-

Chamomilla.

fert,doloresque ſedat,præterea tenſa remittit & laxat , mediocriter dura emollit,conſtipataque rarefacit, ad hæc febres quæ citra uiſceris inflammationem infeſtant, concoctas diſcutit , ac diſſoluit , & potiſsimum quæ ex cutis denſitate & humoribus biliosis proueniunt,ob idque Soli a ſapientiſſimis Aegyptiorum eſt conſecratum . Eſt autem hypochondriis gratiſsimum, quibus etiam lini ſemen eſt gratum,minus tamen quàm chamæmelum,quum & minus calidum ſit,& eſſentiæ craſſæ : Libro uero ſexto eiuſdem uoluminis,ita quoque de eo tradit: chamæmelum calfacit & deſiccat in primo ordine,eſtque tenuium partium,ac proinde digerendi,laxandi,& rarefaciendi uim obtinet.

De Parthenio.

Græce, παρθένιον : *Latine , parthenium,cotula fœtida,amaracus fœtida: Hiſpanice,maguarca : Italice,bruſaculo : Gallice,cotula fetida .*

Enarratio. 152.

Partheniũ cotula fœtida eſt. RECTE admodum Dioſcorides,quum de chamomilla egit,de parthenio ſermonem fecit,quum reuera,parthenium,chamomilla erat,niſi fœtor in parthenio inuentus indicaret ; Vnde cotula fœtida herba dicta eſt , quam Hiſpani ſimul & Luſitani, magorcam , ac ſi dixiſſes , Heu quod ardet, appellant , Quæ uox non multum abeſt, ab ea per quam Italicè indicatur,bruſa culum,id eſt , ardet culum . Proinde errant , qui parthenium, matricariam eſſe credunt,inter quos Mathiolum Senenſem , reponere eſt : Quia parthenium,cotula ut dixi fœtida eſt, ut capite de Arthemiſia quoq; meminimus,in ea enim odor uiroſus,& amaror intenſus reperitur , ut guſtanti & olfacienti,experiendum committimus. Proinde ſi Mathiolus,iterum experiri uoluerit , non dubitamus , quin in noſtram eat ſententiam , eſt enim quoque parthenium Parietaria dicta herba,de qua, ſuo loco diximus . Fuchſius autem in ſuo Herbario cotulam fœtidam cum matricaria confundit,ut legenti notum erit.

De Buphthalmo.

Græce , βούφθαλμον: *Latine , buphthalmus , bouis oculus, cappacorania , criſpula herba: Hiſpanice, ben mequeres amarilho : Italice,occhio di boue herba,la chriſpula herba : Gallice, oeil de beuf : Germanice, Rindſaug .*

Enarratio. 153.

IN demonſtranda herba iſta errat Fuchſius,ueluti plures alii,quum tamen non difficilis inuentu ſit. Naſcitur enim in pratis & iuxta uias, folio chamomillæ,flore uero toto luteo,unde nomen accepiſſe creditur.Hæc uero chriſpula à multis dicitur,unguentum exornans, marciaton dictum, & de ea, ita Gal. tradit lib.6. de Facultatibus ſimpl.medic.Buphthalmos, flos eius floribus chamæmeli eſt,tum maior,tum acrior;uehementiusque digerit,adeo ut & durities ſanet,cerato miſtus. *Buphthalmos. Oculus bouis herba. Chriſpula herba.*

De Pæonia.

Græce, παιονία: *Latine, glycyſida, pæonia: Hiſpanice, roſa del monte, roſa albardeira: Italice, piuoine: Germanice, peoniſzbum.*

Enarratio. 154.

PAEONIA tam maſculus,quàm fœmina, tum ſemina rubra, tum etiam nigra mittens,ubique uulgaris eſt, de qua Gal.lib.6. de Facultatibus ſimpl.medicamen.ita tradit: Radicem habet leuiter aſtringentem cũ quadam dulcedine: At ſi pluſculum dentibus mandas,acrimoniam item quãpiam ſubamaram ſubeſſe percipies, proinde menſes ciet ex melicrato, amygdali pota quantitate, expurgat porro etiam iecur obſtructum & renes, uentrisque ſiſtit fluxiones,ſi in aliquo auſtero uino cocta ſumatur.Eſt præterea omnino reſiccatoria,quare ex collo pueris ſuſpenſa,merito comitialem morbum perſanat,idque aut aliquem a ſe fluorem, per infantuli inſpirationem immittens,aut aërem aſsidue mutans,atque alterum reddens, Nam hoc pacto ſuccus Cyrenaicus columellam phlegmone affectam iuuat,& melanthium frictum palam catarrhos & coryzas deſiccat, ſi quis id in calidum lintheum rarum liget,aſsidueque calorem ex eo per inſpirationem in nares attrahat,quin etiam ſi compluribus linis,& maxime marinæ purpuræ,collo uiperæ iniectis, illis uiperam præfoces, eaque poſtea cuiuſpiam collo obuincias,mirifice profueris: tum pariſthmiis, tum omnibus iis quæ in collo expullulant, pæonia itaque & exiccat: & tenuium eſt partium, calfacit autem mediocriter. *Pæonia. Linea collo uiperæ adalligata.*

De Lithoſpermo.

Græce, λιθόσπερμον: *Latine, lithoſpermon, lachryma, lachryma Mariæ: uulgo lachryma ſimiente.*

Enarratio. 155.

LITHOSPERMON non eſt milium Solis, ut hucuſque om- *Lithoſpermõ lachryma eſt.*

nes ſeplaſiarii,& uulgares medici putarunt; Quũ milium Solis,phalaris eſt, ut capite ſequenti dicetur:lithoſpermon uero, ſemen album, rotundum, durum,lapidoſum magnitudine ciceris,quo mulieres, ſuos indices, quibus preces,& patres noſtros ad deos fundunt, parant, & ipſum Italicè præcipue,lachrymam Mariæ appellant.Naſcitur enim ſemen hoc,ut tradit Dioſcorides,& uiua ipſa herba indicat,prope ſummitatem iuncei cuiuſdam ramuſculi,à quo quoq; per medium perforatur. iunco ipſo, tanquam ſpica. in ſumma parte apparente,De qua Plinius lib.27.cap.11.admiratus, ſic tradit:Inter omnes herbas, lithoſpermo nihil eſt mirabilius, Aliqui ægonychon uocant,alii dios pyron,alii heraclion,herba quicũcialis fere foliis duplo maioribus quàm rutæ,ramulis ſurculoſis,craſſitudine iunci,gerit iuxta folia ſingulas ueluti barbulas,& in earum cacuminibus,lapillos candore,& rotunditate margaritarum,magnitudine ciceris, duritia uero lapidea. Ipſi quà pediculis adhæreant cauernulas habent,& intus ſemen. Naſcitur in Italia,ſed laudatiſsima in Creta, nec quicquam inter herbas maiore quidem miraculo aſpexi,tantus eſt decor, uelut aurificum, arte alternis inter folia candicantibus margaritis,tam exquiſita difficultas lapidis ex herba naſcentis,iacere atque humi ſerpere,authores tradunt, Ego uulſam non hærẽtem uidi:Iis lapillis drachmæ pondere potis uino albo,calculos frangi,pellique conſtat,& ſtranguriam diſcuti,nec in alia herbarum fides eſt:At de iſta herba,quod ſciam,Galenus libris Simplicium,nullam fecit mentionem: Paulus tamen,ut ſolet, egregie ita de ea differit: Lithoſpermon,quod alii dioſporon,alii heraclion,uocant, herbæ aëtonychi dictæ ſemen eſt lapideum, album, quod cum uino albo potum calculos frangit,& urinas eiicit.

Plinius.

De Phalaride.

Græce, φάλαρις: *Latine, phalaris, milium Solis: Hiſpanice, miio del Sol, hierua: Italice, milium ſolis: Gallice, Germanice, milium ſolis.*

Enarratio 156.

Milium Solis. Phalaris.

HAEC officinarum milium Solis eſt,granum ſcilicet emittens herba, candidum,longum,milio perſimile,quæ in uniuerſa Italia frequens admodum eſt,& ubique naſcitur,pluribus compoſita ramulis,in quibus folia oliuæ,parua ſed hirſuta cõſpiciuntur,& de illius uiribus,ita tradit Gal.lib.8.de Facult.ſimpl.med.Phalaridis tũ ſuccus,tũ ſemen, tum folia potari utiliter creduntur ad ueſicæ dolores,ceu in ſeſe habeant tenue quiddã & calidum.

De Erythrodano.

Græce, ἐρυθρόδανον: *Latine, rubia tinctorum, rubia paſſiua:*

Hiſpanice, la ruuia, a ruiua: Italice, robbia da tingere: Gallice, carance: Germanice, rote.

Enarratio. 157.

NOTISSIMA omnibus rubia tinctorum eſt, cuius rubra radice, panni lanei & ſericei inficiuntur, & de illius uiribus, Gal. ita lib. 6. de Facult. ſimpl. med. dixit. Eſt autem tinctorum rubia radix acerba & amara: quare lienem & iecur expurgat, & urinas craſsas multas, & interdum ſanguinolentas promouet, quin & menſes ciet, extergitque mediocriter, proinde uitiligines albas cum aceto illita iuuat. *Rubea tinctorum.*

De Lonchitide.

Græce, λογχῖτις: Latine, lonchitis, lanceola.

De altera Lonchitide.

Græce, λογχῖτις ἑτέρα: Latine, altera lonchitis, altera lanceola.

Enarratio. 158. 159.

NVLLVM hucuſque inuenire medicum potui, qui mihi unam uel alteram lonchitidem indicare potuiſſet, proinde ſilentio eas præteribo. *Lonchitis.*

De Althæa.

Græce, ἀλθαία: Latine, althæa, agreſtis malua, hibiſcus, medica herba, maluauiſcus: Hiſpanice, maluauiſco: Italice, maluauiſco: Gallice, guimmauues: Germanice, ibiſch, uel uuuyld papelen.

Enarratio. 160.

DICITVR althæa, id eſt medica, quia plures facultates medendi habeat, herba omnibus ubique familiaris, de qua eclegma id eſt loch & cũ aromatibus, & ſine illis, in officinis contra pectoris & pulmonis uitia proſtat, & ut tradit Gal. lib. 6. citato, facultate digerendi, laxandi, phlegmone liberandi, mitigandi, & concoquendi difficiles coctu affectus eſt prædita. Cæterum, radix & ſemen, quàm folia, & tenuiorũ ſunt partium, magis quàm exſiccatoriam & exterſoriam facultatem oſtendunt, ut & uitiligines detergant, & ſemen, renum calculos frangat: At radicis decoctum, ad dyſenteriã, diarrhœam, & ſanguinis reiectionem eſt aptum, quum nimirum etiam non nihil aſtringat, hæc Galen. Verum ſcire licet, quòd ebiſcus ſiue hibiſcus, ex iis herbis eſt, quarum radices, foliis potentiores ſunt, ut tradit Gal. lib. 2. de Facultatibus alimentorum, cap. 61. *Althæa maluauiſcus. Loch de althæa.*

De Alcea.

Græce: ἀλκέα, *Latine: alcæa, herba Vngarica, herba Simeonis, ſilueſtris malua: Hiſpanice, malua de Vngria, malua monteſina: Italice, malua ſaluatica, buon uiſchio: Gallice, guimauue ſauuaige, ou ruſtique: Germanice, ſigmaus kraut.*

Enarratio. 161.

Alcea herba Simeonis.

ALCAEA inter maluas plerunque naſcitur, nec immeritò, quia ſemine, flore, caule, & folio, maluæ ſimilis eſt, eſt tamen illi folium maiuſculum, ac magis communi malua diuiſum, cuius radix unice pro curãda dyſenteria commendatur, ut Dioſcorides fatetur, & Paulus illi ſubſcribit, libro ſeptimo ad iſtum modum dicens: Alcęa ſylueſtris maluæ, & hæc genus eſt, in uino pota inteſtinorum torminibus & rupturis medetur, multo magis ipſius radix. Galenus de iſta lib. Simplicium, nullum præfixit, quod equidem ſciam, caput; credere tamen eſt, inter maluas, libro ſeptimo eam collocaſſe.

Alceæ Galenus non meminit.

De Cannabi ſatiua.

Græce, κάνναβις ἥμερος, *Latine, cannabis ſatiua: Hiſpanice, canhamo, canauo domeſtico: Italice, cannape domeſtico: Gallice du chanure: Germanice, hanff.*

De cannabi ſylueſtri.

Græce, κάνναβις ἀγρία.

Enarratio 162. 163.

Cannabis ſatiua. Cannabis ſylueſtris.

CANNABIS ſatiua uulgaris eſt, excellens tamen apud Hollandos naſcitur, ex qua linei panni Hollãdiæ dicti, quos Itali, de renzo appellant, fiunt. Huius porro ſemen comeſtum, hominibus genituram extinguit, gallinis uero auget, uidemus enim gallinas rigida hieme hoc ſemine paſtas, oua parere, id quod aliis ſemen non comedentibus, non euenit: & ut tradit Galenus libro ſeptimo de Facultatibus ſimpl. medicamentorum, cannabis ſemen adeo flatus diſcutit, exiccatq;. ut ſi largius edatur, genituram abſumat. In fine uero libri primi de Facultate alimentorum, de illo quoq; ita tradit, multum autẽ calefacit, ideoq; ſumptum paulo largius caput ferit, uaporem ſurſum ad ipſum mittens calidum ſimul ac medicamentoſum. Ex quibus Galeni uerbis, ſatis clarè liquet, quàm perperam agant ii, qui ſemen hoc contra epilepſiam, ac capitis affectiones dent. Cannabis ſylue-

ſtris,ſua ſponte in aruis naſcitur.nec enim eſt,ut multi rentur,ea herba quã multi pro eupatorio hucuſque arripiebant.

De Anagyri.

Græce, ἀνάγυρις, Latine, anagyris arbor: Hiſpanice, anagyro, Italice, eghelo arbore.

Enarratio 164.

NASCITVR anagyris arbor in ſyluis,quæ multorum ſpectaculo in hortis quoque ſeritur,procere enim creſcit,folio, quàm uiticis,maiori, flore racemoſo,aureo,pendente,uiſui grato,ſed omnino tetri odoris, ſemẽ in ſiliquis ſeruat,ſubnigrum, renum figura,uomitum maxime prorritans, de qua Galenus libro ſexto de Faculta.ſimpl.medic.ſic dixit; anagyris fru tex eſt grauiter olens,& digerentis,excalfacientisq; facultatis,cuius folia ui ridia tumores reprimunt:at reſiccata,incidentis ſunt,exiccantisq; potentię; ſimilem fere uim habet eius radicis cortex: Semen autem ſubtiliorum eſt partium,uomitum tamen prouocat. *Anagyris arbor.*

De Cepæa.

Græce, κηπαία, Latine, cepæa herba.

Enarratio. 165.

HAEC ad littora arenoſa præcipue naſcitur, portulacæ perquam ſi milis,quam Galenus ſiluit, ſed Paulus de ea ita dixit; cæpea portulacæ ſi- milis eſt,folia ipſius contra ueſicæ ſcabies utiliter bibuntur, radix cum aſpa rago,quem myacanthinum appellant,pota,urinæ ſtillicidia, quæ oppleto urinario meatu fiunt, abigit. *Cepæa herba.*

De Aliſmate.

Græce, ἄλισμα, Latine, aliſma, Damaſonium, barba ſyluana, plantago aquatica, fiſtula paſtoris: Hiſpanice, her ba fiſtola: Italice, piantagine aquatica: Gallice, plantain aquatique: Germanice, uuaſſer uuegreich: & froſchoffel.

Enarratio 166.

ALISMA ſiue damaſonium,doctorum hominum conſenſu,aqua- tica plantago eſt,quam barbam ſyluanam,ſiue fiſtulam paſtoris, pharma- copolæ appellant: Naſcitur enim aquoſis in locis,& lacubus, & eam Luſi tani noſtri, cannam fiſtolam herbam ſua uoce appellant; cuius duas ſpe- cies meminit Plinius capite decimo,libri uigeſimi quinti, ſic dicens: Item aliſma quam alii damaſonion,alii lyron appellant,folia ei plantaginis, niſi *Aliſma Damaſoniũ plantago aquatica idem. Plinius.*

anguſtiora eſſent,& magis laciniosa,conuexaq; in terram,aliàs & uenoſa, ſimiliter caule ſimplici, & tenui,cubitali,capite thyrſi,radicibns denſis, tenuibus,ut ueratri nigri,acribus,odoratis,pinguibus,naſcitur in aquoſis: Alterum genus eiuſdem in ſyluis nigrius,maioribus foliis, & cætera. De cuius uiribus Galenus ita meminit, libro ſexto citato: Damaſonii decoctum radicis,calculos renum cõminuit,quare abſterſoriæ facultatis eſt particeps.

Galeni Damaſonium.

De Onobrychi.

Græce, ὀνοβρυχὶς, *Latine*, *onobrychis*, *opaia*.

Enarratio. 167.

Onobrychis.

NVLLVS ex multis,quibuſcum uerſatus ſum medicis,pro dignoſcendis herbis, hucuſque mihi onobrychim monſtrare ualuit, de qua Plinius, libro uigeſimo quarto, capite decimo ſexto, dixit, Onobrychis folia habet lentis,longiora paulo,florem rubentem,radicem exiguam & gracilem, naſcitur circa fontes, ſiccata in farinæ modum & inſparſa uino albo ſtrangurias finit,aluum ſiſtit,ſuccus eius perunctis cum oleo ſudores mouet,& ut refert Galenus libro octauo Simplicium,rare faciẽdi,digerendiq; uim obtinet,proinde folia eius uirentis illita,phymata digerunt,arefacta uero,& cũ uino pota,ſtrangurias ſanant,ſudoreſq; eliciunt, cum oleo inũcta.

De Hyperico.

Græce, ὑπερικὸν, *Latine*, *hypericum*, *milleperforata*, *fuga demonum*, *perforata*: *Hiſpanice*, *coraionzilho*, *mil furado*, *hierua de ſan Ioan*: *Italice*, *la perforata*: *Gallice*, *millepertuis*: *Germanice*, *ſant Ioans kraut*.

Enarratio. 68.

Hypericõ.

HYPERICON, officinis familiariſsima eſt herba,quæ ideo mille perforata dicitur, quia folia pertuſa ac crebris foraminibus perforata habeat, in cuius lectione, male & corrupte Marcellus Virgilius Grecum exemplar ſuum,habebat,hypericum ornari,flore albo,uiolæ matronali ſimili,quia in melioribus,& emendatioribus exemplaribus, flore luteo hypericum,albæ uiolæ ſimili, ornari legamus. Proinde non eſt, quòd quis in hac re deinceps dubitet,ueluti multi hucuſque hæſitantes,rutam ſylueſtrẽ albo flore compoſitam,pro hypericone accipi contendebant, ut doctiſsime ſane Mathiolus Senenſem, hic adnotaſſe legimus, communis autem perforata,hypericon quoque dicta,Dioſcoridis hypericũ eſt, in qua quoque Plinius,errore comprehenditur,libro uigeſimo ſexto, capite octauo, quum dicat, hiſtoriam Dioſcoridis deſcribens: hyperici ſemen in ſiliqua claudi

Mathiolus Senenſis.

claudi nigrum, quod cum hordeo matureſcit, quum tamen Dioſcorides hoc non aſſerat; ſed potius hypericum ſiliquam habere non adeo hirſutã, in rotundo oblongam, magnitudine hordei, in qua ſemen nigrum clauditur, odore reſinæ. Sed ultra quod Plinii error ſatis patet, ex hoc quoq; conuinci poteſt, quia hordeum in fine Maii exiccatur, hypericonis uero granum, in fine Iulii. Ex hipericone, quaſi ſupraremedio, dicta herba, oleum conficitur ſaluberrimum, & ad multos uſus accommodatum, cuius confe *Oleum de hypericone.* cturam, elegantiſsime apud Ioannem Agricolam Ammonium, ſic deſcriptam comperio: Sume, cacumina hyperici ad quantitatem trium unciarum, & in uinum odoratum infundantur, trium dierum & noctium curriculo, mox duplici uaſe optime obturato bulliãt, denique exprimantur, & abiiciantur cacumina, in eodemque uino eandem quantitatem cacuminũ hyperici infundito totidem diebus & noctibus; poſtea adde terebinthinæ uncias tres, olei ueteris uncias ſex, croci ſcriptulum unum, miſceantur hæc, & in duplici uaſe coquantur, quoad uinum euaneſcat, poſtea in uitriato uaſe, uitreoue ſeruato. Eſt enim oleum hoc, coxendicis dolori accommodatiſsimum, ulcera immedicabilia ſanans, & ut tradit Galenus de ipſa herba, libro octauo de Facultatibus ſimpl. medicamen. calfacit & ſiccat, eſſentia tenui, adeo ut menſes urinaſque prouocet, illitum uiride, ad cicatricem omnia perducit ulcera: ſiccum contuſumque ſi inſpergas, mollia, humida, & putrilaginoſa ſanabis, ſunt qui & iſchiadicis bibendum propinent.

De Aſcyro.

Græce, ἄσκυρον *, Latine, aſcyron, herba hircina: uulgo herba hircina.*

Enarratio. 169.

ASCYRON, planta nobis ſatis eſt cognita, quã uulgares herbarii, *Aſcyrõ herba hircina dicta.* herbam hircinam appellant, pluribus autem & uiticoſis protenditur ramis, in quibus folia ſunt, matris ſiluę foliis ſimilia, inter quæ, ſemina quędã ciceris magnitudine naſcũtur, uiridia, reſinoſa, tetri odoris, unde hircina herba ſit dicta, creditur. Cuius meminit Galenus, quum de androſæmo libro ſexto Simpl. agit, dicens: Planta eſt fruticoſa androſęmum, natura duplex. unum enim dicitur aſcyron, ſpecies hyperici; alterum a quibuſdam appellatur Dionyſias. Eſt autem ſemen eorum purgatorium, foliorum uero facultas modice extergens, & deſiccans, ut & ambuſta curare credantur: cæterum in uino auſtero decocta, uinum ipſum uulnerum grandium glutinatorium efficiunt.

De Androſæmo.

Græce, ἀνδρόσαιμον, *Latine, Androſæmum, hyperici ſpecies.*

Enarratio. 170.

Androſæmon. Errat Andreas Lacuna.

HANC Euritius Cordus, uulgatum hypericum eſſe putat, quem hodie quoque imitatur Andreas Lacuna Secobienſis, in epitomen a ſe redacto Galeno, ſed re uera falſo, quia hypericum Dioſcoridis, cum noſtro cõuenire certum ſit. Eſt igitur androſęmum, hyperici altera ſpecies, cuius uires ſuperiori captie, ex Galeno audiuimus.

De Cori.

Græce, κόρις, *Latine, coris, Altera ſpecies hyperici.*

Enarratio. 171.

Coris.

CORIS pro chamæpity ab aliquibus uſurpatur, tam enim inter ſe herbæ iſtę conueniunt, ſimilesue ſunt, cuius Galenus, libris Simplicium nõ meminit: Paulus tamen libro ſeptimo ſuæ medicinæ, ita de ea tradit; Coris herba, quam alii uocant hypericon, acris eſt, & odorata; ſemen eius ad urinam & menſes ciendos bibitur. Succurrit & phalangiorum morſibus, item ad opiſthotonon cum oleo inungitur.

De chamæpity.

Græce, χαμαιπίτυς, *Latine, chamæpitys, humilis pinus, infima pinus, aiuga, abiga, ibiga, iua arthetica: Hiſpanice, Luſitanice, pinilho: Italice iua, chamepitio: Gallice, iue: Germanice, yelenger, yelieber.*

De Altera chamæpity.

Græce, χαμαιπίτυς ἑτέρα, *Latine, altera chamæpitys, iua moſchata: Vulgo iua moſchata.*

Enarratio. 172. 173.

Chamæpitys.

Chamæpitys, in officinis gignendi caſu, chamæpiteos appellatur, ab aiuga uero, ſiue abiga, uel ibiga, corruptè iua hodie dicitur; Altera uero mi

nutioribus foliis reperitur chamępitys, boni odoris, ac ea de cauſa a ſeplaſiariis iua moſchata uocatur, notæ enim hæ ſunt herbæ, & a ſeplaſiariis in frequenti uſu habitę; quarum uires, proſecutus eſt Galenus, libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, ad iſtum modum dicens: chamæpitys magis amara eſt quàm acris; quare abſtergit, purgatq; uiſcera, magis quàm calfacit, proinde auriginoſis, & quibus facile iecur obſtruitur, bonum remedium eſt, quin & urinam, & menſes ducit, tum pota, tum illita cum melle: uiridis uulnera magna glutinat: ulcera putreſcentia ſanat: durities uberum diſcutit, Eſt enim in ſiccando tertii ordinis, in calfaciendo, ſecundi.

Finis Libri Tertii.

IN DIOSCORIDIS ANAZARBEI DE MEDICA MATERIA, LIBRVM QVARTVM, ENARRATIONES DOCTORIS AMATI LVSITANI MEDICI IN ITALIA CELEBRATISSIMI.

De Betonica.

Græce, κέστρον, Latine, Ceſtron, Betonica, pſychotrophon, Vetonica, ſerratula: Hiſpanice, la bretonica: Italice, betonica: Gallice, betoine, ou de la betoſne, Germanice, braunbetonick.

Enarratio Capitis Primi.

Betonica.

ADEO eſt communis,& uulgaris, herba Betonica,uel Vetonica dicta, ut eã indicare,uel delineare non ſit opus. Vocatur uero ſerratula a nonnullis,ut teſtatur Plinius, quia circumcirca in modũ ſerræ diuiſa eſt:De cuius uiribus,ac laudibus,libellum Antonius Muſa, Cæſaris Auguſti medicus, deſcripſit. Cæterum, errat Otho Brumphelſius, qui betonicam, flores albos habentem, herbam paralyſis eſſe dixerit,quãquam,ut noto,tomo ultimo erratum fateatur.

Otho Brũphelſius errat.

Auerrois errat.

Betonicæ tẽperatura

Non minus quoque Auerrois, in pręſenti accuſandus uenit,qui libro quinto Colliget,betonicam calidam & ſiccam in quarto gradu conſtituit,quum tamen eius ſapor amarus indicat ſecundum non excedere,ut recte admodum elici poteſt ex Galeno libro ſeptimo, de Facul.ſimpl.medicamentorum,ubi de ea ita loquitur; Ceſtrum,id eſt betonica,uim habet incidendi,ut guſtus indicat,eſt enim ſubacris & amariuſcula, quare calculos renum frangit,pulmonem,pectus, & iecur expurgat,menſes promouet,comitialibus prodeſt,rupta conuulſaque curat, omnibuſq; beſtiarum morſibus illita auxiliatur,poſtremo acidũ ructantibus et iſchiadicis bibita prodeſt. Cęterum,hodie ex herba iſta,ſyrupus a ſeplaſiariis paratur,quem Ferrarienſes prætermittunt, nec eo unquam ante me uſi fuerunt,quum tamen in omnibus ægritudinibus frigidis, ſed præcipue capitis,inter cæteros ſyrupos primatum obtineat,non minus quoque ex ea un

guentum, ac etiam cerotum conficiuntur, quibus nunc chirurgici maxime utuntur.

De Britannica.

Græce, βρετανική, *Latine, Britannica, biſtorta.*

Secunda Biſtorta.

Græce, βρετανική δευτέρα, *Latine, Heptaphyllon, ſeptemfolium, biſtorta ſecunda, tormentilla: Hiſpanice, ſette enrama: Italice, ſettifoglio herba, la tormentilla.*

Enarratio capitis ſecundi.

Britannica prima biſtorta eſt.

QVVM de Britannica doctorum hominum uaria inquirerem iudicia, non aliud extorquere ualui, quàm quòd britãnica, biſtorta herba ſit, acetoſæ magnæ ſimilia folia habens, nigriora tamen, & cuius radices uarie conſpiciuntur, nam quandoque ſubtiles apparent, aliquando uero craſſæ, rubricantes, & tortuoſæ, de qua Plinius libro uigeſimo quinto, capite tertio ita dixit: In Germania trans Rhenum, caſtris a Germanico Cæſare promotis, maritimo tractu, fons erat aquæ dulcis ſolus, qua pota, intra biennium dentes deciderent, compagesq; in genibus ſoluerentur, Stomacacen medici uocabant, & ſceletirben. Ei malo reperta auxilio eſt herba, quæ uocatur britannica, non neruis modo, & oris malis ſalutaris, ſed contra anginas quoque & ſerpentes, folia habet oblonga, nigra, radicem nigram, ſuccus eius exprimitur, & ex radice, florem uibones uocant, qui collectus priuſquam tonitrua audiantur, et deuoratus ſecuros in totũ reddit. Friſii quà caſtra erãt, noſtris demonſtrauere illam. Miror quidem quæ nominis eſſet cauſa, niſi forte confini Oceano Britãnię ueluti propinquę dicauere: non enim inde appellatam eam quoniam ibi plurima naſceretur, certum eſt. Cęterum eſt & alia biſtorta, herba ſatis uulgaris, & pentaphylli ſpecies, quę nonnunquã quinque, aliquando uero ſeptem emittit folia, & ideo biſtorta dicta quoq; quia eius radix tormentilla appellata, cum prædicta ſimiles habeat poteſtates uireſue. Eſt enim ut obiter dicam radix hæc craſſa, breuis, plena granis, ad ruborem inclinãs; quę ueluti prima aſtringentem uim habet, & ad omnia quæ denſari ſyrupus utilis eſt, priuatim uero, uino auſtero pota, tũ etiam ſuper aluum, ac renes, aceto mixta, & admota, fœtum ſolitum per abortum perire, retinet, & ſeruat: eius quoque puluis cum ſucco plantaginis, iis propinatur, qui urinam retinere non ualent, non minus quoque ſuper uulnera, puluis eius reſperſus, ad cicatricem facillime ea perducit, demum menſes muliebres ſupprimit, & choleram morbum compeſcit. Porro tormẽtillam contra omne genus ueneni, præſtantiſsimum antido-

Secunda biſtorta Tormentilla eſt.

tum, recentiores affirmant,qua de cauſa, ab ea aquam per elambicum parant,ueluti ex radicibus decoctum,imò multi graſſante peſte, conditum ex iſta radice parant,quo ieiuno ſtomacho muniti, luem peſtilentem minime formidant.Contra dyſenteriam quoque radicem iſtam multum prodeſſe fertur, imo internum omne ulcus, ad cicatricem ducere,tum epota ac foris applicita creditur.De Bretãnica uero,ita meminit Gale. lib.6.de Facultat.ſimpl.medic.Huius folia aſtringentia ſunt,& uulnerum glutinatoria, ſimilia agreſtibus lapathis,at expreſſus ex illis ſuccus perinde natus eſt aſtringere,uideturque ſanare iam putreſcentia.

De Lyſimachia.

Græce, λυσιμάχιον: *Latine,lyſimachia,ſalicaria: Hiſpanice, Luſitanice,liſmacho yerua.*

Enarratio. 3.

Lyſimachion,lyſimachia. LYSIMACHION ſiue Lyſimachia,frequens & multis cognita herba eſt, quæ aquoſis potiſsimum locis gaudet. Naſcitur enim ad ripas Padi,magna in copia,flore quandoque ruffo,aliquando uero aureo, folio uero ſalicis,ſed uiridiori,nam huic cauliculi cubitales ſunt,& maiores,fruticoſi,tenues,ac nodoſi,& ut paucis dicam, perſicariæ omnino ſimilis herba iſta eſt.Vnde Leonicenum,ac poſt eum Ruellium Gallum erraſſe,clarum eſt,quum corniolam herbam,qua infectores pro tingendis lanis utuntur,lyſimachium eſſe crediderunt,Nam re uera corniola longe à lyſimachio alia eſt herba, quam luteam quoque nonnulli appellant, & Hiſpani ſimul & Luſitani lirium infectorium ſua uoce dicunt: Itali uero cerretam, uel bragliam,in qua nec ſalicis folia uidentur,nec in eis aliqua percipitur ſtypticitas,imo in ea potius cauliculi & folia lini conſpiciuntur,ut liquido conſtet, corniolam Lyſimachiam non eſſe.Lyſimachium uero nos uerum nouiſſe, nouit uniuerſa Ferraria,ad quam,quicunque de re herbaria,ueluti de bona medicina exactam notitiam habere deſiderat, accedat conſulo: Sunt enim Ferrarienſes,cœleſti quodam influxu fauente, medici doctiſsimi, ac rerum naturalium cognoſcendarum diligentiſsimi,qua de cauſa,apud eos, per ſex annos,nũquam pœnitendos commorati ſumus. Dicitur uerò lyſimachion quia Lyſimachus rex eam primo inuenerit, ut teſtatur Plin. lib.25.cap.7. dicens: Inuenit & Lyſimachus herbam Lyſimachiam, quæ ab eo nomen retinet,celebrata Eraſiſtrato,folia habet ſalicis uiridia,florem aureum,fruticoſa,ramulis erectis,odore graui, gignitur in aquoſis. Vis eius tanta eſt, ut iumentis diſcordantibus iugo impoſita, aſperitatem cohibeat, & ut inquit Gal.lib.7.de Facultatibus ſimpl.medic.Superantem aſtrictionem ſortitur,

Ruellius errat.

Corniola non eſt lyſimachia.

Lyſimachion unde dicta.

per quam omnes ſanguinis fluxus reprimit, tum pota, tum cataplaſmatis modo admota.

De Polygono maſculo.

Græce, πολύγονον ἄῤῥεν: Latine, Polygonon centinodia, centumnodia, ſeminalis herba, corrigiola, proſerpinaca, ſanguinaria, ſanguinalis: Hiſpanice, cien nudos yerua, la corriola: Italice, corrigiola, centinodia; Gallice herba des innocens: Germanice, uueggraſz, denngraſz uuegdrit.

De Polygono fœmina.

Græce, πολύγονον θῆλυ: Latine, polygonon fœmina, ſanguinalis fœmina, ſanguinaria, corrigiola fœmina, centinodia fœmina, uulgo centumnodia fœmina.

Enarratio. 4. 5.

TAM maſculus quàm fœmina, polygonon, ſiue centinodia dicta herba, officinis familiaris eſt, quæ ideo ſanguinaria uel ſanguinalis dicitur, quia ſanguinem undecunque fluentem maxime conſtringit compeſcit ue. Maſculum quia ſerpit, humiue repit, Apuleius proſerpinacam appellat, quam aliquis potius fœminam nominaret. Alteram uero in altum creſcentem, maſculum. Sed re uera, quæ humi ſerpit, maſculi denominationem habens, uiribus potentior eſt, ut ex Galeno didicimus, lib. 8. de Facult. ſimpl. med. ad iſtum modum dicente. Vti aſtrictionis eſt particeps; ita in eo frigidum aqueum uincit, ut ſecundo exceſſu refrigeret, aut etiam initio tertii. Itaque æſtuanti uentriculo, eryſipelati, atq; calidis phlegmonis, ſi illinatur frigidum, auxiliatur, ſiſtit præterea uniuerſas fluxiones; qua ratione uidetur exiccatorium: quare ad herpetas, ulceraque bonum remedium eſt: quin etiam cruenta uulnera glutinat, auriumque puri & ulceribus confert, ſtillicidio & ſtranguria affectis exhibitum, urinam mouet, ut Dioſcorides ait, fœminæ ad omnia mas præſtat.

Polygonō.

Proſerpinaca.

De Polygonato.

Græce, πολυγόνατον: Latine, polygonatum, geniculata fraxinella, ſecacul, ſigillum Salamonis, ſigillum Mariæ: Hiſpa-

nice, fraxinella: Italice, fraſſinella: Gallice, ſignet de Salomon: Germanice, uuiſſuurtz, id eſt radix alba.

Enarratio. 6.

Polygonaton. POLYGONATVM, hodie fraxinella, ſiue geniculata appellatur, pratis frequens herba, & Italię quoque hortis ſatis familiaris, quam Manardus Secacul Arabum eſſe autumat, reclamante tamen Mathiolo Senenſe, Re uera tamen, polygonatum, ſiue fraxinella, a ſimilitudine quam cum foliis fraxini habet, dicta, Secacul eſt, cuius radices ſaccharo pro irritanda libidine, à multis parantur, & ut tradit Galen. lib. 8. de Facult. Simpl. medic. Aſtrictionis pariter & acrimoniæ habet quippiam, cum faſtidioſa quadam amaritudine. Quare non uſque adeo eſt ueſcum, Sunt qui radicem eius illinant uulneribus, alii eo næuos in facie detergunt.

De Clematide.

Græce, κληματὶς*: Latine, clematis, uincaperuinca: Hiſpanice, peruinqua: Italice, prouenca: Germanice, ingrien, yngrum, uel ſyngrum: Gallice, du liſſeron.*

Enarratio. 7.

Clematis. CLEMATIS prima, ut hiſtoria clamat, officinarum peruinca eſt, herba humi ſerpens, & qua hortulani, & hortorum mulierculæ, herbarum faſciculos ligant, uiciuntue, unde illi peruincæ nomen inditum eſt. Cæterũ, quidam peruincam, chamædaphnem eſſe contendebant, non ſine tamẽ errore, quia chamædaphnes, alia ut dicemus eſt herba. De hac uero clematide, Gal. in medio capitis de clematide, lib. 7. de Facult. ſimpl. medic. ita dixit: Dicitur etiam clematis illa herba, quam nõnulli polygono idem appellant, quæ tantum abeſt ut exulceret, ut profluuiis, & dyſenteriis cum uino pota auxilietur, manſaque dentium dolores mitiget, ac denique doloribus uteri in peſſo admota ſit uſui.

De altera Clematide.

Græce, κληματὶς ἑτέρα*: Latine, altera clematis, ambuxum, flammula: Hiſpanice, Italice, flammola.*

Enarratio. 8.

Flammula. HAEC uero ab Herbariis, flãmula dicitur, quia flammæ modo urit, exulceratue: An uero alio nomine a flammula Hiſpani herbam iſtam uocent, mihi non ſuccurrit, nobis uero herba ſatis nota eſt, quæ ualidiſsime linguam rodit: in ſecunda tamen editione huius libri, uiri doctiſsimi Hiſpani,

quibus

quibus herbarum nomina uulgaria in promptu ſunt, lemmati ea addere poſſunt, ut pharmacopolis, & aliis exteris nationibus, herbarum integram cognitionem præſtent: porro huius naturam, & uires, Galenus initio capitis citati, ita proſequitur, dicens: Huius folia acrem & adurentem obtinent facultatem, adeo ut lepras excorient, fuerit itaque in quarti ordinis excalefacientium initio.

De Polemonio.

Græce, πολεμώνιον: *Latine, polemonium, ruta capraria: Hiſpanice, yerua gallegua: Italice, giarca, lauaneſe, gallega, alchimiata, caſtracane, ualcha, uerceliga, alerone: Gallice, ruta capraria.*

Enarratio. 9.

FERRARIENSIVM conſenſu, polemonium, ruta capraria eſt, herba ubique nota, & quam omnes ob raras eius dotes, plurimi faciūt: quum uero Ferrarienſes dico, intelligatis uelim, Leonicenum, Manardum, ac Muſam Braſauolam, ex quibus, ultimus, ſe frequentiſsime per huius herbæ ſucci potum, obſeruaſſe tradit, plures peſtilentia correptos, in ſanitatem reſtitutos, id quod Dioſcorides quoque fateri uidetur, quum contra ſerpentes, & uenena ualere tradat. Quibus de cauſis, ex huius ſucco, aloe, myrrha, & croco, contra puerorum uermes ſingulare paratur unguentum. Nec eſt, quòd Mundella Brixienſis, uir mea ſententia doctus, ſed in praxi parum inſtructus, Braſauolam in hac re uellicet, quum ex uariis ſimplicibus eandem uim habentibus, unum medicamentum componere, apud medicos nouum non ſit. De polemonio Galenus libro octauo, de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita inquit: Polemonium tenuium partium eſt, & deſiccandi uim obtinet, unde quidam radicem eius cum uino, ad iſchiadas, dyſenteriam, lienemque induratum propinant.

Polemoniū ruta capraria eſt.

Mundella Brixienſis.

De Symphyto petræo.

Græce, σύμφυτον πετραῖον: *Latine, ſymphytum petræum, conſolida: Hiſpanice, ſuelda hierua: Italice, ſimphito conſolida: Gallice, bugle.*

Enarratio 10.

EX herbis, quas Ioannes Falconerius Anglus, ſecum afferebat, ſymphytum petræum erat, quam conſolidam nonnulli appellant, quæ ut te-

Symphytū petræum.

ſtatur Ruellius familiaris Gallis admodum eſt, & eam ſua lingua, buglam uocant; in Italia quoque naſci, cum Paulo Caſtiliono medico affirmamus, quanquam Mathiolus nunquam eam ſe uidiſſe tradat: de cuius uiribus Galenus libro octauo de Facultatibus ſimplicium medic. ita dixit: Habet quandam uim incidendi, qua collectum in thorace pulmoneque pus expurgare poteſt, ac ſimul contrahendi facultatis eſt particeps: qua eiectionibus ſanguinis auxiliatur, eſtque humidum, ac non immodice calidum, unde & dulce apparet, ac odoratu iucundum: Ad hæc, manſum ſitim extinguit, & arteriæ ſanat aſperitates. liquet igitur ipſum etiam & digerere & cõſtringere poſſe: unde & enterocæliis imponitur, & ad conuulſa & rupta cum oxymelite bibitur.

De altero Symphyto.

Græce, σύμφυτον ἄλλο: Latine, ſymphytum alterum, conſolida maior, alum, ſolidago: Hiſpanice, ſuelda maior, conſuelda maior: Italice, conſolida maggiore, alo: Gallice, de la conſyre: Germanice, uualtuurtz, ſchuuartzuurtz, ſchmec uurtz.

Enarratio II.

Conſolida maior. HAEC, omnibus conſentientibus, conſolida maior eſt, quæ flore non ſolum luteo, ſed rubro, & albo ornatur, cuius radicem, tum intus, tum extra, contra rupturas, caſus, ac uulnera, hoc tempore medici frequentiſsime adhibent, Dicitur uero, conſolida maior, alterius minoris reſpectu, quam falſo multi ſeplaſiarii, pro petræo ſymphyto uſurpare minime uerentur, *Sannicula.* iis Germani, ſanniculam addũt, quinque folio, aut fragariæ perſimilem herbam quam diapenſam quoque uocant, quia eius folium in quinque partes diuiſum habet, unde multi inter pentaphylli genera eam reponunt, cuius radix alba mira modorum concatenatione implicita, ad eoſdem dictos *Margarita* effectus ualet, eſt quoque præter dictas, alia conſolida, quam margaritam aliqui, alii uero primulam ueris, nonnulli uero herbam ſancti Petri, herbam paralyſis, uel clauium herbam appellant, hortis familiariſsimam, utpote flores iucundos, ex albo rubricantes, ac oculis gratos emittentem. *Conſolida regalis.* Eſt quoque altera conſolida, regia, uel regalis dicta, herba mira pulchritudine obuia, quæ flore purpureo, uiolæ magnitudine ornatur, & quam Germani, militis calcar appellant, quia calcaris ſimilitudine, corniculum, eius flos in infima ſui parte emittat. Huius herbæ flores, oculum ardori opitulari tradunt, præcipue ſi piſti, ac aqua roſacea excepti, deſuper apponatur, paratur quoque ex herba ipſa decoctum, quod multum ualere ſcimus, ardoribus tuſsi, inflammationibus, ueneno, ac cholericæ paſsioni, non mi-

nus quoque urinæ retentioni, renum calculo, & coxendicis dolori, prodeſt, demum pro aluo purganda a multis uſurpatur. De altero uero Symphyto, quod magnum appellat, loco citato Galenus ita tradit: Symphytum magnum, ſimilem dicto uim habet, cæterum neque uidetur dulce, neque odoratum. Eſt uero ſecundum uiſcoſitatem mordacitatemq; ſcillæ ſimile.

Symphytũ magnum.

De Holoſteo.

Græce, ὀλίςιον: *Latine, holoſteon, canis denticulum, gramen molle: Hiſpanice, dente de perro, yerua.*

Enarratio. 12.

HALLVCINANTVR, qui Holoſteum piloſellam eſſe autumant, quum inter ſe maxime differant, ut conferenti manifeſtum erit: nã piloſella folia oliuæ emittit, albis onuſta pilis, unde nomen traxiſſe certum eſt, cuius quoque ramuſculi ſerpunt, lanuginoſi piloſiue, in quibus flores lutei naſcuntur, nam radices tametſi illi graciles inſint, longæ tamen non ſunt, ſed perbreues admodum, ut inter ſe differre certũ ſit: Non ab re tamẽ eſſet, nec contra rationem actum, ſi quis uice holoſtei, piloſellam acciperet, & ea uteretur, quia utraque aſtringendi uires habet: ita enim piloſella potenter adſtringit, ut animalia, præcipue pecora, quæ illam paſcuntur, ob reſtrictos uentres, de uita periclitentur: unde paſtores hoc ſcientes, præcauẽt, ſuos greges, à campis & pratis herba iſta ſcatentibus. Caue tu tamen optime lector, ne Auriculam muris, piloſellam quoque dictam, hanc piloſellam eſſe autumes, de qua nunc ſermonem habemus. Cæterum, eſt holeoſteon, ea herba quam rura, molle gramen, uel canis denticulum appellant, quæ humi ſerpit, foliis, uiticuliſque coronopo, aut gramini ſimilibus, guſtu aſtringentibus, radice alba, prætenui uſque in capillamenti ſpeciem protracta, longitudine quatuor digitorum, de qua Galenus libro octauo, de Facult. ſimpl. medic. ita tradit: Oloſteum deſiccandi uim obtinet, cum aſtrictione, ideoque propinatur ad rupta.

Holoſteum a piloſella differt.

De Stœbe.

Græce, ςοιϐὴ: *Latine, ſtœbe, colymbas, phleon.*

Enarratio. 13.

PRAETERMITTIT Dioſcorides, ſtœbes hiſtoriam tãquam herbæ uulgaris, & omnibus notæ, quæ Theophraſto phleos eſt, herba fruticoſa, aculeata, tum caule, tum folio, ſemine molli, rubido, radice tenera, quam oues auidiſsime comedunt, nec alibi quàm in aquaticis naſcitur, Galenus uero, lib. primo, de Antidotis, ubi de uinis ſermonem facit, inquit:

Stœbe.

patrem ſuum, ad conſeruanda uina imbecillia & aquoſa,ne quoque aceſcerent,ſtœbe copioſa,calida,apud domum calidiſsimam uaſa plena uino cooperiebat,& aſſecutus fuit id quod ſperabat,& ſubdit:porro herba quę apud nos naſcitur fruticoſa,admodum eſt calida,acris,& odoratū quippiam reſi- *Colymbades ſtœbe.* piens. Vocant ipſam incolæ colymbadem, nōnulli ſtœben, ad uini conſeruationem aptiſsimam,& cætera. Libro quoq; de Fœtuum formatione,ſtœben herbam,iecori aſsimilat,quum dicat,ipſa propria hepatis ſubſtantia,de qua antea dixi,in orbem circumnaſcitur, & media fiſſurarū ſpatia ad ſimilitudinem ſtœbes herbæ explet,atq; ita quidem exortus ex inferiore uena, in ſimis huius uiſceris partibus fiunt. Hæc Gal. In quibus ſtœben herbam iecori ſimilem facit, at quæ illa hodie ſit,ignoratur: In Græcia tamē,uulga- *Scabioſa herba.* rem herbam eſſe, Græcus quidam medicus mihi retulit. Multi uero ſtœbē, ſcabioſam eſſe dixerunt, ſed falſo,quia ſcabioſa aculeata herba nō eſt, imo folia erucæ multidiuiſa,ac ſubhirſuta habet,flores uero cęruleos,albicantes: item,ſcabioſa naſcitur in cāpis, & ſiccis locis:ſtœbe uero in aquoſis,ut liqui- *Pandectarius errat.* do conſtet,ſcabioſam non eſſe ſtœben. Proinde Pandectarius, in hac,ut in aliis ſæpe ſolet, hallucinatur,credens utique ſtœben ſcabioſam eſſe. Sed nos Matthęum iſtum Syluaticum, cū ſuis erroribus miſſum facimus,& ad ſcabioſæ facultates accedamus,quæ ita habent: Scabiem & pſoram curat, non decoctum uel ſolum aqua ebibita,ſed etiam unguentis eius ſuccus mixtus, qua de cauſa purgat,& abſceſſus rumpit, ac carbunculos curat. De ſtœbes uero uiribus,ita tradit Galen. libro octauo,de Facultatibus ſimpl. medicament. Fructus eius & folia aſtringunt citra mordacitatem, deſiccantque in tertio fere incipiente ordine, quare decoctum eorum iniicitur dyſentericis,auribusque pure fluentibus,quod etiam magna uulnera glutinat, præcipue cum uino atro & auſtero. Valenter enim deſiccat omnes præter naturam humiditates: folia uiridia illita erumpentem ſanguinem ſuppriment,ſuffuſionibusque oculorum ex ictu medentur.

De Clymeno.

Græce, κλύμενον: *Latine, clymenus*: *Hiſpanice, Luſitanice, Sexafrega.*

Enarratio. 14.

Clymenos herba. CAVLE tantum,clymenos a ſaponaria uulgari, differre uidetur, quia clymeno,caulis fabaceus quadrangulus ineſt; Saponariæ uero rotundus, ac nodoſus,utrique tamen eadem ſunt folia plantaginis: cæterum,clymenum mulierculæ Luſitaniæ,apud quas,præ cæteris nationibus, Romanorum uoces ſeruatas inuenio,ſua uoce,ſexafriguam, uel ſaxifragam appellant,unde in mentem uenit,quod non ab re eſſet, herba hac,quadratum

caulem habente, quam nos clymenum dicimus, ſaponariæ ueræ loco uti, quia uera ſaponaria ſaxifragia dici poteſt, quia calculos ueſicæ frangit, & eos cum urina pellit: imo Mathiolus Senenſis, uir mea ſententia, in re herbaria ueluti cæteris medicinæ partibus, ſatis inſtructus, pro uera ſaponaria, hanc quadrangulum caulem habentem recipit, & eam clymenum eſſe dicit, De qua Galenus, nullam libris Simpli. mentionem fecit, ueluti nec Paulus: Plinius tamen libro uigeſimo quinto, capite ſeptimo hanc a rege Clymeno, unde & nomen traxit, inuentam contendit, cui, quæ periclymeno debebantur, non ſine errore tribuit.

Mathiolus Senenſis.

Plinius errat.

De Periclymeno.

Græce, περικλύμενον *: Latine, periclymenos, uolucrum maius, mater ſylua, uinciboſcum: Hiſpanice, madre ſylua: Italice, matri ſelua: Gallice, cheu refueille: Germanice, geyſzblatt, ſpeek oder uualdgilgen, & zeunling.*

Enarratio. 15.

PERICLYMENOS, omnium doctorum hominum uoto, Matriſiluia eſt, quia omni ex parte inter ſe maxime reſpondent, quam quoque nonnulli caprifolium appellant, ſed re uera non ſine errore: quum caprifolii nomen pyxacanthæ Dioſcoridis magis conueniat: Sed huius erroris Mattheus Syluaticus author fuit, quē ſubticere ſatius eſt. Cæterum ex periclymeni ſiue matris ſylуæ ſucco, optimum confici ſolet cerotum capitale, quod medici & chirurgici iuniores miris extollunt laudibus. At Ioānes de Vigo, non aſpernendus chirurgus hāc herbam, crurium ulceribus, multum ualere ſcriptum reliquit, qui remedium hoc, a Galeno lib. octauo accepiſſe fatetur; ſed ſua pace bona dixerim, non ſine menda, quum apud Galenum, hoc non reperiatur, ut ex ſuis uerbis percipitur, quæ ita habent: Fructus eius & folia adeo uehementer incidunt & calfaciunt, ut ſi diutius bibantur urinam ſanguinolentam efficiant, principio tantum urinam mouētia, foris cum oleo illita etiam excalfaciunt. Iuuant & lienoſos, & difficulter ſpirantes, competens menſura eſt, drachmæ unius cum uino, deſiccat etiā ſemen (& ut quidam tradūt) ſi liberalius bibatur, ſterilitatē inducit.

Periclymenos mater ſylua eſt.

Ioannes de Vigo errat.

De Tribulo.

Græce, τρίβολος *: Latine, tribulus: Hiſpanice, abroyos: abrolhos ſpinas; Italice, tribolo: Gallice, triboli.*

De Tribulo aquatico.

Græce, τρίβολοσ ἄλλος *, Latine, Tribulus aquaticus : Hiſpanice , abroyos delhagoa : Italice , tribolo aquatico , caſtagne del aqua : Gallice, triboli aquatici.*

Enarratio 16.

Tribulus terreſtris. NORVNT terreſtrem tribulum, qui excalciati in pratis ſecus flumina,& in domorum areis uagantur. Humi enim ſerpit herba hæc, cuius folia minuta portulacæ figura ſunt, inter quæ ſpinæ tribuli dictæ, magnitudine ciceris naſcuntur. Cuius alteram ſpeciem Theophraſtus libro ſexto, *Tribulus aquaticus.* de Hiſtoria Plantarum, capite quinto, facit. Eſt præter terreſtrem tribulũ, alter aquaticus, ob id quod in aquis tam dulcibus, quàm maritimis naſcatur, dictus, qui ſupernatat & triangularis magnitudine caſtaneæ apparet: qua de cauſa, Mantuani & Ferrarienſes, imo omnes fere Longobardi, tribulos iſtos, caſtaneas aquaticas appellant, uel potius forſan, ob id quòd caſtanearum ſaporem in guſtu referant, ex quibus quoque peregrini ſuas coronas parant, ut collo ſuſpenſis melius hypocriſim ſuam oſtentent. Nam Venetiis apud Riuum altum tribuli ii uenduntur, & marini dicuntur. Naſcuntur enim, ut ſępe uidimus in lacubus prope Clodium portum. De quibus Galenus libro octauo de Facul. ſimp. medicamen. ita inquit: Tribolus ex humida eſſentia modice frigida, & ſicca non mediocriter, cæterum ſimiliter frigida conſtat: Vnde contra phlegmonarum generationes, & contra omnes influxus congruit: porro terreſtris ipſius fructus, quum tenuium ſit partium, potus renum calculos conterit.

De Saxifraga.

Græce, σαξίφραγον*, Latine, Saxifraga, ſaxifragia : Hiſpanice, Italice, rompe ſaxo, ſaxifragia herba: Gallice, ſaxifraga : Germanice, maurauten, & ſteinrauten.*

Enarratio. 17.

Saxifraga. TAM et ſi ſaxifraga, uerbum Latinum quàm Græcum potius referre uideatur; cuius cauſa, caput hoc multi cum Marcello adiectitium Dioſcoridi eſſe putarunt; nihilominus tamen uerum & germanum eſſe atteſtatur quòd in omnibus Dioſcoridis exemplaribus reperiatur. Quæ tamen hodie ſaxifraga Dioſcoridis ſit, multi non aſſequuntur, quum illius uice, herba quadam inter ſaxa plerunque naſcente utantur, quæ pimpinellę ſimilis uidetur, Sed in hoc differunt, quia pimpinella habet pilos; Saxifragia uero illos non habet, unde notum euadit, quòd recentiorũ ſaxifragia, apud Dio

ſcoridem non eſt ſaxifraga, quia Dioſcoridis ſaxifraga epithymo potius, quàm pimpinellæ ſimilis eſt. Reuera tamen, Dioſcoridis ſaxifraga, epithymo omnino reſpondens in Italia conſpicitur, qua in minuendo renum & ueſicæ calculo, ac lotio euocando, non infelici ſucceſſu operamur, cęterum de empetro alibi caput habetur.

Saxifragia recentiorũ nõ eſt Saxifragia.

De Limonio.

Græce, λειμώνιον: *Latine, limonium, beta ſylueſtris: Hiſpanice, aſelga monteſina:*

Enarratio. 18.

VT teſtatur Plinius, libro uigeſimo, capite octauo, limonium beta eſt ſylueſtris, quanquam Galenus, libro ſecundo de Facultatibus alimentorũ, nullam reperiri betam ſylueſtrem dicat, Reuera tamen, Limonium hodie uariis in locis reperitur, folio paruo betam referente, caule cubitali, & maiori, ſubtili, ſimili corneolæ, ſiue luteæ dictę herbæ, Sed ſemine omnino onuſto, cui radix alba raphani ſimilitudine ineſt. Cæterum, non ſunt audiendi medici illi, qui contendunt Limonium apud Paulum Aeginetam, fructum uulgo limonem dictum, eſſe, ineſt enim limonii herbæ dictæ ſemini uel fructui dicto, auſteritas quædam, ob quam limonem fructum eſſe falſo opinati ſunt; Vnde Galenus libro ſeptimo de Facul. ſimpl. medicamen. ita quoque dixit: Eius fructum, utpote acerbum, ex uino exhibent cœliacis, dyſentericis, & hęmoptoicis, iuuat & profluuium muliebre: Satis eſt oxybaphi menſura.

De Lagopo.

Græce, λαγώπους: *Latine, pes leporinus, lagopus, leporis cuminum, herba trinitatis: Hiſpanice, pee de lieure, yerua, la trinidad, yerua: Italice, herba trinitatis: Gallice, herba du trinite.*

Enarratio.. 19.

IAM ſuccinctè ac breuiter de Lagopo loquutus eſt Dioſcorides, ut quæ illa ſit herba, difficile ſit diuinare, ut tamen coniecturis aſſequi potuimus, lagopum, herbam illam, quam trinitatis appellant, eſſe, credendũ eſt, Quæ ideo trinitatis herba dicitur, quia folia ſua maculata, in tres partes diuiſa, & longis pediculis a radicibus ortis, adalligata habeat, in cuius cubitali cauliculo, ineunte uere, ceruleus quidam flos peruincę ſimilis naſcitur: nã radix huic multiplex eſt, ſubtilis & in nigrum rubricans. Cæterum hæc herba trinitatis, pes leporis dicitur, quia eius folium in tres partes diuiſum pe-

Lagopus herba.

Lagopus herba trinitatis idem.

dem leporis animalis referat: Quæ aluum reprimit, uulnera conſolidat, ac inteſtinali rupturę prodeſt, præcipue ſi eius pulueris drachma in uino auſtero & ſtyptico bibatur. Quę omnia, lagopo ex directo conuenire, certum eſt. Cæterum hanc Trinitatis herbam, Otho Brumphelſius, extra omnem animaduerſionis modum, inter hepaticas repoſuit, qua ratione illi in hac re nulla præſtanda eſt fides. Item non minori errore comprehenſus uidetur Matthęus Syluaticus, quũ lagopum, caryophyllatam eſſe dixerit: quia lagopus in hortorum areis naſcitur: caryophyllata uero, in montibus longe a ſepibus & uiis, quam multi quoque, ſanam mundam, alii herbam bene dictam appellant, Dicitur uero caryophyllata, ſiue gariophyllata quia eius radix odorẽ caryophylli expiret: Quę, ut mea fert opinio a Plinio, Geum libro uigeſimo ſexto, capite ſeptimo, appellatur, Datur enim iis qui ex alto cadunt: Huius radix in puluerem redacta, per ſe uel conſolidæ adiuncta, ac in uino pota, certo iuuamento, ſtomachum quoque roborat, ac fluxum omnem reſtringit, & ſolo odore ſpiritum recreat, calida enim & ſicca eſt, ut eius atteſtatur ſapor & odor. Porro de lagopo, ita breuiſsime tradit Galenus libro ſeptimo de Facult. ſimpl. medicamen. Facultatis eſt deſiccantis, adeo ut fluxus alui probè exiccet. Verum meminiſſe decet, eſſe alteram herbam trinitatis dictam, inter coronarias cõnumeratam, quam trinitatis appellant, quia in eius flore, trinus reperitur color.

Brumphelſius errat. *Mattheus Syluaticus errat.* *Caryophyllata.* *Geum Plinij caryophyllata ẽ.* *Altera herba trinitatis.*

De Medio.

Græce, μήδιον, Latine, medion.

Enarratio. 20.

Medium.

DIFFICILE admodum eſt, medium herbam hodie dignoſcere, quum in Media naſci tantum credatur regione, ac id magis, quia quibus ornetur foliis non cõſtet. In quibuſdam enim exemplaribus, legimus, mediũ folia ſeridis habere, in aliis uero iridis: utcunque tamen, ne ordinem peruertamus, de eo Galenus, libro ſeptimo de Faculta. ſimpl. medicamen. ita tradit: Radix quidem eius auſtera eſt, omneſque fluxiones cohibet. At ſemen tantum abeſt, ut id moliatur, ut etiam menſes cieat, nimirum tenuium partium quum ſit, & facultate incidendi præditum.

De Epimedio.

Græce, ἐπιμήδιον: Latine, epimedium, uindicta.

Enarratio. 21.

Epimediũ.

QVAE hæc ſit herba, mihi albo coruo rarior eſt, iis tamen quę Dioſcorides de ea tradidit, ſubſcripſit Plinius, libro uigeſimo ſeptimo, capite nono: & ut de illius uiribus tradit Galenus, libro ſexto, refrigerat moderate, cum

te, cum

te, cum aquea humiditate, uberibus illitum, ſurrecta ea ſeruare poteſt, aiunt uero, ſi potu hauriatur, ſterilitatem parere.

De Xiphio.

Græce, ξίφιον: *Latine, Xiphium, gladiolus: Hiſpanice, gladiolo deentre los panes: Italice, monacuccie.*

Enarratio 22.

NASCITVR Gladiolus inter ſegetes ubique folio iridis, ſed breuiori, anguſtiori, uenoſo, & cultri modo in mucronem deſinente, unde nomen traxiſſe uidetur. Caulem uero ex ſe cubitalem mittit, in quo purpurei flores, ordine bene diſpoſiti uidentur, qui & ſi irinis figura ſimilentur. breuiores tamen ſunt, nam radices huic rotundæ duæ ſunt, teſticulorum canis, dictis radicibus admodum ſimiles, quarum una alteri ſubſidet. Plinius uero libro uigeſimo quinto, capite undecimo, per Xiphium, aquaticū gladiolum intelligere uidetur, quia Xiphium, aquæ accolam dixit, quum tamen Dioſcorides, in aruis naſci tradat, de aquatica uero illa gladiolo, capite de acoro ſermonem habuimus; ſed multo ampliorē, capite ſuo proprio de Xyride: At de Xiphio ita meminit Galenus libro octauo, de Facultatibus ſimpl. medica. Xiphii radix maxime altera quæ ſuperior eſt, attrahit, digerit, deſiccatque. *Gladiolus.* *Plinii xiphium.*

De Sparganio, ſiue Xiphidio.

Græce, σπαργάνιον: *Latine, Sparganium, Xiphidion, ſpatula fœtida: Vulgo ſpatula fœtida.*

Enarratio. 23.

SPARGANION, ſiue xiphidion, officinarum ſpatula fœtida eſt, quum inter ſe maxime conueniant, unde Mathiolum Senenſem hic errare certum eſt, quia ſparganium non eſſe ſpatulam fœtidam cōtendit, & eo magis, quia in ſpatula fœtida pilulas non comperiri in quibus ſemen claudatur dicat, quod falſiſsimum eſſe, qui ſpatulæ fœtidæ mediocrem notitiam habent: norunt, proinde ſparganium ſpatulam fœtidam eſſe certum eſt, cuius ſuccus hodie unguentis, contra ſcabiem & pſoram miſcetur, & meritò quia ut inquit Galenus libro octauo de Facult. ſimpl. medicamen. Sparganium deſiccantis eſt facultatis. *Sparganii ſpatula fœtida eſt.*

De Xyride.

Græce, ξυρὶς: *Latine, Xyris, Syluestris iris, Gladiolus purpurea: Hiſpanice Luſitanice, ſpadana lirio, lirio ſpadanal:*

Italice, gladiolo di fior purpureo: Gallice, gladiolo du fleur purpureo: Germanice, gelb uel purpuren ſchuuertlin.

Enarratio 24.

Xyris gladiolus purpurea eſt. Gladiolus lutea.

NASCITVR Xyris aquoſis in locis,& hodie gladiolus purpurea, a flore purpureo appellatur. Altera autem gladiolus luteis floribus reperitur, cuius radix pro acoro a multis uſurpatur, ut capite ſecundo, libri primi diximus. De xyride uero Galenus ita tradit, libro octauo, de Facul. ſimpli. medicamen. Xyris, tenuium partium, attractoriæ, digerendi,& deſiccandi facultatis eſt, cum radix, tum multo magis fructus, qui quidem & urinam ciet,& lienes induratos ſanare poteſt.

De Anchuſa.

Græce, ἄγχουσα*: Latine, Anchuſa: Hiſpanice, ſoagem: Italice, Anchuſa: Gallice, Anchuſa.*

De ſecunda Anchuſa.

De tertia Anchuſa.

Enarratio. 25.26.27.

Anchuſa.

ANCHVSAE omnes tres ſpecies norunt mulieres, quia earum ſucco radicũ rubro, ſuas fucant genas. Ornantur enim per uniuerſum caulem, flore purpureo ad albedinem inclinante, bugloſſæ perſimili: De quibus Galenus libro ſexto, de Facul. ſimpl. medicamen. agit,& illis lycopſim adnumerat, dicens: Anchuſæ quatuor ſunt ſpecies, Onoclea, quam uocant, radicem habet admodum refrigerantem, deſiccantem, aſtringẽtem,& ſubamaram, corporibus condenſandis & modice extenuandis idoneam, tum abſtergendis quoque & abluendis bilioſis & ſalſis ſuccis; quare aurigini & lienoſis eſt utilis. Præterea cum polenta illita, iuuat eryſipelata, & abſtergit non modo epota, ſed etiam admota extrinſecus. Proinde aceto macerata, uitiligines & lepras ſanat: At folia ipſius herbę imbecilliora radice ſunt, non tamen a reſiccatione & aſtrictione aliena; itaque profluuium ſanant cum uino pota. Lycopſos nominata refrigerans etiam & ſiccans, ſimiliter eryſipelatis congruit, uerumtamen radicem quàm onoclea magis aſtringentem ſortitur. Onochilo cognominatæ uis & calidior & medicamentoſior ineſt; quare eos qui a uiperis morſi ſunt, admodum iuuat, tum illita, tum ſuſpenſa, tum eſa. Reliqua uero quæ quarta eſt,& parua, cæteris eſt calidior, amarior & medicatior: ac proinde ad latos lumbricos idonea, oxybaphi menſura cum naſturtio & hyſſopo epota.

De Lycopſide.

Græce, λύκοψις *: Latine, lycopſis, Anchuſæ altera ſpecies.*

Enarratio. 28.

GALENVS quum de anchuſa egit, de lycopſide quoque tanquã anchuſæ altera ſpecie, ſermonem habuit, ut ex præcedente enarratione facile comprehendi poteſt. Ruellius tamen, aliorum iudicio, lycopſim eam eſſe herbam contendit, quam uulgares Italiæ pharmacopolę cynogloſſam appellant; Sed re uera falsò, quia inter ſe maxime differunt, ut conferenti notum erit. Iis adde, quòd Plinius noſcens lycopſim herbam differentem a dicta cynogloſſa, libro uigeſimo ſeptimo capite undecimo, ſeorſum de ea agit dicens: Lycopſis longioribus quàm lactuca eſt foliis craſsioribuſque, caule longo, hirſutis, adnatis multis cubitalibus, flore paruo, purpureo: naſcitur in campeſtribus, illinitur cum farina hordeacea, igni ſacro, ſudorem in febribus mouet, ſucco aquæ calidæ admixto. De prædicta uero cynogloſſa, libro uigeſimo quinto, capite octauo, ſermonem habuit, quum dicat: Inungitur & cynogloſſos, caninas imitans linguas, topiariis operibus gratiſsima, aiuntque, quæ tres thyrſos ſeminis emittat, eius radicem potam ex aqua ad tertianas prodeſſe, quę quatuor, ad quartanas: Eſt alia ſimilis ei, & quæ ferat lappas minutas: eius radix pota ex aqua, ranis & ſerpentibus aduerſatur: ut liquido conſtet, lycopſim alteram herbam a prædicta cynogloſſa eſſe. *Lycopſis.* *Ruellius errat.*

De Echio.

Græce, ἔχιον *: Latine, echion, Alcibiadion, Alcibiacum, bugloſſus ſylueſtris: Hiſpanice, yerua de la biuora: Luſitanice, chupamel: Italice, la bugloſſa ſaluatica: Gallice, bugloſo ſauuage.*

Enarratio. 29.

ECHIS Græcis, Vipera Latinis eſt, quæ ideo echis herba dicitur, quia ſemen, capiti uiperæ ſimile habet, multis ſatis nota, folio oblongo, ſtricto, aſpero, bugloſſo uulgari ſimili, qua de cauſa multi ſylueſtrem bugloſſum appellant: imo Otho Brumphelſius, pro ſylueſtri bugloſſa, graphice eam depingit, quę purpuraſcentes flores, ad ruborem tendentes, a medio caulis, uerſus partem ſuperiorem habet, in quibus, dulcedinem quandã pueri in Hiſpania ſugentes, percipiunt, unde nomen herbæ impoſuerunt, quale in lemmate fiximus: Nam ſemen paruum eſt, nigrum uiperino ca- *Echion Alcibiadiō Bugloſſa ſylueſtris idem.*

piti perſimile,quod ueluti & radix nigricans,digitalis craſsitudinis, uiperarum morſibus,in potu ſuccurrit.Hanc uero Galenus ſiluit, libro ſuorum Simpl.quãquam Paulus ad Dioſcoridis intentionem,de ea mentionem fecerit. Verum,echion eadem eſt herba cũ Alcibiadio,ut ex Dioſcoride percipitur,quanquam Plinium hoc ignoraſſe ſatis claret,ut eius indicant uerba,quæ ita libro uigeſimo ſeptimo,capite quinto,habent: Alcibion qualis eſſet herba apud authores non reperi:Sed radicem eius & folia trita ad ſerpentis morſus imponi & bibi iubent.Hactenus Plinius.Ex cuius uerbis ſatis percipitur, quòd quia alcibium eſſet ignoraſſet,imò quod echion non eſſet alcibion, ex libro uigeſimo quinto,capite nono, euidentiſsime comprehenditur,quum de echio ita dicat: Echios utriuſque generis pulegio ſimilis,foliis coronata,drachmis duabus ex uini cyathis quatuor datur:item altera quę lanugine diſtinguitur ſpinoſa,cui & capitula uiperę ſimilia ſunt, hæc ex uino & aceto.

Plin. errat

De Ocymaſtro.

Græce, ὠκυμοειδής: Latine ocymoides,philiterium, ocymaſtrum, ocymũ ſylueſtre, baſilicum ſylueſtre: Hiſpanice, albahaqua monteſina, alfabega ſylueſtre: Italice, baſilico ſaluatico: Gallice, baſilic ſauuage: Germanice, uuildbaſilg.

Enarratio. 30.

Ocymaſtrũ

NASCITVR Ocymaſtrum,baſilicum dictum ſylueſtre, in ſegetibus plerunque,folio ocymi ramulis quadratis,hirſutis, & illis quidem dodrantalibus,in quibus flores albi (ſilente Dioſcoride) naſcuntur, quibus decidentibus,ſiliquæ dentatæ, hioſcyamo perſimiles, ſemine quodam nigro melanthio æquali plenæ conſpiciuntur. Quibus labiis admotis, pueri non tam Italiæ quàm totius Hiſpaniæ ſibilum edunt,& de eo Galenus ultimo capite libri octaui, de Facult.ſimplicium medicamentorum, ita dixit: Semẽ ocymoidis,tenuiũ eſt partiũ,& citra morſum,facultatis deſiccatorię.

De Erino, ſiue Echino.

Græce, ἔρινον: Latine, erinon, echinos, ocymum aquaticũ, baſilicum aquaticum: Hiſpanice, alfabaqua de lhagoa, baſiliço de lhagoa: Italice, baſilico aquatico: Gallice, baſilic aquatique.

Enarratio 31.

Erinon Echinos.

QVI ex iſto capite expungere contendunt,hæc uerba,lacteo liquore

abundant caulis & folia erini, omnino nunquam herbam iſtam ſe uidiſſe indicant, quæ proculdubio in aquaſtrinis naſcitur locis, plena non niſi liquoris lactei, & de ea Plin. lib. 23. c. 7. ad iſtum modum dixit: Herba quoque quam Græci erinon uocant, reddenda in hoc loco propter gentilitatem, palmo alta eſt, cauliculis quinis fere ocymi ſimilitudine, flos candidus, ſemē nigrum, paruum, tritum cum melle Attico oculorum epiphoris me detur ut cum duabus drachmis cum cyathis Atticis quatuor, manat lacte multo & dulci, herba perquam utilis aurium dolori nitri exiguo addito, folia reſiſtunt uenenis. Hæc enim ultima uerba Dioſcorides ſiluit, quum tamen Nicander, in ſua theriaces compoſitione herbam hanc, utpote contra uenena ualentem miſcuerit. Verum Gal. hanc non erinon, ſed potius echinon appellat, nec mirum, quia in multis Dioſcoridis exemplaribus, ſic in lemmate, de echino legitur. de qua ille ſexto de Facultatibus ſimplicium medicamentorum tradit; echini herbæ fructus, acerbus eſt, ac proinde repellentis & exiccatoriæ facultatis, utuntur eo ad oculorum fluxiones, & aurium.

De Gramine.

Græce, ἄγρωστις: Latine, gramen: Hiſpanice, grama yerua, gramenha: Italice, gramigna: Gallice, dent de chien: Germanice, graſz.

De Calamagroſti.

Græce, καλαμάγρωστις: Latine, harundinaceum gramen: Hiſpanice, grama grueſſa, hierua, gramenha grueſſa: Italice, gramigna cannaria: Gallice, dent de chien groſſe: Germanice, graſz groß.

De Gramine Parnaſſi.

Græce, ἄγρωστις ἐν παρνασσῷ: Latine, gramen Parnaſſi montis.

Enarratio. 32. 33. 34.

APPRIME dubio procul de gramine Plinius diſſerit, cuius præter iſtas a Dioſcoride citatas, ſpecies, alias tres aculeati libro uigeſimoquarto, capite decimonono, ad iſtum modum deſcribit: Gramen ipſum eſt inter herbas uulgatiſsimum, geniculatis ſerpit internodiis, crebroque ab iis & ex cacumine nouas radices ſpargit, folia eius in reliquo orbe in exilitatem faſtigiantur. In Parnaſſo tantum hederacea ſpecie denſius quàm uſquam fru *Gramen.*

ticante,flore odorato,candidoq;. Iumentis herba non alia gratior,ſiue uiri dis ſiue in fœno ſiccata,tunditur aſperſa aqua,Succum quoque eius in Parnaſſo excipi tradunt,propter ubertatem, dulcis enim hic eſt.In uicem eius in reliqua parte terrarum ſuccedit decoctum, ad uulnera conglutinanda, quod & ipſa herba tuſa præſtat,tueturque,& ab inflammationibus placat. Decocto adiicitur uinum ac mel, ab aliquibus & thuris & piperis myrrhæque tertiæ portiones : rurſusque coquitur in æreo uaſe ad dentium dolores & epiphoras. Radix decocta in uino torminibus medetur: & urinæ difficultatibus,ulceribus ueſicæ. calculos frangit, ſemen uehemẽtius urinam impellit,aluum,uomitionesque ſiſtit,priuatim autem draconum morſibus auxiliatur,& ſubdit: Quod è graminum genere ſeptem internodia habet,efficaciſsime capiti contra dolores adalligatur, Quidam propter ueſicæ cruciatus decoctum ex uino gramen ad dimidias è balneis bibi iubẽt.

Aculeatũ gramẽ triũ generum. Sunt qui & aculeatum gramen uocant trium generum, cum in cacumine aculei ſunt plurimum quini,dactylon uocant, hos conuolutos naribus inſerunt,extrahuntque ſanguinis ciendi gratia. Altero quod eſt aizoo ſimile, ad paronychia & pterygia unguium,& cum caro unguibus excreuerit utũtur cum axungia,ideo dactylon appellantes,quia digitis medeatur. Tertiũ genus dactyli, ſed tenuius naſcitur in parietibus aut tegulis:huic cauſtica uis eſt, ſiſtit ulcera quæ ſerpunt. Gramen capiti circundatum ſanguinis è naribus fluxiones ſiſtit. Camelos autem necare traditur in Babylonis regione id quod iuxta uias naſcitur: Hactenus Plinius. Nos uero graminis primam ſpeciem communiſsimam, ac ubique uulgarem eſſe nouimus, & qua iumenta optima pabulantur,& ex ea aquam per campanam in officinis paratam pharmacopolæ habent,quia anguſtiis urinæ prodeſt, & lapillos frangit: frigida enim aqua iſta eſt,ueluti alkakengi,in ſummo pretio habenda,quum perpaucæ ſint medicinæ natura frigidæ,calculos frangentes, & urinam elicientes. *Ruellius errat. Leonicenus errat.* Cæterum perperam dixerunt, Leonicenus & Ruellius,quòd gramen aculeatum in quinque diuiſum penulas, & quo pueri è naribus ſanguinem prorritant,coronopus eſt,quum ut diximus, coronopus,herba cornu cerui,uel ſtella maris,appellatur.Nã de aculeato illo gramine, abunde Plinius citato loco meminit. *Brumphelſius errat.* Non minori quoque errore, olim a me comprehẽſus eſt,Otho Brumphelſius,quum in ſuis Tomis, gramen polygonion eſſe putauerit. *Harũdinaceum gramen.* Harundinaceum uero gramen uulgatiſsimum quoq; eſt,naſcitur autem ad ripas fluuiorum,præcipue Eridani, Padi dicti,qui Ferrariam præterlabitur. Dulce autem hoc gramen eſt, & iumentis gratum,ex quo in farinam redacto, panes deficientibus frugibus, *Panis ex lignis ſcobe apud Braſilios paratur.* parari poſſunt,& multo meliores illis,quibus Braſilii homines, ali ſolent, non niſi ex puluere cuiuſdam arboris apparatis, ac piſtis, ad quam regionem utpote nobis nouam,quum Luſitani noſtri, longa nauigatione fra-

cti,appuliſſent,deficiente pane,ac omni genere cibariorum, coacti ſunt farinam illius arboris,pro pane,more incolarum in uictu guſtare, ſed non ſine eorum magna iactura,quum ex multis perpauci euaſerint, & in patriam reuerſi ſunt.Gramen uero Babylonicum,aut Parnaſsi,à me hucuſque uiſum non eſt.De uiribus tamen graminis ita meminit Galen. lib.6. de Facultatibus ſimpl.medic. Graminis radix, modice frigida eſt & ſicca,mordacitatē quandam exiguam,& partium tenuitatem obtinens : At herba ipſa primo quidem receſſu refrigerat, in humiditate uero & ſiccitate exiſtens quàm moderata,& ſubdit ; Graminis eſculenti radix, modice frigida & ſicca eſt, proindeque cruenta ulcera glutinat:ipſa autem herba illita non uehementer refrigerat,in medio cōſtituta humiditatis & ſiccitatis. Radici porro mordacitas & tenuitas quædam exigua ineſt, qua nimirum lapides frangit, ſi quis eam decoctam bibat: At ſemen alterius quidem, imbecillum eſt, eius uero quæ in Parnaſſo naſcitur, urinam ciet, ac fluxus uentris & ſtomachi reſiccat,uis enim eius eſt exiccatoria,tenuium partium, & ſubacerba. *Gramē Babylonicū. Graminis facultas.*

De Sideritide.

Græce, σιδηρῖτις: Latine, ſideritis,uertemnum,ſolaſtrum.

Enarratio. 35.

CONSPICITVR ſideritis hæc in nonnullis uallibus, folio aſpero,ſaluiæ magnitudine,tanquam marrubii albicante, & per circuitum tanquam quercus dentato, quod fricatum,ex ſe odorem, qualem ex citoniis optime maturis oriri uidemus,emittit,quē Dioſcorides ſubintelligit,quū dicat,guſtu non iniucundo cum adſtrictione aliqua.Hanc uero Fuchſius, in ſuo Herbario,nouiſſe uidetur, quanquam Mathiolus oppoſitum contendat:ſed re uera Mathiolus eam nunquam uidit, quia ſi eam cognouiſſet,illius odorem ſuauiſsimum nunquam prætermiſiſſet. Porro Ruellius hanc Iudaicam herbam appellari contendit, quum tamen Iudaica herba apud Auicennam,erui herba ſit.Eſt tamen,altera quoque herba Iudaica ſiue Pagana dicta,cuius caulis bicubitalis & maior eſt,colore ſubrufus, lucidus,& terſus,in quo folia oliuæ per circuitum minutim ſerrata apparent, Nam flores quoq; in herba iſta,facile euaneſcentes,ſed aurei coloris ſunt, unde Aurea uirga,dicta quoq; eſt,qua chirurgici, & empirici cruenta uulnera glutinant,& fluxus compeſcunt. At de ſiderite ita tradit Galen.libro octauo de Facultatibus ſimpl.medic.Sideritis nonnihil abſtergit,ſed plurima pars eius eſt humida & mediocriter frigida, cum exigua aſtrictione, qua phlegmonem ſedat & glutinat.Sideritis autem Achillea, dictam ſuperans aſtrictione, ſanguinis eruptioni, dyſenteriæ,& muliebri profluuio eſt aptiſsima. *Sideritis olet citoniū. Fuchſius. Mathiolus. Iudaica herba. Aurea uirga herba.*

De Sideritide ſecunda.

De Syderitide tertia, Heraclea dicta.

Enarratio. 36.37.

Sideritis ſecunda et tertia. SIDERITIM ſecundam hucuſque nunquam uidi, tertiam uero Heracleam dictam, ſub prædicto obſeruaui nomine, & ea mulieres, pro cruentis glutinandis uulneribus utebantur.

De Achillea.

Græce, ἀχίλλειος: Latine, achillea, ſupercilium Veneris.

Enarratio. 38.

Achillea. HAEC merito ſideritis quarta ſpecies appellari meretur, quæ milleſolium officinarum non eſt, quia milleſolium ſtratiotes altera eſt, ut ſuo loco huius libri dicemus; Nec uero Achillea, uulgaris, & hortis familiariſsima eſt herba; quia hæc Dioſcoridis Achillea tenui & minuto ornatur folio, adeo ut Ruellius eam uulgatum milleſolium eſſe dixerit: *Achillea uulgaris.* uulgaris uero Achillea, herba bicubitalis eſt, hodie pro hortorum ornamento habita, folio rotundo, diuiſo, flore uerò uario, aliquando albo, aliquando purpureo, nō nunquam uero ſubnigro, quæ quoque pro agglutinandis uulneribus, ac conſtringendis membris diſſolutis uſurpatur. Eſt igitur Achillea hæc Dioſcoridis, herba pratis uulgatiſsima, & quæ a uulgari milleſolio parū abeſt. *Serapio hallucinatur.* Hallucinatur certe Serapio, qui ex Conſtantini authoritate credidit, ſanguinem draconis liquorem, huius herbæ ſuccum eſſe, quum re uera Sanguis *Sāguis draconis quid.* Draconis, proceræ arboris, apud inſulas Maderiæ, & Canarias, olim Fortunatas dictas, creſcentis liquor ſit, quam arborem Hiſpani noſtri Draconariam, uel Draconem appellant, & illius rubrum liquorem, ſanguinem, unde ſanguis Draconis liquor iſte dictus eſt. Quod ignorans Plinius, ueri draconis animalis ſanguinem eſſe credidit, ut quinto libro, capite de cinabari, *Caput aquilæ herba.* diuinis fauentibus gratiis, uberius dicemus. Cæterum, quum de Achillea agebamus, ad nos herba quædam aduecta eſt, caput Aquilæ dicta, caulis ſubtilis, quadrati, dodrantalis altitudinis, in quo folia ſtricta, oblonga, hyſſopi modo ſunt, quibus a latere alia duo folia a caule orta hærent, in ſummitate uero caulis, flores ſtechadis modo plures ſunt, in quorum infima parte alii flores naſcuntur, cum albedine rubricantes, per medium diuiſi, ut unuſquiſque illorum flos, ſerpentis caput referre uideatur, uel potius Achillis caput, unde nomen traxiſſe uidetur. Hæc autem aſtrictoria herba eſt, & ut ſapore percipitur, frigida temperatura.

De Rubo.

Græce, βάτος: Latine, rubus, ſentis rubus: Hiſpanice, ſar

ca:

ca: Luſitanice, ſylueira, ſylua: Italice, rono: Gallice, des ronces: Germanice, bromber.

Enarratio. 39.

RVBVS mora ferens, in omnibus fere ſepibus uidetur, & ex illius moris diamoron parari debet. Curent tamen pharmacopolæ ea immatura, ueluti ipſius rubi flores, in officinis ſeruare: fluxus enim conſtringunt, & decoctiones omnes conſtringentes ornant. Vnde Galen. hæc noſcens, de rubo ita lib. 6. de Facult. ſimpl. medic. inquit: Rubi folia, germina, flos, fructus, & radix, qualitate aſtringente neque obſcura participant. Sed folia germinaque recens nata plurimum in ſe habent ſubſtantiæ aqueæ, parum uero aſtrictionis, quare uulnera glutinant: At fructus maturus, non parum habet ſucci calidi temperati, quę exiſtit dulcis, ob idque & ob modicam aſtrictionem non eſt inſuauis guſtui: At immaturus acerbus eſt & ualide exiccatorius, ac ſane uterque reconditur, ualidius quàm recens deſiccans, flos eandem uim fructui immaturo poſsidet. Vtraque ad dyſenterias, uentris profluuium robur deperditum, ſanguiniſque expuitionem ſunt idonea remedia. Radix præter aſtrictionem, non paucam habet ſubſtantiam in ſeſe tenuem, per quam & lapides renum comminuit. *Rubus mora.*

De Rubo Idæo.

Græce, βάτος ἰδαία*; Latine, rubus Idæus, ſentis Idæus: Hiſpanice, ſarca ſen ſpinas, ſylueira ſen ſpinhos: Italice, rouo ideo: Gallice, ung framboiſier: Germanice, bromber ideo.*

Enarratio. 40.

DICITVR Rubus Idęus, quòd in Ida monte multus naſcatur, qui a prædicto differt, quia ſpinis careat, & eius mora rubra plerunque ſunt, quandoque uero alba & odorata, nonnunquam autem nigra, quæ paucioribus granis conſtant, guſtui perquã grata, ut ea ad ripas Padi, uiginti quinque milliaribus a Ferraria guſtauimus, præſertim, quum Arioſtum uirum doctiſsimum, & grauiſsimum, ac Herculis illuſtriſsimi ducis Ferrariæ negotiatorem, Milliarii oppido à morbo liberauimus. Sunt præterea fragra fructus, moris ſimillima, ſed rubra, quæ in herba trifolio magno humi ſerpente naſcuntur, de quibus Virgilius ita cecinit. *Rubus Idæus.* *Arioſtus Ferrarienſis uir doctiſsimus.* *Fragra.*

Qui legitis flores, & humi naſcentia fragra.

Quæ Seruius eo loco, ob prædicta, terreſtria mora appellat, & ea Hiſpani iuxta ac Luſitani, murangaos, uel muranganos, uocant. Galli autem, des frayſes. Guſtui autem grata ſunt fragra, quæ apud Germanos inferiores, uino & ſaccharo mixta, incontinuo uictus uſu ſunt, ueluti quoque apud An-

glos, & alias nationes,ſtomachum enim refrigerant, & deiectam appetentiam incitant.

De Helxine.

Græce, ἑλξίνη *: Latine, helxine, parthenium, parietaria, herba muralis, herba urceolaris, herba uitri, perditium : Hiſpanice, yerua del muro, alfaba quilla del muro, alfaba quilla de culebra, parietaria : Italice, parietaria, la uitreola : Gallice, paritoire : Germanice, tag und nacht, ſant peters kraut, oder glaſgzkraut.*

Enarratio. 41.

Parietaria. COMMVNIS herba Helxine eſt, muralis, ſiue parietaria dicta, quòd muris & parietibus adnaſcatur, & hæreat, quam Auicenna quoq; herbam uitri appellat, ob uiriditatem forſan quandam, qua ueluti uitrũ ſplendeſcere uidetur, uel potius, quia ea uitrea uaſa lauantur. Qua de cauſa Scribonius Largus eam urceolarem, quod tergendis urceis idonea ſit, uocare non dubitauit. *Vrceolaris herba.* Hāc iam medici in initio dolorum, tam frigidorum quàm calidorum, tanquam præſtantiſsimo remedio utuntur: nec ſane abſque ratione: quum omnis dolor attrahit & ſua attractione inflammationem plerunque minatur, quod opus parietaria, ſua ſtypticitate, maxime materiam propulſando, ac locum roborando inhibet. Vnde Gal. de ea ita prudenter lib. 6. de Facult. ſimpl. medic. inquit: Helxine, quam parthenium uocant, abſtergit, conſtringitque cum humiditate ſubfrigida, unde phlegmonas incipientes uſque ad augmẽtum ſanat, maxime ſi calidæ fuerint, incipientibus etiam phygetlis cataplaſmatis ritu illinitur, ad auriumque dolores phlegmonoſos ſuccus eius inſtillatus, ſicuti ad pariſthmia gargarizatus cõducit.

De Helxine Syſſampelo.

Græce, ἑλξίνη κυσσάμπελος *: Latine, helxine ſyſſampelos, uitis hederacea, conuoluolum paruum, uolubilis parua : Hiſpanice, campanela yerua : Italice, uilucchio minutola : Gallice, lizet uel lizeron, aut campanette : Germanice, mitteluuinden, oder uueingartenuuinden.*

Enarratio. 42.

Helxine cyſſampelos. REPIT herba hæc, & uitibus ac ſepibus circumuoluitur, unde cyſ-

ſampelos,ideſt hederauitis appellatur ; quæ dubio procul alia non eſt,quàm conuoluoli ſpecies quædam parua,flores albos,campanarũ modo in æſtate ferens,quam quoque paruam uolubilem appellamus,& de ea Plin.lib. 21.c.5.ſermonem fecit,ſub conuoluoli nomine dicens : Eſt flos non diſsimilis illi in herba, quam conuoluolum uocant, naſcens per fruteta, nullo odore,nec crocis intus,cãdorem tantum referens,ac ueluti rudimentum naturæ lilia facere condiſcentis. Hanc quoque Seruius Grammaticus,non ſine errore liguſtrũ appellauit;de qua breuiſsime Gal.lib.6.de Facult.ſimp. medicamentorum,ita tradit:Helxine altera cyſſampelos dicta,digerendi obtinet facultatem.

De Elatine.

Græce, ἐλατίνη : *Latine, elatine.*

Enarratio. 43.

NISI elatine altera ſyſſampelos ſpecies ſit ; quæ illa ſit herba ignoratur.Ruellius porro in Gallia reperiri,& rapiſtrum campeſtre uocari tradit, quam ruſtici inter oxypora quoque miſcent, & ea ueſcuntur,de qua Gal. libro ſexto de Facult.ſimpl.medic.ita ſuccincte dixit: Elatine modice tum refrigerat, tum aſtringit. *Elatine.*

De Eupatorio.

Græce, εὐπατώριον : *Latine,eupatorium,agrimonium, agrimonia : Hiſpanice, Luſitanice, agramonia : Italice, agrimonia : Gallice, delempatoire ouaigremonie : Germanice, odermenig, bruchuurtz.*

Enarratio. 44.

DIXIMVS ab hinc multos annos,Græcorum eupatorium,Officinarum agrimonium eſſe : id quod ita eſſe, hodie quoque confirmamus, quum re uera,inter ſe maxime reſpondeant. Proinde quum medicus Græcorum aliquam cõpoſitionem deſcripſerit, in qua eupatorium ingredi neceſſum fuerit,pharmacopolam admoneat decet, ut agrimoniam uulgarẽ, eupatorii loco iniiciat,quum re uera,officinarum agrimonia, Græcorum eupatorium ſit. Deſcribit porro Auicenna alterum eupatorium,foliis cannabinis,quo hucuſq; omnes pharmacopolæ pro uero eupatorio uſi ſunt. Naſcitur autem herba hæc prope riuos aquarum,altitudine trium cubitorum,foliis,ut dixi,cannabis,ſub albidis,hirſutis,guſtu amaris,cui caulis ſubruber eſt, rotundus, ſolidus,multis alarum cauitatibus plenus, in ſummitate cuius,flos in umbellæ modũ ornatus,ex albo ruffeſcens,cernitur,qui faci

Eupatoriũ uulgaris agrimonia eſt.

Eupatoriũ Auicennæ.

le plumæ modo exhalat. Eſt proculdubio herba hæc omnino medicinalis, obſtructiones aperiens, & quæ materias craſſas, ac uiſcidas incidit, & attenuat, quam Ruellius ſed falſo, apud Dioſcoridem, hydropiper eſſe credidit, ut libro ſecundo meminimus. Hanc igitur herbam pharmacopolæ, quũ Auicennæ compoſitiones parauerint, in quibus eupatorium ingreditur, accipere debent, non uero agrimoniam, aut eupatorium alterum. Vocant autem Hiſpani ſimul & Luſitani Auicennæ hoc eupatorium, Guafete. Meſue quoque alterum deſcribit eupatorium, officinis quoque familiare, cuius flores, auri modo in umbella lucent, quod, ut mea fert opinio, ageratum Dioſcorides appellat, & eo pharmacopolæ, Meſues compoſitiones ornare debent, in quibus eupatorium miſceri debet. At de eupatorio præſenti agrimonio dicto, ita loquitur Galenus libro ſexto de Facultatibus ſimpl. medicamentorum. Eupatorium tenuium eſt partium, incidendique & extergendi uim citra manifeſtam caliditatem obtinet, quo circa obſtructiones iecoris aperit, ineſt ei quædam etiam aſtrictio, per quam robur uiſceri addit.

Ruellius taxatur.

Eupatoriũ Meſues, Dioſcoridis ageratũ eſt.

De Pentaphyllo.

Græce, πεντάφυλλον: *Latine, pentaphyllon, quinque folium: Hiſpanice, cinco en rama: Italice, cinquefolio: Gallice, quinte fueille: Germanice, funfffinger kraut, oder funffblatt.*

Enarratio 45.

NASCITVR aquoſis locis, & ſecus aquarum canales, pentaphyllon hoc, folio mentæ, ſed minori, & per ambitum ſerrato, in ſingulis enim pediculis, quinque folia naſcuntur, unde & nomen illi; Quæ a tormentilla differt, quia pentaphyllon quinque potiſsimum foliis conſtat, tormentilla uero ſeptem; item pentaphyllum in aquoſis naſcitur locis, tormentilla uero in montibus ſiccis; Pentaphyllon quoque, radice ornatur ruffa, helleboro nigro perſimili; tormentilla uero, ut capite de Symphyto diximus, multis implicita nodis, ut eas inter ſe differre, certiſsimum fit, quod Manardus Ferrarienſis uir alioquin doctiſsimus ignorauit, porro de pentaphyllo Galen. libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ſermonem habet, dicens, Radix eius deſiccat uehementer, nimirum in tertio ordine, citra mordicationem tamen, Minimum ſiquidem habet cum acrimoniæ, tum conſpicuæ caliditatis. Verum, præter quinque folium dictum, in pratis eius duo altera genera uidentur, omnibus ubique obuia.

Pentaphyllon.

Manardus ignorat.

De Phœnice herba.

Græce, φοίνιξ: *Latine, herba phœnix, hordeum murinum, lo-*

lium murinum, auena ſterilis: Hiſpanice, alcacer del muro, auea del muro: Italice, gioglio ſaluatico: Gallice, yuraie ſauuage.

Enarratio 46.

TAM ſimilis lolio, phœnix herba eſt, ut unam pro alia niſi quis inſtructus fuerit, facillime arripere poterit: Differentia tamen eſt, quòd phœnix foliola ſupra ſpicam non habet; lolium uero habet, ut capite de lolio diximus: item, phœnix ſupra muros, et domorum tecta naſcitur, unde murinum hordeum dictum eſt: lolium uero inter triticum potiſsimum creſcit: Conſtringens enim medicamentum eſt, ut eius indicat ſapor, & ut tradit Paulus libro ſeptimo ſuæ medicinę, in uino auſtero pota, omneis fluidos affectus ſiſtit. *Phœnix herba.*

De Idæa radice.

Græce, ἰδαία ῥίζα*: Latine, idæa radix, Radix e monte Idæ.*

Enarratio. . 47.

NASCITVR Idęa radix in Ida monte, apud Cretenſes, quam nullus mihi hactenus monſtrare ualuit, & de illius uiribus ita ut ſolet tradit Galenus; Admodum guſtu eſt acerba Idęa radix, quare ſanguinis effuſiones, lienterias & dyſenterias, menſeſque fluentes ſupprimit, tum pota, tum etiam extrinſecus. *Radix Idæa.*

De Rhodia radice.

Græce, ῥοδία ῥίζα*: Latine, radix Rhodia.*

Enarratio. 48.

ADFERTVR hodie Rhodia radix è Germania, ſic Rhodia dicta, quod roſarum odorem prę ſe ferat. Porro in Macedonia eam nobiliorem naſci, Græci teſtantur authores; Sed in Italia eam quoque non infeciliter naſci, tradit Mathiolus Senenſis, cui placuit ſubſcribere, eo quòd huius radicis ac plantæ exactè proſequitur hiſtoriam delineationemue, quam hactenus a nemine deſcriptam comperio; & eo magis quia illā in horto ſuo, Goritiæ, ſatam habere teſtatur: cui fides ampla habenda eſt, quum doctus, & harum rerum diligentiſsimus ſcrutator ſit, inquit igitur: Radix Rhodia ex ſe caules emittit rotundos, nonnihil concauos, ad ſummum cubitales, in quibus folia cernuntur oblonga; acuminata, tanquam portulacę craſſa, ſed per ambitum minutim dentata, in quarum caulium ſummitatibus, umbella quędam uiridis eſt, ſimilis illi quam in tithymallo naſci uidemus; quę quum ad ſupremum maturitatis deuenit, & iam iam collapſura, rubra euadit. Cęterum radix iſta inæqualis eſt, craſſa, coſto ſimilis, quæ interdum uiridis eſt, lenis & lucida in ſuperficie apparet, intus uero alba: Sicca uero, le *Rhodia radix.* *Mathiolus.*

uis redditur, ac ex alba rubra in interiori parte effecta eſt, exterius uero ſquammoſa, quæ maſticata, uel piſta, ex ſe roſarum odorem ſpirat, unde Rhodiæ, ut dixi, nomen traxit. Viuax enim radix hæc eſt, adeo ut etiam lõgo tẽpore è terra eradicata permaneat, modo locis non admodum ſiccis ſeruetur, Si poſtea terra obruatur ac plantetur, illico repullulare, & ex ſe germen mittere non dedignetur, tanta utpote illi inhęrens uiuacitas. Naſcitur autem montibus altiſsimis, ſiccis, lapidoſis, & locis quibus uix terra illam cooperire ualet. Hæc enim Mathiolus lingua ſua Ethruſca dixit, quæ nos in hanc utcunq; reddimus, qui procul dubio in maximo deprehenditur errore, quum Rhodiæ radici temperatam tribuat naturam, ex Galeni authoritate, atque ea de cauſa omni capitis dolori, ſiue calido ſiue frigido ualere contendit, oblitus forſan, uir alioqui doctus, uerborum Galeni, quæ paucis interpoſitis uerſibus deſcripſit, in quibus Galenus Rhodiam radicem, non temperatam deſcribit, ſed calidam in fine ſecundi ordinis, aut in initio tertii. Ita enim Galeni uerba ut ſtudioſi uideant, habent, libro octauo de Faculta. ſimpl. medicamen. Rhodia radix, ea uidelicet quæ in Macedonia naſcitur, tenuium partium, & digerentis eſt facultatis: In calfaciendo uero ſecundi ordinis cenſenda eſt, aut certe tertii incipientis. Hæc Galenus. Proinde Rhodiam radicẽ frigidis tãtum doloribus capitis mederi, credendũ eſt.

Mathiolus errat.

De Hippuri, equiſeto herba.

Græce, ἵππουρις *: Latine, hippuris, equiſetum herba, ſalix equina, cauda equina, equi cauda: Hiſpanice, cola de mula yerua, rabo de mula hierua: Italice, coda di cauallo, aſprella: Gallice, prela: Germanice, ſchafft hay.*

De altera Hippuri.

Græce, ἑτέρα ἵππουρις *: Latine, altera hippuris, altera cauda equina: Hiſpanice, una altra cola de mula yerua, rabo de aſno hierua: Italice, unaltra coda di cauallo, herba: Gallice, prela aultra.*

Enarratio. 49. 50.

Hippuris Aſprella.

VTRAQVE Hippuris cauda equi dicta, in aquis naſcitur, & ubique familiaris eſt, Dicitur uero earũ una ſpecies aſprella, quia ea plerunq; mulieres ſtannea uaſa expurgant, friccantue. Vnde Germani eam l:antenl:raut appellarunt, conſtringit enim hippuris bilioſum uomitum, & maxime exſiccat, ac ſcabię, ueſicæ malo intolerabili eam mederi, experiẽtia diu

tina compertum eſt. De qua Galenus libro ſexto, de Facul. ſimpl. medicamen. ita inquit: Aſtringentem cum amaritudine facultatem poſsidet, ac proinde ualenter exiccantem, ſed citra morſum, itaque uulnera etiam maxima glutinat, uel ſi perfectos eſſe neruos contigerit; præterea uocatas enterocelas glutinat, nec non ſanguinis reiectiones, fluentes menſes, dyſenterias, cęteroſq; alui fluxus coërcet: Succus uero eius prodeſt ſanguinis eruptioni per nares, & fluxui obnoxiis in uentre paſsionibus, ex auſterorum uinorum quopiam epotus: ac ſi febre teneantur, ex aqua.

De Grano quod tingendo eſt.

Græce, κόκκος βαφική: Latine, coccus baphicus, granum infectorium, grana infectoria: Hiſpanice, grana para tennir: Italice, grana da tingere: Gallice, uermel.

Enarratio. 51.

NASCITVR hodie granum tinctorium primæ notæ, apud Luſitanos, ut quoque Plinius retulit, libro nono capite quadrageſimo primo, quod lentis magnitudine ex ilice quadam parua colligitur, & facillime ni aceto irroretur, in uermiculum uertitur, ut ſæpe experientia compertũ habeo. Huius grani duæ ſunt partes, altera medullaris ſiue interior, nobilior, quam grani pulucrem appellant, duplo & triplo, quàm dicenda ualens: Altera uero exterior corticoſa, quam caſcolham Luſitani, uel ut Plinius libro decimo ſexto, capite octauo, meminit, quiſquilium uocant. Eſt certe granum hoc infectorium apud Arabas l:hermes dictum, ut ex Serapione elici poteſt, nam l:arbiſinium quo floridus ille ruber color efficitur, longe alia res eſt. Naſcitur autem ad radices ſaxifragię, pimpinellæ ſimilis, non ſolum in Italia, ſed Polonia, & aliis uariis regionibus: nec tantum ad radices prædictæ naſcitur herbæ, ſed ad radices farraginis, parietariæ & aliarum herbarum, magnitudine, qua grana noſtra, quod ocyſsime quoque in uermiculum uertitur, ni ut decet tractetur, unde quidam coccũ ſcolecion dici apud Pliniũ arbitrati ſunt, Sed hic ſcire decet, quod ab hinc ſex tantum annos, ex inſulis nouiter repertis Carbiſinium in Hiſpaniam aduectum fuit, & inde in Italiam, tanti magiſterii, & coloris ſupremi, ut illius uncia una ſuperauerit opus confectum libræ unius uulgati carbiſinii: qua de cauſa, Venetiis ſericum carbiſino infectum, uiliſsimo pretio habetur: imo nigrum, carbiſino, carius uenditur. De Cocco uero, ſiue grana noſtra ita tradit Galenus libro ſeptimo de Facult. ſimpl. medicamen: Coccus baphicus, aſtringẽtem ſimulque amaram poſsidet qualitatem, Vtraque ſine morſu exiccat, proinde ad ingentia uulnera congruit, & ad neruorum uulnerationes. Hęc Gal. Nos uero, medicorum omnium conſenſu, granam, mulieribus ſolitis abor

Granum tinctoriũ. *Grana l:ermes eſt l:arbiſinũ.* *Carbiſinũ, Hiſpanũ.* *Mulierum abortientium remedium.*

ſire,uel in abortum paratis,magno iuuamento,cum pari thuris pondere,in ouo recenti,bibendam propinamus.

De Tragio frutice.

Græce, τράγιον *: Latine, tragium.*

Enarratio. 52.

Tragium. NASCITVR tragium hoc non ſolum in Creta,ſed Hiſpania etiã, tam lentiſco ſimile,ut eum quoque Hiſpani lentiſcum appellare non dubitent,in cuius deſcriptione Plinium non ſatis conſtare, uel ex hoc percipitur,quia libro decimo tertio capite nono, Tragium terebintho ſimile facit:libro uero uigeſimo ſeptimo,capite ultimo,potius iunipero in uniuerſum æquale eſſe dicit:De cuius uiribus,Galenus libro octauo de Facul.ſimpli.medicamentorum,ita tradit:Tragii folia, fructus,lachrymaque,trahentis digerentiſque ſunt facultatis.Eſt uero & tenuium partium, & facultate in principio tertii ordinis calida:Stipites & infixa corporibus extrahit, lapides frangit,menſes mouet,drachmæ pondere potum: Porro in Creta ſola naſcitur,lentiſco ſimile: Alterum minus, cuius folia ſcolopendrio ſimilia ſunt,uiſitur quidem multis in locis, ſed non parũ habet facultatis aſtringentis,ut & ad fluxionum affectus conueniat. *Plinius inconſtans.*

De Alio tragio frutice.

Græce, τράγιον ἄλλο *: Latine, aliud tragium,cornulaca.*

Enarratio. 53.

HOC mihi ignotũ eſt,de quo Galenus capite ſuperiori uerbũ habuit.

De Trago, ſiue trabo.

Græce, τράγος *: Latine, tragus, tragus ſcorpion, kali herba: Hiſpanice, ſoda barrilha: Italice, ſoda: Gallice, ſoda.*

Enarratio 54.

Tragus herba. VT capite de Anthyllide meminimus,tragus altera ſpecies illius herbę eſt,ex qua uitrum & ſapo conficiuntur,quam Hiſpani Valentini, Soſiani barrillam,uel Italica quoque uoce,Sodam appellant, & eam Galli maximo quæſtu quotannis ſerunt.Sponte enim in litoribus maris naſcitur, herba fruticoſa, foliis carens, ſed multis abundans ramulis, ex quibus grana quædam tritico ſimilia pendent,primo uiridia,poſtea uero quum ad maturitatem perueniunt,ſubrubra euadunt.Eſt enim tota hæc herba ſapore ſalſa,cum quadam aſtrictione mixta,quam exiccant,ac poſtea comburũt, & illius conflatum cinerem,cali,ſiue cinerem cali uocant: ex lixiuio uero huius cineris,ſal alkali reſultat; At cinis induratus ille,alumen catinum dicitur, *Vitrum ex qua herba cõficiatur.*

citur. Quũ enim anno a Chriſto nato milleſimo quingenteſimo, quadrageſimo ſeptimo, menſe Maio, è Ferraria Anconã ueniſſem, litora maris, prope Mangeuaccam, hac herba cum crethamo ſcatere deprehendi, quam falſo Leonicenus libello ſuo de morbo Gallico apud Dioſcoridem telephiũ eſſe putauit. Quid uero Serapio per kali intellexerit, uſnem uocando, ignorare fatemur. Si modo hanc de qua agimus herbam non intelligit. Differt enim uſnen, ab uſnea, tametſi barbara ſunt uocabula, nam uſnen kali eſt, uſnea uero muſcus. Nõ prætermittendus quoque eſt Ruellius, qui procul dubio, in dignoſcenda herba iſta, multum hallucinatus eſt, quum tragum iunci ſpeciem eſſe crediderit, cui quoque Mathiolus Senenſis ſubſcripſit, nulla fultus ratione, quum è directo Tragus herba a nobis dicta ſit, & ex ea uitrum conficiatur, ut latius in ea diximus epiſtola, quam de hac re, ad illuſtrem ſimul ac Philoſophum inſignem, Alexandrum Manʒolum Bononienſem ſcripſimus. Cæterum, Galenus hanc ſubticuit herbam, credens utique eaſdem cum Anthyllide uires habere; ſunt enim eędem fere herbæ, ut dixi, Tragus et Anthyllis. Proinde ad Anthyllidis recurrite deſcriptionẽ, quum de tragii uiribus ſcire deſideratis.

Leonicenus taxatur. *Ruellius errat.* *Mathiolus errat.* *Tragi Galenus non meminit.*

De Iunco.

Græce, ὀξύσχινος *: Latine, Iuncus, acuminatus iuncus, leuis iuncus: Hiſpanice, iunco: Italice, giunco: Gallice, iunce.*

Enarratio 55.

SVNT Iunci omnia genera notiſsima, quæ prope aquas naſcuntur, ſed acuminatus tanquam acus extrema habens, potiſsimum in maritimis conſpicitur, de quibus Gale. lib. 8. de Fac. ſimpl. med. ita prodit: Quidam oxyſchœnos, alius oligoſchœnus, craſsior, laxiorq; oligoſchœnos, fructus huius ſomnum conciliat, Oxyſchœni autem duæ ſunt ſpecies, altera ſterilis, cuius nullus uſus in medicina; Altera quæ fert ſemen ſomni conciliatiuum, ſed minus quàm oligoſchœni, utrunque ſi cum uino bibatur, uentris fluxus deſiccat, & muliebre profluuiũ rubrum ſiſtit, Eſt itaq; eorum tẽperies compoſita ex terrena eſſentia leuiter frigida, & aquea leuiter calida. *Iuncus*

De Lichene.

Græce, λειχὴν *: Latine, lichen, Iecoraria, hepatica: Hiſpanice, la heppatica yerua, figadella yerua: Italice, la epatica figatella: Gallice, hepatica: Germanice, ſtein, oder brumẽ leberkraut.*

Enarratio. 56.

Naſcitur Lichen, prope puteos, & humentes lapides, ac aſperginoſas *Lichen.*

petras, quibus hęret, folio lato, in quo foramina, ueluti oculi emiſsitii eſſent, conſpiciuntur. Dicitur uero lichen, quia potiſsimum licheni, id eſt impetigini ſuccurrit, porrò iecoraria, ſiue hepatica uocatur, quia calidis eius morbis præ cæteris remediis, anteſignanum remedium eſt, Cuius Plinius duo genera facit, libro uigeſimo ſexto, capite quarto: ubi lichenis, id eſt impetiginis remedia proſequitur, dicens. Lichen uero herba his omnibus pręfertur, inde nomine inuēto: Naſcitur in ſaxoſis, folio uno ad radicē lato, caule uno, paruo, lōgis foliis dependentibus, hæc delet ſtigmata, teritur cū melle. Eſt aliud genus lichenis petris tantum adhærens, ut muſcus, qui & ipſe illinitur: hic & ſanguinem ſiſtit uulneribus inſtillatus, & collectiones illitus, morbum quoque regium cum melle ſanat ore illito & lingua; qui ita curantur, aqua ſalſa lauari iubentur, ungi oleo amygdalino, hortenſibus abſtinere, Lichenis uires ſic proſequitur Galenus libro ſeptimo de Faculta. ſimplicium medicamentorum, lęchen, lęchenas curat, extergentem, modiceq; refrigerantem, ac ſiccantem obtinens facultatem, naſcitur enim in humidis roreque perfuſis ſaxis.

Lichenis duo genera

De Paronychia.

Græce, παρωνυχία: Latine, paronychia, unguinalis herba.

Enarratio. 57.

Paronychia herba.

NASCITVR ſuper lapides, & truncos ueterum arborum, paronychia herba, folio rotundo, & prope radicem maiori quàm in peplo conſpicitur, in ſummitate uero caulis paruus eſt, nec ex ſe lac aliquod emittit, Dicitur herba iſta paronychia, quia digitorum durities & reduuias, emplaſtri modo impoſita ſanat, & ut tradit Galenus libro octauo de Facult. ſimpli. med. paronychias & fauos ſanat, digeritq; ea quę diſcuti poſtulāt, calfacit enim & deſiccat in tertio ordine, eſtq; tenuiū partiū, et ſine mordacitate.

De Chryſocome herba.

Græce, χρυσοκόμη: Latine, chryſocome, chryſites, barba Iouis, amaranthus uulgaris, herba amòris: Hiſpanice, flor del amor: Italice, fior uelluto, fior di grana, fior damor: Gallice, fleur de amurs: du paſſe uelours: Germanice, ſamatblum, tauſentchon.

Enarratio 58.

Chryſocome. Amaranthus. Flos amoris.

CHRYSOCOME, ut mea fert opinio, ea eſt herba quam amaranthum uulgarem appellamus, & eam quoque Dioſcorides, olim amarāthum appellari meminit, quā hodie in hortis, & ad feneſtras, magna cura

puellæ pro ſucandis genis nutriunt,folia ocymi, flore ſpicato, ardentiſsimi cuiuſdam coloris purpurei,a quo herba iſta barba Iouis dicta eſt,quanquã & aizoon herba ſemperuiua dicta, a nonnullis barba Iouis dicatur, ueluti quoque ſtœchas citrina, eſt enim flos iſte, ut dixi purpureus, inodorus, & inſipidus,quo mulieres genas ſuas ornant,& rubras efficiunt,quem quo que multi florem amoris uocant,cuius radix ut tradit Galenus libro octa= uo,de Facul.ſimpl.medic.uincentes habet acrem & aſtringentem, qualitates; quare non admodum multi uſus eſt, quanquam cocta in melicrato perpneumoniis & morbis hepaticis auxiliatur. Sed & menſtruis purgandis eſt utilis.hæc Galenus.Proinde Ruellium ac Fuchſium erraſſe, manifeſtũ eſt,quum herbam iſtam uino elibitam,omnem fluxum conſtringere, ſcriptum reliquerint. *Ruellius errat. Fuchſius errat.*

De Chryſogono.

Græce, χρυσόγονον : *Latine, chryſogonon, arilaria.*

Enarratio. 59.

HANC, natura ſibi reſeruatam habet,nec eſt aliquis qui eam demon ſtrare ualeat. *Chryſogo= non.*

De Helio chryſo.

Græce, ἑλίχρυσον, ἑλιόχρυσον : *Latine, Helio chryſos, ama= ranthus, Galeni amaranthus luteus, amaranthus aureus, ſthœ chas citrina : Hiſpanice, mancanilha de magan : Luſitanice, marella mouriſca : Italice, ſtichados citrina : Gallice, ſtichados citrina : Germanice, reinblumen.*

Enarratio. 60.

HELIOchr ſim uocat Galenus amaranthum,quæ procul dubio of ficinarum ſtœchas citrina eſt,alioqui genitiuo caſu, ſtichados citrina dicta herba,de qua Galenus lib.ſexto,de Facul.ſimpl.medic.ita inquit; Amarã= thum,facultatis eſt incidentis & extenuãtis,quare coma eius cum uino po ta fluxiones deſiccat,ſtomacho infeſta; grumos etiam ſanguinis diſſoluere creditur,Hactenus Galenus, Vnde clare percipitur,Mathiolum Senenſem male Galeni hęc uerba,ex Aëtio adducta,amarantho uulgari tribuiſſe,quũ potius huic de quo agimus conueniat, nam amaranthus uulgaris flos amo ris dictus,ut dixi,chryſocome eſt. *Heliochry ſos. Amaran= thus Gale. Sthœcas ci trina idẽ. Mathiolus errat.*

De Chryſanthemo.

Græce, χρυσάνθεμον : *Latine, chryſanthemum, caltha, calen*

dula, Solis ſponſa, herba totius menſis : Hiſpanice, marauilha yerua : Italice, calendula herba, fior de ogni meſe : Gallice, du ſoulzilz : Germanice, ringelblumen.

Enarratio. 61.

Chryſanthemon. Calendula

CHRYſanthemon multorum Doctorum hominum iudicio, calendula noſtra eſt, quæ ideo calendula dicitur, quia quolibet menſe, & ſingulis calendis, florere deprehendatur, qua de cauſa, Itali quoque herbam iſtam, Florem omnium menſium, appellare ſolent, Circumuoluitur autem flos aureus huius herbæ ad ſolis motum, ipſo enim apparente, flos aperitur, occultato uero, illico clauditur: qua de cauſa, ſolſequia, uel Solis ſponſa, a nō nullis dicitur, ab Hiſpanis uero miraculum, Sed animaduertendū eſt, quòd non ideo calendula, iudicanda eſt, Heliotropium, quia heliotropium ut diximus, cicorea herba eſt. Verum & alia conſpicitur calēdula, quæ folia diuiſa habet, & magis ad Dioſcoridis deſcriptionē accedere uidetur, utraque autē, eſui apta eſt herba, ac ut experientia uidemus, aluum mouet. De qua Galenus libris de Facul. ſimp. med. nullam prorſus fecit mentionem.

De Agerato.

Græce, ἀγήερατν *: Latine, ageratum, nunquam ſeneſcēs flos, eupatorium Meſues : Vulgo, eupatorio di Meſue.*

Enarratio 62.

Ageratum Eupatoriū Meſues.

AGERATVM, ut hiſtoria indicat, Eupatorium Meſues eſt, herba officinis ſatis familiaris, & quam ſeplaſiarii, cordate admodum, uice eupatorii, in Meſues compoſitionibus iniciunt, De qua Galenus libro ſexto de Faculta. ſimplicium medicamentorum, ita breuiter dixit: Ageraton, facultatem digerendi habet, & leuiter quadantenus a phlegmone liberandi.

De Verbenaca recta.

Græce, περιστερεὼν ὀρθὸς *: Latine, periſtereon recta, uerbenaca recta, uerbenaca maſculus, criſta gallinacea : Hiſpanice, uerbena, yerua : Luſitanice, urgibaon, macho : Italice, uerminacola, berbena : Gallice, ueruaine : Germanice, eiſenkraut, uel eiſernhart.*

De Verbeneca ſupina.

Græce, περιστερεὼν ὕπτιος : *Latine, periſtereon ſupina, uerbenaca ſupina, uerbenaca fœmina, hierobotane, herba ſacra, cincinnalis herba : Hiſpanice, uerbena, urgibaon femea : Italice, uerminacola femina.*

Enarratio. *63. 64.*

PASSIM conſpicitur uerbenaca, pręcipue aquaticis in locis, cuius recta ſiue mas; & ſupina ſiue fœmina, parũ inter ſe diſſerunt, nec enim in alio inter ſe differre, qui utranque exacte nouit, percipiet, quàm quòd recta, paucioribus foliis ornatur: ſupina uero multis, quæ omnino frondoſa eſt, ac ceſpitoſa; utrique uero flos glaucus eſt, ideſt cœleſtis, cum quadam albedine, coloris. Proinde Fuchſium in ſuo herbario, erraſſe certum eſt, ut qui uerbenacæ rectæ florem lutei coloris tribuat. Non minori quoque errore Othonem Brumphelſium, lapſum iandiu manifeſtauimus, qui ante Fuchſium, ſenetionem herbam uulgarem, pro uerbenaca ſupina depinxit. Galenus noſcens utranque eaſdem ferè uires labere, ita de uerbenaca, libro octauo de Facultatibus ſimpl. medic. tradit: Periſtereon, dicens, uim habet hactenus deſiccantem, ut & uulnera glutinet.

Verbena utraque.

Fuchſius in uerbena errat.

De Aſtragalo.

Græce, ἀστράγαλος : *Latine, aſtragalus, muris cauda radix : Germanice, erdmoren.*

Enarratio. *65.*

ASTRAGALI radices, familiares admodum apud Germanos inferiores ſunt, quibus, teuthones caſtanearum uice, ſub cineribus coctis, ueſcuntur, & nos ipſi apud quos per ſeptenium egimus, aliquando guſtauimus. Sunt enim radices nigræ hæ, intus albæ rotundæ, nucum magnarum magnitudine, ex quibus aliæ radiculæ ſubtiles, oblongæ: murium caudis ſimiles prodeunt, ob quas Germani radices iſtas, caudam muris appellant, eas quoque prope Venetias naſci audio, quarum folia, hucuſque à me uiſa non ſunt, ſed ut referunt, in uniuerſum Dioſcoridis hiſtoriæ reſpondent, & de illis Gal. lib. 6. de Facult. ſimpl. med. ita tradit: Aſtragalos radices aſtrictorias ſortitur, quare non inſtrenue ſiccat, nam & ulcera glutinat, & aluũ fluentem ſiſtit, ſi quis in uino decoctam radicem bibat.

Aſtragalus

De Hyacintho.

Græce, ὑάκινθος : *Latine, hyacinthus : Hiſpanice, Luſi-*

tanice, los mayos flores: Italice, cipola canina: Gallice, hya-cintho.

Enarratio. 66.

Hyacinthus. VIDETVR Hyacinthus in omnibus fere pratis, folio & radice, ſimilis cepæ, caule cubitali, ſubtili, innodo, colore herbaceo, à cuius medio flores cærulei purpureſcentes iucundiſsimi odoris, in fine Martii, & Aprilis initio pulcherrimi cernuntur: qui quum ad maturitatem perueniunt, terram reſpiciunt, & diu uigent. Eſt quoque alter hyacinthus florem habens rubentem, ſimilem lilio, ſed notis quibuſdam emaculatum, quem poëtæ ex ſanguine Aiacis ortum fabulantur, imò in illis notis ſiue literis, nomē Aiacis inſcriptum eſſe ita canit Ouidius lib. 10. Metamorph.

Hyacinthus alter.

Talia dum uero memorantur Apollinis ore;
Ecce cruor qui fuſus humi ſignauerat herbas.
Deſinit eſſe cruor, tyrioq; intenſior oſtro
Flos oritur, formamq; capit, quam lilia, ſi non
Purpureus color his, argenteus eſſet in illis.
Non ſatis hoc Phœbo eſt. (is enim fuit author honoris)
Ipſe ſuos gemitus folijs inſcribit, & αι αι
Flos habet inſcriptum, funeſtaq; litera ducta eſt,

Sunt autem notæ iſtæ in floribus Hyacinthi repertæ non quidem literæ ueræ, ſed maculæ quædam nigræ, ut in flore fabarum quoque conſpiciuntur. Quum hæc ſcriberemus, utriuſque hyacinthi radices, è Conſtantinopoli aduectæ ſunt, ad magnificum & generoſum uirum Ioannem Gondulanum, Patricium Raguſinum, quas præfectus nauis, ex horto Turcarum imperatoris eradicaſſe teſtabatur: ſunt enim radices hæ cepis ſimiles, ſed paruæ, non gratum quendam odorem ex ſe inſpirantes, quarum magnam partem, per uniuerſam fere Italiam, amicis impartiuit, ut ſecundam ſpeciem, ac primam familiarem haberent: De quarum uiribus, ita ut ſolet, tradit Galenus, libro octauo de Facultaribus ſimplicium medicamentorum dicens; Radix eius bulboſa eſt, deſiccans primo ordine; ſecundo autem, aut initio tertii refrigerans, fructus leuiter extergit, aſtringit que: unde & regio morbo laborantibus exhibetur in uino, ordine quidem tertio deſiccans, At in medio caloris frigoriſque conſiſtens.

Ioānes Gōdulanus.

De Papauere erratico.

Græce, μήκων ῥοίας: Latine, mecon rhœas, papauer erraticum, papauer rubrum: Hiſpanice, amapollas, papoullas: Ita-

lice, papauero ſaluatico roſſo: Gallice, du coqueli coq: Germa-nice, crapen roſe.

Enarratio. 67.

CERNITVR papauer rubrum, menſe Maio, & Iunio, prope ſegetes, in pratis, ita copioſe, ut aliquando è longinquo, quis rubros pannos, ſuper campos, ſtratos eſſe arbitretur, ex quibus rubris floribus, nonnulli ſyrupum contra pleuritim certo iuuamento parant, quorum quoque ſtillatitiam aquam, ruſtici in Hiſpaniæ contra febres ârdentes non infelici ſucceſſu bibunt; imò eoſdem flores tanquam ſaluti conuenientes, in uictus uſu cõtinuo habent, quod olim quoq; a priſcis factitatum iri apud Theophraſtũ lib. 9. de Plantarum hiſtoria. c. 13. ſcriptum inuenio, præcipue, pro morbo comitiali præcauendo. Refrigerat papauer erraticum hoc, ut inferius ex Galeno dicemus.

Papauer rubeum. Papauer erraticum.

De ſatiuo Papauere.

Græce, μήκων ἥμερος: *Latine, ſatiuum papauer, alterum papauer album, alterum papauer nigrum: Hiſpanice, dormideras blancas, dormideras negras: Italice, papauere bianco, papauere negro: Gallice, du pauoth bianche e noiro: Germanice, magſomen oder man.*

Enarratio 68.

ANIMADVERTAT hic candidus lector quòd Dioſcorides album papauer tantũ domeſticum, ſiue ſatiuum aut hortenſe appellat; nigrũ uero ſylueſtre, hac tantum de cauſa, quia album papauer, ſic album a flore & ſemine albis, dictum, plerunq; in hortis ſerebatur, nigrum uero, ſua ſponte, inter ſegetes, & legumina naſcebatur; At Plinius, libro. 19. capite octauo, non ſolum album & nigrum papauer ſatiuum facit. Sed etiam tertium, de quo ſupra ſermonem habuimus, & erraticum ſiue rubrum nominamus, ſub iis uerbis, papaueris ſatiui tria genera, candidum, cuius ſemen toſtum in ſecundis menſis cum melle apud antiquos edebatur, hoc & panis ruſtici cruſtæ inſpergitur, adfuſo ouo inhærens. Hactenus de albo Plinius, quod hodie quoq; multi in uictus uſu habẽt, & eduliis ſuis miſcent, de quo dixit Auicẽna: Caue ne tranſcendas tale quale eſt papauer album: Somniferum enim mediocre albũ hoc ſemen eſt. Et ſubdit Plin. Alterum genus papaueris nigrum, cuius ſcapo inciſo, lacteus ſuccus exprimitur. Tertium genus rhœam uocant Græci, id noſtri erraticũ, ſponte quidem, ſed in aruis cũ hordeo maxime naſcitur, erice ſimile cubitali altitudine, flore ruffo, & proti

Papaue

nus deciduo, unde & nomen a Græcis accepit. Ex iis enim clare percipitur, quòd Plinius omnia hæc papaueris tria genera, domeſtica conſtituat. Cæterum, ex papauere, opium & meconium parantur, nam meconium differt ab opio, in hoc, quòd meconium ex foliis & calicibus ac herba ipſa, tritis, & expreſsis, ſuccus collectus, ac in paſtillos redactus eſt, quod opio ignauius eſt; opium uero, lachrima ſiue lac ex papauere nigro cultro inciſo, deſtillans, ac concretũ eſt, quod ex Apulia hodie Venetias afferunt, quod re uera meconium potius, quàm opium appellari meretur. Verum, ne ſic illotis quod aiunt manibus, ab opio diſcedamus, ſcire decet, quòd amaritudo in opio reperta, non aliunde illi euenit, quàm à glaucio, uel ſucco agreſtis lactucæ, quibus plerunque adulteratur, & illi miſcentur, ut quoque Dioſcorides fatetur: ſi enim opio naturalis illa eſſet amaritudo, dubio procul calidum dicendum eſſet, non uero frigidum, ut qui medicamentorum ſimplicium naturas, per regiam Galeni methodum ſciunt, exacte norunt. De papauere uero ita tradit Gal. lib. 7. de Facult. ſimpl. medic. Quum quatuor eius inſignes ſpecies ſint, facultas omnium exiſtit refrigeratoria: cæterum, ſatiui ſemen mediocriter ſomnum conciliat, uiſu candidum: proinde pani ipſum inſpergunt, ac melle maceratũ eſitant; At ex ſylueſtribus, eius quod rhœas dicitur, quia flos ipſius celeriter defluit, ſemen ualidius refrigerat, itaque nequaquam eo quis innoxie ſolo uti poſsit. Illius uero quod calicem incidentem ſuſtinet, atrum exiſtit ſemen, medicamentoſumque, atque impenſe refrigerans: Quod autem longiorem emittit calicem, medicatiſſimum omnium eſt, admodumque refrigerans, idque omnibus partibus ſuis; adeo quippe refrigerat, ut ſtuporem ac mortem etiam inducat; eſt enim ex quarto & ultimo refrigerantium ordine.

Opium meconium.

Opii amaritudo.

Galeni papauer.

De corniculari Papauere.

Græce, μήκων κερατῖτις: Latine, papauer cornutum, corniculare papauer, fabiolum marinum: Hiſpanice, dormideras marinhas: Italice, papauere cornuto: Gallice, du pauoth marine: Germanice, gelbolmagen.

Enarratio. *69.*

Papauer cornutum.

NASCITVR papauer cornutum ad litora maris, præſertim inter ſaxa, ut Piſauri & Anconæ, aliis ue maritimis locis deprehendimus, folio uerbaſci inciſuris diuiſo, ſed flore luteo, quo decidente ſiliculæ, oblongæ phaſelorum modo, tanquam cornicula naſcuntur: à quibus cognomentum traxit: nam radix huius adeo parua eſt, ut facillime è terra eradicetur. Cæterum hallucinati ſunt multi, credentes glaucium quod Arabes memithe appellant,

pellant,huius cornicularis papaueris ſuccum eſſe, ut candide Dioſcorides indicat.Nam de cornicularis papaueris uiribus, ita tradit Galenus lib.7.de Facultatibus ſimpl.medic. Mecon ceratitis, ideſt papauer cornutum,uim habet incidendi,extergendiq;. Itaque radix eius in aqua ad dimidium deco ςta,hepaticos affectus adiuuat,folia & flores ſordidis & contumacibus ulceribus proſunt,ſed ea reiicere oportet ulceribus iam repurgatis, alioqui ſanã carnem exedent. *Memitha non eſt cornicularis papaueris ſuccus.*

De ſpumeo Papauere.

Græce, μήκων ἀφρώδης: *Latine,ſpumeum papauer,Heraclium papauer, Herculeum papauer.*

Enarratio. 70.

PAPAVER ſpumeum, niſi ſpecies quædam rhœadis papaueris, in aruis naſcentis,florem tanquam ſpumam album emittens ſit, quid ſit ignoratur, de quo Gal. quoque breuiter dixit libro ſeptimo: Semen habet pituitam expurgans. *Papauer ſpumeum.*

De Hypecoo herba.

Græce, ὑπήκοον: *Latine, hypecoon, hypecoum.*

Enarratio. 71.

QVI inter ſegetes diligenter quæſiuerit,hypecoum certe inueniet; naſcitur enim folio rutæ,flore uero luteo, & paruo, ſed caule cubitali & ampliori,tenero,ac innodi,de quo Gal.lib. 8.de Facult.ſimpl.med.ita breuiter dixit: Refrigerat tertio ordine,parũque à papauere diſtat. *Hypercoũ.*

De Hyoſcyamo.

Græce, ὑοσκύαμος: *Latine,hyoſcyamus, iuſquiamus, Apollinaris herba,altercum: Hiſpanice,el uelenho yerua: Luſitanice,meimendro: Italice,dente caualino, diſturbio: Gallice, iuſquiamo: Germanice, bilſen.*

Enarratio. 72.

IN Italia ex tribus hyoſcyami ſpeciebus,quas Dioſcorides citat,unam tantum mihi uidere contigit, & illam quidem flores luteos habentem, reliquas uero duas, olim in Hiſpania conſpectas habebam, quas pharmacopolæ,corrupta uoce,iuſquiamum appellant:ſoporiferæ enim omnes ſunt, ſed purpureos flores & nigrum ſemen habens,cęteris periculoſior eſt,poſt quam luteos flores emittentem,adnumerare eſt:Tertiam uero albam, cæteris innocentiorem dicimus.Nicander porro in ſuis Alexipharmacis.Con *Hyoſcyamus.*

tra hyoſcyami uenenum,perbelle ut ſolet,differit: & Galenus octauo libro de Facult.ſimpl.medic.ita de illius uiribus tradit:Cui ſemen atrum eſt, inſaniam ac ſoporem inducit,cui uero mediocriter flauum,propinquam ei obtinet facultatem;utrique tamen fugiendi ſunt,ut deleterii & inutiles, at cui ſemen & flos eſt candidus,ſanitate idoneus exiſtit, ex tertio quodammodo refrigerantium ordine.

De Pſyllio.

Græce, ψύλλιον: Latine, pſyllium, pulicaris herba: Hiſpanice, zargatona: Italice, pſillio: Gallice, herbe apuces: Germanice, pſilien kraut.

Enarratio 73.

Pſyllium. Pulicaris herba. FREQVENS & officinis uulgaris,pulicaris herba eſt,ſic dicta,quia ſemen pulicibus æquale habeat,quòd omnes pſyllium uocant,& ex eo mucilagines infrigidantes parant;de quo Gal. lib.8.de Facult.ſimpl.medic. ita dixit,pſyllium ſemen habet admodum utile,ex ſecundo refrigerantium ordine:in deficcando uero & humectando,mediũ quodam modo eſt & ſymmetrum.Hæc Gal.ex quibus ſatis patet,quàm perperam Meſue,de uiribus pſyllii ſentiat,quum dixerit,pſyllium quoad partes exteriores frigidum eſſe, quoad internas uero calidas & comburentes,in quarto gradu,quum re uera pſyllium ſecundum ſe totum frigidum ſit,& ita frigidum, ut illud inter medicamenta ſua frigiditate internecantia medici collocare non dubitent,ut apud Dioſcoridem,ut ceteros ſileam medicos hoc affirmantes, legere quis poterit,lib.6.cap.10. *Meſue errat.*

De Solano.

Græce, στρύχνος κηπαῖος: Latine, ſtrychnon, ſolanum eſculentum, ſolatrum hortenſe, herba Maura: Hiſpanice, yerua mora: Italice, ſolatro: Gallice, morelle: Germanice, nacht ſcatth.

Enarratio. 74.

Solanum. Solatrum SOLANVM officinis ſolatrum dicitur, quod olim in cibum ueniebat,& in hortis inter herbas eſui aptas ſerebatur,unde ſolanum hortenſe,ſiue ſolanum eſculentum appellabatur:hodie uero ubique ſub nulla olitoris lege naſcitur,& uagatur,quod ſemen emittit paruum,rotundum, primo uiride,poſtea uero indifferenter rubrum uel nigrum fit. Huius uero herbæ ſucco,ubi opus eſt ſimul & conſtringere & refrigerare,frequentiſſi-

me utimur,& merito, quia Galenus libro octauo, de Facultatibus ſimplicium medicament. de eo ita tradit: Solanum eſculentum quidem aſtringit, refrigeratque in ſecundo ordine. Recentiores uero, quia ſtrumas ſolanum hoc reſoluere animaduertunt illi partes heterogeneas, ac quoque ſubtiles tribuunt. *Solatrum ſtrumas reſoluit.*

De Solano ueſicario.

Græce, στρύχνος ἁλικάκαβος*: Latine, halicacabon, ſolanum ueſicarium, alkakengi: uulgo Arabica uoce alkakengi: Gallice, baga nauldes: Germanice, iudenbutlin, oder docklin.*

Enarratio. 75.

SECVNDA ſpecies ſolani, halicacabum hoc eſt, quod Arabes corrupta uoce, alkakengi uocant. Dicitur quoque planta hæc ueſicaria, quia eius rubrum fructum, in ueſicis, ſiue folliculis contentum habet, magnitudine ceraſi, de quo ita tradit Gal. libro octauo de Facultatibus ſimpl. med. At eorum quæ eſui non ſunt, unum quidem dicitur Alicacabum, fructum habens rubrum, acino uuæ perſimilem: & ſubdit: Alicacabum igitur, fructum fert ciendæ urinæ idoneum, compluribusque facultatibus quæ ad iecur, ueſicam, & renes accommodantur, miſcetur. *Halicacabon. Alcaclzengi*

De Solano ſomnifico.

Græce, στρύχνον ὑπνωτικόν*: Latine, ſolanum ſomniferum, uel ſomnificum, ſolatrum ſomniferum, uel dormitorium: Hiſpanice, yerua mora maior, ſolatro ſomnifero: Italice, ſolatro maggiore, herba belladona: Gallice, morele que ſe dormir.*

Enarratio. 76.

RARO uerum ſolanum ſomniferum reperitur, & ut ipſe uerum fatear id ſemel hucuſque tantum uidi, ad ripas Belgici maris, folio cotonei arboris, flore rubente, cuius ſemen crocei coloris in ſiliculis paruis occludebatur, quod uero Officinę ſolatrum ſomniferum uocant, differens ab hoc, de quo agimus eſt; nam neque croceum ſemen producit, neque in ſiliquis occluſum, imò potius nigrum auelanarum magnitudine, merito tamen ſeplaſiarii & uulgares medici, hoc quoque ſomniferum appellant ſolatrum, quia eaſdem fere cum Dioſcoridis ſomnifero ſolano uires habet, & eius ſemina egregie urinam prouocant, & potentiſsime renes expurgant, ac ſo- *Solanum ſomnificū*

mnum conciliant, & ut tradit Galenus citato loco, ſolani uero hypnotici, ſomni conciliatiui dicti, radicis cortex, ſi cum uino bibatur, ſomnum accerſit, drachmæ pondere ſumptus, exiſtens ſucco papaueris ſimilis, niſi quod imbecillior, utpote tertii refrigerantium ordinis, quum ille ſit quarti: huius ſolani ſemen urinam ciendi uim habet: ſi plus tamen duodecim corymbis hauſeris, dementiam aſciſcet.

De Solano furioſo.

Græce, στρύχνον μανικόν: Latine, furioſum ſolanum, ſolatrum furioſum.

Enarratio. 77.

Solanum manicon furioſum idem.

DIFFICVLTER hæc reperitur herba, proinde de ea nihil quicquam dicam; nonnulli tamen argitarum, & herbariorum affirmant, apud montem ſancti Angeli prope Apuliam, qui latine Garganus uocatur, reperiri. Ita enim ob oculos, eam Dioſcorides ponit, & ſuis coloribus depingit, ut non difficile eſſet, eam inter plures alias herbas dignoſcere, & de illa ita tradit Galenus lib. Simplicium, inquiens; At tertium ſolanum quod ad inſaniam adigat, omnes manicum nominant, & ad medicationes intra corpus inutile eſt; nam ſi quatuor eius drachmæ offerantur, mortem inferent; ſi pauciores, inſaniam; una certe innoxie ſumitur, nihil tamen utile præſtat. At foris corpori illitum ulcera maligna perſanat; uerum ad talia, radicis cortex præfertur, deſiccans ſecundo ordine iam completo, aut tertio incipiente; ſecundo autem incipiente refrigerans.

De Dorycnio.

Græce, δορύκνιον: Latine, dorycnium, lunaris herba, lunaria herba, ſtella terræ: Hiſpanice, una ſuerte de adelfa: Italice, lunaria herba: Gallice, lunaria herba.

Enarratio. 78.

Dorycnium Lunaris herba.

CHIMICI & ii qui profitentur ex Mercurio argentum conflare, hanc cotidie inquirunt herbam, & eam lunarem ſiue lunariam appellant, quia eius folliculus rotundus in quo ſemina conduntur, nocturno tempore ad radios Lunæ aperitur, & ita ſplendeſcere uidetur, ut eam lucentē ſtellam è longinquo dixerit, quam incolæ ſic uidentes, & diabolum putantes aufugiunt. Ea enim chimici argentum uiuum Mercurium dictum, fixum ſtabileque reddunt, & ſtriges ueneficia parant, ac dæmones irritant. Falſo certè Iacobus Manilius fabam inuerſam, quam Lunariam herbam

Iacobus Manilius errat.

appellat,apud Dioſcoridem,ſolanum ſomnificum eſſe dixit; Nam ut Euritius Cordus notat,hiſtoria omnino repugnat.Ceterum,Galenus libro ſexto,de Fac.ſimpli.med.ſub Dorycnidio,ita de iſta herba inquit; Dorycnidion aquea excellit frigiditate,quamobrem, pauculum quidem, ſoporem conciliat, pluſculum uero ſumptum,perimit.

De Mandragora.

Græce, μανδραγόρας *: Latine, mandragora, pomum terreſtre, pomũ caninum, Circe: Hiſpanice, mandracola yerua: Italice, la mãdragora: Gallice, mandragore: Germanice, alraun.*

Enarratio. . 79.

NVNQVAM quod equidem meminerim, in Hiſpania mandragoram uidi; in Italia uero frequens eſt herba,præcipue Ferrarię,ubi nullus ferè extat hortulus,in quo mandragora non reperiatur. In cœnobio enim Carthuſianorum,apud quod,unuſquiſque monachus ſuum proprium & particularem hortulum habet,ita felicisſime creſcit,ut nullus extet, qui nõ hac decoretur herba:creſcit autem folio lapathi,lato, oblongo,per terram ſtrato,ad cuius radices poma quinque uel ſex numero naſcuntur, magnitudine paruę pilæ,coloris interdum uireſcunt herbacei; quum uero ad maturitatem perueniunt,lutei ſaturi efficiuntur; naſcuntur autem,ut obiter hoc attingamus,poma hæc pediculis ſemi dodrantalis altitudinis, ita appoſitè, ut unumquodque pomorum,homuntionem quendam, abſque brachiis repręſentare uideatur:qua de cauſa,Pythagoras,mandragoram anthropomorphon,id eſt figurã hominis,appellauit. Quem ſecutus Columella,mãdragoram in ſuo Horto,ſemihominem dixit,cui ſignatæ cauſæ, alterã addimus uulgarem; Quia mandragora, radicem in duas fibras, ueluti duo crura,diuiſam habet,unde quoque ſemihomo appellatur.Hæc etiam Circe dicebatur,quia ea ad amatoria & ueneficia, Circe famoſisſima incantatrix paſsim utebatur,& de ea,in Pentateucho legitur,quã Hebræi,dudaim, ſua lingua uocant.Ex huius uero radice, uinum mandragorite parandum Dioſcorides,& medici ſuadent,quod plerunque propinant iis quibus ſecare aut membrũ aliquod urere uolunt,mirificæ enim ſtupefacit. Iuſtũ erit hic enarrare tyrannidẽ ac impoſturam nugiuendulorũ ac impoſtorũ hominũ,qui homunculos quoſdã,ex radicibus cannarũ ſculptos,mulieribus ſterilibus,& non parturientibus,loco mandragorę,nõ paruo uendunt pretio. Sculpũt enim hominis effigiẽ,in cannarũ ut dixi radice ita appoſitè & ſollerter,ut ubi opus eſt appareãt capilli,ut in barba,capite,& pectine,Grana tritici quædã affingant,quæ cũ radice ſimul terra obruta, plures,tenues, ac capillis ſimiles radices emittũt,ac inde tota ipſa radix,figura homuntionẽ

Mandragora.

Anthropomorphos.

Circe.

Impoſtura hominum.

repræſentat,quam è terra non niſi obturatis auribus eradicari poſſe, uel canis caudæ adalligatam,alta mente nugantur. Vendunt autem unam uel alteram harum radicem,triginta,nonnunquam uero quadraginta aureis ducatis. Pereant igitur balatrones ii falſarii,quos ut Italia uniuerſa fert,ita tota Hiſpania eos fugat,& non permittit imperitum uulgus impoſturis circumueniri. Tertia uero ſpecies mandragoræ,Morion dicitur,quæ procul dubio melongena non eſt,ut nonnulli opinati ſunt. Eſt enim melongena uel meleʒana,fructus ubiq; familiaris,quem aliqui berengenam uel belōgenam,alii uero Cupidinis pomum,uel inſanum pomum appellant,quòd inter cucurbitas,& melones ſeritur, & uictui nō aſpernendum obſonium eſſet,niſi triſtes ac atrabiliarios gigneret humores,ut Auicennam adnotaſſe legimus.Huius porrò altera ſpecies in Italia cernitur, pomum gignens luteum,quam ego morion eſſe dixiſſem,quia cum mandragora, magnam cū figura,tum uiribus habet ſimilitudinem; de quibus Galenus libro ſeptimo de Facult.ſimpl.medicamentorum,ita tradit: Refrigerat tertio exceſſu mādragora,uon nihil tamen pomis caloris atque humiditatis ineſt,unde ſoporem conciliant.Radicis cortex non tantum refrigerat,ſed etiā ſiccat, quod eo includitur imbecillimum eſt.

De Aconito pardalianche.

Græce, ἀκόνιτον παρδαλιαγχές: Latine, aconitum interficiens leones, pardos, aconitum interficiens pantheras: Hiſpanice, centelha yerua: Luſitanice, bugalhoo hierua, yerua de ballesteros: Italice, aconito: Gallice, aconito: Germanice, uuolffsbeer, uel doluurtz.

Enarratio 80.

Aconiti ſpecies duæ

PRIMA hæc aconiti ſpecies pardalianches dicta, in multis reperitur locis,cuius radices nigras ad rubedinem declinātes,luporum uenatores publice uendunt,& illis lupos interficiunt: Sed non ea de cauſa luparia dicenda herba hæc eſt,quum ſequens uere luparia denominetur,& radices non quidem ad ruborem inclinatas,ſed potius nigerrimas habet,quę minus potenter lupos interficiunt, quàm huius de quo agimus aconito. Carnibus enim radices utriuſque aconiti mixtæ,lupos interficiunt; Sed ut dixi, primi huius aconiti radices potentius eos interimunt.Ex utriſque quoque & taxo,uenatores conditum parant,quo ſagittas ſuas inficiunt,& toxicum appellant,quia Græci ſagittas telaque ſua, toxeumata uocant, Aconitū hoc pardalianches,quia pardos,leones interimat,dicitur; cui folia aſpera cucumeris aſinini foliis ſimillima inſunt,de quo Plinius cum Dioſcoride, ita li-

Toxicum unde dictū

bro uigeſimo ſeptimo,capite tertio dixit; Aconitum folia habet cyclamini,aut cucumeris non plura quatuor ab radice leniter hirſuta; radicem modicam cammaro ſimilem marino,quare quidam cammaron appellauere; alii lycoctonon ex ea quam diximus cauſa; arida radix incuruatur paululum ſcorpionum modo,quare & ſcorpion aliqui appellauere: Nec defuere qui myoctonon appellare malint,quoniam procul & è longinquo odore mures necat. Naſcitur in nudis cautibus, quas aconas uocant, & ideo aconitum aliqui dixere,nullo iuxta,ne puluerem quidem nutriente, & cætera.Ex quibus ſatis clarè patet, quâm perperam Leonartus Fuchſius in ſuo Herbario,pro primo hoc aconito herbam Paris depinxerit, nam primum hoc aconitum,præſtantiſsimum ut dixi uenenum eſt, ut eo inunctis muliebribus genitalibus,eadem die mortem inferat; Herba uero Paris, tantum abeſt ut uenenum dicatur,ut potius contra quoduis uenenũ ſingulare ſit antidotum,ut author ille qui additiones quaſdam Pandectis adiecit, inquit,qui quoque contra fatuitates & inſanias ualere,commendat.Quibus nos addimus,quod herba Paris,unicum tantum emittit caulem,& illũ quidem rotundum,duorum cubitorum altitudinis,in cuius medio folia quatuor,ſanguineo frutici ſimilia,& in crucem diſpoſita ſunt, in ſummo uero, alia quatuor quoque uidentur parua,oblonga, in quorum medio fructus purpureus,rotundus,acino uuarum paruo ſimilis, uinoſus, albo quodam paruo ſemine plenus,cernitur.Nam radix capilloſa inter album & luteum colorem eſt,in qua ſcorpionis caudę figura non cernitur,nec alabaſtri ſplẽdor aliquis,quæ duo in aconito reperiri,Dioſcorides tradit.Cæterũ Theophraſtus libro nono,de Cauſis plantarũ,capite decimo ſexto,inquit: olim aconitum ita componi, ut certis occidere temporibus poſsit, uidelicet bimeſtri,trimeſtri,ſemeſtri,anno completo,nõnullum etiam biennio, quod nos hodie quoque fieri a nonnullis percipimus.

Fuſchius errat. *Herba paris.*

De altero Aconito.

Græce, ἀκόνιτον ἕτερον : *Latine, lycoctonon,cynoctonon, alterum aconitum,herba lupos interficiens,luparia herba: Hiſpanice,yerua del lobado, mata lobo yerua, yerua de balheſteros: Italice, herba luparia, herba de la uolpe: Gallice,luparia herba: Germanice, uuolffsuurtz.*

Enarratio 81.

TRIA huius aconiti genera facit Dioſcorides,quorum duorum hiſtorias non legimus,unde credere eſt,ut plerique doctiſsimi uiri credunt, textum iſtum corruptum & diminutum eſſe,quum in eo, tertii tantum Pon-

Licoctonoo.

tici aconiti hiſtoria legatur,quod paſsim folio platani multis diuiſo inciſuris cernitur:Caule uero filicis,flore luteo,et illo ampliore,quem ranũculus ſiue batrachion producit.Hanc uero herbam,lupariam communes appellant,ob id quod eius radices ut capite ſuperiori diximus, lupos potiſsimũ interficiant. Alterum uero genus uulgare quoque cernitur, folia ſtricta digitalis longitudinis habens,ad ſummum pro parte ſeptem. Tertium uero in monte Anconitano uidimus,folium rutæ ſimile habens,cęteris ueneno-ſius,ac peſtilentius. Cæterum,adeo ſegniter,& frigide in examinandis ſimplicibus medicamentis Auicenna ſe geſsit,ut illum in hac materia præterire conſultius eſſet,quod nõ aliunde euidentius percipi poteſt, quàm in aconito herba,quam multoties cum cicuta confundit,aliquando uero cum toxico,nonnunquam autem cum napello,ut abunde Ferrarienſes indicarũt, ac poſt eos Leonardus Fuchſius Germanus , qui quoque mea ſententia reprehenſione digni ſunt,credentes utique aconitum Græcorum,apud Auicennam napellum eſſe,quum re uera multum inter ſe differant : quod noſcens Auicenna,de utroque aconito uerbum fecit,uocans utique unũ ſtrãgulatorẽ Adip.id eſt animalis,ita apud Hiſpanos dicti, ac medii inter uulpem , & lupum,quod gregatim incedit, & leones comitatur,ob id quod ex preda a leonibus derelicta comedit. Reperitur enim in Aphrica animal hoc Hiſpaniæ contermina,de quo alibi,Deo opt. maximo fauente plura dicemus. Alterum uero aconitum ſtrangulatorem leonis pardi ſignat . At alibi de napello,tanquam ab aconito herba diuerſa,caput præfixit , ut iure dicendum ſit , napellum longe ab aconito differentem eſſe . Accedunt ad hæc,quòd Theophraſtus,libro nono de Plantarum hiſtoria,aconiti foliũ, & fructum nihil penitus nocere , ſed in radice tantum uim mortiferam habere tradat:Cui ſubſcribunt omnes recentiores,qui de Antidotis contra uenena ſcripſerunt,ut Raſius, Alſaharanius, Cõciliator, Guainerius & plures alii.Sed quia quæ non ſit herba napellus, diximus ; nunc quæ ſit, dicamus, ut liquido conſtet,napellum ab aconito differentem eſſe . Eſt igitur napellus apud Auicennam deſcriptus,herba folia habens artemiſiæ maiori ſimilia,flores uero purpuraſcentes,qui interdum aperti non ſunt, cucullati apparent,& mortuorum capitibus ſimiles ; quaſi uolens natura per eos, herbæ mortiferam uim hominibus indicare,ut ab ea abſtinerẽt,ut in aliis pluribus quoque herbis cernimus.Nam poſtquam aperti flores iſti ſunt,galiopſis floribus ſimiles euadũt, ſed maiores,qui cauli bicubitali hærent,in quo paruæ quædam ſiliculæ quoque uidentur,in quibus ſemen nigrum admodum minutum occluditur,Huius radix,reti ſimilis eſt , non uero ſcorpioni,aut cirris marinarum ſquillarum ; ut liquido conſtet , inter napellum & aconitum differentiam non mediocrem eſſe. Eſt item apud Auicennã, napellus Moyſis dictus,quem murem quendam eſſe ad radices napelli naſcentem

Luparia herba. *Taxatur Auicenna.* *Taxatur Fuchſius.* *Adip animal in Aphrica repertum.* *Napellus ab aconito differt.* *Napellus herba.* *Napellus Moyſis.*

ſcentem dicit,& qui in uniuerſum, Antidotum contra omne genus ueneni, & potiſsimum napelli ſit, quem multi celebres uiri uiderunt, & tanquam rem pretioſiſsimam, ac unicum contra quoduis genus ueneni remediũ ſeruant, quo factum eſt, ut mulieres Hiſpaniæ, huius animalculi pedes, pro amuleto, contra faſcinationes, & epilepſiam, puerulis ſuis, collo ſuſpendant. Aduertat tamẽ bonus lector, quòd apud Plinium libro uigeſimo ſeptimo, capite tertio, aconitum alterum, myoctonon id eſt mures interficiens appellari meminit, ut hac ſignificatione ductus, ne forſan in errorem labatur, credens utique napellum Moyſis, aconitũ quod mures interimit, ſit. Ex napello autem, compoſitio quædam alberzachali ab Arabibus dicta paratur, quæ (ut tradit Auicenna,) capite de napello; ebibita, uitiliginem albam curat. Proinde qui Auicennam hac in parte uellicant, digni ſunt reprehenſione, non enim Auicenna, ebibitum napellum uitiliginem albam, aut ut ille inquit, albaras curare tradit, Sed potius inquit, quòd ex napello compoſitio alberzachali dicta, in certa ebibita doſi, albaras delet & curat, ut nouam Bellunenſis correctionem conſulere eſt. Demum de aconito ac illius uiribus, ita tradit Galenus libro ſexto, de Facul. ſimpl. medic. Aconitum pardalianches, putrefacientis & deletoriæ facultatis exiſtit, quare in cibo potuque fugiendum, & ſubdit; Aconitum lycoctonum, ſimilis prædicto eſt facultatis, ſed peculiariter lupos interficit, ut illud pardos.

Alberzachali compoſitio.

De Cicuta.

Græce, κώνειον: Latine, conion, cicuta: Hiſpanice, ceguda yerua, caneuoria, ciguns: Italice, cicuta: Gallice, cigue: Germanice, uutzerling uel uuterich.

Enarratio 82.

VBIQVE uulgaris cicuta eſt, ſed alibi frigidior, & uenenoſior, quàm in Hiſpania aut Italia reperitur: cuius ſucco olim Socrates, ſummus philoſophus iniuſte mortuus fuit; homini enim cicuta uenenum eſt, pecudi uero & ſturno pabulum, de qua Galenus libro ſeptimo, de Facult. ſimpli. medicamen. ita breuiter dixit: Conion, id eſt, cicuta, quod extremè ſane refrigeret, omnes norunt. Hæc Galenus. Ego uero quandoque cicutæ radicem guſtans, eam ualenter linguam rodere, ac urere deprehendi, qua de cauſa illam calidam eſſe, in dubium trahebam, & niſi procul dubio uniuerſæ antiquitati contradixiſſem, illam calidam omnino aſſeuerarem: De qua quoque Dioſcorides libro ſexto, capite undecimo, ſermonem habet, & eã inter uenena connumerat, cuius efficaciſsimum remedium, meraci, ac generoſi uini potio eſt.

Cicuta.

Sturni cicuta nutriuntur.

Merũ Antidotum cicutæ.

De Taxo arbore.

Græce, σμῖλαξ *: Latine, ſmilax arbor, taxus arbor: Hiſpanice, texo arbore: Italice, naſſo, taſſo: Gallice, if.*

Enarratio 83.

Smilax. Taxus. SMILAX, taxus arbor dicta, non ſolum in uniuerſa Hiſpania, ſed etiam maxima Italiæ parte creſcit, abieti cum figura, tum foliis ſimillima: humilior tamen aliquantulo abiete eſt, rubras ferens baccas, illis ſimiles, quas agriſolium gerit. Venefica enim arbor hæc eſt, cui folia perpetuo hęrent, de qua Virgilius cecinit, dicens; Sic tua Cyrneas fugiant examina taxos. A taxo enim toxicum deductum eſt, ut in aconito diximus. Cæterum adeo peſtilens & mortifera arbor hæc eſt, ut eius umbra ſubter dormientes enecet; hodie uero ex huius arboris ligno, ad antiquitatis imitationem arcus Punicei fere coloris parantur, quod quoque ad ſcrinia, menſas, tabulas, & ſubſellia uſurpatur, de qua ut ab ea fugiamus tantum ſcribitur: referunt tamen nonnulli, innoxiam fieri, ſi in ipſam arborem, clauus æreus adigatur.

De Apocyno.

Græce, ἀπόκυνον *: Latine, apocynon, braſſica ruſtica, braſſica canina: Hiſpanice, hauas de perros: Luſitanice, antra mocos de quan: Italice, lupini canini.*

Enarratio. 84.

Apocynū. REPERITVR herba hæc apud Hiſpanos frequenter, quæ ſiliquas quaſdam fabis, uel potius lupinis magnis ſimiles emittit, quo fit, ſua uoce, lupinos caninos uel fabas caninas, herbam iſtam appellent, quæ omnino uenenoſa eſt, & eā populus maxime fugit, & timet. De qua Galenus libro ſexto de Faculta. ſimplicium medicamentorum, ita tradit: Canibus iuxta & hominibus eſt uenenum, herba grauiter olens, ob idque uehementer calida, non tamen proportione deſiccat, itaque illita admodum digerentis eſt facultatis.

De Nerio.

Græce, νήριον *: Latine, nerion, rhododaphne, rododendrum: Hiſpanice, adelfa, eloendro: Italice, oleandro: Gallice, roſage, o roſagine: Germanice, olander.*

Enarratio. 85.

NASCITVR ad ripas fluuiorum nerion, perpulchras ferens roſas, quas Apuleius in aſinum uerſus, ueras roſas putauit, ſed ultimo diuerſas dignouit: planta enim fruticoſa hæc eſt, lauri folia habens, & illa quidem amariſsima, ex cuius uirgis, pueri in Hiſpania aclides, id eſt tela quædam, acutis ferris ornata parant, quæ in tauros eiaculantur. Cæterum, huius plantæ ligno, tactis aquis amaris, Moyſes dulces reddidit, ut credũt Hebræi: & de illius uiribus, ita tradit Galenus libro octauo, de Facul. ſimpl. medicamẽtorum: Nerion rhododaphne, foris quidem illitus is frutex, digerendi uim obtinet; at ſi intra corpus ſumatur, uirulentus homini & pleriſque pecudibus eſt. Nerion.

De Fungis.

Græce, μύκητες: Latine, mycetes, fungus: Hiſpanice, hongos, cogomelos, turtulhos, cylherquas: Italice, fonghi: Gallice, champignon.

Enarratio. 86.

FVNGORVM plures ſunt ſpecies, ex quibus, boleti in pratis plerunque principio Aprilis naſcentes, primas obtinent, quos ego cum cæteris, tanquam noxios, ac peſsimi & frigidi nutrimenti reiiciendos conſulerem, ut curatione quadam Centuriæ primæ Curationum mearum abunde dixi. Cæterum, tantus eſt hominum hodie luxus guloſitasue, ut pro habendis quotidie fungis, lapides quoſdam excogitarint, quos in cellis uinariis, ſumma cura ſeruant, & eos terra cooperiunt, ſuper quos, ſingulis octo uel decem diebus, fungi naſcuntur, de quorum natura, ac malignitate tradit Galenus libro ſecundo, de Facult. alimentorum, capite ſexageſimo nono, & libro de attenuãte dieta, capite nono, ubi omnium olerum, peſsimos eſſe fungos tradit. Libro uero ſeptimo de Fac. ſimpl. medic. ita quoque de illis diſſerit; Fungus, inquiens, frigida humidaque admodũ planta eſt, quare proxime ad enecantem facultatem accedit. Et ſanè inter eos ſunt, qui interficiant, maxime qui ex natura mixtam habent qualitatem putrilaginoſam, quibus Galeni uerbis, tu addas, quales ſuilli fungi dicti ſunt, qui maxime uenenoſi ſunt. Fungi. Suilli fungi.

De Colchico ephemero.

Græce, κολχικὸν ἐφήμερον: Latine, colchicon ephemerum, ephemerum uenenoſum, lethale ephemerum, hermodactylus, Mercurii digitus: Vulgo hermodactylos.

Enarratio .87 .

Ephemerũ.

DICITVR ephemerum, quod uno interficiat die, præſertim Colchicon hoc, in Colchide prouincia naſcens, quo ſerui, tãquam refugium in deſperatione quærentes, utebantur. Eſt autem præſentaneum uenenum, ad ſanguinem uſque ſoluens, præcipue ut dixi, in Colchide: in aliis uero regionibus, non ita uenenoſum percipitur, quod ut Serapioni placet, Hermodactylus recentiorum eſt, quo plerunque contra rebelles ac diuturnos articulorum dolores utimur.

Hermodactylus.

Nec enim mirari eſt, ſi Paulus ſeorſum de hermodactylo, tanquam re a Colchico ephemero differente, ſermonem habeat, alibi uero de Colchico ephemero caput præfigat, quum id cõſultò fecerit.

Ephemerũ non uenenoſum colchicon hermodactylus eſt.

Videns utiq; ephemerum non adeo uenenoſum eſſe, præcipue ubi hermodactylus dicebatur, ſed rei medicę potius conducibile; qua de cauſa, de eo ut uenenoſo, cũ cæteris Græcis caput cõſtituit: alibi uero tanquã de re ſibi nouiter cõperta, et nõ admodũ uenenoſa, ſub hermodactyli nomine, uerbũ fecit, dicens: Hermodactyli radix & per ſe, & ipſius decoctũ uim habet purgandi, priuatim & arthriticis, tunc quũ humores defluũt exhibetur: uerũ ſtomacho nimis q̃ aduerſatur. De ephemero uero Colchico, ac uenenoſiſsimo, & exitiali lib. 5. cap. 48. legere quis poterit apud ipſum.

Hermodactyli temperatura.

Eſt cæterũ, hermodactylus ut Serapioni placet, calidus & ſiccus, in ſecũdo ordine, cuius frequens uſus hodie contra morbum Gallicum antiquum habetur.

De Ephemero.

Græce, ἐφήμερον *: Latine, ephemerum, ephemerum non lethale, iris ſyluatica, lilium conuallium: Vulgo lilium conuallium.*

Enarratio. 88.

Lilium conuallium.

Hoc ut Fuchſio Germano placet, liliũ conuallis eſt, quo omnes horti hodie ornãtur, et merito, quia eius flores, tãquã arbuti figura, eximiã referãt redolentiã, odorem enim ex ſe emittũt, ſimilẽ illi, quẽ narãtii flores ſpirare ſolẽt, de quo Gal. lib. 6. de Fac. ſim med. ita dixit; Ephemerõ nõ uenenũ illud, ſed quod iris ſyluatica nominat̃, aſtringit quidẽ, eſtq; ſuauis odoris, Quare & repellit, et per halitũ digerit, Nõ inefficaciter autẽ radix eius in dentiũ dolore colluitur: At folia cocta in uino, phymatũ augmẽto & ſtatui cõgruũt.

De Lente paluſtri.

Græce, φακὸς ὁ ἐπὶ τῶν τελμάτων *: Latine, lenticula paluſtris, lens aquatica: Hiſpanice, lente yuela de ſtanque, lenteya dellagoa: Italice, lente de i paludi: Gallice, lentille aquatique: Germanice uuaſſer linſen.*

Enarratio. 89.

SVPER natat in aquis præcipue ſtagnoſis, lenticula hæc colore uiri dis, qua de cauſa, lenticula paluſtris uel aquatica lenticula nominatur, de cu ius uiribus Galen. libro octauo de Facult. ſimpl. med. ita dixit: Humidæ frigidæque temperaturæ exiſtit, utrinque ex ſecundo ordine. *Lenticula aquatica.*

De Sedo maiori.

Græce, ἀείζωον τὸ μέγα *: Latine, aizoum maius, ſedum maius, ſemperuiuum maius, ſemperuiua maior, barba Iouis: Hiſpanice, yerua puntera, ſempre uiua: Italice, ſempre uiua: Gallice, de la iou barbe, triquemadame.*

De Sedo minori.

Græce, ἀείζωον τὸ μικρόν *: Latine, aizoum minus, ſedum minus, ſemperuiuum minus, ſemperuiua minor, faba inuerſa, faba craſſa, craſſula herba: Vulgo faba craſſa.*

Enarratio 90. 91.

DICITVR aizoon, id eſt ſemperuiuum, quòd nec ingenti æſtu, nec atroce frigore unquam moriatur, ſed ſemper omni in tempore uiride, præcipue ſupra tecta antiqua, & ueteres muros uigeat. Frigida enim ac con ſtringens herba hęc eſt, medico uſui cotidiano ueniens; At minus ſedum, ut ego opinor, faba craſſa, ſiue faba inuerſa, herba dicta eſt, natura frigida; non uero uermicularis, ut Mathiolus, & alii putāt, quia uermicularis herba, ſapo re acris eſt, natura uero calida, quæ duo minime ſedo minori conueniunt, quum ut dixi ſedum minus, natura frigidum, ut maius eſt. Cæterum, & planta ipſa deſcriptioni ex toto reſpondet, ut iure concludendum ſit, quòd faba inuerſa, ſiue craſſa dicta, minus hoc ſemperuiuum ſit, de quibus Galenus, libr. 6. de Facultatibus ſimplicium medicament. ita inquit: Aizoon utrunque tum maius, tum minus, deſiccat quidem leuiter, utpote aſtringens modice: eſt tamen ex tertio ordine refrigerantium, in eoque aquea eſſentia præpollet; quare ad eryſipelata, herpetes, & phlegmonas à fluxione ortas accommodatur. *Aizoon ſemperuiua.* *Faba craſſa* *Mathiolus errat.*

De Tertio ſedo.

Græce, ἀείζωον ἕτερον *: Latine, aizolon aterum, telephium, portulaca ſylueſtris, uermicularis herba: Hiſpanice, uuas de*

perro yerua, la uermicular yerua: Italice, herba granelоſa, la uermicolare: Gallice, pain doyſeau.

Enarratio. 92.

Vermicularis. TERTIVM hoc ſedum, uermicularis eſt herba, natura calida, ſapore acris, cuius duæ ſpecies habentur, altera luteos habens flores, altera uero albos: hanc fœminam, illam uero maſculum, nõnulli appellant. Cæterum, hæc ipſa telephium quoque dicitur, herba de qua capite ultimo, libri ſecundi ſermo quoque habitus eſt. Proinde caput hoc idem cum illo eſſe, certũ eſt, quod Gal. tacite confirmare uidetur, quum de hoc tertio ſedo, non alibi quàm ſub telephio, mentionem fecerit, dicens: Thelephium, exiccandi & detergendi facultate eſt præditum, non tamen inſigniter calida, ſed forſan ſecundi ordinis. Deſiccat etiam ſecundo, intenſo tamen, aut tertii principio, proinde ad putrida ulcera congruit, & cum aceto utranque uitiliginem ſanat. Hæc Gal. Cæterum, huic noſtræ aſſertioni fauet hiſtoria in Aldino exẽplari ſcripta, quæ multa reſecata habet, & ita incipit: Tertium ſedi genus, folia habet oliuæ, multo tamen minora, numeroſiora, & tenera, coliculos rubentes, ab una radice multos, in terram procliues, qui cõmanducati ſucco abundant, glutinoſique & ſalſo ſapore ſunt, calefaciendi uis & natura illi eſt, acrimoniam habet, exulcerat, & ſtrumas cum axungia emplaſtri modo impoſita, diſcutit.

De umbilico Veneris.

Græce, κοτυληδὼν*: Latine, cotyledon, acetabulum, umbilicus Veneris, cymbalaria: Hiſpanice, Luſitanice, ſcudetes, coucilhos: Italice, cupertoiule: Gallice, des eſcudes.*

De altero umbilico Veneris.

Græce, ἑτέρα κοτυληδὼν*: Latine, alterum genus umbilici Veneris, cymbalion, alterum acetabulum.*

Enarratio. 93. 94.

Acetabulũ umbilicus Veneris. HAERENT parietibus & humectis locis, utrunq; acetabulum, folio craſſo, rotundo, concauo, coxendicis figura, quæ frigida ſunt & combuſtionibus deſeruientia: de quibus Gal. lib. 7. de Facult. ſimpl. medic. ita inquit: Cotyledon, humidam, ſubfrigidam, obſcure aſtringentem, ac leuiter amaram obtinet facultatem, unde refrigerat, repercutit, abſtergit, & diſcutit, itaque phlegmones eryſipelatodes, & eryſipelata phlegmonodη perſanat, æſtuantique uentriculo commodiſsimum cataplaſma exiſtit.

De Vrtica.

Græce, ἀκαλήφη: Latine, acalephe, urtica: Vulgo, ortica, ortiga: Gallice, ortie griace: Germanice, meſſel.

Enarratio. 95.

OMNIBVS urtica nota eſt, & illius omnia genera, de quorum uiribus, ita tradit Galenus lib. 6. de Facultatibus ſimpl. medic. Huius herbæ, tũ fructus, tum folia, admodum digerentis ſunt facultatis, adeo ut phymata & parotidas ſanent, ſed & quiddam flatuoſum exhibent, dum coquũtur quo extimulant uenerem, & maxime ubi ſemen cum muſto bibitur. Quod non calfaciat uehementer, ſed nimis tenuium ſit partium, teſtimonio eſt craſſorum ex pectore eductio, tum pruritus quem in partibus excitat, porro ſubducit uentrem titillatione magis quàm purgatione, in uniuerſum, quæ exiccari citra mordicationem poſtulant ea conuenienter perſanat. *Vrtica.*

De Galiopſi.

Græce, γαλίοψις: Latine, galiopſis, urtica labeo, urtica fatua, urtica fœtida: Hiſpanice, urtiga muerta: Italice, ortica fetida: Germanice, binſſaugen: Gallice, ortie morte

Enarratio. 96.

FAMILIARIS ubique galiopſis herba eſt, quæ prope uias, ſepes, & domorum areas, folio & caule urticæ, naſcitur, non tamen pungit, ſed multum fœtet, qua de cauſa, urtica fœtida a multis dicitur. Cæterum, ita galiopſis baloto ſimilis eſt, ut primo aſpectu, herbarius unam pro altera eradicabit: differunt tamen, quia galiopſis, flores habet purpuraſcentes, balotus uero albos: item, qui ſcrophulariam herbam officinis uulgarem, quã ferrariam, ficariam, caſtrangulam, & millemorbiam uocant, Dioſcoridis galiopſim eſſe autumant, omnino falluntur; quia ſi per galiopſim Dioſcorides ſcrophulariam intelligeret, illius proculdubio radices non ſubiceret, quas nodoſas & turbinatas habet. Quibus adde, quòd galiopſis naſcitur in ſepibus, ſecus itinera, & in domorum areis: Scrophularia uero, potius prope aquarum riuulos. Argumentum tamen cui innituntur, ii qui galiopſim ſcrophulariam eſſe dixerunt, hinc deſumunt; uident enim ſcrophulariam florem galeæ quodam modo ſimilem producere, unde galiopſis nomen illi conuenire arbitrati ſunt; ſed re uera decipiuntur, quia Galea Latinum nomen eſt, Galiopſis uero Græcum, unde non credendum eſt, quod nomẽ Græcum à Latino deductum ſit, ut olim Euritius Cordus patefecit, quem quoque Mathiolus Senenſis ſequitur, & Fuchſium in hac re reprehendit,

Galiopſis. *Galiopſis a baloto in quibus diſferat.* *Scrophularia herba.* *Fuchſius cõuellitur.*

qui prædicta ductus ratione in ſuo Herbario, ſcrophulariam pro galiopſi depingit. Eſt igitur ut in pauca rem totam conferamus, galiopſis, prædicta fatua urtica, non uero ſcrophularia, uel ut Euritius augurat, & Mathiolus credidit, herba quædam urticæ ſimilis, in cuius folijs lacteæ quædam maculæ conſpiciuntur, ob quas, Galiopſim herbam hanc dici, à Gala ideſt lacte, creditur. De qua Plinius libro uigeſimoſeptimo, capite nono, eadem cum Dioſcoride dixit, & illius Galenus, libris Simplicium nullam fecit mentionem, quanquam Paulus Aegineta ut ſolet, ita de galiopſi tradat: Galopſis uel Galiopſis, urticæ ſimilis herba eſt, uerũ maiorem habet leuorem & odorem grauem, ſcirrhoſos tumores diſsipat & emollit, item ad ulcera ſerpentia facit, emplaſtri modo impoſita.

De Gallio.

Græce, γάλλιον: Latine, gallium, lac coagulans herba: Gallice, floraſtre, uel petit muguet: Germanice, unſer lieben frauuen uueg, oder uual: Hiſpanice, coaia leche ierua.

Enarratio. 97.

CRVCIOR quum herbam uulgarem, & mihi notiſsimam, & qua omnia fere prata ornantur, innominatam reliquerim, poſſunt autem huic ueluti compluribus aliis nomina Hiſpanica indere uiri doctiſsimi Hiſpani, ueluti Chriſtophorus Oroſcius, qui apud Salmantienſis non infelici ſucceſſu agit, Antonius Ludouicus Olyſsipponenſis, utriuſque linguæ doctiſsimus, ac alii complures, quorum nomina. Centuriis curationum noſtrarum recenſemus. Cæterum gallium herba eſt ad ſummum cubitalis altitudinis, cuius caulis gracilis, foliolis ſtellæ modo diſpoſitis, ad aparine herbæ figuram, ornatur, in cuius ſummitate flos luteus, denſus, exilis, numeroſus, ac grati odoris eſt: lac enim herba hæc coagulat, & ea de cauſa Gallion dicta, ueluti illa altera herba, quam Ethruſci & Longobardi, preſſurã uocant, quæ lac contrahit, & inde caſeus dulcis dictus, conficitur. De gallio uero, ita ut ſolet Galen. lib. 6. de Facult. ſimpl. medic. tradit: Gallium unde nomen ſumpſit, quòd lac coagulet, facultatem autem obtinet exiccatoriam, & ſub acrem, flos eius competere ſanguinis profluuiis uidetur, & combuſtis mederi: eſt autem boni odoris, & coloris lutei.

Oroſcius. Antonius Ludouicus. Gallium herba. Preſſura herba.

De Senecione herba.

Græce, ἠριγέρων: Latine, erigeron, ſenecio, herba cruciata: Hiſpanice, bon uaron: Luſitanice, attaſtinha: Italice car-

doncello

doncello, herba petrella: Germanice, grindt kraut, kreutz, uuurtz: Gallice, du ſeneſſon.

Enarratio. 98.

ERIGERON longe alia res eſt ab eryngo, cuius inaduertentia multi decepti ſunt, credentes, erigeronen carduum eſſe benedictum, quum tamen eryngium ut libro tertio diximus, carduus centũ capitum dictus ſit. Eſt igitur erigeron herba ubique obuia ſenecio dicta; quæ plerunque ſupra muros, & parietes ueteres naſcitur, altitudine cubitali, multos a ſe cauliculos emittente, quibus folia multidiuiſa ſunt, quæ diuiſiones, crucẽ referre uidentur, unde cruciata herba appellata eſt. Floret uero herba hæc initio ueris floribus luteis, cito dehiſcẽtibus & in papos euaneſcentibus; unde erigeron dicta eſt, quia uere flores ii humani capilli modo, in ea caneſcant, uocant autem Græci ἔαρ uer: quibus γέρων ſenex dicitur, unde ueris ſenex, uel ſenecio herba appellatur. Cæterum, hanc falſo Otho Brumphelſius, pro altera ſpecie uerbenæ, in ſuo depinxit Herbario, ut iam diu patefecimus. Sed eſt quoque altera herba, huic proxima, ſed procerior, utpote caules tricubitales emittens, cuius ſucco medici Hiſpaniæ contra morbum Gallicum utuntur, & eam Luſitani ſua uoce, taſneriam, uel talaſneriam uocant, quam nonnulli uocum affinitate inſtructi, credunt, tanacetum apud authores deſcriptum eſſe, non ſine tamen ingenti errore, quum inter ſe maxime uarient, ut cõferenti manifeſtum erit. De erigero uero ita breuiſsime tradit Gal. lib. 6. de Facultatibus ſimpl. medic. Erigeron refrigerat, & modice digerit.

Erigeron ab eryngo differt.

Cruciata herba.

Brumphelſius errat.

Talaſneria herba.

De thalictro.

Græce, θάλικτρον: *Latine, thalictrum, thalietrum.*

Enarratio. 99.

FALSO Ruellius, argentinam herbam, thalictrum eſſe dixit, quum argentina herba longe alia eſt ut ſuo diximus loco: at thalictrum hucuſque quod ſciam non uidi, de quo Galenus libro ſexto de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita dixit: Thalietrum folia habet coriandro ſimilia, caulem craſsitudine rutæ, uis eis ineſt citra morſum exiccatoria, itaque ulcera inueterata ad cicatricem perducit.

Thalictrũ. Ruellius in thalictro errat.

De Muſco marino.

Græce, βρύον θαλάσσιον: *Latine, bryon thalaſsion, muſcus marinus, corallina: Italice, corallina: Hiſpanice, malborquina, yerua: Gallice, corallina.*

Enarratio. 100.

Corallina. OMNIVM doctorum hominum conſenſu, muſcus marinus officinarum corallina eſt, qua hodie pro depellendis puerorum uermibus, medici frequenter utuntur: Merito enim corallina dicitur, quia cum corallo, ſimilitudinem quandam gerere uidetur, uel quia cum eo plerunque quoque naſcitur; hic uero Anconæ in magna reperitur copia, cuius uires uermes interficiendi, antiqui ignorarunt, ut ex Gal. quoque percipi poteſt, qui de eo lib. 6. de Facult. ſimpl. med. ſermonem habet, & illi nullam ſimilem tribuit uim, dicens: Bryon thalattion cōpoſitum eſt ex terrena & aquea eſſentia, utraq; frigida, ſiquidem & guſtū aſtringit, & calidis quibuſuis illitum, ea refrigerat, adiuuatq;. Cęterum Hiſpani herbā iſtam malhorquinā appellant, quia primo ad illos, ex Maiorica, altera inſularū Baleariū, aduecta fuit.

De marina Alga.

Græce, φῦκος θαλάσσιος: Latine, phycon thalattion, marina alga: Hiſpanice, las ouas del mar: Italice, alga marina: Gallice alga marine.

Enarratio. 101.

Alga marina. PHYCOS thalattios alga marina eſt, non ea tamen qua apud Muranum Venetiis uitrea uaſa parantur; nam & illa alga marina dici meretur, de qua Galen. lib. 8. de Facult. ſimpl. med. ita tradit: Phycos ex mari exemptus & uirens, ſiccat refrigeratque in ſecundo ordine, habet enim quiddam modice acerbum.

De Potamogetone.

Græce, ποταμογείτων: Latine, potamogeton, fontinalis herba, pulmonaria herba: Vulgo, pulmonaria.

Enarratio. 102.

Pulmonaria. POTAMOGETON, ut ego opinor, ea eſt herba, quam officinæ hodiernæ pulmonariam appellant, eo forſan quia pulmonis uitiis opitulетur: quæ folio conſtat betæ hirſuto, notis albis emaculato, & prope fontes & aquoſos locos naſcitur, unde fontinalis nomen traxit, de qua Galen. lib. 8. ita dixit: Potamogeton aſtringit & refrigerat ſimiliter polygono, ſed eſſentia eius craſsior quàm polygoni eſt. Fontinalis herba.

De Stratiote aquatico.

Græce, στρατιώτης: Latine, ſtratiotes fluuiatilis, ſtratiotes aquaticus.

Enarratio. 103.

STRATIOTES in aquis ſupernatans, ſedo ſimile folium habet, quod ut creditur, nō alibi quàm in Aegypto naſcitur, de quo Plin. lib. 24. cap. 18. ita inquit: Celebratur autem & a Græcis ſtratiotes. Eſt ea in Aegypto tantum, & inundatione Nili naſcitur aizoo ſimilis, ni maiora haberet folia: refrigerat mite, & uulnera ſanat ex aceto illita; item ignes ſacros ac ſuppurationes, ſanguinem quoque qui defluit à renibus pota cum thure maſculo mirifice ſiſtit. *Stratiotes fluuiatilis.*

De Stratiote, millefolia dicta herba.

Græce, στρατιώτης ὁ χιλιόφυλλος: *Latine, ſtratiotes millefolia herba, millefolium: Hiſpanice, milhoyas yerua: Italice, millefoglio: Gallice, mille fueille: Germanice, garben, ſchafgarben.*

Enarratio. 104.

HAEC enim herba eſt, quam hodie pharmacopolæ millefolium appellant, quum ex directo deſcriptio illi cōueniat, nec enim myriophyllon millefolium herba eſt, ut multi crediderunt. Naſcitur autem millefolium uulgare in pratis, locis ſiccis, & prope uias, non uero aquaticis locis, ut myriophyllon, à cuius millefolii radice caules ſemicubitalis altitudinis naſcuntur, numero tres, quatuorue aut quinque, in quibus folia ſunt auicularum pennis ſimillima, & ad ea multū accedentia, quæ ſyluestre cyminum emittere ſolet. Cæterum, in ſummitate caulium, umbellæ albæ ſunt, quæ aliquādo ruffeſcunt, ut iure dicendum ſit, terreſtre hoc millefolium, officinarum millefolium eſſe, non uero myriophyllon. De quo Galen. lib. 8. de Facult. ſimp. med. ita tradit: Aquaticus ſtratiotes humida & frigida facultate eſt: terreſtris uero, nonnihil habet aſtrictionis, proinde & ulcera glutinat. *Millefolium*

De Verbaſco.

Græce, φλόμος: *Latine, phlomos, uerbaſcum, thapſus barbatus: Hiſpanice, uerbaſco: Italice, taſſo barbaſſo: Germanice, uuilkraut.*

Enarratio. 105.

VERBASCI, uulgo taſsibarbaſsi dicti, duæ ſeplaſiariis notiſsimę ſunt ſpecies, quarū altera flores albos habet, altera uero luteos, quibus pro ſedandis doloribus, tāquā medicamento anodino, & tēperato ſæpe utimur. Cæterū duas alias ſpecies huius uerbaſci, Ruel. credidit, eas eſſe herbas, quas quidā herbas paralyſis; alii uero herbas primi floris appellāt, alteri quarū flos alb⁹ ineſt, alteri uero luteus, nā folia utriq; criſpa admodū ſunt, uirgę paſtoris diſ *Verbaſcum* *Herba primi floris.*

pſaci dicti,ſimillima,quas quoq; herbas Fuchſius,tāquā ueras uerbaſci ſpecies in ſuo depinxit Herbario;quæ dubio procul cōſtringēdi uires obtinēt. Porro ex uerbaſco lychnia fieri poſſunt, unde à Dioſcoride lychnitis, & thryallis appellatur. Cuius flores ruſtici in Italia,& nonnulli in Hiſpania, pro coagulando lacte uſurpant, & illius ſemine contuſo & pani uel caſeo mixto,Hiſpani pro interficiendis lacuſtribus piſcibus utuntur:de quo Gal. lib.8.de Facul.ſimpl.med.ita inquit:phlomus,ideſt uerbaſcū,eius duę ſunt ſpecies; quædā enim foliis eſt candida,quædā uero nigra; Rurſus,albæ qui dē mas eſt,cuius folia anguſtiora,fœmina cuius maiora uiſuntur: Eſt & alia phlomus agreſtis,flores habēs aureos & luteos:necnon alia quā phlomida appellant;Priorū duarū radix acerba guſtu eſt,& fluxionū affectibus prodeſt,atq; adeo dentium doloribus:q̄q̄ folia digerendi uim habent, ſimiliter & aliarū folia,omniū quippe folia deſiccandi & detergendi uim poſsident.

De Aethiopide herba.

Græce, αἰθιοπὶς *: Latine, Aethiopides herba.*

Enarratio. 106.

HAEC in Aethiopia tantum naſcitur.

De arctio.

Græce, ἄρκτιον *: Latine,arctium.*

Enarratio. 107.

Arctium. ARCTIVM non eſt lappa minor,ut multi falſo credebant, quum lappa minor xanthion ſit Dioſcoridis; eſt uero arction herba ubique naſcens, cuius tenelli cauliculi in cibo cardorū uice uſurpantur.Folia etenim craſſa uerbaſco ſimilia herba hæc habet,de cuius uiribus ita tradit Gal.6.de Facult.ſimpl.med.libro,dicens: Arctium quod thapſo uerbaſco eſt ſimile,radice tenera,candida,dulci,caule oblongo & molli,ſemine cymino ſimili:tenuium eſt partium,ob idque facultatis modice exiccantis & extergentis,quamobrem radix ac ſemen eius in uino cocta, quadantenus dentium dolores mitigant. Porro ambuſta & chimethla non horum modo decoctum,ſed & caules teneriores ſanare poſſunt.

De Perſonacia.

Græce, ἄρκειον *: Latine, arcium aliud, perſonacia, philanthropos,lappa maior,bardana: Hiſpanice,bardana, pagamacera maior: Italice,lappola maggiore: Gallice, gletteron, ou glouteron,Germanice, groſz kletten.*

Enarratio. 108.

NASCITVR Lappa maior ubique cum caule,& ſine illo; Quæ autem cum caule naſcitur folia cucurbitæ ſimilia habet, fructum uero rotundum, hirſutum tenaci nexu ueſtibus hærentem, unde philanthropos herba dicta eſt. Cæterum, differt planta hæc a minori lappa, tum folio, tum etiam fructu, ut capite de Xanthio dicemus. Quæ autẽ ſine caule naſcitur lappa, folia tantum habet, lata, ampla, quibus multi uice branchæ urſinæ, nõ ſine ingenti errore utuntur, hanc uero de qua agimus, lappam maiorẽ appellamus, At qui aparinem lappam eſſe dixerunt omnino errarunt, ut ſuo diximus loco, de hac uero lappa maiori ita tradit Galenus libro ſexto, de Fac.ſimpl.med. Lappa maior digerit ſimul & deſiccat: aſtringit tamen nõ nihil, unde folia eius antiquis ulceribus proſunt. *Lappa maior duplex* *Error multorum.*

De Petaſite.

Græce, πεταςίτης: *Latine, petaſites.*

Enarratio 109.

NISI Fungorum genus aliquod Petaſites ſit, quid nã ſit ignoramus, in Gallia porro eam naſci Ruellius tradit, pro qua Fuchſius lappam maiorem a nobis deſcriptam capite ſuperiori, in ſuo depinxit Herbario. *Petaſites.*

De Epipactide ſiue Elleborine.

Græce, ἐπιπακτίς: *Latine, epipactis, elleborines, elleborina.*

Enarratio. 110.

SIMILIS nigro helleboro, elleborines herba eſt, minutiori tamen folio ueſtita, quam Ferrariæ in hortu Magnifici Azzaioli nobilis Ferrarienſis uidimus. Quũ igitur Dioſcorides dicat, elleborines folia habet minima, intellige comparatione ad folia nigri ueratri, ellebori dicti. *Elleborines.* *Azzaiolus Ferrarienſis.*

De Fumaria herba.

Græce, καπνός : *Latine, capnos, fumaria herba, fumus terræ: Hiſpanice, palomilha yerua: Luſitanice, hierua molari: Italice, fumo terre herba: Gallice, fume terre ou pied de geline: Germanice, erdtrauch.*

Enarratio. 111.

FVMARIA herba, officinis fumus terræ dicitur, quæ ideo a fumo denominationem traxit, quia eius ſuccus oculos clarificat, & in eo iniectus, ueluti acutiſsimus fumus, multas euocat lachrymas, præclara enim & multis encomiis, ob raras eius dotes, digna eſt herba, quæ flauam bilem purgat, *Fumus terræ.*

& aduſtos depellit humores,ac puriorem & mundiorem ſanguinem reddit,mirifice enim morbis bilioſis opitulatur, & iis qui ex ſanguine aduſto originem trahunt,ut morbo Gallico,pruritui,ſcabiei, ſerpigini,lepræ, pſoræ,elephantiaſi,quartanæ,& aliis uariis,pro quibus,ex ea ſyrupus,ac per cãpanam deſtillata aqua,in officinis parantur.Cæterum, uentriculum, iecur, & inteſtina,herba hæc roborat,& unice obſtructiones aperit, ut ex Galeno percipitur,qui libro ſeptimo , de Faculta. ſimplicium medicamentorum ita tradit : Capnios,id eſt fumaria,acris,amaræ,& acerbæ qualitatis eſt particeps,quamobrem urinam bilioſam,multamque prouocat ; ſanatque tum obſtructiones , tum imbecillitates iecinoris ; Succus eius oculorum aciem acuit,non parum trahens lachrymarum,ueluti ipſe fumus, hactenus Galenus. Recentiores uero,ut Meſue,Serapio,& alii,nonnihil malignitatis huic herbæ tribuunt,quam facile corrigi,aut cocco,aut paſſulis enucleatis,uel earum melle contendunt,ut uero illius uires debiles efficaciores fiant,illi myrobalani,ſene,& aqua caſei,adiungenda ſunt. Porro,ex floribus fumi terræ conditum ſaccharo paratur,prędictis cõueniens affectionibus,quod curioſi pharmacopolæ paratum in officinis habeant ſemper , uelim . At huius ſucci doſis,in potu ut teſtatur Meſue ab uncia media ad duas uſque propinari debet , decocti uero ab unciis decem ad quindecim , pulueris uero a drachmis tribus ad quinque : parum enim calida herba hæc eſt, ſicca uero in ſecundo gradu.

Fumariæ tẽperatura

De ſatiua Loto.

Græce , λωτὸς ἥμερος *: Latine,lotos domeſtica, ſatiua lotos, trifolium ſatiuum, oxytriphyllon, acetoſum trifolium,panis cuculi, alleluya,trifolium acetoſum, oxys : Hiſpanice, azederilha de tres hoias, alleluya : Italice, trifolio acetoſo : Gallice, treſfle acetoſo, uel pain a coquu : Germanice, ſaurercler.*

Enarratio. 112.

LOTVS ſatiua, ut ego opinor,acetoſum trifolium eſt , cuius folia cordis figuram imitantur,& eum Plinius oxyn, libro uigeſimo ſeptimo , capite duodecimo appellat ; recentiores uero panem cuculi,uel panem cuniculi,aut alleluyam uocant,quod ad reſtinguendam ſitim,& ſtomachum diſſolutum a caliditate,recreandum multum ualere creditur ; in hortis autem ſatum plerunque reperitur,& ut tradit Galenus, ut mediocriter concoquendi,ita etiam exiccandi uim poſsidet:demum in caliditatis frigiditatiſq; coniugio,media quodammodo lotos ſatiua hæc exiſtit.

Lotus ſatiua. Acetoſum trifolium. Alleluya. Oxys. Panis cuculi.

De ſylueſtri Loto.

Græce, λωτὸς ἄγριος: Latine, lotos ſylueſtris, trifolium ſylueſtre, falſum melilotum: Hiſpanice, Luſitanice, melgas: Italice, Gallice, Germanice, meliloto.

Enarratio. 113.

SYLVESTRIS Lotos, ſiue trifolium ſylueſtre, ea eſt herba, quã hodie uniuerſa fere Italia, Germania, ac Gallia, pro uero meliloto uſurpant, De quo Galenus citato loco ita dixit: Semen agreſtis loti, ſecundi eſt ordinis calfacientium, habetque nonnihil abſterſorium; porro Aegyptiæ loti ſemen etiam in panes fingitur. *Lotos ſylueſtris. Melilotum falſum.*

De Cytiſo.

Græce, κύτισος: Latine, cytiſus, trifolium odoratum, herba Maura, herba flaura, planta leonis: Hiſpanice, trebol real, trebol de olor: Italice, trifoglio cauallino: Gallice, trefle odore: Germanice, ſibengezeit, uel uuolriechderklee.

Enarratio. 114.

IN dignoſcenda Cytiſo herba, multi decepti ſunt, ignorantes quòd uera cytiſus, ea ſit herba, quam uulgus trifolium odoratum appellat, ut eius figura & odor atteſtantur, & qua equi & iumenta multum in eſu oblectantur. Cuius cauſa, Itali eam, trifolium caballinum nominant, imo ita ea beluæ delectantur, ut hordeum illius loco reſpuant, quod doctiſsime a Mathiolo Senenſi primo animaduerſum fuit, & non immerito Hiſpani, herbã, & Itali fœnum maxime laudant, in quibus cytiſum maxime abundare uident; de qua Plinius merito libro decimo tertio, capite uigeſimo ſecundo, ita tradit: Frutex eſt & cytiſus ab Ariſtomacho Athenienſi miris laudibus prædicatus, pabulo ouium; aridus uero etiam ſuum: Spondetque iugero eius annuos perpluris uel mediocri ſolo redditus. Vtilitas herboſa, ergo & eo lætior ſatietas quod perquàm modico pingueſcunt, & quadrupedia, ita ut iumenta hordeum ſpernant. Non ex alio pabulo lactis maior copia, aut melior, ſuper omnia pecorum medicina a morbis omni uſu præſtante. Quin & nutricibus in defectu lactis aridum, atque in aqua decoctum potui cum uino dari iubet, & firmiores celſioreſque infantes fore, & cætera: De quo Galenus libro ſeptimo de Faculta. ſimplicium medicamentorum, ita tradit: Cytiſi folia digerendi facultatem obtinent, aqueæ & temperatæ miſtam, ut malua. *Cytiſus. Trifolium odoratum. Mathiolus Senenſis. Cytiſus lac euocat.*

De Loto Aegyptia.

Græce, λωτὸς ὁ ἐν αἰγύπτῳ : *Latine, Lotus Aegyptia.*

Enarratio. 115.

Lotus Aegyptia. HANC hucuſque non uidimus, eam tamen ſpeciem fabæ Aegyptiæ ignami dicti, eſſe, pro re certa teneo, cuius quoque radices, in uictus uſu, hominibus ſunt, & de ea Theophraſtus libro quarto, de Hiſtoria plantarum, capite decimo, ſermonem habet; Galenus quoque ubi de loto agit, ita tradit: Porro Aegyptiæ loti ſemen etiam in panes fingitur; cæterum lotus hæc Aegyptia, proprie Andacocha eſt, non uero quæuis altera loti ſpecies, ut multi putant. *Andacocha lotus Aegyptia eſt.*

De Myriophyllo.

Græce, μυριόφυλλον : *Latine, myriophyllon, millefolium aquaticum.*

Enarratio. 116

Myriophyllon. MYRIOphyllon non eſt millefolium uulgare, ut abunde capite de Stratiote terreſtri, millefolio dicto diximus. Hæc herba in paluſtribus naſcitur locis, non multum uulgari millefolio abſimilis.

De Myrrhide, herba.

Græce, μυῤῥὶς : *Latine, myrrhis, cicutaria: Vulgo cicutaria.*

Enarratio. 117.

Myrrhis cicutaria herba eſt. NON eſt cerefolium myrrhis, ut iam diximus. Eſt uero Myrrhis herba cicutaria dicta, cerefolio admodum ſimilis, & ubique obuia, qua Salmãticenſes abundant, & de illius uiribus, ita meminit Galenus libro ſeptimo, de Faculta. ſimpli. medicamentorum: Radix eius eſt odorata & dulcis, menſesque mouet, nec non thoracem atque pulmones purgat, calfacit itaque ſecundo ordine, cum partium tenuitate.

De Myagro.

Græce, μύαγρος: *Latine, myagros, melampyron, triticum nigrum: Gallice, camelina, camamina.*

Enarratio 118.

Myagros. REFERT Ruellius libro tertio de Natura ſtirpium, capite centeſimo uigeſimo ſexto, myagrum in Gallia naſci, & in campis ſeri, a Gallisq; camelinam, uel cameminã appellari. Cæterum, dicitur quoq; melampyron,

ron,id eſt nigrum triticum,herba hæc, ex cuius ſemine oleum exprimitur non ſolum lucernarum luminibus,ſed pauperum condimentis conueniẽs. In Belgica quoque regione nouimus nos plantam ſeri ramoſam folio hederaceo,gallinis,& alitibus dicatam,quia eius ſemine maxime gallinæ oblectantur,& ex eo quoque promiſcue cum aliis ſeminibus,oleum exprimũt, de quo Galenus libro ſeptimo de Fac.ſimp.med.ita tradit: Oleũ quod ex ſemine ipſius funditur,emplaſticam facultatem obtinet.

De Oenagra.

Græce, οἰνάγρας : Latine, oenagra, onagra herba.

Enarratio. 119.

NEC in Hiſpania aut Germania,Italiaue,unquam herbam hanc uidere potui, quæ ad domandos equos,& alia cicuranda animalia optima procul dubio eſſet. De qua Galenus lib.8. de Fac.ſimp.med.ita tradit; Onagri radix arefacta uinoſum qddã redolet, maximeq; ad uini facultatẽ accedit. *Oenagra. Onagra.*

De Cirſio.

Græce, κίρσιον : Latine, cirſion, bugloſſa,bugloſſus, lingua bouis: Hiſpanice, lengoa de bues yerua, lengoa de uacca: Italice,bugloſſa: Gallice, lãgue du beuf: Germanice, ocheſenzũg.

Enarratio. 120.

ADEO Cirſion,noſtræ uulgatæ bugloſſę reſpondet,ut omnino fatẽdum ſit,eandem eſſe herbam,cui ſententiæ Ruellius quoque patrocinatur, & merito; quia uidemus bugloſſam aliquando triquetrum habere caulem, ſpinoſum,ex cuius floribus neſcio quid euaneſcit,ut animaduertenti notũ euadet; nam in cæteris ita inter ſe reſpondent,ut ſpectanti nulla dubitandi maneat occaſio. Proinde Mathiolum in hac re,minus bene dixiſſe crediderim,quum cirſium alteram herbam a bugloſſa eſſe contendat. Dicitur uero,cirſion, quia uaricibus conueniat: Nã ut tradit Andreas Herbarius, eius radix ubicunque uarices infeſtant,religata, dolores finit, Hodie uero ex ea cum ſyrupus,tũ ſtillaticia aqua,in officinis habentur, febribus, & in aduſtionẽ inclinatis humoribus conducentes: non minus quoq; ex huius herbę floribus cordialibus,cõditũ ex ſaccharo parať,cõſerua cordialis dicta. *Bugloſſa.* *Mathiolus errat.*

De Aſtere Attico.

Græce, ἀστὴρ ἀττικὸς : Latine, Aſter Atticus,inguinalis herba, inguinaria, bubonium, albium,ſtellaria herba: Vulgo, Stellaria herba,albio herba.

Enarratio 121.

Aſter Atticus. Alibium. Buboniũ. Inguinalis herba. Serapio errat.

NASCITVR ubiq; herba iſta, quam nonnulli pharmacopolarũ, filium ante patrem uocant, & eam alibium uulgares appellant, ut Leonicenus doctiſsimus uir, in eo libello, quem de morbo Gallico edidit, indicauit. Aduertendum tamen, quòd Serapio, herbam iſtam inguinariam, cum eryngio confundit, quanquam tamen nõ ſine errore ingenti. Dicitur uero aſter Atticus ſtellaria herba, quòd foliola ſtellarum modo diſpoſita habeat, de qua Gale. lib. 6. de Fac. ſimp. med. ita tradit: Aſter Atticus, partim quidem digerens eſt, partim autem refrigerans, uerum id non aſtringit. Eſt & alia herba ſtellaria quoq; dicta, quam multi alchimillam, alii uero pedẽ leonis appellant, quæ maluæ folia habet, ſed duriora, neruoſiora, ac magis criſpa, in quibus per circũferentiam extremitates octo dentatę ſunt, & ita diſpoſitę, ut quum folia ex toto aperta ſunt, ſtellę modo eradiare uideantur: nam huic caulis in altum creſcit, ex quo ramuli plures enaſcuntur, in quorum ſummitatibus, flores quidam ſtellæ modo diſpoſiti ſunt, qui ex luteo uireſcunt: Porro illius radix digitalis craſsitudinis eſt, longitudinis uero dodrãtalis & amplioris. Naſcitur autem herba hęc Maio menſe, floret uero Iunio. Multis dotata uiribus herba hæc eſt, de qua Author ille qui ad Pandectas additiones adiecit, ita inquit: Stellaria herba naſcitur in montibus Apennini, quę folia maluę gerit, & mirabilem habet proprietatẽ, ſcilicet ad reddendas ſteriles mulieres, fecundas; illis quolibet mane coclear unum prędictę herbę, in puluerem redactę, cum brodio capi, uel uino generoſo per uiginti dies, in potu propinando, Quibus nos addimus, modo mulieres ſteriles fiant & non cõcipiant, quia ob lubricitatem humorum, ſemen genitale non retinent. Eſt enim herba hęc conſtrictoria, & ea de cauſa, eius ſiccę herbæ puluis, iis qui ex alto cadunt, ſecuriſsimo iuuamento conceditur, modo in decocto eiuſdem herbæ, uel aqua ſtillaticia detur, non minus quoq; contra enterocelas ualet, & muliebres menſes conſtringit, imo ita mulierũ genitalia conſtringit huius herbę decoctum, aut ſtillaticia aqua, ut corruptas ęque ac uirgines reddat, modo ſuper decocto, ad aliquot inſedeant dies, nõ minus quoque pendentes mamillas, rotundas, ac duras, cõtractasue reddit.

Alchimilla herba. Pes leonis herba.

De Iſopyro.

Græce, ἰσόπυρον *: Latine, iſopyron herba.*

Enarratio. 122.

IGNORATVR hodie, quę Iſopyron herba ſit.

De uiola purpurea.

Græce, ἴον πορφυροῦν *: Latine ion porphyrion, uiola purpu-*

rea: Hiſpanice, uioletas: Italice, uiole mamole: Gallice, uio-lette de Mars: Germanice, blauu ueiel oder Mertzẽ uiolen.

Enarratio. 123.

NON minus ornamentũ uiolę, q̃ roſæ Officinis hodie præbẽt, quę nõ ſolũ purpureæ, ſed etiã albę, & inodoræ frigidioribus quibuſdã locis naſcũtur: Ex uiolis multoties in infuſione repetitis, ſyrupus uiolaceus ſolutiuus, nõ minoris uis, ac ſyrupus roſaceus ſolutiuus, ſiue multarũ infuſionum dictus, cõficit̃, quo in pleuritide, ac pectoris uitiis, pro expurgãda aluo, ad quatuor uſq; uncias, utimur. De uiola ita meminit Gal lib. 6. de Fac. ſim. med. Ios, id eſt uiola, eius folia aqueã & ſubfrigidã ſubſtãtiã ſuperantẽ poſsidẽt, ꝓinde tũ per ſe, tũ cũ polenta illita, calidas phlegmonas mitigãt, imponunt̃ & ori uentriculi ęſtuãti, & oculis. Plura uero de uiolis apud Meſuẽ legito.

Viola purpurea.

Syrupus uiolatus ſolutiuus.

De Cacalia herba.

Græce, κακαλία*: Latine, cacalia.*

Enarratio 124.

QVAE acacali conueniunt, cacalię Pliniũ tribuiſſe deprehendimus; nouimus autẽ nos, acacalim fruticẽ erice nõ abſimilem, fructum rotundum album, margaritis ſimillimũ ferre, ut primo libro diximus. Quę omnia Plinius cacaliæ lib. 25. cap. 11. tribuit, dicẽs: Cacalia ſiue leõtice uocatur ſemen, margaritis minutis ſimile, depẽdẽs inter folia grãdia, in mõtibus fere, huius grana qndecim in oleo macerant̃, atq; ita aduerſo capillo caput inũgit̃: porro Gal. de cacalia ita ſub cãcano tradit, lib. 7. de Fac. ſim. me. Radix cãcani, craſsã emplaſticãq; et exiccãtẽ habet eſſentiã, ſed mordacitatis exptẽ, quare macerata uino ſicuti tragacãtha, et lincta, aut cõmãſa, arterię aſpitates ſanat.

Cacalia herba.

Cancanus Galeni, cacalia eſt.

De Bunio.

Græce, βούνιον*: Latine, bunion, napum, ſcopa regia.*

Enarratio. 125.

Nõ ubiq; ut multi autumãt buniõ naſcit̃, qđ ex Argẽta quũ apud Ferrar. agebamus, ad nos delatũ eſt, caule quadrãgulo ſubtili, folio uero apii, nã radicẽ, oẽs ꝑtermiſerũt, quã ipſe hucuſq; nõ uidi, ob cuius forſan cũ rapis et napis ſimilitudinẽ, multi raporũ ſimul gen⁹ eſſe dixerũt. cęterũ hui⁹ decoctũ purgationibus fœminarũ, ueſicę, et urinę, utile eſſe, certũ eſt, et ut tradit Gal. lib. 6. de Fac. ſim. me. adeo excalfacit, ut & urinas moueat, et mẽſes ꝓuocet.

Bunion.

De Pſeudobunio.

Græce, ψευδοβούνιον*: Latine, pſeudobunion, falſum bunium, mendoſum bunium.*

Enarratio 126.

Falſum bunium.

HAEC herba, ab Italiæ herbariis uiſa non eſt, naſcitur autem in Creta tantum, cuius ſemen contra uenena efficaciſsimum medicamen eſt, & ea de cauſa Antidotis miſcetur.

De Chamæcyſſo.

Græce, χαμαίκισσος *: Latine, chamæcyſſos, terreſtris hedera, terreſtris herba: Vulgo hedera terreſtris.*

Enarratio 127.

Chamæciſſos. Hedera terreſtris.

HAEC niſi illa ſit herba, quam terreſtrem herbam, & terreſtrẽ hederam appellant, quæ illa ſit ignoratur, de qua Galenus libro octauo de Fac. ſim. med. ita tradit: Chamęciſſos, flos eius admodũ amarus quum ſit, iecur obſtructũ aperit, daturq; & coxẽdice laborantibus: Cęterũ Ruellius, hãc a ſe in Gallia uiſam, lõge a terreſtri & uiticoſa illa dicta herba differẽtẽ teſtat̃.

De Chamæleuce.

Græce, χαμαιλεύκη *: Latine, chamæleuce, chamæpeuce.*

Enarratio. 128.

Chamæleuce.

TAMetſi indifferẽter caput hoc, de chamęleuce uel chamępeuce, legatur, Plinius tamẽ tanquã de rebus diuerſis ſermonẽ habet, lib. 24. cap. 15. de chamęleuce ſic dicẽs: Chamęleucẽ apud nos farranũ, ſiue farfugiũ uocant, naſcitur ſecus fluuios, folio populi, ſed ampliore, Radix eius imponitur carbonibus cupreſsi, atq; is nidor per infundibulũ imbibitur, in uetere tuſsi. De chamepeuce uero, ita inquit: Chamępeuce laricis foliis ſimilis, lũborũ, & ſpinę doloribus, ꝓpitia eſt. Quę uerba, cũ iis quę a Dioſcoride dicũtur, multũ cõueniũt, ut iure dicendũ ſit, chamępeucen Plinii, herbã eſſe de qua Dioſcorides in ꝑſenti agit. Gal. tamẽ ſub chamęleuce, lib. 8. de Fac. ſim. me. ita tradit: Chamęleuce, calfacit quodammodo tertio ordine, ſiccat primo.

Chamæpeuce Plinii chamæleuce Dioſcoridis eſt.

De Bugloſſo.

Græce, βούγλωσσον *: Latine, bugloſſus, borrago: Hiſpanice, borraienes, borraies: Italice, borragine: Gallice, bourrache, ou bourroche.*

Enarratio. 129.

Borrago.

Dioſcoridis & Gręcorum bugloſſus, noſtratum eſt borrago, De qua carmina ita feruntur.

Ego ſum borrago quæ tria dona ago,
Gaudia ſemper ago, ſemper uireſco, & in omni tempore creſco.

EX ea ſyrupus paratus habetur, non minus aqua per campanam elicita, ac ex floribus conditum cum ſuccharo, inter cordiales dictas conſeruas primatum obtinens. Cæterum, ob id quòd lætitiam bugloſſus inferat, multi Græcorum nepenthen bugloſſum eſſe dixerũt, inter quos Eraſmus Rot. in ſua Moria, nominandus uenit. Galen. uero de bugloſſo, lib. 6. de Facult. ſimpl. medicament. ita tradit: Humidæ calidæque temperiei eſt, uiniſq; iniectum hilaritatis cauſa eſſe creditur, ſed gutturis etiam lenit aſpredinem, ſi melicrato coctum ſumatur. *Bugloſſus nepenthes eſt ex Eraſmo.*

De Cynogloſſa.

Græce, κυνόγλωσσον: *Latine, cynogloſſa, canis lingua, lingua canina: Hiſpanice, uiniebla, lenguoa de perro yerua: Italice, lingua di cane: Gallice, langue de chien: Germanice, hundſzzung.*

Enarratio. 130.

VERA cynogloſſa, omnes Hiſpaniarum ſeplaſiarii utuntur, quam ſua uoce, uinieblam uocant; ſecus autem Italiæ mangones, qui cynogloſſam alteram lata folia habentem pro uera uſurpant. Eſt autem uera cynogloſſa herba folia oblonga, craſſa, & hirſuta habens, quæ rotæ modo, inſtar Solis depicti, abſque caule, flore, & ſemine apparet, ex qua pillulæ de cynogloſſa dictæ, pro euocando ſomno parari debent; frigida autem natura herba hæc eſt; de qua Galenus nullam quod ſciam mentionem fecit, libris ſuorum Simplicium. *Cynogloſſa* *Vera cynogloſſa.*

De Phyteumate.

Græce, φύτευμα: *Latine Phyteuma.*

Enarratio. 131.

HODIE hæc ignoratur, quæ apud Venerem deam forſan reperiri poſſet, quum amori tantum conueniat. *Phyteuma.*

De Leontopodio.

Græce, λεοντοπόδιον: *Latine, leontopodion.*

Enarratio. 132.

ET hanc quoque Venus ſibi ſeruatam occultatamq; habet, quia amorum ueneficiis ualere tantum dicitur. *Leontopodion.*

De Hippogloſſo.

Græce, ἱππόγλωσσον: *Latine, hippogloſſus, hippogloßidion, uuularia, pagana lingua, boniſacia, biſlingua abſque fructu, lau*

rus Alexandrina ſterilis,laurus Alexandrina fœmina:Hiſpanice,lengoa de caualho yerua.

Enarratio. 133.

Hippogloſſus. | Laurus Alexādrina. | Epiphyllocarpos.

HIPPOGLOSSVM differentem eſſe herbam,a lauro Alexandrina,ſatis ex Dioſcoride percipi poteſt,qui utriuſque hiſtorias differentes facit,tum etiam quia uiribus,diſpares eas quoque conſtituit Eſt enim hippogloſſus ſiue hippogloſsidion,eadem cum lauro Alexandrina, niſi quòd plerunque in hippogloſſo ex maiori & uero folio, minus folium ex medio non oriatur:quòd ſi illi ineſſe aut naſci contigerit, nunquam inter illa duo folia,fructum rubrū illum gigni uidebitur,qualem in lauro Alexandrina oriri percipimus;& ea de cauſa,laurus Alexandrina à Theophraſto epiphyllocarpos nominatur,quia intra duo folia fructum rubrum ciceris magnitudine fert, quam nōnulli maſculum, hanc uero hippogloſſum de qua agimus fœminā appellitant,cuius foliorū uel radicis puluis,drachmæ pondere in potu,contra matricis præfocationes ualet,ueluti contra inteſtinalē ramicem,quanquam in initio potius obeſſe quàm prodeſſe appareat; & ea de cauſa, primis diebus brachiali ligatura optime faſciandus eſt æger, ut ſuæ renitatur potentiæ,ſed poſtea paucis interpoſitis diebus, mirum in modum agglutinat conſolidatue.

De Antirrhino.

Græce, ἀντίῤῥινον: *Latine, antirrhinon,anarrhinon, burranion,caput uitulinum,bubulum caput,oculus cati: Hiſpanice, cabeza de ternera,yerua: Italice,antirrhino:Gallice,moron uiolet: Germanice,orant.*

Enarratio. 134.

Antirrhinon. | Simon Soſiēſis pharmacopola. | Plinius taxatur.

NASCITVR uariis in locis antirrhinon, herba folio maiori anagallidis,fructu uero paruo,ſed tituli capiti perquam ſimile,unde nomē traxit,quam apud Belgas primo mihi monſtrauit,Simon Soſienſis pharmacopola diligentiſsimus.Qui antirrhinon, aparine ſimilem faciunt, omnino errant,in qua re non minus Plinius taxādus uenit, quum antirrhinon lino aſsimilat,eamq; lychnim agriam appellat.Nam etſi antirrhinon flore purpureo lychnidi ſimillimo inſigniatur,non ea tamen de cauſa, antirrhinon lychnis ſylueſtris dicenda eſt herba.quum tantum inter ſe differant,quantum penicillum ab arca. De qua Galenus libro ſexto de Facultàtibus ſimplicium medicament.ita inquit:Semen habet inutile, eſtque cum bubonio ſimilis facultatis herba.

De Catanance.

Græce, κατανάγκη: Latine, catanãce, unguis miluinus: Hiſpanice, Luſitanice, unhas de gato, yerua: Italice, unge de gatto herba.

Enarratio. 135.

NASCITVR catanance in maceriis, & prope uineas, ſiliculis aduncis, paruis, quæ quum exiccantur, tanquam milui aut cati ungues apparent, qua de cauſa, Hiſpani, herbam hanc, cati ungues appellant; ſecundam uero, hactenus non uidi, non eſt tamen biſtorta, ut Ruellius falſo credidit, utranque uero ad amorum ueneficia ualere, illisque ad eundem effectum, Theſſalas mulieres uti Dioſcorides teſtatur. *Catanãce.* *Cati ungues herba.*

De Tripolio.

Græce, τριπόλιον: Latine, tripolium, Serapionis turbit.

Enarratio. 136.

VOCAT Serapio tripolium turbit, quod hodiernum non eſſe turbit, tam album quàm nigrum, officinis commune, uel ex hoc ſatis probari poteſt, quia radix a Barbaris & Mauritanis hominibus turbit dicta, & hodie ſeplaſiaris uulgaris, abſq; odore eſt, nec in ea feruidus aliquis ſapor percipitur: imò ſi Actuario uiro Græco & doctiſsimo fides habenda ſit, a quo Meſue multa mutuatus eſt, & ſuo inſeruit operi; fatendũ procul dubio eſt, turbit album radicem eſſe alypi herbæ, nigrum uero turbit, pityuſæ, ut propriis capitibus abunde diximus. Cæterũ Plinium confudiſſe tripolium cũ polio, ac quæ tripolio debebantur, polio nõ ſine ingenti errore tribuiſſe, certum eſt. De tripolii uero uiribus ita tradit Gal. lib. 8. de Fac. ſimpl. med. Tripolii radix guſtanti acris eſt, & facultate calida in tertio exceſſu. *Tripolium turbit.* *Turbit album radix alypi eſt.* *Plinius errat.*

De Adianto.

Græce, ἀδίαντον: Latine, adianton, capillus Veneris, coriandrum aquaticum, cincinnalis herba: Hiſpanice, culantrilho de pozo: Luſitanice, auenqua: Italice, capel Venere: Gallice, capillo Veneris: Germanice, uuidertod, frauuenhar.

Enarratio. 137.

ADIANTVM officinis hodie capillus Veneris dicitur; cuius duæ ſpecies habentur, & de illis Plinius libro 22. capite 21. ſermonem habet, dicens: Aliud adianto miraculum, æſtate uiret, bruma non marceſcit, aquas reſpuit, perfuſum merſumque ſicco ſimile eſt, tanta diſſociatio *Adianton capillus Veneris.*

deprehenditur. unde & nomen à Græcis, alioqui frutici topiario. Quidam callitrichon uocant, alii polytrichon, utrunque eſt ab effectu. Tingit enim capillum, & ad hoc decoquitur in uino cũ ſemine apii adiecto oleo copioſe, ut criſpum denſumque faciat: defluere autem prohibet. Duo eius genera, candidius & nigrum breuiuſque. Id quod maius eſt polytrichon, aliud trichomanes uocant. Vtrique ramuli nigro colore nitent, foliis filicis, ex quibus inferiora aſpera ac fuſca ſunt. Omnia autẽ contrariis pediculis denſa inter ſe ex aduerſo: radix nulla, umbroſas petras, parietumque aſpergines, ac fontium maxime ſpecus ſequitur, & ſaxa manantia, quod miremur, cum aquas non ſentiat, calculos è corpore mire pellit, frangitque, utique nigrum. Qua de cauſa potius quàm quod in ſaxis naſceretur, & a noſtris ſaxi fragum appellatum crediderim; & cætera. Ex quibus uidetis, Plinium dixiſſe, adiantum ideo appellari, quoniam etiam aqua aſperſum non madefiat, quem tamen effectum, harum rerum maximus experimentator Antonius Muſa Braſauola, falſum eſſe deprehendit, cui & nos quoque aſſentimus, qua de re, adiantum potius dici ex puteis quos coronat, & propter id madida non eſt, uel quia nunquam attingat aquas, credendum eſt: pectoralis enim herba hæc eſt, & ut refert Gal. in calore & frigore adiantum ſymmetrum eſt, ſiccat tamen & extenuat, & digerit, caput ex alopecia glabrum capillis ueſtit, ſtrumas & abſceſſus digerit, potum lapides frangit, uiſcidorũ craſſorumque e pectore pulmoneque excreationibus non mediocriter cõfert, ac denique uentris profluuium ſiſtit.

Adianton cur dicatur.

Antonius Muſa Braſauola.

Adianti tẽperatura.

De Trichomane.

Græce, τριχομανὲς: Latine, trichomanes, polytrichum, callitrichum: Hiſpanice, politrico: Luſitanice, auenquam: Italice, politrico: Gallice, du polytricon: Germanice, uuidertodt, oder abthon.

Enarratio. 138.

Trichomanes. *Polytrichũ.* *Callitrichũ.*

HAEC altera adianti ſpecies eſt, trichomanes dicta, quam quoque polytrichũm, quia multas trichas, hoc eſt capillos faciat, appellant; uel potius, callitrichum, quia pulchras trichas emittat. Falluntur quidam, qui callitrichum, polytrichum, ac trichomanem, tanquam tres differentes herbas faciant, inter quas ſaluiam quandam tranſmarinam, herbam folia lata habentem oſtendunt; quum tamen, callitrichum polytrichum ac trichomanes, una tantum ſit herba, hodie officinis, polytrichum dicta. Porro ſi quis trichomanem capillum Veneris eſſe contenderit, adiantum uero officinarum polytrichum, non multum reſiſtemus, quum ut dixi utraq; eaſdem habeat

uires; ut teſtatur Galenus libro octauo de Facult.ſimpl.med.dicens: Trichomanes eadem præſtat quæ adiantum.

De Xanthio.

Græce, ξάνθιον: *Latine, xanthium, lappa minor: Hiſpanice, lappa menor: Luſitanice, pagamaceira menor: Italice, grapellas, lappola menor: Gallice grapellas: Germanice, betthles lers leuſz.*

Enarratio. 139.

NASCITVR lappa hæc minor paſsim, prope uias, & exiccatos lacus, folio atriplicis, fructu uero hirſuto, oliuæ magnitudinis, qui quum exiccatur tenaciter hæret, nõ adeo tamen potenter, ut fructus perſonaciæ; nam fructus perſonaciæ rotundus umbilici figura eſt; xanthii uero oblongus, oliuæ æqualis: item, perſonacia folia habet ampla; xanthion uero circinata tanquam atriplicis, naſturtium odore referentia, de quo Galenus libro octauo de Facultatibus ſimpl. medicament. ita breuiter tradit: Xanthii ſemen digerendi uim obtinet. *Xanthion lappa minor.*

De Aegilope.

Græce, αἰγίλωψ: *Latine, ægilops, auena quædam ſylueſtris: Italice, ſquala: Hiſpanice, una ſuerte de auena monteſina.*

Enarratio. 140.

QVI ægilopem auenam eſſe credunt, omnino falluntur. Eſt enim ægilops herba frequenter inter hordeum & auenam conſpecta, folia hordei habẽs, caulem auenæ, in cuius ſummo grana multa gerit, colore rubra, inter quæ ariſtæ ueluti capilli exeunt, & de ea Galen. lib. 6. de Facult. ſimpl. medic. ita tradit: Digerendi uim obtinet, exiſtens leuiter acris, unde phlegmonas induratas, & ægilopas ſanat. *Aegilops.*

De Bromo.

Græce, βρῶμος: *Latine, bromos, auena ſylueſtris: Hiſpanice, auena ſylueſtre, auea monteſinha: Italice, la auena ſaluatica: Gallice, auoyne ſauuage: Germanice, uuild habern.*

Enarratio. 141.

PRAEFIXIT Dioſcorides libro ſecundo, caput de Auena domeſtica, ſiue ſatiua: nunc uero de ea quæ ſua ſponte in aruis naſcitur agit. Eſt enim bromos aliud nihil quâm auena, de qua quoque hic egit, ut cautos *Bromos auena ſylueſtris.*

tos nos redderet, quòd Aegilops alia ſit herba, à bromo auena dicta. Naſcitur igitur auena ſilueſtris, in campis ſimilis ſatiuæ, ſed grano maiori, nigriori, ac hirſuto, de qua quoque Plinius lib. 22. cap. 25. memoriam fecit.

De Glauce.

Græce, γλαῦξ: Latine, glaux.

Enarratio. 142.

Glaux. CONTENDIT Ruellius Gallus, in eo libro quem de herbarum & ſtirpium natura edidit, quòd glaux ea ſit herba quam rutam caprariam, galeguam, ſiue giarcam multi appellant; ſed re uera falſo, quum giarca polemonium ſit, ut ſuo diximus capite. Quæ uero glaux herba ſit, non ſatis conſtat, de qua Gal. lib. 6. de Facult. ſimpl. med. ita tradit: Glaux herba ex lacticiniis quum ſit, calida quodam modo humidaque fuerit. *Polemoniū giarca eſt.*

De Polygalo.

Græce, πολύγαλον: Latine, polygalum: Hiſpanice, Luſitanice, piorno.

Enarratio. 143.

Polygalum. POLYGALI tametſi Dioſcorides perbreuem fecerit hiſtoriam, ut coniecturis tamen aſſequi poſſum; frutex ille eſt, plures a ſe uirgas geniſtæ perſimiles emittens, in quarum ſummitate flos aurei coloris cernitur: optimi ſane odoris. Vocant autem fruticem iſtum Hiſpani piornum ſapore amariſſimum, ex quo magna pars Italiæ ſcopas parat; nec enim dubitandum eſt huius florem lactis abundantiam facere, tam enim ſuauis odoris eſt, & gratus.

De Oſyride.

Græce, ὄσυρις: Latine, urinalis herba, linaria herba, linoſa herba: Hiſpanice, la yerua dentre el lino, la linaria: Italice, linaria: Gallice, linaria herba: Germanice, flaſch kraut, lun kraut, harn kraut.

Enarratio. 144.

Oſyris linaria. Vrinalis. OSYRIS multorum conſenſu linaria herba eſt, de qua officinarum ſeplaſiarii cantant, Eſula lacteſcit, ſine lacte linaria creſcit. Hæc uero, urinalis alio dicitur nomine, de qua Plinius libro uigeſimoſeptimo, capite duodecimo, ita inquit: Oſyris ramulos fert nigros, tenues, lentos, & in iis folia nigra ceu lini, ſemenque in ramuſculis nigrum initio, dein colore mutato rubeſcens, & cætera. In quibus uerbis, Plinium aberraſſe ſatis conſtat; *Plinius errat.*

quum quæ foliis Dioſcorides tribuit,ille potius ad ſemen referat,ut conſideranti notum erit. De Oſyride uero ita meminit Galenus libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicament. Amara eſt, & aperiendi uim obtinet, quare iecur obſtructum adiuuat.

De Smilace aſpera.

Græce, σμίλαξ τραχεῖα: Latine, ſmilax aſpera, hedera Ciliſſa. uolubilis ſpinoſa: Hiſpanice, Luſitanice, biguorda: Italice, hedera ſpinoſa, eſtracia bragua: Gallice, du liere des ronches: Germanice, ſcarpff uuindt.

Enarratio. 145.

SMILAX aſpera,proprie hedera eſt,horrida tamen ſpinis, & ea de cauſa eam Theophraſtus lib. tertio de Plantarum hiſtoria, capite ultimo hederam Ciliſſam, uel Ciliciam appellat,dicens; Hedera ita ſe habet, ſmilax,ideſt hedera Cilicia amplexicaulis, ipſa quoque aſsurgit, fructus aculeatus,& uelut præhorridus, folium hederæ paruũ ſine angulo,iuxta pediculi retinaculum,humectum, peculiare,quod medium illum callum qui in ſtar ſpinæ animantium ſecat,prætenuem habet,& interualla ſtaminea, non ex eo porrecta, ut cætera, ſed circa eum in orbem circumacta, ab annexu pediculi ducit; ad caulem uero foliorum internodia conſumantem, Villus ab eiſdem pediculis,atque folia tenuis,ſeque conuoluens dependet;flos candidus,ſuauiter olens,uerno proueniens tempore:fructus proximus herbæ ſolano,atque melothro,& maxime uuæ labruſcæ uocitatæ:racemi penſiles ut hederæ ſunt,uerum ad labruſcam potius accedunt; nam de eodem puncto pediculi acinorum exeunt,colore fructus rutilus eſt,nucleos in uniuerſum quidem binos continet, quanquam grandior ternos, & paruulus unum.Nucleus durus admodum eſt, & colore forinſecus niger, peculiare racemis, quod per latera caulium ſepiunt, poſtremoque caulis, racemus omnium maximus propendet, ſicut in rhamno, & rubo,unde fit, ut extremo fructifera, & latere large fructifera iſta ſpectetur. Hæc Theophraſtus de ſmilace aſpera, quæ proculdubio, ubique folio uolubilis ſed aſpero, & ſpinis horrido, arboribus circumuoluitur, unde ab Italis ſtraciabrague appellatur, ex cuius floribus albis odoriferis mulieres Hiſpaniarum aquam per campanam eliciunt, inter odoriferas aquas non poſtremas laudes habentem,& eius aſparagos Itali in continuo uictu habent. De cuius uiribus Galen. lib.7. de Facultatibus ſimpl. medic. ſub milace trachea,ideſt aſpera,ita inquit: Variis clauiculis ſuis,arboribus circumuoluitur,folia eius & acria guſtanti,& utenti calida exiſtunt. *Smilax aſpera. Hedera ſpinoſa.*

De Smilace Leni.

Græce, σμίλαξ λεῖα: *Latine, ſmilax lenis, ſmilax ſine aculeis, conuoluulus maior, uolubilis maior: Hiſpanice, la campanella corriola maior, correguela maior: Italice, uoluchio maggiore: Gallice, faſecles, uel liſet maior: Germanice, uuinden kraut.*

Enarratio. 146.

Smilax lenis uolubilis maior.

LENIS ſmilax, ea eſt herba quam officinæ hodie uolubilem maiorem appellant; cuius quoque recentiores plures alias faciunt ſpecies, præter illam alteram cuius capite de ciſſampelo meminimus, inter quas lupulus nominandus uenit, quem Plinius ſalitarium lupulum uel repticium lupum, ob id quod ſalices, & alias ſcandat arbores, appellat, de quo nos plura alias diximus, & ex eo ſyrupus in officinis concinnatus habetur. Cæterum ſmilax lenis, eaſdem fere cum aſpera uires obtinet, ut teſtatur Galenus citato loco.

De Ruſco.

Græce, ὀξυμυρσίνη, μυρσίνη ἀγρία: *Latine, oxymyrſine, ruſcus, ſylueſtris myrtus: Hiſpanice, ius barba, gil barbera, yerua: Luſitanice, ſfolinhadeiro: Italice, pongi topi: Gallice, bruſco.*

Enarratio. 147.

Oxymyrſine, ruſcus, bruſcus.

RVSCVS à ſeplaſiariis & pharmacopolis hoc tempore, bruſcus dicitur, frutex folia myrti habens, ſed acuta, ſpinoſaue, fructum uero rubrũ; cuius radices in uſu medico cotidie ueniunt, & illis pro obſtructionibus

Sylueſtris myrtus ruſcus eſt.

aperiendis merito utuntur. Cæterum, fruticem iſtum Græci ſylueſtrem myrtum appellant, à quo cubeba carpeſium uocatum, longe ut dixi abeſt, cuius inaduertentia Arabes hallucinati ſunt, ut Ferrarienſes primo indicarunt.

De Lauro Alexandrina.

Græce, δάφνη ἀλεξάνδρεια: *Latine, daphne Alexandrea, daphne Idæa, laurus Alexandrina herba, laurus Alexandrina maſculus, laurus Alexandrina fructifera, uuularia:*

Hiſpanice, lauro alexandrino: Italice, lauro aleſſandrino: Gallice, lauro alexandrino: Germanice, zapffin kraut, haucklatt.

Enarratio. 148.

DIFFERT Laurus Alexandrina, ſiue Idęa laurus, ab hippogloſsio, quia laurus Alexandrina, fructum in medio folii, altero foliculo coopertũ, rubrum ciceris magnitudine fert; hippogloſſus uero ſterilis eſt, nec fructũ emittit, ut ſuo diximus loco. De daphne uero Alexandrina, ſiue lauro Alexandrina, ita Galenus prodit, libro ſexto de Facul ſimpl. medica. Daphne herba quam Alexandrinam appellant, euidenter eſt calida, acris, & ſubamara, potaque tum urinas, tum menſes prolicit, Hactenus Galenus. Cæterum herbæ huius folia, longe quàm ruſci ſunt maiora, quod propter hoc dictũ uelim, quia in nonnullis exemplaribus per Marcellum uerſis, minora folia quàm ruſci, herbam iſtam habere legitur, non ſine menda tamen.

Laurus Alexãdrina.

Hippogloſſus.

Emẽdatur Marcellus.

De Daphnoide.

Græce, δαφνοειδὴς*: Latine, daphnoides, laureola herba: Hiſpanice, laureola: Italice, laureola: Gallice, de la laureolle: Germanice, zeilant, & zeidelpaſt.*

De Chamædaphne.

Græce, χαμαιδάφνη*: Latine, chamædaphne, humilis laurus, terreſtris laurus: Italice, la chamedaphne: Hiſpanice, laurel baxo, laureoleta, yerua.*

Enarratio. 149. 150.

SVB eodem capite de daphnoide, & chamędaphne, quaſi herbis ſimilibus, & eaſdem fere uires habentibus, Galenus ſermonem fecit, ut apud ipſum eſt legere libro ſexto, de Fac. ſimp. med ſub ſequenti ordine: Chamędaphne, perſimilis quidem eſt uiribus daphne Alexãdrinæ: Sicuti & quod daphnoides uocant; uerum qui daphnoidem laureolam dictam, mezereõ eſſe credunt, omnino falluntur, quum mezereon longe alia ſit res, ut capite de chamælęa dicemus. Eſt enim laureola, herba ſiue frutex cubitalis altitudinis folia laurina habens, quæ linguam & fauces feruido quodam ſapore erodunt uruntue, cui flores albi purpuraſcentes inſunt, & eam pharmacopolæ fere omnes ſatis cognitam habent. Huic affinis chamædaphne eſt, quæ uinca peruinca non eſt, ut multi falsò rentur, quia uinca peruinca, ut

Daphnoides.

Chamædaphne.

Mezereon chamælea eſt.

Clematis uinca peruinca eſt.

diximus clematis eſt; Vocat tamen Plinius lib.21. cap.11. uincam,chamæ daphnem,hac tantum de cauſa,quia folia laurina habet,Sed re uera, Chamædaphne alia eſt herba,ſcilicet cubitalis altitudinis,ramulo ſingulari creſcens,folio tenui,lauri ſimilitudine,ut ipſemet Plinius deſcribit libro uigeſimo quarto,cap. decimo quinto,Quæ omnia ut noſtis,a peruinca abſunt, ut liquido conſtet, chamædaphnem non eſſe peruincam, quum potius clematis peruinca ſit.

De Helleboro al bo.

Græce, ἐλλέβορος λευκὸς: Latine,helleborus albus, ueratrum album: Hiſpanice, uerdegambre blanquo: Italice, elleboro bianco: Gallice, ellebore blanche: Germanice, uueiſz nieſzuurtz.

De Helleboro nigro.

Græce, ἐλλέβορος μέλας : Latine, helleborus niger, ueratrũ nigrum,melampodium: Hiſpanice, uerdegambre negro, elleboro negro: Italice, elleboro negro: Gallice, ellebore noire: Germanice, chriſtuurtz.

Enarratio.151. 152.

Helleborus albus & niger.

SCRIBITVR Helleborus,& eleborus,ſed Horatius, cũ duplici l, ſcribere uidetur,cum dicat,expulit helleboro morbum,bilemque meraco. Cuius duo genera ſunt, album & nigrum, utrunque ſatis notum, Album folia plantaginis,lata ad albedinem inclinata habet:nigrum uero, folia nigra herbacei coloris,ſtricta,quibuſdam partita diuiſionibus,quod non ſolũ floribus purpuraſcentibus,reperitur,ſed etiam albicantibus, & ſubluteis, Sed animaduertendum eſt,quod genera hæc hellebori nigri, habentia flores albicantes,uel ſubluteos,uiribus impotentiora ſunt,& minus obnoxia, quàm illius flores purpuraſcentes poſsidentis; utcunque tamen, albi & nigri hellebori radices,in uſu medico frequenter ueniunt, quibus priſci indiſcriminatim utebantur,non plus albi radices, quàm nigri ægrotis dando, Sed albi potius pro euocando uomitu; nigri uero pro aluo ſubducenda, At recentiores & medici ab hinc trecentis annis,nigrum exhibent helleborum,album tanquam uenenum formidantes,quo factum eſt, ut Meſue in ſuis Simplicibus dicat, Albus corporibus noſtri temporis eſt moleſtus,

imo eſt eis ſicut uenenum proprie præfocans; nigri autem uſque ad tempora noſtra uirtus tolerabilis eſt,licet adhuc difficilis. Ex Iunioribus quoque Mathiolus Senenſis,nigrum albo periculoſiorem facit, quia ita experientia deprehendidit,quum tamen hodie boni practici nigro correcto tanquam diagerdio continuo utantur: Cuius correctio hæc eſt, ex pulueris ellebori nigri,drach.1. cinnamomi fœniculi aniſi maſtichis ana ℈.ß.puluerizentur omnia ſubtiliter, & fiat puluis. Alii uero Meſue patrocinantur: quia ita quoque experientia uenarunt,quæ ſane diuerſitas non aliunde orta eſt,quàm ex regionum diuerſitate,una enim in regione albus potentior nigro eſt,altera uero niger albo. Plures autem nouimus herbas, quæ uno in loco ſuas exacte ſeruant naturas,alibi uero ab illis degenerarunt, ut in cicuta uidere eſt:quinimo in animalibus quoque id euenire certi ſumus, ut de ſerpentibus araneis,& aliis uariis animalculis,quæ regionibus frigidis uenenoſa non ſunt,alibi uero ueneno non carent,utcunque tamen,ab eorum ſubſtantiis, tanquam ab exitiali ueneno,fugiendum ſuaderem,quũ uterq; periculoſus ſit,& naturæ infeſtiſsimus. Solet tamẽ multis parari modis helleborus,quos ego nunc prætermitto,modo recitem id quod a nonnullis factitatum iri animaduerti:pomum enim accipiũt,quod multis hellebori nigri radicibns transfigunt,ac ſub cineribus coquunt,a quo poſtea radicibus detractis, in hieme poſt longam ſyruporum propinationem, quartana rebelli affectis,comedendum tribuunt,quod ualẽtiſsime purgat;& breui omnes fere quartana,& morbis eradicatu difficillimis,uexati liberantur. Compleri autem hoc opus poſſet, nõ tantum in pomo,quantum raphano, aut citonio,ut de ſcammonea Galenus libro primo de Alimentorum facultatibus ſuadet agendum,ubi iubet ex cauata interiori cotonei parte, ſcammoneam imponi,& aſeri; poſtea uero concedit ipſum pomum mandi,& non ſcammonium; nam & in pane in furno excocto,hoc quoque fieri poteſt, ut cæteros plures alios præteream parandi modos. Cæterum dicitur helleborus,uel helleborum,ab Helleboro fluuio propre Anticyram ubi optimus reperitur: niger tamen helleborus ut teſtatur in præſenti Dioſcorides,melampodion a Græcis appellatur,ob id quod credatur, Melampum paſtorem illum inueniſſe,ac furẽtes Prœti filias curaſſe, cui ſubſcribit Plin. lib.25.cap.5.ubi adamuſsim de utroq; helleboro ſermonem habet, Coturnices ali helleboro,ueluti ſturnos cicuta,Galenus memoriæ commẽdauit, quod prius ab Ariſtotile dictum fuiſſe legimus,& a Theophraſto eius diſcipulo receptum,& ea de cauſa,coturnices in cœnis ſuis antiqui prętermiſerũt: Cętera uero de helleboro ꝑtermittimus,de quo Hipp. libellũ ſcripſit, & multa libris Aphoriſ.& de Morbis populariter uagãtibus,dixit; & de eorum uiribus ita dixit Galenus,lib. ſexto de Fac.ſim.med.tã albus quàm niger helleborus,extergentis calfacientiſque eſt potentiæ,quamobrem ad

Coturnices ellebora ſturni uero cicuta nutriũtur.

alphos,lichenas,pſoras,lepraſque,accommodi ſunt,Quin etiam niger ſi in fiſtulam callo induratam infundatur duobus tribusue diebus, callum detrahit,dentibus prodeſt cum aceto colluentibus : Sunt autem in tertio ordine excalfacientium & deſiccantium: porro niger guſtu calidior eſt:Can didus amarior. Ex helleboro,ſyrupus hodie in nõnullis paratur officinis, qui contra morbum Gallicum difficilem & rebellem multum ualet.

De Seſamoide magno.

Græce, σησαμοειδὲς τὸ μέγα : *Latine, ſeſamoides magnum.*

De Seſamoide minori.

Græce, σησαμοειδὲς μικρὸν : *Latine, ſeſamoides minus.*

Enarratio. 153.154.

Seſamoides magnũ & minus. *Gaſpar de Cabriellis.* *Hortus Patauii herbis dicatus*

VT uerum fateamur,hucuſque a nobis herbæ iſtæ uiſæ non ſunt,Patauii tamen reperiri olim mihi duxit Gaſpar de Gabriellis, nobilis Patauinus, uir ſingulari doctrina præditus, & herbarũ ac ſimplicium maximus indagator, cui fides ampla tribuenda eſt; hodie uero ibidem quoque reperiri certus ſum,præſertim in eo horto quẽ Illuſtriſsima Reſpublica Venetorum,Herbis & fruticibus dicauit,ut in eo tanquam in prõptuario quodam, omnes quoad fieri poſsit,plantæ ſatæ,ab omnibus uideantur,& temporis neceſsitate,contra quemuis morbum,eas carpere poſsint.

De ſylueſtri Cucumere.

Græce, σίκυς ἄγριος : *Latine, ſicyos agrios, cucumis agreſtis, cucumer agreſtis, cucumis anguinus, ſylueſtris : Hiſpanice, cogõbrilhos amargos : Luſitanice, pipinos de ſancto Grigorio : Italice, cocomeri ſaluatici : Gallice, cocombre ſauuage : Germanice, uuild cucumer.*

De ſucco Cucumeris ſylueſtris.

Græce, ἐλατήριον : *Latine, elaterium: Vulgo, elaterio.*

Enarratio. 155.

Cucumer ſylueſtris. *Elaterium.*

NASCVNTVR Cucumeres agreſtes,ubique ſimili in plãta, qua naſci ſolent cucumeres,magnitudine glandis,qui facillime quum tanguntur,exiliunt,ſaltantue,ex quorum ſucco elaterium paratur,medicamentum maſſæ modo concretum,officinis familiare,præcipue pro exoneranda aluo, cui

uo, cui ætatem Dioſcorides a biennio ad decennium uſque purgationibus accommodatam tribuit; quum enim decem annos ſupergreditur ineptũ effici, & purgationibus inutile tradit, quod adnotaſſe credendum eſt, propter Theophraſtum, qui libro nono de Plantarum hiſtoria, capite decimo quarto, inquit; elaterium eo melius fieri quo uetuſtius, imò ex medicamẽtis nullum ſtare, quod longiore æuo duret, quàm elaterium, ita ut eius uires ad ducentos uſque annos uigeant, contendit, quinquaginta uero annorum elateriũ lucernas ardẽtes extinguere ibidẽ Theophraſtus tradit, quo experimento uerum a falſo deprehenditur. Interdum enim in eo humiditas aquea uiget, optimum eſt elaterium, quà lucernas extinguit, quod nos quoque uerum eſſe experti ſumus. Proinde textum iſtũ Dioſcoridis corruptum eſſe pro re certa tenemus, quia loco illorum uerborum, quũ eius proſequitur probitatis ſigna; quodque lucernis admotum, facile eas extinguit; dicit facile accenditur: ut iure quis errorem iſtum in Dioſcoride eſſe dicat. De quo Galenus libro octauo de Fac. ſimpli. med. ita tradit: Tum ipſe, tum eius ſuccus quem elaterium uocant, aut ex foliis & radicibus preſſus, perutilis ad medicationes exiſtit. Elaterium itaque menſes ciet, fœtumque perimit applicatum, ceu alia omnia amara & tenuium partium; Summè ſiquidem eſt amarum, calfacitque in ſecundo ordine, ac proinde etiam digerit, Sic enim eo angina laborantes inungunt quidam cum melle aut oleo ueteri: bonum item eſt regio morbo affectis infuſum cum lacte in nares; ſimiliter dolores capitis ſanat. Radicis atque foliorum ſuccus ſimilem, ſed imbecilliorem facultatem ſortitur. Radix etiam abſtergit, digerit, emollitque. Cortex potentius deſiccat: cætera uero de elaterio apud Meſuem legito.

Dioſcorides emaculatur.

De Staphide agria.

Græce, σαφὶς ἀγρία: Latine, ſtaphis agria, herba pedicularis, pedicularia herba, uua agreſtis ſtaphuſaria: Hiſpanice, fabaraz, paparraz: Italice, ſtaphuſaria, ſemence de frati: Gallice, de le eſtaphiſagrie, ou le herbe au poulx: Germanice, biſzmuntz.

Enarratio. 156.

DICITVR Staphiſagria pedicularis herba, quoniam eius commune ſemen & officinis familiare pediculos enecet. Hanc Cornelius Celſus libro tertio, capite uigeſimo primo, & alii nonnulli medici, uuam taminiã uocant, ſed falsò, quia uua taminia, uitis eſt nigra, de qua ſermo in hoc libro habendus eſt, de hac uero ſtaphidagria, ſub agreſti uua, Galenus libro ſex-

Staphis agria. Pedicularis herba. Vua taminia

to ſermonem fecit, quum dicat: At agreſtis, uehementer acris exiſtit, adeo ut ex capite purget, abſtergatque ualenter. Itaque ad pſoram accommoda eſt, ſed & urendi uim habet.

De thapſia.

Græce, θαψία : *Latine, thapſia: Hiſpanice, Luſitanice, otom yerua: Italice: Gallice, Germanice, thapſia.*

Enarratio. 157.

Thapſia.

DICITVR Thapſia quia in Thapſo inſula prope Siciliam, abunde proueniat, & in ea primo inuenta fuerit, quæ uariis aliis in locis creſcit, utpote apud montem Garganum, Sancti Angeli dictum, prope Apuliam, non minus in Hiſpania, Luſitaniaque fœlicisſime naſcitur, præcipue apud Conimbrienſes, prope fanum diui Antonii, ut alios ſileam locos, Dioſcoridis hiſtoriæ in uniuerſum reſpondens, quam ibidē a thapſia, corrupta uoce, tom appellant mulieres, & eam ad fugandos dęmones uſurpant, & ea de cauſa de ea quoque prouerbium circunferūt, quod ſic noſtra lingua ſonat, Eu ſom otom, quę odiabo fuge, dōde eu ſom, & Latine ita dici poteſt, ego ſum thapſia, ex qua præſente, dęmones aufugiunt: Cæterum, hanc, omnes ſcholaſticos Conimbricenſis academiæ, ueluti cæteras cognouiſſe herbas, nō dubitarim, quum pręceptore Reinoſio uiro grauiſsimo, ac doctiſsimo utantur, quem, quum primum ex Italia in Hiſpaniam reuocatus eſſet, apud Almediam oppidum interueniente fratre meo Petro Brandano, inuiſi, ut tāti hominis amicitiam, mihi cōciliarem. Sed ut ad thapſiā reuertar, Theophraſtus libro nono de Plantarum hiſtoria, capite uigeſimo ſecūdo, de ea ſermonem habet; non minus Plinius lib. 13. cap. 20 ita quoq; de ea tradit: Nero Cæſar, inquiens, claritatem thapſiæ dedit, initio ſui Imperii, quia nocturnis graſſationibus, emaculatam faciem trahens, illam thapſia thure & cera illinebat, & contra famam ſequenti die cutem ſynceram circunferebat. Porro ex thapſia Galenus libris Methodi medendi, initio deſtillationum, a capite in pectus, & ſubiectas partes cadentiū, emplaſtrū ad cutē materias reuocans deſcribit. Eſt enim thapſię pars præcipua radix, de qua Galenus lib. 6. de Fac. ſimp. med. ita tradit: Thapſia acrem habet ac ualenter excalfacientem facultatem cum humiditate cōiunctam; quare ex alto uiolenter extrahit, & quod extraxit, digerit, celeriter tamen corrumpitur.

Reinoſius doctor medicus doctiſsimus. Petrus Brādanus frater authoris.

De Sparto.

Græce, σπάρτιον : *Latine, ſpartum, geniſta: Hiſpanice, geneſtra, gieſta, gieſteira: Italice, geneſtra: Gallice, du genet: Germanice, ginſt uel geniſt.*

Enarratio. 158.

GENISTAM hic deſcribit Dioſcorides, aureos flores producentem, quam priſci ſpartum ſiue ſpartium appellabant: Cuius uirgę natiuo lentore infragiles ſunt, & illis ruſtici uites, & faſciculos ligant, imo Itali ex illis aqua maceratis, fila pro ſaccis & chordis cōficiendis parāt. Inſunt enim geniſtæ phaſelorum modo ſiliquæ, in quibus ſemen lētis modo clauditur: gallinis admodum infeſtum: Nam flos ut dixi, aureo quodam fulgore a longinquis apparens eſt, tametſi albus quoq; uideatur, qui mirum in modum aluum exoluit, & de illius natura, ita tradit Gale. lib. 8. de Fac. ſimp. med. Sparti (quo & uites alligant) tum fructus, tum ſuccus uirgarum, ualentem trahendi uim poſsidet, reliqua uero de geniſta apud Meſuem legito. *Spartum Dioſcoridis geniſta eſt.*

Eſt ſpartum ſiue ſpartium, hodie longe aliud a geniſta, quod in Betica regione Hiſpanię parte, pręcipue regno Morſienſi naſcitur: ueluti in Algarbia apud Luſitanos, Aphricę contermina, frutex iunci aculeati modo, in aceruis ſponte ſua naſcens, abſque folio, ſemine, & flore: nam uirgæ huic ad ſummum cubitales ſunt, ſolidæ, ad frangendum difficiles, uinculorum uſui præcipuę, ex quibus cordę, funes, cameli, & nauium ornamenta parantur: nec minus in ipſa Algarbia & Bætica regione, ex iſto ſparto, infinitus ſportularum, & corbium, calaſthicorumue numerus, pro deferendis ficubus, & paſsis, aliisue mercibus, ad uniuerſam Germaniā, Pruſsiam, & Boëmiam, Galliam & Scythiam fiunt, hodie uero ſpartum hamato ligno conuolutum, eradicatus, ueluti quoque Plinii tempore, oſſeis ſiue ligneis conamentis, euellebatur, ut capite ſecundo libri deciminoni, ubi exacte ſparti huius hiſtoriā ꝓſequit̃, meminit; fuit enim ſpartū hoc poſt Theophraſtū, Gręcis notū, ut ibidē Plin. teſtat̃, & lib. 24. cap. 9 in quo quęſitū ꝓponit, nū geniſta Gręcorū ſpartū ſit, de quo Homerus dixit, nauiū ſparta diſſoluta, Cui breuiter reſpōdet, certū eſſe, nondū eo tēpore Africanū uel Hiſpanum ſpartū in uſu fuiſſe, ut credendū ſit, geniſtā, Græcorum ſpartum eſſe, noſtrū uero ſpartū, illis ignotū eſſe, nec de eo ullā poſteritati reliquiſſe memoriā. *Spartum. Spartum Græcis notum poſt Theophraſtum.*

De Silybo.

Græce, σίλυβον *: Latine, ſilybum.*

Enarratio. 159.

SILYBON quę ſit ſpina ignoratur hodie. *Silybon.*

De Glande unguentaria.

Græce, βάλανος μυρεψική *: Latine, balanos myrepſica, myrobalanus, glans unguentaria, Ben Arabum: Hiſpanice, auellana de la India: Vulgo, ben.*

Enarratio. 160.

Glans unguentaria. Balanos myrepſica. Ben.

NASCITVR glans unguentaria quam Græci balanon myrepſicam, ſiue myrobalanon appellant, frequentiſsime, non quod equidem nouerim in Hiſpania, ſed potius in India, unde ad nos affertur, fructus perſimilis auelanis agreſtibus triangulatis, uel potius piſtaciis, aut integro cappari triangulari, ex cuius nucleo, oleum de ben dictum, unguentarii hodie ad priſcorum imitationem parant, ut libro ſecundo diximus: uocãt enim oleum de ben, quia Arabes & Mauritani, ut Serapio & Meſue glandem iſtã unguentariam ben appellant. Fieri enim oleum hoc debet, ex nucleis, ut diximus, minime uero ex corticibus aut putaminibus, ut Theophraſtus contendit. Cæterum, medici qui in India degunt glandem iſtam unguentariã, in potu, ad ſubducendam aluum, & prouocandum uomitum, ęgrotãtibus propinant, ſimul enim glans hæc opus iſtud complet, & ut tradit Galenus libro ſexto de Fac. ſimp. med. ſucco eius, qui calidus eſt, unguentarii utuntur. Reliquiæ autem unde expreſſus eſt ſuccus, uincentem habent qualitatem amaram, cui admiſta eſt quædam aſtrictio, proinde extergentem, incidentem, contrahentem & ſtipantem effectum poſsident. Quod ſi quis carnem eius drachmæ pondere, cum melicrato bibat, medicamen experietur uomitorium. Sæpe etiam per infernam aluum ſubducit largiter, ſed lienes liquat, iecurq; indureſcentia: ad quorum uiſcerum expurgationẽ, ex oxycrato ipſam exhibere conſueuimus. Ex aceto etiam lepras, pſoras, lentes, uitiligines, ionthos, ephelim, exanthemata, achoras, alioſque id genus cutis affectus exterit. Abſtergentem itaque & incidentem cum aſtrictione obtinet facultatem. Cortex autem eius, admodum aſtrictorius exiſtit.

De Narciſſo.

Græce, νάρκισσος *Latine, narciſſus, lirion: Vulgo narciſo.*

Enarratio. 161.

Narciſſus.

PLINIVS libro uigeſimo primo, capite decimonono: Narciſsi inquit duo genera in uſu medici recipiunt, unum purpureo flore, & alterum herbaceum, hunc ſtomacho inutilem, & ideo uomitorium, aluos quoque ſoluentem, neruis inimicum, caput grauantem, & a narce narciſſum dictũ, non a fabuloſo puero. Hæc Plinius. In quibus animaduertitis, narciſſo flores purpureos, uel herbaceos tribuiſſe, quum tamen Dioſcorides in præſenti, candido flore ſuum narciſſum cum aliquantulo medio croceo ornari tradat, ex quo ſatis conſtat, narciſsi plures & uarias ſpecies eſſe, ut nos quoque re ipſa experti ſumus, uidentes Ferrarię, ac Venetiis narciſſos uariis inſignitos coloribus. Theophraſtus porro libro ſexto, eiuſdem numeri capite, tradit, narciſſum ſolum in autumnali æquinoctio florere; quod falſum eſſe experiẽtia indicat, quũ in ęquinoctio uernali florere quoq; depre-

Narciſſus diuerſis coloribus inſignitur.

hendamus,imo ter aliquando in anno flores emittere narciſsum, compertum eſt:de quo Gal.lib.8.de Facult.ſimpl.med.ita tradit:Eius radix deſiccat adeo ut uel maxima tendonum uulnera glutinet,habet uero quiddam abſterſorium,& attractorium,plura uero alia, & illa quidē fabuloſa apud Ouidium legito, qui narciſſum croceo flore nitere, candido uero ambiri iis carminibus cecinit.

Nuſquam corpus erat, croceum pro corpore florem
Inueniunt, foliis medium cingentibus albis.

Quæ proculdubio ad Dioſcoridis mentem ſcripta ſunt.

De Hippophaë herba.

Græce, ἱπποφαὶς: *Latine, hippophaës, lappago.*

Enarratio. 162.

TAMETSI hippophaës exacte a Dioſcoride delineetur, hactenus tamen quæ illa ſit herba, ab omnibus ignoratur. Hippophaes

De Hippophæſto herba.

Græce, ἱππόφαιςον: *Latine, hippophæſton.*

Enarratio. 163.

ET hæc quoque quæ ſit herba ignoratur. Hippophæſton.

De Ricino.

Græce, κίκι: *Latine, cici, ricinus, croton, cataputia maior, cherua maior, granum regum, palma Chriſti: Hiſpanice, figueira de lhinferno: Italice, giraſole, fagiuolo Romano, fagiuolo Turcheſco, miraſole: Germanice, uuuaderbaum: Gallice, palma Chriſti herba.*

Enarratio. 164.

DICITVR ricinus planta hæc, ob ſimilitudinem quam eius fructus cum ricino animali ſordido habet, quod canes, aſinos, equos, boues, ac potiſsimum capras & hircos infeſtat, & ſua uoce Hiſpani carrapatum; Itali uero zeccam, appellant. Eſt enim planta hæc in altum creſcens, ut ſæpe arboreſcat, caule arundineo, folio ficus, qua de cauſa Hiſpani eam, ficum inferni uocant, ueluti Arabes cheruam maiorem, aut cataputiam maiorem. Meſue porro, inter ſua ſimplicia abbemeſuch, ideſt granum regis uocat, & ex eo libro ſecundo, oleum ricininum fieri tradidimus, & ut inquit Galenus libro ſeptimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum: ut fructus eius expurgat, detergit, & digerit, ſic etiam folium, ſed undequaq; de-

Ricinus cici

Cherua maior, cataputia maior. Granum regis.

bilius,oleum quod ex ſemine conficitur,calidius atque tenuius eſt, quàm commune oleum,ac proinde potentius digerit.

De ſeptem Titymali generibus.

Græce, πιθυμάλων: *Latine, tithymalum, lactaria herba: Hiſpanice, leche treſna: Luſitanice,aleitaria hierua: Italice, lactaria herba: Gallice, herbe a laict,uel du tithimale:Germanice,uuolffsmilich.*

Enarratio. 165.

Tithymalorum ſeptem genera. Primum genus charatias.

SEPTEM cõnumerantur tithymalorum genera, ultra plura alia à nobis cognita quæ ordine recenſebimus. Eſt igitur primum eorũ genus ſequens,Charatias, ſiue Cometes,aut Amygdaloides, a foliis amygdalarum dictus, quod alii cobion appellitant, & eum nos multoties uidimus, & ubique reperitur, folio lathyris,minoris cataputiæ dictæ.

Myrtites, Mirſinites, Caryites.

Secũdus tithymalus, myrtites,quaſi myrtaceus uocatur,quia foliis myrti pungentibus tamen ornetur,unde melius myrſinites uel caryites quoq; appellari ſolet,& quem Manardus,Leonardus Fuchſius,& alii non pauci, uulgare officinarum turbit eſſe putant,quia ut referunt herbarii, & circulatores, ac radiciſecæ, turbit hoc, ex planta folia myrto ſimillima habente, excauant,potiſsimum apud montem Garganum prope Apuliam.

Paralius.

Tertius, Paralius maritimus, ſiue tithymalus, uel lactariolus dicitur, quem Hetruſci piſcatores, Mauram herbam appellant, & illius radice piſces interficiunt,ex ea eſcam parantes,ueluti ex platyphyllo, ſeptimo nominando tithymalo.

Helioſcopos ideſt ſoliſequus.

Quartus Helioſcopos,ideſt,ſoliſequus,quia capitula cum Sole circumagit,dicitur,uariis in locis repertus.

Cypariſsias

Quintus, Cypariſsias nominatur, qui, ut mihi uidetur, & res ipſa teſtatur, eſula minor eſt,officinis ſatis familiaris herba, quam Meſue alſebram minus uocat, porro alſebram maius, pityuſa Dioſcoridis eſt, ut ſequenti dicemus capite.

Dendrodes arboreſcẽs.

Sextus,dendrodes,quaſi arboreſcens tithymalus eſt.

Septimus, platyphyllos, ideſt latifolia habens, dicitur,uerbaſco ſimilis herba & qua Hiſpani hodie quoque pro interficiendis piſcibus utuntur: & eam Itali tortumaglium ſua uoce appellant. Cæterum de horum tithymalorum uiribus, ac natura,legito Meſuem capite de Alſebram, & Galen. lib.8.de Facult.ſimpl.med.qui ſequenti modo tradit: Tithymali omnes, uincentem habẽt acrem,calidamq; potentiam, cum amaritudine quadam, ualidiſsimus eorum eſt liquor,dein fructus,& folia,poſtremo radix; Hæc

Alſebram Meſue tithymalus eſt.

aceto incocta,ſanat eroſorum dentium dolores:liquor in ipſa foramina inditur. Cæterum,ſi aliam partem contingat, continuo adurit ulceratque illam,ex quarto exiſtens calfacientium ordine,qui ad exurentia pertinet. Sic pilos quoque & uerrucas,& myrmecias,& pterygia,& thymos, cum oleo inunctus ſuccus euellit,detergitque lichenas & pſoras, propter amaritudinem,nec non ulcerum phagedænica,anthracode, & gangrænode, quia ualenter calfacit,& deſiccat,aliquando iuuare poterit. Ad hæc, fiſtularum callos eximit, prædicta omnia folia & fructus præſtare poſſunt, ſed imbecillius, quibus ſane & ad piſces in aqua ſtagnali capiendos,uti aſſolent,celerrime enim ab illis ad uertiginem acti,ac ſemimortui redditi,ad aquæ ſuperficiem feruntur. Porro quum ſeptem ſint tithymalorum genera ualentiſſimus eſt quem characiam maremque nominant, & fœmina nuncupata myrſinites: & qui in petris naſcitur arboreſcens; deinceps qui phlomo aſſimilis eſt, & cypariſsias, dein marinus, ac denique helioſcopius proportione autem facultatis ipſorum,& cinis & lixiuium exiſtet.

Tithymalorum omniū fortius genus.

De Pityuſa.

Græce, πιτύουσα*: Latine, pityuſa, turbit nigrum, alſebram maius,eſula maior: Vulgo eſula maior,turbit negro.*

Enarratio. 166.

NASCITVR pluribus & uariis locis pityuſa, ſimilis omnino cypariſsiæ, ſed longe maior & procerior,& ea de cauſa,cypariſsim minorem eſulam, hanc uero maiorem appellamus, quam Meſue & Auicenna, alſebram & ſcebram maius appellant,ut ex Serapione facile percipi poteſt, qui ad uerbum ea quæ Dioſcorides pityuſe tribuit,ille ſuo ſcebram cōdonat. Huius uero radix ut placet Actuario, turbit nigrum eſt, quod hodie ex monte Gargano apud Apuliam, multis & uariis abundante herbis aduehitur,intus aliquantulum album:exterius uero ex ſubruffo nigrum, natura peſsimum,& omnino aſpernendum. Album uero turbit,ut idem Actuarius in eodem libro de Compoſitis medicamentis teſtatur,radix alypi eſt,quod ex orientali regione Turcæ, & Hebræi, hodie ad nos portant, natura optimum, & quod ſeplaſiarii ut habeant ſoliciti eſſe debent, pityuſæ radice, ut infeſtiſsima relicta; de qua Galenus libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicament. inquit: Viribus eſt ſimilis tithymalo, ſuccumque ſortitur ſimilem,& ſimiliter purgat.

Pityuſa Turbit nigrum. Eſula maior. Alſebram. ſcebram.

Album turbit.

De Lathyri.

Græce, λαθυρὶς*: Latine,lathyris,cataputia minor: Hiſpa-*

nice, el tartago: Italice, cacapuzza: Gallice, eſpurge: Germanice, ſpring kraut, ſpring korner.

Enarratio. 167.

Lathyris, cataputia minor. NOTA lathyris eſt herba, officinis cataputia minor dicta, cuius grana uiginti potentiſsime pituitam purgant, & illis ruſtici pro ſubducenda aluo frequentiſsime in Hiſpania & Italia utuntur: & de illius natura Galen. lib. 7. de Facult. ſimpl. medic. ita dixit: Et ſucco & purgatoria ui tithymallum refert, niſi quôd ſemen appareat dulce, licet maxime ſit purgatorium.

De Peplo.

Græce, πέπλος: Latine, peplum, eſula rotunda: Hiſpanice, mala leche yerua: Luſitanice, maleitas herua: Italice, eſola ritonda: Gallice, reueille mantin des uignes: Germanice, teufelſzmilch.

Enarratio. 168.

Peplos. Peplum. NASCITVR peplos ſiue peplum, in uineis, prope uias, & in hortis, folio paruo, ſimili rutæ, ex quo lac emanat apprime purgans, & ea de *Malumlac.* cauſa, Luſitani & alii Hiſpani, herbam iſtam malum lac appellant, quam pharmacopolæ rotundam eſulam uocant, & de ea Galenus libro octauo de Facultatibus ſimpl. medic. ita tradit: Succum habet ſimilem tithymallis, quum in aliis, tum quia purgat ceu illi.

De Peplio.

Græce, πεπλὶς: Latine, peplion, peplis.

Enarratio. 169.

Peplion, Peplis. NASCITVR peplion non multum abſimile à peplo, prope mare, & alia uaria loca, folio rotundo aliquantulum circinnato; caule uero ſubruffo lactis liquore pleno, de cuius uiribus, Galenus citato loco, ita inquit: Etiam fruticulus hic ſuccum habet ut tithymalli ualidumque non tamen admodum utilem, radix eius uidetur ſuperuacanea, ſemen utile eſt, & flatulentum pepli ſemini ſimiliter purgans.

De Chamæſyce.

Græce, χαμαισύκη: Latine, chamæſyce, peplum minus, ficus terreſtris.

Enarratio. 170.

Enarratio. 170.

NASCITVR Chamæſyce ubique herba parum à peplo, præterquam paruitate differens, qua de cauſa, minus peplum appellari meretur, de qua Gal. lib. 8. de Facult. ſimpl. med. ita inquit: Chamæſyce abſtergendi ſimul & acrem uim poſsidet, itaq; acrochordonas & myrmecias caules eius teneriores intriti, quiq; ex eis profluit liquor, auferunt, cum melle craſſas oculorum cicatrices detergunt; hebetudinem uiſus à craſsitie ortam, adiuuant: ſicuti & ſuffuſionum principia. Hæc Gal. Verum, caue tu lector candide ne decipiaris, quia chamæciſſos longe alia eſt herba, quam chamæſyce, ut ex capite 127. deprehendere potes. *Chamæſyce, ficus terreſtris.*

De Scammonia.

Græce, σκαμμωνία*: Latine, ſcammonion, ſcammonia, colophonium: Vulgo ſcamonea.*

Enarratio. 171.

SATIS nota ſcammonia eſt, baſis & calcar omnium ſoluentium medicamentorum, quæ cotoneo cocta, diagridium dicitur. Eſt enim ſcammonia, ſiue ſcammonium, ſuccus ſiue liquor radicis uolubilis cuiuſdam, quæ in Aſiæ Myſia, & Syria, ac Iudæa naſcitur, quanquam in Apulia, non poſtremæ notæ proueniat: quæ uero ex Aſia affertur ſcammonia primatum obtinet: Syriaca uero non ita bona eſt. Cæterum, bona ſcammonia ut dicatur, has notas habeat neceſſe eſt. Leuis ſit ſcammonia oportet, pellucida, fungoſa, taurino glutini colore ſimilis: ut tenues habeat diſcurrentes lineas: linguæ admota lacteſcat: ultimo loco ſignum hoc collocandum eſt, ſcilicet ut admota linguæ albeſcat, lacteſcatue, quia & adulterinæ permixtæ liquori lactariæ herbæ. Illud quoque eueniat, ut teſtatur Dioſcorides, quod in præſenti animaduertant pharmacopolæ uelim, ne ſic hoc tantum contenti ſigno, in bona eligenda ſcammonia decipiantur: nam quum eam ſputo madefaciunt, & in lac uerti uident, illico optimam eſſe afferant, quum tamen per ſe ſignum hoc ſolum fallax ſit; cæteris uero notis adiunctum, uerißimum. Proinde hoc ante oculos habent decet, quum nullum hodie ſit medicamentum quo frequentius utantur, quàm ſcammonia, cuius optimæ, & Aſiaticæ Dioſcorides, ad ſcriptulos quatuor concedit, imo ipſius drachmam unam ſimul cum duobus ſcriptulis nigri ueratri, & integra aloës drachma, ad optimam obtinendam purgationem tribuit. Hodiernæ uero & communioris ſcammoniæ, decem uel ad ſummum quindecim grana, efficacißime purgant; unde ſatis percipitur hanc adulterinam, & lacte liquoreue tithymali permixtam eſſe; ſed ſcammoniam & alia ſimilia medicamenta per ſe abſque correctione ulla ægrotantibus dare, *Scãmonia.*

peritus medicus cauere debet,qualia ſunt helleborus,colocynthis, euphorbium,eſula laureola,tithymalorum ſeptem genera, & alia plura, quæ non ſolum homines,ſed etiam bruta enecant; de quibus Galenus ſemper quũ loquitur, inquit: Purgantium omnium medicamentorum naturam, corporum quæ purgantur naturis contrariam eſſe, quod minime benedictis medicaminibus euenire certum eſt,ut caſsiæfiſtulari,mannæ, thamarindis, paſſulis Corinthiacis,myrobolanis, rhabarbaro, ſyrupo roſarũ ſolutiuo, ſyrupo uiolaceo ſolutiuo, ſene,& aliis ſimilibus,quæ improprie medicinæ dicuntur. Cæterum, unum in præſenti non præteribo,quod Actuarius memoriæ commendauit,dignum ſane ut omnes medici præ oculis habeant, ſcilicet quod ſcammonia iuribus & brodiis miſcenda non ſit; ita enim inquit ille: Scammonium non cenſeo iuribus inferendum, quod experientia compertum eſt, id cum ipſis conciliari non poſſe, quod hodierni medici animaduertant ſuadeo, ut non ſcammonium aut pilulas iuribus eliquatas,in potu tradant,quum inde multis mors ſubſequatur; ut Venetiis uidimus & Ferrariæ in Samuelo Abarbanelio, qui ob epotas ſic pilulas uitã cum morte commutauit.

Purgantia medicamẽta naturæ humanæ cõtraria.

Scãmonia iuribus & brodiis miſcenda non eſt.

Samuelis Abarbanelis mors.

De Chamælæa.

Græce, χαμαιλαία: Latine, oleaſtellum, mezereon, chamælæa, leo terræ: Vulgo, mezereon.

Enarratio. 172.

Chamælæa mezereon eſt.

CHAMAELAEA officinarum mezereon eſt, planta circulatoribus,& pſeudomedicis familiaris,qua corpora exſoluendo excarnificant, ex ea uero pharmacopolæ pilulas parant,quibus medici aſcitem morbum propulſant.Caueat tamen lector,ne pro chamælæa chamæleontam intelligat;de chamælęa uero ita tradit Galen. lib.8.de Facultatibus ſimplicium medicamentorum: Chamælea uincentem habet qualitatem amaram,quare admodum ſordida ulcera,& quæ maximis inducta ſunt cruſtis, purgare cum melle eſt potens.

Chamæleonta.

De Thymelæa.

Græce, θυμελαία: Latine, thymelæa: Hiſpanice, thoruiſco: Italice, pepe montano: Gallice, thymelea.

Enarratio. 173.

Thymelæa.

EST thymelæa planta nobis ſatis cognita,uirgas ſingulares,& plures, cubitales,à radice mittens,quarum cortices pro ligandis ſcopis & faſciculis deſeruiunt,in quibus folia chamæleæ ſunt,ſed minora,lentiſci figuram imitantia: nam huic fructus piperis magnitudine ineſt primo uiridis, poſtea

uero quum ad maturitatem peruenit ruber euadit,& quo perdices & auiculæ auidiſsime ueſcuntur : & ea de cauſa,ruſtici Hiſpaniarum,ſingulis annis,prope infinitas dixerim auiculas hoc ſemine, curuatis uirgis & quibuſdam lineis diſpoſitis uenantur : Ob magnam enim quam thymelæa cum chamælæa ſiue mezereone habet ſimilitudinem , multi chamælæam , mezereon minus appellant . Eſt enim huius ſemen apprime ſoluens , ut teſtatur Dioſcorides, quod granum Cnidion dici , latius libro ſecundo adnotauimus .

De Sambuco.

Græce, ἀκτή : Latine, ſambucus , ſabucus : Hiſpanice , ſabugo , ſabugueiro , caninero : Italice , ſambuco : Gallice , ſus, du ſuin : Germanice, older.

De Ebulo.

Græce, χαμαιάκτη : Latine, chamæacte, ebulus, humilis ſambucus : Hiſpanice, biezguos, indios : Italice, ebulo : Gallice , hyeblu : Germanice , attich, uel nidererholder.

Enarratio . 174.

ARBORESCIT ſambucus ubiq; ex umbella flore albo & odorato,ex quo aqua per campanam extracta, ac fronti applicita capitis dolores mitigat , non minus quoque ſuccus ex cortice radicis expreſſus potentiſsime uomitum prorritat , ab hydropicis aquam depellit . Ebulus uero chamæacte,ideſt humilis ſambucus, herbæ modo, bicubitalis altitudinis ad ſummum creſcit,folio amygdalino,planta in uniuerſum uſui medico conuenientiſsima,cuius radicis ſuccus eadem præſtat quæ ſambuci, ultra quæ pituitam quoque iuncturis adhærentem craſſam & uiſcidam purgat, decoctum quoque totius herbæ pedum œdemata à longinquis morbis contracta reſoluit. Cæterum,in dubium uertitur.cuius temperaturæ,ſambucus & ebulus ſint : cui quæſito Dioſcorides ita primo reſpondet, eadem ſambuco & ebulo uis eſt, ſiccant,adſtringunt , refrigerantque & aquas è corpore pellunt . Actuarius quoque libro de Compoſitis medicamentis , ita cum Dioſcoride tradit : Sambucus & ebulus refrigerant,aquas trahunt , ſtomacho aduerſantur. horum folia olerum more igni decocta eduntur. ad pituitam bilemque detrahendam,radicis in uino decoctæ uſus, hydropicis confert. Ex quibus ſatis percipitur,quòd ſabucus & ebulus, frigidam ſortiantur temperaturã,Quibus Auicẽna in oppoſitum eſt,qui lib.2. ſui Canonis, capite 619.ſambucum calidum & ſiccum in tertio gradu potius conſtituit,

Sambucus. *Ebulus.* *Sambucus & ebulus cuius ſint tẽperaturæ.* *Auicenna.*

Nos uero ne in hac re a teſtibus contra teſtes diſcurramus, Galeni regiam uiam ſequentes, quantum ab harum plantarum odore, ſapore, & ipſis ope rationibus uenire poſſumus, inuenimus, eas potius ad caliditatem declinare, quàm frigiditatem. At quia caliditas, primum ordinem non ſuperat, pro quo inueniendo opus eſt ratiocinatione, nōnulli frigidas eſſe dixerunt, ſed quò d ita ſe res habeat, atteſtatur Galenus libro ſexto de Facultatibus ſimplicium medicament. dicens: Vtraque potentiam habet & deſiccandi & conglutinandi, nec non digerendi modicum: in iis enim ultimis uerbis, Galenum illis modicam tribuiſſe caliditatem, quum dicat digerendi modicum potentiam habet, ſatis claret. Nec enim Auicenna nobis in hac re cōtrariatur. quum citato loco (ut mea fert ſententia) non de ſabuco hoc agit, ſed potius de ſambac; hoc eſt hiaſmino, uel ut uerius dicam, de uiolis, quas keiri Arabes appellant, ut ex ſuis uerbis, facile percipere quis poterit, in paſsiuis uero qualitatibus, potenter plantas iſtas exiccandi facultatem habere omnes concedunt.

De Pycnocomo.

Græce, πυκνόκομον: *Latine, pycnocomum.*

Enarratio. 175.

PICNOCOMON & ſi ſuis lineamētis & coloribus exacte Dioſcorides depingat, quæ tamen illa ſit herba ignoratur.

De Apio herba

Græce, ἄπιος: *Latine, radix ſylueſtris, apios: Hiſpanice, una ſuerte de rauano ſylueſtre: Gallice, une raue ſauuage: Germanice, erdnuſz.*

Enarratio. 176.

Apios radix ſylueſtris. APIOS herba ſic dicitur, quia ſimilem pyro radicem habet, naſcitur autem inter hordeum exacte Dioſcoridis hiſtoriæ reſpondens, qua in Gallia ruſtici famis tempore, ut teſtatur Ruellius, ueſcuntur.

De Colocynthide.

Græce, κολοκυνθίς: *Latine, colocynthis, cucurbita ſylueſtris, coloquintida: Hiſpanice, Italice, coloquintida: Gallice, des coloquintes: Germanice, uuilderkurbſz.*

Enarratio. 177.

Colocynthis. COLOCYNTHIS, corrupte coloquintida hodie appellatur, officinis ſatis familiaris, cuius uires ac earum correctionem legito apud Me-

ſuem in ſuis Simplicibus, Ex illa tamen trochiſci parati in officinis haben- *Trochiſci*
tur, quos Alandach appellamus, quibus in clyſteribus, contra colicos affe- *Alandach.*
ctus, & rebelles dolores paſsim utimur, magno profecto iuuamento. De colocynthide ita refert Galenus libro ſeptimo de Fac. ſim. med. Guſtu amara eſt, uehementerque purgatoria facultate prędita: Ipſius uirentis ſuccus intritus iſchiadicis prodeſt.

De Epithymo.

Græce, ἐπίθυμον: *Latine, epithymum, flos thymi: Hiſpanice, cabelhos, flores del thomilho: Italice, epithimo: Gallice, epithimo.*

De altero Epithymo.

Græce, ἐπίθυμον ἕτερον: *Latine, cuſcuta, caſſuta, podagra lini, linodera, amplexi caulis, herba capillaris: Hiſpanice, ſirgo de rapoſa, rabo de rapoſa: Italice, la cuſcuta: Gallice, Germanice, cuſcuta.*

Enarratio. 178.

SOLENT hic herbarum inquiſitores, longas componere diſcepta-
tiones; quas nos pretermittimus, rem paucis, ut ſolemus, abſoluentes. Eſt *Epithymus.*
igitur epithymon, ſiue epithymus, crinis tanquam palliolum, thymum ambiens, uel potius flores thymi. Naſcuntur autem potiſsimum capilli iſti, tanquam inuolucrum ſuper thymo qui eaſdem cum floribus thymi uires habent, & ea de cauſa, authores nonnunquam per epithymum flores thymi intelligunt, nonnunquam uero crines ſupercreſcentes in thymo cum ſuis floribus. Naſcitur epithymus iſte Salmanticę (ut cęteros ſileam locos) ad ripas fluminis Thormidis, & ſi recte memini, prope ſacellum Sanctę Marinę dicatum; Verum, & ſi potiſsimum epithymus ſuper thymo naſcatur, & ea de cauſa epithymus quaſi in thymo dicatur; ſuper aliis tamen herbis naſcitur, ut tradit Actuarius uir Gręcus doctiſsimus; naſcitur autem in ſatureia, & ſtœba herbis, epithymbrum inde dictum, cum reliquo eaſdem facultates habens, infirmiores tamen, de quo Galenus lib. 6. de Fac. ſimp. me. inquit; Epithymum thymi facultatem habet, ad omnia efficacius: exiccat & calfacit in tertio gradu. Meſue uero tractatu ſuo de Simplicibus, poſtquam de eo multa ſecundum Galeni doctrinam dixit, ita quoque de illius
uiribus tradidit, inquiens: Pręrogatiuam habet educere ſuper omnibus ſo- *Epithymũ*
lutione educentibus melancholiam, educit enim ſine moleſtia & facile, *educit melancholiã.*

curat melancholiam morbum,epilepſiam,& timorem , imo omnes morbos a melancholia ortum trahentes depellit,ut cancrũ,lepras,ſcabies,quartanas,ſplenis oppilationes,& huius generis alios.Doſis eius in decoctione, eſt in potu a drachmis quinque,uſque ad uiginti : & pulueris eius a drachmis tribus,uſq; ad ſeptem: eius tamen uſus in æſtate, non adeo ſecurus , ut in hieme eſt. Eſt & alius epithymus rubens , qui capillorũ modo abſq; radicibus creſcit,& aliis obuoluitur circũligaturue plantis , præcipue lino, & ea de cauſa,podagralini appellatur , quam Plinius caſſutam aliquando nominare non dubitauit;quanquam libro uigeſimo ſexto,cap.8. illũ quoque inter epithymi genera commemorat.Cæterum falluntur Eurit.Cordus,Otho Brumphelſius,ac Manardus , credentes cuſcutam androſacem eſſe.Eſt enim androſaces herbula ſuper ſaxis & lapidibus naſcens , quam ſemel apud Antonium Muſam Braſauolam,anno milleſimo quingenteſimo,quadrageſimo quinto,die uero uigeſimo Octobris uidi,quę a cuſcuta multum abeſt,& albiſsima ac tenuiſsima fila,ueluti capillos, ſuper ſaxo habebat,ut ſuo diximus loco: Habet autem cuſcuta eaſdem cum primo epithymo uires,quę quoq; iecoris obſtructiones apit, & ſanguinẽ mũdificat .

Epithymus alter cuſcuta eſt

Multorum error. Androſaces cuſcuta non eſt.

De Alypo.

Græce, ἄλυπον : Latine, alypon,alypia, turbit album,turbit Orientale : Vulgo, turbit di Leuante.

Enarratio. 179.

Alypon Turbit album eſt

ACTVARIVS libro de Compoſitis medicamentis,ubi de triphera minori agit,inquit Alypum turbit album eſſe,quod ex Orĩetali plaga ad nos aduehitur,habet enim huius ſemen,uim bilem atram purgandi, radix uero pituitam,de qua Paulus Aegineta libro ſeptimo ſuæ medicinę, ita dixit ; Alypi ſemen bilem atram per inferiora purgat , pari epithymo menſura ſumptum cum ſale & aceto,uerum tamen inteſtina leniter exulcerat.Item capite eo quo medicamenta atram bilem purgantia deſcribit, inquit ; Alypi ſemen inferius atram purgare bilem,pari epithymo menſura cum ſale & aceto,dictum eſt,inteſtina uero ſi fidem Dioſcoridi accommodamus,leuiter exulcerat. Eſt uero meo iudicio,quæ nunc alypias uocatur:exhiberi debet in mulſa.

De Empetro.

Græce, ἔμπετρον : Latine,empetron, calcifraga.

Enarratio. 180.

Empetron.

EMpetri hiſtoriam tam ſuccincte narrauit Dioſcorides , ut quæ illa ſit herba;difficile ſit addiuinare ; olim uero quum apud Anthuerpienſes age-

bam,apud quos,magna diligentia,ſimplicia medicamenta inueſtigabam, Cornelius medicus Anthuerpienſis mihi herbam ceſpitoſam, ſapore ſal- *Cornelius medicus Anthuerpienſis.* ſam,prope mare naſcentem,obtulit,quam empetrum eſſe cõtendebat: Nã & paſtor qui illam ad eum attulerat,iure iurando affirmabat, oues quum male haberent,ad illam tanquam ad certum ſalutis aſylum confugere; cu ius eſu munitæ,morbum propulſabant,& immunes manebant: Interpoſi tis uero poſtea nonnullis annis,eundem Cornelium huius herbæ memo- riam feciſſe comperi, pręcipue,in quadam epiſtola quã cõmentariis Hiere miæ Triuerii,Louaniẽſis medici,uiri doctiſsimi ſuper Aphor.affixit,& de ea ita dixit Galenus, Ad ſolas purgationes eſſe uidetur commodum,bilem *Hieremias Triuerius ſup Aphoriſ. ſcripſit.* ac pituitam educens,iuuat tamen ad alia guſtu ſalſum exiſtens.

De Syluestri uite.

Græce, ἄμπελος ἀγρία *: Latine, uitis ſylueſtris: Italice, dafne.*

Enarratio. 181.

DICITVR Vitis agreſtis planta hęc, ob id tantum quia racemo- *Vitis agreſtis.* ſum fructum rubrum,uitis inſtar gerit,quum tamen figura & uiribus mul tũ ab agreſti uite differat; folia enim huic non uitis ſed ſolani potius ſunt, uires uero calidiſsimę cauſticæ ac depilatoriæ,quibus de cauſis mulieres Ita liæ,& Hiſpaniarũ huius plantę fructu,pro rubricandis genis maxime utun tur. At uera uitis ſylueſtris,tantum abeſt,ut ſolani folia habeat,ut ea potius uitis ſint,quibus non cauſtica aut adurens,depilatoriaue uis ineſt; ſed frigi da potius & conſtringens: de hac uero de qua agimus,ita refert Galenus li- bro ſexto de Faculta. ſimplicium medicamentorum: Racemi eius extergẽ di uim poſsident,ac proinde cutis extimæ ulcera purgare poſſunt,ſed aſtri- ctionem quandam ſortiuntur extrema germina,quę & ſale condiri aſſolẽt, Hęc Galenus. Hodie uero Itali,pręſertim Anconitani,eius aſparagis turio- nibus dictis maxime utuntur.

De Vite alba.

Græce, ἄμπελος λευκή *: Latine, ampelos leuce, uitis alba, bryonia: Hiſpanice, la anorca: Italice, zucca ſaluatica: Gal- lice, du feu ardant, de la couleuree: Germanice, Sticduurtz.*

Enarratio. 182.

DICITVR Vitis alba, a ſeplaſiariis hodiernis, bryonia, cuius *Vitis alba Bryonia.*

Alfeſcera Meſues bryonia eſt. radix craſſa alba in uſu medico eſt, de qua Meſue tractatu de Simplicibus, ſub alfeſcera mentionem fecit, Galenus uero libro ſexto de Fac. ſimpl. medic. ita de ea tradit: Prima huius germina uere edi ſolent, edulium propter aſtrictionem uētriculo acceptum: Cęterum ſubamaram & modice acrem aſtrictionem poſsident; quare & urinam modice cient: At radix & abſtergentem & deſiccantem uim habet, & moderate calidam, quamobrē & lienes induratos liquat epota, cum ficubuſq; poſita foris, pſoram & lepram ſanat. Porro fructus eius, racemi ſpeciem pręferens, iis qui coria depſant eſt utilis.

De Vite nigra.

Græce, ἄμπελος μέλαινα: *Latine, ampelos melæna, uitis nigra, uua tamminia: Hiſpanice, Luſitanice, congorca: Italice, tamaro: Gallice, eſpece de coleure, ayant les racines & ſementz noirs: Germanice, uualdreben, oder lynen, oder lenē.*

Enarratio 183.

Vitis nigra. Vua tāminia. HAEC illa planta eſt, cuius fructum, uuam tāminiam appellamus, & ex qua quoque cauliculi aſparagorum modo, pro uictus uſu colliguntur, quam Luſitani reliquiq; Hiſpani ſua uoce, cōgorcam, id eſt quaſi uitem albam appellant, uocant enim ut dixi, uitem albam, norcam, hāc uero conorcam, & corrupte congorcam, quæ omnia ad Galeni mentē nominata ſunt, ut mirer Luſitanos hucuſque rerum nomina tam incorrupta & ad Gręcorum & Romanorum mentem, reſeruata habeant, ita enim Galenus citato loco tradit: Vocatur autem hæc uitis nigra, proprie bryonia, prædictæ ad omnia ſimilis, niſi quòd imbecillior.

De Filice.

Græce, πτέρις : *Latine, pteris, filix, filix maſculus: Hiſpanice, fechos yerua: Luſitanice, feitos, macho: Italice, il felci maſchio: Gallice, feuchiere: Germanice, uualdt faer.*

De Filice fœmina.

Græce, θηλυπτέρις : *Latine, thelypteris, fœmina filix: Hiſpanice, fechos hiembra: Italice, il felci femina: Gallice, ut ſupra.*

Enarratio. 184. 185.

Enarratio. 184. 185.

FILIX tam maſculus, quàm fœmina, ubiq; creſcunt, De quibus Galenus lib. octauo de Fac. ſimp. med. ita tradit; Radix eius latum lumbricum perimit, ſi in melicrato pondere drachmarum quatuor bibatur: Quare ipſam partum uiuum necare, mortuum autem expellere, nõ eſt mirum, ſi quidem amara exiſtit, paulumq; aſtrictionis obtinet, unde ualide ulcera deſiccat, citra morſum tamen, cui ſimilem uim habet Thelypteris. *Filix.*

De Polypodio.

Græce, πολυπόδιον *: Latine, polypodium, filicula: Hiſpanice, filipodio, polypodio: Italice, polipodio: Gallice, du polypode: Germanice, engelſufz baumffart, dropffuurtz.*

Enarratio 186.

NOTA Polypodii radix officinis eſt, cuius folia pennata, filicis modo ſunt, & ea de cauſa, a Romanis filicula dicitur: naſcitur autem optimũ polypodium in quercubus, qua de cauſa, a medicis continuo quercinum, in ſuis compoſitionibus deſcribitur: quod uero ſuper lapides naſcitur, non ita bonum eſt, humiditatem enim ſuperfluam indigeſtã (ut Meſue tradit) gignentem in corpore uentoſitatem, & ſubuerſionẽ, ac nauſeam poſsidet; Imo de omni polypodio tradit idem Meſue, corpora maxime extenuare, deſiccare, ac ea ad nauſeam & ſubuerſionem trahere: quæ Manardus Ferrarienſis non ferens, contra Meſuem inſurgit, dicens magis credendum eſſe Auerroi dicenti polypodium eſſe ſecuram medicinam, & epithymo meliorem, quàm Meſue uel Plinio, qui ab eo ſtomachum offendi affirmant. Eſt enim polypodium calidum in primo gradu ut eius indicat ſapor. Cuius doſis ad integram unciam eſt, de quo Gal. lib. 8. de Fac. ſim. med. ita inquit: Dulcem ſimul & auſteram uincẽtem obtinet qualitatem, ut facultatis ſit citra morſum, admodum exiccantis, & ut tradit Meſue, ſolutione educit choleram nigrã, cum facilitate, & phlegma groſſum, & mucilaginoſum, & materias iuncturarum, & confert colice ſecundum omnem modum adminiſtrationis eius, & duriciei ſplenis, & proprie cum epithymo, & ſale Indico, & confert ad melancholicas febres, & proprie cum aqua mellis, & ſanat ſciſſuras, quæ fiunt in manibus. *Polypodium.* *Meſue.* *Manardus* *Polypodiũ calidum in primo gradu.*

De Dryopteri.

Græce, δρυοπτερίς *: Latine, dryopteris, filix quercus, filix quercina: Hiſpanice, fechos de ſobre, el robre: Italice, felce*

di quercia: Gallice, feuchiere du cheſne: Germanice, uualdt farr, uand eychenbaum.

Enarratio 187.

Dryopteris. D R Y opteris, filix in quercubus naſcens eſt, folio parum inciſo, radicibus implexis, hirſutis, dulcibus cum quadam acerbitate, uel ut tradit Galenus, dulcis, acris, amara, & in radice etiam acerba exiſtit; habet autem facultatem putrefaciendi, proinde pilis glabram cutim efficit.

De Cnico.

Græce, κνῖκος: Latine, cnicos, cartamus, crocus ſylueſtris: Hiſpanice, alacor, açafran del horto, cartamo, ſemente de papagaios: Italice, cartamo, zaffarano Saracineſco: Gallice, ſaffran ſauluaige: Germanice, uuilden garten ſaffran.

Enarratio. 188.

Cartamus. C A R T A M I ſemen, in uſu medico habetur, & ex eo conditũ quoddam in rotulis ad mentem Guidonis, pharmacopoliorum ſeplaſiarii componunt, de quo Galenus lib. 7. de Fac. ſimp. med. ita inquit: Cnici ſemine duntaxat ad purgationes utimur, eſtque tertii ordinis excalfacientiũ, ſi quis foris eo uti uolet. Meſue uero illum potius calidum in primo ordine conſtituit, ſiccum uero in ſecũdo, & ut tradit ſolutione educit phlegma, per uẽtrem & uomitum, & ſimiliter aquoſitates, & ualet ad ęgritudines ex eis, ſicut eſt colica, & clyſterizatus ualet ſimiliter, & mũdificat pectus & pulmonem, & proprie lohoc prędictum, & alii modi adminiſtrationis eius, & clarificat uocem, & ſimiliter oleum ipſius, & uſus ipſius in ſpermate augmentum efficit: flos uero eius cum aqua mellis remouet icteritiam, doſis eius a drachmis quatuor, uſque ad aureos quinque, & floris eius, a drachma una, uſque ad aureos duos.

Cartami temperatura.

De Mercuriali.

Græce, λινόζωστις: Latine, linozotis, Mercurialis: Hiſpanice, mercuriales, yerua, urtigua muerta: Italice, mercorella: Gallice, Mercuriale: Germanice, bingel kraut, Mercurius kraut.

Enarratio. 189.

Mercurialis. Frequenti in uſu clyſteriorum, Mercurialis tam maſcula quàm fœmina hodie uenit, de qua Plinius abunde lib. 25. cap. 5. dixit. Cæterum a no-

bis ſyrupus de ſucco mercurialis excogitatus eſt,quo bilem & aquoſos humores abſque noxa ulla, quatuor unciarum pondere,euacuamus. Fit quoque ex tenellis mercurialis cauliculis, peſſulus, qui oris matrici admotus menſes & ſecundas prouocat: familiare enim apud Hippocratem remediũ eſt,ut libro de Natura muliebri,& de morbis muliebribus comprehenditur. Galenus,porro libro ſeptimo,de Facul. ſimpl. medicamen. ita inquit,de linozoſtide: Ea utuntur omnes ad ſubductiones alui duntaxat, quanquam etiam admota, ualenter digerit. *Syrupus de ſucco Mercurialis.*

De Cynocrambe.

Græce, κυνοκράμβη *: Latine, cynocrambe, canina braſsica, mercurialis canina : Hiſpanice, uerca perruna : Italice, mercorella canina : Gallice, mercurielle du chien.*

Enarratio. 190.

CYNOcrambe,id eſt canina braſsica,ea eſt herba,quæ mercurialis folia habet,& prope foſſas,muros,& uias naſcitur, altitudine duorum & triũ cubitorum. Quapropter errat Ruellius, quum cynocrambem, atriplicem ſylueſtrem eſſe credidit,quum Dioſcorides capite de Atriplice, de domeſtica & ſylueſtri ſermonem habuit. Eſt præterea alia herba atriplici ſylueſtri æqualis quæ fricata ſemen genitale redolet,& ea de cauſa,ſpermaria herba appellatur. Huic quoque altera ſimilis eſt herba,uuluaria dicta, quæ fricata ac manibus tractata,fœtidum & putidum ex ſe expirat odorem,qualẽ ex putidis piſcibus ſalitis & inueteratis attolli nouimus. Soluũt autem omnes iſtæ herbæ,& matrici auxiliantur male affectę. *Canina braſsica, Ruellius errat. Herba ſpermaria. Vuluaria.*

De Heliotropio maiori.

Græce, ἡλιοτρόπιον μέγα *: Latine, heliotropium maius, Herba cancri, ſolaris herba, ſcorpiurus herba, uerrucaria maior: Hiſpanice, torna ſol, yerua de las uerrugas : Italice, herba de ippori: Gallice, uerruaria.*

De Heliotropio minori.

Græce, ἡλιοτρόπιον τὸ μικρὸν *: Latine, heliotropium minus, ſolaris minor, uerrucaria minor.*

Enarratio. 191. 192.

Heliotropium. *Verrucaria* *Herba cancri.*

QVI Chalendulam heliotropium hoc eſſe credunt, miro comprehēdūtur errore, quum chalendula (ut dixi) chryſanthemum eſt, cuius flores caudę ſcorpionis minime reſpondent. Dicitur uero heliotropium, herba cancri, ob duo: Primo, quia florem ſimilem caudę cancri poſsidet: Secundo quia mirum in modum cancris, & ulceribus malignis, canceroſisue auxilium prȩſtet: minor uero uerrucaria, ita dicta, quia ſemen uerrucarum ſimilitudine habet. Prope lacus, & ſtagnantes aquas naſcitur: quam ſimul cum prima, Anthuerpię mihi monſtrauit, Chriſtiernus Morcienſis, ſingularis doctrinæ uir, & qui Parrhiſiis publice matheſin profitebatur: quē nos, quum Anthuerpiam ueniret, ut inde in Daniam nauigaret, per quatuor mēſes remorati ſumus, a quo multa & pręclara didicimus, una cū Iodoco Valareo uiro Anthuerpienſi, trium linguarum peritiſsimo, & cuius induſtria hodie Quintus Calaber Latinus legitur, ut plura alia taceam opera, per hunc doctiſsimum uirum compoſita; aderat quoq; eo tempore nobiſcū Hieronymus Luſitanus medicus, qui hodie apud Indos, regis Luſitanię mandato, magna cum gloria artem medicam exercet, ſimul enim præclaro uiro illi Chriſtierno, diſcipuli facti ſummus.

Chriſtiernus Morcienſis. *Iodocus Valareus.* *Hieronymus Luſitanus medicus.*

De Scorpioide.

Græce, σκορπιοειδὴς: *Latine, ſcorpioides.*

Enarratio. 193.

Scorpioides herba.

SCORpioidem quoque apud Belgas uidimus, folio minoris heliotropii, ſemine ſcorpionum caudę perſimili, unde nomen traxit. Non eſt ſcorpioides chalendula, ut multi putarūt, ſed de ſcorpioide ita tradit Galenus, libro octauo de Fac. ſimpl. medi. excalfacit ordine tertio, deſiccat ſecundo.

Finis Libri Quarti.

IN DIOSCORIDIS ANAZARBEI DE MEDICA MATERIA, LIBRVM QVINTVM, ENARRATIONES DOCTORIS AMATI LVSITANI MEDICI IN ITALIA PRAESTANTISSIMI.

De Vite uinifera.

Enarratio Primi Capitis.

VITIS planta, Baccho, ſiue Libero, Noe patri dicto dicata, ubiq; uulgatiſsima eſt, ex qua uuæ pendent, & ex illis diuinus ille liquor, uinũ dictum paratur : frigida enim omni ex parte uitis eſt, cuius capreoli comeſti ſtomacho calido magnum præbent oblectamentum, & ex illis, nos ante agreſtæ ortum, ſuccum cum aqua roſacea extrahere facimus, quo pullos gallinaceos uice agreſtæ principibus & dominis, comedant conſulimus. Porro, aqua ex uite amputata, deſtillans, ueluti quoque cõcretum gummi, urinam cit, & faciem pulchram reddit. Vitem quoque ſiccam, ſarmentum practici appellant, quo ignito, cauterii uice, uerrucas extirpare ſolemus, & illius cinis, unguentis præcipue ad morbum Gallicum facientibus, non minus ac thamariſci miſcetur. *Vitis.*

De Labruſca.

Enarratio. 2.

CAPITE quinto ſequenti lege de Oenanthe. *Oenanthe.*

De Vuis.

Enarratio. 3.

RECENS uua collecta, ac roſcido humore madefacta, & comeſta, ſtomachum turbat, & aluum ſubducit, penſilis uero, in qua maior humoris ſui pars exaruit, optima eſt, & in optimum uertitur nutrimentum; ab uua tamen nutrimentum acquiſitum, facile euaneſcit, ut recte admodum meminit Galenus, exemplum à pinguibus uinearum cuſtodibus deſumens. Cæterum inter horæos fructus, uua primatum obtinet, ſecundum locum, ficus habet. *Vua.*

De Vua paſſa.

Enarratio. 4.

Vua paſſa. VVA paſſa,ſiue Sole exiccata,magnopere a Galeno laudatur,præcipue pro pectoris ac iecoris affectionibus, modo abſque ſeminibus in cibo detur:nam ſemina ſiue interna grana ſua,pectus conſtringunt, & obſtructiones parant,qua de cauſa Gal. lib.7.de Comp.medic.ſecundum locos, cap.2.in ſuis arteriacis,ad thoracis morbos,cõpoſitis,paſſas exacinari iubet, ſuadetq; earum carnem tantũ comedendam,id quod libro octauo ſequenti prædicti uoluminis, corroborat dicẽs;uuas paſſas ad thoracis & iecinoris affectus,ſpecifica uirtute quadam,uel ut aiunt a tota ſubſtantia,ualere,modo a granis & ſeminibus ſuis exacinatas patiens comedat.Quibus Gal.uerbis Alexander Trallianus ſubſcribit,ueluti Aëtius,qui paſſas uuas ſeminibus repurgatas, peculiare iecinoris alimentum eſſe tradunt,a quibus Auicẽna ſumens Fen decima libri tertii,inquit: Vua paſſa a tota ſubſtantia iecori conuenit,ſuple tu,ſeminibus munda,exacinata dicta.Quo factũ eſt, ut me dici hoc tẽpore,ſummo cõſilio,uuam paſſam Corinthiacam, abſq; ſemine natã ægrotis cõcedant,quæ ieiuno ſtomacho ſumpta, prius aqua uel uino merſa,trium unciarũ pondere,aluum mouet,& purgat: quæ uero ſeminibus ornatur uua paſſa,ſtomachum roborat,ut teſtatur Gal.lib.de Facile parabilibus,eo præcipue capite, quo de capitis dolore ob uini potum, orto, agit,ubi animaduertendum eſt,quod uua paſſa ante cibum, ut corpus moueat,abſque ſeminibus comedi debet, ut uero ſtomachum roboret, cum illis; à cibo uero, cum granis & ſemine integra edi debet, nam & ſtomachum roborat,& aluum ſubducit; ut de cotoneis & pyris,auſteriſque fructibus Galenus hiſtoriam enarrat.

Paſſa Corinthiaca aluũ purgat.

De Oenanthe.

Enarratio. 5.

Filipendula œnanthe eſt. EST œnanthe, ut alibi diximus, & Secretarius Florentinus ignorauit, ea herba,quam filipendulam pharmacopolæ appellant, nunc uero, œnanthe fructus eſt uitis ſylueſtris floreſcentis, quem officinæ labruſcam uocant, ſua natura,conſtringentem,ſtomacho conducibilem; qua de cauſa,inter medicamenta ſtomachica perſæpe miſcemus.

Oenanthe labruſca eſt.

De Omphacio, ideſt agreſta.

Enarratio. 6.

Omphaciũ. OMPHACIVM, id eſt ſuccus uuæ acerbæ,ubique paratur: in æreo porro uaſe ad Solem concretus, magno iuuamẽto contra oculorum nebulas,ac ſcabricies paratur,quo ſæpe ipſe uſus ſum. Videant tamen iuniores medici,quum agreſtæ ſuccum febricitantibus concedunt,ne plus iu-

ſto ſalitus ſit, nam ſic ſalitus, ut plerunque paratur, febres acuit, & corpora plus iuſto ſicca reddit.

De Vino.

Enarratio. 7.

VINVM ubique ſuas habet laudes, quod odore, ſapore, colore, dignoſcitur. & ut Eraſmus Roterodamus, olim uiua uoce ſuperaddebat, fama: bonum enim & generoſum uinum ſuſpenſa hedera non habet opus, quod contra cicutã & alia frigida uenena, meracũ ac potens, præſtantiſsimũ antidotum eſt, ut olim Angelus Politianus ad medicorũ mentẽ exacte expoſuit. Nõ minus quoq; uinum uinoſum œnodes ſiue polyphorũ dictum, ideſt multam ferens aquã, & multiferum dictum, poſt eſum melonũ, & fructuũ frigidorũ bibi debet, ut ex Hippocrate clare percipitur, libro de Affectionib. quũ dicat: Quicunq; cibi aut flatum, aut æſtum, aut morſum, aut repletionem, aut tormen faciunt, à talibus liberat uinum meracũ inſuper potatum, proinde uideant iuniores medici Auicẽnæ, & Arabum ſectatores, qui contendunt, ſuper ſimiles fructus aquã potius bibi, quam uinũ debere. Cæterũ, hic Dioſcorid. de Vetuſtis uinis primo ſermonẽ facit, pro quo ſcire licet, quòd uetuſta uina ea dicuntur ad Dioſcoridis & Græcorũ mentẽ, quæ quindecim uel uiginti excedunt ætatis annos. Medię autẽ ætatis uinum apud illos dicitur, quòd ſeptẽ ad decẽ uſq; annos continet, ut hic ex Dioſcoride percipitur, quum dicat: quæ media ætate ſunt tutiſsime bibuntur, qualia fere ſeptimo anno ſunt. Quibus uerbis Gal. ſubſcribit lib. 7. Methodi medendi, ubi uinum ſex annorum tanquam medium inter nouum & uetus laudat, quod idem fecit lib. 4. de Comp. medicament. per genera; ubi de epulotico medicamento ex collectaneis Primionis agit, quũ dicat: Etenim recens uinum penitiora corporis non permeat, uetus acre & mordax eſt, ergo ætate medium potius eſt, quod plurimum intra quinq; & decem annos conſiſtit. Hæc Gal. In quibus clariſsime inquit, uinum mediæ ætatis ad decennium uſque protendi. Cuius axioma, non ſic ſuperficietenus ab omnibus intelligatur, uelim, quum illud ueritatẽ teneat in uinis potentiſsimis, & diu perdurantibus, qualia Hiſpaniarũ ſunt, quæ ad triginta & quadraginta annos, perdurant, & uires ſuas potentiſsimas, ac ualentiſsimas ſeruãt, uelutì duo illa uina, quæ nobis magnificus Ant. Muſa Braſauola guſtãda dedit, è cellario ſiue cella uinaria, illuſtriſſ. ducis Herculis Eſtenſis, quorũ alterum 150. annorũ erat, alterũ uero ducentorũ. Nam de uinis debilibus & oligophoris, id eſt pauciferis, nullã in dilutione aquã ferentibus, falſum eſſe dictũ putarẽ, qualia ſunt Galliæ uina, aut Ferrarienſia, aliaue Hiſpaniæ ſuſpenſa, ſic dicta, quia in alto enaſcuntur, quæ per duos ad ſummũ perdurãt annos hanc noſtram ſententiã uerã eſſe confirmat Gal. cõment. 3. in lib. Hipp. de,

Vinum. *Angelus Politianus.* *Polyphorũ uinum, uel multiferũ poſt fructus bibi debet.* *Taxatur Auicenna.* *Vetus uinũ quale dicatur.* *Vinum mediætatis.* *Vinum debile.*

Ratione uictus acutorum morborum,enarratione prima,ubi inquit, quòd
ætas & tempus in uinis non ſunt attendenda, ſub iis ſequentibus uerbis;
Non enim ob tempus, inquit; uina uel iuuant,uel lædunt, ſed ex propria-
rum differentiarum mutatione id habent, ergo quum de uinorum agimus
differentiis,temporis mentionem facimus per accidens,& nõ proprie nec
primum. Vina igitur uetuſta ſanitati aduerſantur,modo diluta non ſuman
Nouum uinum. tur:noua uero & recentia, corpus inflant, ægrè concoquuntur, ac grauia
& tumultuoſa faciunt inſomnia. Nec eſt quòd aliquis mihi obiiciat, Teu-
thonas,& inferiores omnes Germanos,aſſuetos potu uini noui, & recentis,
muſti dicti,eſſe,quum illi non ſine noxa,& corporum ſuorum iactura, ui-
num illud Rhenenſe recens ebibant, facillime enim à quouis morbo mo-
riuntur,nec ad ſenectutem,eorum ullus immunis aut ſanus peruenit, quod
millies illis obieci, Hiſpanos noſtros, & Italos alioſque exteros mercato-
res,cum quibus Anthuerpiæ magnam contrahunt familiaritatem,à tali uſu
Vinum Cretenſe. præcauendo. Porro uinum Cretenſe,quod ex uuis ſole ſiccatis conficitur,
hodie Maluaticum ab inſula unde primo fortaſsis afferebatur, dicitur,po-
tens,& generoſum,quod ſtomachum diſſolutum reficit, & uires amiſſas fa
Albanum. cile recuperat. At Albanum,non quod equidem putem Antiquorum,ſed
ſic apud Ferrarienſes nominatum uinum,colore album, natura frigidum,
quod (mea ſententia) potentius quàm aqua infrigidat; Nam aqua ſuis qua
litatibus tantum infrigidat; albanum uero uinum ſua ſubſtantia, & præter
hoc,auſteritate quadam,quod uinum Galenus intelligit,quum uinum con
tinuo febricitantibus concedat, ut Centuriis curationum noſtratum abun
de diximus,ad quem locum lectorem relegamus,ut cætera quæ de uino de
ſiderantur, ibi legat.

De Vino melitite.

Enarratio. 8.

Vinum melitites. HODIE uinum hoc non paratur, facile tamen parari poſſet.

De Mulſo.

Enarratio. 9.

Mulſum. NEC hoc quoq; paratur hodie, quod à melitite parum differt,ut me
minit Dioſcorides capite ſuperiori.

De Mulſa ſiue melicrato.

Enarratio. 10.

Melicratũ aqua mellis. MVLSAM aquam,melicratum,ſiue hydromel, hodie aquam mel
lis uocamus, quæ ex octo aquæ partibus,una uero mellis paratur: quan-
quam & fortior & leuior parari poteſt,ut libro de Ratione uictus in mor-
bis acutis legitur.

De Aqua.

Enarratio. 11.

Aqua non debet ponderari. Aqua fontana an pluuiatili ſit melior.

AQVA fontana, uel fluuiatilis, pondere, ut bona ſit, conſiderari non debet, ut recte admodum Plinius adnotat, quæ ut corpus noſtrum ingreditur, inter cæteras aquas primatum obtinet. Si uero ut elementum, ac frigida, & tenuis cōſideretur, pluuialis præcipua eſt: proinde multi quum aquã tanquam potum conſiderant, eam fontanam uel fluuiatilem, ſummis laudibus extollunt, pluuiatilem uituperantes, ut Plinius, & alii celebres uiri: quũ uero aquam tanquam elementum cōſiderant, pluuialem maxime laudant, ut Hippocrates & Paulus. Cæterum, de aqua & eius facult. legito Galenum, libro primo Simpl. cap. quarto, quinto, ſexto, & ſeptimo.

De Aqua maris.

Enarratio. 12.

Aqua marina.

AQVA marina, dulci grauior eſt, & ea de cauſa, naues in mari ſecurius nauigant, quàm in fluuiis, ut Galenum quoque adnotaſſe legimus libris de Facultatibus ſimpl. medic. Verum, aqua marina clyſteri iniecta, aluum expurgat, & dolores coxendicos curat ac ſerpentia ulcera remoratur: Sed in præſenti, unum nō prætereundum eſt, quod Dioſcorides in fine huius capitis attingit, uidelicet, quum dicat: Verum tamẽ poſt purgationem, gallinaceorum, piſciumue eſculentum ius dandum eſt, ad infringendam eroſionis eius acrimoniam: quæ uerba intelligatis uelim, ad Hippocratis & Galeni mẽtem lib. 2. de Ratione uictus in morbis acutis, & libro, Quos purgare, qualibus medicamentis, & quando oporteat, ut illico poſt epotum pharmacum, ius gallinaceorum, uel piſcium, ptiſanamue, æger adſorbeat, ut eius pharmaci uis acrimoniaue infringatur debiliteturue, & conſequens oris uentriculi læſio ab eodem pharmaco euitetur, uel ut tradit Gal. citato libello; Aſſumpto pharmaco conducit mox ſuper ſorbere cremorem ptiſanæ, ut qui id quod in tranſitu affixum applicitumque eſt, abſtergere, & deorſum trahere, qualitatem uero medicamenti, particulis inſidentem, cōtemperare & inalterare poſsit. Et hæc eſt ratio O uiri prudentiſsimi propter quam priſci illi medici, tam fortia medicamenta dare ægrotantibus audebant, quia pharmaco ab ægrotante ebibito, illico cremorem ptiſanæ ſorbendum illi dabant, ob quem medicamentorũ acredo, ueneno ſitasue obtũdebãtur, & à membris ſuperioribus & nobilibus, ad inferiora deſcendebãt: non uero ut hodie inſcii putant; & conciliator mouet, quia antiquitus aureo illo ſeculo, homines robuſtiores & maioribus uiribus præditi q̃ nunc ſunt, erant; quum idem nunc ſit mundus qui antea erat, nec ullus immutatus ſtellarum ordo, ut meminit Gal. libello illo, Quòd optimus medicus ſit & philoſophus. Sed hoc noſtro tempore medici, nacti meliora & ſecurio-

Exponitur Hipp. & Galenus.

Cur medici priſci tam fortibus medicamentis utebantur.

ra medicamenta,tantum abeſt,ut illico poſt epota illa,ptiſanam aut ius aliquod ebibendum propinent, ut potius abſoluta purgatione, ius ſimplex pulli gallinacei,aut ptiſanã concedant, quod opus ſummopere laudamus, quia quũ licebit comedere,licebit prius abluere, interim dũ tamẽ pharmacum operatur,ptiſanã uel alium potum amplius non dabimus,ne actio medicamenti exoluatur:ut quoq; Auicẽna ſubſcribit,dicens:Oportet ut potionatus nõ comedat uel bibat,donec medicamentũ ſuã conficiat operationẽ.

De Thalaſſomelle.

Enarratio. 13.

Thalaſſomel. THALASSOMEL hodie non conficitur:facile tamen & paucis nummis parari poſſet.

De Aceto.

Enarratio. 14.

Acetum. ACETVM natura ſua tenue, refrigeratorium,exiccatoriumq; eſt, ac conſtringens, ut Gal.tradit lib.1.Simpl.capite 18.19.20.22.23.24. tenues enim & ſubtiles partes obtinet,quas aliquãdo calidas eſſe inquit, quũ tamen cap.23.prædicti libri,non calidas,ſed potius ſubtiles,acutas, & frigidas eſſe,innuere uideatur,quũ dicat:Acetũ non proinde quod mordax eſt, calidum iudicãdum eſt,ſed tenue ut aër borealis.In quibus uerbis,dicere uidetur, quòd ſubtiliores aceti partes,quibus fit penetratio,calidæ non ſunt, ſed potius illis ſimiles,quas boreas uentus poſsidet ſiccas,& acutas,ac penetrantes,minime uero calidas,ob id uero ſequenti capite 24.dicit:Sed igitur fuerit,tenue,refrigeratorium,exiccatoriũq; acetum dixiſſe, omiſsis ſuper illis rationibus nimis phyſicis,quæque magis ad naturã rerum ſcrutantes attinent. *Acetum cõſtringit.* Quòd uero maxime conſtringat,cap.18.prædixerat,in quo eorũ redarguit inſcitiam,qui credebant acetũ inſtar cauterii calidum eſſe,quia ſanguinis fluxus ſiſtere uidebant,non aduertentes, illud non ui cauſtica agere,ſed aſtrictione potius & refrigeratione,ut eius indicant uerba.

De Oxymelite.

Enarratio. 15.

Oxymel. ET ſimplex & compoſitum oxymel hodie in officinis paratur:non tamen ad Dioſcoridis citatum modum.

De Oxalme.

Enarratio. 16.

Oxalme. OXALME, ſalmuria acetoſa hodie dicitur.

De Thymoxalme.

Enarratio. 17.

Thymoxalme. EX THYMO herba & aceto,thymoxalme conficitur.

De Aceto ſcillitico.

Enarratio. 18.

ACETVM ſcillinum, ſiue ſcilliticum dictum, in Officinis hodie paratur non minus ac oxymel ſcilliticum quoque nominatum. Acetũ ſcillinum.

De Vino ſcillitico.

Enarratio. 19.

HODIE non paratur: parari tamen poſſet facillime. Vinũ ſcilliticum.

De Vinis aqua marina concinnatis.

Enarratio. 20.

NVLLIBI uina hæc noſtro hoc æuo parantur, nec a quoquam concinnari uidi, nec audiui. Vina aqua marina cõcinnata.

De Vino cotoneorum.

Enarratio. 21.

EX cotoneis, cytoniis, ſiue cydoniis dictis, hodie conditũ ſaccharo uel melle cõcinnatur. & ſine illis, quod caro cydoniorum uocatur; Vinum uero facile ex illis parari poſſet, non minus ac miua dicta ex illis ubiq; parata. Vinum cotoneorum.

De Hydromalo.

Enarratio. 22.

NON paratur, ſed paucis expenſis parari poſsit. Hydromalum.

De Omphacomele.

Enarratio. 23.

LOCO huius, ſyrupus de agreſta cum ſucchar o paratus, in officinis habetur, quo frequentiſsime contra febres tertianas utimur. Omphacomeli.

De Vino ex pyris.

Enarratio. 24.

VINI, ex pyris & pomis, hodie in Gallia apud Hiſpanos conficitur: ueluti pluribus aliis locis, ex pyris porro conditum cum ſaccharo, cordialiſsimum, adiecto pauco moſcho & ambaro, nobiles Hiſpaniarum parant. Vinum ex pyris. Conditum ex pyris.

De Vino œnanthino.

Enarratio. 25.

NON paratur.

De Vino malorum granatorum.

Enarratio. 26.

HODIE ſuccus ex acidis pomis granatis, uinum dicitur granatorum, quod ad arcendam ſitim febricitantium in continuo uſu eſt: Vinum granatorum acidorum.

Oxyſaccha ra. Nam & ſucchαro ſuccus iſte ad ignem inſpiſſatus, oxyſacchara appellatur, quæ ſimplex & compoſita quoque ornatur.

De uino roſaceo.

Enarratio. 27.

Vinum roſaceum. EX uino, & roſis, balauſtiis, & pomis cupreſsi, ac roſmarino, adiectis aliis conſtringentibus, ut myrto, galla, ſummitatibus rubi, lentiſco, abſinthio, & aliis ſimilibus, uinum roborans membra debilia & ulceribus affecta, quotidie paratur.

De uino ex baccis myrti.

Enarratio. 28.

Vinum ex baccis myrti. HODIE non paratur, parari tamen conſonum eſſet, quum magnum pluribus ægritudinibus afferat commodum.

De uino myrteo.

Enarratio. 29.

NEC hoc quoque paratur.

De Lentiſcino & terebinthino uino.

Enarratio. 30.

NON parantur, imo multi terebinthum non norunt.

De Palmeo uino.

Enarratio. 31.

Palmeum uinum. PALMEO quodam uino Indici homines, in potu utuntur. At Turcæ quoque ex dactylis, & paſsis uuis aliiſque rebus, potum parant, quod uini uice accipiunt, & eo non raro inebriantur.

De uino ex caricis confecto.

De uino reſinato.

Enarratio. 32. 33.

Vinum reſinatum. REGIONIBVS frigidis, & ubi uina debilia ſunt, & facile aceſcunt, uinum hoc paratur.

De uino ex pineis nucibus condito.

De uino ex cedro, ac alijs fructibus confecto.

De uino picato.

Enarratio. 34. 35. 36.

VASIS picatis, ideſt pice illitis, uinum in Hiſpania reconditur, quod eaſdem uires ac a Dioſcoride citatum, habere, certò crediderim.

De uino abſinthite.

Enarratio. 37.

IN uniuerſa Germania uinum ex abſinthio nunc paratur, præcipue Mechliniç prope Louanium, ubi ſæpius illud pitiſſauimus. *Vinum ex abſinthio.*

De uino hyſſopite.

Enarratio. 38.

NON paratur.

De pluribus & ex diuerſis plantis conditis uinis.

Enarratio. 39.

EX pluribus quoque, & aliis uariis nobis cognitis herbis, quarum priſci nullam habuerunt cognitionem, Vina ſimiliter parari poſſunt, ut ex euphragia contra oculorum uitia: ex ſena, contra atrabiliarios affectus: ex ligno Indico Guaiaco dicto, contra morbum Gallicum: ex radice cinarum contra deſtillationes, ueluti ex altera radice, nunc demum in lucem aducta, ſalſa pirrilha dicta, ad prædictas affectiones. *Varia uina.*

De uino aromatite.

Enarratio. 40.

AD huius imitationem, Hippocraticum dictum uinum, uel claream, Officinæ parant. *Clarea Vinum hippocraticũ.*

De uinis, pluribus diuerſisque odoramentis conditis.

Enarratio. 41.

MVLTA huiuſmodi uina parturientes mulieres preparant.

De uarijs uinis ex uarijs herbis confectis.

Enarratio. 42.

FACILLIME omnia hæc uini genera parari poſſent, quæ dubio procul rei medicæ magnum afferrent ornamentum: Multa tamen hodie, ut audio parari incipiunt, de quibus omnibus Arnaldum Villanouanum conſulito, in eo pręcipue tractatu, quem uinis dicauit.

De uarijs lapidibus metallicis, & primo de Cadmia.

Enarratio. 43.

CADMIA, genus illud metallicum eſt, quod hodie Tutiam ſiue pompholigem omnes medici appellant: nec eſt quod quis miretur, quum res ita ſe habeat, ut ab hinc quindecim annis monſtrauimus, quanquam hodie quidam maxime ſibi arroget, quod primo ita ſe rem habere inuenerit. Eſt igitur cadmia botryitis, id eſt acinoſa, granuloſaue, ac cerulei coloris, communis tutia, quę in æris fornacibus fit, quum enim æris fauilla ſurſum *Cadmia Tutia uulgaris eſt.*

fertur,& ferreis trabibus,quas aceſtides uocari Dioſcorides tradit, inſideat, fit inde ut in dies magis & magis augeſcat,& in corpus euadat, cuius infima pars,ob inſeſſum ſuper illis ferreis uirgis,concaua efficitur & fiſtuloſa; nam pars ſuperior illius,cerulei eſt coloris, granuloſa, ſiue acinoſa, unde Gręci botryitim appellarunt,nam tota ipſa ponderoſa,grauis, ac metallica percipitur: Cæterum,hucuſque cadmia iſta in officinis pro tutia, & pompholyge,habita & recepta eſt,hac forſan de cauſa,quia facilius eius habebatur copia,quam ueræ tutiæ: aut pompholygis, Sed quod pompholyx aut officinarum uulgata tutia,Græcorum pompholyx aut ſpodium non fit, uel ex hoc tantum ſatis percipitur, quia Græcorum pompholyx & ſpodium puluiſculi ſunt,qui facillime uolant,non uero corpus æneum, graue,quale cadmia eſt,& officinarum tutia. Eſt igitur ut receptui canamus, Tutia aromatariorum,apud Græcos cadmia dicta. De qua Galenus libro nono de Faculta. ſimplicium medicamentorum ita tradit; Cadmia fit, ubi in fornacibus æs paratur,nempe tota terra,aut lapide ex quo æs gignitur,in ſublimem partem fornacis egerente ueluti fuliginem aut fauillam quandam,In argenteis etiam metallis ſimili ſecretione efficitur. Quin & ex pyrite lapide in fornacibus uſto fit cadmia. Cęterum abſque fornace in Cypro cadmia inuenitur,quam iure quiſpiam lapidem uocet,At eius quæ combuſta eſt,aliam botryitin,aliam placitin medici nuncupant, Botryitin quidem, quæ in editioribus ipſius fornacis muris colligitur: placitin uero, quæ in humilioribus; Ac liquet ſane botryitin partiũ eſſe tenuiorum,craſſiorum uero placitin,utranque autem ui deſiccandi,ac mediocriter digerendi præditam,Quæ autem colligitur in fornacibus, igneæ qualitatis neceſſario etiam aliquid habet: Merito itaque eam abluentes, medicamen efficiunt mediocriter tum deſiccans,tum extergens abſque mordicatione,utile ad caua ulcera præhumida,& putreſcentia,quæ in oculis & in toto corpore habentur. Igitur reſpicientes ad temperatam & mediam inter omnes exceſſus naturam,leuiter deſiccatoriam abſterſoriamque cadmiæ ineſſe facultatem dicimus: In caliditatis autem & frigiditatis differentia cadmia quodammodo temperata exiſtit. Galenus libro quarto de comp. med.ſecundum genus,ita quoque tradit: Reuocanda (inquiens) ad memoriam ſunt ea quæ citra morſum exiccant: cuiuſmodi complura metallica exiſtunt. Meminiſſe etiam oportet,combuſta,&lota,acrimoniam, quam prius habebant,amittere,ac proinde ipſis utendum eſſe,in iis qui molli carne ſunt præditi,admodumque ad ſentiendum prompti,nec non cacochymi. Nam in aliis corporibus illita etiam uſurpare licebit,ſiccam igitur modice, Lemnia ſphragis,Cadmiaque præſertim quæ ſponte naſcitur, quam ſub æſtiuo Sole pluribus diebus ex aceto,aut uino giluo pellucidoque interea exiccantiorem reddo.

Tutia uulgaris non eſt pompholyx.

Tutia uulgaris, Cadmia eſt Græcorũ.

Combuſta lota acrimoniam amittunt.

De Pompholyge, & Spodio.

Enarratio. 44.

POMPHOLYX, ut diximus non eſt tutia,nam tutia cadmia eſt, *Tutia cadmia eſt.*
ut capite ſuperiori adnotauimus.Eſt igitur pompholyx,puluiſculus duorum modorum, alter albiſsimus,qui pompholix ideſt bulla dicitur : Alter *Pompholyx bulla eſt.*
uero ſubalbidus , Spodium uero puluiſculus quoque eſt in prædictis æris fornacibus inuentus,ponderoſior tamen ac cineritii coloris , qua de cauſa cinerula uocatur,de quibus dicere ſolebat Galenus,ſe nunquam uſum fuiſſe ſpodio,quum large illi ſemper pompholyx ſuppeteret. *Spodium cinerula dicitur.*
Vidimus enim nos,tres iſtos pulueres Ferrariæ, quos , unuſquiſque hodie quoque apud Antonium Muſam Braſauolam uidere poterit,quum omnia ſimplicia uariis ſcriniolis diſpoſita apud ſe reſeruata habeat,& ea omnibus magna animi liberalitate uidenda promat : *Braſauoli liberalitas.*
Cæterum, ſcire licet,quod ſpodiũ Græcorum,ab Auicennæ & Arabum ſpodio differt : nam ſpodium Gręcorũ, ut dixi in æris fodinis repertus puluiſculus cineritii coloris eſt , qui ueneni naturam habet,& per exteriora tantum admoueri debet ; ſpodium uero Auicennæ,ex radicibus quarundam cannarum combuſtis tãtum fit,quod per os tuto exhiberi poteſt. *Spodium. Spodium Auicennæ.*
Ex quibus prædictis radicibus Turcæ,& homines qui è Græcia ad nos ueniunt,uaſa quędam confecta pro deferendo uino & aqua portant.Naſcitur autem canna iſta potiſsimum apud Vuandalos,a quibus hodie uerum Auicennę ſpodium ad nos adducitur . Proinde non putent pharmacopolæ quòd ſpodium Arabum ex omni harundinis radice parari poſsit,quum ex ampliſsima quadam harundinis radice , quæ apud Vuandalos potiſsimum ut dixi naſcitur,conficiatur.Eſt enim Vuandalorum regio,olim Romania dicta,in Thracia contenta,quæ hodie Turcarum Imperatori Solymano paret,& Regem proprium Chriſtianum habet. *Vuandalorum regio.*
Qui quum hęc ſcriberemus,nos per literas hortatur,ut ad eum accedere dignemur,ut apud eum medici officio fungeremur; cui obedire difficillimum eſt,quia regio illa,diſpar complexioni meæ eſt,utpote frigidiſsima, nam trigeſimum octauum ætatis meæ annum perago,pro qua tuẽda,utpote declinante,calidam regionẽ incolere neceſſum mihi eſt. *Authoris ætas.*
Itẽ quia rex ille uitæ diſcrimini quotidie expoſitus ſit ; quibus adde populi ruditatem , ac barbariem fœdiſsimam,quæ omnia homini politico,difficillima , & quaſi mors altera,reputanda ſunt,& tanto magis quũ ibidem homo ex libero ſeruus efficitur.Ob horum enim plurima,quum a Rege Poloniæ, interueniente probo uiro Iacobo Thebaldo,Illuſtriſsimi Ducis Ferrarię,apud Venetos uigilãtiſsimo oratore,uocatus etiã eſſem,a ꝓfectione tali me retraxi, tenui mea fortuna cõtẽtus. *Iacobus Thebaldus*
Cæterũ de põpholyge,& ſpodio,ita tradit Gal. lib.9.de Fac.ſimp.med.Põpholyx fit & in æris fornace,ueluti & cadmia , fitq; & dũ in fornacibus cadmia uritur,nimirum ab ipſa cadmia in tectum

fornacis quadam fauilla aſcendente, quę dum colligitur eſt pompholyx, Nam quod reflectens in pauimentum recidit, nominatur ſpodium, cui uidetur ſimilem habere facultatem, quod antiſpodium appellant. At ego illo uſus ſum nūquam, quum large mihi ſemper pompholyx ſuppeteret. Nec enim quiſquam ubi hæc adſit, ſpodio uti uelit, nedum antiſpodio: Eſt autē pompholyx medicamentum prope omnium quæ citra morſum deſiccāt, ſi elota fuerit, præſtantiſsimum, Quamobrem ad ulcera cancroſa idonea eſt, & ad omnia maligna. Itaque inditur collyriis quæ ad oculorum imponuntur fluxiones, quęque bullas in eis natas curant, præterea ad pudendorum & ſedis ulcera, optimum eſt remedium.

Spodium Galeni.

Galenus nunquam uſus fuit ſpodio, contentus pōpholige.

De Antiſpodio.

Enarratio. 45.

Antiſpodium.

ANTIſpodium, ac dixeris pro ſpodio, uel uice ſpodii; Quia igitur antiquitus, ſpodium non ſic facile habebatur, illius loco multa antiqui excogitarunt, quæ cum ſpodio uires pares haberēt, qualia ſunt a Dioſcoride hic citata, quæ tu per otiū cognoſces, quibus tu addas, ex harūdinis cuiuſdā radice, ad Auicennæ mentem confectum, ut præcedenti capite dixi, non minusque ex elephanti oſſe combuſto concinnatum, ut alia prætercam.

Spodii loco quæ habentur.

De Aere cremato.

Enarratio. 46.

Aes uſtum

Aes uſtum ubique paratum habetur, de quo Galenus libro nono de Facul ta. ſimplicium medicamen. ita tradit; Chalcos cecaumenos, id eſt, æs uſtum, habet & acrimoniam quandam, ſed & aſtrictionis eſt particeps, proinde ſi lauetur, pulcherrimum eſt medicamen cicatrici inducendæ, quę quoque idem Galenus libro quinto eiuſdem uoluminis prædixerat, capite decimo quarto, prope finem.

De Flore æris.

Enarratio. 47.

Flos æris non eſt uiride æris.

FLOS Aeris, non eſt ut multi putant, uiride æris, Eſt igitur flos æris, pars quædam ſubtilis granuloſa, quæ ex ære ignito, & aqua reſperſo, in ferreo coopertorio aſcendit, quum enim æs feruentiſsimo illo ardore ebullit, aqua frigida extinguitur. Cuius uapor in ferreo coopertorio aſcēdit & ibi frigiditate condenſatur, ac granuloſus & ſubrutilus euadit, qui flos æris nuncupatur: & de eo Galenus libro nono de Fac. ſimplicium medicament. ita dicit; Chalcuanthos, id eſt flos æris, tenuioris eſſentiæ eſt quàm aut æs uſtū, aut ſquama; quare ex eo factis collyriis extergunt, auferuntque ſuperciliorum magnas aſperitates.

De Squama æris.

Enarratio 48.

SQVAMA æris, pars illa æris eſt, quę quum percutitur exilit, & illius lauaturam exacte Dioſcorides docet. *Squama æris.*

De Squama chalybis, dicta Stomoma.

Enarratio. 49.

STOMOMA Gręcis, idem eſt Latinis, quod enſis uel cultri acies quo ſcinditur, unde credendum eſt, quod ſquama ſtomomatis, ſquama chalybis ſit, hodie azzali dicti; Nec eſt quòd quis obiiciat Dioſcoridem; quum Dioſcoridis hiſtoria per Marcellũ deſcripta corrupte legatur, ubi inquit; Habet & ſquama æris, quam ſtomoma dicunt, eaſdem uires, nam re uera ſquama ſtomomatis, chalybis ſquama eſt, ut ex Galeno quoque percipi poteſt libro nono de Facul. ſimp. med. quum dicat: Squama, alia eſt æris, medicamen multo utiliſsimum; Alia ferri, & ſtomomatis, alia denique quam nonnulli uocant helitin; Atque omnes ſane uehementer ſiccãt; cęterum, helites principem in deſiccando locum obtinet, nam ſubtiliſsimæ omnium ſubſtantię eſt, nimirum quæ æruginis non nihil aſſumpſerit; maiorem obtinet aſtrictionem ſquama ferri, & hac etiam maiorem ſtomomatis, quam ob rem ad contumacia ulcera meliores ſunt, quâm ſquama æris, & hac etiam ualentius helitis. Omnes autem ſquamæ non inſtrenuè mordaces ſunt, quare eſſentia ipſarum non eſt admodum tenuis, ſiquidem inter ea quæ parem uim poſsident, minus eſt mordax quod eſt tenuius. hęc Galenus. Ex quibus ſatis clare percipitur, quòd ſquama ſtomomatis ſquama æris non ſit; ſed potius ut diximus chalybis, quæ ex chalybe in incude percuſſa, uel in mola quum acuitur, cadit. *Stomoma.*

De Raſili ærugine, quam Viride æris uocant.

De Aerugine ſcoletia, id eſt uermiculari ærugine.

Enarratio. 50. 51.

RASA ſiue raſilis ærugo, hodie officinis uiride æris appellatur, quod Hiſpani uerdete, quaſi dixeris uiride, uel cardanilium, aut æris orin uocãt; Itali uero ſua uoce, uerde rame uocitant, ex quo Lamphrãcus inſignis Chirurgus aquam parare docet, pro uirgæ curãdis ulceribus. Scoletia uero ærugo ſiue uermicularis dicta, hactenus a me nõ eſt uiſa, de cuius uiribus Gal. lib. 9. de Fac. ſim. med. ita tradit; Guſtantibus acrem exhibet qualitatẽ digerens, detrahens, & liquans non teneram modo, ſed & duram carnẽ. Halluci nantur igitur qui talia medicamenta, epulotica appellãt: hoc eſt, quę cica- *Viride æris.* *Aqua pro curandis uirgæ ulceribus.*

Epulotica medicamẽta quæ ſint

tricem inducant, quum nimirum epulotica pharmaca contrahant, conſtipent,& in calli morem ipſam carnem indurent, Quin & guſtam mordicat ærugo, non tantum ulcera, quòd ſi pauculum eius cerato non pauco admiſceas, id quod ex ambobus miſtum eſt,citra morſum exterget.

De Ferri rubigine.

De Scoria ferri.

Enarratio. 52. 53.

Ferri rubigo.

Scoria ferri.

INEST ferro ueteri rubigo,de qua hic agit Dioſcorides;cæterum ferrum igne candens, in aqua uel uino extinguitur, & contra uentris profluuium, ac choleram morbum, & lienis affectiones, utiliter aqua uel uinum ipſum conceditur: Verum ſcoria ferri nota eſt,quę ſic ab Hiſpanis Scoria quoque appellatur, ab Italis uero loppa,uel ferri ſpuma, aut ſtercus ferri, Latiniores uero, ferri recrementum eam dicunt: manet enim ſcoria ferri hæc, in fabrorum ferrariorum fornacibus tanquam ſpongia, quæ poſtea nullatenus ferruminari aut in ferrum uerti poteſt; De qua Galenus libro nono de Fac.ſim.med.ita dixit:Scoria omnis reſiccatorium eſt medicamẽ, potiſsimum autem ferri, Siquidem ad leuorem redigens ipſam in aceto quàm acerrimo, poſteaq; decoquens, ad aures iampridem fluentes pure, ea utor pro medicamento maxime exiccatorio. Cæterum hodie ex ſcoria ferri, electuarium quoddam in officinis paratur,apprime conſtringens & deſiccans.

Electuariũ de ſcoria ferri.

De Lotura plumbi, & eloto plumbo.

De Coctura plumbi, & cremato plumbo.

Enarratio. 54. 55.

Plumbum.

VRITVR & lauatur plumbum hodie frequentiſsime in officinis, quod & in laminas ſubtiliſsimas redactũ,pharmacopolæ quoque habent, quas medici, pluribus foraminibus perforatas, ſupra calidos renes apponi iubent, non minus quoq; eryſipelatis,ac membris nimio feruore accenſis, eas ſuperponunt, pro quibus complendis rebus, ac ulceribus curandis,unguentum quoq; ex plumbo dictum myropolæ paratum habent. Vocant autem Hiſpani plumbum uſtum, Barbarorum Maurorum uoce, azarcõ.

De Scoria ſiue recremento plumbi.

Enarratio. 56.

Plumbi recremẽtum.

TAMETSI pars hæc plumbi,ſcoria ſiue plumbi recrementum uo-

cetur.non eſt tamen pars ſubſidens,ut in ferro,ſed potius tanquam ſpuma, quum percolatur manens, denſa,dura,& tanquam uitrum translucens, ad ruborem inclinans,De natura plumbi ita refert Galenus libro nono de facultat.ſimpl.med.Molibdos,id eſt plumbum, facultatis eſt refrigeratoriæ: Siquidem non modo multam habet ſubſtantiam humidam à frigore congelatam,ſed & aëriam,paucam autem terream.Igitur quod plurimum habeat eſſentiæ humidæ coactæ à frigore, indicium tibi eſto, quòd ubi admotum eſt igni celeriter funditur fluitq;. Quòd uero & aëriæ ſit particeps,hoc habeto ſignum, Omnium quæ nouimus unicum plumbũ tum mole ipſa, tum pondere augetur, ſi condatur in ædibus ſubterraneis, aërem habentibus turbidum, ita ut quæcunq; illic ponantur, celeriter ſitum contrahant, Iam uero ſi in mortario plumbeo liquorem quemlibet plumbeo piſtillo contriueris, ita ut ex piſtillo ipſo, atque etiam mortario exprimatur etiam aliquis ſuccus,id quod ex utroq; conflabitur, multo erit frigidius, quàm liquor infuſus fuerat:cæterum,ſi uis magis refrigeratorium medicamen efficere,oleum omphacinum,aut roſaceum ,aut mellinum, aut myrtinum,ſit liquor is quem infundes,eritq; remedium optimum ad ſedis phlegmonas cum ulcere aut rugis , & ad eas quæ in pudendis, teſtibus,uberibusq; conſiſtunt, ſimiliter aduerſus cæteras alias fluxiones quæ articulis accidunt, ſed & ulceribus rebellibus etiam utile eſt: Nam ad cancros eo utens, uirtutem medicamenti miraberis. Quòd ſi celeriter multum ſucci plumbei uelis colligere, conare in Sole terere ,aut quocunque certe modo aëre excalfacto, Multo autem utiliſsimum habebis medicamentum,ſi affuſo refrigerãtium ſuccorum aliquo teras,ut ſemperuiui, coty ledonis,intybi,lactucę,condrilles,pſillij,omphacis,portulacę.In laminam etiam diductum plũbum , lumbisq; admotum,pollutionem per inſomnia coërcet,nimirum haud obſcure refrigerans,ſed & bractea tenuis probe ganglio illigata,ipſum diſsipat.Illigabit autem probe quiſquis ab Hippocrate didicerit in ipſam noxam potius firmandum,quam hinc uel inde,porro plumbum uſtum, ac dein ablutum,refrigerat,confertq; ad implenda ulcera,eademq; cicatrice obducenda, Conuenit & chironiis dictis , & omnibus cancroſis ulceribus, Ante lotionem autem,ulceribus pertinacibus etiam auxilio eſt.

De Lapide plumbario.

Enarratio. 57.

MOLIBDOIDES, ideſt lapis plumbarius,in fodinis plumbi reperitur,quem aliqui plumbi matrem,aliqui uero uenam plumbi , uel lapidem plumbi appellant,nonnulli uero marchaſite genus plumbarium lapidem eſſe dictitant,qui à prioribus in nihilo differunt. *Lapis plũbarius.*

De Stimmio.

Enarratio. 58.

Stibium Antimonium eſt uel alcohol

STIMMI, uel ſtibium, a ſeplaſiariis hoc tempore, antimonium dicitur, ab Arabibus uero & Hiſpanis alcohol, quod mulieribus & chymicis ſatis notum eſt, Ex eo enim chymiſtæ oleum parant, quo argentum ad auricolorem redigere conantur, & ex illo quoque multi oleum pro malignis curandis ulceribus præſtantiſsimum parant. Verum, qui antimonium non fundi contendunt, omnino errant, quum re uera, non minus antimonium quàm plumbum fundi nouerimus, ut quiſque conſcius euadet, ſi quęrat ab iis qui ſtannum tractant, & æs pro cymbalis & bombardis fundunt eliquãtue, de quo Plinius lib. 33. capite ſexto ſermonem habet, dicens: Vis eius aſtringere ac refrigerare, principalis autem circa oculos, nanque ideo etiam platyophthalmum id appellauere, quoniam in collyriis mulierumq; epiphoris dilatet oculos, & fluctiones inhibeat oculorum, exulcerationesque, & cætera, & ut tradit Galenus libro nono de Fac. ſimpl. med. cum facultate deſiccatoria habet aſtrictionem adiunctam, quamobrem & ocularibus medicamentis miſcetur.

De Molybdæna artificiali Galena dicta.
De Molybdæna foſsili, ſiue naturali dicta.

Enarratio. 59. 60.

Molybdæna factitia Galena eſt

Factitiam & foſsilem molybdęnam, in præſenti Dioſcorides deſcribit, factitiam Plinius galenam uocat, quæ aliud nihil eſt, q̃ pumblum nigrũ in fundo fornacis ubi excoctum fuit aurum, uel argentum, ſubſidens, ut facile quis molybdęnam hanc lithargyrium appellare poſsit. Solent enim metallarii artifices, quum glebas auri, aut argenti fundere uolunt, in quibus nõ tantum plumbi, ut fundi poſsint, reperitur, illis plumbũ, uel uenã plumbi adiungere, ex qua mixtione plumbũ poſt aurum uel argentũ excolatum, in ima fornacis parte manens, molybdęna hæc factitia dicitur, Quæ eaſdem cũ lythargyrio uires obtinet, ut quoq; meminit Galenus. De hac uero Plinius lib. 34. cap. 16. ita dixit: Plumbi nigri origo duplex eſt, aut enim ſua prouenit uena, nec quicquam aliud ex ſe parit, aut cum argento naſcitur, mixtiſque uenis conflatur. Eius qui primus fluit in fornacibus liquor, ſtannum appellatur: qui ſecundus, argentum; qui remanſit in fornacibus, galena, quæ portio eſt tertia addita uenæ: hæc rurſus conflata dat nigrum plumbum deductis partibus duabus. Naturalis uero ſiue foſsilis molybdęna, plumbi eſt uena, ſiue plumbarius lapis, quanquam tamen proprie, colore, a lapide plumbario differat, quum molybdęna flaueſcit & ſplendet, molybdoides uero id eſt lapis plumbarius, plumbeum inſe-

Galena quid. Molybdæna naturalis.

quitur colorẽ:nec enim de hoc mirari eſt, quia ut recte adnotat Georgius Agricola, in ſuo dialogo de Metallicis, cui titulus eſt Bermanus, Vena iſta & ſi frequenter plumbei quaſi,& ſplendidi ſit coloris,reperitur interdum quoque nigra,interdum cærulea, interdum etiam iocinoris colore infecta, quam ad Plinii mentem idem Agricola,in uniuerſum, galenam uocat, ita enim de ea Plinius memoriam facit,lib.34.capite 18.dicens:Eſt & molibdæna,quam alibi galenam uocauimus,plumbi & argenti uena communis; & ut tradit, cap.6. eiuſdem libri, Venã ſiue terra argenti excoqui non poteſt,niſi cum plumbo nigro, aut cum uena plumbi,quam Galenam uocãt Cæterum,hic non eſt immorari, cur Galena dicatur. Nam Marcellus Vir. gilius,galenam à Galitia,Hiſpaniarum prouincia,denominationem traxiſſe,ubi multa reperitur,contendit; quem merito Georgius Agricola, uir doctiſsimus,& eloquentiſsimus,redarguit. Dicitur igitur, ut ipſe puto, terra ſiue uena iſta,Galena, corrupte à uoce Hiſpanica Galana,quæ uox pulchritudinem refert. Quia igitur uena iſta aſpectu pulchra eſt, ea de cauſa Hiſpani apud quos in copia reperitur,Galenam ſiue Galanam appellarunt. Porro utcunque ſe res habet, ita de molybdæna tradit Galenus libro nono de Facul. ſimpl. medic. Molybdæna,ideſt plumbago,ſimilem lithargyro uim poſsidet,tantum à media temperie ad frigidius paulum quid recedens,ſed neque abſtergentis facultatis eſt particeps; utrunque autem medicamentum liquari poteſt,celerrimeque,ubi oleo non nihil aceti eſt additũ, liquantur tamẽ etiam admiſta aqua,ſed coctione longiſsima. Vidi equidem molibdænam proiectam plurimum cum multis aliis lapidibus in ea uia quæ ad ergaſteria ducit à Pergamo.

Georgius Agricola.

Galena cur dicatur.

Molibdæna Galeni.

De Argenti ſcoria.

Enarratio. 61.

HELCYSMA Græcis, Romanis, argenti retrimentũ dicitur: quod ubi argentum funditur in magna cernitur copia, & Itali argenti loppam, Hiſpani uero argenti ſcoriam uocant,quam uarii coloris cernũt,præcipue nigri ad cyaneum inclinantis:de qua Galen. libro nono prædicto,capite de Scoria ita inquit: Porro argenti ſcoriam proprie helcyſma appellant, uerum emplaſtris quibuſdam reſiccatoriæ facultatis commiſcetur.

Argenti ſcoria.

De Lithargyro, ideſt ſpuma argenti.

Enarratio. 62.

LITHARGYRVM, auri & argenti hodie pharmacopolæ indicant, quum tamen ex argento ſolum colligatur. Eſt enim lithargyros, ſpuma quædam, ex plumbo ære & argento conflata, quæ in argento quum purificatur ſupernatat: Si enim ſpuma hæc, plumbi magis habeat,ut inde argenti colorem ducat, argenti lithargyrum dicitur: Si uero plus æris do=

Litargiriũ auri & argẽti cur dicatur.

Chryſitis. minetur, lithargyrum auri, uel chryſitis appellabitur, de cuius uiribus ita tradit Gal. lib. 9. de Facult. ſimpl. medic. Lithargyros deſiccat quidem, ſed omnium moderatiſsime: & ſecundum alias tum qualitates, tum facultates, quodam modo in medio conſiſtit, modica tamen aſtringendi, abſtergendiq; facultas ei ineſt. Cæterum ad intertrigines femorum utilis medela eſt, iure itaque medii ordinis in metallicis habebitur, proinde frequenter utimur lithargyro ceu aliorum materia: ſicuti in liqueſcentibus ad pleraque medicamenta adhibemus ceram, tanquam materiam mediam eorum quæ ualentem poſsident facultatem.

De Ceruſſa.

Græce, ψιμμίθιον: *Latine, pſimmithium, ceruſſa: Hiſpanice, aluayalde: Italice, biacca: Gallice, ceruſe: Germanice, pleiuueis.*

Enarratio. 63.

Ceruſſa ſandyx ceruſſa uſta eſt. CERVSSA ubique paratur, præcipue ex aceto & plumbo. At Sandyx ceruſſa uſta eſt, quam ſandaracham, nonnulli uero minium appellant, de quibus Galenus lib. 9. de Facult. ſimpl. med. ita inquit: Ceruſſa ſi ex acri aceto ſoluatur, guſtu tamen neque acre erit neque mordax, ſed emplaſticum, & refrigeratorium. Ceruſſa aduſta, in ſandyca tranſit, medicamentum ſe ipſo tenuius, non tamen excalfaciens, phycos autem ſeruata ceruſſæ frigiditate, tenuitatem aſſumpſit.

De Chryſocolla.

Græce, χρυσόκολλα: *Latine, chryſocolla, auricolla, borax: Hiſpanice, attincar: Italice, borace: Gallice, Germanice borace.*

Enarratio. 64.

Chryſocolla. Borax. Attincar. CHRYSOCOLLA, id eſt auricolla, hodie officinis borax dicitur, Hiſpanis uero, Arabica, ut plerunque fieri ſolet, uoce, attincar, quæ & naturalis & artificialis comperitur: utraque uero mulieribus pro decoranda facie, & auri fabris, ac pannorum infectoribus, nota eſt. ex India autem foſsilis hodie in Luſitaniam optima utpote uiridis coloris aduehitur, de cuius uiribus ita tradit Gal. lib. 9. de Facult. ſimpl. medic. Chryſocolla carnem liquat, non tamen ualenter mordicat, quanquam ſit facultate admodum digerente, exiccanteque: præparare autem hanc chryſocollam debes tempore æſtiuo, aut aëre prorſus calido: urinam pueri, mortario & piſtillo, utroque ex rubro ære, contundens: hoc medicamentum aptiſsimū eſt

ulceribus contumacibus, tum per ſe, tum aliis miſtum. Nam quanto plus quam chryſocolla metallica deſiccat citra morſum, tanto etiam ipſam excellit tenuitate. Hæc Gal. Hanc uero fictitiã chryſocollam, quidam mercatores Olyſsipponẽſes, Olyſsipponę pararunt, longe alio ordine ab hoc Dioſcor. citato, ex qua, incõparabilem quæſtũ ſibi cõpararũt, ut perfecte nouit Manuel Reinelius, uir medicus doctus, qui hodie apud Anthuerpiẽſes agit. *Manuel Reinelius medicus.*

De Armenio lapide.

Enarratio. 65.

QVIA ex Armenia lapis iſte aduehi ſolebat, Armenius dicitur: hodie tamen ex Germania non minoris notæ quàm Armeniacus, & eiuſdem fere coloris cum chryſocolla ad nos affertur, ex quo color uiridis, ad cæruleum tendens paratur. Lapis hic atram bilem unice purgat, ut Alexander Trallianus uir Græcus doctiſsimus, primo dixit, & Arabes omnes affirmarunt, quibus nunc practici ferè omnes fidem habẽt, imò Manardus Ferrariẽſis hoc lapide Armenio, morbos ab atra bile ortos, magna cum gloria curaſſe teſtatur: Lauatur autem lapis iſte, ut cæteri lapides, de quo Gal. lib 9. de Facult. ſimpl. med. ita tradit: Armeniacum uim habet extergentẽ cum leuicula tum acrimonia, tum aſtrictione, unde merito miſcetur ocularibus facultatibus: præterea ipſo per ſe redacto in pollinem, atque ſicco, utuntur ad pilorum in ſuperciliis incrementum, ubi præ humorum acrimonia partim excidunt, partim nec creſcunt, nec nutricantur. Cæterum huius purgatoriã uim, Galenus non nouit, nec Dioſcorides, quia ut dixi, ex Græcis Alexander Trallianus, primo lapidem iſtum purgatorium eſſe, expertus fuit. *Lapis Armenius.* *Alexander Trallianus*

De Lapide Cyaneo.

Græce, κυανὸς λίθος: *Latine, lapis cyaneus, lapis cæruleus, lapis lazuli: Vulgo lapis lazuli.*

Enarratio. 66.

LAPIS cyaneus, Romanis cæruleus dicitur, quẽ hodie ſeplaſiarii lapidem lazuli appellãt, & illum optimũ dicunt, quẽ multis auri ſcintillis ornari uident, ex quo, hodiernæ officinæ, pilulas pro depellenda atra bile cõponunt. Abluitur uero lapis iſte ueluti Armeniacus, cui Gal. uires detrahẽdi ſiue deponendi concedit, & ut Arabes addunt, atram bilem, quod uerũ eſſe, experientia indicat: nec Fuchſius in ſuis Paradoxis audiendus eſt, qui contra Arabas inſulſe admodum contendit quòd lapis cyaneus atram bilem non deponat, argumentum deſumens mere ficulneum, quod nec Dioſcorides, nec Galenus, aut Paulus, uiri Græci, unquam illi facultatem deponendi atram bilem dederunt, ignorans ille, uir alioqui doctus, multa Arabas poſt Galenum & Græcos, inueniſſe, quorum Græci nullam prorſus *Lapis cyaneus. Cæruleus. lapis lazuli.* *Fuchſius errat.*

notitiam habuerunt, & eo magis, quia Galenus huic lapidi facultatem detrahendi tribuit,& ut experientia indicat,atram bilem. Cæterum,ex lapide iſto cyaneo ſiue lazulo dicto,color paratur cæruleus, quem ultramarinum pictores appellant,quia forſan,maris aquæ colorem ſuperat,illum uero hodie tam puriſsimum,ac ſaturum, Nicolaus Nicolutius pharmacopola Ferrarienſis,parat,ut aliquando unciam,centum aureis ſcutatis uendat. De hoc uero lapide ita tradit Gal. lib. 9. de Facult. ſimpl. med. Cyanos,id eſt cæruleus lapis, acrem poſsidet facultatem, ac tum detrahendi, tum digerendi quàm cinnabari potentiorem: ineſt quoque ei nonnulla aſtrictio.

Vltramarinum.

De Indico lapide.

Græce, ινδικὸς λίθος: *Latine, lapis Indicus, Indicum, ſuccus iſſatidis herbæ: Hiſpanice, anil: Italice, indico: Gallice, nihil: Germanice, nihil.*

Enarratio. 67.

Indicum.

IMPROPRIE lapis dicitur, propterea indicum appellari, melius eſt, quo infectores lanarum potiſsimum utuntur, & eum in lotio diſſoluunt. Eſt enim indicum hoc, ſuccus defecatiſsimus iſſatidis herbæ, concretus, ac inſpiſſatus, nam naturale indicum tanquam ſpuma ex harundinib. erumpens hucuſque à noſtris compertum non eſt: Plinius uero utriuſque nullam fecit notitiam, ut ex illo facile comprehendi poteſt libro trigeſimoquinto, capite ſexto.

De Ochra.

Græce, ὤχρα: *Latine, ochra: Hiſpanice, terra roya: Italice, terra gialla.*

Enarratio. 68.

Ochra terra rubra.

OCHRA, terra rubra & lapidis modo concreta eſt, qua pigmentariæ officinæ fere omnes abundant,& ea pictores pro colore utuntur, ueluti ſarcinatores pro ſignandis pannorum inciſionibus.

De Cinnabari.

Græce, κιννάβαρι: *Latine, cinnabaris, ſanguis draconis, lachryma draconis arboris: Hiſpanice, ſangue de drago, ſangue de dragon arbore: Italice, ſangue di dracone: Gallice, ſeng di dracon.*

De Cinnabrio

De Cinnabrio foſsili, & artificiali.

Cinnabrium foſsile, miniũ naturale: Hiſpanice, bermelhon de minera: Italice cinnabrio naturale: Germanice, bergcinober.

Cinnabrium artificiale, minium artificiale: Hiſpanice, bermelhon artificial: Italice minio.

Enarratio. 69.

LONGAS hic moliuntur authores digreſsiones, quas nos ſubticebimus, rem paucis concludentes, & eo magis quum de re clara & nobis obuia, ſermonem habeamus. Agit igitur in præſenti Dioſcorides de Cinnabari, ideſt ſanguine draconis, pro quo ſcire licet, quod arbor quædam procera apud Hiſpanos præcipue in inſulis Maderiæ & Cannariæ naſcitur, quam illi præcipue Luſitani draconem, ſiue draconarium uocant, ex qua lachryma quædam lucida & rubricans defluit, quam ſi fricueris & ea lineas duxeris, colorem profundiſsimum ac ſanguinis oriri conſpicies. Qua de cauſa, nomen huic lachrymæ ſanguis draconis, inditum eſt. Ridiculoſum profecto eſt afferere; ut teſtatur Dioſcorides, cinnabrim draconis animalis ſanguinem eſſe, in quem errorẽ Plinium labi animaduertimus, ut apud ipſum uidere eſt, libro trigeſimo tertio, capite ſeptimo. Cæterum, exploſæ ſunt iam hodie rotulæ quædam, in officinis pendentes, quas ſanguinẽ draconis appellabant, & eas pro eo uendebant: componebant uero eas fallaces pharmacopolæ, qui nihil præter nigrum pro albo uendere ſemper ſolent, ex ſanguine hircino, ſorbis, ac laterum puluere, in unum redactis, uel potius ex rubia tinctorũ, bolo armeno, reſino, ac dragacãtho ſimul mixtis. *Cinnabaris, ſanguis draconis.* *Sanguis draconis.*

Eſt porro in officinis cinnabrium, minium dictum, quod naturale & artificiale comperitur: naturale Hiſpanis, & Germanis frequẽs, apud quos uomica argenti uiui ſcaturit, quum in argenti uiui fodinis potiſsimum naſcatur: lapis rubricans, grauiſsimus, non admodum durus, qui plerunque argento uiuo plenus conſpicitur, corroſiuus, putrefactiuus, ac lethalis. Artificiale uero, ex argento uiuo & ſulphure in igne conflatur: magni ualoris & pretii apud Indos, & ea de cauſa, ex Luſitania, in Indiam non niſi regis conſenſu portari poteſt, paratur uero apud Anthuerpienſes magna copia, ex quo ceram rubram inficiunt, qua literas ſigillamus, & de illis Plinius citato loco loquutus eſt, quem legere ne pigeat. *Cinnabriũ.*

De Argento uiuo.

Græce, ὑδράργυρος: Latine, hydrargyros, argentum uiuum:

Hiſpanice, azogne : Italice, argento uiuo, mercurio : Gallice, argent uiue: Germanice, gedigen, queck ſilber.

Enarratio. 70.

Argentum uiuum. MISSVM facimus, quod a philoſophis & chymicis, de argento uiuo, mercurio dicto, circunfertur. Eſt igitur hydrargyrum Græcis, Romanis aqueum argentum, uel ex ſuo continuo motu, uiuum argẽtum dictum, quod naturale & artificiale inuenitur, ex quo unctiones pro Gallica ſcabie incredibili iuuamento parantur: quas inſcii ueram praxim ignorantes uituperant, ignorantes argentum uiuum ſuo pondere tantum lethale eſſe, nõ uero qualitatibus, ut teſtatur in præſenti Dioſcorides, quum dicat: lethale potum argentum uiuum eſt; pondere ſuo interanea diſrumpens: à quo Plinius ſiquis interius animaduertat uerba, libro trigeſimo tertio, capite ſexto, non diſsidet, quin potius illius uerbis ut plerunque ſolet ſubſcribit. Ita uero ſe rem habere, & argentum uiuum uenenum non eſſe, quotidiana indicat experientia, quum tantum abeſt, ut uenenum ſit, ut potius pro præſtantiſsimo antidoto, puerulis faſcinatis & uermibus infectis, omnes medici Hiſpaniarum pondere ſemiunciæ, optimo ſucceſſu, in potu concedant, nec ex eo ſymptoma aliquod, per tam longum tempus oriri hucuſque perceperunt. *Hiſtoria de argento uiuo.* Vidimus enim nos, ſi mihi uiſa referre liceat, puerum quendam decem annorum, plus libra una argenti uiui ebibiſſe, ex quo præter pondus nullum inde ſymptoma contraxit, clyſteribus tãdem adiutus, totum cacauit, & liber abſque noxa ulla permanſit: occludebatur enim argentum uiuum in quodam ſtricti orificii uaſe, in quo uinum antea recondi ſolebat, & ex eo puer ſæpe ebiberat, unde ſemel uini uice integram libram, & plus argenti uiui ut dixi degluțiuit. Hoc uero ſciens doctiſsimus Braſauolus, examine ſuorum Simpl. dixit, nos argentum uiuum infantibus in uermium ſemimortuis exhibuimus, & illico ſanati ſunt: nec Mundellę Brixienſi, qui cõtra illum inuehitur fides ulla habenda eſt; quum abſque ratione & experimento loquatur; crederem tamen ipſe, argentum uiuum arte paratũ, quod Hermolaus proprie hydrargyrum uocari contendit, corrodens, ac exulcerans eſſe, quod Galenus tantum nouit, & illius nullum habuit experimentum, ut lib. 9. de Facult. ſimpl. med. fatetur, ad iſtum modum dicens: Hydrargyros, non eſt ex ſponte naſcentibus medicamentis, ſed ex iis quæ parantur, ueluti pſimmithium, ærugo, pſoricum, lithargyros. Cæterum, interimat ne deuoratum aut admotum extrinſecus, nondum feci periculum; libro tamen quarto eiuſdem dicti uoluminis, capite decimooctauo, illud inter medicamenta eroſione interimentia adnumerauit: facile enim credere eſt, arte factum uiuum argentum, non eam nanciſci benignitatem, quã, ſua

Mundella fallitur.

Argenti uiui Galenus nullum habuit experimentum.

ſponte infodinis fluẽs poſsidet,imo naturale hoc argentum uiuum, quum ignem perſentit, ex benigno, corrodens efficitur, quod in ſublimato, ex eo parato, uel argento ſublimato dicto, abundans argumentum habemus, quod ad hominum perniciem excogitatum fuit. Cæterum, cuius temperaturæ argentum uiuum ſit, ſub iudice lis eſt, à teſtibus enim contra teſtes res agitur,& à rationibus contra rationes. Ego uero frigidum & ſic cum eſſe,pro firmo crediderim:At Dioſcorides hic tradit, minutiſsima auri ramenta epota,auxiliari nocumentis ab argento uiuo derelictis: tametſi in nonnullis exemplaribus,uerba hæc non legantur, quæ annotata uelim, ut animaduertant nonnulli recentiorum, qui quum nihil præter calumnias norint, ut multa, ita auri uſum deteſtantur; quum tamen ipſi magis uituperio digni ſint,quòd eo careant,ignorantes aurum rem nobiliſsimam ac cordialiſsimam eſſe,præcipue ſi candens igne, iuribus,aut deſtillatis, uinoue demergatur: Opitulatur enim ut Serapio,& Auicẽna credunt,morbis melancholicis,cordis palpitationi,non ſolum ſic paratum,ſed etiam in puluerem redactum, Sunt enim uariis in locis auri fodinæ ex quibus aurum foditur,ſed puriſsimum obrizum dictum:raro inuenitur, quod noſtri Hiſpani,à tibar,aurum defecatiſsimum ac puriſsimum,è regione ſic Tibar dicta,appellant. Non eò inficias tamen, nos Hiſpanos plurimo abundare auro,præſertim eo inter Tagi fluminis arenas reperto, merito enim aurifer Tagus appellatur fluuius hic, quia inter ſuas arenas multum & prope infinitum dixerim aurum,trahat,ut abunde expertus ſum,apud Ferreriam oppidũ,quod Tagus præterlabitur quatuor leucis a Caſtello albo,propria mea patria, diſtans, imo ut uerum fatear,pauca extant flumina apud Luſitanos, quorum arenis aurum mixtum non ſit, non adeo tamen purum, ut a Tibar dictum, nec ita infimũ,ut quod ex Peru,terra paucis antea annis inuenta, aduehitur, ex quo cauterium paratum candens, minus mordicat, & fiſtulas facilius ſanat,ut ex Plinio prius didicimus, libro trigeſimotertio, capite quarto.

Argentum uiuum cuius temperaturæ sit.

Aurũ optimum medicamẽtum.

Tagus aurifer.

De Rubrica ſinopide.

Enarratio. 71.

RVBRICA ſinopis, quam milton Græci uocant, ea eſt terra quam hodie multi uice boli Armenici uſurpant, & eam Ioannes Manardus epiſtola prima,libri quarti ſuarum epiſtolarum à ſe Venetiis uiſam paſtillorum forma teſtatur, ueluti Georgius Agricola, quam ſibi Baptiſta Opizo ibidem Byzantio aduectam oſtenderat: Terra enim eſt rubrica ſinopis, denſa, grauis, iocinoris colore, non calculoſa, ſibi concolor, & copioſe cum diluitur ſe diffundit,quam Luſitani noſtri in maxima habent copia, præcipue apud Stremozium oppidum, ex qua uaſa pulcherrima

Rubrica sinopis.

Georgius Agricola.

ſiunt,quæ quũ labiis admouentur,ita hærent,ut difficulter niſi aqua madefiant auelli poſsint,deſiccandi enim ac aſtringendi uires terra iſta habet, ut uice boli Armenici merito uſurpari poſsit. Cæterum,Mathiolus Senenſis ĩmerito Manardum uellicat,quòd rubricam albam,ideſt exiguo rubore ornatam deſcribat,quum tamen Theophraſtus exalbidam quandam rubricam deſcribat,quam Plinius quoque minus rubentem uocat.

De Rubrica fabrili,quam Hiſpani almagri dicunt, Germani uero bergrotel.

Enarratio. 72.

Rubrica fabrilis.

HAEC in Hiſpania abunde reperitur, quæ tanquam ſanguis inficit, & ſua uoce Hiſpani almagre appellant,picturis admodum terra hæc deſeruit,parum ab ochra differens,imo ut inquit Dioſcorides,ex uſta ochra,rubrica fabrilis fit,ex qua mimi & perſonati,rubricati ſæpe incedunt,& pictores multa leuiter minimo ſumptu depingunt.

De terra Lemnia.

Enarratio. 73.

Terra Lemnia.

DE terra Lemnia, ſphragide, ideſt ſigillo inſignita, pauca dicturi ſumus,quia Galenus abundantiſsime libro nono Simplic. de ea dixit: Quam rubricam Lemniam quoque appellat, ob quod Plinius a Leoniceno facile defendi poteſt,quum terra Lemnia rubrica quoque dicatur : tametſi rubrica proprie alia ſit terra,ut capite ſuperiori dictum eſt.Eſt igitur terra lemnia uera ; quæ a Lemno inſula, Stalimene hodie dicta aduehitur,nõ quidem in orbiculos ex albo rubentes, & characteribus Turcicis inſignitos, ſed illa potius quam ſub nomine boli armenici in quædam fruſta aut glebas,inde ad nos portant.Nam orbiculi illi effigiati ex eadem terra formãtur : adiecta tamen arenoſa quadam argilla, ob quam orbiculi ſiue paſtilli illi albeſcunt,quos ſub terræ Lemniæ, uel terræ ſigillatæ nomine, hodierni mercatores uendunt ; At ne bolo Armeno nos carere, dicamur: imo quod eo abundemus terram illam ſic globoſam quam ueram Lemniam eſſe diximus non ſub terra Lemnia,ſed potius ſub bolo armeniaco, ut inde quæſtum alterum faciant,uendunt, ſed quod terra iſta rubricans,bolus armenus hodie dictus butyroſus, uera terra Lemnia ſit, ipſa atteſtantur ſigna,ob quæ omnes nunc doctiſsimi uiri in hanc condeſcendunt opinionem;Quum igitur uiri prudentiſsimi,ac uos boni pharmacopolæ,terra Lemnia uti uolueritis,nõ quidem paſtilllos literis Turcicis ſigillatos,accipere debetis,ſed potius glebas illas,quas ſub bolo Armeniaco Orientali,ementibus indicant uenditores.Nam bolo Armeno uero nos carere certũ eſt,quẽ eaſdem cũ terra Lemnia uires habere,Gal.teſtatur,quũ dicat, in illa magna

peſte, quæ ſimilis fuit ei quæ Thucydidis tempore graſſata eſt, omnes qui hoc medicamen biberunt, breui curati ſunt, quibus autem nihil profuit, omnes mortui ſunt, nec aliquo alio medicamine curari potuerunt: ex quo perſpicuum eſt, quòd ſolum his qui incurabiles erant, nihil profuit. Bibitur uero cum uino tenui modice mixto ſi ſine febre æger fuerit, uel ſaltem parum febrierit, cum aquoſo autem ſi multum febrierit, nec tamen peſtilentes ipſæ febres uehementer calent, Hæc Galenus. Qui in eo loco armeniam terram colore pallidam eſſe tradit. Cæterum, de terræ lemniæ uiribus, Galenum conſulit citato à nobis loco, ubi ob eam nauigaſſe, & falſum deprehendiſſe, quòd ſanguis hircinus illi miſcebatur legimus, Cæterum, ut uera terra Lemnia abũdamus, ita breui ſperamus, ueram armeniacam habere, ab iis pręſertim mercatoribus qui ex Ancona in Armeniam petunt, ut inde ex oppido Angoræ, undulatas ueſtes ſiue ſymballoticas aduehant.

Febres peſtilentes parũ calent.

De Chalcantho.

Græce, χάλκανθον: Latine, Chalcanthos, atramentum ſutorium, uitriolum: Hiſpanice, capa roſa: Italice, copa roſa: Gallice, uitriolo.

Enarratio. 74.

QVI Galeni libros de Compoſitione medicamentorum, ſecundum genera ſcire exacte deſiderat, atq; in illis emplaſtra, cerota, unguenta, & quę ſunt alia, ibidẽ deſcripta, ut decet componere exoptat, in iis primo exercitatum iri, neceſſe eſt, ex quibus, chalcanthum, ideſt atramentum ſutorium ſe offert, uulgo uitriolum dictum, quod naturale, & artificiale eſt: naturale ubiq; cupa roſam, uel caparroſſam, tam Hiſpani, quàm Itali & Galli appellant, & uariis conſpicitur coloribus. Nam alterum ex Germania aduehitur oculis gratum, coloris cærulei; Alterum uero Romanum eſt, non adeo tamen intenſi, & grati coloris; Tertium uero ex Cypro adfertur, quod quum friatur aureas ſcintillas emittit. Ex omnibus uero, Romanum uitriolum, primas obtinet, ſecundas Cypricum, minus uero ualidum Germanicum, tam pro conficienda aqua forti argentariorum, quàm pro tingendis lanis, artifices experiuntur. Cęterum, monet Galenus, quòd poſt longum tempus chalcanthum chalcitis efficitur. quod experientia deprehendimus, chalcãthum in chalcitem mutatum aliqua ex parte eſſe. Videmus enim partem exteriorem chalcanthi ideſt uitrioli dealbeſcere, & cum albedine ad aliquam craſſitiem peruenire, interiori eius parte in ſuo proprio perſeuerante colore. De quo Galenus in epitomen redactus, per doctiſsimum Andream Lacunam Secobienſem, olim apud Salmanticenſes cõdiſcipulum noſtrum, ita tradit: Chalcanthos (qui in Cypro ex uiridi quadam aqua concreſcit.) ex-

Chalcanthos.

Vitriolum.

tima ſui parte in chalcitim temporis proceſſu degenerat, habet autem cum aſtrictione maxima, caliditatem non uulgarem coniunctam: Vnde omniũ maxime cõdire ſeruareq; carnes humidas poteſt, nimirum caliditate humiditatem abſumẽte, aſtrictioneq; ſubſtantiam contrahente atq; conſtipante conſtringit itaq;, ſiccat, & contrahit in ſeſe totius ſubſtantiam carnis. Ex uitriolo, oleum hodie conficitur, apud chymiſtas, quod potens cauterium eſt, cuius una uel altera gutta, in aquis cordialibus merſa, multũ contra peſtilentes febras ualet, eas enim acetoſas cum quadam ſtypticitate reddit.

De Chalcitide.

Enarratio. 75.

Chalcitis, colchotar eſt.

CHALCITIS in ærariis fodinis comperitur: quæ ut diximus, ex chalcantho quoq; efficitur: Exterior enim chalcanthi pars in chalcitidem uertitur, quum tamen interior illæſa permanet, & chalcanthum exiſtit. Dicitur autem chalcitis ab Arabibus colchotar quę quoque in miſy transformatur: non eſt ergo colchotar uitriolum combuſtum, ut multi putant, quũ potius ut dixi, chalcitis colchotar eſt; de qua Galenus libro nono de facult. ſimp. med. ita tradit: Miſtas habet aſtringentem acremq; facultates; cæterũ, uincit acris, utpote adeo uehemens, ut carnem urat, necnon inducat eſcharam. Vſtum hoc medicamen minus mordicat, non tamen minus deſicat, uerum non parum aſtrictionis remittit; Itaq; melior eſt undequaq; chalcitis tum aduſta, tum lota, quum euadat ſic minus mordax.

De Pſorico.

Enarratio. 76.

Pſoricum.

PSORICVM medicamentũ quoddam eſt, quod contra ſcabrities, & cutis aſperitates ualet, nam & ſcabiem mirifice ſanat.

De Miſy.

Enarratio. 77.

Miſy.

CONTENDVNT nonnulli quod uitriolum Romanum, miſy ſit, quod falſum eſſe, paucis indicatur; primo ex chalcitide miſy fit, nõ uero ex miſy chalcithis, ut ex Galeno didicimus: nouimus enim nos ex uitriolo Romano chalcitim fieri, proinde Miſy uitriolum Romanum nõ eſſe certum eſt, quum ſi miſy uitriolum Romanum eſſet, ex eo chalcitis fieri poſſet, quod impoſsibile eſſe, Galenus tradit. Faciunt ad hæc, quòd uitriolum Romanum miſy non ſit, quia miſy durum eſt, auri ſpeciem præ ſe ferens, quod quũ friatur aut eas ſcintillas ex ſe mittit, & ſtellarum modo ſplẽdet, quæ omnia minime in uitriolo Romano cõperiuntur, proinde uitriolum Romanum non eſſe miſy certum eſt; conſultius autem mea ſententia eſſet aſſerere, quòd ſori uitriolum Romanum eſt, quũ ut chalcitis in miſy, tranſ-

formatur,ita ſori facile in chalcitim uertitur: Vtcunq; tamen ſit,ſori, chalcitis;& miſy,tametſi figura,& compoſitione differant,quia ſori craſsior eſt materia , ſubtilior uero miſy , media autem chalcitis:uiribus tamen & natura eadem ſunt,ut ex Galeno libro nono de Fac.ſimp.med. comprehenditur,quum dicat:In metallis ipſis,ſuper chalcitim naſcitur miſy, ut ærugo ſuper æs , Ac ſuſpicor etiam ſori longo tempore mutationem in chalcitim poſſe accipere. Quare mirum non eſt,tria hæc medicamina eiuſdem genere facultatis eſſe, ſori dico,& chalcitim , & miſy :tenuitate & craſsitudine inter ſe diuerſa:craſsiſsimum enim eſt inter ipſa ſori,tenuiſsimum miſy, mediam utriuſq; facultatem habet chalcitis. Adurunt uniuerſa hæc tria , & ſcharas efficiunt:attamen nonnihil etiam aſtringunt: Verum,miſy admotum corporibus duris minus chalcitide mordicat, tametſi ea nõ minus ſit calidum; id quod beneficio tenuitatis ſortitur . Porro quum utraq; hæc in decoctionibus ſundantur,& magis chalcitis,quâm miſy,ſori tamen non liqueſcit,ni mirũ quod lapidoſius ſit,& uehementius cõpactum:ſicuti rurſus miſy quia à cõgenito calore elaboratius eſt,ac proinde ſiccius chalcitide,iccirco merito quoq; liqueſcit ægrius:libro uero quarto , de comp. med. ſm genera ita quoq;.de illis tradit:Miſy aũt & ſori,chalcitidi ſunt cognata:tenuius tñ miſy apparet,minuſq; mordax & urẽs;craſsius ſori: & utriſq;ſiccat ĩbecillius, quẽadmodũ & ſtimmi maiorem aſtringendi ſiccãdiq;uim,acſori poſsidet. Porro diphryges ulceribus ægre humoris uitio ad cicatricẽ uenientibus,aptiſsimũ medicamẽ exiſtit, ualide nãq; ſiccat,etſi ſit mordax modice,ad hęc præter acrem tum qualitatem,tum potentiam, uim aſtrictoriam poſsidet.

De Melanteria.

Græce , μελαντηρία, Latine , melanteria , metallicum atramentum ,Hiſpanice,aziche.

Enarratio . 78.

NIGERRIMA terra Melanteria eſt,quę ſæpe in ſe aliquid continet argenti,porro ſulphurei coloris in Hiſpania frequẽs eſt, quam pro conficiẽdo atramẽto librario ſcribæ uſurpant,& eam Mauritanica uoce azige: uel aziche,uocant,tametſi uox hæc Arabica,azige,omne genus atramenti ſub ſe comprehendat,de qua Galenus libro nono citato, ita inquit: Valde quidem aſtringit aſtringentiaq; omnia propemodum tenuitate ſuperat. *Melanteria.*

De Sory.

Græce , σῶρυ , Latine,ſory,Vitriolum Romanum;Hiſpanice,Caparroſa Romana, Italice, uitriolo Romano, Gallice, Vitriolo Romano.

Enarratio. 79.

Sory. SORY, ut dixi uitriolum Romanum eſt, de quo capite de miſy legito,

De Diphrige.

Enarratio. 80.

Diphriges. PASSIM & frequenter diphriges, in ærariis fodinis apud Germanos conſpicitur: quũ enim æs funditur in ima fornacis parte reſidens pars quædam conſpicitur, quam diphrigem eſſe certi ſumus. Ex Cypro uero diphriges antiqua illa, ad nos hodie non portatur: De qua Galenus ſummatim libro nono de facult. ſimpl. med. ita inquit: Miſtam habet tum qualitatem, tum facultatem, habet enim in ſeſe quiddam & mediocriter aſtringẽs, & mediocriter acre: unde ulcerum rebellium optimum medicamen eſt, Eo ſiquidem ad putreſcentia oris ulcera, ſiue per ſe ſiue cum melle, cum detracta erat ſpuma, tum ad anginam, ubi iam per aſtringentia medica conſiſtit; quod influebat, ac breuiter ad columellam præciſam, pudendiq; & ani ulcera cicatrice obducẽda, ſum quàm feliciſsime uſus. Porro, quo pacto adulterentur dictorum medicamentorum ſingula, non uidetur pretium operæ ſcribere, quum talia poſſe diſcere homines ſceleratiſsimi in lucro ponant.

De Arſenico, id eſt auripigmento.

Græce, ἀρσενικὸν, Latine Arſenicum croceum, auripigmentum: Hiſpanice, Italice, oropigmento.

De Sandaracha.

Græce, σανδαράχη, Latine, ſandaracha foſsilis, Arſenicum rubeum: Hiſpanice, fezes de oro.

Enarratio. 81. 82.

Arſenicum ſandaracha. ARSENICVM, uagum nomen eſt, nam quoddam coctum arſenicum eſt, quod auripigmentum uocamus, Aliud uero rubeum dicitur, quod ſandaracham foſsilem, ſiue Græcorum ſandaracham dixerimus, appellamus, ut tandem differentiam faciamus inter ſandaracham Græcorum, & eam quam Arabes gũmi iuniperi nominãt, ut capite de Iunipero diximus, Tertium uero arſenicum criſtallinum album eſt, riſalgalum dictũ, quod naturale ſiue foſsile dictum, in eiſdem fodinis auripigmenti & ſandarachę naſcitur, quamquam artificiale quoq; reperiatur ex auripigmento conflatum. Cæterum, Sandaracha hæc de qua agimus, eadem cum arſenico auripigmento dicto eſt, niſi quòd illa magis cocta & à natura elaborata uideatur, ad quod arte quoq; ita eſſe deprehendimus, quia ſi auripigmẽtum igni in catino admoueris, ita rubrum euadet, ut ſandaracham eſſe dices, Hanc

uero

uero Græci per infundibulum ſuper prunas ignitas, in fumum redactum, contra pectoris uitia, exibent, ut capite de Iunipero diximus, ſed inſtabit aliquis, Meſue, & alii practici, inter pręcedentes ſiue procatarcticas aſthmatis cauſas hanc unam connumerant, fumorum eleuationem à ſulphure, auripigmento, & aliis metallis, quomodo igitur Sandaracham aſthmaticis cõuenire Græci dicãt? Nos huic dubio dupliciter reſpondemus; primo quòd difficultas anhelitus duplex eſt, altera materialis, altera uero ſine materia: materiali ſandaracha conueniens eſt, craſſas lentas & tenaces materias, ſubtiliando & diuidendo, & hac de cauſa, recentiores, ut Nicolaus, ad Græcorum imitationem ex ſulphure compoſitionem aſthmaticis conuenientem præparant: in materiali uero, metallorum fumi maxime obſunt, imo ita obeſſe nouimus, ut metallarii, qui in fodinis metallum excauant, inquiruntur, aſthmatici fere omnes breui moriantur, ita ut apud fodinas illas Gallicię, & Germanię, mulierem inuenire non ſit difficile, quæ ſex, & octo nupſerit uiris.

De Alumine.

Græce, στυπτηρία: Latinæ Stiptere, alumen: Hiſpanice, alumbre, ahume, Italice, Alume,

Enarratio. 83.

ALVMINIS multa & uaria genera nouit Dioſcorides, quorum tria tantum deſcribit, ſcisſile, rotundum, & liquidum, hodie uero, ſex potius communerantur, ſilicet alumen roche, alumen plume, alumen fecis uini, alumen catini, alumen ſcaliole, & alumen zuccharinum: inter hæc autem ſex hodie habita aluminis genera, unum tantum Dioſcoridis genus deſcribitur, quod plume dicimus, & ſcisſile eſt, Alumen porro roche, quod non procul à Roma excauatur, non ſic ut uidetis effoditur, lapides enim primo ſunt durisſimi rubri, & nonnulli ad albedinem tendentes; non adeo tamen duri, qui tanquàm lapides communes, ex quibus parietes fiunt, ex uena ſiue fodina extrahuntur, quos poſtea tanquam calx in fornacibus, per duodecim uel tredecim tantum horas ardentisſimo igne coquunt, nec longiori tempore ibidẽ permanere illos ſinunt, quum ex toto comburerentur, & inepta materia ad futurum alumen euaderent, Deinde uero ſequenti die quum frigidi lapides iam facti ſunt, ex fornacibus extrahuntur, & in acies quaſdam debito quodam ordine reponuntur, ubi per quadraginta longos dies adaquantur. tanquam uiuæ calcis lapides, ubi quater uel quinquies, ſingulis diebus irrigantur, adeo ut intra tempus quadraginta dierum, ut diximus lapides in terram uertantur. Hanc poſtea terram, ſiue lapides in terram uerſos, magnis æris cortinis, in aqua artifices ad ignem

Alumen.

Alumen quomodo paratur.

excoquunt,qui quum dextre terræ ſubſtantificam partem ,ex qua alumen conflari debet,in aquam uerſam eſſe norunt, terram ligneis inſtrumentis ad hoc paratis extrahunt,ac de nouo aliam terram prædictæ aquæ addunt, ac ſic ut primo facientes,ter & quater,terram innouant,quouſque aquam in alumen uerti pronam uident, quam poſtea per canales quoſdam fluere permittunt,& capſis ligneis excipiunt,ubi intra octo dies gelaſcit, & concreta efficitur,ac denſatur, & alumen roche dictum reſultat. Cæterum ex lapidibus rubris,alumē fortius efficitur,ex albis uero,minus forte,& magis lucidum,quo pro inficiendo ſerico, ac optimis & pretioſisſimis lanis tingendis uſurpatur. Hoc uero alumē roche Græcorum eſſe alumen nonnulli crediderunt,ſed mea ſententia alumen liquidum longe alia res eſt. Ex alumine roche,albumine oui,ac aqua roſacea, alumen zuccharinum paratur,quo mulieres pro dealbanda facie utuntur,quod Græcorum rotundum non eſſe certum eſt,quum ex alumine roche zuccharinum fieri dixi, alumen uero catinum,ex herba alcali,Græcorum uero dicta traho conficitur:ut libro quarto diximus. Porro alumen fecis ex uini fecibus continuatur,de quorū generū facultatibus, & natura,Galenus ita tradit libro nono de Fac.ſimpl.med. Alumen uehementiſsime aſtringit:cæterum,quum ſit craſsarum partium,tenuius quodammodo eſt quod uocatur fiſsile,proximum eſt rotundum, & aſtragalotum : admodum craſſum eſt tum liquidum,tum platites & plinthites dictum.

alumen zuccharinum.

De ſulphure.

Græce, θεῖον : Latine, ſulphur: Hiſpanice, piedra ſuffre: Italice, ſolfo: Gallice, ſulphur.

Enarratio. 84.

ſulphur.

SVLPHVR & uiuum,ideſt ignem non attingens,& uulgare id eſt igne paratum,reperitur,ex quo oleum chymiſtæ ad multos frigidos morbos curandos,mirificum parant,& ut tradit Galenus libro nono citato, theon,ideſt ſulphur,omne trahendi uim poſsidet, eſtque temperamenti calidi,atque eſſentiæ tenuis, adeo ut ad multa uenenatorum animalium reſiſtat, ſi ſiccum ictui inſpergatur,aut cum ſaliua,aut urina,aut oleo ueteri, aut melle,aut reſina terebinthina illinatur: Quin & pſoras, & lichenas, & lepras, non raro hoc medicamento cum reſina terebinthina ſanaui, Extergit enim omnes id genus affectus, abſque hoc ut in profundum repellat.

De Pumice lapide.

Græce, κίσσηρις : *Latine, ciſſeris, lapis pumex : Hiſpanice, piedra pomez: Italice, pomice pietra.*

Enarratio. 85.

PVMEX leuis, exuſtus, ac corroſus lapis eſt, quem ignes ardentiſsimi ſulphurei, ex profundiſsimis cauernis euomere ſolent, ueluti in Aethna ac Veſeuo montibus fieri percipitur, hodie uero uariis in locis lapilli ii reperiuntur: quibus cerdones pro poliendis pellibus pręcipue utuntur, & Plinius uaria de illis tradidit. Galenus porro nono citato libro, de pumice ita inquit: In ſarcotica medicamēta inditur, & ea quę dentes extergunt, partim uſtionem non expertus, partim etiam exuſtus: quandoquidem aliis omnibus combuſtis ſimiliter, ſubſtātiæ tenuioris efficitur: cæterum, uſtione quiddam acquirit acrimoniæ, quam rurſum lotione exuit. Videri autem poterit, & conciliare ſplendorem, non tantum facultate, ſed etiam aſperitate, ueluti ſi ſmyrin, aut teſtam tritam admoueas: Eūdem in modum cornua deuſta dentes reddunt ſplendidos.

De Sale.

De Spuma ſalis.

De Muria.

De Flore ſalis.

Enarratio 86. 87. 88. 89.

SAL & marinus & foſsilis reperitur: Marinus in ſalinis ex aqua maris conficitur, & familiariſsimus uictui hominum eſt, foſsilis uero ſiue mineralis, uariis quoque in regionibus naſcitur, qui lapis albus, denſus, grauis, criſtalli modo lucidus eſt, quem pharmacopolæ ſalem gemam appellant, nec enim ſal gema, alia res à ſale foſsili eſt, quo uniuerſa Turchia, ac magna pars Germaniæ, & Vngariæ, ueluti Calabria, utuntur. Cæterum, Ormuſium inſulam apud Perſas, regi noſtro Luſitanorum hodie ſubditam, ſalis fodinis uberrimis ſcatere, norunt Luſitani noſtri, id quod Plinius quoque ſcriptum reliquit, libro trigeſimoprimo naturalis ſuæ hiſtorie capite ſeptimo ubi Ormuſium, ut mea fert opinio, *Sal.*

Oromenum appellat;ita enim eo loco Plinius legitur: Sunt & montes natiui ſalis,ut in Indis Oromenus,in quo lapidicinarum modo cæditur renaſcens, maiuſq; regum uectigal ex eo eſt, quàm ex auro atq; margaritis, & cætera.Eſt præterea ſal hammoniacus,qui ex Cyrenaica regione ubi Hammonis oraculum olim erat, aduehebatur:naſcitur enim ibi ſub arenis,Luna illi multum fauente,quo uero hodie caremus, & illius uice adulteratũ turbinatis quibuſdam maſsis exterius nigris ad nos afferunt, ſed precipue ex Germania, Corrupte enim pharmacopolæ armoniacum ſalem pronunciant, quum Hammoniacum ob Hammonis oraculum, unde uehitur appellari debeat.Falſum quoq; eſt,quòd illorum multi dictitant, ex urina camellina ſalem iſtum hammoniacum parari, ut ex Plinio unuſquiſq; latius diiudicare poterit.Eſt quoque ſal Alkali,de quo libro quarto capite de tra ho. abunde diximus. Dicitur quoque in officinis ſal Indicus, qui dubio procul zuccharum candum, uel zuccharum in harũdinibus cõcretum eſt, iis adiungere eſt ſalem nitrum hodiernum, ex quo puluis bombardarum, & aqua fortis argentariorum,& aurificum conficitur: qui ab antiquorum ſale nitro abeſt,ut capite ſequenti dicemus.Spuma ſalis ſequitur,quæ ad ripas maris,ſæpe poſt tempeſtatem, nocte ſubſequente frigida, ac concreta, reperitur.At muriam non aliam eſſe dicam quàm aquam copioſe ſalitam, qua carnes & piſces longo tempore ſeruãtur, ut ſecũdo libro quoq; dixi. florem uero ſalis,qui ſalinas frequentant, norunt. Porro de ſalis facultatibus,ac natura,ita tradit Galenus libro undecimo de fac.ſimp.med.Sal eiuſdem generе facultatis eſt,ſiue foſsilis ſit,ſiue marinus, uerum hoc differũt, quòd ſalis è terra effoſsi ſubſtãtia magis compacta ſit,ac proinde in eo maior partium craſsities,& aſtringendi potentia. Marinus itaq; affuſa aqua liqueſcit protinus, id quod non accidit foſsili.Eiuſdem ſpeciei cum marino eſt, qui in ſtagnis quibuſdã ſalſuginoſis naſcitur: æſtate uidelicet aquis ex iis æſtu abſumptis:cuiuſmodi eſt Tragaſius, nõ procul à Sminthio.Igitur quum qualitas ſalſa digerat ſimul & contrahat contactam ab ipſa ſubſtantiam Aphronitrum in hoc differt,quod in ipſo unum ſaporem exuperantem ſit uidere,quem uocant amarum,uim habentem digerendi; haud item contrahendi,uti ſal: Nam hic quicquid in corporibus humidum eſt,id totum abſumit,& quod reliquum eſt ſubſtantiæ ſolidæ,aſtrictione contrahit; ac proinde etiam conditura ſua carnes ſeruat, à putredineq; tuetur: Quippe quæ putreſcunt, excrementitium humorem continent, ſubſtantiamq; tum diſſolutam, tum minime compactam,Quibus ergo corporibus nulla prorſum ineſt ſuperflua humiditas, ceu melli optimo, & ſubſtantia ſolida & compacta eſt, ut lapidibus ea ut putreſcant eſt impoſsibile; Quare in iis ſalis non probatur uſus: ſed in illis tantum, in quibus ſuſpecta eſt putredo.

Hãmoniacus ſal.

Sal alkali, Sal Indicus.

Spuma ſalis.

Flos ſalis.

De Nitro.

De Spuma nitri.

Enarratio. 90.91.

GRAECORVM uerum nitrum album, Ferrariæ Gaſpar de Gabriellis uir nobilis Patauinus,& philoſophus inſignis, nobis dedit, quod hodie doctiſsimus Braſauola apud ſe reſeruatum habet, & omnes illuc uenientes uident,quod antiquis frequens fuit,& rei medicę utile. Cæterum nitrum hoc Græcorũ,à noſtro hodierno ſale nitro differt, quo bombardarũ & ſclopettorum puluerem,ueluti aquam fortem argentariorũ, conficiunt: nitri uero ſpumam hactenus nunquam uidi,de quibus uos per otium legite Plin.lib.31.cap.10.Non minus quoque Auguſtinum Ricchum Lucenſem, medicum longe doctiſsimum, in ea præcipue annotatione quam ſectioni ſecundæ operum Galeni indidit, quæ ipſe, & doctiſsimus iuxta ac grauiſsimus Trinchauelius, medicus Venetus, formula octaua Venetiis excudi curarunt:in qua annotatione, Galeni textum ad hanc rem facientem,reſtituere,& à mendis liberare conatur: quem poſtea Andreas Lacuna Secobienſis,uir acri ingenio præditus,& qui Galenum feliciſsime in epitomen redegit,ita in priſtinum nitorem reddidit, dicens lib.9. de Facultat. ſimpl.medic.Aphronitrum ab aphro nitri differt:nitri enim ſpuma medicamentum exiccatorium exiſtit,aſpectu triticeæ farinæ ſimilis, etenim alba eſt,non ut Aſiæ petræ flos cinericea; Aphronitum uero farinæ ſpeciem nõ habet,neque ſolutum eſt,ſed concretum & cõgelatum,quod quidem adeo extergit,ut non modo ſordes expurget,ſed etiam pruritum ſanet; At ſpuma nitri eiuſdem cum nitro eſt tum naturæ,tum facultatis, licet eſſentiæ tenuioris. Dictum autem eſt paulo ante in medio aphronitri & ſalis, facultatem nitri conſiſtere: Aphronitro enim ſola ineſt uis detergendi: ſali uero etiam aſtringendi,ſed multo magis,quàm detergendi.libro uero 11.eiuſdẽ uoluminis,ita quoque de litro ideſt nitro, inquit:Oſtenſum eſt hoc medicamen in medio ſalis & aphronitri uires habere:qua uerſione uniuerſam dirimit dubitationem,ut cuique ſapienti notum euadet.

Nitrum Græcorũ. *Gaſpar de Gabriellis.* *Nitrũ uulgare.* *Auguſtinus Ricchus medicus Lucenſis.* *Trinchauelius medicus Venetus doctiſsimus.* *Andreas Lacuna medicus.* *Aphonitrũ.* *Nitri ſpuma.*

De Fece uini.

Enarratio. 92.

EX fece uini combuſta, aluminis quoddam genus conficitur, ut capite de Alumine meminimus: At credendum eſt, per fecem uini, quoque Dioſcoridem ſabuloſam ſiue terream illam partem, uaſis uinariis præſertim cuppis adhærentem, intellexiſſe; quam Tartarum hodie appellamus,& multi ad ciendam aluum iuribus infundunt, ſemiunciæ pondere, plus & minus.

Fex uini.

De Calce uiua.

Enarratio. 93.

Calx. CONFICITVR hodie calx, apud omnes fere Europæos,ex lapillo quodam fornacibus excocto, quæ tantiſper dum aqua nō irrigatur: uiua calx,ſiue aqua non reſtincta calx dicitur, ex qua ſæpe lauata unguentum,contra ignis combuſtiones,& ulcera nonnulla, pharmacopolæ paratum habent.In India uero,hodie calcem ex oſtreis,& buccinorum,ac cruſtaceorum teſtis, fieri certo ſcimus, quod Dioſcorides olim quoque fieri non ſiluit.Cæterum,de calcis uiribus,ita tradit Gal.lib.9.de Facult.ſimpl. med.Titanos,ideſt calx uiua quidem uehementer urit,adeo ut cruſtas efficiat; extincta uero protinus etiam cruſtam molitur & ipſa; At poſt diem unum & alterum minus urit,minuſque inducere cruſtam poteſt:at uero tēporis progreſſu prorſum nec cruſtam quidem gignere ualet,tametſi etiānum calfaciat,carnemque liquefaciat,porro ſi lauetur in aqua,ſuam mordacitatem exuit, efficitque nuncupatum lixiuium, at ipſa abſque morſu deſiccat.

De Gypſo.

Enarratio. 94.

Gypſum. GYPSVM oui albumine exceptum,mirabiliter ſanguinem undecunque fluentem ſiſtit,potum tamen gypſum ſtrangulando perimit: proinde animaduertant hoc tēpore homines,qui uino gypſum ut clarius reddant,ac potentius faciant,miſcent.Cæterum ne Galenum prætereamus,ita de gypſi uiribus refert,lib.9.de Facult.ſimpl.med. Gypſum quidem tum deſiccat,tum uires habet emplaſticas,quare ſiccis medicamētis quæ ad ſanguinis eruptiones accommodantur,utiliter commiſcetur, nam ipſum per ſeſe lapidoſum fit,coactum & congelatum. Ac proinde diluēdum eſt oui tenui & candida albugine, quæ & ad ophtalmias eſt utilis, admiſto illi tenuiſsimo farinæ triticeæ polline, qui reſidet in molarum parietibus, excipere uero quod ſic maceratum eſt,tenellis leporis pilis, aut qui perinde ſint molles, expedit.

De Sarmentorum uitium cinere.

Enarratio. 95.

Cinis ſarmētorum. SARMENTORVM uitium cinis, ad morbi Gallici unguenta componenda uſurpatur: de quo Gal.lib.8.de Facult.ſimpl.medic.in uniuerſali,ita tradit:Ex partibus cum terrenis, tum etiam fuliginoſis (quæ & tenues ſunt,& cūm aqua in qua macerati prius fuerint cineres,excolātur) conſtat,pro materiæ tamen combuſtæ differentia,cineris temperies uariatur:Quare haud ſcio, qua ratione Dioſcorides, aſtringere cineres omnes

prodiderit:quum ficulneus cinis eius modi omnis qualitatis ſit expers:nimirum ipſa arbore nulla parte ſui acerbam qualitatem reddente; At ex acerbis lignis confectus cinis non parum quidem aſtringit,meminique me eo aliquando ſanguinis ſuppreſsiſſe eruptionem, Verum nullus unquam ad tale uti ficulneo audeat,ſiquidem hic acrimoniæ plurimum, urentiſque facultatis obtinet,miſtæ abſterſioni.Eſt & calx cineris quædã ſpecies. Cæterum tenuioris eſſentiæ quàm qui ex lignis fit.Porro elota, medicamẽ eſt citra morſum deſiccans,magiſque ſi bis terue lauetur . Cæterum ſi marina aqua abluta ſit,admodum digerit.

De Halcyonio.

Græce, ἁλκυόνιον*: Latine, halcyonium, ſpuma maris: Hiſpanice, ſpuma della mar: Italice,alcionio: Gallice,alcyonio.*

Enarratio. 96.

HALCYONIVM, hodierni ſeplaſiarii ſpumam maris appellant,nec imerito,quia Dioſcorides ita a nonnullis appellari meminit, cuius quinq; genera in flexuoſo Anconitano mari iſto reperiuntur : præter quæ,& ſextum nouimus,globi modo rotundum,ſparti colores, molle, ac ſpongioſum:de quibus omnibus,ita Gal.lib.11.de Fac.ſimpl.med.tradit: Halcyonia omnia detergunt,ac digerunt, qualitatem habentia calidam & acrem.Eſt autem eorum unũ denſum & graue, odoris praui,olet enim piſces putridos,ſpongiæ in ſpecie ſimile;Alterum uero figura longiuſcula,leue,& rarum,odorem habens ſimilem phyciis : Aliud tertium uermi ſimile ſpecie exiſtit,colore purpureo, conſiſtentia molli, uocant id mileſium : poſt quæ quartum ſecundo quidem iam poſito ſimiliter & leue & rarum, uerum lanis ſuccidis ſimile.Denique & quintum extima ſuperficie leui . Cæterum interna ſubſtantia aſperum,nullius odoris,guſtu tamen apparẽs acre . Quod ſane omnium halcyoniorum eſt calidiſsimum, adeo ut pilos deurere poſsit.Itaque quum duo prima lichenas, alphos, pſoras, lepraſq; adiuuent,præterea cutem ſplendidiorẽ efficiant,idem præſtare non poteſt hoc ultimo loco poſitum:nec enim proinde ut illa cutem duntaxat ſummam extergit,ſed etiam excoriat,ita ut ulcera inducat, porro quod tertio ordine recenſuimus,omnium tenuiſsimum eſt.Quare uſtum alopecias curat illitum cum uino,colore quidem fuluo,tenui tamen eſſentia; Quartum autẽ eiuſdem cum hoc ſpeciei uires obtinet,uerũ haud parũ imbecilliores.

Halcioniũ.

Mileſium.

De Adarce.

Enarratio. 97.

CONSPICITVR adarcion in multis Hiſpanię paludibus,quod ſua uoce Hiſpani fluminis ſtercus, appellare ſolent, ſiue fluminis lixum, *Adarcion.*

& ad multos uſus ſeruant, circa mare porro potentius inuenitur, quod ut tradit Galenus libro undecimo de Facult. ſimpl. medic. Eſſentia ſua ueluti ſpuma eſt aquæ ſalſæ concreta, idque circa arundines & ſarragines. Eſt autem acerrimum ſimulq; calidiſsimum pharmacum, proinde & per ſe inutile. Verum commiſceri ſolet iis quæ uim eius retundunt, ſicque fit multo utiliſsimum in iis affectibus, qui excalfieri poſtulant, foris impoſitum: nam id intra corpus ſumi impoſsibile eſt. Cætera uero apud Plinium legito, & illius defenſorem Collenutium; qui (mea ſententia) nugatur, quum duas ponat adarces.

De Spongijs.

Enarratio. 98.

Spongiæ. NOTAE ſunt ſpongiæ, quibus præparatis, pro dilatandis & aperiendis fiſtulis, ac præcluſis ulceribus, paſsim utimur, non minuſque pro admouendis fomentis, in quibus lapillus inuenitur, ut ſuo dicemus loco: At de ſpongia ita Galenus meminit in fine libri undecimi de Facultatibus ſimp. medic. Spongia uſta, acris eſt, & digerentis potentiæ, utebatur ea præceptorum meorum quidam ad ſanguinis eruptiones, quæ manuali opera indigent; porro admouebat eam partibus ſanguine profluentibus etiamnũ ardentẽ, ut & cruſta parti induceretur, & ipſum ſpongiæ corpus, ceu operculum adhæreret; At uero ſpongia noua, non ſicut lana aut lanimentum, materia dumtaxat eſt, quæ humores irrigandos excipiat, ſed etiam manifeſte deſiccat; quare uulnera glutinat, ſi aqua aut oxycrato, aut uino admoueatur imbuta, à qua ſane, quæ antiqua eſt, longo ſpatio relinquatur.

De Corallio.

Enarratio. 99.

Corallium. ALBVM & rubrum corallium, omnes norunt, nigrum uero antiphates a Græcis dictum, ſuperioribus diebus Ferrariæ & hic Anconæ, uidimus: Aſtringendi autem & refrigerandi, omne coralli genus habet. Album tamen potentius; & ea de cauſa ubi refrigerare, ac magis conſtringere uolumus albo utimur. Cæterum Plinius capite ſecundo, libri trigeſimi ſecundi, ita de corallio tradit. Quantum apud nos, Indicis margaritis pretium eſt, de quibus ſuo loco ſatis diximus, tantum apud Indos in corallio, nanque iſta perſuaſione gentium conſtat. Gignitur quidem & in Rubro mari, ſed nigrius, Item in Perſico uocatur iace, laudatiſsimum in Gallico ſinu circa Orchadas inſulas, & in Siculo circa Heliam & Drepanum. Naſcitur & apud Grauiſcas, & ante Neapolim Campaniæ, maximeq rubens, ſed molle, & ideo uiliſsimum erythris forma eſt ei fruticis, color uiridis, baccæ eius candidæ ſub aqua ac molles: exemptæ confeſtim durantur & rubeſcunt, quaſi corna ſatiua ſpecie atque magnitudine. Hæc Plinius. In quibus ſuppinus

pinus quidam error deprehenditur,quũ dicat Corallium baccas quaſdam rubras emittit,ueluti arbor cornus: norunt enim omnes qui corallium uiderunt,in mari tanquam fruticem,& arborem naſci,in quo nullus gignitur fructus, ſed poſtea artifices baccas illas rubras parant,quas in coronas redactas,monilium, & torquium uice,mulieres geſtant.Cæterum,corallium uſui medico quotidie uenit,quod Auicenna, inter medicamenta cordialia connumerat,& ea quæ gaudium, & lætitiam cauſare ſolent.

De Lapide Phrygio.

Enarratio. 100.

PHRYGIO lapide iſto,hodie caremus, quo Gal.ſæpe uti ſolebat, ut tradit libro nono de Facult.ſimpl.med.dicens: Hoc ſemper utor combuſto quidem ad ulcera putrida,idque ipſo aut per ſe,aut ex aceto,aut œno melite, aut oxycrato: Ad oculos uero ex eo permiſto aliis, medicamen ſiccum efficio: Valide enim deſiccat, habens quiddam aſtrictionis ſimul & mordicationis.Lapis hic potiſsimum ad ueſtium tincturam uſurpari ſolebat,ut ex Plinio colligitur,libro trigeſimo ſeptimo,capite decimo nono, quod & Dioſc.non ſiluit. *Lapis Phrygius.*

De Lapide Aſio.

Enarratio. 101.

LAPIS hic ad nos hodie non affertur,ſi tamen haberi poſſet, has dotes habet, quas Galenus deſcribit, libro citato nono, quum dicat: Aſius lapis,colore & conſiſtentia eſt topho ſimilis,friabilis,laxusque,innaſcitur ei quiddam inſtar farinæ tenuiſsimæ, qualis in molarum parietibus adhæreſcit,appellant hoc medicamen petræ Aſiæ florem. Eſt uero tenuium partium,ut ſine morſu nimis fluidas carnes eliquet.At petra ipſa in qua naſcitur,actionis uehementia eſt inferior,habet etiam & ſalſedinem, quandam ipſe Aſiæ petræ flos,ita ut inde uideatur ducere originem,quod eos ex mari in petram reſidens, a Sole poſtea exiccetur. *Lapis Aſius.*

De Pyrite lapide, Marchaſita dicto.

Enarratio. 102.

PYRITES ſine dubio,Arabum Marchaſita eſt,quia quæ Græci de Pyrite dixerunt,Arabes in ſuam linguam, ſub marchaſitæ nomine tranſtulerunt. Animaduertendum tamen, quòd pyritarum plures ſunt ſpecies, quæ omnes percuſſæ ſcintillas edunt, & ea de cauſa,communes quoque lapilli,quibus quotidie ignis excutitur,ſub pyrite reponi merentur.Cæterũ, ut Auicenna doctiſsime nouit,marchaſita auri, argenti,æris,& ferri, reperitur.Quæ uero hodie officinis uulgarior cernitur argẽtea eſt, deinde aurea, quæ ſtudioſis neceſſariæ ſunt, quum ferro percuſſæ ſcintillas edunt,& ſul- *Pyrites Marchaſita.*

phuratis cannulis ignem accendunt,nos uero marchaſitã in emplaſtris reſol uendi,ac excutiendi uim habentibus miſcemus,& ut tradit Galenus, libro nono tam ſæpe repetito,ualidam poſsidet facultatem, eoque utimur digerenti emplaſtro admiſto: adiicitur etiam ei & ſchiſtos:Ab hoc medicamine & pus ſæpenumero, & conſiſtentia grumoſa in ſpatiis intermediis muſculorum,nata,per halitum ſunt digeſta,niſi autem dum in uſum ueniunt, pollinis inſtar comminuantur hi omnes lapides, ut profundum corporum quibus applicantur ſubeant,aſsimiles manent iſtis marinis fluuiatilibusque arenis,quæ & ipſæ communem omnium lapidum uim poſsident: Siquidem exiccant tumentem ab aqua inter cutem carnem,ſi in ipſis excal factis decumbat æger;non tamen ad aliud quippiam eis utimur.

De Hæmatite,lapide ſanguinario dicto.

Enarratio.103.

lapis hæmatites ſanguinarius.

FREQVENS apud Hiſpanos & Italos lapis hic eſt, qui ſanguinarius Romanis dicitur:nam Hiſpani,illum albim, uel aluim ſua lingua uocant,Itali uero ut audio abſolute,lapidem nominant, de cuius uiribus ita tradit Galenus libro nono de Fa.ſim.med.Hæmatites &galactites lapides, à colorum ſimilitudine,quos repræſentant, ſic nominantur,ille ſiquidem ſanguinis,hic in ſuccum ſolutus,lacti uidetur ſimilis;At melitites non a colore ſed à ſapore mellis talem nomenclaturam ſortitur.Quum igitur ſuccus omnis dulcis a temperato calore proficiſcatur,aſtringens uero a frigore,habebit ſane hæmatites lapis tantum frigiditatis, quantum & aſtrictionis:Melitites uero temperatam caliditatem,at mediam utriuſque temperiem galactites. Merito itaque ocularibus medicamentis lapis hæmatites miſcetur,ac ſolo eo uti poſsis ſuperciliis exaſperatis:ſiquidem cum phlegmone ſint aſpera reddita,ex ouo ipſum diluens, ac ſi mauis, etiam per decoctum fœnigræci; ſin uero citra phlegmonem,ex aqua. Hic idem lapis ſimiliter in cote contritus,ſanguinem expuentibus conducit, ulceribusque uniuerſis. Porro ſuccus,redactusque in tenuiſsimum pollinem, reprimit excreſcentia:ipſaque oculorũ ulcera ſolus per ſe cicatrice includit attritus, cæterum aut affuſus,aut inunctus.

Dæ Schiſto lapide.

Enarratio. 104.

lapis ſchiſtos.

QVVM lapis hic apud Hiſpanos naſcitur,non difficile eſſet illum hodie habere & illius proprium nomen capiti indere; ſed quum iam diu extra Hiſpaniam uoluntarii exules ſimus,non ſic facile illius notitiam habere poſſumus.Doctiſsimus tamen Oroſcius,olim apud Salmanticenſes con diſcipulus noſter, hoc ſupplere poterit,qui ut audio, de hac re non nihil molitur,interim tamen dum eo caremus,eius loco hæmatite uti neceſſario

eſt,quia eaſdem fere cum illo uires poſsidet , ut adnotat Galenus capite proprio,de Schiſto lapide.

De Gagate.

Enarratio.105.

VVLGATISSIMVS Gagates lapis eſt,quem Hiſpani azauache appellitant,& ex eo pauperes,& mendici,Sanctum Iacobum petentes, ſanctorum quaſdas imagunculas , pileis & galeris ſuis affixas,inde portant. lapis eſt enim niger,cruſtaceus, leuis,qui igne facillime accenditur, & ex ſe odorem bituminoſum expirat.Dicitur autem Gagas,a flumine ſic dicto in Lycia,prope cuius oſtia,lapis hic inuenitur. De quo ita tradit Galenus,lib. nono de Fac.ſim.med.Colore gagates eſt atro , qui ubi igni fuerit admotus , perſimilem bitumini odorem exhibet, confert autem ad diſcutiendos flatulentos tumores conſiſtentes in genu ; diuturnosque & ægre curabiles: ac præterea cruenta uulnera glutinat. *lapis Gagates.*

De Lapide Thracio.

Enarratio. 106.

THRACIVS lapis hodie ignoratur,de quo Galenus cum Nicandro ita inquit,capite ſuperiori de gagate, *lapis Thracius.*

Si lapis uratur candenti Thracius igne ,
Et poſt madefiat aqua,flagrabit totus ad idem.
Mox oleo affuſo penitus reſtinguitur,etc.

Nullius tamen eius in medicina uſus,niſi quod ſuffitu abigit feras.

De Magnete lapide.

Enarratio. 107.

VEL nautis, & tonſoribus magnes lapis , notus eſt,quem Hiſpani petram iman ; Itali uero,calamintam appellare ſolent, qui optimus eſt , quum ferrum facile trahit , & ut tradit Galenus , hæmatiti aſsimilem uim obtinet.Cæterum,Fracaſtorius Veronenſis uir doctiſsimus,quum rerum multarum abditas cauſas libello quodam inquirat , hanc unam proponit , quare magnes,polum aſtrum ſemper reſpiciat,quo mediante, nautæ nunc nauigant:cui reſpondet,id in cauſa eſſe,ſub polo, montes magnetis altiſsimos,quorum ſpecies per incredibilem diſtantiam uſque ad maria noſtra, propagata , ad perpendiculum uſque ubi eſt magnes,conſuetam attractionem facit. Vult igitur doctiſsimus uir hic, quod magnes in perpendiculo nauigatoriæ pyxidis,ad polum ſtellam uertatur, quia attrahitur à potentia maiori montium magnetis,ita ut ſimilia omnia per ſe, ſeiuuicem trahere dicat,ſed hoc in polo arctico,quod uerum ſit dicatur:in antarctico uero falſum eſſe quis opinabitur. *Magnes lapis.*

De lapide Arabico.

Enarratio. 108.

Lapis Arabicus. QVVM de lapillis ſermonem habere ſtatueram, hinc inde omni data opera, eos inquirere, ac propriis oculis prius uiderem decreui, in qua inueſtigatione, ecce occurrit, mercator quidam Raguſinus, harum rerum curioſiſsimus, ac indagator maximus, qui ducentos fere uarios lapillos, apud ſe reconditos, & ex uariis mundi partibus conquiſitos, pro theſauro habet, inter quos Arabicus lapis eſt, enſis manubrii forma, quẽ ille albam corniolam appellabat: albus enim lapillus hic eſt, intus maculis, non adeo tamen albis infectus, de quo Galenus libro nono de Facult. ſimpl. med. ita tradit: Lapis eſt elephanto ſimilis, deſiccantis abſtergentisque potentiæ.

De Galactite, ideſt lactario lapide.

De Melitite.

Enarratio. 109. 110.

Lapis lactarius. Alectorius Melitites. LAPIDEM lactarium hucuſque uon uidi, alectorium tamen in quo caput Herculis effigiatum erat, inter plures illos lapillos notaui: Melitites quoque lapis à paucis uiſus eſt, de quorum natura Galenus capite de Hæmatite abunde dixit.

De Morochtho lapide.

Enarratio. 111.

Morochthus lapis pantaurus. ET hic quoque hodie ignoratur, pantaurum tamẽ lapidem, in quo depicta erat charitas, inter illos lapillos uidi.

De Onyche, ideſt alabaſtrite lapide.

Enarratio. 112.

Onix Alabaſtrites. ALABASTRITES notus eſt lapis, cuius plures ſpecies uidentur, & de eo ita tradit Plin. lib. 36. cap. 8. hunc aliqui lapidem alabaſtriten uocant, quem cauant ad uaſa unguentaria, quoniam optime ea incorrupta ſeruare dicitur: Idemque etiam exuſtus emplaſtris conuenit & cætera, Galenus porro libro nono huic dicato negotio, ita de alabaſtrite tradit: combuſtus in medicinæ uſum ingreditur, quidam eum bibendum dant ſtomachicis.

De Thyite lapide.

Enarratio. 113.

Thyites lapis. QVVM annis ſnperioribus, Venetiis apud illuſtrem & magnificũ dominum Didacum Mendozam Hortadum, in ea republica uigilantiſſimum oratorẽ Cæſareum agerem, frater eius Prorex apud Nouũ orbem,

ad eum nonnullos lapillos miſit,inter quos idolum quoddam erat ex thy ite lapide fabrefatum,quòd incolę illi pro Deo adorabant, ſunt enim gentes idolorum cultores illæ, erat enim idolum illud fere cubitalis altitudinis,colore uiridi, in cuius medio foramen profundū erat,nam latitudinem palmarem non excedebat, de quo lapide Galenus libro nono citato, eadem quæ Dioſcorides dixit,tradidit.

De Lapide Iudaico.

Enarratio. 114.

NVLLA hodie extat officina pharmacopolia,in qua pyxicula particularis,pro hoc ſeruando lapide iudaico non habeatur : tam enim omnibus familiaris lapis hic eſt, glandis magnitudine,candidus,& multis diſcurrentibus lineis ornatus, quo pro minuendo renum calculo medici hodierni utuntur,& ut tradit Galenus citato loco, colore eſt candido,ſpecie concinna,lineas habens ceu torno ductas: utuntur ad ueſicæ lapides in cote ſoluentes,& ex aquæ calidæ tribus cyathis potui præbentes,præcipue uero ad eos qui in renibus hærent,eſt efficax. *Lapis Iudaicus.*

De Amiantho lapide.

Enarratio. 115.

AFFERTVR hodie lapis amianthus ex Cypro inſula,ſciſsili alumini ſimilis,quem ſępe in ignem oleo prius inunctum iniecimus, & comburi uidimus, nulla prorſus illius parte amiſſa,qua de cauſa, multi lapidem hunc,lignum crucis, in qua Chriſtus pependit, eſſe aliis inculcant, de quo Plinium conſulito, libro trigeſimo ſexto,capite decimo nono. *Lapis amianthus*

De Sapphiro lapide.

Enarratio. 116.

SAPPHIRI lapidis, duæ ſpecies hodie habentur, & cyanei, & albi coloris,album autem,ſapphirum aquæ appellant; Cyaneum uero, potiſsimum inter gemmas reponunt,ſed utrunq; auro alligatum,collo mulieres appenſum geſtant,ueluti in digitis ex eiſdem ornatos anulos.Cęterum Plinius lapidem cyaneum auri punctis ornatum,ſapphirum uocare uidetur,ut apud ipſum eſt legere libro trigeſimo ſeptimo, capite nono. Noſtri uero temporis medici cum Arabibus,inter fragmenta cordialia ſapphirum quoque reponunt, nec ſane immerito,quia Galenus libro nono de Fac. ſimpl. med. eius potum ſcorpionum ictibus mederi tradit. Ex uena ſiue minera ſapphiri,mercator ille Raguſeus, uas quoddā habebat, oculis gratiſsimum quod ut Gennacius quidam Luſitanus,qui mecum bis,ut tantam lapillorum uarietatem dignoſceret,iuerat,duobus millibus ducatorum emi poterat,affirmabat.Erat enim lapis ille, ex quo uas componebatur duriſsimus, *Saphyrus lapis.*

non niſi adamantis cuſpide elaboratus,coloris uarii, quod ex uaſis Caroli Magni imperatoris eſſe, nonnulli contendebant.

De Memphite lapide.

Enarratio. 117.

Lapis memphitis.

HOC hodie caremus lapide, qui utinam notus eſſet, ut eo chirurgici uterentur.

De Selenite: id eſt Lunari lapide.

Enarratio. 118.

Selenites, lapis Lunaris.

Carbunculus lapis.

Lapillus mirus

Orfanum lapillus

INTER eos lapillos, quos diligens ille Raguſeus ſeruabat,unum rotundum,album,lucentẽ, in tenebris claritatem emittentem uidimus,quem ille carbunculum uerum & ex draconis capite extractum,nominabat;nam uerum carbunculum gemmam,album eſſe,non uero rubinum rubricantẽ multi dictitant,ueluti Morbodeus qui de lapidibus ſcripſit, & ante eũ plures alii.Erat enim lapillus hic mirus aſpectu,magnitudine uitelli oui gallinæ primiparæ, qui ut dixi albiſsimus erat,in tenebris ex ſe lucem emittens,nõ adeo tamen ingentem,ut cataphracti homines trecenti, corã eo illuminari poſsint,ut rudes putant.Cæterum,quòd lapillus hic,carbunculus ſit,ex draconis capite extractus, non crederem,quum magis inclinet animus,illum ſelenitem eſſe,candidum,pellucidum,minime ponderoſum,in Arabia naſcẽtem. Erat quoq; lapillus alter albus,unguis humani magnitudine, qui ex ſe igneas quaſdam flammas emittebat,in tenebris quoq; lucẽs, quem ille orfanum appellabat, & de eo Albertus Magnus mentionem fecit,quãquam alii adamantis quoddam genus eſſe contendebant:ut cumq; tamen ſit, ipſe inter precipuas gemmas lapillum illum collocandum eſſe crediderim. De quibus, & pluribus aliis, à nobis uiſis lapillis, libellum edere & in lucem emittere decreuimus,modo Deus noſtris faueat uotis.

De Iaſpide.

Enarratio. 119.

Didacus Mẽdocius.

IASPIDIS plures,& uariorũ colorũ ſpecies cõmuniſsimæ ſunt, ex quarum altera pellucida,inter lapides illos, quos Dominus Didacus Mendocius Hurtadus,à fratre Prorege acceperat,ſpeculum erat,quod nõ aliud quàm iaſpis lapis erat, & ille quidem craſſus, quẽ ob id generoſiſsimus uir ille bis per medium ſecari iubebat,ut ex uno lapide,tria euaderent ſpecula, non niſi clariora, ac magis pellucida,Erat enim lapis ille,ſi recte teneo,cõmunioris Iaſpidis colore, ſubſtantia duriſsimus:qua de cauſa,lapicida eum ſecare,niſi magna pecunia eſſet donatus,recuſabat; plures enim ſerras in eo

rumpi, inculcabat. Cęterum, ex Iaſpide terebinthizo, ob colorem ita dicto, clauam paratam uidi, quam Raguſeus ille, inter tanta lapidorum genera habebat. Porro balai gemma, cui Dioſcorides iaſpidis prędictam ſpeciem ſimilem facit, hodie balaxum dicitur, infimum quoddam rubinorũ genus. Sed quum de Iaſpide loquimur, non decet hinc diſcedere, quin genus eius quoddã deſcribamus, quod apud Salatiũ oppidum iuxta Luſitaniam præcipue naſcitur, interdum coloris cyanei, nonnunquam uero uiridis, oculis gratum, quod Luſitani ſuà uoce azuleios appellant. Sunt enim lapilli iſti ædificiorum magnum ornamentum: & de quibus omnibus, ita tradit Galenus libro nono de Facultatibus ſimplicium medicamentorum. Ventriculum adhæſit, ipſiusq; os adiuuat. Porro Ophitem lapidem ſuſpenſum iuuare morſos à uipera tradunt, ſed eiuſmodi facultates non conſtant methodo. Veluti etiam quum hieracites & Indicus profluentem ex hæmorrhoidibus ſanguinem ſiſtunt.

Balai gemma.

Azuleium.

De Aëtite: Lapide aquilæ dicto.

Enarratio. 120.

AETITES lapillus, ubiq; uulgaris eſt, ſub aquilæ lapide, quem pregnantem lapidem nonnulli appellant, ob id quod intus lapillum alterum incluſum habeat, ut eo concuſſo facile audiatur, uel potius quod pregnantibus proſit. Aduehuntur uero hodie lapides iſti ex Apulia, magni parui & mediocres, diuerſorum colorum. De quibus Plinium legito, libro trigeſimo ſexto, capite uigeſimo primo, & Eraſmũ Roterod. in Chiliadibus, ubi de ſcarabeo & aquila doctiſsime ſermonem habet. An uero lapis iſte brachio alligatus fœtum ſubſtineat, genu uero ſuppoſitus illum prouocet, omnes priſci fatentur: nos uero ſuperioribus diebus periculum in parturiente facientes, nihil iuuamenti obtinuimus, ut teſtis fuit Franciſcus Barboſius, uir Auicẽniſta, magna præditus experientia, & qui apud Indos per octodecim annos artem medicam exercuit, non ſine magno quæſtu & honore.

Aëtites, lapis aquilæ.

Eraſmus Roterod.

Franciſcus Barboſius.

De Ophite, id eſt Serpentario lapide.

Enarratio. 121.

PLVRES ſerpentini lapides hodie cernuntur, colere uirides, duriſsimi, multis punctis maculati. Sed quod odorem qualem Dioſcorides ait, ſpirent, pauci hucuſq; uiderunt: Ego uero uaſculum quoddam uidi, ex lapide ophite iſto fabrefactum, quod quum fricabatur, non inſuauem ex ſe ſpirabat odorem: contendebant uero nonnulli, uaſculum hoc ex illis eſſe, in quibus imperatores Romani theriacam ſeruabant; nam & lapidem iſtũ, contra ſerpentium morſus, & uenenum ualere Dioſcorides teſtatur; de quo & Galenum legito libro nono citato.

Lapis ſerpentarius.

De Lapide ſpongiarum.

Enarratio. 122.

Lapis ſpongiarum. PERPAVCAE ſunt ſpongiæ, in quibus lapilli nõ reperiantur: de quibus ita tradit Galenus libro nono de Fac. ſimp. med. Frangendi uim obtinent, non tamen ita ualidam, ut lapides in ueſica comminuant: Rumpunt eos tamen qui coguntur in renibus; ueluti qui aduehũtur ex Cappadocia, *Lapillus ex buffone.* cæterum lapillum ex rana terreſtri, buffone dicta, extractum, inter illos uarios lapides, apud Raguſeum illum ſeruatos uidimus, quem nonnulli, boracem lapidem appellant, quum tamen borax ut dixi, chryſocolla ſit.

De Lithocolla.

Enarratio. 123.

Lithocolla. Parius lapis. EX marmore, aut Pario lapide, admixto tauri glutino lithocolla fit, Eſt enim Parius lapis, marmor album ex Paro inſula è Cycladibus una, apud Aegæum mare, hodie Pario dicta.

De Oſtracite lapide.

Enarratio. 124.

Oſtracites lapis. OSTRACITEM lapidem non uidi, illius tamen uice, plures à me uiſos enarrare poſſum, præcipue lapidem praſinum, quem ſmaragdi matrem, uel uenam ſmaragdi appellant, lapidem eutropiũ, lapidem ametiſtum, coloris floris ſtœchades Arabicæ, lapidem phœnicis, niſi corniola erat, plaſma, album & nigrum, Calcidonium, quem Hiſpani leitor appellitant, & rotundum mulieres collo ſuſpenſum geſtant, nam lac generare credunt, lapidem felis baſilici, tanquam capparim coloris uiridis, & plures alios quos ſubticeo ad præſens.

De Smyre lapide.

Enarratio. 125.

Smyris. SMYRIS lapis, aurificibus, & Gemmariis, ac iis qui arma poliunt ſmyrillus hodie dicitur: quo uitrum ab adamante diſcernunt, & ut tradit Galenus, uehementer quidem abſtergit. Quare ipſo ad annulos exſculpendos utuntur: & ad dentes purificandos. Cæterum, lapis beryllus, albiſsimus lapis eſt, tanquam chryſtallus: quo multi tanquam ſpeculario utuntur.

De Arena marina.

Enarratio. 126.

Arena marina. ET hodie quoque hydropici, arena marina obruti, uigente æſtu curantur.

De

De Naxio lapide.

Enarratio 127.

NISI naxius lapis is eſt quem artifices paſsim pro acuendis ſecuribus, & aliis inciſoriis ferreis inſtrumentis habent, quis ille ſit ignoro, quid tamen de eo ſenſerit Galenus capite ſequenti legito,

De Lapide geode.

Enarratio 128.

LAPIS geodes hodie ignoratur, de quo Galenus, ſimul & ramento cotis naxiæ, capite de Oſtracite, ſermonem habet, libro nono de Facultatibus ſimplicium medicamentorum.

De Omni terra. 129.

De Eretria terra. 130.

De terra Samia.

Latine, aſtrum Samium, talchum: Hiſpanice, ſclari mente.

Enarratio 131.

TERRA Samia duplex a Dioſcoride in præſenti deſcribitur; cui poſtea ſubſcripſit Galenus libro nono de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, et Plinius libro trigeſimo quinto, capite decimo ſexto; quorum altera Collyrion in præſenti nominatur; à Plinio Syropicon dicta: altera aſter Samius appellatur, quam Plinius aſtrum Samium uocat. Et eam ut nos opinamur officinæ talchum, Hiſpani uero ſclarimente uocitant: cruſtæ albæ ſimile, et quod non indigere lotione Galenus dixit, è longinquo enim ut ſtella ſplendeſcit, unde ſtella terra uulgo, & Græce aſter appellatur: ad poliendas autem facies mulieres ſæpe alba hac cruſta utuntur, & uarios alios affectus complendos.

De lapide Samio. 132.

De terra Chia. 133.

De terra Selenuſia. 134.

De terra Cimolia. 135.

De terra Pnigite. 136.

De Cinere marinarum teſtarum. 137.

De terra rubra ex fornacibus. 138.

De Melia terra. 139.

De Ampelite terra. 140.

Enarratio.

OLIM medici uariis iis terra generibus utebantur: nunc uero hominum negligentia factum eſt, ut ea omnia ignoremus, & illis minime uti poſsimus.

De Fuligine pictorum.

De Atramento librario.

Enarratio. 141. 142.

DE iis libro ſecundo abunde diximus: proinde nunc ſuperſedemus huic quinto et ultimo libro finem imponentes.

Finis quinti, et ultimi libri.

GRAECARVM VOCVM INDEX, PRAESERtim earum quæ diuerſam a Latinis nomenclaturam ſortitæ ſunt.

Ἀγάλλοχον 40
ἀγρία νάρδος 21
ἀγριελαία 125
ἄγρωστις 389
ἀδίαντον 439
ἀείζωον μέγα καὶ μικρὸν 421
αἴγειρος 96
αἰδοῖον ἄρρενος ἐλάφου 186
αἰθάλη λιβάνου 75
αἷμα 213
αἶρα 225
ἀκαλύφη 423
ἄκανθα ἀγρία 296
ἀκρίδες 192
ἀκτὴ 459
ἀλεκτρυόνος καὶ ἀλεκτορίδες 189
ἄλισμα 367
ἀμόργη 124
ἀμπελόπρασον 259
ἄμπελος ἀγρία 463. λευκὴ ibid.
ἄμπελος μέλαινα 464
ἀνδράχνη 243
ἀντίρρινον 438
ἄπιον 147
ἄπιος 460
ἄραδος uocem quid appellat Hippoc. 232
ἀράχνη 200
ἀρκευθὶς 90
ἀρνόγλωσσον 244
ἀρσενικὸν 496
ἀρτεμισία λεπτόφυλλος 350
ἀστράγαλος ὑὸς 194
ἄσφαλτος 86
ἀτράφαξις 239
ἀφάκη 248

βάλανος μυρεψικὴ 451
βάλανος Σαρδιανὴ 128
βαλαύστιον 138
βάτος 392
βατράχιον 275
βάτραχος 179
βρίσκη 144
βήχιον 349
βλῆχρον 303
βόσπιον 351
βούκερος 226
βουνιὰς 235
βούφθαλμον 362
βράθυ 92
βρύον 37
βρύον θαλάσσιον 425
βρῶμος 222.441

γάλα 203
γάλα σχιστὸν 207
γάλακτος ὀῤῥὸς 204
γαλῆ 178
γαλίοψις 423
γεράνιον 351
γῆρας ὄφεως 173
γιγγίδιον 233
γλήχων 303
γναφάλιον 352
γογγύλη 235

δάκρυον αἰθιοπικῆς ἐλαίας 126
δάφνη 94
δάφνη ἀλεξάνδρεια 444
δάφνινον ἔλαιον 56
δρυοπτερὶς 465.466
δρῦς 127

ἐγκέφαλος 59

ἔλαιον 48.49. καὶ ἐφεξῆς
ἐλάτη 133
ἐλαφόβοσκον 322
ἐλάφου κέρας 195
ἐλελίσφακον 304
ἐλένιον 46
ἐλεοσέλινον 319
ἐλέφας 194
ἑλίχρυσον, ἑλιόχρυσον 403
ἐλλέβορος λευκὸς, μέλας 446
ἑλξίνη 304. ἑλξίνη συσσάμπελος. 394
ἔλυμος 224
ἑπτάπλευρος 244
ἔντερα τῆς γῆς 202
ἐρέβινθος 226
ἔρια 208
ἔρινος 388.389
ἑρπυλλὸς 307
ἐρυθρόδανον 364
εὔζωμον 255
ἔχιον 387
ἔχις καὶ ἔχιδνα 172

ζεία 221
ζωμὸς 182

ἡδύοσμος 305
ἡδυπνοΐς 248
ἡδύσαρον 358
ἡδύχρουν 64
ἡμεροκαλλὶς 354
ἧπαρ 185
ἠρίγερον 424
ἠρύγγιον 298

θεῖον 498
θέρμος 234
θηλυπτερὶς 464
θρίδαξ 253

ἰξιάς 337
ἰξὸς 337
ἴον πορφυροῦν 434
ἱππόγλωσσον 437
ἱπποποτάμου ὄρχις 178
ἵππος in compoſitione quid denotet. 164
ἵππουρις 398
ἱππόφαες 453
ἱππόφαιστον 453
ἰσάτις ἥμερος, καὶ ἀγρία 281

κάγχρυς 329
κάμπη 197
καπνός 429
κάρδαμον 262
καρκίνος 168
καρποβάλσαμον 33
κάστορος ὄρχις 178
κατανάγκη 439
καττυμάτων παλαιὰ δέρματα 188
κέγχρος 223
κέρας ἐλάφου 195
κέστρον 372
κηκὶς 129
κηπαία 367
κηρὸς 217
κίκι 453
κίρσιον 433
κίσθος 115
κίστος 113
κίσσηρις 499
κισσὸς 278
κληματὶς 376
κόκκος βαφικὴ 399
κοκκυμηλέα 150
κόλλα, ξυλόκολλα 336
κολοκύνθη 250
κολυμβάδες 126
κόμαρος 153
κόπρος 214

κέρεις 183
κορυδαλλός 193
κερωνόπους 247
κοτυληδὼν 422
κουβαρίδες ἢ ὄνοι 183
κοῦρμι 220
κράμβη 240
κράμβη θαλασσία 242
κρανία 149
κραταιόγονον 355
κριθὴ 219
κρίνινον ἔλαιον 62
κρίνον βασιλικὸν 343
κρόμμυον 260
κύαμος 227. κύαμος αἰγύπτιος. 228
κυνοκράμβη 467
κυνὸς βάτος 110
κυπάρισσος 89
κύπειρος 9
κύπερος 111
κωβιὸν 180
κώνειον 417

λαγωὸς θαλάσσιος καὶ χερσαῖος 174
λαγώπους 383
λάπαθον 237. 238
λειχῆνες ἵππων 188
λεοντοπόδιον 437
λεπτοκάρυα 156
λευκάκανθα 297
λευκὰς 342
λεύκη 96
λευκόϊον 355
λίβανος 71
λιβανωτὶς 328. 329
λινόζωστις 466
λογχῖτις 365

μαλάχη 239
μάραθρον 323
μεῖον 7

μελάνθιον 331
μελαντηρία 495
μέλι 216
μελισσόφυλλον 344
μήκων ἀφρώδης 409
μήκων ἥμερος 407
μήκων ῥοιάς 406
μῆλα, μηλέα 140
μολιβδοειδὴς λίθος 483
μύαγρος 432
μύακες 166
μυελὸς 212
μύες 203
μύκητες 419
μυογάλη, καὶ μυγάλη 202
μυὸς ὦτα 280
μυρσίνη ἀγρία 444
μυρτίνη vel μυρσίνη 138

νάρδος ὀρεινὴ 20
νάρθηξ 330
νάρκη 171
νάφθα 89
νήριον 418

ξάνθιον 441
ξίφιον 385
ξυλοβάλσαμον 33
ξυρὶς 385

ὄη & οὖον 150
οἰνάνθη 60
οἴσυπος 208
ὀλόστιον 379
ὄλυρα 221
ὄνυξ 167
ὄνοι ἢ κουβαρίδες 183
ὄνοσμα 358
ὄνυχες ὄνων 188
ὀνῖτις ὀρίγανος 303

ὀξυάκανθα 107
ὀξυμυρσίνη 444
ὀξύσχινος 401
ὀρεοσέλινον 320
ὀρνιθόγαλον 256.257
ὀροβάγχη 256
ὀῤῥὸς γάλακτος 204
ὄρχις 356
ὄρχις κάστορος 178
ὄρχις ἱπποποτάμου 178
οὖρον 215

παρωνυχία 402
πεντάφυλλον 396
πεπλὶς 456
πέπλος 456
περιστερεὼν ὀρθὸς καὶ ὕπτιος 404.405
πεύκη 75
πήγανον ὄρεινον, καὶ ἄγριον 310
πικρὶς 248
πιτύα 209
πιτυοκάμπαι 198
πίτυς 75
πλεύμων θαλάσσιος 184
πολύγαλον 442
πολύγονον ἄῤῥεν καὶ θῆλυ 375
πολύνευρος 244
ποταμογείτων 426
πράσιον 345
πράσιον κεφαλωτὸν 258
πρῖνος 127
πρόπολις 218
πταρμικὴ 267.268
πτελέα 99
πτερὶς 464
πυκνόκομον 460
πυρὸς 218

ῥοδίδες 122
ῥόδον 119
ῥοιὰ vel ῥόα 136

σανδαράχη 456
σαπρότης ξύλων 100
σαρξίφαγον 382
σέλινον κηπαῖον 319
σαῦρα 201
σέρις ἀγρία 248
σίκυς ἄγριος 448
σίκυς ἥμερος 251
σίλυβον 451
σίλφη 184
σίλφιον 331
σκόλυμος 294
σκόροδον 260
σκοροδόπρασον 261.262
σμίλαξ 418
σμίλαξ τραχεῖα 443. λεῖα 444
σμύρνα 68
στακτὴ 65
σταφὶς ἀγρία 449
σταφυλῖνος ἄγριος 313
στέαρ 209
στιχὰς 302
στρατιώτης 426.427
στρόβιλοι πιτυΐδες 78
στρούθιον 268
στρύχνον μανικὸν 412
στρύχνον ὑπνωτικὸν 411. μανικὸν 412
στρύχνος κηπαῖος, καὶ ἁλικάκαβος. 410 411
συπηκεία 497
συκάμινα 157
σύκος 158
σύμφυτον 377.378
σχίνινον ἔλαιον 56
σχῖνος 78
σχιστὸν γάλα 207
σχοῖνος 30
σῶρυ 495

τέττιγος	191
τεῦτλον	242
τευτλοφάκη	232
τῆλις	226
τραγάκανθα	297
τραγορίγανος	303
τράγος	222
τρίγλα	176
τρίφυλλον	347
τρυγὼν θαλασσία	174
τυρὸς	207
ὕδνον	257
ὑδράργυρος	489
ὑδροσέλινον	319
ὑπήκοον	409
ὑπόχυμα	86
φακοπτισάνη	232
φακός	229
φακὸς ὁ ἐπὶ τῶν τελμάτων	420
φηγὸς	127
φῆνις	192
φλοιός λιβάνου	72
φλόμος	427
φοῖνιξ	130
φοῖνιξ θηβαϊκή	132
φῦκος θαλάσσιος	426
φύλλον	22.356
φύτευμα	437
χαλβάνη	335
χάλκανθον	493
χαμαιάκτη	459
χαμαίδρυς	342
χαμαίκισσος	436
χαμαιπίτυς	370
χαμαισύκη	456
χελιδὼν	193
χελιδόνιον	279
χολὴ	212
χοιρείου πνεύμων	184.185
χόνδρος	223
χρυσόκολλα	486
χρυσολάχανον	239
ψευδοδίκταμνον	304
ψευδονάρδος	18
ψιμμύθιον	486
ὦα	190
ὤκιμον	255
ὠκυμοειδὲς	388
ὠμοτάριχος	181
ὤχρα	488

RERVM AC VOCVM IN hiſce Commentarijs memorabilium Index.

Abies & picea arbor ſimilis 78
abietis morbus, reſina ſicca 82
abietis oleum 78.82
abiga & aiuga 370
Abinzoar medicus doctiſsimus 35.187
abortientium mulierum remedium 399
abrotanum 301
abrotaninum oleum 61
absinthium marinum 300
absinthium uulgare, Ponticum, Romanum. 299
acacalis. 104. huius Galenus nō meminit. ibid.
acacia 123
acanthion 295. fabarum odorem habet ibid.
acetabulum herba 422
acetoſa 237.238
acetum 474. conſtringit ibid.
acetum ſcilliticum 274.475
Achillea 392
aconiti ſpecies 414 415
aconitum pardalianches 414
acinos 255.309
acorus, acorum 5. acorus Galeni 7
Actuarius 75
acuta ſpina 107
Adam pomum 147
adarces & adarcion 503
adarcha 105
adeps 209. ſepum eſt. ibid. differt à pinguedine ibid.
adeps æquiuoca uox 209
adianton cur dicatur 440
adip, animal in Africa repertum 416
ægilops 441
Aegyptia faba, inhame eſt 228
Aegyptia ficus 157
Aegyptia ſpina 123
æris flos, non eſt uiride æris 480
æris ſquama 481
ærugo raſilis 481
ærugo ſcoletia 481
æs uſtum 480
Aethiopicæ oleæ lachryma 126
Aethiopis herba 428
aëtites 511
agaricum 283. agarici boni notæ ibid.
agaricum, medicamen familiæ 283
ageratum 404
ageratum Dioſcoridis, eupatorū Meſues eſt. 396
agninus pulmo 184.185
agnus uel agnus caſtus 124
agreſtia magis acria hortenſibus 259
agreſtis malua 365
agreſtis olea 125.126
agrifolium an paliurus 107
agrimonia uulgaris, eupatorium eſt 395
aigirus quo ordine calida 97
aiuga & abiga 370
aizoum maius 421
alabaſtritis lapis 508
alambrum & ſuccinum, idem 97
alauda 193
alberzachali compoſitio 417
alba morus quomodo facta 157
Albert. Magnus quid de oſſifraga aue 192
albucus, non eſt halimus 106
alburnum 325
alcalzengi 411
alcea 366
alchimilla herba 434
Alexander Manzolus Bononienſis 401
Alexander Trallianus 487
Alexandrinæ roſæ ſiue moſchatæ 120
alfalſe, Medica herba 258
alfeſcera 464
Alfonſus Ferrius 116
alga marina 426
algalia quid 39
alibium 434
alica 223
alix quid 223
allzilil 329
allzitran 84
alleluia herba 430
alliaria herba 319
allium 260
allium an in peſte conueniat 261
allium Turcicum 261.262
allium in uiperæ morſu iuuamen 261
allium porrum 261. 262
aloe 293. aloe Succotrina optima ibid.
aloes lignum 40. ex Taprobane adfertur. 41
aloe orificia uenarum aperit 298
aloes temperatura 299
alſebram Meſue tithymalus eſt 454.455
alsines 280
Alteretus doctor Medicus 151.223

althæa 365
alumen 497. quomodo paratur ibid.
alumen catinum 361
alumen zucharinum 498
aluum ſubducit mel crudum 216
alypon, Turbit album eſt 462
alyſsum 338
amaracus fœtida 362
amaracus Galeni & Pauli apud Dioſcoridem parthenium eſt 61
amaracus odorifera 308
amaranthus luteus Galeni 403
amaranthus uulgaris 402
amaricinum oleum 64
Amatus Luſitanus libellum de lapidibus edere decreuit 510
Amatus ante annos quindecim in Dioſcoridem commentarios ſcripſit 6
Amatus apud Ferrarienſes publice medicinam profeſſus eſt 134
Amatus cur ad Vuandalorum, ac etiam Poloniæ reges non ſit profectus 479
Amati ætas 479
Amati patria, Caſtellum album eſt 129.268
ambarum griſium 40
ambra optima qualis 40
ambram cognouit Aetius 40
ambroſia, tanacetum eſt 350
Ambroſius Nicander Spoletanus 149
ambubeia 248. & deinceps
Amerina ſalix 124
amianthus lapis 509
ammi & ammeos ſemen uerum 316
ammoniacum thymiama dicitur 335
Ammonis uallis apud Fauentinos arundines fiſtulares optimos producit 101
amomum 27. non eſt minutum ſemen nigrum 27
amomi facultates 28
amomo uero caremus 27
ampelos agria duplex 60
amurca 124
amygdala 154. amygdalæ æſtuoſæ ſunt. ibid.
amygdalarum amararum oleum 51
amygdalarum dulcium oleum 154
amygdalarum dulcium oleum quomodo fieri debeat 52
amylum 225
anagallis 277. huius genera 278
anagyris arbor 367
anarrhinon 438
anatomiæ cognitio cur male apud Hiſpanos cognoſcatur 132
anchuſa 386
andacocha 432
Andreas Bellunenſis Auicennæ corrector 14
Andreas Lacuna Galenum in Epitomen redegit 93
Andreæ Lacunæ error 370
Andreas Lacuna taxatur 4
Andreas Veſalius medicus doctiſſimus 101
Androcydes cur braſſicam contra ebrietatem ualere putauit 241
androſaces 359
androſaces cuſcuta non eſt 461
androſæmum 370
Anemon uel anemone 276. huius nomenclatura 277
anethum 315
anethum ſylueſtre 7
anethinum oleum 61
Angelus Politianus 471
anguinum allium 261
anguis ſenecta, & anguis ſpolium 173
anguria 252
animalculum moſchum præbens, ubi 39
animum duplex 69
animum gummi quid 42
aniſum 314
anonis 296
anthemis 361
anthyllis 360.361
anthropomorphos 413
antidotum ex ſanguinibus 213
antimonium 81
Antiquorum nonnullorum error 172
antiſpodium 480
Ant. Ludouicus Olyſiponenſis 424
Ant. Muſa Braſauola 7.170.199. huius uiri humanitas 14
aparine 338
aparine non eſt lappa 429
aphaca endiuiæ ſpecies 258
aphaca differt ab aphaca uitia 249
aphace 258
aphronitrum 501
apiaſtrum 344
apios, radix ſylueſtris 460
apium commune 320
apium hortenſe 319
apium Macedonicum 321
apium paluſtre 319. montanum 320

apium uulgare funebribus dicatum 319
apocynum 418
Apollinaris herba 409
aprinum iecur 185
aqua fontana an pluuiatilis melior 473
aqua ligni Guaiaci quomodo paranda 118
aqua marina 473
aqua non debet ponderari 473
aqua pro curandis uirgæ ulceribus 481
aqua naphæ 147
aqua marina cur melius quàm fluuiatilis pondera ſuſtineat 86
aquam amantia quæ 94
aquilæ lapis 511
aquilæ lignum 40.41
Arabicus lapis 508
Arabum cardamomum 9
arabis herba 264
Arabum mumia quæ 87
Arabum ſadaracha quæ 90
araneus, & araneorum genera 200
arbor caſſiæ fiſtularis 140
arbor elate 133
arbores glandiferæ 128
arbores pepetua coma uirentes 102
arboris pars media quæ Galeno 116
arbutus 153. *arbuti aqua* ibi.
archangelica quænam herba 321
Archigenis liber de Caſtoreo 178
arcium 428
arctium 428
arena marina 512
Arequa apud Indos quid 22
argemonium 277
argenti ſcoria 485. *ſpuma* ibid.
argentina herba 277
argentum uiuum 489.490 (490
argenti uiui Galenus nullũ habuit experimentũ.
argenti uiui temperatura 491
de Argento uiuo hiſtoria 490
arietinum cicer 227
Arioſtus Ferrarienſis 393
ariſarum 272
ariſtolochia, & unde dicta 288. *natura.* ibid.
ariſtolochia alumum ſoluit 289
Ariſtoteles exponitur 173.206
Ariſtot. locus in Problem. 241
Armeniaca mala 144
armenius lapis 487
Arnaldus Villanouanus 213
Arnaldi Villanouani error 286
arnogloſſa 244
aromia fructus meſpili 108
aronium neſpilum 147
arſenicum 496
artemiſia 350
arum 271.272
aſarum 10
aſarum à bacchare differt 20
aſari & cyclamini differentia 20
aſari radix, & doſis 21
Aſcalonita cepa 273
aſclepias 339
aſcobol ſtibium eſt 81
aſcyron 369
aſelli ſeu oniſci uermes 183
aſellus piſcis 177
aſininum iecur 185
aſininum lac hecticis datur 203
Aſinius Celer quanti emerit mullum 176
Aſius lapis 505
aſpalathus 36. *temperatura* 37
aſpalathus non eſt Sandalus ruber 37
aſparagorum & harundinis amicitia 101
aſparagus 243. *huius radix diuretica eſt.* 244
aſphodelo pro necandis muribus utimur 273
aſplenium 360
aſprella 398
aſphodelus 272
aſſa duplex 332
aſter Atticus 433.434
aſtragalus 405
Athenæi hiſtoria de Citro 146
athera pulticula 222. *differt a crimmo* ibid.
atractylis 339 340
atractylis, prima ſpecies ſylueſtris cartami. 340
atramentum metallicum 495
atramentum ſutorium 493
atramentum typographorum 84
atriplex 239 240
atriplicis genus eſt, ſpinachia 240
atriplex ictericis conuenit 240
atriplex ruſtica 342
attincar 486
*auellanæ.*156. *eædem & Ponticæ nuces ſunt.* ibi.
auena 222
auena ſylueſtris 441
Auerrois error 372
Auerrois locus caſtigatus 311
Auguſtinus Ricchus Lucenſis medicus 501
Auicennæ error 278 280
Auicenna male conuerſus 229.261

taxatur 416.471
Auicennæ locus 231.318.459
Auicenna plerunque ſequitur Paulum Aeginetam 136
Auicenna tacite reprehendit Galenum 155
auis lingua ſeu paſſerina 96
auium pinguitudo 209
aurea mala cytonia ſunt 142
aurea uirga herba 391
aureum olus 239
auricula muris herba 280
auripigmentum 496
aurum optimum medicamentum 491
auſteri fructus poſt cibum aluum ducunt 142
Auſtrauia inſula 97
azarolus fructus 108.148
azuleium 511
Azzaiolus Ferrarienſis 429

B

Babylonicum gramen 391
baccharis 309
baccharis ab aſaro differt 21
bacchus piſcis 177
balai gemma 511
balaninum oleum 52
balauſtium 138
ballote 344
balneum Mariæ nouit Galenus 57
balſamita 245. 246. balſamina ibid.
balſamum 33
balſamum è Perù adfertur 34
balſamum quomodo deſcribat Iuſtinus hiſtoricus 33
balſamum ſincerum raro habetur 34
balſami ueri ſigna 34 temperatura 35
barba hircina 14.15.256
barba Iouis 402
barbatus mullus 176
Bartholomæus Panciaticus 197
baſilicum ſylueſtre 388
baſilicum regium 255
batata radix 229
batis, baticula 247
bdellium optimum 71
bdellium ex quo fiat 135
bdellium Iudaicum Serapionis 71
Beatrix a Luna 120.138
bedeguar 293
belerici myrobalani 132
belzahart lapis. 187. ex ſtomacho animalis extrahitur ibid.
belzuinum a boninas 68
ben Arabum quid 9.452
berberorum frutex nō eſt oxyacantha.107.108.109
beta & eius ſpecies 242. beta calida eſt 243
beta agreſtis an reperiatur 243
beta ſylueſtris 383
betonica 372
betrum Indicum .22. malabathrum eſt 23
biſacuta 238
biſtorta prima, & ſecunda 373
bitumen, & bitumen Iudaicum 86
bituminoſum ſtagnum in Iudea 86
blatta 184
blatta biſantia 167.168
blitum ac huius uires 239
Bœotica myrrha 70
bombyx 197. bombyces nouit Ariſtoteles 198
bona quæ ſunt, bis terq; repetenda 210
boraſſum 133
borax 486
borrago 436
botrys 351
bouis oculus, herba 363
brancha urſina 296
Braſauola commendatur à iudicio 32
Braſauola fallitur 20
Braſauola, uide Antonius Muſa
Braſiliȷ homines quo pane utantur 390
braſsica 240
braſsicæ & uitis inimicitia 241
braſsica canina 467
braſsica ſylueſtris 241
Briſotus Gallus uir doctiſsimus 43
Britannica herba 373. prima biſtorta eſt. ibid.
Broccardus monachus Terræ Sanctæ deſcriptionem fecit 86
bruchus 197
Brudus Luſitanus fallitur 233
bryon in quibus nam arboribus reperiatur 38
bryonia 463.464
bubulum caput herba 438
bubulum ſtercus 215
buccina quæ 165. petris adhærent ibid.
buffonis lapis 512
bugloſſa 433
bugloſſa ſylueſtris 387
bugloſſus 436
bugloſſum putat nepenthen Eraſmus 437
bulbi cur in nuptiȷs edendi 273

bulbos Megarenſes iuſto uolumine celebrauit Pythagoras 273
bulbus, qui edendo eſt 273
bulbus uomitorius 273
bunion 435
bupreſtis 198.199
burſa paſtoris 263
butyrum 207. a boue dictum ibid.
butyrum unde dictum 203

Cacalia herba 104.435
cadmia, tutia uulgaris eſt 477
carta Cantabrorum 220
ceterach 360
calcifraga 462
calambucum uox Perſica 41
calaminthæ ſpecies 306
calamita, unde dicta ſtyrax 70
calamus, harundoq; 100
calamus aromaticus 31
calandra auicula 193
calculos eijcit iecur mergi auis 185
calendula 404
callitrichum 440
calix in roſa quid 122
calx uiua 502
camelinum lac 203
camphora quid 80. an calida ibid.
camphora quomodo emitur 80
camphorata 301
canabel, Serapioni quid 300
cancanium non eſt benzuinum 43
cancanium, non eſt lacca 42
cancanus Galeni cacalia eſt 435
cancer piſcis 168
canchrys 329
cancri fluuiatiles 169
cancrorum cinis 169
canina braßica 467
caninum lac 204
caninum ſtercus 214
caninus ſanguis opitulatur morſu canis rabidi. 214
ca nirubus 110
canis rabidi uenenum repullulat 169
cannabis 366
cantharides 198. qua parte uenenum habeant. ibid. integræ dandæ in potionibus 199. an ſint omnino dandæ ibid.
capillus in roſa quid 121
capillus Veneris 439
capparis 274. capparum natura 275
caprarum ſtercus 215
caprinum iecur peſſimum 185
caprinum ſepum cur dyſentericis inijciatur .209
caput aquilæ herba 392
caput in roſa quid 122
caput lactis quid uocent Itali 208
caput uitulinum 438
carabe paſtilli ex electro 97.98
carbiſinum Hiſpanum 399
carbunculus lapis 510
cardamomi facultas 15
cardamomum Indicum, maius 11
cardamomum minus Serapionis malagueta. 14
cardamomum officinarum 12
Cardanus Mediolanenſis medicus 274
cardo fullonum 292
carduus Mariæ, carduus niger 291
carduus pinea 294
carduus qui edendo eſt 294
carduus ſuarius, Marianus, uarius 291
caron quid uocet Auicenna 116
carpesium quid 12
carpeſium cubeba eſt 266
carpobalſamum. 35. quomodo adulteretur. ibi.
cartamus 466
cartami ſylueſtris ſecunda ſpecies, carduus benedictus eſt 340
carum 314.315
caryophyllata 384
caryophylli ultramarini 311
caryophyllum 265
caryites tithymalus 454
caſeus uetus, calidus & ſiccus eſt 207
caſia, caſia lignea 23. caſia quid 24
caſiæ cum cinnamomo affinitas 23
caſsia fiſtularis Græcorũ et Arabũ differunt. 24
caſsia fiſtularis 140
caßia fiſtulari deglutita cito comedendum. 140
castanea 128
Caſtellũ Albũ Hiſpaniæ Amati patria. 129.268
castorium & caſtoris teſticulus 178
catanance 439
cati ungues, herba 439
cataputia maior 453
cataputia minor 455 456
caucalis 254
cauda equina herba 398
cauiarium unde extrahitur 180
caulis 240
caulus flos uel ſabellica braßica 240

cedria, pix cedri eſt 93
cedrium 85
cedrus 92
Celtica ſpica rhabarbaro adiungenda eſt 19
celtis 148
centauria maior, rhaponticũ officinarũ eſt. 290
centauria minor fel terræ dicitur 290
centinodia 375
centumcapita Plinio quænam herba 298
centumcularis herba 352
centumnodia herba 292
centuria curationum Amati 5
cepa 260
cepa Aſcalonita 273
cepæa 367
cera temperata eſt 217
ceraſia, & ceraſa optima ubi 139
ceraſum hyemale 149
ceratium & ceratonium 140
cerui cum ſerpentibus habent pugnam 187
cerui maſculi genitale 186
ceruinæ linguæ ſpecies hemionitis 360
ceruini cordis os 195
ceruorum pabulum 322
ceruiſia 220
ceruſſa 486
chærefolium 253
chærefolium Plinij differt a chærefolio quod gingidium appellant 254
Chairi ciuitatem Mauri mercatores accedunt. 39
chalbanum 335
chalcanthos 493
chalcithis colchotar eſt 494
chamæ 167
chamæcypariſſus 90
chamædaphne 445
chamælea mezereon eſt 291. 458
chamæleon albus, herba, unde dicta 291
chamæleon niger 291
chamæleonta 458
chamæleuce 436
chamæpeuce 436
chamomilla 361
charatias tithymalus 454
charlina 292
charlinæ deſcriptio 291
chelidonium maius, & chelidonia 279
chelidonia minor 279
cheruia maior 453
chondri nomen uagum 223
chriſpula 363
Chriſtophorus Oroſcius 330. 424
Chriſtoph. Oroſcius de Lapidibus librum adornat 506
chryſalides 197
chryſanthimon 404
chryſitis 486
chryſocolla ex urina 215
chryſocome 402
chryſogonon herba 403
chulabum Indicum 22
cicada 191
cicer, & cicerum genera 226
cicer uiride, & cicerum uires 227
cicerbita 247. 248
Cicero de lentiſco 79
cichorea cicinum oleum 248. 50
ciconiarum ſtercus 215
cicuta 417
cicutaria herba, myrrhis eſt 432
cimices lecticarii & agreſtes 183
cinara 294
cinara ſylueſtris 293
cincinnalis herba 439
cinis crematarum hirundinum 194
cinis ſarmentorum 502
cinnabaris 488
cinnabrium foſſile 489
cinnamomum quid 24
cinnamomi folia an malabathrum 25
cinnamomum uerum an habeamus 25
cinnamomi temperatura 27
cinnamominum oleum 66
cinnarum uel chynarum radix 101
Circe 413
Circæa 353
ciſtus a ciſſo differt 113
citraria herba 344
citrea arbor 146
citri caro alba frigida 146
citri cortex temperate calidus 146
citri pomum aduerſatur ueneno 146
citri ſemen quo temperamento 146
citrullus 251
citrum, malum Medicum 145. tẽperatura. ibi.
clarea 477
clematis 376. duæ ſpecies ibid.
clematis uinca per uinca eſt 446
clematitis 288
Clinicus uocatus libellus Damocratis 160
clinopodium 341

clupea 177
Clymenus 380.381
cnicinum oleum 54
cnicus 466
cnidij grani oleum 54
cnipedes in ulmo qui 100
coagulum 209
cobius & gobius piſcis 181
cochleæ terreſtres & marinæ 168
cochleare magnum & paruum 169
Colchicum ephemerum 419 420
Colenucij error 101.338
collum draconis 270
colocynthis 460
Colophonia pix officinis quæ 82
colubrina herba 270
columbus piſcis 175
columbæ ſanguis 213
Columellæ & Virgilij conciliatio 112
columbinum ſtercus 215
colutea arbor 325
colymbades oliuæ, & cur ſic dictæ 126
colymbades ſtœbe 380
colytea Theophraſti, noſtra eſt ſena 326
comarus 153
combuſta, lota, acrimoniam amittunt 478
Comodus Imperator negligens 26
compoſitio contra lumbricos 212
conchula Indica 167
conditum ex pyris 475
conditum pro ſiſtendo ſanguine 110
condrilla 249.250
congij menſura quæ 34
conſerua dianthos 329
conſolida 377. conſolida maior 378
conſolida regalis 378
Conſtantinus Monachus 97
conyza 354
Corallij officina apud Venetos 45
corallina 426
corallium 504. corallium herba 278
Coraſceni regnum 39
coriandrum aquaticum 439
coriandrum 316. temperatura 317
coriandrum ſylueſtre reperitur 317
coris 370
corium ueteris calceamenti 188
Cornarius medicus Germanus 295
Cornelius medicus Antuerpienſis 463
corniola, non eſt Lyſimachia 374
cornus 149
cornu cerui herba 247
cornu ceruinum 195
cornu unicornis antidotum contra uenenū. 196
cornutum uel corniculare papauer 408
corona Veneris herba 245
coronopus 247
corpora mortuorum pro munia uſurpata 88
corpus mortuum diſſecare, piaculum apud Hiſpanos 132
cortex bugiæ aſpalathus eſt 36
coſtarum Straboni, quod alijs coſtus 28
coſti ueri oleum 29
coſtus, ac eius facultates & deſcriptio. 28.29
cotula fœtida 362
cotula fœtida parthenium eſt 64
coturnices belleboro nutriuntur 447
crambe 240
Creta cupreſſo abundat 90
crethmum 247
crimnum 221
Criniti & Manardi amicitia 73
Criniti error 130
criſpula herba 302
criſſones 246
criſta gallinacea herba 404
crocinum oleum 62
crocodilus 202. decem & octo cubitorum, ſuperiorem maxillam nobilem habet 202
crocodilium 292
crocomagma 46
crocus interficit 45
croci odor, Galeno adferebat capitis dolorem. 45
crocus deſcribitur 45. medicina cordialis. ibi.
crocus ſylueſtris 466
cruciata herba 425
cucurbita 250. non niſi repurgato ſtomacho edenda 251
cubeba officinarum quæ 12
cucumer anguinus 251
cucumis agreſtis 448
cucumer ſatiuus uel cucumis 251
cuniculus 174
cupreſſus, ac eiuſdem temperatura 89.90
curcuma officinarum 9
curcuma officinarū differt a Serapionis curcuma 11
cuſcuta, caſſuta 461. 462
cyami, cur uocentur oniſci uermes 227
cydonia mala 142
cyminum uel cuminum 315
cyminum ſylueſtre 316

cyclaminus 269. eiuſdem uires ibid.
cyclaminus ſecunda 270
cynogloſſa uera 437
cynorhodus a cynoſbato differt 110.111
cynosbatus 110
cypariſsias 454
cyperus quadratus iuncus a Cornelio Celſo *appellatur* 10
cyperus & triangularis & quadratus reperitur 10. *differt a cypiro* ibid.
cyperus Indicus *curcuma eſt* 11
cyperus 9
cyperi tertia ſpecies 11
cypirus xiphion eſt 10
cyphi 43. *huius deſcriptio a* Plutarcho ibi.
cyphi eſt compoſitio 44
Cyprus *fert cedrum* 93
cyprinum oleum 62.63
Cyrenaicus *uel* Medicus *ros.* 130
Cyrenaicus *ſuccus* 332
cytini 137
cytinus 138
cytiſum laudauit Ariſtomachus Athenienſ. 431
cytiſus 431. *lac euocat* ibid.

D

Dactyli 130
damæ pinguedo 210
Damaſcena *pruna* 151
damaſonium 367. Damaſonium Galeni. 368
Damocratis Iambici *de iberide herba* 161
Damocratis *uerſus de* Cyphi 44
Daphnoides 445
daucus agreſtis 254
daucus uerus 323
Dauidicus *textus emendatur* 65
delphinium 324. *non eſt ſena* ibid.
dendrodes 454
dens elephantis 194
dens leonis,herba 248
diaphinicon 130
diatrion pipereon 265
dia trium ſandalorum putredini reſiſtit 37
dictamnus 304
Didacus Mendocius 510
Dioſcorid. *à* Galeno *diſcrepat in* Braſsicæ *facultatibus* 241
Dioſcorides *exponitur* 285.317.449
Dioſcorides *a* Galeno *expoſitus* 173
Dioſcorides Galeni *iudicio palmam obtinet in herbarum deſcriptionibus* 2
Dioſcoridi *contradicit* Galenus 236
Dioſcoridi *contradicit* Plinius 353
Dioſcoridi *fides adhibenda in herbis deſcribendis;* Galeno *in earundem uiribus* 38
Dioſcoridi *multa peregrina nomina falſo attributa* 112
Dioſcoridis *error* 265
Dioſcoridis *&* Galeni *conciliatio* 69
Dioſcoridis *hiſtoria acephala* 46
Dioſcoridis *interpretum error* 105.113
Dioſcoridis *cõtextus corruptus.*1.2.57.101.148.214.242.445.449
diphryges 496
dipſacum 292
dipſaco uermis innaſcitur 292
dolichus 233
dorycnium 412
draco marinus 170
dracon herba 271
draconis ſanguis 489
dracunculus maior ac eiuſdẽ ſpecies uariæ. 270
dracunculus minor 271
dragacanthum gummi 297
drupæ oliuæ quæ 126
in Dubium *hodie trahuntur omnia* 98
duracina perſica 143

Ebenus 115. *ebenum primo* Romam *adduxit* Pompeius Magnus ibid.
ebrietati aduerſatur braſsica 241
ebulus 459
ebur 194
echinos 383
echinus marinus 163. *terreſtris* 164
echion Alcibiadion 387
echis & echidna 172
elæomeli quid 50
elaphoboſcum 322
elate Dioſcoridis, *encephalum* Galeni *eſt* 135
elate,nux Indica 133
elate Plinij *abies eſt* 134. Galeni *cephalio* ibi.
elaterium 443
elatine 395
elatinum oleum 59
electrum quomodo naſcatur 93
electrum,ſuccinum alambrum,carabe,idem 97
electuarum de baccis lauri 94
Elis *ciuitas* Achaiæ 63
elleborines 429
emblici 132
empetron 462
Emplaſtrum *ex nido hirundinum* 194

empyreuma quid Ariſtoteli 286
endiuia 248.249
endiuia a cichorea in quibus differt 249
endiuia domeſtica latifolia alba fit 249
endiuiæ deriuatio 249
enula campana 46
enulæ radix cor lætificat 47
ephemerum 420
ephemerum non uenenoſum Colchicon *hermodactylus eſt* 420
epilepticis iecur caprinum noxium 185
epilepticis medicamenta conuenientia 214
epimedium 384
epimelis Galeni, *unedo eſt* 148
epipactis 419
epiphyllocarpos 438
epithymus 307. 461. *educit melancholiam.* ibid.
epulotica medicamenta quæ 481 482
equi fluuialis teſticulus 178
equinum lac 203
equinus caſeus, hippace dicitur 207
equiſetum 398. *equi cauda* ibid.
equorum calli ſiue lichenes 188
Eraſmus Roterodamus 177.511
Eraſmus Roteroda. *de fabis multa in* Chiliad. 228. *erice & erica* 103. *hanc* Herm. Barba. & Marc. Virgil. *non nouerunt* ibid.
erica uera 104
erigeron ab eryngo differt 425
erinaceus marinus 163. *terreſtris* 164
erinaceus terreſtris, teſticulos habet renibus adhærentes 164
erratica paſtinaca 313
error communis exploditur 178
eruca 255
eruca uermis 197
erui angina, ſiue orobanche 256
erulia magna 233
eruum ac eius temperatura 234
eruum rubrum eligendum 234
eryngium 298
eryſimum 264
eryſimon Theophraſti *à* Dioſcoridis *eryſimo differt* 264
eſula maior 455
eſula rotunda 456
eupatorium 395. *Eupatorium* Auicennæ *quod* ibid.
eupatorium Meſues, Dioſcoridis *ageratum eſt.* 396.404
euphorbium 334. *temperatura* ibid.
euphorbij ætas 334
Euritij Cordi *laus* 19
Euritius Cordus *fallitur* 462
expultrix uirtus quibus de cauſis prouocetur. 287
exuuium & ſpolium anguis 173

Faba 227
faba Aegyptia 228
faba Antiquorum *exigua & rotunda erat.* 228
faba craſſa 421
fabe communes diuerſæ ab Antiquorum *fabis.* 227
fabiolum marinum 408
fagus 127
far 123
farrago 221
Federichus a Rocha 140
fel 212
Ferrarienſes *quos uocet* Amatus 577
ferri rubigo 482. *ſcoria* ibi.
ferula 330
fex uini 501
ficus 158. *in imam uentriculi partem deſcendit* ibid.
ficus terreſtris 456.457
ficuum uires 159
filicis & harundinis inimicitia 101
filicula 465
filipendula 353
filipendula œnanthe eſt 470
filix 464. *maſculus, & fœmina* ibid.
filix quercus 465
fiſtici dicuntur piſtacia 155
flammula herba 376
flos æris non eſt uiride æris 480
flos amoris 402
flos arantiæ 147
flos roſæ qui dicatur 121
fœniculum 323
fœniculum marinum 247
fœniculum porcinum 330
fœnum Græcum, *ac eius uires* 226
folia fraxini aduerſantur ueneno 95
folium, herba 356
folium Indicum 22
fontinalis herba 426
fragra 393
fraxinus 95
frutex ladanificus 115

Fuchſij error. 152. 217. 258. 300. 303. 331. 344. 356. 362. 363. 403. 405. 415. 416. 487
Fuchſij maledicentia 152. 153
Fuchſij opinio de aſclepiade 339
Fuchſius reprehenditur 423
fuligo picis 84
fullonum herba 268
fumaria, fumus terræ 429
fumariæ temperatura 430
fungi 419

G

Gabriel Falopius Mutinenſis 276. 322
gagates lapis 507
galactites lapis 508
galbanum 335
galanga craſſa 6
galena quid 484. cur dicatur 485
Galeni elate cephalio eſt 134
Galeni error 265
Galeni & Dioſcoridis conciliatio 69
Galeni & Dioſcorid. diſcrepantia in Braßicæ uiribus 241
Galeni locus 172. 186. 199. 205. 241. 317
Galeni ſententia de Cinnamomo 26
Galeno authoritas quanta ſit tribuenda 36
Galeno Dioſcorides in lactis deſcriptione non ſatisfacit 203. 204
Galeno fides adhibenda in herbarum uiribus & facultatibus: Dioſcoridi in earundem delineationibus 38
Galenum tacite reprehendit Auicenna 155
Galenus ab Hippocrate diſcrepat 222
Galenus an à Dioſcoride in reſinæ uiribus diſentiat 83
Galenus balſami ueri cognoſcendi cauſa in Iudæam nauigauit 34
Galenus conciliatur 186
Galenus contra Hippocratem 199
Galenus contradicit Dioſcoridi 236
Galenus tribuit palmam Dioſcoridi in herbarum delineationibus 2
galerita auis 193
galiopſis 423. a baloto differt ibid.
galla 129. huius temperatura ibid.
gallæ moſchatæ compoſitio 40
galli & gallinæ 189
galli teſticuli, herba 319
gallinaceorum iecur boni ſucci eſt 189
gallinaceum lac 256
gallinæ morſus herba 277
gallinarum eſculentum ius retinendi uires obtinet 189
gallorum ius ſubducendi uim habet 189
gallinarum membra aurum liqueſcens ſi admiſceantur, conſumunt 190
gallinarum ſtomachi interior tunica 190
gallium 424
gamandrea 342
garum 181. 182
Gaſpar de Gabrielis Patauinus. 9. 17. 276. 360. 448. 501
Gatinariæ hiſtoria 188
Gazæ error 290
Gellij opinio de palma non probatur 130
geniculata fraxinella 375
geniſta, ſpartum Dioſcoridis 451
gentiana 287. 288
Gentilis de Fulgineo Auicennæ fidelis interpres 36
geon lapis
Georgius Agricola 485. laudatur ibid.
geranium 351
Gerardus Cremonenſis errat 279
Gerardus Orator Caroli V. ad Solymanum. 285
geum Plinij, Caryophyllata eſt 384
gingidion chærefolium eſt 253
gittone 331
gladiolus 385
gladiolus lutea 386
glandiferæ arbores 128
glans Sardiana 128
glans unguentaria 9. 52. 451
glandis unguentariæ oleum 52
glaſtum, guadum 281
glaucium, memitha eſt 336
glaux 442
gleſſum 97
Gleſſaria uocata inſula cur 97
gleucinum oleum 63. calfacit 64
glutinum ex bubulo corio 337. ex ſimilagine: ex piſce ibid.
glycyrrhiza 289. huius temperatura ibid.
glycyrrhizam nunquam uidit Plinius 289
gnaphalium 352
gobius & cobius piſcis 181
Gomorra & Sodoma 86
Goſſipion 295
Græca pix quæ 82
gramen ac graminum genera & uires. 389. 390. 391
gramen Babylonicum 391

gramen aculeatum trium generum 390
gramen harundinaceum, & Parnaſsi. 389. 390
granatorum malorum ſyrupus quibus dandus. 137
Granatum malum 136
granum Cnidium, Gnidium, thimelea, idem. 54
granum paradiſi 9
granum regis 453
granum tinctorium 399
gratia Dei herba 322
gruaria herba 351
guadum 281
Guaiaci ligni aqua quomodo paranda. 118. quo modo eiuſdem ligni uinum 13. 119
Guaiacum album ne an nigrum eligi debet. 116
Guaiacum lignum quo temperamento præditū. 117. 118 quibus locis naſcatur optimū. 116
de Guaiaco quinam ſcripſerint 119
gummi abſolute quid 123
gummi elemi 127
gummi iuniperi facultas 91
gypſum 502

H

Hæmatites lapis 506
halcyonium 502
halme 182
halmus 105
Hammoniacus ſal 500
harmel quid 311
harundinaceum gramen 389. 390
harundinis & filicis inimicitia 101
harundinis & aſparagorum amicitia 101
harundinis omne genus circa radicem efficacius eſt 100
haſtula regia 272
hedera ac eius genera 278
hedera Ciſſa, 443. ſpinoſa ibid.
hedera terreſtris 436
hedichroi compoſitio 64
helenium, & Aegyptium helenium 46. 47
helenium pectori confert, ac eiuſdem temperatura 48
helioſcopos tithymalus 454
heliotropium 249
heliotropium maius 467. minus ibid.
helxine 394
helxine ſyſſampelas 394
Hemero callis 354
hemionitis 366
hepar Mergi 185
hepatica herba 401
heracleon & herculeon panax 312
herba cancri 468
herba cruciata 424
herba Paris 415
herba primi floris 427
herba Sancti Ioannis 357
herba Simeonis 366
herba Venerea 357
in herbis coquendis documentum 241
Hercules coronatus oleaſtro 126
Herculis ſtatua manu tenentis Cydonia mala. 142
hermodactylus 420. temperatura ibid.
Hermol. Barb. error 50. 99. 112. 256
hibiſco falli aues cur dixerit Poeta 337
hieracion maius & minus 318
hieracitis lapis 518
Hieremias Treuerius ſuper Aphoriſmos ſcripſit 463
Hierichontis roſa non eſt amomum 27
Hieronymus a Pedarneria 144
Hieronymus Cardanus 242
Hieronymus Luſitanus medicus 468
Hieronymus Vida Cremonenſis 157
hippace, caſeus equinus 207
hippocampus 164. unde dictus ibid.
Hippocrates & Galenus exponitur 473
Hippocratis hiſtoria 189
Hippocratis locus 193
hippogloſſus 438. 445
hippoſelinon ſeu ſticum officinarum eſt 321
hippuris 393
hirci barba 256
hircina herba 369
hirundinaria maior 279
hirundo 193
hirundinum crematarum cinis 194
Hiſpana pix quæ 82
Hiſpani cur raro ad Anatomiæ cognitionem perueniant 132
hoc tempore trahuntur omnia in dubium 93
holoſteon 379 a piloſella differt 379
holuſatrum 320
Homeri uerſus de nepenthe 47
hominum auaritia quo impudētiæ peruenerit. 83
hordeum 219. hordei ſpecies ibid.
hordei temperatura 220
hordeum marinum 396
hortulanus coquus uel coſtus 28
hortus Patauij herbis dicatus 448
humanum ſtercus 215

hyacinthus 405.406
hydromalum 475
hydropiper 267
hyoſcyamus 409
hyoſcyaminum oleum 53
hypericon 368
hypochyma quid 89
hypociſtis 14.113
hyſſopus 301
hyſſopi temperatura 302

I

Iacobus Manilius 322
Iacobi Manilij error 412
Iacobus Thebaldus Ferrarienſis 479
iaſminum oleum 67
iaſmin quid 67
iaſpis 510
Iberica pruna 151
Iberis 160 *unde ſic dicta* 161
ictericis conuenit atriplex 240
Idæa radix 397
iecoraria herba 401
iecur & ióciner 185
iecur canis rabidi, præſtans uenenum 185
ieneliabim de roſis Perſicis *quid* 121
ilex 127.128
Illuſtris uallis 87
Imperatores cinnamomi arbores integras Romam *portandas curarunt* 25
imperatoria herba quæ 321
impoſturæ quorundam nugiuendulorum 413
Indicum & maius cardamomum 12
Indicum Iſatidis ſuccus eſt 281
Indicus lapis 488
inguinalis herba 298
Inhame, uocata faba Aegyptia 228
intubum 248. *intubus agreſtis* 248
Ioannes Agricola Ammonius 88.160.369
D. Ioan. Baptiſta *quibus locuſtis ueſcebatur* 192
Ioan. Baptiſta Cananus 192.202
Ioannes Falconerius Anglus. 228.254.276.322
Ioannes Ferdinandus 334
Ioannes Gondulanus 46.406
Ioannes Rodoricus Luſitanus *dictus antea: qui nunc* Amatus 6
Ioannis de Vigo *error* 381
Iodocus Valareus 468
irio 264
iris apud Galenum 4
iris Illyrica cæteris melior 3
iris uaria 3
irinum oleum 63
iſatis 181
iſſatidis herbæ ſuccus 488
iſopyron 434
Iudaica herba 391
Iudaicum bitumen 86.87
Iudaicus lapis 509
iuglandes nuces 155
iuiuba ſerica 152
iuncus 401
iuncus auellana quid 10
iuncus odoratus 30
iuncus papyri genus 102
iuniperus 90
iuniperi gummi ſadaracha Arabum 90.91
Iuniperi oleum 91
Iunonis roſa 343
ius album quid 169
ius piſcium 182
Iuſtinus hiſtoricus de balſamo 33
Iuuenalis locus 257
ἰξίας uenenum 291

K

Kali 360
Keiri purpureum 355

L

Labrum Veneris 292
labruſca flores, œnanthe eſt 60
lac coagulans, herba 424
lac cum piſcibus non eſt comedendum 204
lac dyſentericis quomodo dari debeat 204
lac ex triplici ſubſtantia diſsimili conſtat 203
lac frigidum eſt 204
lac gallinaceum 256
lac humanum primas obtinet 203
lac optimum e quibus cognoſcatur 203
lac ſciſsile 207
lacte epoto os lauari debet 204
lactis definitio. 205. *lactis nocumenta* 204
lactis nata 208
lacca, non eſt gummi, ſed formicarum ſtercus. 42
lacca artificialis ibid.
lacertæ ac earum ſpecies 201
lacertæ ſtercus. 201. *lacertorum ſtercus* 215
lachryma Mariæ 363
lachryma oleæ Aethiopicæ 126
lactarius lapis 508
lactuca & eius temperatura 253
lactucella 247
lacuturris herba 241
ladanifex frutex 114

ladanum carminibus deſcripſit Rufus Epheſius 114
ladanum Galeni calidum eſt 115
ladon, & ladanum 114
lagopus, herba trinitatis eſt 383
Lamphrancus chirurgus 481
lampſana, cur ſic dicta 238
lana 208
lanaria herba 268
lanceola 365
lapathum 237.238
lapis Armenius 487
lapis Cyaneus 487
lapis in felle repertus 212
lapis lazuli 487
lapis Lyncis electri ſpecies 98
lapis plumbarius 483
lappa maior 429
lappa minor 441
laricea reſina 81
laricea reſina pro terebinthina utimur 82
laricis materia ceteris pini ſpeciebus firmior eſt. 76
larix arbor qualis 77
laſerpitium 331
lathyris 455.456
latifolia, & endiuia domeſtica. 248. et deinceps
lauandula herba 19
laurus 94
laurus Alexandrina 438.444.445
laurinum oleum 56
lens & lenticula paluſtris 420
lens funebre edulium eſt 232
lentes nullo pacto concedendæ ægrotis 229
lentibus uti non debent Medici in Pleuritide. 230
lentium natura 230
lentiſcus 79. temperatura ibid.
lentiſcina reſina reliquis durior 83
lentiſcini olei facultas 80
lentiſcinum oleum uiſum acuit 56
Leonardus Nunius 144
Leonicenus laudatur 7.24. errat.19.390.401
leonis dens herba 248
leontopetalon 341
lepidium 160.275
lepidium confundit Plinius 161
lepidij radix an recte pro coſto utenda 29
leporinum coagulum, concretum ſanguinem diſſoluit 209
leporinus pes herba 383
lepus marinus & terreſtris 174
lepus ſuperfœtat, & quomodo coeat 174
leucoion 355
libelli duo de uipera 172
Liburnica herba 277
lichen 401
lichenis duo genera 402
lichenes equorum 188
lignorum caries 100
lignum aloes 40. huius Galenus non meminit 441
lignum aloes Rhodiorum 36
liguſtrinum oleum 62
liguſticum & libiſticum 313
liguſtrum 111
Liguſtri temperatura 112
lilinum oleum 62
lilium 343
lilium conuallium 420
lilium ſylueſtre, ſeu pallidum 354
limonium 383
lina collo uiperæ alligata 363
linaria herba 442
lincurion lapis 216
lingua agni herba 244
lingua bouis 433
lingua ceruina 346
lingua paſſerina ſeu auis 95.96
linum 226. temperate frigidum eſt 226
liquida reſina ex quibus colligitur arboribus. 82
lithargyrum 485
lithocolla 512
lithoſpermon 363
liuiſticum uulgare 313
lobos 234
loch de althæa 365
loch de caulibus 242
loch de pino 78
loch equorum 188
locuſta terreſtris 192
loligo 175
lolium 225
lolij facultates 225
lolij farina ad quid bona 225
lotura plumbi 482
loti fructus uarius 149
lotus arbor 148. fert baccam 149
lotus Aegyptia 432
lotus & arborem & herbam ſignificat 149
lotus ſatiua & domeſtica 430. ſylueſtris. 431
lucius piſcis 177

Ludouicus Bartholus 291
Ludouicus Minius Sanctarenenſis 131
Ludouicus Nunius 285
Lud. Viues Valentinus 99
lumbrici terreſtres 202
lumbricorum ſemen 300
Luminaris maioris author 60
lunaris herba 412
Lunaris lapis 510
Luparia herba 415.416
lupinum iecur 186
lupinum ſtercus 215
lupinus 234. lupini calidi. ibid. dulces. 235
lupulus, herba parum calida 220
lupus piſcis, ſpigola eſt 177
Luſitani, uocũ Græcarũ maximi ſeruatores. 233
Luſitanis cur multa debeamus 29
Luſitanorum quorundam ſtupiditas 153
lutræ teſticuli 178
lychnis herba 343
lycium Dioſcoridis non eſt uulgare 122
lycij ſuccedaneum quid 122. huius uires 123
lycopſis 387
lycoctonon aconitum 415
lygus 124
lyncis lapis 98
lyncis lapis, electri ſpecies eſt 316
Lyſimachia 374. unde dicta ibid.

M

Macea & macis 98.99
Maderiæ inſula cedros fert 93
mæna & mænula 180
magnes lapis 507
maius & Indicum cardamomum 12
Malabar regio apud Indos 22
malabathrum 22
malabathrum uerum habemus 67
malabathrinum unguentum 66
malicorum 138. malua, unde dicta 239
malum lac 456
malum Punicum & Granatum 136
maluauiſcus 365
Manardus Ferrarienſis doctiſsimus fuit 327
Manardus cõtra Meſuen adhæret Auerroi. 465
Manardus fallitur 99
Manardi error 15. & 16. 70. 96. 130. 180. 217. 270. 297. 396
mandragora 413
manna apud Raguſium inuenitur 74
manna Arabum quid 73
mannæ mentionem fecit Plinius 74
mannæ uires ignorabant Græci 75
mannam Græcorum & Arabum confundit Serapio 72
mannam nouit Galenus, & Suidas 74
mannam traxerunt in uſum Arabes 75
manna ſupra lapides cadens, melior 73
Manuel Reinelius medicus 487
Marcellus Virgilius fallitur 9
Marc. Virgilius corruptam lectionem ſequitur. 368
Marcelli Virgilij error. 110. 112. 262. 321. 445
marchaſita 505
margarita conſolida 378
margaritæ uſui medico deſeruiunt 166
margaritæ quomodo naſcantur ibid.
marina braſsica 242
Marſilius Ficinus 213
marmoraria herba 296
maron 309
marrubium 345
martagum 344
Martialis locus 98. 144. 239. 243. 273
matricaria 350. maſtix 79
maſſa ſigillaria 86
Maſſarij Veneti error 111
maſtichinum oleum 57
maſtix ex Chio inſula adfertur 57
mater ſylua, periclymenos 381
Mathioli Senenſis error. 9. 32. 36. 47. 68. 76. 100. 164. 183. 252. 266. 350. 362. 398. 401. 421. 433. 403. fallitur 376. 391
in diſtinguendo negligens 61
Mathiolus Senenſis fallitur 28. 32
Mathiolus Senenſis falſo Plinium accuſat. 3. citat 471
Mathioli Senenſis laus 368. 381. 397. 431
Mathiolus ſibi ipſi contradicit 247
Mathiolus Theophraſtum inepte reprehendit. 76
Mathæi Syluatici error 242. 384
meconium 408. differt ab opio ibid.
media pars arboris quæ Galeno 116
Medica herba 258
medicamentis fortibus cur uſi priſci medici. 473
medicamentorum materia quomodo inſpicienda 1
medicamentum qua de cauſa dicatur calidum, frigidum, humidum uel ſiccum 113
Medici antiqui qui 109
medici officium in re herbaria inueſtiganda. 1
Medicum malum 145

Medium herba 384
medulla citri quo temperamento prædita 146
medulla oſsium animalium 212
medulla uomitum irritat 212
megalinum oleum 64
mel 216. quale bonum habetur ibid.
mel coctum parum purgat 120
mel crudum ſubducit aluum 216
mel uenenoſum 216
melampodium 446
melampyron 432
melanthium non eſt uulgaris nigella 331
melanthium ſubcitrinum 331
melanthium, uera nigella eſt 55
melanthinum oleum 55
melicratum 472
melilotum 308
melilotum falſum 430
melimela 142
melinum oleum 59
meliſſa citrago 344
melitites lapis 508
melopepones ſunt uulgati melones 252
memecylis 153
memitha 336
memitha non eſt cornicularis papaueris ſuccus. 409
Memithe glautium eſt 279
Memphitis lapis 510
menta aquatica 245
menta Romana coſti loco an ſumenda 28
menta ſylueſtris 305
menta unde dicta 305
mentaſtrum 305
mera oleum apud Hiſpanos 91
mera oleum cedri 93
Mercurialis, et ex huius ſucco ſyrupus. 466. 467
merum, antidotum cicutæ 417
meſpilus 147
Meſue pharmacopolarum princeps 52
Meſue errat 299. 410
Meſuen perperam taxat Manardus 271
metopion 335
Metella nux 156
metopium, galbani lignum eſt 65
meu Athamanticum 7
meu in montibus Bononienſibus reperitur 17
meu in Hiſpania herba famigeratiſsima 8
meu tortuoſum fœniculum, & uerum in Italia naſcitur 8
Meum, & Galeni Meum, ac eius uires 8. 9
mezereon, chamælæa eſt 445
mileſium 503
milium 223
milium Solis 364
mille folium 427
mille pedes uermes 183
minea myrrha optima Galeno 43
minus ac minimum cardamomum 9
miſy 494
miua citoniorum ſyrupus 142
mollia quæ dicantur 176
moly 312
molybdæna factitia, galena eſt 484
molybdæna foſsilis & naturalis 484
momordica 351
Monachorum Meſuen enarrantium error. 7. 30 42. 110
monocerotis cornu 195. 196
morion, ſpecies mandragoræ 414
morochthus lapis 508
morus. 157. morus non omnino matura edenda eſt ibid.
morus alba, Ouidio cognita fuit 157
mortuorum conditura quæ mumia 88
Mortuum mare quod 86
moſchatæ roſæ uel Alexandrinæ 120
moſchus 38. orientalis melior occidentali. ibid. unde colligitur ibid. & 39.
mulleus & mullus color 176
mullus piſcis 176
mulli uires 177
mulſum 472
Mumia Arabum quæ 87. 88
Mumiæ uires 88
Mundella Brixienſis 377
Mundella Brixienſis fallitur 490
Munſteri Germani error 66
muralis herba 394
muria 499
mures 203
muris cauda, radix 405
mus araneus 202
muſcus arborum 37
muſcus arborum pro bdellio 71
muſcus marinus 425
muſcus quibus in arboribus habetur 38
muſtela 178. 179
muſtela aquatica, lampreta eſt 179
muſtela quibus ſe munit pugnatura contra ſerpentes 179
Mutinenſis ager naphtham habet 89

myoctonon aconitum 417
myoſotis 280
myrice 102
myriophyllum 432
myrobalanum nouit Dioſcorides 130
myrobalanus glans unguentaria 131
myrobalanorum ſpecies 131
myrobalanorum uires 132
myrrha communis caucalis Dioſcoridis eſt 69
myrrhæ arbor qualis 68
myrrha optima, belzuinũ amygdalinũ eſt. 68
myrrhæ uaria genera 68
myrrha uulgaris non eſt bdellium 71
myrrham ueram Italia raro uidit 69
myrrhis, cicutaria herba eſt 432
myrtinum oleum quomodo parandum 55. eiuſdem temperatura 56
myrtites & myrſinites tithymalus 454
myrtus 138. 139. frigida eſt ibid.
myrtus ſylueſtris 444
mytuli 166. differunt a tellinis 167. ubi naſcantur ibid.
myxa & myxaria 152

N

Napellus herba, napellus Moyſis 416
naphtha 89
napum 235.236.435
napum ſylueſtre 238
Narantium pomum 146
Narcaphthon, uel naſcaphthon 41
narciſſus 452
narciſſus diuerſis coloribus inſignitur 452
narciſſus uarius 62. narciſsinum oleum ibid.
nardus Gallica 17. in Italia naſcitur 18
nardus montana 20
nardinum unguentum 66
naſturtium 262. uentrem incitat 263
naſturtium aquaticum 246
nenuphar 359
nepenthes enula Aegyptia eſt 47
nepeta & nepita 306
nerium 419
neurax & poterion idem 295
Nicandri Aetoli uerſus de uipera 172
Nicandri ſententia de Coriandro 316.317
Nicandri Scholiaſtis error 104
nigella 331
nitrum Græcorum, & uulgare 501
nitri ſpuma 501
nuclei pinei 78
nucum oleum 53
nux, & nuces regiæ 155
nux metella officinarum, uomica Serapioni eſt, & contra 156
nux moſchata 99
nycticoracis ſanguis 213
nymphæa 358. 359

O

Obolus quid 228
ochra terra rubra 488
ochron eruilia uulgaris eſt 234
oculus cati, herba 438
ocymaſtrum 388
ocymum gariophyllatum 255
ocymum aquaticum 388
ocyminum oleum 61
œnanthinum oleum 59
œſypus 208
œnagra 433
Oenanthe 353. 469. 470. labruſca eſt ibid.
olea agreſtis 125. 126
oleaſter. 125. 126. oleaſtro coronatus Hercules. (126
oleaſtri oleum caniciem remoratur 49
oleum abietis 78.82
oleum de Alkana 63
oleum de Ben Arabum 52. ualet contra ſplenis ſcirrhos 53
oleum de cherua 50
oleum de hypericone 369
oleum & unguentum quomodo differant 58
oleum ex oliuis, ac huius temperatura 48.49
oleum ex uitello oui 191
oleum omphacinum 48
oleum petroleum 89
oleum quæ nam amant 94
oleum uarium 48. 4 & deinceps.
olibanum officinarum, eſt Græcorum mãna 72
oliuæ drupæ quæ 126
oliuæ ſalſæ & conditæ 126
olus atrum 320.321
olus aureum 239
omphacium 470
omphacomeli 475
oniſci & aſelli uermes 183
oniſci uermes, cur cyami uocentur 227
onix piſcis, conchula Indica, & ungula 167
onobrychis 368
ononis 296
onoſma 358
onyx lapis 508
ophites lapis 511
opij amaritudo 438

opium differt a meconio 408
opobalſamum quid, & unde aduehitur 34
opocalpaſon Plinius opocarpathū appellat. 69
ordei temperatura 220
orfanum lapillus 510
origanum aſininum, ſylueſtre, hircinum 303
origanum heracleoticum 302
orminium 357. orminon Galeni 358
orobanche unde nomen traxerit 256
orobus 234
oryza 223
os cordis ceruini 195
oſsifraga auis 192
oſtracites lapis 512
oſtrum 165
Oſyris herba 442
Otho Brunſelſus fallitur 462
Othonis Brunfelſij error 275.372.384. 390. 425
othonna 280
oui candidum 190
ouum 190. frigidum in primo 191
oxyacantha 107. 108. 109. eiuſdem folia qualia 108
oxalis 237.238
oxalme 182.474
oxycroceum 46
oxymel 474
oxys 430
oxyſaccarum quid 137
oxyſacchara 476
oxytriphyllon 238

P

Padus populifer 96
pæonia 363
paliurus, ac de eadem uariæ ſententiæ 106
paliurus Dioſcoridis & Plinij idem 106
palma arbor 130
palma Chriſti, herba 356
palmeum uinum 476
palmula Thebaica 132
palmyrarum uarius uſus 50
panax 312
pancratium 274
Pandectarij error 380
panicum 224
Pandulphi Colenucij laus 101
panis cuculi 430
panis ex caſtaneis paratus 128
panis lauatus 219
panis porcinus 269
panis quinque genera 218
pantaurus lapis 508
papauer corniculare, cornutum 408
papauer erraticum 406.407
papauer Galeni 408
papauer rubrum 407. ſatiuum ibid.
papauer ſpumeum 409
papyrus 102
paralius tithymalus 454
parietaria 394
Parius lapis 512
parthenium 362.394
Partheniū amaracus eſt apud Dioſcoridem. 64
paſſa Corinthiaca aluum purgat 470
paſſerculorum herba 269
paſſerina lingua, ſeu auis lingua 96
paſtilli de uiolis 122
paſtinaca piſcis 174.175
paſtinaca ſylueſtris 313
pata leonis 341
Paulus Iouius 160. decipitur 163
pedicularis herba 449
Pegù Indorum prouincia 39
pelagius liquor 165
pelecinus 358
pentaphyllum 396
peplis & peplium 456
peplum herba 456
peplum minus 456.457
pepo 251. citrullus eſt ibid.
perca piſcis 182
periclymenos 381. mater ſylua eſt ibid.
Perſea arbor 159 apud Perſas mortifera, in Aegyptum portata innoxia 160
Perſeæ arboris flores 121
perſica & perſea idem 160
Perſica poma 143. quo tempore comedenda. ibidem
Perſica præmollia quæ 143
Perſicaria non maculata 267
perſonacia 428
Perù noua regio balſamum ſubminiſtrat 34
pes lecti herba 341
pes leonis, herba 434
peſsi ex uitellina medulla 212
petaſites 429
petilium 344
Petra Palæſtinæ oppidum carpobalſamum adulterare ſolet 35
Petri Criniti locus 75
petroleum ſiue oleum ſaxi 89

petreſelinum

Petroſelinum 320
Petroſelinum uulgare 319
Petrus Brandanus frater Amati 450
Petrus Fernandus 137
Peucedanum 330
Phalangium 347
Phalangij genus tarantola 200
Phalaris herba 364
phaſeolus 257
phaſelus ſmilax eſt 234
phaſiolus uel phaſeolus 233
phleos 379
phillyrea 112
phillyrea, liguſtri ſpecies 113
philyrea, tilia eſt 113
phœnix herba 225.396.397
Phrygius lapis 550
phu, noſtra eſt Valeriana 21
phycides piſces 182
Phyllitis 346
picea arbor 75.78
picearum uel pinorum erucæ 198
picis facultas 85
pinaſter 76
pinei nuclei 78
pingue æſtuoſum 210
pinguedo 209
pinguedinis duæ comparationes 211
pinguedo calida & frigida dici poteſt 211
Pintianus uir doctiſſimus 334
pinus 75
pinus humilis 370
piper 264.265.
piper longum ibid.
piperis genus calidius quod 265
piper Indicum fructus rubri pyramidalis 14
piperella, ſecunda iberidis ſpecies eſt 162
piſſaphalius 87
piſces ſine ſenſu uiuentes qui 184
piſſaphaltus ubi naſcatur 88
Piſtacia fiſtici dicuntur 155
piſtolochia 288
pitymon phyſema 83
pityuſa 455
Pityuſa inſula 82
pix Colophonia quænam officinis 82
pix Græca quæ 82
pix liquida & ſicca 85
pix quomodo paratur 85
planta Cardamomi à Dioſcor. deſcripta 13
plantago, ac eiuſdē ſpecies & tēperatura. 244
plantago aquatica 367
platanus 94. eius uires 95
Plinius a calumnia defenditur 20
Plinius contradicit Dioſcoridi 353
Plinius doctiſſimis uiris aberrandi anſam ſæpe dedit 16
Plinij error 63.77.95.101.113.173.245.263.289.305.343.346.348.358.381.388.392.400.438.439.442
Plinij inanimaduertentia 16
Plinij locus 6.19.296.323.334.
Plinius inconſtans 400
Plinius poſt Dioſcoridem 125 anno uixit 85
plumbago 485
plumbum elotum 482
plumbi recrementum 482
plumbarius lapis 483
Plutarchus ab Ariſtotele diſſidet 171
polemonium 377
polemonium, giarca eſt 442
polemonium, ruta capraria eſt 377
polium 348
polycnemon 340
polygonatum 298.375.376
polygonoides uocata clematis 376
polygonium 292
polygonon 375
polyphorum uinum poſt fructus bibendū. 471
polypodium 465. calidum in primo gradu. ibid.
polypus 175
polytrichum 440
poma aſſa uel cocta a cibo comedenda ſunt. 142
pomorum uarietas 140. quæ poma accipienda pro conficiendo ſyrupo ibid.
pomum inſanum, melezanum, cupidinis 414
pomata ſiue ſepum confectum 211
Pompeius Magnus primus Romam adduxit ebenum 115
pompholyx, bulla 479
Pomponius Mela uidetur mannam nouiſſe 74
Pontica nux 156 eadem auellana. ibid. & 157
populus arbor frigida eſt 97
populus alba 96
populus nigra 96
porcelletta 166
porcinum roſtrum 248
porci talus 194
porrum capitatum 258
porrum uinearum 259
portulaca 243

poterion, & neurax, idem 295
Præcocia mala 144
praſium, marrubium 259
preſſura herba 424
primi ordinis calidum quid, & item quid ſecundi, quid tertij, &c. 118
principum & ciuitatum auaritia 18
propolis 218
Proſerpinaca 375
prunum 150.151
pruna nigra Salmaticenſia 151
de Prunis Galeni ſententia 151
pſoricum 494
pſyllium 410
pterygophoros lapis 216
Ptiſana colata & non colata 220
pulegium 303
pulicaris herba 410
pullus ex albo oui gignitur, ex luteo nutritur 190
pulmo marinus 184. ſuillus ibid.
pulmonaria 426
pumex 499
Punicum malum 136
Punici mali domeſtici flos 138
purgantia medicamenta naturæ humanæ contraria 458
purpura quid 165
pyra agreſtia 147
pyrethrum 328
pyrites lapis 505
Pyrrhus Luſitanus 143
Pyrum, & pyrorum genera 147

Q

Quadrupedum adeps 210
quercus, & robur 127
Quid pro quo uocatus libellus 35
quinque folium 396
Quintū Calabrū uertit Iodocus Valareus. 468

R

Rabbinus Moſes de Aegypto 128
rabie poſſunt affici homines 150
radicula, rhaphanus 236. uires ibid.
radicula herba 268
radix Indica 9
radix ſylueſtris 460
ramel quid 217
rana, & rana piſcatrix 179
ranunculus 275
rapa beyarana 235
raphaninum oleum uomitum proritat 54
rapiſtrum 264
rapontolus, ſylueſtre rapum eſt 235
rapum & rapa 235. rapæ, ingentis magnitudinis ibid.
raparum natura ibid.
rapum, umbilicus terræ 269
raſilis ærugo 481
Rauenna aſparagū olim producebat optim. 243
Razis liber de ſexaginta animalibus, non uidetur illius auctoris germanus 164
Razis locus 231
Razis medicorum Arabum ſummus 188
Recentiorum error 24
regiæ nuces 155
regionū uarietas tam in hominibus quàm plantis differentiam facit 160
regius flos 343
Reineſius medicus doctiſſimus 450
reſina cur colorem mutat nonnunquam 82
reſina ſicca, abietis morbus eſt 82
reſinæ quæ oleum, quæ aquam, quæ neutrum uolunt 93
reſinarum facultates à Galeno deſcriptæ 83
reſinarum præſtantiſſima quæ 84
ribes 109.110.
ricininum oleum 50
ricinus 453
rhabarbari facultates tres 237
rhabarbaro non eſt addenda ſpica nardi 287
rhabarbaro cinnamomum miſcendū, nō ſpica. 17
rhabarbaro tribuit Meſue, quæ rheo debentur. 286
rhabarbarum quomodo dandum 286.287
rhamnus 104
rhaphanus, radicula 263
rhaponticum 284. 285
Rhenus Bononienſis calamos producit 101
rheon Galeni, & quomodo adulteretur 286
rheu aluum ſubducit 82
rhinocerotem Emanuel Luſitanorum rex miſit cum elephantis ad Pontificem Maximum 195
Rhodia radix 397
Rhodium lignum 36
rhododaphne 418
rhododendrum 418
rhus obſoniorum & coriariorum 129
robalus piſcis Hiſpanorum 177
Robertiana, Roberta herba 351
robur, & quercus 127
ros Syriacus Cyrenaicus 130

roſa & roſarum ſpecies 119. ex hac multa parantur ibid.
roſæ Alexandrinæ uel moſchatæ 120
roſæ exungulatæ quæ 121
roſæ incarnatæ ſolutiuæ ſunt 120
roſæ frutex, & temperatura 121
roſæ partes 121
roſam ſyluaticam quid uocet Scrib. Largus. 115
roſaceum oleum uel unguentum 58
roſaceum uinum 476
roſatus sirupus ſolutiuus 120
roſei paſtilli 122
roſmarinus 328.329
roſtrum porcinum 248
rubea minor 338
rubia tinctorum 364
rubigo ferri 482
rubrica fabrilis 492
rubrica ſinopis 491
rubus 392.393
rubus canis 110
rubus Idæus 393
Ruellij error. 5.11.14.19.77.105.112.220.224.264.267.270.294.297.325.374.387.390.396.401.425.403.467
Ruellius fallitur 29
Rufus Epheſius 114
Rufi Medici laus 44
rumex 237. 238. rumicis plures ſpecies. ibidem
ruſcus 444
ruſtica nardus 20
ruſticorum theriaca, album 260.261
ruta 310. ſatiua & ſylueſtris ibid.
ruta capraria 377
ruta capraria polemonium eſt 377
rutinalis herba 329
Sabellica braſsica uel caulis flos 240
Sabina 92
ſacola uel Cardamonum maius Arabum, nigella citrina eſt 14
ſagapenum 333
ſal, & ſalis ſpuma, & flos 499.500
ſal alkali 361. 500
ſal Hammoniacus 500
ſal Indicum 217.500
Salamancæ naſcitur halimus 105
ſalamandra 199. comburitur 200
ſalax eruca cur dicta 255
ſalicaria 374
ſalicornia herba 361
Salis mare quod 86
ſalua 216. ſcorpios interficit ibid.
ſaliunca 18.19
ſalix, & ſalicis flores 125
ſalix Amerina 124
Salmaticenſes simplicium curam nullam habent 132
Salmonetus Hiſpanorum 177
ſalmuria quid 182
ſaluia 304.305
Samia terra
ſambucus 459
ſampſuchinum oleum 60
ſamſucus amaracus 60
ſampſuchus 307
Samuelis Abarbanelij mors 458
ſandalorum tres ſpecies 37
ſandaracha Græcorum quæ 91
ſandyx, ceruſſa uſta eſt 486
ſanguinaria, & ſanguinalis herba 375
ſanguinarius lapis 506
ſanguis 213
Sanguis Draconis quid 392 489
ſanguis nycticoracis 213
ſanguis ſalubriter bibi poteſt 214
ſannicula 378
ſantonicum absinthium 300
ſapo & uitrium ex qua herba conficiantur. 400
ſaponaria herba 268
ſapphirus lapis 509
ſarcocolla, ſiue carnem glutinans 335.336. amara optima. ibid. purgat ibid.
Sardiana glans 128
Sardonia herba 276
ſarmentorum cinis 502
ſarranus liquor 165
ſatyrion triphyllon, ſiue trium foliorum 357
ſaualus 177
ſaxatiles piſces qui dicantur 182
ſaxifraga 382
ſaxifraga recentiorum, non eſt Dioſcoridis ſaxifraga 382
ſcabioſa herba 380
ſcandix 254
ſcammonia 457. iuribus an miſcenda 458
ſcariola 247.249
ſcarlea, ſclarea 357
ſcarlea orminium Græcorum eſt 309
ſcingus 201.202

ſciſſile lac 207
ſchiſtus lapis 506
ſchœnanthum facile ueteraſcit 30. tempera‑tura 31
ſciam Indorum regnum moſchum largitur 39
ſcilla 274. ſcilla minor ibid.
ſcilliticum acetum 274
ſcilliticum uinum 475
ſcolopendra 173
ſcolopendria 360
ſcopa regia 415
ſcordalme 182
ſcordium 349. non eſt allium ſylueſtre. ibid.
ſcoria ferri 482. ab hoc electuarium ibid.
ſcorpio terreſtris 169.170
ſcorpio terreſtris & marinus 170
ſcorpios interficit ſaliua 216
ſcorpioides herba 468
Scribonius Largus 347
ſcrophularia 423
ſebeſte fructus 152
ſececul herba 298
ſecuridaca 358
ſedum maius, & minus 421
ſeitaragi 275
ſelago 92
Selenites lapis 510
ſelinon petroſelinum uulgare eſt 319
ſemen citri quid 145
ſemen lumbricorum 300
ſemper uiuum maius 421
ſena herba, 325. huius uires 326
ſena an noceat ſtomacho 326.327
ſena an pituitam expurgat 327
ſenæ decoctio quomodo parari debeat 27
ſenæ folliculi ne an folia potentiores 326
ſenetio 424
Seni regnum 39
ſentis canis 110
ſentis rubus 392
ſepia 175
ſeplaſiariorum error 245
ſeps lacerta 201
ſeptineruia 244
ſerapinum 333
Serapio exponitur 156
Serapionis error 39.42.392. 434
Serapio inepte admodum conuerſus 87
Serapionis ribes an ijdem cum cõmunibus 110
Serapionis Interpretis error 11.148
Serapionis Interpres meſpilum & ſorbum con‑fundit 150
ſerichatum Plinij, narcaphthum Plinij eſt 42
ſeriola 248.249
ſeriphium 300
ſerpentaria herba 270
ſerpentarius lapis 511
ſerpillum 307.308
ſerum lactis quo tẽperamento exiſtat. 204. 205
ſerion frigidũ eſt, ſed ſecunda pars calidum. 206
ſeſamum 224. ſtomacho gratum ibid.
ſeſamum moderate calidum 224
ſeſaminum oleum 52.53
ſeſaminum oleum, & ſeſamoides placentulæ. 224
ſeſamoides magnum & minus 448
ſeſeli Aethiopicum, Peloponneſiacum. 314. Cre‑ticum ibid.
ſeſeli Maſſilienſe 313
ſetanium meſpilum 147
Sicyonium oleum 49
ſideritis, ſolaſtrum 391. ſideritis ſecunda, & tertia 392
ſideritim uidetur nouiſſe Fuchſius 391
ſidia 137
ſigillum Salomonis 375. Mariæ ibid.
Silanus in nonum lib. Raſis ſcripſit 284
ſiler montanum 313
ſiligo 221
ſiliqua dulcis 140
ſiliquaſtrum 267
Silphium odoratum, belzuinum nigrum eſt. 332
ſilurus piſcis eſt ſturio 179 180
ſinapi, ac eius temperatura 262
ſinapinum oleum 55
Sinapius Germanus uir doctiſſimus 68
Sinarum regnum 39
ſiſer uel ſiſarum 237
ſiſer e Germania quotannis petebat Tiberius Cæ‑ſar 237
ſiſon uel ſinnon 314
ſiſymbrum 245. 246
ſium uel ſion herba 245
ſmaris piſcis 180
ſmaritto uox Italorum unde deducta 180
ſmilax aſpera 443 lenis 444
ſmilax hortenſis 257
ſmyris lapis 512
Smyrnion 321
Sodomeum ſtagnum 86
Solanum eſculentum 410
ſolanum ſomnificum 411

Solaris herba maior & minor 467
ſolatrum 410. ſtrumas reſoluit 411
ſoldanella 242
Solis ſponſa herba 404
ſonchus 247. unde nomen acceperit 248
ſorbum 150
ſory 495
ſparganium ſpatula fœtida eſt 385
ſpartum 450.451
ſpartum Græcis notũ poſt Theophraſtum. 451
ſpelta 221
ſpermaria herba 467
ſpica nardus radix eſt 8.16
ſpica nardi rhabarbaro addenda non eſt 287
ſpica nardi uera abundamus 66
ſpica nardi uera ad Indos defertur 15
ſpicæ nardi temperatura 17
ſphondylium & ſpondylium 329
ſpina acuta 107
ſpina Aegyptia 123
ſpina alba 293. differt ab alba ſpina ibid.
ſpina Arabica uel Aegyptia 294
ſpinachia 237.238. atriplicis genus eſt 240
ſpodium cinerula dicitur 479
ſpodium Auicennæ quod 479. Galeni 480
ſpodij loco quænam habentur 480
ſpodij ſuccedaneum quod 132
ſpodio nunquam fuit uſus Galenus, & cur. 480
ſpongiæ 504
ſpongiarum lapis 512
ſquama æris 481
ſtachys 346
ſtacte, ſtorax liquida eſt 65
Statij Papinij locus 43
ſteba Hiſpanorum 115
ſtella maris herba 247
ſtercus 214.215
ſternutamentaria herba 268
ſtibium, antimonium eſt 484
ſtimmi alcohol 484
ſtirpium differentiæ 2
ſtœbe 379
ſtœchas 302
ſtœchas citrina 403
ſtomonia 481
ſtorax calamita 70
ſtratiotes fluuiatilis, aquaticus 426.427
ſtrigmenta balneorum 49
ſtrobilinæ reſinæ uires 83
ſtruthion 268
ſtryges uere reperiuntur 213
ſturio piſcis 179 180
ſturni cicuta nutriuntur 417.447
ſtyrax 70. cur purulentus reperiatur ibid.
ſtyrax optimus ex Zana Indiæ inſula portatur. 71
ſuber arbor 128
ſuccharum antiqui cognouerunt 216
Succharum antiquorum, noſtrũ cõmune eſt. 217
ſucchaba Arabum quid 294
ſuccinum idem quod electrum 97
ſuccini etymologia 97
ſuilli fungi 419
ſuillum lac 203
ſuilus adeps omnium humidiſsimus 209
ſuillus pulmo 184
ſuis talus 194
ſumach 129
ſulphur 498
ſupercilium Veneris 392
ſuſinum oleum 62
ſycomorus 157
ſycomorus non eſt ficus agreſtis 158
Symeon Sethi 255
ſymmetrum medicamentum quod 118
Symon Soſienſis pharmacopola 438
ſymphytum petræum 377.378. magnum. 379
Syracuſana prima 151
Syriacus ſuccus 332. Syriacæ herbæ ſuccus. 336
Syriacus uel Cyrenaicus ros 130
ſyrupus de acetoſitate limonis 146
ſyrupus de cichorea examinatur 235
ſyrupus roſatus ſolutiuus 120
ſyrupus uiolaceus ſolutiuus 435

T

Tagus aurifer 491
talaſneria herba 425
talus ſuis 194. talus à malleolo differt 195
tamarindus 132. tamarindi quales eligẽdi. ibid.
tamarindorum temperatura 133
tamarix, & tamariſcus 102
tamaricis uires 103
tanacetum 350
tarantola genus phalangij 200
taraxacon 248. & deinceps
tarum Aëtij 41. tarum Plinij ibid.
taxil quid 229
taxus arbor 418
telephium 281.282.421
tellinæ 167
telinum oleum 60
tembul Arabum, malabathrum eſt 23

temulentiæ aduerſatur braſſica
terebinthus, ac eius natura 81
terebinthina aluum ſubducit 82
terebinthina, uulgaris laricis eſt 77
terebinthinum oleum 56.57
teredines necat reſina cupreſsi 90
terræ uermes uel inteſtina quæ 202
teſticulus canis 356
teſticulus equi fluuialis 178
teſtudines, & harum pulpamenta 169
Teucrium pinpinella 341
texendi ars ab araneo accepta 200
thalaſſomel 474
thalictrum 425
thapſia 450
thapſus barbatus 427
Theodorus Gaza 234
Theophraſti locus 135
Theophraſtum male reprehendit Mathiolus. 76
theriaca ex tribus rebus 156
theriaca falſa ab Arabibus parabatur 65
thlaſpi 263
Thomas Lucenſis pharmacopola 36
Thracius lapis 507
thrauſton 335
thuris duo genera 71. *thuris uſus* 72
thuris cortex 72
thuris manna 72
thyites lapis 508
thymbra 307. *thymus* 307
thymelæa 458
thymoxalme 474
thynnus piſcis, eiusq; partes 181
thynni fœtus quomodo appellantur 181. *intra biennium moritur* *ibid.*
Tiberius Cæſar ſiſer e Germania Romam afferri curauit 237
tipha a typha differt 222
tithymalorum omnium genus fortius quod. 455
tithymalorum ſeptem genera 454
tomentum herba 352
tordylum uel Creticum ſeſeli 314
tormentilla, ſecunda biſtorta eſt 373
torpedo 171
toxicum unde dictum 414
tragi Galenus non meminit 401
tragium 400
tragus herba 400
tragopogon 256
traſi 10
tribulus 381, *tribulus aquaticus* 382
trichia 177
trichomanes 449
tricoccon meſpilum 147
trifolium. 347. *à Nicandro deſcribitur* 348
trifolium Burgundiæ ſiue magnum 258
trifolium odoratum 431
trifolium ſatiuum, acetoſum. 430. *ſylueſtre.* 431
trigla, & cur ſic dicta 176. & 177
Trincauelius Venetus Medicus doctiſs. 501
trinitatis herba 383. 384
triſſa 177
triticum 218. *tritici temperatura* 219
triticum aliquando in lolium tranſit 225
triticum nigrum 432
tripolium turbit 439
Triton apud Olyſsiponenſes 165
trixago, triſſago 342
trixago aquatica 349
trochiſci Alandach 461
trochiſci è roſis 122
troglodytes 193
tuber, & tubera terræ 257
tubera erumpunt tonitru 257
Tumbequitum regnum Indorum 39
turbit album radix alypi eſt 439
turbit nigrum 455. *album* *ibid.*
turdus ſibi malum cacat 397
tuſsilago 349
tutia uulgaris non eſt pompholyx, ſed Cadmia. 478. 479
typha 352. *differt à tipha* 353
typographorum atramentum 84

V

Vacinia non ſunt hyacinthi 112
Valeriana maior theriacaria herba dicitur 22
uarolus Venetorum 177
Varro Narbonenſis meminit ſucchari 217
uenæ ſectio, unde adducta 178
ueneno aduerſantur fraxini folia 95
uenenoſum mel quod 216
uenenum canis rabidi repullulat 169
Venerea herba 357
Venerea herba, accorus 5
ueratrum album, nigrum 446
uerbaſcum 427
uerbenaca recta & ſupina 404. 405
Vermicularis herba 422
uernix quomodo paratur 91
uerrucaria 468
uerticillaris herba 329
ueſpertilionis ſanguis 213

uetonica 372
uina, aqua marina concinnata 475
uina uaria ex diuerſis plantis 477
uinca peruinca 376
Vincentius Caprilis 325
uinearum porrum 259
uinum 471
uini fex 502
uinum abſinthites 477
uinum cotoneorum 475
uinum Cretenſe 472
uinum debile 471
uinum granatorum 137
uinum ligni Guaiaci quomodo parandum. 119
uinum militites 472
uinum ex baccis myrti 476
uinum hippocraticum 477
uinum medietatis 471
uinum ex pyris 475
uinum granatorum acidorum 475
uinum reſinatum 476
uinum uetus quale dicatur 471
uiola alba 355
uiola purpurea 434
uipera & qui de illa ſcripſerint 172
uipera cur dicta 172
uiperæ partes extremæ an amputandæ 173
uiperarum adeps 210
uiperina herba 270
uirga cerui 186
uirga paſtoris 292
Virgilij & Columellæ conciliatio 112
Virgilij locus 11.146
uiride æris 481
uis uaga dauci genus 324
uiſcum 337. uiſci lignum ibid.
L. Vitellius primus piſtaciū in Italiā portauit 155
uitellus oui 190
uitex piper agreſte commune 124. uiticis genera ibid.
uitis 469. uitis agreſtis 463
uitis alba 463. uitis nigra 464
uitis & braßicæ inimicitia 241
uitri herba 360
uitriolum 493. uitriolum Romanum 495
uitrum ex qua herba conficiatur 400
Viues Valentinus 134
ulmus 99
Vltramarinum 488
umbilicus terræ. 269. umbilicus Veneris. 422
unedo 153
unguenti & olei differentia 58
unguentaria glans 9
unguentorum confectiones 58
unguis in roſa quid 121
unguinalis herba 402
ungula caballina 349
ungula piſcis 167. ungula odorata 168
ungulæ animalium 188
unicornis cornu quo colore debeat eſſe 196
unicornium efficax antidotum 195
unicorum ueri notæ 196
unifolium herba 356
uolubilis ſpinoſa 443. uolubilis maior 444
Vomica nux 156
uomitum irritat medulla 212
urceolaris herba 394
urina 215
urina hominis omnium imbecillima 215
urinā in potu Galenus nō dat, Auicēna dat. 215
urinalis herba 442
urſinum allium 261. urſorum adeps 210
urtica 423. urtica fatua ibid.
urtica fœtida 423
uſnea 37
uſnea Serapionis, muſcus eſt 38
uua 469. uua paſſa 470
uua criſpina uel marina 109
uua taminia 449.464
Vuandalorum regio 479
uulpis pulmo 185
uuluaria herba 467
uuluaria 437

X

Xanthion, lappa minor 442
xylobalſamum 35
xylobalſamum uerum 33
xiphium Plinij 385
Xyris gladiolus purpurea eſt 386

Z

Zea 221
Zedoaria 267
Zeilam inſula apud Indos 25
Zilius mons apud Mutinenſes naphtham producit 89
zibettum quid 39
zingiber 266
zizipha 152
zopiſſa quid 85.86
zuccarum roſaceū ex quibus roſis cōficitur. 119
zurumbet 267
zythum 220

[illegible] fert ocymi [illegible] pseudonardi sed folia sunt crassiora. folijs et floribus utimur. Succus cum rosaceo ad [illegible] capitis [illegible] cum vino vero [illegible] [illegible] [illegible] ulcera oris aphthas [illegible] anginae et omnibus oris et gutturis vitijs conferre. [illegible] ad eundem [illegible]

16-166

REGISTRVM.

* *a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t u x y z.* A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z. *aa bb cc dd ee ff gg hh ij kk ll mm nn oo pp qq rr ſſ tt uu xx yy.*

Venetijs ex officina Iordani Zilleti,
M D L V I I.

C557
A488i

coll 14/10/14
$*^6$ a-z^4 A-$2Y^4$
[6] f., 514 pp., [15] f.